1893

8
10 MC
4

PETRI

A NAVARRA

TOLETANI THEOLOGI,

DE ABLATORVM RESTITVTIONE IN FORO CONSCIENTIAE.

Libri quatuor in duos tomos diuisi: Quorum prior de damnis illatis redintegrandis: posterior de rebus ablatis restituendis disputat.

Omnia sub censura & correctione S. R. Ecclesiæ fideique Censorum.

Ad Illustrissimum ac Reuerendissimum D. D. Gasparem à Quiroga, S. R. Ecclesiæ Cardinalem, Archiepiscopum Tolet. Hispaniarum Primatem, &c.

Hac secunda editione ab infinitis quæ operarum incuria irrepserunt mendis, summa cura & diligentia repurgata.

LVGDVNI,
EX OFFICINA IVNTARVM.
M. D. XCIII.

DOCTRINA, INGENIO, Pietate Clarißimo viro, D. Antonio Emanueli Chalom, Regio Conſiliario, & Lugdunenſis Diœceſis Officiali meritißimo, Joannes Baptiſta Regnauld, S. P.

PRINCEPS ingenij & doctrinæ Plato, felicem eſſe ciuium ciuitatíſque ſtatum cenſet, qui Iudicem ſortiti ὑ νέον ἀλλὰ γέροντα καὶ ὀψιμαθῆ γεγονότα τῆς ἀδικίας, οἷόν ἐστιν: σὺκ οἰκείαν ἐν τῇ αὑτῶ ψυχῇ ἀκούσαν ἡσθημένον, ἀλλ' ἀλλοτρίας μεμελετηκότα ἐν πολλῷ χρόνῳ, διαισθάνεσθαι οἷον πέφυκε κακὸν ἐπιστήμη, σὺκ ἐμπειρίᾳ οἰκίᾳ κεχρημένον. Cuius quidem conſilij ratio ab optimis ſemper probata ciuibus, mentem meam Petri Nauarri, de Reſtitutione, editionem ſubinde meditantem occupauit. Ne forte dum in publicum proditura δικαίων, patrónúmque flagitat, cuius ſanctitate & dignitate (ipſe licet illuſtris) adhuc tamen cæteris extinctis eluceat: quem elegerim, non lumen ſed tenebras præferat: Quem tamen tibi (vir Doctiſſime) præferam (repetita licet ſæpius cogitatione) inueni neminem: Tu enim γναμπτότατος, ὁ τῶ πλάτωνος, τοὺ τὸς δικαίους, qui ſero quale quid iniuſtitia ſit didiciſti, nec quod propriam in animo tuo ſenſeris, ſed alienam, & in alienis animis lon-

go temporis curſu intuitus, noſti cuiuſmodi ſit malum, nõ propria experientia, ſed potius ſcientia iudicare didiciſti: Sola tu virtute duce, ad grauiſſima Eccleſiæ quę maxima omnium, an dicam laude, an admiratione? prudenter geris munia vectus: Eadémque iterum propter ſummam rerum humanarum & ciuilium, qua præcellis, experientiam ad Regij Conſiliarij dignitatem vocato comes aſſidua: Virtutis quidem & honeſti ſpeciem, aſſiduè animo contemplaris, acerrimíſque mentis oculis cõtueris, eius incredibili amore inflammatus, nihil præterea admiraris, non emolumentum, non gloriam inanem, non aurem populare, non cætera quæ cuiuis è populo contingere queant. Vſque adeo vt illud quod à Cicerone, (an potius Platone) præclarè dictum eſt, virtutis ſpeciem ſi oculis cerneretur, mirabiles ſui amores excitaturam, in te confirmatum & comprobatum eſſe videatur: In eius ſiquidem menſa veteres poëtæ, vt author Plato, iuſtos στεφανωσῶσι ποιῆσι τ' απαντα χρόνον ἤδη διάγειν μεθυοντας. Nec qui ſcriptorẽ penitus intueatur prorſus tanti nominis viro indignum inueniet: ſumma ſiquidem cũ diuini, tũ humani iuris peritia, abditas & multis doctorum controuerſis ſententijs obſcuras de reſtitutione in vtroque foro quæſtiones, ſin minus diſertè, (quod res ipſa ferre non poterat) at prudenter & eruditè explicat: & tam periculoſam tempeſtatem, qua ſubinde agitantur humanorum mentes, piè & iuſtè euitandi viam demõſtrat. Quod opus cui æquius offerri, dari, vel dicari:

cari:imo quis illud rectius iure ſuo vendicare vel flagitare, poterit,quàm qui idem crebra ſuorum ciuium aſſenſione, multáque admiratione, ipſas quæſtiones in exteriori foro pro tribunali explicat,& in interiori errantes ſanctè piéque reducit, pœnitentéſque diuinitus conceſſa poteſtate, abſoluit. Quod ſi nihil tibi noui, qui abditiſſima vtriuſque iuris penetralia,ſumma diligentia,prudentia nō mediocri,& diuturna experientia pandere didiciſti, diligentiſſimi huius viri ſcriptio, accurata,& ſubtilis conferat,ſaltem hoc vno inutilis eſſe nō poterit, quod plurima multiplici reipub.cùm Eccleſiaſticę,tum ciuilis negotio impedita memoria, expeditè mentis oculis obijciet. Suſcipe itaq; (vir multis modis ornatiſſime) tibi, tuóque muneri dicatum & debitum, Doctiſſimi huius viri opus, noſtra cura, ſumptibúſque ab infinitis quibus ante ſcatebat,miſeréque laniabatur mendis repurgatum, ea mente, qua ſtudioſorum vigilias, & Reipub. aptè gerendæ vtiles lábores ſoles intueri. Et à maleuolorum,ſi quæ illud temerè inuaſerint,cenſuris,qua polles dignitate, autoritate & beneuolentia ſtrenuè vindica: Quod ſi,vt ſpero,contigerit,nouos quotidie, reiq; publicæ apprimè neceſſarios huiuſmodi tuo auſpicio labores ſuſcipiendi animus accedet, Vale.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI, & Reuerendiſſimo Præſuli Domino D. Gaſpari à Quiroga, S.R. Eccleſiæ Cardinali, Archiepiſcopo Toletano, Hiſpaniarum Primati, Caſtellæ Cancellario maximo, generali Inquiſitori, &c.

Suus in Chriſto ſeruus Petrus à Nauarra perpetuam fœlicitatem.

COmpoſueram, licet fragili, ac imbecilli valetudine, opus hoc de Reſtitutione, Princeps Illuſtriſſime, ac Reuerendiſſime Præſul. Tum ne omnino inutilis atque otioſus viderer: tum vt Chriſtianis noſtris prodeſſem, Eccleſiæq; inſeruirem: tum demùm vt multorum grauium ac religioſorum hominum petitioni, hortatuiq; obtemperarem. Conſiderans verè ſæpiùs ipſe mecum, quò plus operæ, & ſtudij (quæ non parua fuerunt) in eo elaborando contuliſſem: eò minùs authoritate, & opinione honeſtatum videri (non enim erat illa, Præſul, tanta, quanta pro maximis meis in literas laboribus eſſe deberet) in animum induxi meum, vt tuæ illuſtriſſimæ Celſitudini dicare, & offerre auderem. Hoc conſilio plura me conſecutum putabam.

putabam. Primum (quod caput est) te hoc pacto singulari quadam subditi, & capellani significatione Prælatum, ac Dominum meum profitebar, quem antea communi dumtaxat ciuis, & subditi officio coluissem, & obseruassem. Deinde opus tibi quasi debitum nuncupabam, cui, vt omnes probè agnoscunt, nihil est antiquius, quàm & fauere bonis literis, & eorum animos erigere, qui in eam laudandam, & honestissimam exercitationem operam dedissent, cunctantes atq; diffidentes excitare. Prodit igitur, & ad te proficiscitur mea hæc Theologica scriptio, Princeps Illustrissime, à quo maiorem in modum supplex peto, eam velit suscipere sub vmbra, & protectione sui Reuerendissimi nominis: sic enim spero fore, vt si cùm esset mea, obscura esset, & exigua, sit, postquam erit tua, grandis atque illustris: sic ab omnibus placidè excipietur obstructo ore iniqua loquentis: sic confessariis, bonorúmque pœnitentium conscientiis proderit, in quorum gratiam opus scriptum est. Denique seruietur Ecclesiæ, glorificabitúrque Deus Opt. & Max. à quo etiam atq; etiam peto, & quæso, quo nobis Illustrissimam & Reuerendissimam Celsitudinem tuam incolumem per multa tempora conseruet, ad maiorem, & suæ Ecclesiæ vtilitatem, & augmentum tuæ dignitatis.

CON

CONTENTA IN HOC PRIMO TOMO.

LIBER PRIMVS DE NECESSITATE & natura restitutionis.

Cap.primum,de necessitate restituendi.
Cap.secundum,de nomine & ratione restitutionis.

LIBER SECVNDVS DE DAMNIficantibus proximum.

Cap.primum,de damnificante in communi.
Cap.secundum,de lædente in bonis spiritualibus.
Cap.tertium,de lædente in bonis corporis.
Cap.quartum,de damnificante in fama & honore.

Hoc loco notandum est, ne curiosus lector dubius vagetur, si quando videat citari caput sine libro (quod raro fiet)si forte illud caput non inueniat intelligat, si caput citatum est 3. esse primum libri 2. si 4. esse secundum eiusdem lib. si 5. esse tertium, si 6. esse quartum eiusdem lib.si 7.esse primum,secundum,& tertium libri 3. Erat enim nimis longum:si 8.esse quartum,si 9.esse quintum d. 3.libri. Denique,si 10. erit primum lib.4.si 11. erit secundum,si 12. erit tertium,si 13.erit quartum,si 14.erit quintum:id enim iustis de causis ob methodi rationem ita factum est.

PRÆFA

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

QVONIAM putamus nullam esse nationem tam immanem atque barbaram, quæ vnum sui effectorem, ac Deum non agnoscat, à quo sibi sit, & fœlicitas, & cuncta alia bona conferenda: quæque nolit hanc salutem sempiternam ac cætera necessaria sibi conferri, quin potius contrà, summum esse huius vitæ negotium, nihilque melius homini, nihil magis expetendum, nihil omnino tanta salute præstantius non arbitretur: idcirco ad id, nos, toto (vt aiunt) pectore, negotium assequendum iuuare pro virili decreuimus. Sane etsi quondam nobis faciẽdum putabamus: vt de salutari hac philosophia iuxta latissimam eius rationem doctrinam traderemus, ideſt, in omnem Theologiam conscriptam aliquam rationem studiosis viris offerremus, fontésque aperiremus, vnde tota hæc nostræ salutis philosophia manasset, quam cælestis ille Magister dominus ac R.N. Christus Iesus è cœlo deuocauit, vt ea, veluti quadam magistra, morúmque disciplina instructi, ad eũ, à quo fuimus profecti, redditum securũ haberemus: tamen cùm inspecta fragilitate, ac imbecillitate valetudinis nostræ longum, & omnino difficile opus, nostríque impar humeris susciperе existimaremus: cúmque etiã sæpius graues doctíque viri, quorum apud nos non exigua merita constarent, à nobis contendissent, vt scholasticis disputationibus, tanquam minus vtilibus (licet altioribus illis quidem, & in Ecclesia perneceſſariis, iuréque laudandis) dimissis, de quibus multa à sapiẽtibus essent literis prodita: de morali doctrina, vix tandem esset aliquid planè, & his temporibus accommodatè scriptum, de ea animum ad scribendum accommodarem: eorum ego acquiescens præceptis, ad hanc veluti mansuetiorem musam me referre statui. Commouit me rei magnitudo, amicorum eorúmque gra-

tium,ac religiosorum crebra, & importuna solicitatio:proximorum ac nostra fortasse etiam vtilitas. Quamuis (fatendum est enim)objiciebatur interdum metus quidam,& angor cogitandi: fore permultos, quibus noster hic labor nõ probaretur, non paucos contra esse dicturos, id nobis tamen bono ac forti animo superandum putauimus,cogitantibus eam esse viuendi cõditionem, vel potius confusionem, quam vitare nullo modo possemus , nisi vel mundo fugeremus,vel nihil omnino scriberemus. Cùm præsertim considerarem ipse mecum fuisse complures , ita Ecclesiæ Christi amantissimos, de eadémque præclarè meritos, qui neque inuidorum ac improborum hominum metu exterriti , neque obtrectationibus quidem compulsi vllis, quibus etiam sæpe moueri solent fortissimi viri ab honestissimo sanctissimóque proposito destiterunt. Non ergo putaui mihi omnium minimo esse quidquam pertimescendum , si ad tantorum virorum cœtum me aggregassem , vt quasi communi cum illis officio functus , laudem, vel vituperationem communem haberem.

COGITANTI verò mihi , cum multa essent in hac morali Theologia disputatu digna ciuiúmque nostrorum spirituali saluti vtilissima,non posse me aduersa semper valetudine vtentem integram de re morali (quæ longissima est) elucidationem conficere , veniebat in mentem fore vtilius,si de restitutione sermonem instituerem. Cùm enim iustitiæ tum excellentis per se virtutis:tum verò ad moderandam religionem imo & temporalem rempubl.maximè necessariæ præcipua pars sit male partum restituere,maléque retentum,neminem certè, non modo clericorum, sed ne laicorum quidem hominum illã putamus ignorare oportere , ac propterea operæpretium fuerit radices inuestigare vnde restituendi obligatio procederet , vt omnes aut certè ij, qui animarum suarum omni argento,& auro pretiosiorem rationem ducere statuunt,id melius ac facilius consequi possent. Cùm autem duo sint iudicio meo restituendi impedimenta,cupiditas,& ignoratio,quarum hæc intellectum deprimit,illa voluntatem:concionatorum diuini verbi putamus esse primum auferre impedimentum , hominum voluntatem à temporalibus & fluentibus bonis ad vera,& incommutabilia transferendo : Theologorum munus esse proprium mentem via,& ratione illustrando operam dare,vt à prauis cogitationibus , & erroribus, quoad fieri poterit, liberentur mortales. Quoniam verò nos Theologi , inquam circundati quoque sumus infirmitate. Quis enim sit tam absolutus doctor,

qui

qui omnia ad viuum resecare, & suis librare ponderibus possit? Quis tam vigilans, qui non quandoque dormitet? Quis demum tam linceus, qui in tantis, & quasi perpetuis huius mundi tenebris nihil offendat? ideo si id quod cupimus minus consequi, at illud tamen consecuti videbimur, vt cùm Christianis nostris voluntate atque studio nostro non defuisse, tum etiam sapientioribus etiam hominibus melius philosophandi viam præmuniisse videremur, quem certè vnicum fructum mihi propono laborum & vigiliarum mearum, si inquam doctos homines quandoque meis assertis, quæ probabunt allecti, quandoque iis, quæ non probabunt, commoti ab infructuosis studiis ad hanc perneccessariam in Ecclesia moralem scientiam traducerem, in quo sanè vehementer laudanda est, hac ætate, Hispanorum nostrorum his temporibus pia, & vtilis opera, qui salutis animarum suarum cupidi, quibusdam artibus (quarum nulla aut parua esset vtilitas) omnino neglectis, in hanc salutarem exercitationem operam dare iam pridem consueuerunt.

Nos igitur etiamsi nullam gloriam adepti erimus (quam sane minime consectamur) eò contenti erimus tamen, si vel bonorum conscientiis opem alıquam attulisse, vel certè eruditorum animos ad hanc vtiliorem philosophiam impulisse putaremur. Et cum omnium partium huius disciplinæ, quæ ad rectam viuendi viam pertinet, quæ Theologia de moribus, aut moralis appellari solet, potissima nobis illa videatur esse, quæ suum vnicuique iustitia tribueret, cuius præcipuus actus sit eum, cui damnum intulisti, aut alia iniuria lacessieris restituendo, satisfaciendóque placare, ideo de restitutione animus est, quàm primum sermonem instituere.

Ergo diuino præueniente, & subsequente adiutorio ad quatuor pro nunc libros totam hanc disputationem reducemus, vt via & ordine nostra constet oratio. In primo libro de Restituendi necessitate, & natura per duo capita differitur. Secundus liber eum explicare oportebat, qui ad restitutionem teneretur, quoniam verò id esset perlongum, in duos distribuere sumus coacti: vt alter, qui secundus liber esset, ageret de damnis redintegrandis: quamobrem quatuor habet præcipua cap. primum, de dante damnum in communi: secundum, de lædente in bonis spiritualibus: tertium, de damnificante in vita & membris: quartum denique de iniuriante in fama, & honore. Alter igitur qui ordine tertius liber est, de rebus restituendis disputaret per quinque capita. Pri-

mum de restitutione agit rei alienæ furto & rapinâ occupatæ. Secundum de eiusdem rei restitutione ex contractu adquisitę. Tertium de alieni redditione ex officio partis. Quartum de currentibus cum fure & damnum dante. Quintum denique de impedimento boni assecutionem. Tandem quartus liber circunstantias considerat in restitutione obseruandas per sex capita. Quorum primum, explicat quid restituendum est? Secundum cui restitutio fiet? Tertius vbi & quibus expensis? Quartum quando? Quintum denique, quo ordine restituere oportet? Quibus pro modulo ingenij nostri, si non omnia, at ea tamen quæ frequentius contingere solent in restituendo explanare studebimus.

In quibus si quid erit, quod alicui omnino non arrideat, veniam iuuentuti dare debebit, in qua adhuc sumus: eóque tempore assiduis infirmitatibus retardati, tum alienioribus occupationibus impediti ita fuimus, vt interdum de nouo incipere magis quàm cœpta contexere cuperemus. Sin autem quidpiam erit, quod iure laudari posse videbitur Deo Opt. & Maximo, à quo omne datum optimum emanat, feret acceptum, pro nobisque Deum orari petimus.

Cvm instituti nostri in hoc opere rationem reddiderimus lectori: placet nonnulla præmittere, quę animaduertere lectorem par iudicamus. Primum sibi velim lector persuadeat, me hic nihil minus facere velle quàm contendere, & aliorum placita refutare. Hoc enim indignum est sapientis grauitate, modestia, atque constantia: sed solum veritatis inuestigandæ studio, quid verisimilius in opinionum diuersitate ostendere. Quapropter nobis placeret magis nullum in specie doctorem impugnandum citare, quod sane præstare non possumus sine magna & eruditionis debitæ & vtilitatis legentium iactura. Quare etsi permulti fuerint, ij denique viri clari, quos commemoratio posteritatis, vel cepit, vel incendit, & in spem quandam immortalitatis rapti fortasse etiam non reprehendenda ad scribendum sint adducti: nos certè non ita: quin potius cum iubente Apostolo, *omnia in Dei gloriam & in nomine D.N.Iesu Christi* facere par sit, id nobis precipuè propositum esse debet, vt diuinam in hoc opere gloriam complectamur, & omnino consectemur, quod si re (quod nollemus) non præstabimus: nam nostram fragilitatem extimescimus: id nihilominus vehementer optamus, ac à Domino, vt id in nobis perficere velit continenter petimus.

Deinde nihil mihi credi volo nisi probanti. Vnde nec mirabitur

rabitur quispiam, si aliorum dicta atque sententias etiam probari postulemus. Alioqui non plus quàm humanæ fidei assensum præstare, vel possumus, vel debemus. Quæ sanè humana fides ad pariendam scientiam, quam hic præcipuè requirimus, parum, aut nihil valere liquet.

Rvrsvs postrationem (intelligo autem nomine rationis etiam firmum testimonium, vel scripturæ, vel Iurium, vel etiam patrum) D. Th. doctrina & authoritas apud me valebit plurimum. Non ita tamen, vt cum constans nos testimonium vel ratio vrgeat proterui eum defendamus. Non enim placet quorumdam hominum stylus, qui Thomistæ & haberi, & nominari volunt, quique in eius verba adeo iurasse videntur, vt nihil sit, quod ipsi absque vlla examinatione, tanquam certum verúmque defendere non dubitent. Quod sane nec mihi, nec ipsi D. Tho. nec vlli maturo iudicio viro placere posse intelligo. Nunquid omnia ad vnguem examinare potuit Diuus Thomas: quod si potuisset, nunquid erat certa & infallibilis regula veritatis indagandæ, vt nihil alijs ingenijs natura, aut Deus inuestigandum reliquisset? Num Aristoteli id natura concesit? cùm tamen ipsius Diui Thomæ, & omnium gentium vno consensu circa naturalia pari ingenio nullus extiterit? At quoties & Diuus Thomas, & nos ab eius opinione recedimus? Vlteriùs, vt propiùs accedamus. Quis inter Christianos Doctores Augustino vel doctior, vel acutior? à quo tamen Sanctus Thomas quandoque recesit ratione conuictus. Demùm si Diuus Thomas Aristotelem, seu Augustinum, aut quempiam alium Doctorem, sibi vt regulam proposuisset, quomodo Philosophia, quomodo tandem Theologia ab eo amplificata fuisset? Vt igitur cætera omittamus, persæpe eius doctrinam consectabimur, authoritatémque grauissimã, cui nos omnia fere, quę scimus (si quæ illa sunt) ab eo edoctos esse ingenuè, & apertè confitemur: non ita tamen cõfirmatè ei adhęrebimus, vt cum ratio efficax, vrgénsque occurrat, vel nostra, vel aliorum, quod fiet perrarò non eam celeriùs, vt æquum est amplectamur. Sanctum quippe est (teste Arist. libro primo Eth.) veritatem amicitiæ in honore anteponere. Vnde ni fallor vulgatum illud axioma manauit *amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amica veritas.* Namque eo in capite de Platone, eiúsque ideis, licet authore tácito loquebatur.

Praeterea curabimus in referendis testimoniis & aliorum placitis, testes oculatos nos exhibere, quorum si libros ad manum non habebimus, eos à quibus referuntur notabimus. Pererebuit

enim non paruus abusus eorum, qui non, vt oportebat suo momento,& æqua æstimatione res ponderantes, sed populari quadam trutina aliorum, referunt sententias, quas ipsi non legerunt, sed vel dictis aliorum, vel codicibus, sæpiúsque fide non bona, quæ omnia ad faciendam fidem, apud grauitatis præsertim studiosos,parum,aut nihil roboris habere videntur. Ampliùs intelligat lector,nos fures esse nolle laboris alieni. Non enim adeò gloriæ cupidi sumus, vt eam his modis, & artibus parare velimus. Creuit hac ætate (mea quidem sententia) librorum numerus, eo quòd plerique aliorum labores manu scriptos, suo nomine euulgant, vel certè aliorum Doctorum res, & studia alio stylo,& oratione immutata,quasi suos,nouósque libros reuendunt: è quibus priores,gloriæ populari: posteriores verò lucro inseruire: omnes in turpissimo fallendi genere versari mihi videntur. Vnde ortum est illud quod etsi sordida oratione verè à quibusdam ista considerantibus dictum audiui ex eorum persona:*mutaui stylum, feci librum,da mihi nũmos.* Nos igitur, qui nec spe quæstus venimus ad scribendum,nec humana,& populari gloria capti,ad quam fertur optimus quisque,quæ sane non vera & solida gloria est, sed veræ gloriæ resonans tanquam imago gloriæ.

Nos igitur ista omnino fugere cupientes, sic faciendum putauimus, vt cum occurrat discutienda quæstio, vel doctrina tradenda quæ ab aliquo sit rectè disputata, ad eum lectorem cum bona gratia remittamus. Tum ne tempus inaniter consumamus. Tum ne aliorum labores,& gloriam nobis petulanter arrogemus. Denique,ne ea quæ præclarè, & copiosè ab eis tradita sunt, nos tenui ingenio, & inculto sermone nostro deturpemus. Quãobrem tunc rem duntaxat aggrediemur, cum aliqua legemus in ipsis quæ,vel non placent omnino,vel examinatione, & declaratione egeant,vel certè,quia apud multos requirenda veritas sit, quæ à nobis breuiore, & clariore oratione colligitur,vt vel sic labore,& molestia lectorem liberemus.

Vlterivs animaduertere lectorem volumus,sæpius nos ex vtroque iure text.atque rationes ducere in hoc opere. Ex quibus ea quæ ex iure ciuili citamus, non ita certa ei efficimus, vt non putemus eum oportere curiosius perspicere. Consulto enim prædicta iura ac leges communis (inquam) ciuilis, non ad vnguem expendimus. Tum,quia,qui Theologicè scribimus, non multum ijs sententijs niti debemus: Tum, quod eas legis habere vim, minime putamus, sed intra latitudinem (vt aiunt) opinionis tan-

quam ſapientium quędam dicta eſſe accipienda, & certè ſuſpicienda. Vnde ad iudicium ſententias ferendas, magis quàm ad ligandam conſcientiam ante condemnationem, pertinere cenſemus. Denique quod ad manum non ſemper haberemus, vt examinare ac ponderare poſſemus. Quod certe contra præſtitimus in iuribus Canonici corporis, ac in legibus ciuilibus noſtri regni, quæ cum leges veræ ſint, vim coactiuam obligantem quę habeant etiam ante ſententiam, cùm non merè pœnales erunt, noſtrum erat certè eas videre, & ſuis librare ponderibus, quippe cùm ex eis, & peccati & reſtitutionis ratio ſæpe dependeat. Illas ergo communis iuris ciuilis leges ex aliorum fide à quibus citatis accepimus, accipiet lector: has verò ex noſtra fide ac labore. Alia quæ hîc non aduertimus lectoris pietati, & prudentiæ relinquimus.

***

DE

DE ABLATORVM RESTITVTIONE LIBRI TRES.

PETRO A NAVARRA TOLETANO
Presbytero Autore.

LIBER PRIMVS DE NECESSITATE & natura restitutionis.

De necessitate restituendi. Cap. I.

QVONIAM intentionis nostræ est Christianorum hominum conscientiis in hoc, quod suscipimus opere subuenire, non putauimus conuenire orationis vbertatem consectari, sed nudam syncerámq; veritatem declarare, eandémque semper firma ratione comprobare, quantum Deo adiutore fieri poterit. Ita fiet, vt & minus docti sacerdotes sine vllo negotio quæ dicuntur intelligant, & rerum confusionem obscuritatémque vitemus: quam, quidam minus considerate de re morali tractantes non sine discentium incommodo introduxerunt. Exigit enim certa quædam vocabula, propriósque terminos disciplina omnis, multóque magis moralis hæc doctrina, quæ de moribus institutísque vitæ, de rebus domesticis, ac familiaribus disputat: ac propterea sermo, vt rebus consonet sic accommodari debet, vt non diuinare doctoris mentem, ac sensum lector debeat, sed potiùs, vt doctor ipse lectoris discipulíque casus, & quæstiones quasi diuinando, eius animum & conscientiam facilitate, ac resolutione extricare, pacatam & tranquillam reddere possit. Vtemur igitur nos, non certè (id enim semper fugimus) humili, & sordido stylo, neque verò contra sublimi atque elato, sed plano, proprio, ac resolutionis, & breuitatis pleno, vti nobiles Theologi, ac Iuris periti fecerúr. Quod si, vt cupimus non assequemur, sequemur certè, & vt aliquando saltem assequamur elaborabimus. Quoniam verò per quæstiones & dubitatio-

nes effici solet & illustrior, & delectabilior oratio, & quoniam priscorum nostrorum doctorum exemplum ita nos admonet: necessaria visa res est, vt eorum vestigiis inhærendo, interrogando & respondendo procedamus.

PRIMA igitur dubitatio sit, vtrum restitutio sit medium ad salutem necessarium? Sanè fuit error Græcorum assuetantium restitutionem non modò non esse necessariam, vt medium: sed nec etiam vt præceptum, quasi integrum sit cuique ære alieno oppresso, absque conscientiæ periculo illud retinere & omnino non restituere. Ita profecto refert Alfonsus à Castro lib. 8. de Hæresibus, verbo
3 *restitutio*, & Guido narrat Carmelita referente eodem Castro, idem refert Dominicus Soto 4. lib. de Iust. quæst. 6. artic. 2. Vnde pro furto, vsura, & rapina non iniungunt satisfactionem, aut restitutionem, sed oleo vngunt raptorem & furem quem astringunt, vt aliquam pecuniæ portionem sacerdoti tribuat. In hoc autem errore Erasmus aliquando fuisse videtur: nam super illud verbũ Christi Luc. 11. *quod superest date eleemosynam*, sic ait: *illud annotandum cum modo fecerit mentionem rapinæ, in remedio non fecisse mentionem restitutionis. Tantum pollicetur, eleemosyna data omnia fore munda.* hæc ille, qui in meliorem tamen mentem mutatus in quinta editione adiecit isto modo, *Sed qui iubetur dare iis quibus nihil debet, multò magis iubetur reddere si quid, cui debet.* Hic error plane conuincitur. Primùm, omnium gentium communi consensu: quæ enim est tam inculta, & barbara natio, quæ non censeat iniustè parta retinere non posse, ac proinde esse domino restituenda, quod, & illa naturalis lex, (quæ est veluti dignitas, ac primum principium in moribus lumine naturali cuique
4 inditum) docet, qua dicitur, *quod tibi fieri non vis alteri ne feceris.* Quam Christus Redemptor noster confirmans apud Matth. 7. sic ait: *Quodcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis*, & id ipsum reperies apud Tob. cap. 4. At quis est qui spoliari velit? vnde Apost. *nolumus spoliari.* Quis non velit sibi ablata restitui. Vnde Cicero 1. lib. de Natura deorum: *Ablata iustitia, excellentissima virtute, summa sequatur necesse est perturbatio atque confusio.* Vnde ad Rom. 3. *omnibus reddite debitum, cui tributum*, &c. *Nemini quidquam debeatis*, &c. Hanc iustitiæ æqualitatem seruandam esse suum vnicuique reddendo apertissimè Christus præcepit dum dixit: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, &c. Præterea quis ignorat depositum esse suis dominis reddendum, pignus, commodatum, &c. Multo ergo magis necesse erit reddere alienum male partum, & retentum, cùm maior in eo iniu-
5 ria, & damnum proximo inferatur. Præterea morum hominum societas, & dilectio est de iure naturali, sicut & iustitia: in eo enim cognoscit Christus eos, qui sunt eius, si inuicem se dilexerint. Quæ autem charitas & dilectio esse potest in eo, qui proximi bona rapit, furatur, &c. Quamobrem Tob. 2. cùm balantem hædum audiuisset *Videte* (inquit) *ne furtiuum sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis edere*

ex

ex furto aliquid aut contingere. Hac certè conditione ac lege peccatorum à Deo promissa venia est; vide quanti referat acceptum restituere. *Si impius egerit pœnitentiam* (ait Dominus apud Ezech. 33.) *fecerit*que *iustitiam, pignus restituerit, rapinam reddiderit*, &c. Vide quàm Dominus socias esse voluerit has duas, pœnitentiam, nempè, & iustitiam, vt illis placatus veniam concedat, & gratiam: sine illis autem implacatus condemnet. Cuius rei testis esse potest totus ille à Deo 6
sermo contextus in cap. 22. Exod. præceptorum de restitutione & iustitia plenus, vnde inter alia: *Si fur non habeat quid pro furto reddat ipse venundabitur.* Et infrà, *si laeserit quispiam agrũ, vel vineam*, &c. *damni aestimationem restituet.* Consulat lector Aug. epist. 54. ad Macedonium, vbi habetur celebratissimum illud ab eo vsq; adhuc doctoribus, axioma. NON *dimittitur peccatum nisi restituatur ablatum*, quod refertur à Grat. 14. q. 6. c. si res, & in c. peccatum de Reg. iur. in 6. Vnde Alex. 3. in c. sicut dignum, de Homicid. sic ait: *Quae acceperunt tenentur in integrum restituere, si in facultatibus habeant, vnde possint reddere.* Neque verò in hanc sententiam plura conferre oportet, cùm res non modò in Ecclesia nostra, sed apud Barbaros ipsos certissima semper sit habita. Satis siquidem esse debebat expressum illud decalogi præceptum, non solum diuinum, sed naturale etiam existens, quo dicitur, *Non furtum facies.* Qui enim alienum non esse accipiendum præcipit quomodo 7
retineri domino inuito pateretur? cùm non alirer, acceptio iniusta sit quàm ratione retentionis: quia proximus à rei suæ possessione impeditur iniustè, ob idque sapientes in eo præcepto de non furando, restitutionis præceptum inclusum esse censuerunt, vt in 3. huius c. dubitatione latius dicemus.

SECVNDA, maiorq; dubitatio est. An restituendi necessitas non modò à diuino naturalique præcepto trahat originem, verùm etiam ita sit necessaria, vt sit medium ad salutem simpliciter necessariũ? NON enim desunt qui doceant restitutionem ita esse necessariam, ac medium ad salutem simpliciter necessariã, sicut Fides, Gratia, Baptismus, Pœnitentia, &c. Ita docuit Gab. in 4. d. 15. q. 2. con. 1. & Mero. trac. de Restit. c. 1. eam sententiam nos in eorum gratiam, vna aut altera ratione confirmabimus. Primùm quoniam, vt patet ex illo loco Ezech. 8
33. eisdem prorsus verbis restitutionis & pœnitentiæ necessitas declarata est, dum dicit: *Si impius egerit pœnitentiam fecerit*q; *iustitiam, pignus restituerit*, &c. At pœnitentia medium est ad salutem necessarium lapsis post baptismum; est enim secunda post naufragium tabula, vt patres aptè docuerũt. Igitur restitutio lapsis, contra iustitiã id est, iis qui contra iustitiam deliquerunt, erit simpliciter necessaria. Deinde, quoniam restitutio videtur pars satisfactionis sacramentique pœnitentiæ. At autem sacramentũ pœnitentiæ est mediũ ad salutem necessarium, igitur, &c. Tandem, quia cur baptismus, & pœnitentia sunt media necessaria ad salutem, nisi quia ita legimus, *nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non poterit introire in regnum Dei*, Ioannis tertio, &

alibi *nisi pœnitentiam habueritis omnes similiter peribitis*, Luc.13. Si igitur ex iis verbis Theologi colligunt hæc sacramenta esse necessaria, vt media, cur non idem de restitutione colligere debebimus. Cùm vera sit illa sententia, *non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.* Deniq; quoniam D. Tho. 2.2.q.62.artic.2. Merc. & Gab. citati, & cæteri ex eo fatentur absolutè restitutionem esse de necessitate salutis. Non enim id solum ratione præcepti venit accipiendum, cùm reuera de nullius alterius virtutis actu id docuerit, nusquam enim docuit D. Thom. vel ieiunare, vel festa colere, vel eleemosynam facere, non adulterare, aut pejerare, esse de necessitate salutis. Dum ergò specialiter de restitutione id docuit, videtur existimasse aliam necessitatē quàm præcepti, sicut cùm non de omni sacramento, sed de baptismo & pœnitentia, imo de Eucharistia id specialiter docuerit, cùm tamen certum sit sacramentum confirmationis & extremæ vnctionis esse necessaria ratione præcepti. Vnde ipse planè fatetur 3.p.q.65.ar.4. confirmationem non esse de necessitate salutis. Si igitur, vbi res vel actus est in præcepto diuino, non agnoscit D. Tho. necessitatem finis, id est, non confitetur, sed negat potius esse de necessitate salutis, consequens est, quod vbi id planè fatetur: vt de restitutione docuit, etiam senserit esse necessariam, vt medium ad salutem simpliciter necessarium.

CAETERVM ego huic sententiæ minime aquiesco, fieret enim ex ea, vt si quis per ignorantiam inculpabilem, aut obliuionem decederet sine restitutione, vt nostris temporibus plures, qui, vel sine testamento moriuntur, vel memoriæ non occurrit restitutio, non saluarentur. Sine medio enim simpliciter necessario ad salutem nemo potest saluari, etiam inuincibiliter ignorans. Sine baptismo enim aut pœnitentia, aut fide nemo saluus fieret quamquam inculpabili ignorantia laboraret, licet non peccaret illā non habendo. Sic igitur esset dicendum: quod licet non peccaret non restituens inuincibili subiectus ignorantiæ, non saluaretur, quod paradoxicum videtur assertum. Deinde omnium sententia vt lib.3. videbimus, c.4. is, qui impotens est ad restituendum non est extra statum salutis, esset autem iuxta hāc sententiam, sicut ille qui ob impotentiam non est baptizatus re, aut voto, vt paruulus, vel adultus freneticus, vel aliter mēte priuatus, qui etiam voti Baptismi impotentes sunt. Postremò, cur non æquè diceretur dare eleemosynam, charos venerari parentes, esse de necessitate salutis? nam nisi quis proximo extremè laboranti subuenerit, aut nisi parentes honoret non consequetur gratiam, & gloriam: atque ita omnium præceptorum impletio diceretur ad salutem, medium necessarium: quod est magna impropietate loqui, & nullam agnoscere differentiam inter necessitatem medij, & præcepti, quam certè sapientes semper agnouerunt. Cùm merito admonent, id quod necessarium est, vt medium tale esse, vt sine illo siue ignores, siue non ignores, siue assequi possis, siue nequeas, non consequaris finem. Est enim in medio finis, sicut in virtute, & causa efficienti. Quo fit, vt non consequa-

tis sanitatem, nisi cum effectu potionem ceperis. Neque verò quia vel ignores, medicum, vel non possis habere, proficiet tibi ad sanitatem quidquam: attamen id, quod ex præcepto tantum est necessarium, si legitima aliqua causa non perfeceris, non ob id fine carebis. Cùm igitur post lapsum primi parentis sola Dei per Christum gratia, sit medium consequendi finis nostri, qui est gloria, quæ sicut in radice, causa, ac medio necessario est in gratia gratum faciente. Idcirco ea dumtaxat, quæ hanc nobis gratiam pariunt, qualis est fides dilectrix, Baptismus, pœnitentia, post lapsum baptismalis gratiæ, sunt media ad salutem necessaria.

Ac proinde, vt alibi ostendimus (quidquid doctissimi hoc tempore viri opinentur è quibus videtur Dominicus Sot. in 4. d. 8. quæst. vlt. art. 3. Eucharistia non est medium ita de necessitate salutis, vt sit medium ad salutem simpliciter necessarium: quia licet gratiam efficiat, at non primam ex natura suæ institutionis, sed gratiæ augmentum. Itaque præsupponit hominem gratum, & medium ad salutem iam præhabentem, ob idque dicitur commestio & nutritio, quæ operationes, actus vitales sunt, & vitam præsupponunt, quod inter Iuristas video sensisse Gloss. in c. quod in te, de Pœnit. & remiss. in verbo *concedimus*, de quo aliàs.

Sic igitur restitutio, & cuiuscunque alterius præcepti impletio etiam in voto, non est medium, sine quo gratia Christi esse nõ possit, nisi remotè, & quodammodo indirectè ratione pœnitentiæ & contritionis, quæ est, & fuit omni tempore medium ad salutem consequendam, necessarium: ad quam pœnitentiam disponit restitutio saltem in voto seu proposito, & cuiusq; præcepti impletio, sed hac generali ratione etiam voluntas ieiunandi & sacrum audiendi esset medium necessarium. Constat enim veram pœnitentiam esse non posse, nisi vel impleas vel implere velis ista præcepta. Et fortasse in hoc sensu Gab. Merc. & alij doctor. sunt elocuti. Et ita patet solutio 1. arg. ex Ezech. coniungente simul pœnitentiam & restitutionem.

Ad secundum. Respõdeo quod vt omnes fatentur doctores, & infrà edocebimus, restitutio nõ est pars satisfactionis sacramẽtalis. Hæc enim est in potestate sacerdotis quoad quotam, imo pœnitentis simpliciter, vt quibusdam videtur acceptare volentis, non autẽ restitutio. Sæpe etiam restitutio requiritur ante confessionem, vt lib. 3. dicemus, sicut aliam peccandi occasionem vitare, at satisfactio nunquam.

Ad illud de particula [*nisi*] Respondeo non esse efficacem ar- 15
gumentationem quod vbi illa apponitur colligatur medij necessitas. De quouis enim præcepto verè dicere possumus, nisi obseruetur, hominem fore damnandum, cùm tamen, non singulorum præceptorum obseruatio sit necessaria necessitate finis. Vnde de Eucharistia ait veritas. *Nisi manducaueritis*, &c. Cùm tamen, vt dictum est, solum sit necessaria ex vi præcepti, non ratione finis: sicut etiam dici potest, quod nisi diues det eleemosynam extremè indigenti non in-

troibit in regnum Dei. At non est consequens talem actum esse medium ad salutem necessarium.

TERTIA dubitatio sit, vbi sit traditum istud de restitutione præceptum in decalogo? Dixi singulariter in decalogo, nam vt suprà dubio primo aduersus hæreticos dicebam, passim in diuinis foliis restitutionis præceptum est traditum. Ratio verò huius difficultatis est,
16 quoniam cùm illud præceptum decalogi *non furtum facies*, sit negatiuum, restitutionis autem sit affirmatiuum, non videtur in eo esse inclusum. Quidam existimauit præceptum restitutionis non esse idem ac de non furando, sed esse potius duo distincta præcepta ob rationem factam: quia dicunt, alterum est affirmatiuum, alterum negatiuum, alterum obligat ad semper, alterum non nisi certo tempore, loco, & personis. Sic profectò visum est Dominico Soto 4. lib. de Iust. & iur. quæst. 6. art. 1. & 2. in fine & q. 7. ar. 4. Vbi aliam reddit rationem, quia alterum est prohibitio mali, alterum iussio boni, ac proinde ex obiecto differunt.

ALII verò existimant præceptum quidem principaliter esse positiuum, includere tamen negationem, veluti secundariò, scilicet non retinere alienum. Ita videtur sentire Caiet. in summ. verb. *restitutio*. Nau. in sum. c. 17. num. 54. & potest probari hæc sententia. Quoniam restitutio est traditio rei in possessionē veri domini, seu solutio damni illati, & licet pendeat ex non retinendo, tamen non retinere, non est
17 formaliter restituere, sed implicatur indirectè. igitur principaliter est positiuum præceptum, & hinc est, quod non obligat prò semper, sed certo tempore, & loco.

MIHI verò aliter semper est visum hoc præceptum restituendi esse principaliter negatiuum, secundario autem immo non necessario positiuum. Qua in sententia D. Thom. esse censeo 2. 2. q. 62. art. 8. ad primum, Silu. rest. 5. in principio. Canum relect. de pœnit. 4. par. §. itaque. Sco. in 4. d. 15. q. q. 2. §. de 4. & affert exemplum sicut retinere (inquit) alienam mulierem est contra præceptū negatiuum. Palud. dist. 15. q. 2. art. 6. qui id probat ex illo Leuit. 16. *Non remanebit apud te opus mercenarij*. Gab. in 4. dist. 15. q. 2. con. 2. & videtur Merc. sententia trac.
18 de restit. c. 1. dicentis esse eiusdem speciei præceptum non furandi, & restituendi. Mihi igitur certè videtur, vt dicebam (docentque præfati doctores nostræ opinionis) non esse distincta præcepta, sed tantum esse distinctionem secundum voces. Verbum enim *restituere* nomine affirmatiuum, re tamen est negatiuum scilicet non retinēdi alienum, quod ex eo planè perspicitur, vt simul generalem regulam demus præcepta affirmatiua, aut negatiua cognoscendi.

QVANDO enim id quod cōcipimus aut significamus per nomen, est aliqua actio realis à parte rei, tunc præceptum quo illa prohibetur est negatiuum, & quo intimatur affirmatiuum, etiamsi conuersis nominibus vocibúsque significetur. v. g. præceptum audiendi sacrum affirmatiuum est, etiamsi hac verborum forma tradatur: nullus absit

sacro,

sacro, nullus omittat sacrũ. Licet enim voce videatur negatiuum, quia tamen in re nulla realis actio negatur, sed potius negatur absentia seu omissio & per consequens negatur negatio, ideo præceptum reuera est affirmatiuum, nam negatio negationis affirmatio est, vt philosophi docẽt. Vnde negatio tenebrarũ lux est, & negatio cæcitatis visus est, 19
& peccati negatio seu carentia, gratia ipsa præsens est. Tũc ergo, &c. Accipere alienum actio realis est, & ita præceptum, quo interdicitur acceptio negatiuũ est, licet affirmatiua voce poneretur. Nempe omnes tueantur, & conseruent res proximi sui, quia præceptũ talis conseruationis est re ipsa non acceptionis, id est, non habendi actionem illam, qua res aliena auferatur à proximo, & ita præceptum non furandi est negatiuum. Sic igitur de præcepto restitutionis putamus esse dicendum: vsurpare siquidem rem alienã & illam retinere atque ea frui positiuum quid est in re. Est enim quædam possessio, & fruitio illius, & ita præceptum restitutionis licet expresè positiuum appareat: tamen verè, & re ipsa negatiuum est & ipsummet de nõ accipiendõ alienum. Detentio enim nihil aliud est quàm prima acceptio con- 20
tinuata, atque ita præceptum non continuandi iniustam acceptionem (quod est restituẽdi) est negatiuum. Quod egregiè docent illa verba D. Tho. in illa Sol. ad primum, dum ita scribit: *licet præceptum restitutionis secundum formam sit affirmatiuum, tamen includit negatiuum & ita ad statim obligat, sicut omnia negatiua præcepta*, &c. Cuius sensus planus est, quod licet forma vocis, qua traditur affirmatiuũ videatur, tamen reuera quod inclusum est in ea forma, negatiuum est, & hoc existimo significare voluisse Inn. in c. sæpe, de Rest. spol. dum dicit, *non multum interest, quoad forum animæ, iniustè detinere & inuadere alienum*. Vbi Glos. *pro eodem* (inquit) *reputant iura auferre & detinere iniustè*, vt habetur in d. c. sæpe & 16. q. 1. c. decimæ, qui enim decimas dare negligunt dicuntur res alienas inuadere, & in c. sicut. 47. d. & §. 1. 42. d. & in c. indignè 12. q. 2. Iis enim iuribus declaratur tantum peccare eum, qui rem alienam retinet, quàm, qui furatur, quasi agat contra eandem legem, ac præceptum. Vnde eo ipso, quòd à possessione, fruitione, denique ab actione qua illam rem continuè contrectat, & vsurpat cessare cœperit, statim non tenetur vllo præcepto contra iustitiam, quamuis per accidens importetur quædam realis actio, qua rem det, & tradat proximo, sed, vt dixi, id per accidens est, quia restitutio seu damni reparatio sine illa actione fieri non potest, siue quia dominus abest, siue alia causa, imo neque illa actio semper interuenit. Fieri namq; potest sine illa restitutio, vel quia res non distat loco à domino, & ita dum taxat non retinendo dominus rem recuperat, quod etiam in debiti recompensatione videre licet, vel quia res est animata, vt seruus furto sublatus, vel animal, vt canis, vel columba, quæ sublato impedimẽto pergunt ad dominum, in quibus, & similibus constat, quod eo ipso quod fur cessat ab iniusta actione & retẽtione dicitur verè restituisse. Et idem est de Iudice iniustè aliquẽ in carcere detinente, nã eo solo,

quòd

quòd cessat à detentione dicitur Ecclesiæ illum restituere, vel suis, atque idem est si tres sit immobilis. Si enim iura aliqua, si possessionem, si castellum & huiusmodi iniustè retineas, eo ipso, quòd derelinquis atque ab iniusta retentione cessas, verè restituere dicetis, sine vlla prorsus reali ac corporali traditione.

DICES retinere non est agere, quid enim faciet fur pecuniam in arca retinendo? Respondeo primùm moraliter esse actionem, licet non esset physica. Habere enim ac possidere rem in arca, aut tuto loco etiam si physicè nihil agatur, actio est in genere moris. Tum quia quo ad mores attinet ita est vtile ac si ageres, ita est laude, vel vituperatione dignũ ac si denuo ageres, & acciperes. Tum quia est damnificatio quædam proximi, vt patet. Tum denique quia est volitio continua habendi. Deinde etiam si non esset actio tamen exterius quiddam positiuum est pertinens ad prædicamentum reale Habitus. (Nam habere possessiones, seruos, diuitias, &c. Vnum est ex 10. prædicamentis ab Arist. numeratis) & illis carere est priuatio.

ADDE prædictis, quòd ex omnium sententia restitutio præcepta est in illo præcepto decalogi *non furtum facies*, igitur negatiuum præceptum est. Fieri enim non potest (nisi vt suprà dicebam per accidens) vt affirmatiuum præceptum sub negatiuo constituatur, cùm siue sit idem præceptum, siue vnum sub altero, debeat esse aliqua similitudo. Asserere enim esse duo condistincta, & vnum sub altero non contineri, vt Sotus docet, dici non potest. Omnium enim confessio est eum, qui cùm possit non restituit, furtum committere, & illo præcepto, *non furtum facies*, teneri ad restitutionem faciendam. Et ita sensit Med. C. de rest. q. 2. dicens idem esse præceptum: Nec *refert* (ait)
24 *præcepto negatiuo actum positiuum iuberi, cùm ad obseruantiam negatiui est necessarius. Sicut præcepto non occidendi, quòd negatiuum est præcipimur proximum periclitantem defendere, vel panem ei porrigere.* Cum igitur finis præcepti de non furando sit, ne proximus re sua priuetur: ideo restitutio eodem præcepto indicitur.

AD primam igitur Soti rationem respondeo. Id enim quod est principale in hoc præcepto est non retinere alienum inuito Domino, quòd statim, & semper obligat. Illa enim datio, & redditio, quę inde resultat extrinsecè importatur & minus principaliter ad finem non retinendi iniustè: vt diximus, sæpéque non est necessaria.

SECVNDVM autem argumentum q. illa 7. art. 4. friuolum est, Alioqui colligeret præceptum ieiunandi, & non bis comedendi esse duo præcepta, quoniam alterum est prohibitio mali, alterum iussio boni. Respondetur ergo, esse secundum voces differentiam. Restitutio enim voce bonum iubet, sicut ieiunare: sed re ipsa malum prohibet, nempe retẽtionem iniquam, sicut non comedere bis in die. Ac proinde, vt alio loco latiùs probaui, ieiunij præceptũ negatiuum est, licet secundũ formã affirmatiuum videatur: Non enim iubet aliquam actionem realem (aliàs nisi semel comederes non ieiunares), quod

dicen

dicendum non est) sed potius abstinentiam & negationem secundæ comestionis.

AD rationem Caie. & Nauar. Respondeo, fateri eos & nos esse vnicum præceptum, sed actionem illam reddendi ablatum putant ipsi esse principale in restitutione. Nos verò putamus nõ retinere esse principale, ex quo illa consequitur. Immo, quandoque, vt dicebam non interuenit. Ex iis constat, præceptum de restitutione esse iuris naturalis 26
& diuini, tam ratione iustitiæ, cuius est actus elicitus, quàm charitatis à qua imperatur: contra quam vtramque virtutem agere constat esse de iure naturali & diuino prohibitum, quod certè probatione non eget, ac proinde relinquitur, non restituere genere suo peccatum esse mortale.

De nomine & ratione restitutionis.

CAP. II.

EXplicata à nobis est restituendi necessitas, siue vt medij, siue vt præcepti quæ ex iure diuino & naturali ducit originem, iam oportet, vt restitutionis naturam diligentius expendamus. Restituere dictum videtur quasi aliquid in pristinum statum statuere, sic sanè Cicer. Roma eiectus se reipublicæ restitutum dicebat, vnde in l. restituere. ff. de Verborum significatione, restitutio dicitur: *in pristinum statum repositio.*

Ex quo colligitur definitio quid rei, est enim Restitutio, *actus iustitiæ quo damnum proximo datum reficitur*, siue enim nihil reale à proxi- 1
mo accipiendo eum læseris, vt si fata vel domum igne succendas: siue quidpiam abstuleris reale, vt in rapina & furto contingit, damnum infers, quod damnum, dum remoues, siue iniuriam recompensando, siue acceptum reddendo restitutionis actum exerces. Nec opus est in explicãda definitione multa cõferre, vt à multis fieri solet, sigillatim particulas explicantibus, cùm definitionem aliquam tradunt quod supervacaneũ putamus, cùm illa omnia in peculiaribus dubitationibus explicanda & probanda sint, atque inutiliter repetenda. Illud modò satisfuerit eam definitionem tanquam bonam esse accipiendam, cùm tradita sit ab doctissimis viris. Sic enim definit D. Tho. secunda secundæ q. 62. art. 1. Nauarrus c. 17. nu. 6. Medina C. de restitutione in principio, & quotquot ego legerim, licet differre nonnulli videantur verborum diuersitate & multitudine. Tum etiam ipsa nominis ratio demonstrat.

QVAMVIS autem restitutio multipliciter distingui soleat: potis- 2
simum tamen duobus modis diuidi consueuit. Quædam enim dici solet restitutio in integrum, qua omnia, quæ in pristino statu erant, reduuntur, putà possessio rei, fructus, ius pristinum, &c. Per quam solet subueniri minoribus vel Ecclesiis, vt habetur in l. 1. C. de Sen. pas. &

C.de rep.l.vnica.& l.postulara.C.de In integ. rest. & ff. de Minor.l. quòd si minor.§.rest.& c.1.& c. auditis,de In integ. rest. Et ita docuit Syl.verbo rest.1:q.1.& glos.in d.c.auditis,in verb.*cõtra reliquam*. Alia verò est restitutio, qua non primus status reuocatur in totum sed in aliquo particulari,vt de re ablata,de dãno illato,de interesse,& huius-
3 modi de qua præcipuè hic agimus. Prior enim ad ius exterius magis quàm ad conscientiam pertinet. Id tamen est animaduertendum,quòd omnis restitutio etiam non in integrum semper debet esse æqualis damno illato:ob id enim dicitur actus iustitiæ,quæ in æqualitate fundatur,& quamuis nostræ intentionis non sit de prima restitutione disputare,spectat enim ad Iuristas,magis quàm ad Theologum,placet tamen de illa vnum verbum effari.

DOCENT igitur plerique iuris peritorum per hanc restitutionem subueniri homini à mortuis resurgenti,sicut subuenitur minoribus,& Ecclesiis, vt ex dictis iuribus constat. Quod nos ita, indistinctè non omnino probamus. Primùm quoad ea, quæ characterem imprimunt, non restituitur cùm non amiserit. Vnde non rebaptizabitur,nec reordinabitur, &c. Item nec vxor post mortem ei restituetur, cum sit per
4 mortem dissolutum matrimonium,quidquid aliqui Iuristarum dicant. Neque etiam religioni restituetur. Quamuis contra doceãt Ioan. And. & alij in c.fraternitatis de Frig.& malef. Quam sentẽtiam secutus est Syl.verb.*resuscitatus*. Melius siquidem censet Panor.in d.c. fraternitatis,non esse restituendum. Quoniam illa obligatio est restricta ad tempus vitæ. Nec refert in quibusdam formulis religionum ita dici, *Voueo castitatem,paupertatem,& obedientiam perpetuam in hac religione*,quo casu sententia Syl.& Ioan. And. posset aliquo modo defendi. Imo docet Syl.quòd etiam si non dicat perpetuò,sed simpliciter. *Voueo talem regulam*,modò non dicat pro,*tempore vitæ meæ*,debet restitui. Attamen in vtroque casu,vt dixi non placet mihi ista sententia. Primum enim idẽ est dictum,*Voueo perpetuò hanc regulam*,ac dicere simpliciter, *Voueo hãc regulam*. Communi enim iure communiq́ue omnium sensu professio
5 perpetua intelligitur esse debere,maximè, iuxta eos Theologos, quorum est communis , & magis vsitata sententia, quòd professio in religione approbata iure diuino est obligatoria,& omnino per Papam indispensabilis. Vnde non modo sine causa (hac enim ratione etiã simplicia vota obligatoria sunt)sed etiam cum causa non potest perpetuitas à solenni religionis voto separari. Idem est igitur si dicas simpliciter,*voueo*,aut profiteor:ac si addas *perpetuò*. Tunc vltrà idem est dicere, *Voueo simpliciter*, seu *perpetuò*,ac dicere, *pro tempore vitæ meæ*. Quod enim pro tota vita faciendum assumitur perpetuum dicere solemus. Constat enim matrimonium dici perpetuum vinculum, cum tamẽ per mortem dissoluatur,& officium,vt Pontificatus,Episcopatus,& huiusmodi dicitur perpetuum,licet morte expiret. Cum igitur quis simpliciter dicit *Voueo hanc regulam*,aut *Voueo perpetuò hanc regulam* non plus intelligere oportet,quàm pro tempore totius vitæ. Atque ita nonnulli

profi

profitentes dicunt *pro toto tempore vitæ meæ*. Quocumque ergo modo fiat, si resurgat, non erit obligatus ad religionem, sicut nec ad matrimonium, vt dictum est. Et docuit Panor. vbi suprà.

AN vero temporalia bona sint restituenda variè videntur sentire Doctores. Nam Ioan. And. putat non restitui. Quia inquit actio semel extincta non reuiuiscit. Sed non videtur loqui consequenter, cùm dixerit, professum esse restituendum. Alij autem docent, bona ei esse restituenda. Vnde & rumpere potest testamentum, & recuperare bona in integrum, Ita sensit Gloss. in l. ex iis. ff. de legat. & in l. seruus. ff. de Act. obli. Bar. l. 1. C. de Sacro. eccle. Qua in controuersia duo mihi dicenda videntur. Primum hac quæstione nostris temporibus rarò fore opus. Nam frequentius contingeret tempore primitiuæ Ecclesiæ, vbi tam Apostoli quàm alij sancti patres virtutes multas operabantur. Secundò, videtur in eo casu extinctum esse ius, quod habebat ad illa bona, sicut de religione & matrimonio diximus. Non enim maius ius habet in ea bona, quàm in corpus vxoris, cuius corporis ius quod habebat per mortem amisit. Deinde, quoniam testamentum per mortem confirmatum est, vt ait Apost. ad Heb. 9. Non ergo potest rumpere ac reuocare, sed statim quæsitum est ius hæredibus, non minus ac si donationem fecisset inter viuos. Tertiò, videtur, quod cũ hoc stat posse sua bona recuperare. Et ita simpliciter bona illi esse restituenda, vt docet Glossa, & Bartolus citati & Archidiaconus in c. 2. 32. q. 7. Syluest. verbo *restitutus*. Licet enim per mortem sit perditum ius & alteri quæsitum: tamen eo onere perditum esse censeri debet, vt quoties Dominus non extet, alter possideat, cui apparenti restituere teneatur. Sicut patet de rebus inuentis & perditis. Nam domino comparente si res extat in specie cessat ius possidentis & iure postliminij id euidentius apparet. Postliminium enim est ius, quo res etiam vsucapta & præscripta propter seruitutem vel captiuitatem veri domini amissam ei restituitur, & l. post. li. ff. de Ca. & post reuer. Igitur res vsucapta & præscripta restituenda est, cum per naturalem mortem est adquisita: sicut ob captiuitatem vel seruitutem, quæ etiam est mors ciuilis. Secundò, quoniam in donatione causa mortis manifestum est plus se quàm donatarij velle habere. Igitur in testamento ea intelligitur tacita conditio, si moriatur in effectu ita vt permaneat in morte. Atque idem est dicendum potiore ratione, si ab intestato decedat. Ipse enim sibi est omni alio coniunctior. Atque adeo si vixerit, seipsum velle hæredem facere est credendum. Deinde, quia aliàs nullum esset beneficium resurgenti factum iuxta oppositam sententiam, sed molestum potius plures iudicarent. Cùm ex vna parte cum obligationibus & oneribus, ex alia verò nudus sine actione, & iure ad bona rediret ad vitam vt miseram ita viuendo mortem agere deberet. 6

DICES igitur Episcopus & Curatus essent restituendi? Verum, non est simile. Est enim quasi matrimonium Ecclesiæ ad Episcopum, & ita sicut de carnali ita de spirituali matrimonio fateri debemus esse 7 8 9

dissolutum per mortem, & ita docuit Syluester verbo *diuortium*, quæst. 2. de vtroque matrimonio. Nam de carnali communis est Theologorum sensus in 4. dist. 27. ex Apost. ad Roman. 7. Et habetur in Authentica de Nuptiis. §. deinceps. Atque eadem est ratio de professione, in qua matrimonium spirituale celebratur & totalis quædam traditio & emancipatio Deo fit. Sed de digressione hactenus. Hac igitur restitutione omissa quæ Iuristarum magis est propria. De restitutione ablati, damnique illati sermonem facere festinemus.

10 SECVNDA difficultas sit, vtrum restitutio cùm sit actus iustitiæ sitne commutatiuæ an potius distributiuæ? Et video communiter Doctores fateri esse actum elicitum à commutatiua iustitia. Sic D. Tho. 2.2. quæst. 62. art. 1. & ibi Caietanus Nauarr. cap. 17. nume. 6. art. 1. Ricar. in 4. dist. 15. Grabr. eadem d. quæst. 2. notabili 3. Sotus 4. de Iustitia. q. 6. art. 1. Couarru. in reg. peccatum. par. 2. in principio, Syluest. rest. 3. q. 2. Cord. de detractione, q. 3. con. 1. Adrian. in 4. de Rest. famæ, &. Quodlibeto 11. difficultate 5. & 6. Neque vllum legi, qui contra censerit, cuius sententiæ ratio est, vt sanctus Thomas docet (Caietano explicante) quoniam in restitutione damni à proximo dati attenditur æqualitas rei ad rem, quod commutatiuæ iustitiæ est. 2. probat Nauarr. Quoniam iustitia distributiua commune inter priuatos diuidit, at is qui restituit, non diuidit commune inter priuatos. Sed priuatum & proprium damnum recompensat, commutatiuæ igitur & non distributiuæ iustitiæ restitutio actus est.

11 QVAMVIS autem hæc communis sit Theologorum sententia, meritò à quibusdam dubitatur quo pacto id verum esse possit. Nam per iniustam distributionem oritur restituēdi obligatio, vt latius probabimus lib. 2. & ex sese constat. Quis enim nesciat quin teneatur ad restitutionem is distributor, qui non seruat debitum ordinem iustitiæ distributiuę, vt si in diuisione spoliorum Duci, & aliis personis dignioribus de exercitu non plus tribuat de spoliis, quàm cæteris de exercitu militibus. Ergo qui lædit iustitiam distributiuam tenetur restituere, atque adeo illa restitutio erit iustitiæ distributiuæ. Siquidem omne vitium solum excluditur per actus virtutis sibi immediatè oppositæ, vt virtus eius destructione reparetur quo ipsa destructa est. Atque id
12 in omni virtute videmus. Nam infidelitas per actus fidei excluditur, desperatio abijcitur per spem, intemperantia per salutare ieiunium, &c. Si ergo læsio facta est per iniustam distributionem consequens est, vt restitutio debeat per actum iustæ distributionis, qui est vitio directè, & immediatè oppositus.

AD hanc rationem communiter responderi solet, quod in omni iniqua distributione semper est coniuncta iniqua commutatio. Et ex hac parte omnis restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ. Dicunt enim ob id fieri damnum in iniusta distributione, non quia violetur ordo distributiuæ iustitiæ, sed quia ei datur minus, qui ius habet ad magis, & quoniam lædere ius, quod quis habet ad rem ad commu-

ratiuam iustitiam pertinet, quæ læsionem non personam læsam attendit, inde est, quod omnis restitutio sit iustitiæ commutatiuæ opus. Apparens est solutio, sed quantum ego possum iudicare non vera: nam ex eo solum, quod quis faciat contra iustitiam distributiuam, tenetur 13
ad restitutionem, vt infrà latius probabo, & ratione ita ostendo. Nam sicut iustitia commutatiua & distributiua, cùm sint species distinctæ differre debent saltem formaliter, & ita saltem secundum rationem separari ab inuicem possunt: ita profecto in iustitia commutatiua, & distributiua sunt virtutes secundum rationem saltem distincta. Stando ergo in præcisa ratione iniustitiæ distributiuæ sic disputo. Illa secundum se est peccatum ex omnium sententia, nam est personarum acceptio, & iniuria proximo facta: denique est in Iustitia, quæ genus est 14
ad commutatiuam & distributiuam. Ergo secundum propriam rationem omni alio separato irrogat proximo iniuriam. Si ergo omni alio secluso ex sua intrinseca ratione & malitia damnum infert: Ergo ipsa secundum se omni alio secluso obligat ad restitutionem, non ergo id prouenit ratione iniustæ commutationis admixtæ. Secundò & non minus efficaciter obiicio. Sit verbi gratia, summa mille aureorum distribuenda inter tres. Vnus est dignus, vt duo: alter vt quatuor: tertius vt sex. Volo igitur ostendere non tantum ratione, sed etiam re ipsa separari iniustitiam distributiuam à commutatiua. Ita, vt si mala hîc distributio fiat non intercedat iniusta commutatio vlla. Quod sic ostendo: ius illud quod habet persona digna, vt sex, non est iustitiæ cõmutatiuæ, quandoquidem quantitas illius iuris, non nascitur ex æqualitate rei ad rem, sed merè ex dignitate personæ: cur enim vni plus, quàm alteri tribui debet? sanè, quia est dignior persona. Ergo ex dignitate personæ oritur quantitas iuris, ac perinde ius illud erit essentialiter 15
ipsa iustitia distributiua. Lædere igitur illud ius est planè lædere iustitiam distributiuam, quam habet. Nullo igitur iure commutatiuæ iustitiæ læso, sed tantum iure distributiuæ, restitutionis onus existit, quãobrem locum non habet illa solutio.

QVARE aliter respondetur, vt colligitur ex Caietano & Nauarro vbi suprà. Quod non mirum si in iustitia distributiua reſarciatur per actum iustitiæ commutatiuæ, cùm cætera non sint paria ante, at post restitutionem. Nam antè distributionem erat commune debitũ, atque ideo illud dare ei, cuius erat, distributio quædam fuit, at facta distributione non manet commune debitum, sed fit proprium ipsius distribuentis, & ita iam nihil est loci iustitiæ distributiuæ in illa materia, sed tantum commutatiuæ. Confirmant hoc aliqui exemplo ex temperãtia ducto. Nam qui intemperans fuit semel in aliqua materia, 16
nequit circa eandem materiam iam temperans esse: sic dicunt, licet ille distributor circa aliam materiam actum rectæ distributionis habere possit, sed iam circa materiam hanc non potest, sed damnum illatum alio actu reparat directè, & immediatè, nempe, actu commutatiuæ iustitiæ. Nam indirectè, ac remotè etiam reparatur iustitia distribu-

tiua. Nam sublato damno per actum commutatiuæ iustitiæ quo restituit, consequenter reparatur iustitia distributiua. Atque hac ratione Caietani acuta certè saluari posse videtur, id quod D. Thom. & cæteri fatentur, restitutionem esse actum commutatiuæ iustitiæ.

Nos in hac re etsi cómunem hanc sententiam quam maximè probamus, tamen non existimamus fore omnino reprehendendum eum,
18 qui diceret aliquam restitutionem esse opus distribuentis iustitiæ. Eá videlicet, qua resarcitur damnum per iniustitiam distributiuam illatum. Quod præter vrgentissimam rationem factam, sic probari posse coniector. Sicut enim si prima vice cùm fieret distributio, dataque fuisset quantitas secundum exigentiam personæ, erat actus iustitiæ destributiuæ: Quoniam mittebat illum in possessionem eius, quod sua dignitas merebatur, ita profecto, quando reponit, ac restituit eundem in eandem possessionem post iniquam distributionem factam eiusdem virtutis actus esse oportebit, quæ inclinat ad reddendum illi, id, quod sua dignitas postulabat, etiam facta diuisione. Nec refert factam esse distributionem, & non existere dicta bona in primo cumulo, vt propterea dicamus non esse locum iustitiæ distributiuæ. Id enim, materiale est, & per accidens, formale siquidem est, vt id, quod datur, vel red-
19 ditur, sit proportionatum dignitati personæ. Quid enim refert v. ego mihi acceperim, cùm diuidebam, vel alteri dederim quando id reddo, quod tunc eram redditurus & ob eundem respectum ad personam, & non ad datum & acceptum. Dicunt contra fieri potius. Quia in restitutione non habetur, ratio personæ, sed videntur decipi hac in parte. Nam si quodcunque damnum, quod alicui fit pertineret ad iniuriam commutatiuam, iam igitur iniustitia distributiua in sua ratione non includeret damnificare proximum, quod ipsi negant, & meritò. Nam eo ipso quod est iniustitia, essentialiter est damnificatio, priuatióque boni proximi. Si ergo damnificatio fuit ab iniustitia distributiua, non eo solo, quòd reparat damnum debet esse iustitiæ commutatiuæ. Imo est rectificare distributionem, & veluti de nouo facere. Igitur quemadmodum esset opus iustitiæ distributiuæ dare Petro, quod debetur suæ personæ sine respectu dati & accepti, sic sanè auferre grauamen & iniuriam iuxta merita personæ, id est, dando illi omne, quod merebatur à principio erit opus eiusdem iustitiæ distributiuæ. Et ita animaduertere oportet non cuiuscunque damni reparationem esse commutationem, sed tum demùm, cùm id quod redditur proportionatur rei ablatæ. At cùm id quod redditur proportionatur merito personæ, illud est rectificare primum actum distributionis iniquæ, dando, quod à principio erat dandum, ad quod inclinat iustitia distributiua, sicut ad proprium actum immediatè elicitum. Vnde essentialis ratio iustitiæ distributiuæ non tam est ex communi aliquo elicere, quàm reddere vnicuique ex eo quod modo est, aut fuit commune debitũ secundũ exigentiam personæ. Semper enim est verũ quod reddit debitum ex illo communi, quamuis modò non ex communi, sed ex bursa exhauriat.

Illud

Illud enim est, quod ex communi debebatur secundum quantitatem meritorum. Aliàs si cùm fiebat diuisio esset mea culpa furto ab aliquo res sublata, in quo casu tenebar restituere: vel ego mihi reseruassem intentione reddendi commodius, non implerem iustitiæ distributiuæ officium, cùm postea ex arca mea reddo. Impertinens ergo est dari ex illo communi, si datur quod ex illo communi debetur, & secundum personæ exigentiam. Denique si fieri posset diuina potentia (nō enim est impossibile) vt quis haberet habitum iustitiæ distributiuæ, non tamen commutatiuæ quis dubitat, quin ille talis, qui semel deliquit in distribuendo, promptè, ac suauiter redderet, quod damnificato debebatur secundum rationem meritorum. Redditio ergo illa ex inclinatione iustitiæ distributiuæ procedit, quæ, sicut inclinat ad dandū quod debetur iuxta dignitatem personæ: ita inclinat ad reparandum, quod ablatum est, ad reparandum (inquam) secundum dignitatem personæ. Exemplum verò de temperantia non est ad rem. Quoniam cibus post commestionem, cùm non permaneat, non potest iam in illa materia temperantia exerceri: at in nostro casu manet eadem materia. Quid? quod nolumus eundem actum numero reparari. Id enim est impossibile, siue sit eadem materia superstes, siue secus: cùm iam trāsiuit: sed quod idem secundum speciem actus excludat vitium, quo virtus ablata est. Quod in eorum exemplo contingit. Nam actu eiusdem speciei temperantiæ numero diuerso, reparatur intemperantia prior. Sic igitur, &c. Sed de hac quæst. satis, quæ acuta magis quàm vtilis ad mores videtur, iā enim dixi initio huius dubitationis, me magis vehementiúsque probare communem sententiam. 20 21

TERTIA difficultas vtrum restitutio sit pars satisfactionis? Omnes fatentur non esse partem satisfactionis. Licet enim satisfactio ad iustitiam pertineat, (vt pluribus ex doctoribus placet) commutatiuam, sicut & restitutio, vt fere omnes putant, attamen permultas esse differentias inter hos duos actus atque virtutes, omnes, vt dixi, fatentur. Quas latè prosequitur Dominicus Sotus in 6. libr. de Iustit. quæst. 1. artic. 1. & Doctor. in 4. distin. 15. Ea tamen mihi videtur differentia præcipua (ni fallor) quod satisfactio terminatur ad honorem læsum, vel ablatum. Respicit enim propriæ iniuriæ reparationem: at restitutio, licet supponit culpam vt infrà in hoc secundo libr. probabimus: non dicit tamen dehonorationem vllam, sed damnum in rebus illatum, & propterea in rapina vtrumque requiritur. Scilicet satisfactio, & restitutio, vt docet D. Thom. 2. 2. quæstion. 66. articul. 9. Merc. tractatu de restitut. capit. 3. Sotus 6. de Iust. quæst. 6. articul. 1. Cuius ratio est. Quoniam in rapina tam rebus, quàm personæ detrimentum infertur. Rebus quidem, vt patet, cum dominus eis priuetur, vt in furti occulta ablatione. Personæ, quia cum dedecore, & despectu, irreuerentiaque aufertur. Et hæc (vt dixi) præcipua est differentia inter satisfactionem & restitutionem. Vnde erga Deum 22 23

restitu

restitutionis actum exercere non possumus. Quia nihil à Deo auferre possumus in rebus, quæ quantuncunque à nobis accipiantur semper manent in eius potestate, & dominio: at satisfactionem possumus, & debemus ei exhibere, inquantum iniuriam ei fecimus, & offensam peccando, & diuina eius præcepta contemnendo. Plura alia discrimina adferunt Doctores locis citatis, vt quod per restitutionem non remittitur, peccatum, neque eius pœna, sed tantum est cessatio peccandi, at per satisfact. peccata, & eorum pœna condonantur. Vnde infrà libr. 3. edocebimus per dilationem restitutionis sine culpa defuncti factam non detineri animam in purgatorio, detinetur tamen per dilationem satisfactionis, id est eleemosynarum, sacrificiorum, &c. Sine culpa defuncti factam. Item restituere velle, meo iudicio, esset potius pars contritionis, quã satisfactionis. Est enim propositum nõ peccãdi de cætero. Item sæpe est necessario præmittenda confessioni, vt infrà libro 3.
24 probabimus. At satisfactio non item. Præterea in satisfactione finis est amicitia, & recõciliatio, non autem in restitutione. Denique pœnitentia seu satisfactio arbitrio sacerdotis subest: non autem restitutio. Sed in iis non oportet multum insudare cùm ex definitionibus vtriusque facilè fit has, & plures alias differentias inuenire inter restitutionem & satisfactionem, vt est ea, quam docet inter alios Bona. in 4. d. 15. qu. 4. art. 2. quod satisfactio non potest fieri nisi ab homine existente in gratia, at restitutio etiamsi sit in peccato mortali, fieri potest. Sed de ijs suo loco. Fatetur etiam, & benè D. Bona. quod restitutio communiter est
25 satisfactio, non autem propriè, & strictè. Per omne enim opus voluntariè assumptum, etiam si sit in præcepto, possumus satisfacere, vnde cùm restitutio fit ab homine propter Deum maximè in gratia, & satisfactoria & meritoria est, sicut etiã per ieiunia, quæ sunt de præcepto satisfacimus, vt alibi ostensum est à nobis.

Libri primi finis.

LIBER

LIBER SECVNDVS, DE IIS, QVI TENENTVR AD RESTITVTIONEM.

De Damnificante in communi.

CAP. I.

EGIMVS in 1.cap.de neceſſitate, atque præcepto : in 2.de natura reſtitutionis : Nunc oportet, vt ad particulares eius circunſtantias conſiderandas deſcendamus. Et cùm omnium prior eſſe videatur, circunſtantia perſonæ damnificantis, idcirco in hoc ſecundo lib. 1 de iis, qui reſtituere tenentur pertractabimus. Quia verò longior erit liber hic propter ſummam lædentium varietatem, quæ rerum confuſionem parit, vt diſtinctionem ac facilitatem, cuius ſemper ſtudioſiſsimi fuimus, conſectemur, placuit per plura capita diuidere, vt initio dicebamus. Quamobrem caput hoc primum de damnificante in communi breuiſſimè diſputabit. Non enim latè id tractabimus, vt Syluest. reſtitut. 2. & alij fecerunt. Tum quia communia ſine particularibus immortalibus præcipuè probè intelligi nequeunt. Tum quoniam cùm de particularibus eſſet agendũ, plura (idque inutiliter) repetere oporteret, quod nos quàm maximè vitare cupimus. Tantum 2 placet eam in genere doctrinam & regulam tradere, quam probat Nauar. cap. 17. nu. 12. Scilicet omnem illum dumtaxat teneri ad reſtitutionem, qui vel rem alienam detinet, vel aliquid lege iuſtitiæ ſpecialis debet. *In qua breui doctrina* (inquit Nauar.) *continentur illæ viginti manu recitatæ ab Ant. 2. part. tit. 2. c. 2. à §. 2. & illa omnia, quæ Syluest. reſtitu. 2. Caietanus in ſumma, verbo reſtitutio, & alij plures adduxerunt*, & vt mihi videtur adhuc breuior regula dari poſſet : EVM, ſcilicet teneri ad reſtitutionem, qui ius ſpecialis iuſtitiæ proximi læſit. Nulla enim alia ratione melius intelligitur, quis reſtitutioni ſit obnoxius, quàm ſi ei conuenit definitio reſtitutionis. Eſt autem reſtitutio (vt ſuprà diximus) *actus iuſtitiæ, quo damnum proximo datum reparatur*. Quis autem reparare tenetur, niſi is qui intulit? Is igitur omnis dũtaxat reſtituere

tenetur, qui ius proximi ſpecialis iuſtitiæ læſit. Et ita ſiue damnum fecerit nihil accipiendo, vt ſi domum combuſit: ſiue rem proximi detineat, quod fieri ſolet in damnificatione lucroſa, vt ſi pecuniam furarus eſt: ſiue non rem, ſed ius, vel auferas vel impedias, ſemper damnũ infers, aut ius lædis. Omnis igitur ac ſolus, qui ius proximi ſpecialis iuſtitiæ lædit, tenetur reſtituere. Imo ſi adhuc breuiorem, & magis cõpendioſam regulam cupis, ſic accipe. OMNIS *ac ſolus ille qui contra ſpecialem iuſtitiam delinquit, tenetur ad reſtitutionem.* Cuius vtriuſque doctrinæ ac regulæ ratio plana eſt. Nam quicumque contra iuſtitiam ſpecialem delinquit, aut (quod idem eſt) ius proximi lædit, facit contra Dei præceptum, & cõtra proximi charitatem: at reſtitutione malum proximo illatum reparatur. Ergo dum certum eſt vnunquenque teneri ad diligendum proximum, manifeſtum eſt eum omnem & ſolum, qui illum læſit, teneri reſtituendo damnum læſionemque illatam recõpenſare. Hanc ergo regulam veriſſimam & veluti fundamentum huius materiæ ſemper toto hoc opere in animo atque in ore habere debemus: vt ea quæ in particulari dicenda ſunt faciliùs intelligamus, quam doctrinam, & rationem video docuiſſe Couarru. in reg. peccatum. 2. part. nu. 1. *reſtitutio* (inquit) *læſioni opponitur.* Nam & ea illud reddit, quod læſio abſtulit, ſicut acceptio rei alienæ actus eſt iniuſtitiæ circa commutationem, ita & reſtitutio quæ ei opponitur erit actus iuſtitiæ commutatiuæ. Nam per intelligentiam vnius contrariorum alterum intelligitur. Hic enim eſt ſenſus illius axiomatis traditi ab Ariſt. 1. Top. & 4. Ethi. ca. 1. *Contrariorum eadem eſt diſciplina*, id eſt, eadem eſt vis & ratio cognoſcendi: per negationem, ſcilicet alterius. Legat curioſior l. quod ſi minor. §. reſtitut. ff. de Minori. l. 1. C. Si aduerſ. tranſ. l. ſed ſi per Prætorem. §. ſi feriæ. ff. Ex quibus, & Bart. in l. qui proprio. ff. de Procura.

DICES, quod is qui iuſtè retinet, vt qui mutuò accepit vel commodatum tenetur, reſtituere vt docet S. Tho. 2. 2. quæſt. 62. art. 1. cõmodior ergo eſt regula Nauarri, & Caiet. ar. 2. Soti. 4. de Iuſtitia. qu. 6. art. 1. in prima differentia, quod tenetur, non ſolum qui damnũ fecit ſed etiam qui rem proximi detinet. Nos verò dicimus, eum ſolũ teneri qui contra iuſtitiam deliquit. Reſpondeo hanc me nunquam vocare ſolitum reſtitutionem, ſed ſolutionem. Aliud enim eſt, quod teneris ſoluere, vt debitor & iuſto contractu: aliud quod teneris reſtituere. Soluere enim mutuum, depoſitum, commodatum, aut emptum, dicimus, non reſtituere: at verò reſtituere reſpicit illicitum actum, ſeu acceptionem, & ita ſupponit peccatũ, & iniuſtitiam, & ita docuit apertè Mercado de Reſtitutione. cap. 2. & Gabr. in 4. d. 15. quæſt. 2. not. 3. & idẽ Sotus de Iuſt. quæſt. 6. artic. 2. Vnde nunquam probaui quorundã Cõfeſſariorum morem qui, eum, cuius confeſſionẽ audierũt, poſt mortem (& quod peius eſt ante mortem) dicunt omnia rectè geſſiſſe, multas feciſſe reſtitutiones, aut ſe habere pro illo pecuniam reſtituendam: ij enim videntur quodãmodo reuelare confeſſionem, ſi abſque licentia pœ

tia pœnitentis faciant, vt probat Nauarr us capitul. 17. numero 23. imo existimat Maior in 4. distinctione 21. quæstio. 3. colum. 4. etiam de licentia pœnitentis non posse confessorem dicere hæredibus, vt restituant aliquid pro defuncto cuius ipse confessionem audiuit, etiam si pœnitens id mandauerit. Putat enim Maior etiam de licentia pœnitentis confessionem reuelari non posse. In quo ei non aquiescimus.

SED obiicies contra prædicta, quòd multi tenentur restituere ratione rei acceptæ, secluſa omni iniusta acceptione. Respondetur, quod 7
aut in mora sunt, & tunc iam intercedit iniusta acceprio, seu retentio: Si verò non sunt in mora non certè restitutio, sed vel simplex redditio, aut solutio facienda est, vt probat Merc. & Gab. locis indicatis. Et docet etiam Sot. 4. de Iustitia, qu. 6. art. 2. licet art. 1. in prima differentia, & seqq. aliter sensisse videatur. Imo certè D. Thom. qui art. 1. citato docuit contrarium: planè art. 2. in corpore nostram sententiam expressit. Sed respondet Caietanus, qui priorem sentẽtiam est securus, quòd D. Tho. non loquitur de restitutione absolutè, sed de restitutione rei ablatæ, quam fatetur supponere iniustitiam. Sed certè D. Tho. simpliciter loquitur. Dicit enim *restituere importat reddition em illius rei quæ iniustè ablata est.* & expositio profecto non videtur constanter adhibita. Dicere enim, quod restitutio rei ablatæ versatur circa rẽ iniustè ablatam satis erat apertum: sicut restitutio rei iustè acceptæ versatur circa 8
rem iustè acceptam, quod nihil est dictu. Maximè, quia ablatio iusta esse potest, vt in mutuo & deposito & cùm quis ob extremam necessitatem rem suscipit. Non ergo verum est, quod restitutio rei ablatæ versatur circa rem iniustè ablatam.

SECVNDA dubitatio esse potest in obsequium & gratiam diui Tho. Quo pacto vera sit eius illa propositio in illo articul. 2. qua asserit si iustè aliquid ablatum est, inæqualitas erit si restituatur: videtur enim falsum. Tum, quia secundum priorem opinionem Nauar. Caier. & aliorum dubitatione præcedenti allatam, quam idem D. Tho. probasse videtur art. illo 1. mutuum & depositum est restituendum, & tamen iustè ablatum est. Quomodo ergo dicit esse inæqualitatem seu iniustitiam illud restituere. Tum verò quia si secundum nostram sententiam loquamur, licet mutuum vel depositum non sit restituẽdum, 9
tamen est soluendum. Et ita non potest esse inæqualitas illud restituere. Aliàs iniustum esset mutuum reddere aut soluere, Cai. art. 2. q. 62. & Sotus q. illa 6. ar. 2. fatentur literam D. Th. esse corruptã, quãuis testetur ipse Caie. se hactenus Codicẽ rectũ nõ inuenisse, putat siquidem Caiet. deficere causam. Ex qua infertur illa propositio S. Tho. *Et ideo restituere importat reddition ẽ illius rei, quæ iniustè ablata &c.* Sed nõ opus est iudicio nostro mẽdacium literæ imputare. Nã satis causæ præcessit, cùm dixit, *restitutio est actus iustitiæ*, &c. Ex quo intulit, *& ideo restituere importat*, &c. Quòd verò dixit inæqualitatem esse restituere iustè ablatum, bene explicat Sotus, locũ habere, quando ita iustè ablatum est, vt

sit accipienti debitum, vt cum tuum depositum accipis, vel mercedem laboris tibi debitam: tum enim inæqualitas erit si restituere cogaris, cùm iustum, & debitum acceperis.

TERTIA difficultas, sit: Vtrum ex transgressione aliarum virtutum à iustitia incurratur obligatio restituendi? Sanè manifestum est quod si non intercedat proximi damnificatio nullum est restituendi vinculum, vt patet de infidelitate, desperatione, blasphemia, aut fornicatione, quibus non damnificatur proximus, sed difficultas est, vbi ex transgressione talis virtutis proximus damnificatur, vt si non dereleemosynam extremè indigenti, si non restificeris vbi charitatis lege solummodo obligaris; aut si non impedias bonorum proximi direptionem, aut furtum quod alius committit. Videtur enim incurri obligatio satisfaciendi, quia in iis, & similibus casibus proximus habet ius ad illa bona seu auxilium licet ex charitatis lege. Nam si subuenire teneris illi potest, iustè postulare, & accipere à te. Habet igitur ius licet charitatis lege ortum: sed omnis, qui læsit ius proximi tenetur siue lege iustitiæ, siue legè charitatis illud recompensare, imo certè videtur ex lege iustitiæ. Igitur, &c. Nec hinc sequitur, quod charitas obliget ad restitutionem. Proximè enim non charitas sed iustitia est, quæ obligat. Nam ex charitate oritur ius, habito verò iure & omnino per legem charitatis quæsito, iam iustitiam transgreditur illud lædendo. Efficax profectò apparet ratio. Vnde hanc opinionem aliqui tenuerunt, quos refert Med. C. de restit. q. 9. Angel. verb. *furtum*. quæst. 29. Eam secutus est Tab. rest. §. 25. prope finem. Caie. in sum. vt latius dicemus infrà c. 5. id ipsum docet verbo rest. ca. 1. versic. *Aduerte*. licet Ang. loquatur, quando dolosè non impediuit, cum ex charitate teneretur. Vnde non meminit Caiet. 22. quæst. 62. art. 7. oppositum docuisse, idque ex mente D. Th. dum ait [*considera quando quis potest, &c. Et tenetur impedire furtum, rapinam, fraudem, &c.* Et discernes quandò tenetur ad restitutionem & quando non, vt author dicit in littera, quod hoc solù accidit, quando alicui incumbit ex officio. Verùm contra video sentire DD. existimantes nullam esse restituendi obligationē. Ita docuit Ale. Alen. 3. p. qu. 87. Aktis. 4. par. Adr. in 4. de Restit. quæst. 1. col. 6. & quodlib. 11. quos refert, & sequitur Couar. regul. peccatum. 2. par. §. 3. num. 5. Nauar. c. 17. nu. 11. & ca. 24. nu. 7. & in relectione. cap. inter verba. pag. 208. nu. 714. & in Apologia de redditibus, quæst. 2. monito 2. & 7. pro quò refert etiam Sotum lib. 5. qu. 2 art. 4. & lib. 4. qu. 7. art. 3. col. 4. Id ipsum Med. C. de Rest. quæst. 9. versic. *primus modus*. Ant. 2. part. tit. 1. cap. 12. §. 13. & vt idem Medin. refert. Præpositius. Cuius conclusionis rationem dicit Nauarr. prædictos Doctores non reddidisse, se autem nouam reddere. Quoniam cæteræ virtutes à iustitia non versantur directè, & principaliter circa actus exteriores, sed circa interiores, at iustitia specialis virtus directè respicit actus externos. Et propterea ille solùs, qui iniustè damnificat tenetur restituere. Nos autem contra hāc rationem obiicimus. Primum quoniam videtur falsum assumere. Nam

virtus

virtus religionis directè versatur circa actus exteriores, ex Diuo Thoma, & omnium sententia, quod differt à Theologicis virtutibus, quæ cultum Deo exhibet internum, at religio externum, primò & directè: item temperantia circa actus externos versatur, vt ieiunium, &c. Quæ ad temperandum corporalem appetitum, & membra mortificãda pertinent. Et sic de aliis. Præterea falsum videtur, quod iustitia principaliter versetur circa actus externos: cæteræ verò circa interiores. Omnis enim virtus principaliter consistit, in actibus voluntatis interioribus. Nam bonitas, & malitia moralis præcipuè est in actu interiori: in exteriori autem secundariò, & extrinsecè. Rursus, vt principio obijciebam quid interest, an aliquem damnifices, transgrediendo legem iustitiæ, an charitatis, vel alterius virtutis, quando reuera damnum infers contra rationem. Nam qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. Si ergo causa damni est transgressio legis charitatis, damnum tibi imputabitur, vt suprà arguebam. Licet, enim remotè, & radicaliter restitutio prædicta reparet legem charitatis fractam: tamen proximè, & immediatè reparat damnum illatum, quod iniustitiæ erat. Accipe simile. Præcipit Rex suo Eleemosynario, vt tibi det pro aliqua necessitate certam quantitatem pecuniæ, licet non habeas ius ex iustitia, sed ex præcepto liberalitatis regis: tamen si tibi non detur, contra iustitiam delinquit minister, quia actionem quam habebas, licet ex charitate & præcepto regis, à te aufert. Sic igitur Deus præcepit diuiti vel alteri in necessitate mihi succurrere, idque suo ministro præcepit. Iam certè supposito præcepto & actione quam adquisiui iniustitiam committit, qui non reddit: vel alia reddenda ratio est. 13 14

Sed posset fortasse ille melius aliter adhibere rationem huius rei 15
ceptæ, veræque conclusionis. Primùm quòd iustitia per se & directè versatur circa bona vtilia: vt sunt cõmutationes rerum temporalium, pretio æstimabilium. Et ita dici solet iustitiam versari inter datum & acceptum, in quæ inclinat per se, & ad directè seruandam æqualitatem. Et propterea quicumque transgreditur hanc legem tenetur restituere, id est, tenetur bonum vtile reparare vltra pœnitentiam pro peccato, quod commisit damnificando, at cæteræ virtutes non versantur directè in æqualitate bonorum temporalium, & vtilium seruanda: sed vel in colendo Deo, vt religio, vel diligendo, vt charitas. Et cum accessorium sequatur naturam sui principalis, ideo si ex talium virtutum transgressione damnum incurrat proximus, non oportet, ex talium virtutum inclinatione, vel aliarum damnum rependere: sed peccatum est mortale, sine vlla restitutionis obligatione. Et hæc videtur propinquior ratio, & à Nauarro forsan intenta. Et potest adduci exemplum, 16
cùm quis emisit votum reale dandi alicui pio loco certam quantitatem; etiam postquam acceptata est, posset Pontifex Rom. illam commutare in alium vsum. Quia principaliter illa donatio, seu promissio ortum habuit ex religione voti, non ex lege iustitiæ, cùm non sit facta in gratiam, & vtilitatem personarum illius loci. Sed principaliter in

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Dei cultum, obsequium, religionem, ac reuerentiam. Quare si quis sine voto illam promitteret, vel donaret, vel alio contractu Ecclesia, seu pius locus adquisiuisset, nullo modo posset auferri. Vide quo pacto aliter est iudicandum de actione orta ex charitate vel alia virtute, ac de iure orto ex lege iustitiæ, licet vtrumque ius sit ad aliquid vtile: charitas enim vt charitas non respicit bonum vtile, ex quo infertur eum qui impedit aliquem à consecutione alicuius boni, ad quod non habet ius ex iustitia siue in re siue ad rem, si malo animo faciat, pec-
17 care contra charitatem, proximum illicitè damnificando. Sed quia non damnificat iniustè per vim, metum aut dolum, non teneri ad restitutionem, vt infrà in hoc 2. libr. cap. 7. latius dicemus. Hoc igitur modo iudicio nostro Nauarrus melius philosophatus fuisset. Si tamen nostram audire cupis sententiam, placet pro maiore luce dictorum, animaduertere, in his esse distinguendum. Nam vel actus quo damnum datur, est negatiuus vel positiuus. Si positiuus est, semper est restituendi obligatio. Quia semper est contra iustitiam, siue enim rem auferas siue comburas non modo contra charitatem, sed etiam contra iustitiam ea actione delinquis: vt de se patet. Si negatiuus tunc
39 potest esse contra charitatem tantum, & etiam contra iustitiam. Contra iustitiam quidem si ex officio tenebaris opus facere & non feceris, vt custos vineæ, qui non manifestat vastatores, & tunc etiam semper est restituendi obligatio, vt infrà latiùs dicemus cap. 6. Si verò non ex officio vel ex contractu tenebatur, vt dare eleemosynam, testificari pro innocente, vel ex religione, vt si vouisti dare Ecclesiæ certam quantitatem nemine sciente: tunc est distinguendum: nam vel est sermo de re ex charitate vel religione debita, vel de damno ex non soluendo secuto. Si de re ipsa: non dubito quin restituere tenearis, etiam si actio non oriatur ex iustitia, quamuis non sit propriè restitutio dicenda. Moueor ex eo. Nam conscientiam tam ligat præceptum charitatis seu religionis, quàm iustitiæ. Imo magis: cùm illæ sint excellentiores, & habeant Deum pro obiecto, cuius & dilectio & cultus est homini magis necessarius magisque in præcepto, quàm proximi dile-
40 ctio. Vnde religio dicitur quasi religatio. Sed quando potest tale præceptum impleri non minus obligat, quàm præceptum iustitiæ. Ergo teneris vel eleemosynam, vel auxilium, vel pecuniam voto promissam dare, licet (vt dixi) non sit propriè restituere. Quod euidentius patet in iuramento facto latroni extorquenti pecuniam. Illi enim non ex iustitia teneris, cùm promissio secluso iuramento sit nulla: sed ex religione & reuerentia diuini nominis. Vnde quousque restituas, vel, vt propriùs loquar, quousque reddas quantitatem illam non eris absoluendus, vt iura decernunt: nisi iuramentum relaxetur. Vides igitur quo pacto lex charitatis vel religionis, vel alterius virtutis potest obligare ad restitutionem seu redditionem rei vtilis, & hoc probat ratio à nobis facta initio huius difficultatis. Si verò sermo est de damno secuto ex transgressione talis legis charitatis, vel religionis, certè

non

non teneris vllo modo. In quo sensu sententia Doctorum est accipienda. Cuius rationem suprà assignabamus, cum Nauarri sensum de- 41
clarabamus. Cui adde, quòd lege charitatis non teneor. Quia nullum est Dei præceptum obligans ad reparanda damna, quæ alter incurrit ex eo, quòd non impleuerim votum, vel aliud debitum charitatis: iustitiæ verò esse non potest. Quia ex iure charitatis seu religionis, quod ille tantum habet non potest oriri actio iustitiæ. Si enim causa iniusta non est effectus sequutus, iniustus esse non potest. Et hinc est, vt infra cap. 5. dicemus, quòd ille, qui extremè indigenti non subuenit, transacta necessitate non tenetur restituere, neque damna secuta, nec etiam rem ipsam, quæ illi charitatis lege debebatur, vt ibi dicemus: cùm ista restitutio propriè non sit, nec iustitiæ actus: sed tantum obligario ex charitate, quæ solutio, quædam simplex est. Lex autem charitatis tantum obligat pro necessitate leuanda. Imo etiam si esset lex iustitiæ, vt de necessitate extrema nos in d.c.5. probamus, non esset illa elapsa, aliquid restituendum. Subsidiaria enim est, & pro illo articulo 42
iustitiæ obligatio, non absoluta.

DVAS autē regulas circa eū qui in genere tenetur restituere tradit Caie. 22.q.illa 62.art. 6. Domin. de Sot. de Iustitia. li. 4. q. 7. art. 2. Coua. in reg. peccatum. 2. p. in prin. PRIMA regula est, acceptio, quæ quandoque est iusta, vt in mutuo, & depositō, &c. Quandoque autem iniusta, vt in furto, & rapina, vsura, &c. Altera radix est res accepta, vt quādo quis tenetur ratione debiti iusti, vel quia rem habet alienā bona fide, &c. Hanc autem differentiam assignat Couarr. & cæteri inter has duas radices. Nam, quando quis tenetur ratione acceptionis, adhuc obligatio restituendi manet, etiam si res accepta penes accipientem non sit, regulariter loquendo. Vnde qui mutuò accepit, vel furto rem aliquam, re perempta manet restituendi obligatio. Quando autē restitutio ducitur ex re accepta ea amissa cessat restituendi obligatio. Quia cum teneatur ratione rei, fit, vt cessante causa obligationis ces- 43
set obligatio. Quę sanè doctrina etsi ab iis Doctoribus diligēter tradita esse videatur, regulariterque, & non vniuersaliter sit accipienda: tamen nos in eis non multum immorabimur, nec omnino innitemur, quousque inferius c. 6. ista omnia in particulari ac perinde magis ad certitudinem accedendo simus tradituri. Interim legat, qui volet nonnulla, quæ ex dictis regulis colligit Couar. in d. reg. p. 2. nu. 2. priorem modò regulā à nobis traditam inuiolabiliter obseruandam putamus.

QVARTA difficultas de damnum dante in communi, negatiuè tamen. Et primum suppono, eum quod ex omissione damnum sequitur solum teneri restituere quādo speciali lege iustitiæ tenebatur, non ex sola lege charitatis, vt infrà ostendemus: tales sunt qui ratione officij, vel stipendij, vel eminentiæ, &c. facere solent, vt infrà c. 6. latius. Secundò præsuppono hic nos non agere de participantibus negatiuè in damno secuto ex omissione actus debiti. De iis enim infrà c. 6. di- 44
cemus. Sed generaliter de omni dante damnum ex commissione actus

positiui,

positiui ex quo alterius læsio sequitur non directè & ex intentione. Sicut dictum est de positiuè damnificante, v.g. occidisti aliquem venando putans feram occidere, vel ex negligentia, vel sine culpa: aut si lucerna tua domus proximi inflammata est. Itaque licet non des damnum immediatè, das causam tamen, ex quadamnum accidere potuit & accidit. Pro clariori notitia velim animaduertas, multipliciter posse dari damnum alicui. Primum positiuè & scienter de quo iam satis diximus in generali & speciali dicemus à c.2. vsque ad 7. Secundò omnino negatiuè quia nō facit id quo proximi damnum vitetur, vt si non pascas morientem fame, vel non defendas, &c. De quo infrà c.3. & c. 6. latiùs agemus. Tertiò quando ex facto positiuo proximus damnificatur ignoranter, aut ex negligentia, de quo hîc disputamus, vt patet in exēplis adductis. Et sanè videtur, quòd si ex meo facto proximus damnificatur, etiam sine omni culpa, tenear restituere. Primum, quia rei-
24 psa sum efficax causa damni, non minus ac si voluntariè & scienter facerem. Voluntas enim licet ad peccatum requiritur, tamen ad restitutionem parum facere videtur; quamuis enim quis animū habeat damnificandi aliqua actione: si reuera exterior actio efficaciter non damnificat nulla oritur restituendi obligatio. Igitur non ex voluntate, sed ex actione exteriùs lædente oritur restitutionis onus. Cum igitur non minus damnum percipiat læsus actione inculpabili, quàm culpabili, consequens est, quòd teneatur ad restitutionem. Secundò, quia si quis rem alienam accipit bona fide, tenetur in conscientia reddere domino cum primum possit: igitur restituendi obligatio nascitur omni culpa secluſa ratione rei acceptæ. Cum igitur damni illatio sit virtualis acceptio rei alienæ, omnium sententia, & non iniusta, sequitur &c. Tertiò quia si animal aut seruus sine vlla prosus domini culpa damnū fecerit, aut sata pascendo, aut aliud animal vel hominem occidendo, tenetur dominus resarcire damnum, nisi iam volet dare noxam pro no-
25 xa, quod est restituere, vt docet, Ant. Gom. to. 3. opus. c. 3. nu. 20. & c. 1. nu. 26. verſic. *aduertendum*. Palud. in 4. d. 15. q. 2. ar. 2. con. 5. Ang. rest. 1. §. lædens proximum, Gab. in 4. d. 15. q. 14. dub. 2. & q. 15. dub. 2. Sylues. rest. 2. q. 16. & latius rest. 3. q. 4. Et habetur Inst. de nox. act. §. vlt. & l. 2. & l. Si seruus. eod. & c. fi. de Iniu. & l. 47. ti. 3. p. 7. l. 5. tit. 5. & L. 4. tit. 15. eadem part. Quæ lex his antiquior data est à Domino Exo. 22. quæ recepta est in d. tit. de iniur. Cùm ergo istæ leges sint iustæ, nec certè positiuæ, sed iuris naturalis declaratiuæ & ita ante sententiam obligēt, quarum ratio nulla alia esse potest quàm quòd vnus quisque ius habet contra illum, à quo damnum etiam inculpabiliter accipit, vt ille ipse maneat sibi quasi obligatus, vt ex eo recompensationem accipiat, fit vt cum inferens damnum est rationale animal, magis manebit subiectus ei quem læsit, vt secundum quantitatem damni illati, refundat.
26 Præterea, quia saltem si aliqua culpa requiritur, sufficeret venialis, cùm enim peccatum veniale necessario futurum sit volūtarium: qui actione venialiter mala damnum dedit reuera volūtariè dedit, & ita iniustè

& aliàs

& aliàs in materia graui. Tenetur ergo restituere etiamsi actio qua læsit non sit peccatum mortale.

CAETERVM proculdubio verum est eum, qui omni adhibita diligentia ne noceret forte tamen nocuit ac præter suam intentionem nullam omnino restitutionem facere teneri in conscientia. Et ita docuerunt omnes, quos ego legerim DD. Merc. trac. de Rest. c. 5. S. Th. q. 64. ar. 8. & Cai. ibi Med. C. de Rest. q. 7. versic. *sed aduer*, in col. 2. Coua. in Clem. si furiosus. c. 1. §. 4. nu. 1. nec oppositum aliquè docuisse aut legi, aut vidi, & mihi certè videtur ita esse definitum in c. si quis, de Iniur. quod ex Romano pœnitentiali desumptum est, vbi sic dicitur, *Si quis damnum vel aream cuiusque incendetet voluntariè, sublata, & incensa restituat*. Vnde si voluntariè non fecit à contrario sensu non tenebitur. Sed expressè in c. finali eius tituli sic scribit Rom. Pont. Greg. IX. *Sanè licet, qui occasionem damni dat, damnum dedisse videatur, secus est tamen in illo dicendum, qui vt non occideret de contingentibus nihil omisit*: vbi ponderare possumus non modò non teneri ad restitutionem Gregorium docuisse, verumetiam nec damnum dedisse, quasi reuera, qui inuoluntariè omnino damnum fecit, non propriè damnificasse, sed verbo tenus, videatur. Ratio etiam huic veritati suffragatur, quòd vt suprà docuimus c. 1. restitutio locum non habet, nisi vbi iustitia læsa est iniustitiaque commissa. Sicut enim pœnitentia locum non habet in eo, qui nunquam peccauit, cum suapte natura sit peccati recompẽsatiua, ita restitutio, quæ damni, & iniustitiæ commissæ compensatiua est, non nisi vbi iustitiæ virtus læsa est locum habet. At vbi nullum est voluntarium, & nulla culpa, nulla est iniustitia, atque iniuria commissa. Igitur nulla deberur restitutio. Addo, quod restitutio non est necessario facienda, vbi proximus de damno illato non est inuitus, aut si est, non rationabiliter. Constat autem non rationabiliter esse inuitum de damno dato ab altero omnino inuoluntariè, aliàs vellet ad impossibile teneri illum, quod irrationabile est. Vnde pulchrè Augustinus ad Publiolam scribens epist. 154. sic ait, *non est mortis alienæ reus, qui cum sua possessioni mitrum circumduxerit, aliquis ex ipsorum vsu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos eius aliquem feriendo; vel equus calcem iaciendo aliquem occidat, aut ideo non debent Christiani boues habere cornua, aut equus vngulas, aut dentes canes.* Et statim *Absit, vt ea, quæ propter bonum, aut licitum facimus aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuique mali acciderit nobis imputetur. Alioquin, nec ferramenta domestica, aut agrestia sunt habenda, ne quis eis, vel se, vel alterum interimat, nec arbor, aut rastri, ne quis se inde suspendat.*

QVARE ad argumenta respondeamus. Primum iuxta doctrinam Greg. IX. in d. c. finali, non propriè dici posse damnum dedisse, qui nihil de contingentibus omisit, vnde in dict. tit. quasi pro eodem reputatur iniuria, & damnum datum. Et ita sicut nec iniuriam facit, ita nec damnum dedisse dicẽdus est. Sed esto, demus damnum dare, non sequitur teneri ad recompensandum restitutione. Si quidem non in-

iustè damnum dedit. Sicut enim iudex occidens, vel homo priuata authoritate se defendens non tenetur restituere quidquam, quia iustè damnum infert: ita is qui non iniustè infert mortem, vel aliud damnum nihil restituere tenetur.

AD secundum respondetur: Primum, quòd vt suprà dicebamus ex nostra sententia, qui rem bona fide possidet non restituere, sed reddere tenetur, restitutio enim semper supponit peccatum, sicut nec
30 ille qui debitum ex contractu reddit non tam restituere, quàm soluere debitum dicitur, & ita nihil ex eo argumento colligitur in proposito, cùm de restitutione agamus damni illati. Præterea ratio non est similis. Quia in hoc casu extat res aliena ad quam habet ius, imo & dominium verus dominus vbicumque sit & ita ratione rei acceptæ tenetur, non ratione acceptionis cùm iniusta non fuerit. Et sanè magis firmatur nostra sententia: Nam vbi non est res aliqua, ratione cuius possit teneri, solùm restat obligatio ratione acceptionis, quæ cùm iniusta non sit, vt supponimus, nulla reliqua est restituendi ratio. Accipe simile quo res magis elucescat. Si is qui bona accepit bona fide, si eadem bona fide bona consumpserit, vt infrà dicemus, ex omnium sententia non tenetur de consumptis, nisi mala fide consumpserit. Quia iam damnum fierer voluntariè, vel nisi ex ea consumptione fue-
31 rit ditior factus. Si enim est factus ditior, perinde est ac si res ipsa maneret, secundum æstimationem. Hinc est quòd vendens rem vitiosam omni adhibita diligentia, putans esse sanam, nihilominus tenetur restituere, vt dicemus, cap. 5. Quia æstimationem accepit pro eo quod nihil valebat, & ita iam est ditior factus. Vides igitur quo pacto non ex læsione non iniusta sed ex iniusta tantum, vel ex rei acceptæ aliquali existentia oritur restituendi obligatio. Cùm ergo in nostra quæstione neć rem vllam ablatam supponamus, sed omnino destructam, & id actione inuoluntaria atque adeo non iniusta, constat nullam esse restituendi obligationem.

32 AD tertium, fatemur in illis casibus dominum teneri, vel totum damnum resarcire, si in culpa fuit, vel si non fuit in culpa, sed omnino casualiter datum est damnum, dare animal, vt apertè decernitur in illo cap. finali, & in iuribus aliis citatis. Vnde in dicta lege, quarta parte, dicitur, quòd vel damnum resarciat, *O sea tenudo a desamparar los sieruos que fizieron el mal, e meterlos en poder de aquellos a quien robaron.* Quæ profectò decisio iustissima est, & vt quibusdam videtur, non modo pœnalis aut positiua, sed diuina & naturalis lex ante sententiam obligans, quòd etiam si verum sit, tamen nihil per hæc habetur contra nostram conclusionem. Non enim docent illæ leges, vt determinatè restituere teneatur, nec ad id posset inculpatum hominem obligare, nec lex naturalis ad id obligat, sed sub disiunctione, vt vel damnum restituat, vel animal deserat: adeo, vt si animalis pretium, vel serui non sufficiat ad damnum, non tenetur dominus aliquid restituere. Et horum ratio, quod scilicet in conscientia prædicta

doctrina

doctrina locum habeat, ea est, quia animal vel seruus (inquiunt) ex quo non sunt liberi manent subiecti ei, quem damnificarunt, vt ex eis compensationem sui damni accipiat, eo modo quo illis est conue- 33
niens. Et cùm capaces non sint moralis obligationis, ideo naturaliter illi manent obnoxij secundum suam personam, vel suppositum, quæ pretio æstimabilia sunt. At homo liber non potest, nisi moraliter obligari ratione scilicet voluntatis iniquæ, quæ tamen hic nulla est. Persona enim eius æstimanda non est, cùm damnum non vt liber fecerit, sed omnino inuitus. Et ita non potest manere obligatus ad restitutionem vllam. Vnde non solùm post sententiam, vt docet Syluester rest. 2. in fine, sed in conscientia iure ipso naturali postulante, vt qui damnum est passus ius habeat recuperandi ab eo à quo passus est, si à libero tantum libera obligatione & læsione: si à seruo vel bruto tantum naturali obligatione, qua illi manere debet subiectus secundum modum suæ naturæ pro damno illato. Adde, quod cùm animal vel seruus non sit sui iuris, sed totum quod est sit domini, sit consequens, vt sicut omnis eius vtilitas domini est: ita etiam & damnum domini sit, ac per consequens, teneatur dominus ratione damni ob eo illati illum dare ei qui damnum perpessus est. Tandemque id probo, quia 34
alias nec leges essent iustæ nec sententia, qua præciperetur dominus dare noxiam nisi iure naturali antea teneretur: si enim iustæ essent, maximè ratione pœnæ, sicut ob delictum quotidie videmus homines pœna pecuniaria condemnari. At hic nullum est delictum, vt patet, nec domini, vt supponimus, nec bruti, quod eius capax non est: nec etiamsi esset, vt seruus quia cum non sit sui iuris, sed res domini, non iustè dominus in propria re puniendus esset, sine culpa propria. Non ergo est pœnalis lex, vel sententia, sed declaratiua iuris naturalis.

NON putant tamen prædicti teneri dominum, seruum, vel animal, si fugerit, quærere & in læsi potestatem mittere, sed satis est si animal vel seruum deferat, vt ex eo læsus damni reparatione accipiat. Secus 35
est si apud se retineret, tum enim peccaret mortaliter cũ illum occultet & restitutionem impediat, & ita si apud se est, tenetur vel læso reddere, vel illũ admonere, vt accipiat. Vnde enim d. l. 4. part. dicitur teneri, *desamparar los sieruos, y meterlos en poder, &c.* Ego hercule non putarem dominũ seruũ, aut animal occultãtem peccare, nec ad restitutionem teneri quando omnino de contingentibus nihil omittens damnum ab animali est secutum, nisi lata contra eum sententia: non enim video iure naturali manere rem irrationalẽ damnificato obligatã. Cũ capax non sit talis obligationis. Finge rogo, quòd te viam transeunte lignũ de domo mea cecidit vel ferrum, aut aliud inanimatum, pretiosum tamen, quod tibi nocuit, idque citra omnem culpam, nunquid licebit tibi lignũ, aut ferrum, vel si aurũ est, assumere, vt tibi satisfaceres de damno, vel tenebitur dominus omnino inculpatus eũ tibi tradere? nõ credo quẽquã cõcedere. De casu enim fortuito dns nõ tenetur: ac 36
proinde nec res suas obligationis & culpę incapaces, tradere pro dãno

receptor. Igitur idem erit si columba, vel aliud animal damnum inferat. Cum ita sint culpæ incapaces, ac si inanimata essent. Respondeas fortasse non esse simile. Quoniam animal & omne viuens mouetur à se, at inanimata non se mouent, sed vt philosophi dicitant mouentur à generante, id est, ab eo qui dedit formam, & virtutem motricem. Qui enim dat (inquiunt) formam, dat consequentia ad formam. Verùm hæc responsio minimè idonea est nostro instituto. Primũ vt obiter dicam allata doctrina de motu grauium & leuium non à sese, sed à generante dubia apud me & falsa semper fuit habita, immeritoque Arist. attributa, negare enim non debeo, quominus ignis suo actiuo principio concitus supera petat, terraque suoptè pondere actiuè ad ima feratur, consimiliter, & aqua frigiditatem efficiat, ignis verò calorem actiuè generet, grauitas enim & leuitas, calor & frigiditas istorum
37 qualitates actiuè sint, & principia vnde motus, ac proinde efficientes causæ, veréque instrumenta formæ substantialis eorum, non minus ac calor & aliæ qualitates viuentium verè conferunt ad motus alterationis augmentationis loci que mutationis, vt formatum substantialium instrumenta: quòd si illorum motus generanti attribuis, propterea quod grauia & leuia habent à generante formam, ac proinde habere debent ab eodem qualitates, & virtutes motrices tamquam consequentia ad formam, pari certè ratione concedere te oportet viuentia à generante moueri, cum ab eo formam acceperint, ac proinde consequentia formam scilicet sensus, & motus, &c. Eam ego differentiam inter grauia & leuia ex vna parte & viuentia ex alia semper agnoscam. Quod viuentia ex quiete ad motum se facile transferunt sine vllo extrinseco motore: at graue & leue expedire non possunt sese ad agendum à principio sui motus, nisi extrinsecus adsit motor: vnde la-
38 pis v.g. ex loco in quo iacet numquam mouebitur, nisi extrinseco agente adiuuetur, animal verò seipso suisque instrumentis quo appetit mouetur. In eo tamen conueniunt, quod si vtrumque impedimento careat statim motum exequetur. Et ob id Arist. 8. li. Physicorum ait graue quam primum sit expeditum stari operari suum motum, quod ergo est motum operari nisi actiuè concurrere & efficere suum motum? Vide quam longe Aristot. sit ab ea sententia quæ illi tribuitur communiter. Verùm philosophicas istas quæstiones dimittamus, concedamusque id esse verum, quòd grauia, & cætera inanimata mouentur à generante, viuentia à se, quid refert an actiuè se habeant, an merè passiuè ad damnum inferendum, quando ita naturaliter & ex necessitate vtraque operantur, & omnis abest culpa ex parte damnificantis, & ex parte domini? Itaque nec iure naturali, nec vllo posteriùs probari potest brutum manere subiectum ob damnificationem.
39 Iura enim prædicta pœnalia esse possunt, & ad iudiciale forum pertinentia præbentia actionem damnificato contra illatorem damni, & sanè quando illud concederemus, quòd ante sententiam in foro animæ læsus haberet actionem, vt ex animali sibi compensaret,

ret,non esset cõtinuo verum,quod teneatur dominus bruti,aut serui illum exhibere,peccétque occultando. Vt enim ipse seruus se tradere non tenetur in manus læsi,vt ex se compensationem accipiat, sed fugere potest,& animal etiam brutum naturaliter se abscondere & conseruare, sic sane inculpatus dominus non tenetur manifestare:sed suo vtitur iure occultando. Vt enim infrà cap. 5. dicemus, licet dominus in seruum,iudex in reum personaliter puniendum ius habent:cũ quo stat,eos fugere posse. Vtrique enim ius habent: Hi se conseruandi & defendendi. Illi puniendi & retinendi: sic dominus ius habet occultandi seruum vel bestiam, damnificantem, quamuis læsus ius habeat capiendi si possit,ex eisque sibi retribuẽdi. In quibus omnibus casibus datur,vt inferius dicemus certamen vtrinque iustum. Lata verò sen- 40
tentia non erit integrum domino occultare seruum, vel brutum: atque huius nostræ sententiæ videtur fuisse Sylues. rest. 2. in fine: vt suprà citaui. Vnde Aug. ad Publiolam, *absit, vt ea quæ propter bonum aut licitum habemus:si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali contigerit nobis imputetur aut ideo non debent Christiani boues habere cornua aut equus vngulas, aut dentes canes, alioquin nec ferramenta domestica & agrestia sunt habenda.* Vnde animaduertendum, quòd non tenetur dominus etiam lata sententia dare seruum vel animal, sed satis est, si pretium reddat, non enim potest læsus ex eo rationabiliter queri: si tamen seruo immineret suspendium melius faceret dominus,(si vtilitatem respicias) reddẽdo seruum,ne pretio soluto ab eo seruus postea auferatur ad mortem,quamuis si ad charitatem attendas melius foret soluere pretium, & seruum vel abscõdere,vel liberum dimittere. Sed quid si seruus se velit redimere pretio aliunde habito. An teneatur 41
vel dominus, vel læsus pretium admittere? Quidam dicunt quod non tenentur,quia si Dominus malit seruum pro noxa tradere, vel damnum passus malit seruum pro noxa habere, non sunt obligandi pretium recipere. Melius tamen mihi videtur docuisse Greg. Lop. in d. l. 4. ti. 3. p. 3. quod tenetur pretium admittere. Licet enim ego id concederem de bruto,tamen de seruo secus, qui cùm homo, ac proximus sit,ius habet se redimendi,& lege charitatis tenetur vnusquisque illum à morte vel simili damno liberare. Cùm maximè id sine damno suo facere posset. Quartum argumentum specialem habet difficultatem, ideo dubitatione sequenti specialiter placet resoluere.

QVINTA dubitatio sit,cum quis damnum intulit,culpa tamẽ seu peccato veniali an teneatur ad restitutionem:an verò semper sit neces- 42
sarium peccatum mortale, vt quis teneatur ex iniusta acceptione ad restitutionem? nunc enim vt suprà dixi,non loquimur cùm ratione rei acceptæ tenetur,tum enim nec venialis actio, nec mortalis requiritur. Et sane argumentum suprà factum videtur ostendere satis esse peccatum veniale. Quia cùm peccatum veniale debeat esse voluntarium,iam ergo verè dici potest illatum esse damnum iniustè,sed iniustitia omnis restitutione est resarcienda:ergo,&c. Secundò,quia quã-

do plures vineam aliquam modica accipiendo deuastant, quã primum nouerint factam esse notabilem læsionem, tenetur sub mortali vnusquisque suam partem restituere: & tamen actio qua læsit fuit tantum venialis. Ex alia tamen parte videtur esse necessarium peccatum mortale, vt restitutionis obligatio incurratur: restituendi (inquam) sub peccato mortali, sicut ad incurrendam excommunicationem requiritur, quod ea ratione probatur. Quia vel damnum, verbi gratia homicidij, datum est actione voluntaria expresse, vel virtualiter, aut non: Si secundum, nullum erit omnino peccatum. Si primum ergo erit mortale, si enim voluntariè in re graui damnificat, quomodo tandem non erit peccatum mortale? qua profecto ratione quorundam Doctorum de pollutione nocturna soleo refutare sententiam, qua dicunt eã pol-
43 lutionem nocturnam fore peccatum mortale, quæ ex causa mortali habuit ortum: eam verò esse venialem, quæ ex veniali causa in vigilia data procedit, vt si ex nimio potu, aut cibo, quam inter alios docet Sotus in specie homicidij, 5. de Iust. q. 1. ar. 9. circa principium, versic. *Dubitatur*, asserens, tum homicidium casuale esse peccatum mortale, quãdo causa ex qua secutum est erat mortalis: at si venialis actio erat, ex qua est homicidium secutum, vt si clericus equitando aliquem infortunio conculcauit, tantum erit veniale homicidium, hanc inquam doctrinam probare non soleo, vel ob rationem factam. Si enim pollutio futura vel homicidium volitum est in causa, quippe, quod sciebam ex nimio potu vel equitatione euenturum, non potest à peccato mortali
44 excusari. Nam cum ex parte materiæ non possit esse venialis, cum pollutio 1. homicidium, ex se sit grauis materia, nec ex parte voluntarij eũ supponamus sciuisse futurum esse, nihil refert ea voluntate peccasse veniali peccato, gulæ, vel mortali. Et idem est iudicium de eo qui cùm nec necessarium esset, nec vtile, voluit se dormitioni dare, sciens occisurum hominem dum dormiret, is enim licet tantum venialem causam dederit, tamen mortaliter deliquit non mortali peccato somnij otiosi,
45 sicut nec ille gulæ: sed homicidij præuisi, sicut ille intemperantiæ seu luxuriæ. Sic igitur in proposito. Si ille voluntariè damnum efficax futurũ aut scit, aut scire debebat, nihil refert causam esse venialẽ, quominus dicamus mortaliter peccasse peccato iniustitiæ & damni futuri. Et ita impossibile videtur esse obligationem restitutionis incursam sine peccato mortali. Et hanc sententiam tenet Anto. Cord. de sigillo secreti, memb. 4. de detract. quæst. 3. concl. 7. Agens de eo, qui venialiter peccando in detrahendo damnum intulit proximo in fama notabile. Pro qua sententia refert Asten. & Adrian. quodlib. 11. suppositione 2. Ratio verò Cord. non est à prædictis, à nobisque adiectis distincta. Quia (inquit) obligatio restitutionis oritur ex iniusta læsione, modò fuerit mortaliter, coram Deo culpabilis, modò non.

In hac re distingui posse videtur. Nam vel loquimur propriè de
46 restitutione, vt nos sæpe in hac materia adnotauimus, quæ est damni dati

dati instauratio ac reparatio, aut largè pro quacunque debiti reddi-
tione, quæ solutio magis, quàm restitutio dicitur, vt cùm quis vel ex
contractu licito, vel alio iusto titulo rem alienam possidet bona fide.
Si enim sermo sit de restitutione hoc secundo modo, planè ex peccato
veniali, imo sine vllo peccato potest restituendi obligatio incurri, vt
patet. Si verò primo modo, putarem semper requiri peccatum morta-
le, vt talis restituendi obligatio incurratur. In hoc enim casu non ra-
tione rei acceptæ, sed iniustæ acceptionis tenetur restituere, vt autem
sæpè ostendimus, vbi iniustitia nulla commissa est, non est restitutio-
nis obligatio: & contra, vbi est restitutio facienda, iniustitia aliqua in-
tercedat necesse est. Tunc igitur est ratio. Restitutio omnis supponit
iniustitiam esse commissam. Et ex alia parte materia grauis est, vt sup-
ponimus. Igitur ex mortali peccato contracta est talis obligatio. Iniu-
stitia enim in graui damno inferendo venialis esse non potest. Ac-
cedit etiam ratio à me pro prima parte dubij facta. Nam implicatio 47
est, vt veniale peccatum sit si voluntariè datur in re notabili damnum,
sicut de pollutione, & homicidio dixi. Vbi ergo quis certus est se non
peccasse. M. in aliquo facto, certus esse posse videtur non teneri ad re-
stitutionem sub mortali, licet ex opere suo grauc subsecutum sit dam-
num, sicut de eo diximus, qui ex contingentibus nihil omisit, vt patet
ex dict. c. finali. de Iniu. Insuper, quòd vt dubio sequēti dicemus, nul-
lus tenetur alteri ex delicto de leuissima, vel leui culpa, sed tantum de
dolo, & lata culpa: at nocere proximo in re graui, dolo, vel lata culpa,
est peccatum mortale: non ergo nisi ex peccato mortali obligatio re-
stitutionis oritur: cum hæc non nisi ex delicto sit, vt sæpius diximus.
Et hæc maiori cum ratione vera esse debent, vbi peccatum veniale non
est expleno voluntario, vt mēdatium, aut otiosum verbum, sed ex sub-
reptione, vt si quis vehementi passione motus aliquem occidisset, adeo
vt esset motus, quem vocant, Secundò, primus non est sufficiens ad
peccatum mortale, tunc enim non teneretur quidquam in conscientia 48
restituere. Tandem animaduerto prædicta esse accipienda de restitu-
tione sub mortali. Nam restitutio sub veniali incurri potest ex solo
peccato veniali, vt si quis furatus est pomum sub veniali tenetur re-
stituere. Per quæ patet solutio ad primum.

Est enim implicatio, quod sit voluntariè datum damnum notabi-
le expressè vel tacitè, & tantum sit veniale peccatum. Semper ergo erit
mortale licet causa in alio genere vitij sit venialis. In genere enim in-
iustitiæ necessario mortalis erit culpa, sicut de pollutione ostēdi, cuius
causa etsi venialis esse possit in genere gulæ, tamen in ratione luxuriæ
mortalis culpa intercedit.

Ad secundum respondeo. Quod si sciebat qui furatus est modica
alios etiā modica furatos fuisse, mortaliter peccauit accipiendo modi- 49
cum, & consequenter sub mortali restituere tenetur, vt infrà dice-
mus, cap. 5. Si verò nesciebat, fateor tantum venialiter peccasse, sed
non tenetur sub mortali illam partem restituere in eo casu, sed sub
veniali

veniali tantum,& licet id daremus, non est omnino eadem ratio, quia iste rem accepit & mala fide consumpsit, & perinde est ac si extaret. Secus est de inferente damnum nulla re ad eum perueniente, tũ enim ratione rei teneri non potest. Aliàs illo argumento probaretur, quòd si modica illa iustè sunt accepta ob aliqualem necessitatem. (Quemadmodum in hac specie tradiderunt Ioan. Med. quæst. 3. de restitut.
50 causa 1. versic. *quidquid igitur*. Couar. in reg. peccatum 2. p. §. 1. num. 3. Rip. in l. damnum, col. 2. ff. de damn. infect. Gandinus tit. Maleficiorũ, rubrica de pœnis, col. antepenult. Vnde 23. cap. Deut. sic scribit Moses, *ingressus vineam proximi tui, comede vuas quantum tibi placuerit*, &c. De quo infrà cap. 5. sermo redibit.) In hoc ergo casu. Si postea sciret eadem causa plura modica accepta esse ab aliis, quibus & sua, factum est proximo notabile damnum, in quo ille, nec consensit, nec debebat consentire, tenebitur suam partem sub mortali restituere, quod non est dicendum.

SEXTA difficultas sit, quomodo teneatur aliquis ex damno proximo sua negligentia, & culpa dato, vt si putans me occidere feram occidi hominem: vel lapidem, aut tegulas ex alto proiiciens, transeuntem læsi, non adhibita debita diligentia, & idem est de omni alio no-
51 cumento. Pro cuius difficultatis explicatione, quæ basis est, & multarum qq. solutionis generale fundamentum, est animaduertendum, dupliciter posse aliquem de nocumento aliquo dato teneri. Primùm ex delicto: vt si occidas hominem putans occidere feram ex negligentia. Secundò ex contractu, vt si depositum apud te tua pereat negligentia. Tertiò ex officio, vt si iudex condemnat aliquem, quem cõdemnare non debebat, ex negligentia examinandi ius vel factum. De duobus secundis infrà disputabitur, modò agimus de damno ex delicto dato tam in homicidio quàm in honore, & bonis temporalibus proximi. Secundò animaduertimus id, quod Doctores, præcipuè iuristæ adnotant sæpenumero, & ex Theologis adnotauit Nauar. in sum. cap. 17. nume. 177. Adrian. in 4. ti. de Rest. q. vtrum in foro animæ &c. Gab. quæst. 10. ar. 3. in fine. Ang. verb. culpa, à §. 1. Sylues. eodem verb. in prin. & §. 1. Estque receptum apud omnes, quòd culpa, quædam dicitur latissima alióque nomine dolus, & est omnis calliditas, fallatia seu machinatio ad circumueniendum, & fallendum adhibita. Tacendo in animo fit calliditas, vt habetur in l. 1. ff. de Act. emp. & vend. Fal-
52 latia fit mentiendo verbo. vt in l. falsus. §. si quis. ff. de furtis. Machinatio autem fit arte verborum, vt in l. Iulianus. §. idem ff. de Act. emp. & hæc ipsa culpa seu dolus dicitur etiam à Doctoribus latior: ita, vt si dolus & circonuentio sit aperta, ac manifesta, dicitur latissima. Si autem dolus non ita clarè exterius apparet, sed iustè præsumitur dicitur culpa latior. In vtroque in casu licet doli sint vel aperta, vel non ita aperta signa, vt docuit Nauar. fieri potest, vt interius in animo non fuerit vera fraus, seu dolus, quod enim in vno esset fraus, in alio non item. Secunda dicitur, lata culpa, & est deuiatio ab

ea di

ea diligentia, quam communiter illius artis, vel professionis, aut officij homines prudentes adhiberent. Tertia dicitur leuis culpa, id est, defectus eius diligentiæ quam prudentiores illius exercitij homines habere solent. Leuissima verò dicitur, omissio eius diligentiæ, hominis illius artis prudentissimi in ea re efficienda ponerent. Supposito ergo quod hic de culpa, & damno dato ratione delicti quærimus. Dubitatio præsupposita rogat. Quæ ex prædictis culpis requiratur, ac sufficiat, vt damnum ex meo facto secutum mihi imputetur, & restitutionis onus inducat. 53

Et primum suppono ex omnium sententia quòd ex dolo, imo etiã ex lata culpa incurritur restituendi obligatio. Et ita dicitur apertè in d.cap.finali, cuius verba statim referemus, & ratio est clara, quia in iis casibus voluntariè & iniustè damnum datur. De culpa ergo leui & leuissima, quæstio est, & sanè glos. in c.cõsuluisti, 2.q.5. apertè tenet etiã de leuissima teneri quempiam non solùm in foro iudiciali, sed etiam in conscientia. Quam sententiam sequitur Adria. quæst. citata. Ang. §. 6. verb. *culpa*, verbi gratia si venando occidisti hominem putans occidere feram, non adhibendo eam diligentiam quam prudentior, imo prudentissimus venator adhiberet, teneris totum damnum resarcire. Hæc sententia probari solet ex d.c. finali, de iniur. & dan. vbi sic dicitur, *si tua culpa datum est damnum, vel iniuria irrogata.* Ecce culpã latam, *vel si hac, tua negligentia & imperitia venerunt.* Ecce leuem, & leuissimã, *iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam similem posse contingere*, & addit: *Secus de illo, qui ex contingentibus nihil omisit.* Ecce vbi solùm excipit casum fortuitum, & omni culpa vacuum, de quo in 5. dubit. diximus. Et probari etiam potest non obscurè ex d.c. Consuluisti, vbi cum esset sermo de occidentibus infantes tenellos, ait Stepha. 5. in hæc verba, *monendi sunt & protestandi parẽtes, ne tam tenellos secum in vno lecto collocent, ne negligentia qualibet proueniente suffocentur, vel opprimantur, vt de ipsi homicidij rei inueniantur.* Quid apertius. Et sanè in iure ciuili id ipsum testatum videmus. ff. ad l. Aquiliam l. sed etsi quicunque §. 2. & l. in lege quod nó est, in l. Cornel. de Sicar. ff. de Sicar. in l. culpa autem est. Ratione etiam probatur. Quia qui culpa sua damnũ dat, virtualiter dat voluntariè. At omnis irrogator iniuriæ voluntarius iniustitiam committit. Ergo ad restitutionem illati damni tenebitur. Hanc sententiam secutus videtur Sylvest. verb. *incendiarius.* qu. 1. & videtur eam tenuisse Couar. in Clem. si furiosus. 2.p.§. 4. num. 9. citans ad hoc prædictum cap. Consuluisti, & ibi Glos. præallegatam, Ait siquidem Couar. irregularitatem ex homicidio incurri, quamuis secutum sit leui culpa, imo etiam leuissima in committendo. Itaque distinguit de modo culpæ, si enim ex pura omissione sequatur, non incurritur de leuissima. Si autem ex cõmissione contingat homicidium vel aliud damnum, de leuissima tenebitur. Semper autem siue in committendo, siue in omitten- 54 55 56

do,si culpa leuis intercedat imputabitur homicidium ad irregularitatem. Imò etiam leuissima in omissione sufficiet,vt damnum secutũ imputetur. Quando is,qui in ea culpa est,mercede conductus erat,vt diligentiam adhiberet. Et quamuis Couar. non loquatur in specie restitutionis,sed irregularitatis: tamen eadem est prorsus ratio,quãdo opus non erat aliàs prohibitum, quando enim quis non dat operam rei illicitæ, & persona priuata est, nullo pacto homicidium ad irregularitatẽ imputatur,nisi ex peccato & iniustitia in homicidio secuto,vt ipsemet Couar. constituit in dict. num. 9. versic *ex his ipse infero*. Aliorum verò est communior sententia, qui dicunt neminem ex delicto teneri ad
57 restitutionem in conscientia nisi ex dolo,vel lata culpa,ita docuit Syluest. verb. *culpa*. quæstio. 4. *& restitutio*. 2. dict. 12. & 17. Innocent. in ca. sicut dignum de Homicid. Ioann. Anan. & Panormita. in eodem cap. & cap. 1. de Const. & cap. dilect. de Atb. & cap. si egressus, de Iniur. & cap. cum causam, de Testament. Rosell. verb. *Aduocatus*. §. 24. Ioann. Andr. in cap. quoniam de Proba. Gabr. distinct. 15. quæst. 14. art. 3. dub. 2. & quæst. 15. dub. 2. Anto. Gom. 3. tomo. cap. 2. numero 3. 5. & vltim. Merc. tractat. de Restitutio. cap. 5. versicul. *Item nõ restituit*. Dominic. Sotus. 4. lib. de Iustitia, quæstione 7. articulo 7. post medium, quamuis non distinguat de lata, leui, & leuissima. Vnde Sylvest. in dict. verb. *incendiarius*, quæst. 1. non simpliciter docuit oppositum, sed retulit se ad d. quæ. 4. in verbo *culpa*. Et mihi placet hæc sententia. Quoniam, vt suprà probauimus, vt restitutionis obligatio incurratur, (quãdo nõ
58 ex re accepta, imò nec ex iniusta acceptione, vt dicebamus in eo qui precium ob rem defectuosam accepit, sed tantùm ex actione iniusta, nulla re vel pretio accepto) nullus tenetur restituere nisi peccatum intercedat mortale, quia tantùm tenetur, vt suprà dicebamus ratione iniuriæ, atq; iniustitiæ illatæ, at vbi nullum est peccatum, vel vbi mortale non est, iniustitia esse non potest, quæ genere suo peccatum mortale est. Sed in culpa leui, & leuissima, non est mortale peccatum, imò neque veniale esse contingere potest, quod ex eo probabis, atque intelliges, si differentiam paulò attentiùs attenderis, quæ est inter peccatum vt Theologi, loquuntur, ac inter culpam, vt iuristæ. Nam culpa seu peccatum apud Theologos est deuiatio à ratione recta, actus (inquam) cui deest rectitudo rectæ rationis debitæ in esse. Et ita est semper contra iustam aliquam legem naturalem, diuinam vel humanam, estque essentialiter Dei offensa. Omnis enim legis
59 iustæ & rectæ rationis violatio Dei offensa est. At culpa apud iuristas dicitur deuiatio seu defectus ab eo, quod bonum est, quod per hominis prouidentiam ac diligentiam vitari potuit. Vnde non tam dicit defectum rationis quàm diligentiæ, & curæ, ac prouidentiæ cuiusdam, quæ esset apponenda. Huius autem diligentiæ omissio, incuria, & incautio absque peccato esse potest, saltem in leui, & leuissima. Imo vt multi volunt à culpa lata, peccatum abesse potest.

Sed

Sed saltem, quòd cum leui & leuissima possit peccatum abesse ex eo probo. Quia nullus tenetur, secundum rationem rectam & legem aliquam in omni sua actione esse prudentior, aut prudentissimus. Satis esse putare debemus si prudens sit ac prouidus, ita vt si quid agat imprudenter ac negligenter, peccatum sit, non tamen si quid egerit non prudentiùs, neque prudentissimè. Vnde secundum Dei legem non tenemur ex aliquo præcepto esse meliores, sed boni. Non enim tenemur 60
ad gratiæ augmẽtum, sed vt simus in gratia. Vnde maledictus dicitur, qui opus Dei facit negligenter, quasi is, qui facit diligenter non peccet. Si ergo satis est esse bonos, & diligentes, & non est contra rationem rectam, non esse meliores aut optimos, non esse diligentiores, aut diligentissimos, sequitur culpam leuem ac leuissimam sine peccato accidere posse, vel saltem sine mortali. Et ita nullus tenebitur ex leui, & leuissima culpa ad restitutionem. Secundò, quia sæpe homo obliuiscitur naturali quadam obliuione diligentiæ maioris, & maximæ faciendæ, at tamen non est dicendum peccasse, ergo leuis, & leuissima culpa sine peccato esse potest.

DICES ergo, neque ex lata culpa tenebitur semper damnum da- 61
tum refundere? Solent enim aliqui eius obliuiscì naturaliter, quod prudens illius artis facere consueuit. Respondeo, vt sæpè distinxi. Si enim non ratione rei acceptæ, vt in depositò, vel ratione iniustæ acceptionis, quæ commiretur contractum (vt dixi in vendente rem vitiosam ignoranter ex culpa lata (sed tantùm ex iniusta actione nihil ad eum perueniente, non tenebitur in foro animæ restituere, si naturali obliuione, verbi gratia, misit lapidem, quo prudens non mitteret, & ita damnum fecit. Est enim de illo iudicandum, ac si omnino fortuitò accideret, cùm ille actus sit omnino involuntarius, quòd reuera ille nulla ratione facere voluisset, quod etiam ex eo coniicio, quòd si factum in proprium damnum, ac periculum vergeret supposita naturali obliuione non minùs faceret, cùm sit naturalis quædam inaduertentia. Signum ergo est omnino 62
in voluntariè, & inculpabiliter damnum dedisse. In foro tamen exteriori cogetur & meritò restituere ob latam culpam. Imò sæpe ex leui, quando res ita erat periculosa, vt Mercado adnotauit, vt non solum diligens, sed diligentior esse deberet, & hoc est valdè notandum.

DICES forsasse curiosiùs rogando, quonã tandem modo valebimus distinguere obliuionẽ naturalẽ ab incuria & negligentia lata, quę semper est mortale peccatũ, & ad restitutionẽ obligatoria? Respõdeo id experiendum esse à quoque melius, quàm explicandum, sed tamen sic declarari posse iudico: Si ingredienti mihi in opus aliquod periculosum, propositum fuit, periculum accidere posse, si tum non feci sufficientem diligẽtiam, planè peccatum est mortale. Quia cũ aduerterem 63
ad periculum, non aduerti ad diligentiam, quod constat esse culpabile, & peccatum. Et hæc dicitur ignorãtia crassa, & propriè lata culpa.

Si autem cum cœpi opus non aduertebam esse periculum naturali quadam obliuione: quod raro fiet, cum res ipsa periculosa facile sese ostendat, tum non esset vllum peccatum, sed indeliberata inaduertentia inuincibilisque ignorantia. Non placet tamen hoc loco quorundã distinctio, qui dicunt, quòd si damnum ex meo facto sequitur immediatè, vt si quis proiiciat sagittam occidentem aliquem ex lata culpa, tũc est peccatum mortale, & restitutionis obligatio. Si verò proximus non actiuè, & immediatè operetur aliquid ex quo sequitur damnum, sed tantum passiuè se habeat, & occasionaliter, vt si foueam fecerit in
64 publica via, cui malo occurrere neglexit, tunc dicũt posse à peccato, & restitutione deobligari. Quia dicunt potuit habere propositũ obuiandi damno, postea verò distractus oblitus est. Non inquam placet hæc distinctio. Nam ita damnificat quo ad mores attinet fouea sicut sagitta emissa, & sicut facta fouea potest naturaliter obliuiscí, ita iaciẽs sagittam, vel lapidem, aut ludens potest damni euẽturi non recordari, licet frequentius cùm actio est positiua, vt emissio sagittæ, soleat damnificare. Sed certè in vtroque casu si aduertens periculum (quod vix potest contingere, vt non aduertat) non est diligens in adhibẽdo remedium quod prudens quisq; adhiberet, mortaliter peccat, & in lata culpa est, & ad restitutionem tenetur. Si verò in vtroque casu sit inaduertentia inuincibilis, nulla erit obligatio iuxta prædicta.

E x dictis innumerabiles penè quæstiones dissoluere facile est. Vt
65 si tuum animal damnum fecit te ignorante. Si enim v.g. ferox erat, vt leo aut pardus, &c. quæ non retines domi benè ligata, vel si asinus non vel domi, vel alibi securè reseruas, ne depascat segetes, &c. tunc teneris de toto damno si es in culpa lata & peccato, vt dictum est. Secus est si nullum esset peccatum: vt si feciſti propositum vitandi damnum, & oblitus es naturaliter, etiam si in leui, imo in lata culpa fuisse præsumaris, vt dictum est, & sic de multis aliis.

E x iis patet solutio ad argum. Ad cap. illud fin. respon. ex eo tantum inferri, quod si intercedat peccatum tenetur ad restitutionem. Id enim nomine imperitiæ & negligentiæ intelligitur. Ideo enim subdit nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimilem posse contingere. Quod patet etiam de culpa lata, & ignorantia crassa dictum, non de omissione prudentioris, vel prudẽtissimæ diligentiæ. Vnde statim subdit, *ad liberationẽ restitutionis non proficit si sint fera animalia, & quæ nocere consueuerunt. Si quã debueras non curaſti diligentiam, adhibere.* Quid autem est *quam debueras diligentiam?* nisi prudẽtem, prudentiorem enim vel prudentissimam nullus tenetur adhibere
66 in omni suo opere, vt dictum est. Et ideo, cùm dicit eum tantum excusari, qui ex contingentibus nihil omisit, nihil inquã omisit eorum, quæ vt prudens prouidere, & cauere debebat. Ad rationem verò respondetur, quòd non potest dici voluntarium, quod ex culpa tantum leui, aut leuissima fit, quando diligentiorem cautionem, vel diligentissimam adhibere non tenetur: vbi enim quis non tenetur, omis-

sio illi

sio illi non imputatur, vt voluntatia, vt de se patet. Secus est, vt sæpe dixi, quando quis ex contractu tenetur, vel ratione rei acceptæ, vt suprà satis diximus, de eo, qui rem alienam existimans esse suam, vel pretium accepit, dissipauit, vel donauit, & de eo qui vendit rem vitiosam ignoranter. Nos enim locuti sumus, quando solùm ex delicto tenetur, vt sæpius à me dictum est. De his enim & de nocentibus ex culpa in officio infrà disputabimus. Quibus adde nos huc vsque locutos esse in foro pœnitentiali. Nam in foro iudiciali, quandoquè condemnabitur quis ob leuissimam culpam secundum iura Ciuilia, imo etiam Canonica. Tum ob præsumptiones ex rei circunstantiis. Tum ne detur locus fraudibus & iniuriis. Vnde illa regula Angel. vbi suprà, quòd *tenetur in conscientia quotiescumque tenetur de iure ciuili, vel canonico*, admittenda non est. 67

Ex quibus colligo minus benè docuisse Gabr. in 4. dist. 15. quæst. 14. dub. 2. & q. 15. dub. 2. quòd tenetur aliquis restituere cum ex suo actu damnum est proximo secutum omni adhibita diligentia, si dabat operam rei illicitæ, vt si cleticus emitteret sagittam in locum, quo nemo transire solet, & casu hominem occidat. Id enim omnino falsum puto, licet enim id ad irregularitatem faciat iuxta multorum sententiam, tamen ad restitutionem est omnino impertinens dare operam rei licitæ, sed illicitæ: si enim sufficiens adhibita est diligentia, quæ scilicet culpam latam, peccatumque mortale excludat, etiam si opus, ex quo sequitur sit illicitum damnum secutum, omnino inuoluntarium est, ac per consequens illi non potest imputari, licet enim illicitum quid fecerit: non iniustum tamen quidquam fecit. 68

Colligo secundò, quidquid Coua. doceat loco citato nõ incurri irregularitatem ex casuali homicidio ob leuissimam culpam, etiã in committendo, quam ille leui comparari sine cõstante ratione vt suprà dixi, docet, moueor tamen quia non est in æquitate & ratione positũ, vt tanta, pœna, (pœna enim est semper irregularitas ex homicidio ptiuatæ personæ) ob leuissimã culpã incurratur, imò neque certè ob leuẽ, vt enim excommunicatio quia grauis pœna est non nisi ob mortale peccatum, & consequenter ob ignorantiam & latam culpam, incurri debet ita huiusmodi, quæ grauis est pœna non putarem sine peccato mortali incurri, vt infrà c. 3. fusius ex Soti sententia probabo, ac propterea oblatam culpam siue in omittendo siue incõmittendo. Si enim quis venans. v. g. eam adhibuit diligentiam quam prudens sapiénsque adhibendam censeret non iustum est ei homicidium ad irregularitatẽ imputari, sicut nec ad excõmunicationẽ putaretur, si occisus clericus etiã fuisse inueniretur. Et id de regularitate existimo. Fortasse enim aliqua actio ita esset periculosa, vt meritò censeatur irregularis, quia quod prudentiot prouideret non prouidit. Secũdò moueor, quia restitutio non incurritur, vt dictum est, nisi ex lata culpa: at eodem pede (vt aiunt) currit irregularitas, quando in persona priuata, & non dando rei illicitæ operam homicidiũ contingit; dico, *in priuata persona*. 69 70

dendi; cum ergo illa praua voluntas occidēdi inimicū tantū sit conditionalis, non absoluta impellens ad actū illū externū, nō dici debet ille exterior actus iniustus, (vt aiunt) formaliter, nisi tantū materialiter. Atque idē est dicendū de irregularitate & excōmunicatione. Hæc. n. (sicut restitutio) requirūt actū externū homicidij formaliter iniustū.

OCTAVA dub. de ebrio & dormiente, si aliquem occidant an restituere teneantur? Ad hæc & similia ex prædictis respon. Si enim cū esset in vigilia præuidere potuit & debuit, quia probabiliter timebat damnum euenturum, imputabitur illi homicidium, cum fuerit in lata culpa, & in causa volitum, vnde mortaliter peccauit, se inebriando vel dormiendo ante factam diligentiam ne eueniret. Si verò ille rationabiliter non putabat id fore euenturum, quia scilicet nunquam illi contigerat, nec suppositis circunstantiis res erat periculosa, non peccauit, nec restituere tenebitur, cùm sit omnino casuale. 74

DE irregularitate verò Richar. in 4. distin. 25. art. 5. quęstio. vltima, refert quosdam asserentes eos esse irregulares, qui sic occiderunt, etiamsi nulla culpa sit secutum homicidium, nec eos impugnat. Sed re vera falsum est omnino, nam si nulla culpa interuenit, nullum est voluntarium nec in se, nec in causa. Quæstio ergo est de illo, qui sua culpa priuatus est vsu rationis, & tunc occidit. Castr. li. 2. de lege pen. c. 14. con. 1. docet non esse irregularem ebrium, vel dormientem, etiam, si sua culpa priuatus sit vsu rationis, ideſt, sciēs solere ebrium vel dormientem arma sumere. Probat. Quia Cle. si furiosus de Hom. absolutè loquitur, dicens non esse irregularem. Verùm contraria sententia est 75
omnium aliorum, & tenēda, quod cùm quis sua culpa priuatus est vsu rationis, reuera est irregularis, si occidat vsu rationis carens. Illud verò quod dico *sua culpa*, non sic intelligo, quòd quandocunque peccauerit dormiendo, vel se inebriando, posteà sit irregularis, si occidat, quod concedere deberent illi doctores, qui dicunt homicidiū casuale imputari ad irregularitatem ei, qui causam dat illicitam, seu dans operam rei illicitæ. At nos non sic existimamus, sed cùm ita sua culpa fecit, quod respectu homicidij secuti fuerit in lata culpa, id est, si verisimiliter credebat, cùm esset in vigilia, quòd ex sua ebrietate vel somno esset occisurus, tum enim planè erit irregularis: cùm homicidium fuerit voluntariūm in causa, si verò id nō erat verisimile, quantūcumque se culpa ac peccato rationis vsu priuauerit, non erit irregularis: si culpa (vt iuristæ loquuntur) non adsit, id est omissio debitæ diligentiæ, ne homicidium sequeretur. Et in hoc sensu Castr. sententiā accipiendam putamus. Eadem autem est ratio de ebrio, amente, & dormiente, licet 76
rarò in duobus secundis imputetur. Et hæc est meo iudicio ratio cur in Clem. citata, quæ absolutè loquitur, nulla fit mentio de ebrio, sed tantùm de dormiente amente, ac puero. Quia in his quàm rarissimè contingit homicidium, vel mutilatio culpabilis, & in sua causa volita. Et per hoc patet solutio ad argumentum Castr.

NONA difficultas, vtrum teneatur ad restitutionem, qui occidit Petrum,

Petrum. v. g. si sciat illud homicidium vel aliud damnum à se factum imputandum fore Paulo innocenti, & vinctum teneri, vel saltem ab illo esse faciendam restitutionem, quam certè minimè debet? Et vide-
77 tur, quòd verus occisor teneatur veritatem propalare. Cum ipse sit verus damnificator, & nocens, & alter sua causa innocenter patiatur. Et primum mihi videtur, quod damnum quod occisus, vel damnificatus passus est tenetur restituere occisor, vel damnificator occultus. Ipse enim fuit proxima & directa causa talis damni. Et in hoc nullus dubitare potest. An verò damnum quod alter (cui iniustè imputatur) patitur teneatur iste vitare, & recompensare, sicut in directa causa, & cõditio sine qua nõ pateretur tale damnum, maius dubium est. nam Med. C. de pœn. vt refert Nauar. c. 15. nu. 17. docet simpliciter teneri ad se manifestandum & restituẽdum damna consecuta. Pedraza in Summ. præcepto 5. §. 6. hanc difficultatem disputat, se enim similẽ casum habuisse tradit, qui fuit huiusmodi. Petrus minatus est Ioãni mortẽ. Quibusdam elapsis diebus Ioannes occiditur, non à Petro sed ab alio. Ca-
78 ptus est Petrus ob suspitionem, qui ad expensas, & pecunia & exilio est condemnatus nunquid tenẽbitur ille alius Petro innocenti, hæc omnia restituere? Respondet ipse primum, quod iniuriam, & expensas in curatione factas, & lucrum cessans tenetur restituere capto, & condemnato & id verissimum est, vt nos diximus: si enim tenetur in conscientia ea ipsa restituere immediato, damnificato, cum alter innocens ea pro eo soluerit, ei tenebitur restituere illa, cum is succedat in iure damnificari, vt palam est. Exilium verò, & pœnam pecuniariam, & alia damna, quæ passus est captus & condemnatus, non tenetur restituere. Quia (inquit) intentio opera distinguit, & eius intẽtio non fuit damnificandi captum, sed occisum, si tamen inquit, intẽderet minatorem illum damnificare tunc tenetur in integrum ad omnia damna. idipsum docuit Sotus lib. 4. de Iusti. q. 6. ar. 3. ad quartum, post medium solutionis, & Nauar. c. 15. num. 17. Cord. lib. 1. quæstion. q. 31. art. 3. Verùm nisi id, quod de intentione damnificandi dicitur, sanè intelligatur
79 non putamus omnino verum. Id circo aliter dicendum credimus. Si enim eo tempore quo occidit, aut damnũ intulit sciebat verisimiliter alteri fore imputandum suum delictum tunc siue intendat damnificare illum, siue non, tenetur, illi restituere omnia damna, tùm fuerit in culpa lata & causam efficacem illius damni dederit voluntariè. Si verò eo tempore nesciebat alteri mortem conferendam aut delictum, quamuis posteà eius occasione alter qui est innocens patiatur, etiam pœnam mortis: non tenetur vetus occisor se prodere, vt alterius pœnam vitet, vel aliud damnum, aut postquàm est illatum restituat, etiamsi malo animo illum damnificandi fecerit. Ratio est plana iudicio arbitrióque nostro. Quoniam cum eo tempore ille non putaret tale damnum alteri euenturum fuisse ex suo facto non dici potest causa damni illius, etiamsi malum haberet nocendi animum, sicut de oc-
80 cidente ignorantia concomitante diximus. Mala enim illa voluntas

non

non est causa illius damni, imo omnino casualiter alteri accidit, cùm alter prorsùs non putaret, nec putare deberet, hic & nunc ex suo actu huiusmodi damnum illi euenturum. Licet ergo mortaliter peccare posset ob malam voluntatem: tamen actu illo exteriori non fuit illata culpa respectu homicidij. Ac propterea prava illa voluntas non informat exteriorem damnificantem, sed tantum concomitatur illam, vt verè dicere possimus (vulgi vocabulis vtentes) non esse formaliter damnificationem, sed materialiter, quæ multò magis vera sunt, quando non ea intentione occidit, vt alteri imputaretur, sed posteà præter eius voluntatem illi imputatur.

SED rogari posset quid sit dicendum, si is cui occasione mei facti 81
delictum imputatur non esset innocens, sed nocens, verbi gratia accuso Petrum, sciens ex tali accusatione illud fore euenturum, vt fiat inquisitio contra Ioannem aliàs nocentem, quippe qui aliud delictum commisit & ita mei facti causa punietur. Aliqui respondent, quod nullam teneor facere restitutionem. Quia non patitur vt innocens, sed meritas dat pœnas sui delicti, ac propterea nulla ei fit iniuria.

MIHI videtur, quod si nulla mea vtilitate illud facerem, ex quo scio proximi delictum fore puniendum pecco contra charitatem. Cum prætermisso fraternæ correctionis ordine, facto meo prodam, sicut si dicto proderem (ex quo iudex ad pœnam procederet) antequam admonerem secretò. Quamuis & hoc difficultate non careat, vt disputabo inferius cap. 4. Secundò videtur, quod non peccat contra iustitiam talé opus faciens, etiamsi inde sciat nocentis, peccatorisque ma- 82
nifestatione consequendam, & ita nullam deberi restitutionem. Primum enim si mea interfit factum illud aggredi, mihi non imputatur damnum alteri secutum, vtor enim iure meo, ex quo per accidens alter manifestatur. Si verò nulla vtilitate faciam, licet vt dixi contra charitatem facere videat, iniuriam tamē nullam facio: sicut enim non facerem contra iustitiam illum accusando, vel denunciando, cùm ille iniustum non patiatur; siquidem delictum est probabile per testes: ita nec pecco contra iustitiam id faciendo, quo alterius crimen manifestetur. De quibus infrà cap. 4. multa copiosius à nobis sunt disputanda.

De lædente in spiritualibus bonis.

CAP. II.

ACTVM est capite præcedenti de lædente secundum 83
communem quandam rationem. Oportet, vt initio promisimus, per singula capita specialia lædentium genera explicare. Et cùm inter omnia bona à Deo hominibus tributa, præcipua sint ea, quæ ad animum pertinent; idcirco de lædentibus in bonis animi caput hoc secundum disputabit.

PRIMA igitur dubitatio sit: Vtrum lædens aliquem in bonis animæ, putà gratiæ; inducendo ad peccatum, vel perfectionis, vt auertendo à bonis, quæ sunt consilij, vt ab eleemosyna, ieiunio, voto, religione, &c. teneatur ad restitutionem. Et sanè plerique scholasticorum fatentur eum qui abstulit bona animæ accidentalia, & alia bona opera prædicta suo exemplo, consilio, vel imperio, teneri ad restitutionem illius boni vel efficaciter dissuadendo, vel si non potest, orando Deum pro illo, vel denique se vel alium religioni tradendo. Sic profecto sensit Scot. in 4. distinct. 15. Richar. distinct. 15. artic. 5. quæst. 2. & 4. ad 8. Angel. verb. *rest.* in principio. Palud. dist. 15. q. 2. art. 2. conc. 1. Anto. 2. part. tit. 11. cap. 2. in princ. versus finem & tit. 2. c. 2. §. 1. Rosella restit. 2. §. 1. Mai. dist. 15. q. 17. §. 92. Quia hîc locuti Adria. in 4. quæst. 3. de restit. ad finem, & quodlib. 12. Gabr. distinct. 15. q. 17. dub. 1. Caiet. verb. *restit.* cap. 7. Nauar. cap. 17. num. 11. & num. 14. & cap. 12. num. 44. Quo tamen loco cùm Ioan. Mai. sentit specialiter de auertento aliquem à religione siue ante, siue post ingressum vel professionem, non teneri seipsum religioni mancipare pro illo, sed satis esse, vt alteri æquè bono suadeat, licet non persuadeat. Hæc sententia probatur, ab iis Doctoribus. Quoniam in bonis corporis necessario est restitutio facienda, vt in vita, fama & re familiari, vt inferius ostendemus. Item in bonis animæ naturalibus, vt in memoria, & intellectu, & aliis potentiis, quæ per accidēs lædi possunt ex læsione sensus, memoriæ corpore, & phantasiæ: ergo multò magis in bonis spiritualibus animæ & supernaturalibus erit facienda restitutio quæ maiora sunt longè. Nam qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur. Addit Gabr. Quod etiam debet fieri secundum æqualitatem Arithmeticam omnis restitutio. Et ita debet reddere efficacem inductionem ad pœnitentiam. Ersi id non satis est, quia difficilius est conuertere, quam peruertere: tenetur lege iustitiæ per se orando, vel aliorum orationes mendicando, conuersionem imperrare.

HORVM ego Doctorum sententiam probare nunquam potui. Quare vt distinctè ac planè de more procedam quibusdam punctis meum sensum explicabo. Primum de inducente ad peccatum nō placet teneri speciali lege iustitiæ ad gratiæ restitutionem, sed tantum lege charitatis ob fraternam correptionem, ita vt obligatio non sit specie distincta ab ea quam alius habet, vel ipse haberet si non induxisset, licet sit maior in eadem specie. Quia fuit occasio damni. Ita arbitratus est doctè ac resolutè Syluester verb. *restitutio.* 3. quæst. 1. Ledesma 24. quæst. 18. artic. 2. §. sed quid dicendum. Cordoua in summa quæst. 172. Pedraza præcepto 5. §. 7. Sotus 4. de Iustitia quæst. 6. art. 3. conclusione 3. Merca. tractat. vltim. de restitut. cap. 2. D. Thom. opusculo 17. & 19. Quorum certè sententiam ante eram libenter secutus, quàm eos legissem vno aut altero argumento conuictus. Primum enim vbi non est iniuria vlla; neque iniustitia esse potest, nec restituendi obligatio, vt omnes fatentur, & suprà ostensum est à nobis.

bis. At iniuria esse non potest. Scienti enim & volenti non fit iniuria. Omnis autem gratiæ amissio scienter fit, & omnino voluntariè. Ergo 87
sicut, si aliquis alicui cõsuleret, vt se infamaret, aut mutilaret, aut rem familiarem perditum iret, quamuis grauiter peccaret, iniustitiam non committeret vllam, nec ad restitutionem teneretur ei cui consilium dedit, cùm ille non patiatur inuoluntarium, sic, &c. Deinde quia vel ille vult redire in gratiã, & id satis est, vt recuperet: si autem non vult, nihil illi aliorum consilia prodetunt, vt reducatur ad gratiam. Deniq; nulla est restituendi obligatio, vbi læsus remittit iniuriã: remittit autem cùm in peccato liberè perseuerat, & non vult exire, quemadmodum, si ego abstuli pallium à Petro, qui sola sua voluntate posset recuperare & non vult, non ego amplius teneor, sed ille videtur condonare iniuriam, quam rationem adhibent Ledes. Sylu. & Cord. Postremò ex dicta sententia sequitur vt omnis scandalizans, id est, suo malo exemplo, aut verbo est occasio ruinæ spiritualis alterius, peccaret cõtra iustitiam & absolui non deberet nisi dictam restitutionem faceret, quòd absonum videtur. Imo etiam sequitur, vt qui multos annos per 88
varia loca ambulans multas seduxit mulieres, & ad peccandum incitauit teneretur ad eas redire, vt eas traduceret ad pœnitentiam. Vnde meritò neque D. Thom. huius rei mentionem fecit, nec vllus confessor de tali restitutione quidquam interrogat. Per quæ patet solutio ad argumenta in oppositum: Fatemur enim grauius peccare eum qui lædit in his bonis, gratiæ & virtutum, non tamen iniuriam facere vel ad restitutionem obligari.

DICAT fortassè quispiam. Saltem quando induxit ad peccatum vel metu graui, vel seducendo, tenebitur restituere dicta spiritualia bona. Cum tunc patiatur inuoluntarium læsus. Fotsan in hoc casu teneri posset illorum opinio, & ita videtur fuisse Richardus elocutus, cùm dicit, *Damnificans ex fraudulento consilio*, &c. Quamuis instari posset. Nam cùm metus etiam mortis, vt quis peccet, non possit cadere in constantem virum, nec possit esse tantus dolus ac seductio vt quis ignoranter peccet, aliàs si esset inuincibilis ignorantia 89
non esset peccatum: ideo videtur quod semper voluntariè ac scienter damnum subeat: Et ita non fier illi iniuria. Sed adhuc stare possumus communi, vt dixi sententiæ in hoc casu. Quia semper fit iniuria cùm ratione deceptionis & metu extorquetur consensus in peccatum, qui aliàs non fieret. Constat enim dolum & metum tollere voluntarium, & ita committitur iniustitia. Sicq; hanc nostram sententiam initasse video Cordubam, Ledesmam, Sotum & Syluestrum, quod etiam videtur extendere Sylues. vt procedat prima opinio cùm quis non solum timore humano, sed etiam vt complaceat stat in peccato, quod de timore reuerentiali fortasse verum est. Vt cùm quis ne gratiam principis amittat solummodo, vt illi complaceat perseuerat in peccato, tunc enim princeps videtur iniusta causa illius damni. Sed si alius quispiam esset æqualis, cui complaceret peccando (imo

nec in facto casu) putarem teneri ad restitutionem, sicut nec persuadens, vt dictum est, quia licet metus ille reuerentialis intercedat: tamen princeps non intendit consensum in peccatum inuoluntariè extorquere, sed precibus aut suasione, vel certè imperio, non cogere tamen inuitum. Idem extendit Sylu. ad eum qui dans alicui consilium nō adhibita diligentia est peccati alterius occasio. Quia, inquit, ignorantia crassa prope dolum est. Sed idem dicerē, quod de reuerentiali metu dixi. Nam reuera dans tale consilium non intendit iniuriosè consensum ab inuito extorquere; sicut neque princeps, cui vt complaceas, peccatum committis. Atque ita docuit Caiet. in summa, verb. *restit.* c. 7. in fin.

3 SECVNDO mihi videntur de aliis spiritualibus bonis naturalibus vel supernaturalibus pertinētibus ad intellectualem portionem, vt de scientia, artibus, memoria, fide, doctrina, & omni alia bona cognitione atque institutione benè docuisse Ledesima & alij auctores, Caiet. in d. c. 7. Merc. c. 2. versi. *qualquier*, eandem esse rationem ac de corporalibus. Vnde qui falsam docuit doctrinam tenetur reuocare proximum ab errore lege iustitiæ. Et similiter qui habens docendi officium sua negligentia ignorantem discipulum parit, siue sit vera scientia, vt Theologia, philosophia, &c. siue ars, vt Grammatica, & qui accipiunt famulos, vt eos vel scribere, vel suam artem doceant texendi, pingendi, sarciendi, &c. Siue etiam sit supernaturalis institutio, vt catechizare, prædicare, confessiones audire, & sacramenta cō-
4 ferre. Nam in his rebus non habens ex officio docens falsam, vel habens, non docens verā, magnam facit iniuriam proximo, in quam aliter nullo modo consentit. Neque verò satis mihi videtur damna inde secuta resarcire, sed vtilem illam doctrinam, & cognitionem veritatis docere si neglexit, cum ex officio teneretur, vel si errorem docuit reuocare etiam si ex officio non habeat. Caiet. tamen videtur, quòd vel docere veritatem tenetur, vel significare illi falsa esse quæ docuerat. Verùm si ex officio habeat, non putarem satisfacere, nisi verè doceat, si falsè docuit, & vt instruat si omisit. Si autem ex officio non habet, tum satis esset, vt ait Caiet. significare illi falsa esse, quæ docuit. Ex officio autem videtur habere Doctor, confessor, prædicator, aduocatus, cathedraticus, &c. Secus esset omnino, si neque falsum docuit, neè habet docere ex officio, sed tantum verum docere omisit. Nam
5 in his casibus, si esset cognitio ad salutem & supernaturalem finem necessaria, tantum peccaret contra charitatem & præceptum fraternæ correptionis. Non enim vlli in hoc facit iniustitiam, vt suo loco diximus. Si verò esset cognitio naturalis, artis vel scientiæ: nec peccaret, nec restituere teneretur. Non enim debet quis suam scientiam vel vtilem cognitionem cuicunque manifestare, cum id ex officio non habet, nec lege iustitiæ, nec charitatis: sed illam prudenter occultare potest, & suis filiis, vel hæredibus tradere, quamuis contra senserit Ioan. Medi. C. de rest. quæst. 30. versus fin. Quia inquit sciens

certam

certam artem, & nolens docere nisi suos filios caristiam inducit in Rempublicam, quam opinionem libet confirmare per l. nostri regni Alphonsi II. vt habetur in legibus part. vbi inter genera monopoliorum hoc annumerat dicēs: *Y trun ponen coto ò precio en otra manera, que no mueſtran ſus meneſteres, ſino a los deſcendientes de ſu linaie. Y per endo mandamos que eſtos ni otros ſemejantes cotos ſean pueſtos ſin etorgamiento y ſabiduria del Rey.* 6

Verumtamen, vt dixi, nec peccant, nec restituere tenentur, qui suam artem sic occultant certa quadam prudentia, & filios suos tantum docent: Non enim lege iustitiæ, cùm non accipiat stipendium pro illa doctrina, neque ex l. charitatis tenetur omnibus ostendere: nisi forsan, quando talis est ars, vt esset in Rep. simpliciter necessaria, & communibus remediis vel alia via sucurri non potest. Tunc genus coactionis inferretur & ita esset, iniustus conspirationis & monopolij modus. In quo casu Medinæ sententia vera est, de quo infrà cap. 5. latiùs dicemus.

Si tamen ignorantia iniecta, non esset ad hos fines vtilis aut necessaria in se, sed solum propter damnum imperfectionis in intellectu, qui vel illis veritatibus caret, vel falsam existimationem habet, non videtur quod teneatur in conscientia lege charitatis vel iustitiæ (nisi forsan haberet ex officio, aut stipendium acciperet) reuocare à falsa opinione concepta: In hoc enim neminem damnificat. Cum de istis homines parùm curent. Et nullius vtilitatis sint, nisi perficiendi in intellectu illa vera cognitione. Fortassèque melius esset, nunquam ea narrare, ne homines in republ. ociosi nutriantur, ex sola curiositate nouitatum, & impertinentium rerum cognitione. Vnde colligo quòd qui mentiuntur, sæpe seminando nouitates falsósque rumores, non tenentur se retractare & proximū abiecta falsitate reuocare, nisi aliud damnum speciale annexum haberet. Dico *speciale*, quia reuera commune damnum esse puto Reipub. illatum, huiusmodi esse homines, qui essent ab illa eijciendi, & maximè ij, qui libros scribūt fictionum & falsitatum plenos, quos vocant de *cauallerias*. Nam & ociosos homines gignunt, sicut eorum auctores ex otij abundantia scripserunt, & sæpe (quòd peius est) falsas doctrinas & fictas continent, quæ facilè à iuuentibus creduntur, non sine superstitione. Quod religionis Christianæ sinceritati & veritati maximè repugnat. Quod malum non ego Christianus dolere solum soleo, verùm dolebat Ethnicus ille, qui his verbis secum conquerebatur: *Simul* (inquit) *atque edits in lucem & ſuſcepti ſumus in omni continuò prauitate & in ſumma rerum peruerſitate verſamur, vt pænè cum lacte nutricis, errorem ſuxiſſe videamur. Accedunt etiam poëtæ, qui cùm magnam ſpeciem ſapientiæ doctrinæq; præ ſe tulerint leguntur, diſcuntur, audiuntur, & inhæreſcunt penitus in mentibus.* Quæ si de libris inutilibus & fictitia habentibus vera sunt, quanto rogo erunt ista veriora de libris ad bonos mores corrumpendos conscriptis? Quales sunt quos vocant Celestinam, Dianam, &c. Quorum ego authores veluti multorum malorum semina à peccato non ex-

7

8

cusarem, eósque cum eorum libris de Republ. eliminandos putarem.
9 Vt enim hæretici doctrina & libris contra fidem scriptis magna in Rempubl. damna intulerunt, ac propterea legi & haberi sanctissimè prohibentur, sic certè ij libri & haberi, & legi, imo excudi, vetari deberent, tanquam qui sanctitatem, morum puritatem, & disciplinam omnem Christianam penitùs euertunt. Tantóque pernitiosius quanto amatoria verba teneros iuuenum animos magis vel capiunt, vel incendunt, vt cùm legunrur & discuntur, inhæresçant pœnitus in mentibus. Quod si vera est tantorum Doctorum, quos suprà citauimus illa sententia. Quis hos librorum inuentores, nisi prius restituerent tot tantáque, damna, absolueret? Oporteret enim eos iuxta eam opinionem, vel singulos quos suis libris à Dei gratia auerterunt, reuocare, vel alium honestissimum librum componere, vt vel sic spiritualia illà damna Reipubl. & singulis facta compensarent, & sic absolutionis beneficium consequerentur. Quare vnusquisque à princi-
10 pio, quid agat, quodve moliatur, viderit. Et suæ & proximorum conscientiæ consulat. Quoniam verò inter hos Reipubl. & synceræ veritatis damnificatores & errorum seminatores omnium pernicio sissimi mihi videntur, superstitiosi quidam homines veræque religioni inimici, qui Astrologiæ nomine, & specie praua opiniones & superstitiosos errores in hominum meures ingenerant, de quibus August. lib. 5. de Ciuitat. Dei cap. 7. sic ait. *His omnibus consideratis non immeritò creditur cum Astrologi mirabiliter multa respondeant occulto instinctu fieri spirituum non bonorum, quorum cura est, hæ falsas & noxias opiniones de astralibus fatis inferere humanis mentibus atque firmare. Non Horoscopi notati & inspecti aliqua arte, quæ nulla est.* Vbi August. non solùm vana esse istorum Astrologorum iudicia docet, verùm etiam falsa & noxia & instinctu diaboli facta. Et secundo super Genesim ad liter. & se-
11 cundo de Doctrina Christiana: *Sunt* inquit, *iudicia ex pactis cum dæmonibus & instinctu eorum occultissimo, quem nescientes humanæ mentes patiuntur, illeq; est fortunatior in prædicendo, qui fauentiorem habet dæmonem magisq; propitium.* Ideo idoneum tempus nacti possemus hic de istorum hominum in iudiciis faciendis, peccato & restitutione differere: sed ne filum huius quæstionis rescindere videamur in fine huius dubitationis breuiter differemus.

De auertente igitur alium à voto vel proposito religionis, denique à quocunque meliori bono Scotus, Rosel. Palud. Anton. 2. illa parte, Adrian. quæst. illa de restitutione, Maior & Nauarrus vt dicebam, fatentur locis citatis, lege iustitiæ teneri eum, qui aliquem à religionis proposito retraxit alium æquè bonum restituere, vel si id persuadere non potest, seipsum religioni tradere, quod Nauarrus & Maior limitant, si retractus erat professus, & tunc dicunt hi duo auctores, non se sed alium tradere debere, quo ad possit. Hanc ipsam
12 sententiam tenet Syluest. verb. restitut. 3. quæst. 1. distinct. 2. docérque eam esse D. Thom. probat. Syluest. Quia vbi quis potest restituere

tuère rem ſublatam vel æquialentem non liberatur, niſi id faciat: ergo tenetur retractum reducere, vel ſeipſum, ſi idoneus eſt, religioni tradere.

DOMINICVS Soto artic. illo 3. par. 5. concluſionis, & in ſolutione ad ſecundum, contrariam penitus doctrinam aſtruit (nec immeritò) docet enim quòd ſi abſque vi & fraude, ſiue ante, ſiue poſt ingreſſum, imo poſt profeſſionem & animo etiam iniquo nocendi extraxit vel retraxit, non tenetur reſtituere religioni quidquam: ſi verò vi & fraude, non tenetur alium illius loco ſubrogare vel ipſe intrare, quamuis ſi erat frugi religioni (ait Sotus) tenetur fortè aliquid pro damno ſatisfacere, ipſum tamen tenetur liberum efficere & veritatem docere.

MIHI tamen tertio, videtur in hac re de nondum profeſſo, quòd 13
qui hunc etiam poſt ingreſſum ſine vi & fraude retraxit, non tenetur reſtituere, contra Paludanum, & Antonium: etiamſi animo nocendi faceret, cõtra Adrianum, Scotum, Roſellem, & Sylueſt. Primum probo. Quia religioni non fit iniuria. Quoniam ante votorum acceptationẽ, ius non habet in promittentẽ, ſicut in votis realibus & in omni promiſſione contingit. Acceptatio autem fit per profeſſionem, ergo ante profeſſionem nulla illi fit iniuria ſicut in legatis contingit. Qui enim ſine vi & fraude aliquẽ auertit à legato faciendo, nullam legatario facit iniuriam, qui non aliter ius habebat quàm media volũtate teſtatoris. Vnde qui ſine vi & fraude illius voluntatem auertit nihil tenetur reſtituere. Neq; verò inductio tenetur, vt patet, cùm ipſe ſua ſpõte dimittat, vt ergo inducens ad peccatũ (q̃ eſt maius dãnum, cùm 14
priuet vita æterna) non tenetur reſtituere inducto, vt ſuprà probaui, multò minus tenebitur, qui vouere volentem adducit, vt non voueat. Cùm id vita æterna non priuet, aut ſi iam vouit voto ſimplici, vt non impleat, quod idem eſt ac ſi ad peccatum induceret. Nulla ergo ratione tenetur alicui aliquid reſtituere. Secundum verò ex eo probo. Quoniam animus vel intentio nocendi non valet inducere obligationem reſtitutionis, quãdo exterius non efficit damnum, vt apertum eſt. Si ergo exterius non dat efficaciter: damnum nihil reſtituendum eſt de iuſtitia, peccat tamen contra charitatem, vt patet, qui eo animo id facit, non ſolum ob maleuolentiã in religionem: verumetiam contra charitatem ipſius qui retrahitur. Nam ſi votum emiſerat ſimplex, planè inducit ad peccatum, ſi autem ſolum habebat propoſitum vouendi, niſi id aliquo bono fine faciat, vt ait Syluest. d. 2. in fine etiam 15
peccat, vt alibi oſtendit. Quamuis non putarem eſſe mortale. Et in hoc tertio puncto conſentit Sotus, & Ledeſma.

VBI animaduertendum, quod Nauar. & Syluest. verè docẽt, quòd qui bono fine ob ſuam vel alterius vtilitatem ſine vi & fraude auertit ab ingreſſu vel profeſſione non peccat, ſed quandoque eſſe poteſt charitatis & prudentiæ officium. Quamuis ſi quis crederet vtile eſſe & conueniens volenti intrare, & ipſe ob ſuam vtilitatem animum

eius auertetet, vt solent patres & matres, & cognati carnales facere adhibitis persuasionibus importunis & assiduis lachrymis, quibus animum ingressuri emolliunt, & à suæ animæ vtilitate & Dei vocatione ad carnalem amorem, & mundi laqueos traducunt non certè omninò à peccato excusarem. Vnde sibi consulant, qui non dico importu-
16 nis precibus & blanditiis, sed qui filios intra cancellos cogunt, ne religiosi fiant, & falsis informationibus litteras petunt à Regio Senatu, vt eos tradat Monasterium (vt ipsi dicũt) in suam libertatem, &c. Qui certè moraliter peccare videntur, nisi ita forsan effectu efficerent, vt non eos à sancto proposito, & Dei vocatione reuocare, sed vt liberè eos ingredi cognoscant, vel si necessitatem patiuntur, vt hæreditatis aliquam liberam & voluntariam renunciationem faciant ante ingressum vel post ingressum, ante professionem, maximè si talis est religio quæ non adquirat ius hæreditatis, vt est ordo S. Francisci, Societas Iesu, &c.

QVARTO videtur mihi, quòd si vi & fraude id fecerit, teneatur restituere, sicut dixi de inducente ad peccatum, ita de hoc minori bono ad quod inducit. Ille enim patitur inuoluntarium, & ita ei fit iniuria, & tenetur vim amouere, ac veritatem docere. Ita fatentur om-
17 nes DD. citati. An religioni verò restitutionem personalem facere teneatur, iam dicere properamus.

QVINTO putamus, quod si quis professum extraxit siue persuasione, siue vi & fraude, non tenetur ipse intrare, & à fortiore si non erat professus tetractus, contra Scotum, Palud. Ricard. Adri. Rosel. Sylu. Sic enim docuerunt Sotus epnclusione 4. Ledesma conclusione 4. Maior & Nauatr. num. 45. Cuius ratio est: quia vota religionis spontanea, & libertima esse debent, iuxta illud: *si vis perfectus esse*, &c. Et etiam, quia esset intolerabile onus inuitum ad religionem cogere, propter summam eius arduitatem, & ob id datur annus probationis, vt deliberet de professione. Nullo ergo vnquam grauissimo quoque delicto quis cogi potest, ad profitendum. Sed nunquid tenebitur a-
18 lium substituere? Sotus putat non teneri ob rationem factam. Sed mihi distinguendum videtur, quia si alter non libenter ingreditur, non tenetur alium subrogare. Quia vt dictum est professio libera esse debet. Vnde censetur ac si non posset restituere, si verò in animo habet, & meo consilio efficaciter ingredietur, tunc putarem lege iustitiæ debere inducere, & in hoc casu verum habet prima opinio. Imo ipse Sotus conclusione tertia. Licet sub verbo *forsan* dicit, quod tenetur procurare ex tractatum vi & fraude reducere. Moueor in hanc sententiam ea ratione. Quia religio passa est inuoluntarium idque iniustè, non solum extrahendo professum, sed etiam impediendo ingressurum vi, fraude, aut mendatio: sicut qui legatum vi, aut mendaciis impediret, ergo damnificans tenetur si facile potest personale illud damnum resarcire. Dixi, *si commodè potest*. Quia non tenetur, quærere ingressuros per ciuitatem, sed si alicuius notitiam haberet aut facilè

cilè quærere posset, qui esset ad religionem propensus. vbi etiam obiter adnotandum, id quod dixi de professione esse etiam verum ante professionem, si forsan vota simplicia essent à prælatis acceptata, vt in sanctissima Societate Iesu, iuxta eorum institutum à Sede Apostolica sæpius approbatum: Vbi ante professionem biennio expleto tria religionis simplicia vota Deo nuncupant, quæ a religione acceptantur, ita ius habet religio ex d. acceptatione, sicut ex professione. Vnde, vt dixi restitutio esset facienda. Verè enim & propriè sunt religiosi post prædicta vota emissa & acceptata, quidquid nonnulli dixerint, vt infrà latiùs dicitur in hoc 2. lib. cap. 5. Religionis enim ratio iudicio nostro non votorum exegit solenniratem, sed trium substantialium votorum etiam simplicium emissionem & obedientiæ potissimùm in communi viuendo sub vnius prælati obedientia. Hæc enim virtus maximè cum ex voto protestatur reddit omnia opera religiosa, modò satis fuerit hanc veritatem nuperrimè esse declaratam per Bullam sanctissimi Domini nostri Gregorij Papæ XIII. adeo vt de religione fugientes etiàm non professi & apostatæ & ipso facto excommunicati, ac si verè professi essent ibidem sint declarati. 19 20

POSTREMO ergo nobis videtur, quoad damna temporalia secuta, quòd secluſa fraude, & professione, nõ tenetur, vt satis liquet. Quãuis Sylvest. d. illo 2. ex Richar. doceat quòd etiam ante professionem si fecit animo nocendi religioni tenetur ad interesse arbitrio boni viri. Sed quòd de animo nocendi dicitur iam suprà est refutatum. Vnde eadem est ratio, quo ad restitutionem, ac de alio aliter auertẽte, sed si erat professus vel eius vota licet simplicia à religione admissa, atque recepta precibus & persuasione vel certè vi & fraude est extractus, maior quæstio est: Sotus, namque dubius hæret & conclusione quinta magis inclinat vt non tenearur. Quia inquit non est ille, vel vt seruus religioni mancipatus, quod si teneretur, (ait Sotus) non in integrum teneretur, vt si erat lector Theologiæ, ex quo religio prouentus capiebat, sed tantũ teneretur ad arbitrium boni viri. Veruntamẽ ego putarem in integrum teneri. Nam causã damni totius dedit efficacirer, & id iniustè. Et ita totum damnum dedisse constat. Cùm ergo monasteriũ hoc damnum totum incurrat ob iniustam vim & fraudem, sequitur &c. Id fateor quòd si monasterium in effectu nõ esset percepturum omnes prouentus. Quia vel monachus erat moriturus vel alia via impediri poterat, solum teneretur vel arbitrio boni viri, vel ad fructus qui reuera essent percipiendi, vt infrà c. 6. huius 2. lib. latiùs dicemus. 21

SED quid si vis & fraus facta esset religioni, non ipsi lectori, sed voluntate ipsius ex quadam persuasione fieret, clam tamen religione: aut vi apertè facta: dispurabilis sanè videtur hic, casus, quia videtur impedire consecutionem boni vi & fraude. Crederem tamen cum Soto non teneri in totum, imo vt existimo nec arbitrio boni viri, nec vllo modo. Nam reuera si vllo pacto teneretur, in solidum teneri deberet, aut nullo modo. Illa enim arbitraria Soti restitutio, non probatur ab ipso, nisi vt dicebam, quando probabile esset impediri posse illud lucrum, sicut 22

de restitutione ab homicida facienda ob lucra impedita dicemus fusè lib. 3. capit. 1. Quare sicut si aliquis illum in religione ipsa manentem consuleret ne legeret, etiamsi obedientia oppositum præciperet, non teneretur religioni, sicut nec ipse religiosus si apostataret non teneretur aliquod temporale restituere ratione interesse quo priuatur monasterium, ita cum ipsi lectori nulla vis inferatur, aut fraus &c. Monasterium enim ius non habet ad redditus nisi supposita illius volũtate legẽdi. Non enim quoad hoc eadem est ratio ac de seruo, vt benè docet Ledesma. Quia seruus emptus est in vtilitatem temporalem Domini principaliter, sicut equus: at religiosi qui se voluntariè voto manciparunt, non possidentur à Prælato vel monasterio ob temporale commodum Monasterij, sed contra, ob ipsorum Monachorum spiritalem commoditatem ac profectum. Siquidem religiosi non sunt propter religionem aut prælatum, sed religio: Monasterium, aut prælatus propter religiosos: sicut rex propter regnum & Episcopus propter oues pascẽdas. Vnde seruitus illa libertate plena dicitur, & est. Licet ergo peccet non legendo contra superioris præceptum vel abeundo: & similiter, qui eum extrahit ab obedientia. Quia ius spirituale habet religio ad præcipiendum illi lectionem & alia religionis ministeria, prędicandi, confessiones audiendi &c. tamen ad prouentus ex his ministeriis secundario prouenientes exigendum ius non habet, nisi supposita illius voluntate legendi, & efficaci lectione, vnde non tenetur ob hoc ipse apostata, vel extrahens quidquam soluere, sed tantum ad emendam: quod si teneretur, non in solidum, sed ad aliquid ratione vis & doli facti religioni, non omnino improbabile videtur. Si vt dixi probabile erat prædictum lucrum impediendum fore.

23

24

SECVNDA dubitatio esse potest propterea quod suprà promisimus disputare de Astrologis propter damna spiritualia quorum sunt causa, vt dubitatione præcedenti dicere incipiebam. De quibus hoc loco eam solummodo quæstionem disputare placet, vtrum de actibus humanis à libero pendentibus arbitrio possint per astrorum configurationes verum certúmque aliquid prænuntiare. Et quidem certum est, nullo pacto posse per astrorum concursum aliquid de electionibus humanis cognoscere tanquam per causas immẽdiatas, sicut possunt de pluuiis, ventis, complexionibus, & inclinationibus hominum: Cælum enim est causa directa complexionis & inclinationis naturalis hominis, vel saltem est causa directa & immediata eius, quod immediatè agit, sicut hominis generantis hominem. Quod enim sic non sit causa cælum nec aliquod astrum actuum liberorum latè probat S. Thom. 5. lib. contra gentes. cap. 83. & Bonauentura d. 14. 3. parte distinctionis quæst. 3. in 2. li. Sententiarum, & omnes Doctores Catholici. Estque, de fide tenendum, aliàs fatum esset admittendum. Circa quod nõ est modò immorandum. Solùm ergo est quæstio an per non necessariam & indirectam causalitatẽ in actus liberos possit aliquod verum iudicium, frequenter saltem, licet non infallibiliter, prænuntiari ex astrorum aspectibus & concursu.

25

TRES inuenio opiniones. Prima est negantium omninò tale iudicium. Ita sensit Picus Miranduła per duodecim libros contra Astrologos, Palatius in 2. Sententiarúm distin. 15. disputatione 1. §. porrò. Sixtus Senensis lib. 5. Bibliothecæ sanctæ annotatione 15. & latius libr. 6. annotatione 10. Gabr. in 2. distinct. 14. quæst. vnic. ar. 3. dub. 3. qui tam inclinationes, quàm actus liberos negant vllo modo cognosci posse. Et ita nec indirectè & inclinatiuè concedunt astra agere in actus liberos, sed plura dicere falsa quàm vera, & si vera aliquando dicunt, vel casu vel arte diaboli fieri. Cuius sententiæ videtur Dominicus Soto 8. lib. de Iustitia, quæst. 3. art. 2. & Alexand. 1. part. quæst. 43. vbi agit de præstigiis, & quæst. 164. vbi de diuinatione, & 165. vbi de sortilegio. Ij enim duo authores indistinctè & vniuersaliter dicunt non posse cognosci motus voluntarios. Omnium verò acerrimè hanc sententiam Michaël Medina lib. 2. de Recta in Deum fide, c. 1. fine vlla dubitatione defendit.

SECVNDA sententia in alio extremo est eorum, qui dicerent posse cognosci actus liberos adhuc in particulari per astrorum aspectus & natiuitates, vel alterius syderis conspirationes. Ita citari solet Albertus Magnus, cap. 13. in opusculo Astronomiæ circa finem Paruorum naturalium. Licet ego non inuenerim in eo loco. Eandé sententiã dicitur, tenuisse Abulensis super Leuiticum 19. q. 30. licet q. 19. & 29. oppositum docuerit.

MIHI placet media sententia: Quòd scilicet cognosci possunt actus liberi. Non in particulari, sed in communi. Non certitudinaliter, & necessario, sed fallibiliter, & contingenter. Non quicumque sed illi soli ad quos homo naturaliter, & sensibiliter inclinatus est. Nec quomodocumque, sed cognita natiuitate & inclinatione, qua me- 28
dia de actibus liberis iudicatur frequenter. Hæc sententia est aperta S. Thom. nam tertio contra gentes. cap. 85. in fin. dicit: *Astrologus non debet iudicare rem specialiter, sed vniuersaliter. Quia scilicet impressio stellarum in pluribus sortitur effectum, qui non resistunt inclinationi quæ est ex corpore.* & in secunda distinctione 15. quæstione prima artic. vlt. ad vltimum idem prorsus dicit exemplo medicorum, & 1. 2. quæstione 9. articul. 5. ad 3. dicit *vt plurimum verificantur, quæ pronunciantur de actibus humanis secundum considerationem cœlestium corporum*, & 1. par. quæst. 115. Vt plurimú Astrologi vera prædicunt, & maximè in cõmuni, non autẽ in speciali. & 2. 2. q. 95. ar. 5. ad 2. Astrologi ex cõsideratione astrorũ frequẽter vera prænũciare possunt dupliciter. Primò, quia plures homines 29
passiones corporales sequũtur, & ideo actus eorũ disponuntur, secundũ inclinationẽ cœlestiũ corporũ, & ideo Astrologi frequenter vera prænunciãt, & præcipuè in cõmunibus euẽtibus, qui dependẽt ex multitudine. Et quãuis D. Tho. solũ ponat illã limitationẽ de actibus in cõmuni, nõ in particulari, & illã, quod nõ infallibiliter, tamẽ etiã ponenda est illa, quod sint actus ad quos hominum passiones inclinant. Nam de aliis actibus, vt. s. quòd homo mortificabitur, aget pœnitentiam, &c. nec in communi, nec vllo modo potest iudicare, nisi per coniecturas. Item

ponenda est illa, cognita natiuitate illius, aliàs nō, vt ex ratione conclusionis patebit. Huius etiam sententiæ est apertè Scotus in 2.d. 34.q.1.§. *dico ad quæstionem*, vbi sic dicit. Propter istam pronitatem ad sequendum
30 appetitum sensitiuum quam causant corpora cælestia accidit frequenter Astrologos vera pronosticare de moribus hominū. Puta quod erunt luxuriosi, & huiusmodi propter constellationes natiuitatis. & Bona. in eod. 2.d. 19. citata ad secundum idem sentit dicens. Quia multi sunt secutores passionis, & ei se subijciunt, hinc est, quod multi se subijciunt impressionibus astrorum, & ideo Astrologi vera prædicunt, maximè circa homines animaliter viuentes. Vnde quando in solutione alterius argumenti dicit. In his quæ sunt liberi arbitrij frequenter dicunt falsa sicut vera. Etsi aliquando dicūt vera, vel casu, vel arte Diaboli fit, intelligendum est, quādo deest inclinatio ad illū actū. Tú enim necesse est, vel casu, vel arte Diaboli dicere: aliàs esset aperta contradictio in Bona. Eādē sententiā sequitur Sylu. verb. superest. 1. q. 6. Ferrar. c. illo 85. Cai. q. illa. 95. in princ. & clarius ar. 5. Lucius Ballantius Senensis in docta sanè quadam defensione contra Picum Mirand. q. 1. ar. 1. ad 3. qui primā
31 opinionē errorem esse in Astrologia docet, atque idē habet li. 1. responsionum Ioan. Pico Mirand. §. videmus, quā variæ. Ij ergo autores apertè prædictā sententiam tenent, in eam autem inclinant Dur. in 4.d. 14. q. 2. ad tertium, Rosell. verb. fortilegium. Ant. 2. p. tit. 12. c. 1. §. 3. 4. 5. & 6. & cap. 10. per totum. Ang. verb. fors. §. 3. Altisiod. lib. 2. c. 2. §. de operibus. 6. dici. ad medium fol. 61. Docent enim necessariò, & in particulari non posse cognosci hos actus, sed solum inclinatiuè, & ita videntur dicere, quod indirectè possunt cognosci: vt in pluribus, sed non certitudinaliter secundum limitationes suprapositas: & forsan sic intellexerunt Soto, & Alexand.

RATIONE autem probo hanc sententiā. Est autē ratio D. Th. Bona. Scot. Caiet. & Ferra. Quia vt suprà ostensum est inclinatio sensibilis cognosci potest, sed homines, vt in pluribus sequūtur inclinationes sen-
32 sitiuas, licet sua libertate id faciant. Ergo &c. Parùm autem refert, an iudiciū hoc voces coniecturā, vt Caiet. in Sum. & ar. illo 5. & S. Th. ar. 1. q. 95. vel opinionem, seu scientiā moraliter certā. Si enim constat illud iudicium veritatē habere, vt in pluribus, nihil refert an cōiecturale, vel opinabile dicatur, vel scientificū: melius tamen, videtur appellari scientia moralis, cùm sit de actibus humanis, quæ moraliter loquendo, idest, in pluribus, veritatem habent. Coniectura enim videtur esse leue argumentum, quod suspicio dicitur, quòd raro verum habet. Hac ergo ratione intelligo hęc iudicia de actibus liberis reduci in astra. Nā astrorū positio. v. g. tales humores, & cōplexiones per productionē primarum qualitatū taliter tēperatarum gignit. Ex hac mistione sequitur naturaliter hæc, vel illa aptitudo naturalis, scilicet vires corporis potentia generandi magis, vel minus vehemens imaginationis, & aliorum sensuum profectio ad quē sequitur intellectus nobilitas, dicēte Ari. molles car-
33 ne esse ingenio aptiores. Denique multæ aliæ naturales vires, potētię, & aptitudines naturaliter resultant ex dicta humorum proportione, ex

aptitu

aptitudine autem & vi ad peculiares operationes nascitur inclinatio: nã vnusquisque naturaliter inclinatur ad id quod naturalem habet potentiam, & alia respuit & fugit, & ita ex bonitate corporalis roboris inclinatur quis ad luctam, bella, rixas, &c. ex bonitate verò intellectus ad scientiam, & artes etiam supposita inclinatione, requiritur vt plurimũ libera operatio secundum illam.

AT verò vnum est in hac re maximè cauẽdum, ne fictitias & occultas virtutes cœlis tribuamus, quæ non efficaci ratione, vel certa experientia constent: Astrologi enim præcipuè imperiti, nescio quas defluxiones & afflatus & innumeras virtutes & effectus confingunt. Non nego præter lumen & motum quæ sunt communia omnibus stellis esse proprias virtutes vnicuiq; stellæ, vt infra ostendemus ex S. Tho. imo & Aug. qui afflatus valere dicit sydereos, sed has plus iusto multiplicare, & eis varios euentus adscribere ad quos forsan nullum habẽt ordinem aut virtutem, reprehendi debet, vt quòd hoc astrum habeat circa hoc membrum, illud circa aliud &c. influentiam & dominium, & alia quæ ipsi docent: neque Aug. probat nec S. Th. neque vllus Theologorum aut Philosophorum, neque vlla est ratio. Neque probata experientia qua credamus causæ naturali eosdem effectus esse tribuendos, vt refutat Greg. in homil. 10. ante medium. 34

EX his vtriusque extremæ opinionis argumenta dilui possunt. Pro prima enim opinione extãt multa sanctorum testimonia, iudicia Astrologica de actibus liberis grauiter impugnantia, præcipuè Aug. 5. de Ciuitate per plura capita & 4. confess. cap. 3. lib. 5. ca. 3. lib. 7. ca. 6. libr. 1. de Doctrina Christiana à cap. 21. vsque ad 24. & Enchir. cap. 79. & 2. de Genesi ad literam cap. 26. & 27. & ser. 18. de verb. Domini, Ambros. in Hexam. c. 4. lib. 4. & multa alia quæ habentur 26. quæst. 2. 3. 4. & 5. ex Hierony. & Basilio. imò in c. ex tuarum de Sortilegiis, de fide videtur definitum oppositum & l. 2. C. de Maled. & l. 3. & 5. & Epiph. de ponderibus & mensuris docet, Aquilam fuisse ab Ecclesia repulsum quia nimis ingenituris vacaret, Richar. de Sancto Victore eam damnat lib. 14. except. cap. 12. 35

VERVM hæc non cogunt contra nos: Partim enim ex dictis locis agitur de aliis speciebus diuinationis, & de magia, incantatione, augurio, &c. Partim agentes de Astrologis loquuntur de illis qui habent pactum explicitum vel implicitum cum Dæmone. Nos autẽ suprà causam assignauimus naturalem: Partim quia dicunt infallibiliter euẽtura etiam naturalia. Præsertim, quia de liberis actibus iudicant in particulari vel certitudinaliter. Partim quia in naturalibus attribuunt effectus fictitios & virtutes imaginarias stellis, quæ omnia constat esse illicita. Imo & licita rectè vituperantur, quia sunt occasiones superstitionum, saltem rudibus, & quia nimiùm homines detinentur in his, & curam suæ salutis omittunt, & alia multa, ob quæ vsus illius meritò damnandus est, & ab Ecclesia Dei reiiciendus, solumque priuatim ob recreationem inter doctos tantum tractandum. Decretalis autem non est ad rem. Quia ibi tantum est sermo de interrogationibus furtorum, 36

quæ non ſupponunt, natiuitatis cognitionem & inclinationis. Sed de hoc infrà. Propter hæc igitur omnia & ſingula Patres, & Concilia hãc artem reprehendunt vt illicitam, & partem licitam non conſulunt vt diximus, propter prædictas occaſiones ſuperſtitionum, quæ occaſio non eſt remota, vt Theologia eſt hæreticis: Sed proxima veluti per ſe cauſa. Vnde meritò Sco. & D. Thom. in 4. vbi ſuprà, quamuis eam approbent circa ſupra dicta, non eſſe tamen in ea nimis inſiſtendum docent, propter rationes dictas.

37 NOTANDVM pro explicatione ſuprà dictorũ, quòd id quod conceſſimus ex ſententia D. Tho. ſuppoſita inclinatione, intelligi debet de actu proprio & immediato illius, de aliis verò remotis iudicium dari non poteſt, vt plurimum quod imperiti faciunt Aſtrologi. Verbi gratia, quis habet ſignum inclinans ad natandum, non licet inde mortẽ illius ſubmerſionis propterea pronuntiare. Ille enim non eſt inclinatus ad ſic moriendum, ſed ad natandum, vnde rectè iudicabitur, pluries natabitur, ſuppoſita tamen commoditate fluminis, &c. Sed iudicare quod ſic morietur, etiam ſi inclinatio eſſet ad ſubmerſionem, non licet. Non enim vt plurimum, ſed rarò talis mors euenit, licet actus immediatus illius inclinationis, vt in pluribus impleatur. Idem eſt dicendum de aliis mortibus violentis, ferro vel bello, &c. quas iudicare non licet ex ſi-
38 gno Martis. Solum enim inde haberi poteſt, quod pluries rixabitur, cæterum verò, raro fit & non eſt actus vllius inclinationis directus. Tandem iudicatur de actu libero in particulari, quod eſt illicitũ. Propter ea ergo illi ſancti meritò damnant illud, quod de Aquario dicitur. Præterquã quod ille Aſtrologus ex ſigno tantum Aquarij omnes euẽtus iudicabat, quod ipſi Aſtrologi periti negant. Vnde præclarè Cicero 3. de Natura deorum, *ſic iſti diſputant* (ait ille) *qui natalitia defendunt ſignifero in orbe qui Graci Zodiacus dicitur*, &c. ô delirationem incredibilem, (non enim omnis error ſtultitia dicenda eſt) quibus certè Diogenes Stoicus concedit aliquid, vt prædicere poſſint, dumtaxat quali quiſque natura, ideſt, complexione, & ad quam quiſque rem maximè aptus futurus ſit.

ARGVMENTA verò pro opinione Aſtrologorum qui de omni-
39 bus iudicari poſſe cenſent, cum quibus videtur ſentire Albertus Magnus, & Abulenſis, licet quæſt. 30. ad finem dubius ſit in hac re & nihil eſſe determinandum cenſeat, tamen ego ſuſpicor ipſum huius opinionis non fuiſſe. Quin potius additam eſſe dimidiam illam quæſtionem, vel potius totam. Tum quia ipſe expreſſè damnauerat id tanquam ſuperſtitioſum quæſt. 19. & 29. Tum etiam quia quæſtione illa 30. vbi dubius manet, habentur hęc duo ſigna ☉. □. inter quæ illa dubitatio continetur, vnde videtur eſſe indicium adiecta eſſe illa omnia. Sed quidquid de hoc ſit eorum potiſſimum argumentum eſt de diuturna experientia talium euentuum etiam liberorum. Vnde ad argumẽtum Med. quod non reddunt rationem ſuarum concluſionum, ipſi reſpondent ſe
40 experientia & à poſteriori id habere, & hanc ſolutionem Cicero adhibuiſſe videtur 1. lib. de Diuinatione dicens. *Hæc vt ego arbitror veteres*

rerum

rerum magis euentis docti, quàm ratione muniti putauerunt & probauerunt. Et infra, *Quarum quidem rerum euenta magis, arbitror, quàm causas quæri oportere, quod & ratio suadet.* Nam si omnes aliæ scientiæ ad experientiam velut ad fundamentum reducuntur, vt Arist. docet 1. Meta. quod patet in Agricultura & Medicina, vt ibi Cicero exemplificat, cur hæc non experientiæ innitetur, & si hæc experientia dæmoniaca est, cur cæteræ non tales censebuntur. Satis ergo est habere, vt Ciceronis verbis vtar, obseruata hæc esse tempore immenso & significationis euentus animaduersa & notata.

VERVM respondetur veram experientiam reiiciendam non esse. Cùm sit omnium scientiarum fundamentum. Est autem vera experientia, quæ est de re possibili, cuique ratio nulla repugnatiam inuenit, cuiusmodi est in medicina, & magnete attrahente ferrum. Hæc enim Diaboli suggestioni non tribuimus, cùm ea quotidie fieri videamus, nullâque est cum ratione repugnantia. Talis denique est omnium artium, & verarum scientiarum experientia: at experientiæ quas isti Astrologi se habere dicunt, sunt earum rerum, quæ cum ratione minimè consentiũt quæque omnino impossibiles videntur. Cùm enim cælum signum esse non possit eius, quod non est causa, vt S. Thom. optimè probat, & recta docet Philosophia, fit vt si cælum euentus illos significet eorum causa esse debeat, & cùm secundum ipsos in particulari & certitudinaliter significet, erit eorum in particulari causa necessaria. Quis autem dixerit cœlum esse causam sufficientem humanorum actuum? quæ à solo Deo & nostro libero pendent arbitrio. Et cùm ad hunc meum actũ permulti alij actus liberi soleant præcurrere, tam mei quàm aliorum, quomodo cœlum illas circunstantias & actus liberos apponendos vel significabit, vel certè causabit? Quis enim credat esse possibile, vt astrorum positio & influentia indicet, quod ego tali die veste alba induar, quod ædificare incipiam, quod occidendus sim, &c. Vt enim ex suprà dictis patet, non aliter causat cœlum volitiones nostras, quàm causando humores corporeos & inclinationes sensibiles. Cùm ergo hæc causa dispositiua sit & ex parte obiecti se habeat, vt suprà probauimus non necessitat, sed inclinat & attrahit, ex illa haberi non potest certò, quod operabitur. 41 42

ET 1. hinc est quod cùm hæc certa experientia causæ naturali attribui non possit. Quia nullum est agens in humanam voluntatem nisi inclinando & proponendo obiectum, sequitur suggestione Dæmonis, qui omnia naturalia nouit & libera sagacissimè coniectat, fieri. Et hæc est ratio cur Incantatorib. & Magis non sit credẽdum, quia eornm effectus impossibiles natura videntur. Aliàs argumentum hoc in ipsos Astrologos facile conuertemus. Si enim experientia præcisa sufficit, sic etiam Magi & Augures, &c. propter diuturnas etiam experientias credendi essent. Hæc quæ dixi intelligo, quando illæ adducerentur experientiæ fide dignæ: Nã circa actus liberos in particulari existimo aliter se rem habere, quòd scilicet sæpius dicunt falsa quàm vera, & forsan plura falsa, vt bene docuit Bona. Altisiod. & alij, imo & Augustinus. Quo 43

modo

modo autem Dæmones talia futura omnino contingentia cognoscere possunt, vt suggerat, docet benè Altisiod. & Sixtus Sen. ex 4. capitibus prouenire, qui ex Aug. sumpserunt. Vnde meritò damnata est Astrologia iudiciaria, circa hos actus in catalogo Pij V. ex Concil. Trident. Reg. 9.

44 SED nunquid potetit esse aliqualis coniectura de his actibus? Resp. quod supposita inclinationis cognitione & occasionis & aliorũ, quæ circunstantiæ dicuntur, benè potest hæc coniectura ferri, vt S. Th. fatetur 1.p.quæst.14.art.13.& quæst. 95. art.1.2.3. Sic enim intelligo hunc locum, scilicet de actibus in particulari. Et ratio est quia coniectura est veluti quædam suspicio, quæ aliqualibus signis generatur etiam si leuia sint.

TERTIA difficultas circa hanc principalem dubitationem sit, vtrum idem sit dicendum de euentibus casualibus, vt quòd quis moriatur vulneratus à regula cadente, vel de equo casurus sit, vel fulminis ictu, &c. S. Th. Scot. Abul. Caiet. & alij docent idem quod de actibus liberi arbitrij, scilicet nullo modo citra reuelationem pronuntiari posse sine superstitione. Vnde peccatum esse mortale docet Alcocer in sum. cap. 14. de his iudicare actibus fortuitis, vt de morte in aqua, aut bello, de successibus itinerum, negotiorum, litium ludorum, nauigationum, &c. Ratio Abulens. est: quia si cognosci possent aliqua naturali causa, iam non essent casu & præter intentionem, sed hæc ratio parùm
45 probat. Quia licet sit præcognitum ab Astrologo, respectu tamen illius cui accidere debet præter intentionem & casuale est. Vnde de hoc est quæstio, vtrum id quod respectu alterius est casuale & incognitum, posset alicui esse præcognitum. Et pro sententia Astrologantium hos effectus & euentus potest effici hæc ratio. Quia hi effectus sunt naturales, licet rarò eueniant. Ergo causa naturalis eorum cognosci potest, & ita sine superstitione prænuntiari. Adde quòd vt suprà D. Thom. docet, potest per astra cognoscere aliquem esse fortunatum, quod autem in brutis est casuale in homine à fortuna dicitur, teste Arist.

VERISSIMA tamen est sententia Theologorum, & ratio est, quã S. Th. assignat quæst. illa 95. art. 5. vt explicatur à Caiet. imo ab ipso D. Th. 3. contra Gentes c. 92. §. 2. differentia, & Fer. ibi. §. circa illam, & §. circa hæc duplex, quia eius quod per accidens est, nulla est causa naturalis nec scientia, vt Arist. docet. 4. Meta. tam in casualibus liberis quàm merè naturalibus. Licet enim Thesauri in hoc loco sit causa naturalis, & effodiendi similiter, vt si brutum aliquid pedibus & manibus inueniret, vt de gallina dicit fabula, tamen illi simpliciter sunt duo effectus, &
46 duas habent causas, vnde in quantum vnum, id est, in quantum hic est illi coniunctus, nulla est causa, nec vna, nec plures. Similiter est in casualibus liberis: licet enim nauigãdi sit inclinatio, similiter submergẽdi se, tamen huius effectus coniuncti, quod nauigans submergatur, nulla causa etiam inclinatiua fieri potest, impossibile est ergo tales effectus pronuntiari, maximè cùm secundũ Abulensem, isti effectus secũdi sint liberi, quod sufficeret, vt suprà vidimus, vt non possint cognosci, & per

hoc,

hoc patet ad argumentum: solum enim probat, quòd quando aliquis 47
effectus est necessariò coniunctus alteri, cognosci possit, non verò quãdo per accidens, vt hic supponimus. Et sic saluari potest ratio Abulensis: quia si natura sua, habet ille effectus per accidens & præter intentionem cœli, cum alio coniungi non poterit vllo principio naturæ, quę ad vnum determinata est præcognosci.

Secvnda difficultas esse potest, vtrum aliquem esse fortunatum possit deprehendi ex signo natiuitatis. Huic dubio respondetur ex doctrina S. Thom. cap. illo 92. 3. contra gent. quòd homo dicitur benè vel malè fortunatus. 1. ex Deo dirigente. 2. ex Angelo custodiente, sua persuasione. 3. ex cœlo inclinationem imponente: quamuis differenter, quod D. Thom. probat, quia illud est fortuna, quod præter intentionem contingit, vt patet ex Arist. 2. Phy. Vnde si illud sit 48
bonum & eius cui contingit dicitur bona fortuna, si malum, dicitur infortunium, homo autem quoad voluntatem subijcitur Deo directè illam mouente. Angelo verò, vt operanti per suasionem: cœlo verò, vt inclinanti per impressionem in corpus: quando igitur ex prædictis causis mouetur, vel inclinatur ad aliquas actiones, quæ re ipsa sibi sunt vtiles, licet ipse non præcognoscat, dicitur ex talibus causis fortunatus vel infortunatus.

Est tamen differentia, primò, quia ex dispositione cœlestium corporum dicitur homo non solùm benè vel malè fortunatus, sed etiam benè vel malè natus, at ex dispositione Angeli vel Dei solum dicitur benè custoditus, vel gubernatus. Secunda, quòd non semper homo habet illas vtiles electiones ad quas disponunt cœlum & Angelus, at 49
semper habet ad quas adeo dirigitur efficaci voluntate: vnde qui ex dispositione Dei est fortunatus potest esse semper in omnibus fortunatus, quia Deus cùm omnia cognoscat, & præordinet sua prouidentia: scit quod est coniunctum electionibus & inclinationibus hominum, & cùm effectus sint fortuiti respectu cœli, vt suprà diximus, cùm non sit causa duorum, scilicet inclinationis, & eius quod illi accidentaliter coniungitur, sequitur, &c.

Ex his colligo. Primum quòd ex syderum positione non potest cognosci aliquem fore fortunatum. Quia cùm effectus etiam sint fortuiti respectu illius, vt patet de inuentione thesauri in fodiendo sepulchro, sequitur nullam esse causam horum duorum effectuum, nisi Dei reuelationem, vt suprà probauimus. Licet enim reipsa cœlum in- 50
clinare possit ad electiones vel operationes coniunctum bonum habentes, & propterea homo dicatur fortunatus ex cœlo, tamen cùm tales effectus per accidens sint, ab illo cognosci non poterunt certò vel vt frequenter: si autem quis videret causam per se illius, quæ vnica tantum est, scilicet diuinum decretum, posset certò de illis iudicare: licet enim mõtis causa naturalis sit, & similiter auri: tamen montis aurei nulla naturalis causa esse potest, sic &c.

Colligo secundum, posse cognosci aliquem hominem esse fortunatum ex cœlo, alia tamen ratione, quam tangit S. Thom. c. illo 92.

§.quia verò, non enim solum primo modo dicitur aliquis fortunatus vel infortunatus, quando scilicet aliquod bonum vel malum ei accidit præter intentionem, sed etiam quando ei accidit ex præcedenti cognitione. Homines enim bonis affluentes, vt pulchritudine, diuitiis, honoribus, sapientia & virtute, fortunatos appellamus, carentes verò his omnibus infortunatos. Quamuis non ita propriè. Propriùs enim di-
51 cerentur fœlices aut beati. Fœlicitas enim seu beatitudo in omnium bonorum rentione consistit, & contrà, miseria in carentia illorum. Vnde etiam in Hispano sermone primi propriè dicuntur, *venturosos*, secundi verò *dichosos* vel *bienauenturados*. De fortuna ergo seu fœlicitate, hoc secundo modo mihi videtur per astrorum positionem posse iudicari, vt plurimum, saltem in communi. Cuius ratio est meo iudicio. Quia cœlum est causa per se & directa bonorum corporalium, quæ inhærent homini, vt bonæ complexionis, roboris, pulchritudinis, aptitudinis naturalis & inclinationis, quæ cùm bona sunt homines reddunt gratos, amabiles, &c. & ita honorantur ab aliis, magni habentur, & aliis bonis corporalibus externis cumulantur. Deinde bonam inclinationem communiter sequũtur boni mores, vt diximus, & ita ad bea-
52 titudinem naturalem, quæ in virtute consistit sunt valde idonei. Econtrà verò, homines malè nati, id est, malæ complexionis, turpes, infirmi, inepti, & prauè inclinati, naturaliter contemnuntur, & parui habentur, & ita pauperes & miseri sunt, & ex mala inclinatione, etiam morali beatitudine, quæ in actu virtutis consistit priuati. Bene ergo potest Astrologus, &c.

TRIA ramen sunt aduertenda, meo iudicio. Primum est, quod hæc quæ diximus sunt vera de naturali fœlicitate, quæ in bonis corporis & naturalibus animæ consistit. Nam de supernarurali, quæ in hac vita est per gratiam, & in futura per gloriã nihil ex cœlo potest cognosci. Hæc enim non ex natura, sed ex gratia, & vocatione Dei est, independenter à cœlo. Et quamuis supposita cognitione eius qui nascitur, quia scilicet baptizatus est & aliis Christianæ religionis bonis vtitur, & fruitur, possit aliquo modo iudicari de gratia illius & beatitudine supernaturali huius vitæ, sicut potest iudicari de aliis actibus liberis na-
53 turalibus, tamen de fœlicitate æterna in gloria, nullo modo. Cùm hæc pendeant ex prædestinatione Dei, & actu vltimo vitæ hominis in particulari, quæ constat nec certò, nec vt plurimum cognosci posse per astra cœlestia.

SECVNDVM est, quòd nec de fortuna secundo modo, id est, de fœlicitate alicuius, vel infœlicitate in particulari certa notitia haberi potest, vt quod erit rex, vel princeps, diues, &c. Tum quia multa hæc à libero pendent arbitrio: Tum quòd etiam si essent merè naturali, cùm neque eorum causæ, vel eorum impedimenta naturalia planè cognoscantur, sequitur, &c.

TERTIVM est, quod hæc fœlicitas etiam quodammodo est fortuna primo modo. Nam respectu eius qui nascitur, præter intentionẽ est, quòd hoc vel illo concursu planetarũ, vel ex nobilibus, vel ignobilibus paren

parentibus natus sit, & ita filij regum dicuntur fortunati vtroque modo. Tum quia multa possident bona. Tum quia ea præter intentionem habent,& ita de hac fortuna benè possunt astrologi iudicare. 54

QVINTA difficultas esse potest de interrogationibus furtorum & huiusmodi. His enim maximè vtuntur astrologi, magnamque sibi isto modo pecuniam & quæstum comparant, de quorum restitutione statim dicemus. Has igitur interrogationes ipsi colligunt ex natiuitate eius qui interrogat, vel quod frequentius est ex illa commotione, & angustia qua impellitur ad interrogãdum.Has videtur approbare Abulensis quæst.illa 30.ad finem & Albertus Magnus,vbi suprà,& est ipsorum Astrologorum iudiciariorum concors sententia, & veluti basis eorum facultatis. Verum tamen superstitiosissima sunt ista meo iudicio,& ab omni synceræ pietatis & religionis ratione aliena,& quæ omnes scholastici doctores meritò çondemnant,Alex. Altisi.S. Th.Bona. & omnes vno ore. Imo oppositum asserere periculosum in fide esse arbitror.Nam in capite ex tuarum,de Sortileg. Alex.3.sic ait. *Accepimus,* 55 *quòd presbyter quidam, cum quodam infami ad priuatum locum accessit, non ea intentione,vt vocaret dæmonium,sed vt inspectione astrolabij furtum cuiusdam Ecclesiæ posset recuperari. Verùm licet hoc ex bono zelo & simplicitate se fecisse proponat id tamen grauissimum fuit, & non modicam inde peccati maculam contraxit, mandamus quatenus pro expiatione tanti delicti, &c.* Et ratio est aperta, quia vt suprà probauimus ex omnium Scholasticorum sententia actus liberi in particulari cognosci non possunt. At hoc furtum vel adulterium, vel mulieris huius virginitas & similia talia sunt : Ergo impossibile est sine Dæmonis opera implicita cognosci; 56 nec ipsi peritiores Astrologi, vllam huius rei rationem reddunt, sed experientiam, quæ vt suprà vidimus, ex arte Diaboli prouenire potest, cum effectus causæ naturalis est improportionatus, vt sunt actus liberi in particulari.

SED nunquid illa decretalis facit conclusionem de fide ? Mihi videtur, quod non.Primò, quia non constat an Pont. loquatur definiendo. Secundò,esto constaret,videtur ibi sermo esse de vocante dæmonem implicitè. Tum quia dicit illud fuisse cum quodam infami. Tum quia dicitur quòd per astrolabium inspexit furtum.Constat autẽ astrolabium non esse instrumentum quo astrologi has interrogationes faciunt. Illud enim est ad motus, magnitudinem & distinctas syderum positiones accipiendas. Quæ ex omnium sententia naturaliter cognosci possunt, idque certò & infallibiliter:cum ergo illud nullam haberet proportionem cum dictis furtis inferri videtur sola opera dæmonis illum planè vsum fuisse.

HINC damnandi videntur quidam minus pij Astrologi, qui irri- 57 dent responsionem illam, dicentes Pont. nescisse astrologiam cum dicat Astrolabij vsum esse illicitum,quod tamen constat esse licitum & præcipuum Astronomiæ, scientiæ considerantis ipsas cœli affectiones & motus instrumentum. Hoc enim ex dictis constat esse solutum. Non enim Pont. damnat vsum Astrolabij ad proportionatos sibi effectus &

motus cognoscendos, sed ad improportionatos, vt ad furtum, &c. Vti enim illo instrumento & ex illo furtum declarare non potest non esse superstitiosum. Tertiò verò quare videtur illa Decretalis non facere nostram conclusionem, de fide est: quia cum in talibus interrogationibus necessarium sit diffamare proximum de furto, vel alio peccato meritò dixit Pontif. grauissimum fuisse peccatum: non verò quia neget possibile esse, vt cognoscantur, & ita forsan si non esset peccatum occultum non damnaret. Hæc dixi, vt videamus qualiter etiamsi definitio esset de fide posset aliter explanari, ne sit hæretica sententia illa quæ videtur esse Abul. & Alberti, non tamen quia non existimem, non so-
58 lum esse peccatum detractionis, sed etiam superstitionis ex illa Decretali.

Ex his facile erit iudicare de aliis interrogationibus, verbi gratia an exercitus vincet. Quidam enim dicunt per radicem natiuitatis, cognosci posse, vt si stellæ dominantes in exercitum sunt robustæ, vt Mars, Saturnus, & dominantes in alterum debiles, &c. hoc enim ridiculum videtur, quæro enim an exercitus ille natus sit simul vna die & puncto, & esto, ita esset quis qui horam cognouit in qua tot homines nati sunt, impossibile ergo est illam interrogationem esse veram etiam inquantum conformat cum radice natiuitatis. Hęc audiui à peritissimis Astrologis, & ita impugnare potui. Cætera verò magis particularia, quæ ipsi docent impugnari non possunt nisi prius audiantur; satis
59 est vti regulis vniuersalibus traditis. Vnde multa quæ ipsi dicunt de iudicio actuum horum particularium per natiuitatem, per electiones, per reuolutiones, & per impetū & angustiam, qua quis interrogat, & quòd planeta qui dat cognitionem eius à quo furatur quis, debet dare cognitionem eius, qui furatur & similia, non video qua ratione vera esse possunt & superstitione libera.

Verum post hæc legi, Lucium Bellacium: qui quæstione 14. ab art. 6. vsque ad vltimum, de his disputat. Et cum acris sit Astrologorum defensor, nobiscum in hac re conuenit. Docet enim artic. 6. in corpore, interrogationes veras esse posse de futuris, præsentibus, & præteritis actibus, cogitatiuæ & aliarum potentiarum corporearum, non de actibus intellectus & voluntatis, nec de actibus cogitatiuæ, vt imperantur à voluntate, vt patet ex solutione ad primum: & articulo 7. eiusdem quæstionis per totam, imo nec iudicari possunt tales actus, vt pendentes ex permutatione spirituum vitalium, vel humorum, vel vt pendent
60 ex aliqua causa corporea particulari extrinseca ad cogitandum impellente. Ex quo ego colligo rarissimè interrogationes has posse esse veras cùm raræ sint cogitationes, vel operationes externæ, quæ non imperentur à voluntate, vel non pendeant ex humorum mutatione, vel spirituum vitalium, seu extrinseca causa, sed solum præcisè ex cœli influentia. Colligo secundò ex sententia huius authoris, & veritate, quod nisi de furtis hominum amentium vel de aliis actibus indeliberatis hominum, non dico volitionibus & intellectionibus, sed vel cogitatiuæ vel externæ potentiæ, iudicare nequeunt per cœlum. Imo nec de iis,

nisi

nisi longo studio & obseruatione, sicut nec de omnibus animantium motibus, plantarum, & elementorum in particulari: cùm multa casu fiant, multa impediantur, multa non sint obseruata, multis memoriis præcedétibus, & aliis, quæ infrà dicemus. Alia etiá necessaria esse docet Lucius ad Canonicam interrogationem, quæst. illa 14. artic. 7. in corpore, & inter alia ex parte respondentis, est necessaria ex parte interrogátis idonea complexio, quæ actionem cœli aptè percipiat. Si enim inepta sit compositio sensuum spirituum, &c. eodem tempore alio, & alio modo mouebitur.

QVARTAM difficultatem hîc mouere placet pro intelligẽtia aliorum quæ dicemus, ac eorum quæ dicta sunt. An cælum possit esse signum, eius quod non est causa, quæ sanè disputatio, etsi Metaphysica videatur, ac proinde à nostro instituto quodammodo alienior, visa tamen necessaria est, quæ explicetur hoc loco. Ex ea si quidem falsorum Astrologorum vana superstitio euidentius refellitur, igitur Lucius Bellac. quæ. illa 14. artic. 6. in corpore putat astra cœlestia signa esse posse alicuius, etiam si illius causæ non sint, & apertè ita sensisse videtur Damascenus 2. lib. de fide orth. cap. 7. dicens planè astra esse signa, sed non causas generationum. Et videtur sententia Origenis quam Augustinus approbare videtur 5. de Ciuitate Dei c. 1. dicens, quòd cælum non causet, sed significet euentus, doctissimorum fuisse sententiam, quòd dixisse propter Origenem docet Sixtus in Biblioth. annotati. 15. probat autem Lucius suam sententiam, quia minus est effectum producere, quàm illum mouere ad aliquam actionem. Ergo figura similis ei quæ produxit, etsi non valeat producere, valebit tamen illum significare. Si ergo ob similitudinem quam habet figura mouens sensum cum præterito vel futuro euentu, illum fecit vel eius cogitationem impressit, ob eandem similitudinem effectum productum iudicare poterimus, secúdum sui dispositionem & qualitatem futurum aut præteritum. Verum D. Tho. id ex professo impugnat quæst. illa 95. 2. 2. Quia signum alicuius rei naturale (de hoc enim ipse loquitur) vel est effectus, sicut fumus est signum ignis, vel est effectus eius, quòd est causa alterius rei, sicut iris licet non sit effectus serenitatis, est tamen effectus eius quod causat serenitatem, at isto modo cœlum signum esse non potest. Non enim est effectus euentus futuri, neque alterius causæ communis ipsi euentui & cœlo, cùm nulla sit causa corporalis cælo superior: solùm ergo ex inspectione syderum potest cognosci euentus, sicut effectus cognoscitur ex causa. Hos tres modos signi refert Cai. ibidem & omnes alij Doctores idipsum fatentur. Ego tamen adderem quartum modum significãdi in cælo præter dictos, scilicet quòd cælum sit causa, alicuius causæ occultæ quæ illum effectum producit. Fieri enim potest & forsan frequentissimè, quòd obseruetur aliquis effectus semper fieri, quando talis est dispositio in cœlo, & quod cælum sit huius rei signum, non sicut causa immediata, sed sicut causa illius quod effectum causat, & sic quia illam causam ignoramus putamus cælum esse purè signum, cum videmus nõ habere similitudinem & proportionem cum hoc effectu, habet

62

63

64

tamen cum illo effectu occulto, quod est causa illius euentus. Sicut S. Thom. & Caiet. dicunt de effectu ipso, quod est signum alterius, quod etiam causatur ab illa causa, & ita significando immediatam causam, quæ est effectus primæ, significat etiam primam, siue ergo effectus sit alterius effectus, siue causa alterius causæ, semper est vera sententia D. Thom. quòd cœlum non potest esse purum signum euentus futuri vel præteriti, nisi illud causet mediatè vel immediatè & per hoc patet ad

65 rationem Lucij.

RESPONDEO enim quod cùm illa similitudo cœli cum illo effectu non sit ad placitum, sed naturalis, impossibile est illud significare. Nisi habeat aliquem naturalem ordinem ad illum, per aliquam causalitatem. Non enim potest esse hæc sola relatio similitudinis, sicut vnũ album naturaliter significat aliud album, & imago seu figura significat suum prototypum, cuius nec causa est, nec effectus, quia cælum potius est dissimilis, cùm sit alterius naturæ, imo genere differat, sicut corruptibile & incorruptibile, & quamuis similes essent aliqui effectus in terra stellis, non cõtinuò sequitur illos effectus existere: sicut ex eo, quòd sit vna imago non sequitur quòd aliud extremum existat vel quia sit album, debeat esse aliud. Nullo ergo modo effectus similes, vel dissimiles significare potest cœlum, nisi propter relationem causæ, vel effectus.

66 AD authoritatem Damas. qui id planè dicere videtur. respon. Negasse esse causas. Quia non sunt causæ totales & sufficientes. Sol enim solus non generat hominem, vel vt ipse se explicat non immediatè sed media immutatione aëris, & ob id dicit, quòd stella causa non est sed signum.

DVBITAT etiam Lucius quæst. 14. art. 9. vtrum figura interrogationis sumi debeat à principio motus, & impetus sensitiui, an tempore quo quis se applicat ad interrogandum? Refert quorundam Astrologorum opinionẽ, quòd à tempore interrogationis accipi debet, & multi Astrologi hoc tempore efficiunt. Probant, quia sic se habet conceptio ad natiuitatem sicut conceptio interrogationis ad illius expressionẽ, sed de homine iudicium sumi potest per natiuitatem, ergo tunc, quia ille impulsus debilis causa est ad iudicãdum, non debet iudicium ferri, sed cùm exprimitur & veluti nascitur interrogatio. Verùm contrarium ipse tenet, & tanquam falsissimam & fatuam iudicat hanc sententiam: & meritò. Nam explicatio variari potest multis extrinsecis causis, vel voluntariè, vel extrinseco impedimento, vel tarditate, vel aliis modis

67 quos suprà diximus. Adde, quod fieri potest, vt Petrus distet ab astrologo per decem leucas, Paulus per viginti cum vterque ad eandem rem quærendam moueri possit, accedat Petrus cum sua petitione & detur iudicium secundum significationem præsentis interrogationis, Paulus accedit post octo horas. Iam ergo necessarium est in altero iudiciorum falli & præter vllam significationem iudicare. Attẽdi ergo debet tempus impulsus, & non ad quascunque res, sed ad effectus proportionatos stellæ impellenti eo tempore. In quo sanè circa effectus adhuc proportio

portionatos magna & fideli obseruatione opus est, sed vt dixi, his interrogationibus nihil fidei est adhibendum.

AD primum resp. quòd in natiuitate sumitur significatio: Quia tum cælũ immediatiùs & fortius imprimit in tenerum subiectum, quod nõ 68
competit expressioni. Quamuis mihi probabilior in hoc videtur sentẽtia Lucij, quòd non tam ex natiuitate, quàm ex conceptione significationes sumi debeant. Neque enim corpus matris impedire potest influentiam cæli in puerum. Adde, quòd cognita natiuitate, cognoscitur conceptio, non autem cognita expressione cognosci potest certò tẽpus impulsus. Et quamuis efficax applicatio signum sit fortioris impetus, tamen non ex ipsa sed ex motu ipso iudicium dari debet.

VLTERIVS dubium est, vtrũ Astrologus possit cognoscere actus cogitatiuæ, & appetitus sensitiui: Certum est, quod si aliquo modo imperentur à voluntate, non potest Astrologus cognoscere, vt suprà probatum est. Secundò, mihi videtur, quòd motus primo primos (quos vocãt) & alios indeliberatos & merè naturales (vt sunt multi in hominibus sanis, & alij omnes amentium & cogitationes etiam brutorum) non potest Astrologus cognoscere, nisi rarò, & hoc magno studio & obseruatione. Nihil enim est, quòd tam facilè mutetur, quàm hominis 69
motus imaginationis & appetitus. Nam à complexione & humoribus, & ab spiritibus, à cibo vel extraordinario potu, à fixa de re quærenda imaginatione, & aliis particularibus causis, tam intrinsecis quàm extrinsecis. Rarò ergo imaginatio & appetitus ex sola cæli impressione mouetur, & tunc requiritur longa obseruatio & experiẽtia, vt possimus iudicare, an hæc vel illa stella, influxui huic habeat proportionẽ. Vnde mihi videtur non sine falsitate de cogitationibus adhuc naturalibus, vt amentium, dormientum, motuum indeliberatorum, ac brutorum posse iudicare, & non sine vanitate obseruari.

TANDEM circa electiones est dubium. An possit dies & horas obseruare. Picus enim Mirandula lib. 2. cap. 2. & alij, eas euertunt. Mihi videtur cum Lucio quæst. illa 14. artic. 11. prodesse hanc obseruationem, ad mala vitanda, vel quod (sæpius contingit) minuenda, & bonum au- 70
gendum: vel consequendum. Supra enim ostensum est esse stellas maleficas & fauorabiles, hominem etiam dici fortunatum ex illis. Conducit ergo ad negotia aggredienda tempus obseruare quo conueniẽtior sit cælorum dispositio & influentia, quod præcipuè, in seminando, plãtando, vites amputando, arbores cædendo cernitur. In hominibus etiã ægrotis id medici efficiunt & proportionabiliter ad alios proportionatos effectus, tam inclinationum quàm aliorum. Vnde nouimus quen- 71
dam Astrologum, atque etiam Theologum non infimum, qui cùm similes impressiones choleræ vel alterius inordinati motus animiq; perturbationis ex cæli dispositione metuebat, ad eam horã animũ præparabat suũ, vel occasionẽ fugiendo, vel religiosè orãdo, &c. Et simile est de aliis. Vnde patet ad argumentũ Pici: si enim influentia est conueniẽs iuuabitur per causas secũdas quas applicamus, si discõueniẽs hac obseruatione

peſtatum,agriculturæ,&c. Non operatur per cauſas ſecundas,ſed immediatè, & ita diuerſitas effectuum non poteſt attribui cauſis ſecundis. Secundò colligo, quid ſit dicendum circa hominum humores, complexiones,aptitudines,naturales inclinationes,& alia ſimilia,quæ 75
naturaliter ſunt in homine, an poſſint cognoſci ab Aſtrologis. Picus vbi ſuprà reſpondet negatiuè, & eum ſequuntur multi noſtri temporis viri graues, & vt videtur Gab. & probatur hæc ſententia à Pico vbi ſuprà: quia cœlum eſt cauſa Vniuerſalis,cauſæ autem Vniuerſales non diſtinguunt effectus:ergo diuerſa ſyderum poſitio non cauſat diſtinctionem in effectibus: vnde quantumcunque ſit diuerſa ſyderum poſitio, ſemper ex homine naſcitur homo, & ex equo equus.Imo ex tali homine, ſcilicet albo,ſanguineo,frigido, &c. talis naſcitur filius. Vnde filius non eſt imago cauſæ Vniuerſalis & remotæ,ſed patris. Adde quod nati in eodem puncto ex diuerſis parentibus, locis, & cibis nutriti,&c.diuerſiſſimi euadunt fortuna,ingenio,&c.Ergo ſolùm cauſæ ſecundæ,non tamen cœlum cauſa eſt horum effectuum,vt Auguſt. argumentatur 5.de Ciuit.cap.1. Secundò poſſumus probare,quia ſequitur Aſtrologiam eſſe magis certam circa hos effectus,quàm medicinam: hæc enim cauſas proximas attendit, illa ſolum cæleſtes, quod 76
tamen eſt falſum. Vnde Auguſt.5.de Ciuit.(vt referam infrà in ſolutione cuiuſdam quæſtionis) de duobus fratribus eodem tempore ægrotantibus,& eadem ægritudine refert,quod cum rogatus eſſet Hippocrates de cauſa. Reſp. ſimilem complexionem eſſe cauſam. Aſtronomus verò, reſpondit cauſam eſſe identitatem conſtellationis, magis commendatur ab ipſo Auguſt. medici quàm Aſtrologi reſponſio cap.1.& 2.dicti lib.5.de Ciuit. Tertiò & efficaciſſimè, quia Horoſcopus,id eſt, punctum natiuitatis raro eſt cognitum:ergo etiam ſi daremus aſtra eſſe cauſas totales & præciſas, non poſſet certò cognoſci etiam frequenter complexio, inclinatio,&c. hoc argumentum eſt Sixti Senenſis lib. 6. Bibliothecæ ſanctæ, anno 10.a. §. ex his, qui hanc ſententiam tenet expreſſè,& videtur eſſe Auguſt.eap. illo 1.2.& præ- 77
cipuè 3. 4. & 5.ac 6.libr.5. citati. Et eiuſdem ſententiæ videtur eſſe Procopius vt citat Senenſis,annotatione 15. & eam tenet Palatius,vbi ſuprà & §. hinc iam colliges. Eſt ergo horum doctorum ſententia, quod aſtrorum conſtitutio, nec cauſat, nec inclinat, nec ſignificat huiuſmodi effectus,ſed multò ſæpius in his iudiciis falli Aſtrologos. Verùm mihi non probatur omnino hæc ſententia,nec S. Thom. & omnibus fere aliis Theologis,vt infrà dicam.Pro cuius explicatione,not. ſignificationem horum terminorum, *infallibiliter*,*vt plurimum*,*frequenter*, *infallibiliter* ſignificat omnimodam certitudinem, ita vt nunquam, etiam rariſſimè deficiat, *vt plurimum* ſignificat, fere ſemper fieri, ita vt rarò deficiat, *frequenter* verò ſignificat quod erit quidem pluries, vel vt in pluribus, deficiet tamen non ſolum aliquando & rarò, ſed aliquoties:his accedit,id quod dicitur ad vtrumlibet quod ita æqualiter ſe habet ad oppoſita, vt aliquãdo fiat & deficiat:ſæpè & ſæpiſſimè fiat, & ſæpè & ſæpiſſimè fallat.

78 PRIMO ergo mihi videtur infallibiliter cognosci non posse per astra conceptionis seu natiuitatis, ægritudines, humores, inclinationes & aptitudines naturales, & hoc omnes fatẽtur. Nam si pluuiæ, &c. quæ diximus dubio præcedenti, hac ratione præcognosci non possunt ab hominibus propter multas ignotas causas naturales, longè minus certò cognoscet hos effectus, qui non à cœlo immediatè, sed à parẽtibus, educatione, cibis, loco patriæ, dependent: & semper à causis liberis, sicut ab applicante actiua passiuis.

SED nunquid Angeli & dæmones infallibiliter cognoscent ista? Mihi videtur nequaquam cognosci posse, quia cùm ægritudo sanari possit applicando remedia, & similiter complexio, aptitudo, & in-
79 clinatio variari per bonam educationem, mortificationem, &c. Et hæc omnia liberè adhibeantur, non potest Angelus scire, an adhibendæ sint, vel non, vt patet cùm de actionibus futuris liberi arbitrij nequeat iudicare, habebit autem cognitionem multò certiorem quàm nos. Et ideo mihi videtur. Secundò quòd Angelus, vt in plurimum potest ista cognoscere, homo verò frequenter. Primùm probatur: Quoniam Angelus habet omnium naturalium perfectam cognitionem & omnia naturalia hominis, vt humorum proportionem, complexionis robur, vel debilitatem, naturales aptitudines, non solum corporis, sed animæ, vt bonitatem intellectus, & habitus scientificos & voluntatis naturam, vt potentia quædam est, & ipsam animæ essentiam, & omnes potentias & inclinationes ab homine naturaliter
80 fluentes. Hæc inquam omnia, per propriam speciem cognoscit, vnde non solum per natiuitatem & alienas species, vt homines, sed proprio conceptu hæc omnia nouit, sed omnia naturalia raro variantur, vt patet: ergo, &c. Imo cùm actus liberos cognoscat quando exterius prodeunt, posset computare, an ad habitum virtutis generandum sufficiant, vel vitij, &c. Quamuis cùm ipse nesciat qua intentione fiunt, sed solum illorum substantiam, cognoscat, & eos qui non prodierunt extra, neque ad ipsum directi sunt, adhuc quoad substantiam non cognoscat: ideo nunquam infallibiliter potest iudicare de quantitate inclinationis, complexionis, humotis, &c. Et hoc etiam secundum certum est apud omnes. Tertiò, ergo mihi videtur, secunda pars, quòd scilicet Astrologus per positionem syderum cognita natiuitate potest verè pronunciare frequenter, ita vt aliquoties fallatur. Hæc est sen-
81 tentia S. Thom. expressa, quidquid neget Sixtus. Nam quæstione illa 95. artic. 5. duplices tantum effectus dicit subtrahi à iudicio Astrologorum, scilicet casuales, qui rarò eueniũt, & liberi, qui sunt ad vtrumlibet, & 1. 2. quæst. 9. ad 3. sic ait: *nihil prohibet ex impressione corporum cœlestium aliquos esse habiles ad irascendum, vel concupiscendum.* Et in corpore, corpora enim cœlestia possũt dispositiuè inclinare ad operationes liberi arbitrij inquantum imprimũt in corpus hominum, & per consequens in vires sensitiuas, quæ inclinant ad actus humanos. Et tertio contra Gen. approbat sententiam Ptolomæi dicentis, quod cum Mercurius fuerit in natiuitate alicuius in aliqua domorum Saturni.

Saturni, erit fortis in esse suo, & dat bonitatem intellectus: & expressius adhuc c. 92. Vbi multa circa hæc docet quæ leget curiosus. Idem tenet Alexand. in illo memb. 6. §. deinde quæritur, vtrum peccatum sit, respondens ad argumentum: inquit, *enim scientia Astrologiæ non reprobatur, nec vniuersaliter omnia iudicia, sed quia illa non sufficiunt ad in-* 82
uestigationem eorum, quæ pendent ex libero arbitrio circa huiusmodi est reprobatio, & Bonauent. distinct. 14. quæst. illa 3. ad secundum. *Frequenter*, inquit, *Astrologi vera prædicunt, maximè circa homines animaliter viuentes*, & in solutione alterius argumenti, docet idem quòd D. Thom. & Alexand. quod scilicet præter ea quæ subsunt libero arbitrio possunt Astrologi iudicare: & Scot. in illa distinct. 14. ita scribit: *in viatore voluntas rationalis inclinatur ad appetendum ex appetitu, & ideo planetæ & alia corpora cœlestia inclinant voluntatem salua libertate*, & Altisiod. §. illo. ad quod respondendum, sic habet (*dicunt Astrologi, quòd de complexione hominis iudicandum est secundum signum ascendentis in natiuitate illius, & c. quod benè potest esse verum neque abhorret à veritate*. hæc ille. Durá. q. illa 2. in sol. ad primum, Caiet. Ferr. & cæteri omnes citati, imo Sotus qui 83
acrius loquutus est, solum excipit à cognitione certa Astrologorum casus fortuitos & actus liberos.

Hæc communis sententia probari potest ex Augustino, & Damascen. supra dub. præcedenti citati: *non absurdè dici potest* (ait Augustinus) *ad solas corporis differentias flatus valere sydereos*, & Damasc. *diuersi*, inquit, *planetæ diuersas complexiones & dispositiones in nobis constituunt*, quid clarius? Et apertius capite illo septimo libro vigesimo: fatetur sydera esse signa generationum. Et Origenes in tomis super Gene. ad literam, vt refert Eusebius, libro sexto de Præpar. Euangelica, capite nono *stellas*, dixit, *à Deo positas in cœlo, vt essent insignia, vt scilicet per varios earum aspectus & coniunctiones significarent extra liberi arbitrij coactionem futuros euentus*, &c. Et Hieronym. vt citat Alexand. 84
§. illo deinde, sic ait: *discant ea mente dogmata & doctrinam Chaldaicam, qua & Moses omnem sapientiam Aegyptiorum didicerat*. Vnde Cicero secundo de Natura deorum. Cum delirationem incredibilem, posse Astrologos de actibus humanis prædicere, iudicaret, subdit, concedi posse cum Diogene Stoico aliquid prædicere posse, dumtaxat quali quisque natura seu complexione, & ad quam quisque rem maximè aptus futurus sit, & in l. 1. tit. 23. part. 7. de naturalibus his effectibus probatam legimus Astrologiam. His verbis *Son dos maneras de aduinança, la primera es la que se faze por arte de Astronomia, esta segun el fueros non es defendida de vsar a los que son Maestros e la entienden, porque los juyzios, y los asmamientos que se dan por esta arte, son catados por el curso natural de los planetas, y de las otras estrellas, y fueron tomadas de los libros de Ptholemeo y de los otros sabidores.*

Et ratione probatur hæc sententia. Quia quando plures causæ ad vnum effectum concurrunt ea quæ potentior est vincit & prædominatur, vt patet in mixtis. Cùm ergo stellæ propter earum virtu- 85
tem altiorem, & summam magnitudinem longè præstent causis pro-

ximis, sequitur effectus horum inferiorum efficatius, & principalius illorum impressiones recipere, & secundum illarum actionem facilius mutari. Adde diuturnam experientiam, qua videmus filium natum ex parentibus, verbi gratia sanguineis & cibis selectissimis educatum, &c. si tamen nascatur conspirantibus Saturno & Marte, seu Luna vel alia maligna configuratione Astrorum fixorum fore melancolicum, vel colericũ, &c. Vnde Cardanus super Philolo. 112. genituras obseruauit secundum astrorum positionem euenisse. Et Cypri. Leoui. edidit historiam 500. hominum. Et Lucas Gauricus 200. similes veras compe-
86 ruit. Cùm ergo varia sydera varios humores, & complexiones imprimant per proprias virtutes, vt suprà diximus ex humorum temperatura, & ex complexione aptitudo naturalis fluat naturaliter, & similiter inclinatio sequatur naturaliter ex vtroque, sequitur, &c.

VNDE ad primum respondet benè Ferra. c. 84. ℣ cœlum & astra non dicuntur causæ vniuersales, quia non habeant determinatas virtutes & effectus, sed quia illas non influunt immediatè, sed modificantur per causas secundas, & ita licet media causa secunda, verbi gratia homine, generetur homo, tamen ipse verè & efficacius operatur medio illo homine. Aliàs probaret, quòd Deus non causat varios hos effectus, siquidem est causa omnium vniuersalissima, similiter in actione instrumentorum, licet ars non faceret arcam sine serra, sed non pro-
87 pterea dicendum est artem in mente artificis non verè operari arcam, & varios effectus, qui per serram fiunt, idque principaliùs. Adde quod non semper cœlum operatur, media causa secunda. Id enim tantum est verum in generationibus substantialibus, & non omnium rerum, sed animalium tantum perfectorum. Generationes autem substantialium inanimatorum, vt lapidum pretiosorum, mineralium, murium, &c. immediatè operatur, & accidentales omnium generationes & alterationes sæpè causat, se Sol media luce, & influentia. Vnde cùm primum nascitur animal, statim imprimit immediatè, cùm tenerrimum sit tunc passum, & ipsi illi subordinatum. Et hæc est ratio cur non in conceptione, sed in natiuitate fiat obseruatio. Tum etiam, quia punctum conceptionis ignotum est, & ita puncto natiuitatis cognoscitur. Et ita non reijcitur à consideratione Astrologi ad hos effectus ipsa conceptio.

83 FATENDVM tamen est quod tot concurrere possunt causæ secundæ oppositionem habentes cum stellis natiuitatis, verbi gratia, parentum complexio, pueri lactatio, ciborum vsus, aëris & loci temperies, medicorum cura, & huiusmodi. Possunt etiam istæ omnes causæ esse efficaces, vt si magna erat vtriusque parentis consanguinea complexio, & sic de aliis, quod plurimum temperent inclinationem & impressionem melancholicam astrorum, & forsan penitus commutent & eradicent, sed hæc non vt plurimum vel frequenter accidunt. Potius enim frequenter, vel non ita efficaces sunt causæ secundæ, vel non tot applicantur, vel denique non oppositæ in astro natiuitatis, sed potius iuuantes causam Vniuersalem, & ideo semper, vel vt plurimum præ-

ualet

ualet virtus & operatio causæ Vniuersalis. Benè autem Astrologi est has omnes causas secundas temperantes considerare, vt docet Ptolomæus 3. & 4. quadripartiti. Non dicitur autem filius imago cœli seu causæ Vniuersalis. Quia ab illa specificatur, & substantialem distinctionem habet sicut à causa vniuoca, benè autem secundum rationem corporis, qua à cœlo producitur illius imago dici potest, sicut homo dicitur secundum rationem spiritualis substantiæ imago Dei.

Ad argumentum ex August. præcipuè ex cap. 2. & 5. quinti lib. de Ciuit. respon. quòd August. non affert ibi argumenta ad hoc propositum, sed vt conuinceret mores hominum bonos aut malos, & electiones, & alia quæ à libero pendent arbitrio, non esse regulanda per constellationes natiuitatis, non autem ad complexiones corporales & inclinationes sensibiles. Imo ex ipso oppositum ostendimus. In prædicto enim cap. 6. *non vsquequaque* (inquit) *absurdè dici potest ad solas corporis differentias afflatus quosdam valere sydereos, non autem animi voluntates positionibus sydernm subdi.* Vnde cùm in cap. 2. acceptabiliorem dicit esse sententiam Hyppocratis & medicorum, qui diuersitatem vel similitudinem effectuum ad causas secundas referunt, quam Posydonij Stoici multum Astrologiæ dediti, qui ad astrorum constitutiones recurrebat, id sanè verum est quemadmodum paulò antè explicabam, sed non negat Augustinus causalitatem cœlorum respectu horum corporalium effectuum sæpéque potentiorem quàm causarum secundarum. 90

Ad rationem ergo benè respondent Ferr. & Altisiod. qui sic interpretantur Augustinum, quantum ad duo semina animata duorum arborum, illud probare non esse hoc iudicium infallibile. Nam impediri potest ex indispositione materiæ, & multis aliis causis ignotis, tam vniuersalibus, quàm particularibus, vt paulò antè dicebamus. Imo nec iudicium est certum, vt plurimum (vt diximus) sed tantum frequenter, & ita sæpè fallere potest. Vnde loquendo frequenter potius oppo- 91
situm contingere experimur. Nam duo filij, vel tres eiusdem patris diuerso tempore nati, licet ex eisdem parentibus, loco, patria, educatione, cibis, &c. longè dissimiliores euadunt, quàm duo alij filij diuersorum parentum eodem tempore, & sub eadem constellatione nati. Porrò si hoc argumentum probaret, facilè retorqueri posset contra ipsos, si enim illo argumento contendunt, cœlum impertinenter se habere ad varietatem effectuum, solúmque causas secundas & proximas hanc 92
distinctionem inferre, cùm constet duos filios eorundem parentum eadem educatione, cibis, patria, cura medicorum, &c. longè diuersissimos habere humores, ac aptitudines, & inclinationes, colligeremus causas proximas nihil operari, sed referendam totam rem esse ad temporis diuersitatem, cœli, & astrorum positionem. Circa materiam, secundi argumenti Palatius & Bonauentu, vbi suprà in fine corporis (imo id sentire videtur Augustinus capite illo 20.) existimant certiora esse iudicia medicorum, quæ innituntur causis propinquis, quàm Astrologorum, quæ causis remotis innituntur, idem docet Palat.

de agricultura: & Abulen. quæst. 14. docet secundas causas esse potentiores.

SED videtur dicendum, quòd primò non est consummatus medicus qui astrorum influentias non nouit, saltem planetarum, sed solum secundas causas obseruat. Sicut contra non est bonus Astrologus, vt ex Ptolomæo diximus, qui causas inferiores & proximas non cognoscit, & ita, si medicus cœlestes causas & inferiores cognoscens, & per inferiores præcipuè iudicat, non videtur ita certum futurum iudicium, sicut est Astrologi, qui omnibus perspectis potentioribus cœli causis
93 innititur. Vnde medicorum iudicia sæpissimè falsa esse videmus. Item si Astrologus solum causas cœlestes, medicus solum inferiores, attenderet: similiter videtur, quod certiora essent iudicia Astrologica propter eandem rationem.

Ex triplici autem capite prouenit, vt Astrologi fallantur magis quàm medici. Primò, quia astra sunt longè à nostris sensibus vt Aristot. docet de Partibus animalium. Et ita modicũ de illorum natura, & virtutibus scimus, vnde fit vt sæpè decipiamur: at causæ proximæ sunt sensibus magis propinquæ & connaturales, & de illarum virtute plurimum scimus: Secundò prouenit, quando tot aut tantæ causæ, & tam efficaces concurrunt, & cœlestes paucæ sint, & non ita efficaces, quæ in natiuitate inclinauerunt, vt multum temperent, & aliquando mu-
94 tent inclinationem ex cœlo habitam, vt diximus. Tertiò & potissimè, quia punctum natiuitatis vt plurimum est ignotum, ità vt rari sint, qui illud sciant, at punctum infirmitatis notius est multò, & ita melius iudicare possunt medici de morte, quàm Astrologus, & sic est vera sententia Aug. ex natura autem rei, & cæteris paribus causis, multitudine, efficacia & notitia, certiora essent Astronomica iudicia, sed id ferè impossibile est.

CIRCA tertium argumentum ego sanè existimo, vt sæpius dixi, hæc quæ diximus solum vera, esse supposito puncto natiuitatis, quod non debet esse adeo indiuisibile temporis, vt iudicia sint falsa, si aliquantum erretur. Cum potentiores causæ & principales perseuerent.
95 Et quamuis velocissimè moueantur vt ille philosophus (quem refert Aug. lib. 5. de Ciuitate) respondit: tanta est stellarum magnitudo, vt etiam si velocissimè moueantur, non ita breui tempore, coniunctiones, aspectus, & configurationes tollant. Vnde hæc solutio quæ certa visa est Augustino, facilè ruit. Quamuis alio etiam argumento impugnetur ab Augustino. Et ita ego existimo quod duo filij ex eodem patre gemini nati, eisdem cibis, lacte, educatione, &c. educati, vt plurimum erunt similes in humoribus, inclinatione & naturalibus aptitudinibus, propter identitatem astrorum, & causarum secundarum, rarò tamen diuersi euadent, propter occultas causas naturales tam cœlestes, quàm proximas & propter liberi arbitrij vires & moralem educationem, & cooperationem cum gratia Dei, &c. vt patet de Iacob, & Esau, non tamen propterea negandum est, id quod vt plurimum & frequenter
96 accidit. Quidam tamen Astrologiæ, & Theologiæ satis doctus addit,

quòd

quamuis ipse qui nascitur ignoret punctum suæ natiuitatis; tamen per Animodarium. Ptolomæi,& Tutrimen.Herm. & per euentus subsequuros scirur instans, & momenrum nariuitaris, sed ego id non facilè credo, nisi efficaci ratione proberur. Vnde ad hoc propositum Augusr.capite illo 3. sic arguir contra Nigidium figulum Astrologum: *si tam multum in cœlo interest, quod constellationibus comprehendi non potest, vt alteri geminorum hæreditas eueniat, alteri non obueniat teste eodem Nigidio(ab Astrologis tanquam subtilissimo vehementer laudato) cur autem cæteris qui Gemini non sunt cum inspexerit eorum constellationes talia pronuntiare contendit quæ ad illum secretum pertinent, quæ nemo potest comprehendere & momentis annotare nascentium:* hæc Augusr. Ad quod elegans argumenrum, cum contra se suámque artem Iulius Firmicus posuisser, pollicirus se solururum, postquam satis in locis se communibus iactasset, solo silentio respondisse sibi visus est. Lucius quæst. 1. artic.1.ad septimum, putat non ex natiuirare, sed ex conceptione sumenda esse iudicia, & id quod dicirur de Animodario docet aliquando deficere. Ponit ergo ipse multos modos cognoscendi punctum necessarium. Primum inquir conceptio potest cognosci (appellat autem conceptionem casum seminis in matricem) ex functione virgæ ad marricem. Secundò ex accidenribus mulieris, putà, Vomitu,& huius sententiæ videtur D. Thom. qui in his remporis & loci minutiis se irretit opusculo de fato,dicens. Proprerea esse in geminis varia ingenia, quod in locis marernis non in eodem momento totum semen recipererur. Tum etiam cenrrum cordium amborum geminorum,cum non sit idem, sed varia variisque in locis,esse quoque horizonres varios necessum est. Tertium signum addir Lucius, ex natiuitate,& ad hanc cognoscendam ponit alios modos, scilicet per Astrolabium:cui ego objcio,quid si narus est nubiloso cœlo? Secundus est horologium, sed quid si non perfectè mouetur? Terrius est per directiones & profectiones. Quarrus per Animodarium. Sed certè quamuis Animodarium,profectiones,Horologium,&c.perfectam notitiam darenr illius momenri nascenris,hoc tamen verum esse poresr quando Astrologus simul & has figuras leuat, & puer nascirur,vel concipirur. Hoc autem rarissimum est,atque ira rarò iudicia vera:maximè, quia vt dicebam, quantula poresr esse illa partium seminis mora? quantulum rogo illud interstirium cordium, vt da res totam naturam hominum murer?denique non satis esser ad Marhematicum arruliss̃e, narum esse aliquem Toleti vel Romæ, sed à quo parre,in quo momento, in quo cubiculo,in qua cubiculi parte,incerta igirur sunt ista iudicia,imò certè incertissimæ, nihil q; spei, nihil fidei vanis istis superstitiosisq; opinionibus est adhibendum. 97 98 99

Tertio colligo,quid sit dicendum de agricultura? Minus enim benè Palatius docuit agricultruram esse certiorem Astrologia. Non enim ista comparari possunt, cùm ipsa agricultura sit Astrologiæ pars. Rusticus siquidem iudicans per experientias quas habet, ideo facit, quia habet Astrologiam practicam, sicut medicus curans ex vsu, tamen

men hoc & illud ex Theorica naſcitur, ſicut ex cauſa. Vnde ruſticus præbens hæc iudicia non eſt ſecludendus à ratione Aſtrologi, licet id à priori non cognoſcat, ſicut Aſtrologus domi & ſub tecto agens. Aliàs iudicans de pluuiis ruſticus, tempeſtatibus & aliis temporalibus, &c. alio habitu quàm Aſtrologiæ prædiceret.

QVARTO colligo conſimiliter minus bonam eſſe illam diſtinctionem Sixti Sen. Quòd alia eſt diuinatio Aſtrologica, quæ eſt fictitia & imaginaria, vt quæ de afflatibus & influxibus ignotis tractat. Alia eſt Phyſica, quæ de lumine, & motu cœlorum agit: hanc concederet D. Thom. non illam. Vnde primas illas virtutes dicit eſſe deliramenta, vt Veneris afflatus ad libidinem, Martis defluxionem ad iram, Lunæ ad inſaniæ motum, Capricornij vim quæ reges efficiat, &c. Hoc inquam non placet. Primum enim ſuprà reiecimus hunc Authorem referentem D. Thom. quaſi hoc negaret cùm apertiſſimè contrariæ fuiſſe ſententiæ ſupra oſtenderimus. Imo verò nullum ego legi doctorem Theologum, qui tantum Aſtrologis concedat in hac parte, quem paulò antea tacitè (licet indignus) reprehendebam, eo quòd in opuſculo illo de Fato, in his minutiis ſe irretiret, vt diceret propterea eſſe Geminorum varia ingenia, quòd in locis maternis non eodem momento totum ſemen reciperetur. Et vt ex Auguſt. vidimus, ſydereos afflatus ille approbat. Deinde quoniam petit principium, dicens eam eſſe fictitiam & imaginariam, quòd probare debebat. Tertiò denique quia diſtinguit Phyſicam ab Aſtrologia, vt dixerat Palatius de agricultura, cum tamen Aſtrologia pars ſit Phyſicæ, vel illi ſubalternata, non ſolum inquantum conſiderat cœlorum affectiones, figuram, lumina, motus aſtrorum, &c. vt Ariſt. fecit in libris de Cœlo: ſed etiam in quãtum habet naturales influentias, & proprias virtutes & effectus in his inferioribus, tam circa inanimata, vt mineralia, de quibus in libris Meteor. quàm etiam circa viuentia, arbores, animalia, homines, &c. Eſt tamen Mathematica, & vera ſcientia in quantum magnitudinem cœlorum & computationes numerorum circa cœlos conſiderat: non ergo eſt vel ex æquo Philoſophiæ diſtincta, vel penitus fictitia circa corporales effectus humorum, inclinationum, & complexionum, vt ſatis oſtenſum eſt. has tamen occultas virtutes nimis multiplicare ſuperſtitioſum eſt, vt ſuprà diximus.

QVINTO colligo, quid ſit dicendum de pyromantia, & areomantia, an per Cometam igneum, qui apparet, poſſint mors regis, bella & peſtilentiæ ſignificari? S. Thom. 3. part. quæſt. 36. artic. 7. ad primum concedere videtur Cometas ſignificare Regum mortes, & eſt aperta ſententia Damaſceni lib. 2. fidei cap. 7. Vbi planè fatetur eſſe ſigna bellorum, Bonauent. in 2. diſtinct. 14. 3. part. d. quæſt. vltima, ad penultimum, docet non ſignificare Regum mortes, ſed caſu accidere mortem principis in eius apparitione, & idem de bellis, & aliis huiuſmodi. Quia naturaliter loquendo, non eſt maior ratio cur in morte principis, quàm ruſtici appareat. Vel ſecundo (inquit) dici poteſt id ſignificare non naturaliter, ſed ex iuſſu Dei. Tunc enim ex diuina prouiden-

tia

tia maior ratio est, Tum quia est persona communis: Tum quia ex morte frequenter solent oriri perturbationes, bella, &c. in cuius etiam custodia magis solicitantur Angeli propter dictam rationem, quod planè fatetur Damascen. cap. illo 7. dicens ex diuina iussione cometas significare Regum mortes, quod latè prosequitur Clitouæus in dicto cap. Diuus Antoninus secunda parte tit. 12. capite 10. postquam explicauerat ex qua materia cõfletur cometa, docet absolutè esse signum mortis principis. Quod sic explicat: nam mors, bella, & mortes regentium significat, imo causat, sicut inclinans per iram, calorem, & siccitatem, ex quibus prouenit animositas: & ita docet cometam immediatè significare Martem prædominantem, qui est causa talium effectuum: & hæc ex sua docet sententia, quod rarò facere solet. Refert etiam in morte D. Thom. apparuisse stellam super Monasterium Fossæ nouæ, vbi iacebat infirmus. Et anno 1400. in morte Ducis Mediolan. Et in Papatu Eugenij quarti. Ex quo sequutæ fuerunt multæ tribulationes, de quibus multa reperies animaduersa, & notata apud Illescam historiæ Pontificiæ authorem, & apud alios historiographos. Nos autem, anno 1578. vidimus crinitum Cometam, quo tempore multorum principum mortes sequutæ sunt, & bella excitata, inter quæ accidit Sebastiani Lusitanorum Regis immatura & Christiano populo dolenda mors, ac multorum in eo bello excidium. Vnde colligit Anto. cometam non significare malum, vel bonum euentum inducendo, vel causando illum, sed tantum signum esse talium euentuum. Itaque D. Thom. Anto. & Damascen. huius sunt sententiæ. Sed Diuus Bonauentura & Caietanus tertia parte quæstione illa 36. articulo 7. ad primum contra docent, non magis significare Regis quàm pauperis mortem, sed quia huius mors non ita notatur, sicut illius, ideo, &c. Neque verò Caiet. putat, D. Thom. ex sua sententia loqui, sed ex communi opinione. Non probant autem Bonauentura & Caietanus suam sententiam, Sed ea ratione probari posse videtur. Quoniam vel est signum naturale vel supernaturale, ex Dei speciali voluntate, præter ordinem naturæ. Secundum planè fatẽtur Bona. & Damascen. dum dicunt ex diuina iussione, & solicitudine bonorum Angelorum fieri, sed id non adeo firma ratione constat, vt miracula, aut specialia Dei opera supernaturalia concedere cogamur. Maximè, quia ea semper, aut certè frequenter contingere videmus, & apud omnes etiam barbaras nationes, quod signum videtur esse merè signum naturale, vel nihil omnino significare istorum: sed esse quendam effectum naturæ ex inflammatione cuiusdam exhalationis prouenientem. Alias cur etiã non dicemus eclipsim, tam Lunæ quàm Solis, esse etiam signa mortis principum? cùm tamen naturali necessitate eueniat, & ita experientia constat per hæc tempora, principem aliquem mori, vel bellum excitari, nemo tamen dixerit hos cœlorum vel effectus, vel coniunctiones Solis, & Lunæ esse signa talium euentuum ex diuina iussione: Sed quia tot sunt in orbe principes, tot hominum rixæ, & bella, hinc est, quod ea, quæ in his notabilibus horis accidunt, cœlo tribuamus. Si

103

104

105

106

autem dicas esse signum naturale, contra hoc est. Tum quia naturaliter loquendo, seclusa Dei speciali iussione, non est maior ratio, de diuite, quàm de paupere, vt Bona. docet. Præterea, quia vt suprà ostensum
107 est, ex mente D. Thom. nullum potest esse signum naturale, nisi sit vel causa, vel effectus, eius rei, cuius est signum: quod verissimum esse, & satis probatum suprà reliquimus. Constat autem cometam non esse effectum ipsius mortis, seu belli, vt patet; nam mors priuatio est, & esto: Sit ens positiuum: nullam causalitatem, aut cõnexionem, habere potest cum ignea illa substantia. Neque verò causa mortis aut belli naturalis esse potest, quia cùm sit agẽs naturale, per calorem, siccitatem & huiusmodi agere debet, & hæ qualitates, non plus in rege, quàm in aliis operantur. Naturaliter enim agunt, atque ita in magis propinquum operabuntur distemperiem, siue sit rex siue rusticus.

Id autem concedi potest, quod dum prædictus cometa magnæ quantitatis est, & intensi caloris, acriùs operabitur in eos, qui delica-
108 tioris complexionis sunt. Et quia huiusmodi solent esse principes, qui mollibus vestiuntur, & vescuntur, & similiter mulieres, pueri, & senes; ideo prædici potest, non de alicuius morte in particulari, sed in communi, quod principum, & similium personarum mortes euenient. Atque idem est de bello, vt Ant. suprà docebat. Excitat enim iram per calorem, & siccitatem nimiam, quæ bellorum causa est. Et ita existimo dici posse de eclipsi. Tunc enim debiles, vel infirmi, aut delicatiores, detrimentum patiuntur, ob vim & intemperiem stellarum conspirantium. Et ob id temporibus eclipsis, & similium solent principes mori, & similes personæ minimè robustæ. Neque aliter veram priorem sententiam putarem.

Sexto colligo quid dicendum sit, de chiromantia, quæ est diuinatio per lineas naturaliter descriptas in manu. Multi enim probant, hanc diuinationis speciem, propter longam experientiam, quam haberi dicunt, de veritate euentuum. Verùm meo iudicio, rectè Palatius
109 eam damnat loco citato, & Cyruelo in suo tractatu de reprobandis superstitionibus par. 2. cap. 4. fol. 14. Alcocer. cap. illo 14. addens esse peccatum ea vti. Symanc. de Catholic. institution. cap. 21. nume. 18. Naua. in summ. lati. cap. 11. nume. 31. ad finem. imo in tit. illo 23. l. 2. part. 7. damnatur expressè diuinatio per palmas. Probat Cyruelo. Tum quia videmus filios, habere similes lineas cum parentibus, & tamen longe diuersos fortiuntur effectus. Vnde etiam duo extranei easdemque habentes lineas diuersi euadunt.

Secvndo quia sæpius mutantur lineæ & tamen complexio non mutatur. Ego sic obijcio: contra hoc Astrologorum seu diuinandi genus. Nam quam proportionem habent illæ lineæ cum euentibus futuris non dico liberis, & omnino contingentibus (nam de his super-
110 stitiosum esset & vanissimum, & grauiter puniendum) sed etiam de euentibus naturalibus? vt cum iudicantur complexio, humores, & inclinationes, & naturales aptitudines, ad scientiam, &c. Quam enim (vt dicebam) connexionem habere possunt lineæ cum iis effectibus?

Non

Non enim eorum causæ esse possunt. Quam enim causalitatem habere potest linea in humorem & inclinationem, ad matrimonium, religionem, literas, &c. Nec signa etiam alterius causæ. Non enim appareret, vt sæpè ex doctrina D. Tho. docuimus. Quomodo sit signum naturale, nisi vel causa sit, vel effectus, vel saltem effectus causæ illorũ euẽtuum, cuius certè connexionem vel rationem vix non dico vera sed ne apparens quidem poterit assignari. Neque video cur sit maior ratio de lineis manuum, quàm pedũ vel totius corporis. Vnde casu magis quàm ad signandum euentus futuros, istæ lineæ factæ videntur. Est enim naturale, vt si manum constringas illæ lineæ resultent, quod cùm fecerimus circa initia natiuitatis, cùm teneram habeamus carnem, facilius tunc effici poterant, & vsu temporisque decursu magis confirmari. Quia tamen non omnes eodem modo aut pedes aut manus mouent, hinc est diuersitas in delineamentis multorum. 111

VERVM est sanè Arist. in Sect. problematum quæst. 48. docere respectu longitudinis & breuitatis vitæ, has lineas habere significationem. Quem locum Palatius interpretatur de lineis, & refert causam ad calorem cordis. Mihi tamen videtur ibi Aristo. non loqui de lineis, sed de articulis, vt legenti patere potest, quamuis etiam de palmæ scissuris loquatur, de lineis tamen loqui non videtur. Sed tamen esto: demus habere significationem, respectu longitudinis vitæ, quasi sint signa complexionis bonæ, aut malæ: quod vix crediderim, non tamen illorum euentuum, vllo modo signa esse possunt. Et sanè etiam ridendum videtur, quod ij chiromantici dicunt, esse in palma 7. montes, Lunæ, Veneris, &c. atque eum qui in monte Veneris multas habeat lineas, fore mulieribus deditum, eum qui tot, aut tot lineas alibi habeat tot filios esse habiturum, & alia multa omni vanitate & superstitione plena. Sed non oportet in hoc opere de restitutione ista fusius persequi, quare ad nostrum institutum propius accedamus. 112

SEPTIMO igitur colligo, quod ad restitutionem attinet, istorum omnium; est enim iudicio meo distinguendum, nam vel id quod prædicunt, scibile est ea arte, aut omnino sciri non potest. Rursus si sciri non potest, aut re ipsa euenit, vti erat prædictum, aut omnino non euenit. Secundum hoc enim de restitutione est variè sentiendum.

PRIMVM igitur mihi videtur, quod si eam rem prænosticauerit, quæ & sciri poterat, & certò futura erat, vt de eclipsi & huiusmodi non peccat, nec restituere tenetur aliquid, siue spirituale, siue temporale, vt de se patet. Vbi enim nullum est peccatum, sed honestissima & laudanda ars, non est iniustitia, & per consequens non est restitutionis obligatio. Secundò videtur, quod si erat res, quæ sciri potest, sed non certitudine naturali, sed (vt suprà explicauimus) vel frequenter, aut vt in pluribus, aut vt plurimum, vt sunt pluuiæ, tempestates, atque idem est de humoribus, inclinationibus, infirmitatibus, &c. est distinguendum; nam vel de re in particulari non iudicant, sed in communi, & secundum regulas à nobis suprà datas, aut in particulari: si primo modo, nihil etiam tenẽtur restituere etiam si res non ita eueniat, 113

vt est prædictum. Primùm enim spirituale non tenentur restituere, cùm non docuerint falsam, vel superstitiosam doctrinam, vt supponimus: neque temporale, quia ipse bona fidei iudicauit & diligentiã adhi-
114 buit in iudicio ferẽdo. Sicut ergo medicus nõ tenetur restituere acceptum, etiã si res non ex voto cõtingat, vt putauerat, neque etiam damna secuta, modò diligentiam adhibuerit in officio debitam, ita &c. Vnde prædictus Astrologus neque acceptum, vt pluuiam prædiceret, vel lignorum cæsionem, vel vineæ: nec damna secuta, si forsan res non ita eueniat, tenebitur; & per consequens minus tenebitur, cùm res ita euenerit, vt fertur hisce temporibus, de quodam aliàs pio Astrologo, qui secreto consilium dedit amico, vt seruaret triticum, & etiam vt sereret in aquoso loco, quia anno futuro sterilitas summa ventura erat; quod ita accidit, adeo vt amicus eius secutus consilium diues euaserit eo anno. Ille enim qui ita admonuit, proculdubio acceptum restituere non tenebatur, vt constat. Si autem de re in particulari iudicat, quæ sciri non potest, idem est iudicium ac cum de actibus liberis & similibus iudicat, vt de furtis, adulteriis, &c. De quo mihi
115 tertio videtur dicendum. Primum facere restitutionem spiritualem debere, falsæ scilicet & superstitiosæ doctrinæ, vt suprà docebamus latiùs. Deinde etiam certum putamus, quòd damnorum restitutionem ex iudicio suo secutorum & reparationem debet: vt si quis de furto, vel de aliquo, quod sciri non erat possibile, vel de lite aliqua, & huiusmodi in qua spe confisus, alter expensas fecit, vel alia sensit damna. Sicut etiam non excusarem medicum, qui impossibilem, & omnino incurabilem morbum sanare se profiteretur, maximè sciens esse incu-
116 rabilem; ille enim proximum fallit, & damna sentire iniustè facit. De acceptis autem pro iudicio tali ferendo, posset aliquis dicere generaliter esse restituenda. Est enim turpe lucrum contra legem & per peccatum adquisitum. Igitur ex sentẽtia ferè omnium Theologorũ infra citandorum. c. 2. lib. 3. est pauperibus restituendum. Et ita apertè docuit Gratianus in cap. qui habetis 14. quæst. 5. sic dicens, *ex malo adquiritur, quod ex causa turpi possidetur, veluti cùm Mathematicus ex arte quam docet, vel ex futuris qua prænuntiat nonnulla lucratur, qua inquit pauperibus restituenda sunt.* Ego tamen distinguendum puto, nam vel res ita euenit, & tunc aut euenit casu, vel arte Diaboli. Humana enim arte prouenire non posse iam supponimus, & probauimus, aut certè res non euenit. Si non euenit planè non pauperibus sed danti restituere tenetur: cùm enim sciri non possit, non potest verè dici feciſſe, quod est in se, sicut dicebamus cùm res sciri poterat, sed alia extrinseca causa, sine culpa sua est impeditus effectus. Et sicut de me-
117 dico, qui non efficaciter sanat, faciens quod est in se, dicebamus. Sed potius dici potest illusisse proximum, & pecuniam iniustè & inuoluntariè retinere, sicut cæteri seductores, & alij qui falsis vanisque verbis proximos eludunt.

Si autem euentus est subsecutus; quia scilicet, res perdita est inuenta, & huius

& huiusmodi, tum puto non esse restituendum etiam pauperibus, quia licet turpe lucrum sit ex arte Diaboli, & peccato adquisitum, tamen illi voluntariè oblatum est: & ipse suam operam licet turpem apposuit, vt latè cap.2.lib.3.probabimus, licet contra communem sententiam. Si verò casu eueniat res, sane difficilis est hic articulus, videtur enim teneri, quia pecunia datur illi propter laborem seu operam aliquam ab eo impensam, at ille nihil in ea re est operatus. Sicut si aliquis ignarus penitus medicinæ, se magna infirmitate aliquem curaturum profiteretur, cui herbas impertinentes applicaret, casu tamen ille sanus est effectus, non videtur sanè quòd acceptum retinere possit. Dans enim potest iustè esse inuitus, cum nihil omnio contulerit, sed ipse alia via sanatus sit, sic &c. Longiores fortasse fuimus in hac quæst. quàm necesse alicui videretur, ignoscat tamē lector, res enim perneccssaria & à paucis disputata, ita postulabat. Quare de temporalibus pœnis omnium illicitorum Astrologorum hic non disputamus, legatur caput, ex tuarū, de Sortilegiis, & 26.quæst.5.can.non oportet, & cap.si quis episcopus, & alia plura capita dictæ quæstionis & in l.3.tit.23.par.7.pœna mortis infligitur illicitis diuinatoribus, & in pragmatica regis Ioannis 2.& l. 1.tit.4.lib.8.ordinamenti. 118

Secunda pars huius capitis de lædente in bonis spiritualibus annexis.

EGIMVS in prima huius capitis parte de lædente in spiritualibus bonis, quæ ad animum pertinent. Modò agere oportet de damnificante in spiritualibus annexis. 119

SIT igitur. Prima dubitatio, vtrum qui in his bonis annexis damnificant teneātur ad restitutionem, vt prælatus, qui confert dignitates, & beneficia Ecclesiastica, vel indignis, vel minus dignis? In qua quæstione, vt manifestum suppono, esse peccatū mortale indignum eligere, digno prætermisso, vt docet D.Thom.2.2. quæst.63.art.2.& omnes qui de hac re disputarunt. Imo ad restitutionem faciendam teneri Ecclesiæ, vt infrà dicemus & docet Sylvest rest. 3.quæst.5.dicto primo. Si enim mortale esset peccatum (quod est sine dubio) in secularibus officiis indignum admittere, quantò magis in Ecclesiasticis officiis & beneficiis honoribùsque deferēdis peccatum erit mortale cum restituendi obligatione, vbi multò maiora damna non solum temporalia, sed spiritualia in animarum perniciem consequi necesse est? Secundò fatentur omnes quos infra citabo & singulariter Gabr. in 4. dist.15.quæst.7.dub.1.not.2.& concl.1.Sylvest.verb. *acceptio personarum*, quæst.1.& elect.1.quæst.16.Palud in 4.d.15.quæst.2.art.2.cōc. 4.Coua.in regul.peccatum 2.part.§.7.Nauar.cap.17.num.72.Anto.2. part. tit. capit.20.§.1. Adria.in 4.§.determinatum quæst.de rest.Henr. Quodlib.14.quæst.11.in fin.Merc.capit.17. *vers.circa de læs.* ad finem & 120

vers. *si fueren*, & vers. *todo esto*. Omnes ij & quotquot ego legi, maximè Theologi fatentur esse peccatum mortale acceptionis personarum exclu-
121 so digniori, minus dignum, etsi dignus sit, eligere. Id primum probatur ex cap. licet ergo 8. quæst. 1. Vbi sic ait Hieronym. *Vt sciant omnes & certi sint, quòd qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium.* Et in capite Metropolitano 63. dist. inquit: *Metropolitano defuncto*, &c. *omnium clericorum & ciuium voluntate discussa ex presbyteris optimus eligatur.* Idem docuit Bernardus libro de consideratione ad Eugenium quem ego nō vidi. Ad idem citatur Chrysost. Idem docuit August. in illud Iacobi 2. *Nolite fratres mei in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Iesu Christi gloriæ. Quis ferat* (inquit Augustinus) *eligi diutius ad tenendum*
122 *honores Ecclesiæ gloriæ contempto iustiori & sanctiori?* Et Innocentius 3. in c. vnico tit. vt Eccles. benefi. sic ait: *Debuisti ecclesiasticum officium & beneficium in persona magis idonea dispensare.* Ex quibus Pontificum & sanctorum sententiis, videtur sequi esse peccatum mortale minus dignum eligere prætermisso digniori. Maximè ex illo Leonis Papæ. Et Innocent. 3. Quæ Decreta saltem iuris positiui esse videntur. Cui accedit sacri Tridentini Concilij apertum decretum Sess. 24. decreto. 2. de Reformatione capitul. 1. Monet sancta synodus, vt meminerint eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis vtiles iudicauerint, non precibus aut humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis præfici curauerint. Et de Episcopis docuit in d. capit. 1. & in capit. 18. de Beneficiis Curatis non minus apertè statuit id esse obseruandum, vt scilicet ex approbatis idoneis melior eligatur. Vnde in pragmatica Concil. Basil. iuramentum exposcitur ab electoribus, vt
123 meliorem eligant.

Ex quibus colligo peccatum esse mortale dimittere digniorē etiam si dignus eligatur, saltem in beneficiis Episcopalibus, & parochialibus ob dispositionem prædictorum iurium. Vnde sententia Glossæ in cap. licet ergo citatum, asserentis non esse necessarium eligere digniorem, vt ex dictis patrum, & iurium dispositione constat, rationes verò Glossæ facilè solui possunt. Quia si tantum esset vnus bonus licitè eligeretur. Cur ergo aliorum bonitas maior debet isti præiudicare. Item quia tutor sufficit, vt bonus eligatur si sit de eadem ciuitate, ergo similiter si beneficiatus de eadem Ecclesia eligatur, sufficiet esse bonum, si tamen de aliena Ecclesia prælatus, vel de aliena ciuitate tutor eligendus sit fatentur ipsi debere esse optimum. Tertiò denique obiicit, quia ex alia opinione sequitur, quòd aliquis peccaret benefaciendo. Quia posset
124 meliorem rem facere, & quod magister peccaret legendo. Quia posset melius facere scilicet orare. Hæc igitur omnia, & alia quæ adducit ex ratione nostræ conclusionis eneruantur, quia probauimus esse de iure naturali & diuino meliorem eligendum. Quoniam est personarum acceptio, quòd planè contra iustitiam est.

SED

SED tamen quo pacto ratione ostendi possit esse peccatum acceptionis personarum, quod est iustitiæ distributiuæ aduersum, non facile est. Si enim D. Th. & omnes Scholastici (vt diximus) ex eo probãt esse peccatum mortale, quia violatur distributiua iustitia, tamen id nõ ita lucidè mihi ab ipsis probari videtur. Posset enim quis dicere tenẽs opinionem Glossæ, quòd cum Ecclesiastica beneficia, vel ex sua institutione, vel ex præcepto superioris sint in vtilitatem Ecclesiæ, vt illis veluti stipendiis prouideantur in Ecclesia idonei ministri, & id satis impleatur per bonos & dignos, sequi, non facere contra iustitiam vel fidelitatem, qui dignos præficit, etiam si digniorem dimittat, nec est vlla personarum acceptio, cùm illis nihil debeatur, sed Ecclesiæ debeatur potius recta gubernatio, cui debito optimè satis fit per bonorum ministrorum electionem. Et quando non satisfieret, tamen non esset personarum acceptio, sed infidelis quædam dispensatio, cùm illis quibus danda sunt beneficia nihil debeatur in communi. Sicut dato quòd dispensator Regiæ eleemosinæ daret eleemosinam indigentibus, etiam si indigentiores non admitteret, non esset peccatum acceptionis personarum, contra iustitiam distributiuam, cum illis nihil debitum sit, sed tantum eleemosina illa instituta sit pro indigentibus. Vnde si indigentibus data est, non videtur peccasse dispensator. Quare elaborandum est, quo rationem naturalem reddamus, cur illud peccatum sit acceptionis personarum, siue id sit ex institutione, & de natura beneficiorum, siue ex præcepto & dispositione iuris positiui, vel superioris alterius. 125 126

SOTVS ergo inter omnes plures confert rationes, vt probet de iure diuino esse meliorem eligendum. Primum ex fundamento proximè citato. Quia scilicet ista bona sunt stipendia ministrorum, ergo lege iustitiæ cõmutatiuæ & fidei seruandæ Deo & fidelibus decimas soluẽtibus, tenetur meliorem eligere. Sed vnde locus? Primum non inde colligitur esse acceptionem personarum, sed violari commutatiuam iustitiam cùm damnum fiat toti Ecclesiæ, & Deo iniuria, quibus non seruatur fides. Imo neque hoc conuincit, sed oppositum potius. Quia si instituta sunt hæc bona pro alimentis ministrorum bonorum, non facit vlli iniuriam, qui bonos ministros eligit. Vnde enim probat iure diuino aut naturali esse institutum, vt alantur meliores? Dicit Sotus concluſ. 2. quòd Ecclesia se habet ad instar principis, qui certa stipendia assignat ministris suis, præcipiens eis vt dignioribus dispensentur, & ita lædit iustitiam commutatiuam cùm decimas ob id soluat Ecclesia prælatis, sed iam rem ad præceptum Ecclesiæ reducit. Nec est verum, quòd ea lege dentur decimæ prælatis, vt meliores eligant. Vbi enim est ista conditio. Licet enim conditio, vt bonos instituant ministros sit implicita in decimarum solutione (alias esset elector in culpa lata) tamen quod melioribus conferat, nec ex vi contractus decimalis implicita conditio est, cùm non teneatur de leui aliquis ex delicto, sed ex lata culpa, & ita non tenetur esse diligentior, & esto, teneretur (quia vt c. 5. in hoc lib. 2. dicemus de leui culpa in officio teneretur, qui stipendiũ ob officiũ habet) satis esset diligentiorem esse in bonis ministris prouidendis. 127 128

dendis. Deinde obiicit, quia iure diuino beneficia sunt gratis conferenda. Sed qui meliorem dimittit iam non gratis confert, sed humano respectu, sed friuolum est hoc. Quia si confert digno, nihil refert, si aliqua humana affectio intercedat, modo absit pecunia. Hæc enim sola facit, vt non gratis conferatur beneficium, sicut etiam quando sunt pares, necesse est aliquo humano fine moueri, aliàs nullum eligeret. Deinde obiicit. Quia qui ex duobus beneficiis confert pingius minus digno, iam excipit personam, cùm consideret qualitatem extra causam: Ergo similiter, qui vnicum beneficium minus digno confert. Respondeti enim potest, quòd cùm talia beneficia non sint communia bona illis debita, sed tantum sit debitum respectu Ecclesiæ, vt habeat idoneum ministrũ, nullam facit Ecclesiæ iniuriam, si bonum eligit, etiam si non det illi meliorem. Denique nisi prius probetur Ecclesiastica beneficia esse debita fidelibus laborantibus, vt communia bona, quemadmodum debita sunt spolia militibus, nunquam probabitur esse personarum accep-
129 tio. Imo neque vllum peccatum contra ius naturale, aut diuinum, etiamsi eminentior relinquatur, si dignus in dignitate præficitur. Dixi *contra ius naturale, aut diuinum.* Quia, vt suprà ostendi contra Glos. peccatum est mortale contra ius humanum. Alia argumenta sumit Sotus ex Paulo describente mores Episcoporum. Et ex Christo eligente Petrum, qui tunc erat melior, quæ rem minimè conuincunt. Quæ verò ex humano iure, & patrum testimonio adducit, iam ea quæ vim habent supra attulimus. Modo de ratione naturali, aut diuino iure contendimus.

QVARE ea ratio vrgentior mihi videtur ad hanc rem probandam, quæ tangitur à Soto in secundo loco. Quia præmia ex iustitia distri-
130 butiua debentur dignioribus. Hoc enim postulat ratio præmij, vt melius decertanti tribuatur. At Ecclesiastica beneficia præmia sunt laborantium in virtute & litteris, quod etiam si Sotus non ita. planè explicuit, ex eo tamen ita declaratur ab aliquibus. Quia ex omnium sententia (dicunt isti) personarum acceptio committitur dimittendo digniorem, quod est contra iustitiam distributiuam. Igitur illa sunt bona cõmunia & laborantibus debita, & propterea debentur digniori. Hæc est præcipua ratio huius, rei vt isti explicant. In qua videtur esse duplex defectus. Primum quia supponit probandum. Probare enim contendimus quo pacto sit personarum acceptio, quod rectè probant. quia sunt præmia, & de ratione præmij est, vt digniori detur, sed vnde constet esse præmia hoc non probant, nisi quia doctores dicunt esse
131 personarum acceptionem dimittere digniorem, & ita vel committunt circulum (vt aiunt) in reddenda ratione, vel res ad authoritatem hominum deuoluitur, non ad ius diuinum, vel naturæ. Secũdò, quia vel sunt præmia ex sua institutione, vel ex præcepto Ecclesiæ, non ex institutione beneficij, quia aliàs simplicia beneficia essent dignioribus cõferenda: nec est dicendum esse in statu damnationis, qui Canonicatus, præstimonia, & alia simplicia beneficia sine oppositione & disquisitione dignioris conferunt, vt infrà dicemus. Item ante Concil. Trid. neque Episcopatus, neque Curatus dignitates, &c. dignioribus conferebantur,

sed

sed satisfieri putabat, si digni assumerentur. Si verò ex Ecclesiæ statuto, tunc tantum esset personarum acceptio in curatis & episcopatibus. Nam id solum videtur cautum in iure, & etiam, quia iam ad ius positiuum reuoluitur tota res ista. Hæc sunt quæ Doctores docent, & quæ nos arbitramur attendite.

PRO declaratione igitur, quàsdam propositiones ponere placet. 132
Prima qui eligit indignum peccat mortaliter, vt initio dicere incipiebam. Tum propter transgressionem legis positiuæ. Tum quia facit contra iustitiam commutatiuam, vt Sot. benè probat lib. 3. quæst. 6. art. 3. in 2. concluf. Ob id enim fideles decimas pendunt, vt sibi idonei ministri assignentur, qui sacramenta conferant, prædicent, &c. Et ita apertè declaratur in cap. grauè nimis, de Præb. & dig. Vbi sapientissimus ille Innocentius 3. sic air, *grauè nimis est & absurdum, quod quidam Ecclesiasticorum prælati, cum possint, &c. & suspensionis pœna damnatur tam conferens, quam recipiens*, qui sunt horum damnorum efficaces causæ, vt Innocentius in dict. cap. subijcit dicens, *quanta in Ecclesia damna proueniant, nemo sana mentis ignorat.* Tum ob acceptionem personarum, quæ hic plana est. Tum quia non solum damna Ecclesiæ facta restituere tenetur tam conferens, quàm recipiens, sed etiam beneficium ipsum restituere tenetur ei, qui dignus erat. Denique quia qui beneficium acceptat in- 133
dignus cooperatur peccato conferentis, & furtum committit vsurpando, quòd ad se nulla ratione pertinet. Imo fructus perceptos restituere tenetur, quos nunquam fecit suos, vt infrà latiùs explicabo.

SECVNDA propositio. Qui confert Episcopatum, vel curatum beneficium, aut cathedram digno, relicto digniore, peccat contra ius naturæ iustitiæ distributiuæ & contra ius diuinum. Ratio est, meo iudicio, quia Ecclesiastica beneficia ex Ecclesiæ saltem & fundatorum ordinatione digniori conferenda sunt, quòd ob iustissimas causas Ecclesia & fundator statuerunt. Iam ergo, illa bona facta sunt communia ab eo, qui illa communia facere potuit, scilicet ab Ecclesia, vel fundatore, vel certè à fidelibus decimas soluentibus, ac proinde pro personarum dignitate distribuenda: sed cùm est aliquid diuidendum inter aliquos, 134
siue id sit factum commune ex lege humana, vel ex natura rei, debitum est iis, inter quos res est distribuenda secundum proportionem dignitatis personæ. Ergo hîc reperitur vera ratio iustitiæ distributiuæ. Ergo qui illam inæqualem æqualitatem lædit, iustitiam distributiuam lædit, sicut qui æqualitatem æqualem iustitiæ commutatiuæ lædit, iustitiam lædit commutatiuam. Accedit etiam secunda ratio quam ex Soto, sicut meliorem reputauimus. Quia ista saltem beneficia sunt ab Ecclesia & eorum institutoribus, vt præmia virtutis & literarum proposita. Ita enim docuit dictus Soto conclu. 9. in 2. ratione. Licet libr. 4. art. 3. in solutione ad tertium, quæst. 6. contra senserit. Sed id latè probat Gab. dubio illo 1. concl. 2. Et Anto. 3. part. tit. 1. cap. 21. citans caput mihil de electionibus. Quod in Cathedris euidentius apparet. Nam licet & 135
episcopalia beneficia, & curata ex principali institutione sint ad stipendia ministrorum persoluenda, tamen etiam sunt præmia eorum, qui

in Ecclesia proficiunt meritoque ne doctrina & virtus neglecta iaceat, si ista præmia & dignitates non essent propositæ. Nam honos alit artes, & omnes iis præmiis capti ad studia literarū, & excellentis virtutis accenduntur. Vnde quo minus honoris erat olim Theologis, eò minora studia fuerunt: Ecclesia ergo, vt optimorum ministrorum copiam haberet, voluit, vrd. beneficia, & simul stipendia essent ministrorum, & laborum præmia. Et cùm de ratione præmij sit vt digniori concedatur, sequitur ex iustitiæ distributiuæ ordine atque præcepto esse dignioribus conferenda. Vnde non indoctè Sotus in postrema præcipuè ratione arbitratus est hanc conclusionem ex eo etiam comprobari. Quia nisi in beneficiorum dispensatione haberetur tam exacta ratio meritorum, & mutua emulatio. Nemo esset qui studia literarū sequeretur. Nemo qui
136 virtutem, Nemo qui in has dignitates præficeretur nisi qui essent potentiores, vel ad Curiam aptiores ex quo magnum detrimentum Christianus populus acciperet, vt egregiè docuit Innocen. in d.c. graue nimis. Cuius profecto rei ipsa experientia potest esse testis. Nam vbi ista beneficia & officia melioribus conferebantur, vt tempore Augustini, Basilij, Ambrosij, &c. in magna doctrinæ, & virtutis luce Ecclesia fuit. Et hæreses & ignorantia, & morum peruersitas ècontra ob vnam in hac re negligentiā introducta in eadem Ecclesia fuerunt. Adeo, vt non solum meliores, sed ne boni quidem Prælati & Curati inuenirentur. Atque ita post salubrem constitutionem Tridentini Concilij, tam in
137 episcoporum, quàm in parochialium prouisione, reuocatam illam antiquam virtutem, & doctrinæ lucem videmus. Et deinde morum reformationem tam ipsius cleri (qui in litteris occupatus otium non admittebat) quàm ipsius Christiani populi, qui sana doctrina & moribus optimis talium prælatorum imbutus, summa cum laude, ne dicam propria salute florere cœpit & floret. Est igitur in summa, hæc ratio, quod cùm ex dicta meliorum sacerdotum prouisione Ecclesiæ bona disciplina consurgat, ex contrario verò summum Ecclesia damnum capiat (ex penuria nempe non modo optimorum verùm etiam bonorum ministrorum) apertè consequitur prædicta bona esse in Ecclesia tanquam præmia laborantium & magis proficientium, ac proinde lege iustitiq distributiuæ iure ipso naturali, & diuino cogente esse melioribus conferenda. Tertia propositio. Non modo peccatum est mortale, verum ad restitutionem tenetur, qui magis dignum dimittit. Ita docuit Caiet. 2.2. super q. 62. ar. 2. dub. 3. & Barth. Medi. li. 1. sum. c. 14. §. 32. Et primum declaro restitutionē Ecclesiæ nullam deberi, sicut reuera debetur, cū eli-
138 gitur malus, vt suprà dicebam. Nam si bonus est, Ecclesiæ nulla fit iniuria, cùm suum officium rectè & laudabiliter exsequatur. Quod enim alius laudabiliùs, & rectiùs facerer, non est iniuria aut damnum Ecclesiæ, nisi forsan. (vt suprà dixi) ob periculum futuri damni in bono communi. Quia boni etiam deficerent, huic tamen ecclesiæ in particulari non videtur fieri iniuria. Restitutio ergo facienda est dimissio.

In quo scire oportet plures esse Theologos, vt Sotus lib. illo 4. q. 6. ar. 3. ad 6. & Nauar. c. 17. nu. 72. qui cùm fateantur esse peccatum mortale

tale non eligere digniorem, dicunt tamen restitutionem nullam esse faciendam dimisso. Quia dicunt peccatum est contra charitatẽ, non contra iustitiam. Quod nos sic probare possumus. Quia licet beneficia prædicta sint bona & præmia communia. Et consequenter sint præstantioribus conferenda, tamen ista constitutio non est facta in fauorem eligendorum, sed in gratiam Ecclesiæ, vt non desit illi perpetuo copia saltem bonorum ministrorum. Si ergo fauore Ecclesiæ & non eligendorum edita est prædicta constitutio, sequitur, vt si semel satisfecit Ecclesiæ eligendo dignum, non teneatur aliquid restituere dimisso. Licet contra fidelitatẽ boni œconomi peccauerit. Ponit exẽplum Nauar. de domino, qui suo ædificio præciperet, eligi magis idoneos. Præfectus enim dimittens digniorẽ, nõ dimisso, sed domino cuius ædificiũ est malè vel non ita bene constructũ, tenebitur. Aliàs posset dignior in iudicio petere quòd est dimissus. Talis enim vsus ait Nauar. nusquã in Ecclesia fuit visus. Et huius sententiæ à Soto refertur Adrianus q. de Restit. beneficiorũ, & tenet Couar. §. illo 7. num. 6. Sed hæc doctrina mihi certè non placet, ideo claritatis gratia rem paulatim explico. Primùm, fatendũ est illã cõstitutionẽ, vt digniori detur, principaliter factã esse fauore Ecclesiæ, vt ratio facta à nobis pro istorũ opinione probat. Quã latius explicaui in fi. secundæ propositionis. Et id ex eo etiam constat. Quia si essent duo beneficia, vnũ pingue, sed nõ adeò indigens, vt episcopatus Toletanus, & aliud minus pingue, sed magis indigens, vt Granatensis (sic enim Sotus exẽplũ ponit. Ná tunc Sarraceni ibi degebant) non dubium quin posset Papa, & Rex digniorem minus pingui beneficio afficere, nec rationabiliter conqueri posset, id ergo signum est præcipuè in gratiam Ecclesiæ statutum esse, vt digniori detur, id est, vt ille semper eligatur, qui melior sit Ecclesiæ. Vnde (sicut suprà dixi) quòd bonus præficiendus est Ecclesiæ iure naturali, & diuino ex præcipua obligatione, & institutione beneficiorum, quę est ad alendos dignos ministros minus verò præcipuam esse, vt dignioribus dentur, vt sint communia præmia, ita modò dicendum de hoc secundo membro quòd esse communia bona, & melioribus conferenda præcipuè in fauorem Ecclesiæ 141 institutum est ab humano iure, vel superiore. 139 140

Secvndo ergo dicimus, quod esto, ita sit, vt ratione Ecclesię principaliter sit dignior eligendus, tamen nõ est negandũ, quinetiã fauore eligendorũ sit illa edita cõstitutio. Licet minus principaliter, ita vt, cessante vtilitate Ecclesiæ habenda sit ratio vtilitatis eligendorũ, quòd ex eo constat. Quia vnde colligunt oppositũ, cum hæc obligatio prima secundã non tollat? Tum quia ipse Nauar. Sot. & Adria. fatentur esse cõmunia bona, licet ex secundaria obligatione. Tum quia vt probauimus & ipsi fatentur, illa sunt præmia proficiẽtium in Ecclesia, & ita ad illos habitũ esse respectũ necesse est. Præmium enim non est propositũ Ecclesiæ, sed eligẽdo. Tum quia aliàs cessaret studiũ & honestissima æmulatio, nisi vnusquisque intelligeret aliquo pacto ad suos labores & merita esse respiciendum. Vnde tandem accederer tempus; vbi etiam idonei deficerent. Tum denique si essent duo beneficia non æque

142 pinguia, & ecclesiæ æquè indigentes, & essent duo, alter dignus, alter dignior, non dubium, quin ex præcepto saltem Ecclesiæ pingue esset conferendum dignioti, & tamen tunc non ratione Ecclesiæ, quia vtraque æquè indiget, ergo ratione eligendorum conferendum est iuxta iuris constitutiones, id est, meliori. Tandem quia aliàs nulla esset personarum acceptio. Si enim non gratia ipsorum, sed solùm Ecclesiæ facta est institutio. Ergo illi nullum ius habent. Ergo nullum esset peccatum acceptionis personarum cuius contrarium fatentur Theologi. Igitur vtraque obligatio est, nempe ad Ecclesiam, & ad eligendos. Licet ad Ecclesiam sit principalior.

143 Et propterea alij fatentur esse quidem peccatum, non solum contra charitatem; sed etiam contra iustitiam, sed dicunt non esse obligationem restituendi: Quia est contra iustitiam distributiuam, quæ non exposcit restitutionem. Hanc sententiam possumus hac vrgenti ratione (vt mihi quidem videtur) probare. Quia vt omnes doctores ex D. Thom. fatentur. Et latè suprà probauimus lib. 1. c. 2. Omnis restitutio est actus iustitiæ commutatiuæ. Ergo nullus tenetur restituere ex sola læsione iustitiæ distributiuæ. Sed qui malè distribuit prædicta beneficia, digniorem scilicet dimittendo, solùm peccat contra ordinem iustitiæ distributiuæ. Ergo nulli est obnoxius restitutioni, & huius etiã sententiæ, est Merc. c. 17. versicul. *todo esto* tracta. de restitutione, & Sot. lib. 4. quæst. illa 6. art. 3. ad 6. Quia inquit, licet sit contra iustitiam distributiuam, sed non obligat restituere. Quia non est iustitia distributiua, sicut cum agitur de bonis communibus ciuitatis, &c.

144 Mihi sanè longè videtur secus, teneri scilicet restituere digniori officium seu beneficium, imò & fructus quos percepisset ex tempore quo exclusus est, vt docuit Caiet. dub. illo 3. & Med. vbi supra. Hanc sententiam mihi persuadeo hac valida ratione. Quia vt lib. 1. cap. 2. probaui duplici constanti ratione, sola iustitiæ distributiuæ læsio inducit obligationem restituendi, vt enim hîc vno verbo dicam, iustitia omnis est dare vnicuique, quod suum est. Ergo qui quamcunque iustitiã lædit, aufert à proximo quod suum est, sed quicunque abstulit à proximo quod suum est in conscientia restituere tenetur. Igitur apertissimè consequitur ex cuiuscunque iustitiæ transgressione, nasci obligationem restitutionis. Aliàs diceremus ducem in bello, qui in distribuendo spolia, non seruat debitam proportionem, secundum personarum dignitatem, non teneri ad restitutionem. Quod est planè absurdum. Cùm ergo probatum sit ista beneficia esse conferenda, secundum dignitatem personarum, tam ex legis positiuæ ordine, quàm ex eo quòd sunt commu-
145 nia præmia bonorum, non dubium, quin illi habeant ius, & distributiuam iustitiam ad illa, secundum personarum dignitatem, & per consequens præteriens hunc ordinem damnum manifestum inferat, & ad restitutionem teneatur. De Episcopalibus verò beneficiis, vide infra illatione 16. vbi hanc propositione temperabimus Sed respondet Sotus in illa solutione ad sextum, concl. 2. quod licet iniustitia prædicta obliget ad restitutionem, id est solum verum, quando bona reip. vel exercitus sunt

tus sunt distribuenda, quia tunc illis principaliter debentur, &c. Sed id iam nos exclusimus. Adde, quia cur rogo impediens à beneficij consecutione tenetur restituere, nisi quia ille habet ius petendi & procurandi? Si ergo iste præ aliis maius ius habet petendi: illi ergo fit iniuria distributiua non conferendo. 146

QVARTA propositio sit de alijs generibus beneficiorum à duobus prædictis, scilicet de Canonicatibus, & personatibus Ecclesiarum Cathedralium, & collegiatarum, de præstimonijs, & simplicibus beneficijs, & sanè de his facilè est iudicare. Nam cùm Doctores citati indistinctè doceant de omnibus beneficijs Ecclesiasticis esse dignioribus conferenda, sub peccato acceptionis personarum, & id iura antiqua, & patres docuisse videantur, indéque necessario colligatur obligatio restitutionis (vt dixi) dicendum esset & mortaliter peccare prælatos, qui non conferunt dignioribus, & ita ferè omnes essent in statu damnationis, & quod ad restitutionem tenerentur. Quæ acerbissima esse videntur, si concedantur, maximè cùm Concilium Trident. sola Episcopalia beneficia & Curata dignioribus esse conferenda decreuerit, ex quo videtur concessisse cætera ad arbitrium Prælati distribui posse. Et cum de Canonicatibus esset sermo. Sess. 5. decreuit Canonicatum lectoris, & si qui alij sunt huiusmodi, digniori esse conferendos, & ita hodie seruatur. Vnde videtur cæteros Canonicatus arbitrio superioris legitimi reliquisse. Et in his fortasse locum haberet opinio Glossæ suprà citatæ Hugonem secutæ, quamuis illa de prælatis apertè loquatur, & fateatur, si de aliena Ecclesia assumatur, non satis esse, vt sit bonus, sed optimum esse debere. 147

RESPONDEO ergo vt nobis pro nunc videtur, non esse peccatum ista beneficia dignioribus denegare, modò tamen dignis conferantur, quis verò sit dignus infrà dicemus. Ratio est, quia si de iure humano sermo est, nullum videtur peccatum. Nam Concilium Tridentinum de Episcopatibus, Curatis & Canonicatibus Cathedræ loquitur. Antiqua verò iura non ita plana sunt, quæ si essent, vt est cap. 1. vt Ecclesiast. benef. vbi sermonem facit Innocen. 3. de benef. non curato, tamen iam oppositum est introductum, & ipse Papa facit vt abrogata videatur illa constitutio. Si verò de iure diuino & naturali loquamur, non videtur in his currere beneficijs. Nam vt suprà dicebam ex natura rei non videntur, esse bona communia, & de certantibus debita, & ita nullam committi iniustitiam aut personarum acceptionem, si dignioribus non conferantur, sed tota res commissa videtur Papæ & prælatis Ecclesiæ, vt ipsi arbitrio suo prouideant bonos & exemplares ministros qui etsi non sint meliores, tamen non ociosi & cum scandalo viuant. Et ita magnopere putamus prospiciendum, vt liberati assumantur, qui vt plurimum, honestiores esse solent. Et ratio est in promptu, nam illiterati tam per ignorantiam, quàm per otium flagitiosi esse solent, at literati homines per ignorantiam peccare non possunt, otio autem non tantùm loci est propter studium, & literatum occupationem, atque ita melius & vtilius consulitur Ecclesiæ Dei isto modo. Vnde Sotus art. 1. illo ad primum putat non esse peccatum (nisi rarò) relinquere digno- 148 149

rem : sed dicit peccari semper peccato acceptionis personarum , quod ego sanè non intelligo. Nam si peccatum est semper, & id contra iustitiam distributiuam, cum vt ipse simul fatetur, sit materia grauis, nescio cur non sit mortale. Sed vt dixi ad vitandum peccatum non videtur necessarium , aut quòd sit eminentior , aut quòd sit literatus : sed satis est, quòd suum munus exequi sciat, & soleat, quod pulchrè explicauit Innocen. 3. in. d. cap. graue. Cùm grauiter reprehendit eos , qui non assumunt idoneos, sed indignos. Explicat quid sit indignus , cui scilicet, nec morum honestas, nec literarum scientia suffragatur, idoneos verò eos esse , qui Deo & Ecclesiæ gratum impendere famulatum velint & valeant. Et ita docuit Glossa in cap. licet ergo. citatum, quòd ille bo-
150 nus est , qui non scitur esse malus. Et ita dicendum est de beneficijs patrimonialibus, in quibus non est necessarium esse meliorem, aut literatum , sed arbitrio patroni , modo tamen sit aptus ad suum munus, & non sit malus, & ita habetur in cap. monasterium. 16. quæst. vlt. Vbi dicitur quòd potest cui voluerit commodare , si malus non existit , & ita docuit Sot. vbi suprà, Couar. in reg. peccatũ. 2. p. §. 7. num. 5. S. Th. 2. 2. q. 85. art. 3. Licet oppositum dicat Mai. in 4. dist. 24. q. 7. idem Concil. Triden. Sess. 25. cap. 9. de reformatione, quod limitat Sotus nisi beneficium haberet curam animarum. Tunc enim iniquissimum putat, vt dignior dimittatur.

E x his ergo oportet quædam inferre , primum : malè docuisse Sotum lib. illo 3. quæstione 6. articulo 2. quòd ex Iust. commutatiua prælati tenentur meliorem eligere, & non ex distributiua, quia inquit sacerdotia non sunt præmia meritorum , sed quia electores tales mini-
151 stros (meliores, scilicet) debent Ecclesijs ex ratione iustitiæ commutatiuæ, cùm dentur illis decimæ, vt meliores ministros quærant , sicut etiam ex iustitia cõmutatiua tenentur sacramenta ministrare, prædicare, &c. ob quę munera dantur decimæ. Id inquam non placet : Primum quia vt probauimus iure naturali & diuino non est melior eligendus, nisi suppositа ordinatione Ecclesiæ, qua suppositа iam est iuris naturalis, (vt diximus) sicut in Canonicatum, verbi gratia cathedræ, post ordinationem Ecclesiæ de iure naturali est, vt detur meliori , cùm anteà non esset, at si ex natura contractus decimalis fidelium cum prælatis nasceretur hæc obligatio: sicut sacramenta dare illis , est iuris naturalis iustitiæ commutatiuę, ita & hæc esset. Secùndo quia vt suprà ostendimus ex D. Tho. & omnibus peccatum acceptionis personarum est omittere digniorem, quod certè non est contra commutatiuam , sed contra di-
152 stributiuam. Tandem, quia vt suprà obijciebam, cùm examinarem rationes Soti. Vnde colligit ipse teneri electorem meliorem præficere? Dicit quòd ex natura contractus decimalis, quia ob id dantur decimæ. Sicut tenetur principis minister meliores eligere , si ei assignetur stipendium, vt dignioribus dispenset. Sed contra , quia talis conditio non est explicita in decimarum sole. Nec implicita quia ex delicto nullus tenetur, nisi de lata culpa, at non est lata culpa, si idoneũ prę fecit, sicut non peccat ministrando sacramenta & prædicando, &c. bene & laudabiliter

biliter sine lata culpa sua. Alias teneretur ex iustitia commutatiua ex vi decimalis cõtractus, meliori modo quo posset prædicare, sacramenta dare, &c. quod est absurdum. Denique quia, qui eligeret idoneum teneretur restituere aliquid Ecclesiæ, siquidem omnis transgressio iustitiæ commutatiuæ inducit obligationem restituendi, quod profecto in Ecclesia numquam visum est: quid enim restituet, si Ecclesia nullum 153
damnum passa est? nisi solùm, quòd non habuit præstãtiorem? quæ verò Sotus adducit eadem 2. conc. ex illo *dignus est operarius* &c. probãt meliorem, sed bonum esse eligendum, & id ex ratione iustitiæ commutatiuæ, vt ipse bene docet, & nos suprà diximus.

SECVNDO infero malè ex hac doctrina intulisse Sotũ conc. illa 2. quòd beneficia non sunt instituta, vt præmia meritorum. Quia vt suprà diximus, & si præcipua institutio sit, vt Ecclesia haberet idoneos ministros, tamẽ etiam sunt minus principaliter, vt præmia proposita, vt suprà ostendimus, & ipse Sotus, quem suprà retuli conclus. 1. propositione 2. non sibi constans sensisse videtur, conclus. 9. ratione 2. & eodem artic. §. mox alia aperte dicit beneficia esse bona communia Ecclesiæ.

TERTIO infero, quòd si de facto eligatur indignus, non solũ pec- 154
cat mortaliter multis de causis, vt dixi in prima propositione, sed collatio est nulla in vtroque foro. Et sanè in cõscientia planũ est, cum Papa non sit dominus beneficiorum, nec alij prælati, sicut sunt domini sui patrimonij, sed tantum sunt dispensatores. Et sanè constat eligere indignos, non esse dispensare, sed dissipare & ita si domini non sunt, neque aliàs ex iure facultatẽ habeant sibi concessam, imò, è cõtrà, sublatam, non possunt transferre dominium in alterum, imo ex parte etiam recipientis videtur esse incapacitas, vt iura videtur decernere, cùm sit ineptus ad officium & beneficium. Denique vbi furtum committitur dominium non adquiritur: constat autem tam conferentem, quàm indignum recipientem beneficiũ, recipere inuitis fidelibus, qui ea cõditione decimas soluũt, vt sibi idonei ministri præficiantur: ergo collatio est nulla. Nec fructus facit suos: imo & damna alia ex tali electione sequuta tenetur resarcire, & ita in foro exteriori per appellationem priuatur 155
beneficio, qui probatur indignus, & si in conscientia adquisiuisset dominio non priuaretur, & vt aduertit Mercado capite 17. etiam in officio publico iustitiæ vt auditoribus regijs, perquisitoribus, iudicibus, rectoribus, &c. si indignus eligitur, & peccatum est mortale, & damna sequuta tenetur eligẽs restituere.

QVARTO colligo, vt existimat Sotus concl. 8. & Couar. vbi suprà Gab. dub. illo, 1. in solutione argumenti. S. Thom. q. illa 8. ar. 6. Metc. c. 17. quòd in exteriori foro valida est electio digni, dimisso digniori. Et mihi ita videtur, id enim non est aliud dicere, quàm quod in iudicio non datur actio digniori contra dignum, vt habetur in capite cum nobis, de electionibus. Idem colligitur ex capite cum dilect. eodem, vbi non quassatur illa electio, etsi digniores erant in eadem Ecclesia. Et meritò sanè, vt ipsi ratione assignant, nam si locus esset apellãdi di- 156
gniori, & in discrimen adducẽdi electionẽ, magna oriretur litium con-

turbatio

turbatio,& quęuis electio pateretur calumniam: nec in tali foro facilè est librari meritorum momenta. Et hoc est quod voluit glossa in capite,Licet ergo, vt Sotus interpretatur, & in hoc sensu verissima èst. Vnde putat Sotus,quod semel electo digno, non potest Rex aut Papa, electionem irritare in fauorem dignioris. An verò restituere teneatur vel prælatus eligens,vel electus, in foro conscientiæ resignare beneficium in fauorem dignioris, iam suprà diximus. Vnde colligit Merc. quod maior diligentia debet fieri ab eligente seu præsentante, quàm à confirmante. Hęc enim scilicet vel esse dignum,imò quod non constet esse indignum,sufficit ad hoc quod electio & confirmatio valeat.

157 QVINTO colligo quo pacto verum est quod docet Sotus cócl. 9. in principio,quod est de iure diuino eligere meliorem, id sanè intellectum verum est. Quia supposita ordinatione Ecclesiæ,vt detur meliori, vel vt sint præmia meritorum,est de iure naturali & diuino: at ex natura rei, si nulla nempè esset circa hoc explicatio, nisi sola beneficiorum institutio, non video esse de iure diuino. Non enim videntur de iure diuino esse præmia meritorum. Aliàs cur alia beneficia non curata, vt Canonicatus, &c. non sunt conferenda iuxta dignitatem personæ? Cur enim ex sua institutione non sunt hæc præmia, sicut illa? Neque etiam est dicendum, quod qui ante omnem iuris dispositionem eligebat dignum,peccasse moraliter. Id enim etiam in Curatis & Episcopatibus passim fiebat. Item esset dicendum, esse de iure naturali in religionibus,meliorem eligere,quod non videtur,sed tantùm ex suis con-
158 stitutionibus. Item si dignior iure diuino & naturali,est eligendus: iam ergò si sit de eadem Ecclesia, non posset eligi dignus, quod sanè infrà illation. 11. ex sententia eiusdem Soti,docebimus.

NEC verò rationes Soti,vt suprà dixi,probant eligendum esse meliorem. Quia,inquit,Ecclesiæ beneficia iure naturæ sunt ex bonis communibus populi, ergò tenetur iure naturæ, ex iustitia commutatiua, meliorem ministrum illi præficere,&c. Id enim solùm colligit, teneri iure naturæ, bonum eligere, vt latiùs dixi suprà. Aliàs teneretur iure naturæ,Sacramenta conferre,prædicare,&c. meliori modo quo possit facere. Siquidem decimas accipit ob ea munera: quod sanè est à ratione alienum. Satisfit ergò iuri naturæ, & diuino,si bonum & idoneum eligat,sicut si ipse dignè sua munera præstat. Quod verò Sotus objicit, quòd dignus respectu magis digni,non est dignus, & ita non satisfieri
159 obligationi iuris naturæ, nil valet. Quia si respectu officij dignus est, imò etiam respectu alterius, licèt non tantùm ac alter, non potest dici esse indignus.

SEXTO colligo cum Soto,concl. illa 9. §. sequitur post hæc. Quod Religiosi tenẽtur meliorem eligere,vt ex dictis patet,& eorum constitutiones ad id obligant,nisi quando dignior eligi non potest. Sic enim liceret nõ suffragari digniori: verbi gratia. Est Petrus dignissimus, Paulus minor, Ioannes inferior: si ego suffragor Petro dignissimo, infe-
Sus ang- rior vincet, [illegible] me accedente ad Paulum, ipse eligetur: sanè possum, & teneor pro medio, & non pro dignissimo suffragari (vt ait Sotus) etiam.

etiam si iurauerim eligere digniorem. Quia iuramentum obligat cum aliquid prodest digniori, suffragium. Immo in hoc casu verè impletur obligatio, & iuramentum de dignioti eligendo, suffragando pro medio, quòd ea ratione constat. Quia si suffragaretur dignissimo, eligeretur in fimus, at si non suffragaretur illi eligeretur medius, qui est dignior, igitur hic & tunc pro digniori suffragor.

SEPTIMO colligo idem esse dicendum de cathedrarum prouisione, quidquid dicat Sotus 4. de Iustitia quæst. 6. artic. 3. ad finem, & Nauar. cap. 17. num. 79. eo excepto, quòd ad cathedram magis attendi debet literarum scientia, quàm alia dos animi. Ille enim magis aptus est ad legendum, etsi non ita sanctus, at in religionibus plus requiritur de sanctitate, quàm de literis, in beneficiis verò Ecclesiasticis vtrumque necessarium est, quæ omnia ex fine probantur. Quia vt bene docuit Sotus conc. 4. & Couar. vbi supra, ille dicitur idoneus, qui ad officium ad quod eligitur aptior est, constat autem ad legendum aptiorem esse doctiorem cum mediocri bonitate morum, ad religionem verò probiorem cum mediocritate scientiæ. Vnde Beatus Franciscus, & Beatus Dominicus, (& nostris temporibus venerabilis ille magnitudine animi, & excellenti virtute præclarissimus Ignatius Loyola Societatis Iesu institutor) sanctissimi magis, quàm literatissimi perhibentur fuisse. Ad Ecclesiam verò docendam verbo & exemplo sanè requiritur vtrumque, vt constat. Et ita videtur nobis, quod examinatores beneficiorum, & Reges in Episcopatibus conferendis duo hæc potissimè ante oculos habere debent, scilicet eum qui præstat & morum honestate, & studio literarum, deinde ætas, prudentia, &c. consideranda sunt. Et in hac collectione potissimè verum est, quod suprà docuimus. Nam non solum ex sua institutione, & voluntate fundatoris sunt stipendia lectorum, sed & præmia meritorum, & ita non solum ratione iuramenti, sed etiam ratione iustitiæ distributiuæ tenentur Scholast. meliorem eligere: aliàs non erunt à restitutionis obligatione immunes, vt suprà diximus de beneficiis. Neque in conscientia valida erit collatio, sed dimittere tenetur, qui manifestè minus dignus est. Dixi *manifestè*: Quia vt Sotus adnotauit in prima & secunda limitatione 9. conclusionis, non est peccatum mortale, vel quando non multum refert munus, de quo agitur, vel quando personatum excessus non est tantus, vt videatur ad rem notabiliter referre. Non enim Deus, aut iustitia cogit tam anxiè personarum merita explorare, quod ad vitandos scrupulos tam Scholasticorum respectu cathedræ, & examinatorum respectu beneficiorum, religiosorum respectu prælati, & regis in Episcopatibus, bene adnotatum videtur. Quamuis si non tam notus esset excessus, tenerentur peritiores & probos viros consulere, ne ignorantia crassa dimittat digniorem. Non enim excusatur à peccato & restitutione: Et ita ipse Sotus est intelligendus, vt scilicet non omittat debitam diligentiam. De impediente verò cathedræ consecutionem vide infra cap. 7. dub. 2. in hoc 2. lib. 160 161 162 163

OCTAVO infero, non placere Sotum artic. illo 2. con. 9. §. contra

hæc dicentem, peccare minus dignum acceptando, sicut conferentem concedendo: quòd etiam si sit indignus tenere videtur. Probat, quia si quis eleemosynam porrigat, non patri sed extraneo, non pauperi sed histrioni, licet ipse peccet, tamen qui recipit illam non peccat: ergo à simili, id enim non est simile, quia vel vterque est in extrema vel graui necessitate, & tunc non peccat extraneus recipiendo. Quia ipse habet ius ad vitam suam tuendam: at in nostro casu minus dignus nullum habet ius in concurrentia dignioris: vel vterque est extra necessitatem & tunc cùm filius dominus sit pecuniæ, potest dare extraneo, &
164 histrioni, & ita ipse recipere, at elector non est dominus beneficij: si verò pater est in necessitate, & alter non, saltem peccaret accipiendo, cùm cooperetur peccato filij, cùm ipse ius nullum habeat, & ita est in præsenti. Nam dignior habet iustitiam distributiuam ad beneficium, quam non habet minus dignus, & ita communicaret peccato conferentis. Maximè, quia vt suprà dixi, collatio in conscientia non est valida, vt ipse Sotus videtur sentire artic. illo 3. in solu. ad 3. Et ita committit furtum accipiendo & retinendo. Et sanè quod Sotus insinuat id esse verum, etiam quando est indignus intolerabile est. Et miror cùm ipse dicat esse de iure diuino & naturali, vt melior perficiatur, quomodo non peccet qui vel indignus, vel non dignior retinet contra iustitiam distributiuam?

NONO colligo cum Soto æquissimam esse eam legem, qua ad be-
165 neficia non assumuntur, nisi ex ciuitate vel natione. Id enim est conforme decretis patrum, quæ volunt de eadem Ecclesia assumi: & amor naturalis multum iuuat, & lites euitat, & incolæ ea spe animantur liberos literis, & moribus informare, maximè cùm ipsi suo labore decimas ex quibus sunt beneficia soluant, & inter hos præstantior est eligendus, quod in Curatis ipse maximè eupisset & consultasse in Cone. Trid. testatur. In cathedris tamen & collegiorum præbendis non putarem ita esse conueniens. Sed quòd dentur præstantioti etiam alieno, sed cæteris paribus certè erat maximè necessarium, vt præferrentur, cùm ex eorum bonis & decimis illa fiut institura præmia.

DECIMO infero cæteris paribus aptiorem esse Theologum, quàm Iurisperitum ad Episcopatum & animarum curam, & ita præferendum, vt scitè probat Sotus vbi suprà concil. 10. Merc. c. 17. versic. *cerca dela*, de quo lege Caiet. 2. 2. q. 185. art. 7. Syluest. episcopus q. 4. Conc. Trid. Sess. 22. cap. 2. Sess. 24. c. 18.

166 VNDECIMO infertur cum Soto in solutione ad 4. huius art. 2. q. si dignior est de aliena Ecclesia, & dignus de eadem, præfici debet dignus naturalis. Ita enim videtur esse ab Ecclesia sancitum in c. nullus 16. d. Et apertè in c. obitum, eadem distinctione. Et ad idem citat Sotus caput Metropolitanum 73. distinct. Hanc autem doctrinam non sic ego intelligo, vt Glossa vbi suprà in d. c. licet ergo. Quod s. si est de eadem Ecclesia satis est dignum eligere. Id enim falsum est, vt suprà ostendimus: sed ita intelligo, quòd si in eadē Ecclesia sint plures digni, dignior præferri debeat, sed si vnicus esset dignus, aut pauci æquè di-

gni,

gni,tum concurrenti digniori extraneo, esset præferendus. Ratio est plana. Quia dicta iura id solùm disponunt,ne eligatur extraneus, nisi 167
nullus esset dignus in eadem Ecclesia, quod Cœlestinus atque Greg. Rom.Pont.vix possibile esse censent,ex qua dispositione solum colligitur,quod quocunque digno existente,illi dari deber in concurrentia cum extraneo,non tamen in concurrentia cum digniori eiusdem Ecclesiæ,& ita apertè dicitur in cap.Metropolitano 63.d.quod ex presbyteris eiusdem Ecclesiæ melior eligatur,& optimus,& hoc forsan caput citauit Sotus,cùm allegauit d.73.Sed contra apertè videtur esse statutum in c.ad decorem.de Inst. Sed benè respondet glossa in cap.bonæ memoriæ, de postulationibus, quod ibi vtrique erant extranei, & ita bene docet Innoc.3.quod erat acceptio personarum. Sed quid nomine eiusdem Ecclesiæ intelligitur?glossa in d.c. nullus putat capitulum intelligi. Sed ego putarem clerum de Dioceſi, vel ad minus de Ciuit. Primùm, quia inquiunt Pont. vix credere non esse dignum ex eadem Ecclesia,quod sanè respectu Diocesis vel Ciuitatis verũ habet, magis quàm in solo cap.& sanè de ciuitate plane intelligitur.Nam sic ait Cę- 168
lestinus in d. c. nullus. *Si de ciuitatis ipsius clero nullus dignus (quod vix credimus) reperiatur* & in cap. Sacramẽtorum dicitur,Episcopus secundum statuta canonum de propria Dioceſi eligatur. Sed non est cur in hac re multũ immoremur, cum mihi videantur ista iura esse abrogata opposita consuetudine,qua video Episcopos non solum nõ ex eadem Cathedrali,sed ne ex Dioceſi quidẽ eligi, quin verò omnino extetnos Ecclesiæ præfici. Id solũ seruari video,ne alterius nationis sit electus, sicut in Hispania Italus aut Gallus. Cuius rei forsan ea est ratio. Nam cùm olim eligerer populus & clerus, conueniens erat, ne extraneus quæreretur, cùm in propria Ecclesia digni, ac digniores esse possent: nunc autem Rex eligit,atque ita ex proprio regno semper præsentat. Tum vt omnibus satisfaciat. Tum etiam quia respectu eligẽtis omnes 169
sunt naturales, sicut respectu cleri, qui antea eligebat naturalis erat quicunq; de Metropoli vel Dioceſi. Sed in hoc seruãda est meo iudicio consuetudo. Nã neq; etiam Rex potest pro libito eligere adhuc ex suo regno,propter diuersas leges & cõditiones,quibus regna ei se tradiderunt,inter quas ea esse solet,ne prælatiæ aut dignitates huius Regni dentur hominibus de alio regno,etiã sibi subditis,&c.Imo nec in Parochialibus beneficiis prædicta iura seruari video. Nã si dignior ad concursum accesserit,ei confertur beneficium,vndecunq; sit,quod,& consuetudine receptum est,& Trid.Conc.dispositioni valdè cõsentaneũ, necnon rationi,ordiniq; iustitiæ distributiuæ.Illud nũquam laudabo,vt cæteris paribus naturalis non præferatur. Id enim & præfatis antiquis iuribus & rationi,naturaliq; societati & charitati inimicũ est.

Dvodecimo infertur cum Soto eodem art.2.ad fi.q licet acti- 170
ua electio Romani Pontificis meritò sit penes Cardinales, vt habetur in cap.in nomine Dei,Et in capite,licet.Et capite vbi de electionibus. Quorum vltimum est in 6.Cuius ratio ea est,ne tantus Episcoporum cœtus ex remotissimis regionibus cogeretur,vel vt ego etiam suspicor.

Quia cùm olim de iure electio Episcopi esset penes clerum eiusdem Ciuitatis Metropol. aut totius Diocesis, vt paulò ante dicebam, id in sua integritate seruatum est Romæ vsque hodie. Nam Cardinales Curati parochiales fuisse perhibentur. Vnde cùm Reges Romæ non fuerint dominati, sicut in Hispania & aliis locis, remansit electio prisca. At passiua electio nullo iure aut ratione esse debet necessariò in senatu Cardinalium, nec rumor vulgi, quod non possit eligi nisi Cardinalis
171 verus est. Et quamuis quia summus Pontifex, simul est Episcopus Romanus, & vniuersalis Ecclesiæ Pastor, ob primúmque videbatur eligi debere ex clero suæ Diocesis, secundum antiqua iura, quorum locum habent Cardinales (quia vt suprà diximus, si dignus est in sua Ecclesia, ex ea assumi debet Episcopus) tamen quia simul est summus & vniuersalis totius Ecclesiæ Antistes, oportet vt non sit passiua electio restricta ad clerum Rom. quin ex aliis Ecclesiæ patribus eligi possit, cum magni referat, summum omnium Ecclesiarum prælatum dignissimum esse, & inter eos selectissimum, quod & syncerirati Euangelicæ, & ne personarum acceprio admitti videatur maximè congruit.

DECIMOTERTIO infertur ex Soto, pensiones non tutò dari nisi dignis, Vocat autem Sotus dignos tum solum, quando pro altaris ministerio, vel saltem seruitio Ecclesiæ temporali, vt quia Ecclesiam defendit, vel eius negotia getit in Curia, aut Concilio, vel si esset lis de
172 beneficio, & ad eam dirimendum pensio alteri assignaretur. Sed iam in hoc difficultas meo iudicio non est. Quia ex Decretali Pij V. tenentur pensionarij, qui studij gratia, vel alia via ad clericatum rendunt, dicere officium B. Virginis, & ita iam datur ob officium: de aliis verò secularibus id seruabitur, quod diximus, quamuis etiam de his pensionibus quas à Rege concessas habent, serui aut filij seruorum regis, non sit habendus scrupulus. Nam cùm regi concessa sint, quia pugnat pro Ecclesia iam satis iustificantur.

DECIMOQVARTO infertur idem esse de resignantibus, vel renunciantibus beneficia. Nam illi tenentur digno si simplicia, digniori, si curata sunt, renunciare, nec quòd Episcopus faciat collationem, tollet peccatum resignantis in fauorem consanguinei vel alterius non
173 idonei. Et specialiter de pueris docet Sotus ob defectum ætatis, etiam si bonæ sint idolis, indignos esse. Et sanè ita videtur, cùm sæpius vsu veniat, vt qui bonam speciem fecerunt de se, cùm primum ditantur ex Ecclesiasticis bonis, superbiant, nec literis se dare curent. Quamuis dici posset satis esse si digno renuncientur. Nam iura solum loquuntur de præsentante, & conferente per viam vacationis: & ita seruatur in praxi: non enim dignioris inquisitione, & concursu conferuntur renunciata beneficia etiam Curata.

DECIMOQVINTO colligo, inquisitionē dignioris nō vno modo semper fieri oportere: Nam in beneficiis Curatis fit per edictum publicum & examen Episcopi & electorum Synodalium. Cathedrarum verò per suffragia Scholasticorum: & in his cùm certæ sint personæ ad distributionem accedentes facilè est scire, cui fit iniuria distributiua,

ua', at in Episcopatibus non ita fit, sed sola regis præsentatione, ipse verò rationabili quadam diligẽia ex sibi oblatis à secretatio, vel ab eo qui id officij habet explorandi, scilicet digniores, tenetur eligere di- 174
gniorem, & restitutio meliori ex illis esset facienda. Nam licet sint alij meliores in regno, sed non tenetur Rex omnes explorare & indagare, id enim esset laboriosissimum. Sicut ergo olim Episcopatus non conferebatur digniori totius regni, sed digniori ex illa Ecclesia, ita modò rex non tenetur digniori suorum Regnorum, sed digniori ex cognitis humana quadam diligentia, vel digniori eiusdem Ecclesiæ, quod fortasse securiùs esset, & sine dubio iuribus magis conforme. Qui verò Regi idoneos offert suæ animæ consulat, ne quos digniores nouerit silentio transeat.

Decimosexto. Hinc inferendum esse de obligatione eius, qui aliquem impedit à consecutione beneficij, de quo tamen aptius infrà dicemus cap. 7. est enim generale ad omnia talia temporalia: interim verò legatur Sotus lib. illo 4. de Iust. q. 6. art. 3. ad 6. & Caiet. 2. 2. q. 62. art. 2. dub. 3.

Decimoseptimo. Existimarem pro temperanda sententia 175
nostra de restitutione, quòd ea non intelligatur de Episcopalibus beneficiis. Valdè enim durum apparet, quòd Rex, aut Papa, aut secretarius, & alij cooperantes, vt detur digno, digno dimisso digniori teneantur restituere. Tum etiam quia non videtur, cui restituere debeant, non Ecclesiæ, cui satis fit eligendo dignum. Nec meliori dimisso, quia vel meliori ex regno, vel ex Ecclesia in qua vacat, non ex Ecclesia, seu Dioceſi. Quia vt suprà ostensum est, contraria consuetudine sunt abrogata iura antiqua statuentia, vt ex eadem Ecclesia dignior assumatur. Et ita hodie non magis habet ius qui est de eadem Dioceſi, quàm alius quicunque de regno. Neque digniori 176
de regno, quoniam id ferè impossibile est cognoscere & explorare. Si enim ille ius haberet, ei verò non daretur, peccatum esset mortale: cum obligatione restituendi. Præterea quia si illius tempore per multa essent Episcopalia beneficia vacantia, atque prouisa, illi omnia deberentur, quòd sane concedendum non videtur. Dices saltem debetur digniori ex regno qui rationabili quadam diligentia indagari potest, puta ei qui ex præsentatis à secretario in memoriali dignior erit visus. Sed neque hoc videtur: sequeretur enim, quòd soli memorati à secretario ius haberent ad Episcopatum, & non alij meliores, atque ita in potestate secretarij, imo fortasse in eius malitia, situm esset dare vel auferre ius aliorum. Nam si ille scribit (verbi gratia) Petrum, Petrus ius habet, & si dimittit Paulum illo digniorem, Paulus non haberet ius, quę profecto constanti & firma ratione carere videntur. Igitur putarem sic esse dicendum: Vt episcopalia beneficia & quæcunque alia etiam curam animarum habentia, quę citra oppositionem cõferuntur, non sunt conferenda dignioribus de iustitia, ita vt illorum prætermissio possit iniusta damnificatio appellari, & ad restitutionem obliget, quod ea potissimum ratione explicari posse

arbitror. Nam beneficia Ecclesiastica ex sua institutione (vt sæpè dixi) non sunt bona communia, sed solùm ex iuris dispositione, & illa bona præmia laborãtibus proposita esse voluit, licet ex secundaria obligatione. Primario enim, vt ostensum est, stipendia sunt bonorum ministrorum: quandocunque ergo Ecclesia non vocat vniuersaliter eligendos per publicum edictum, vel alia ratione, vt qui velint accedant, non efficit illa communia bona, sed tantum manet obligatio reddendi digniori ex fidelitate, & præcepto superioris: at quando vult examine præcedenti cõferre, & edicto publico omnes vocante, qui venire volent, iam sane illa cõmunia præmia esse voluit, & pro ratione meritorum distribuenda. Vnde eo ipso & quis petit oppositionem, & admissus est in oppositorũ numero, iam habet ius ad rem, ita vt illi iniuria & iniustitia fiat, si cum dignior esset, non eligeretur. Sicut in rep. temporali, cum præmia communia proponuntur iis qui volũt venire ad certamen, meliori certè ex mera iustitia debentur. Et idẽ est in cathedris, & in certaminibus poëtarum, & oratorũ. Si enim non dentur digniori iniustitia cõmittitur, & est restitutionis obligatio. Verũ quidẽ est, hanc differentiam esse, quod prædicta reipublicæ téporalia præmia cursoribus, seu luctatoribus proposita, Poëtis, & Oratoribus, principaliter sunt ad id ordinata, vt sint præmia & bona cõmunia decertantium. At beneficia Ecclesiastica & cathẽdræ, & similia principaliter sunt stipẽdia bonorũ ministrorum: cum hoc tamen ex Ecclesiæ iustissima ordi-
179 natione facta sunt simul præmia meliorum, vt suprà dixmus. Vnde quoduis beneficiũ, Cathedra, Collegiatura, Canonicatus, & Præbẽda, quæ cõfertur concursu, & edicto præcedẽti, quo omnes venire volentes, vocantur: sine dubio bonũ est cõmune venientium, & digniori ex iustitia propriè & strictè reddendum. Sed de his satis & fortasse plusquam necesse erat. Legat, qui plura volet Doctores suprà citatos, quibus addat Cordu. in summa q. 31. Sylvest. elect. 1. q. 1. 10. 13. 14. &c: S. Tho. Quodlibeto 8. art. 7. Couar. reg. peccatum, 2. part. §. 7. Sotum & Adria. locis citatis, Mai. in 4. d. 24. q. 8. & 9. Gab. d. 15. q. 7. & 8.

SECVNDA dub. Vtrum clericus non recitans horas teneatur ad restitutionem? Is enim lædit Ecclesiam & fideles in bonis animæ, cùm priuet Ecclesiam debitis suffragiis. In hac quæstione quædã mihi præmittenda sunt, vt planè procedam. Primum igitur præmitto, quòd clericus non beneficiatus non tenetur ex omissione horarum aliquam restitutionem seu spiritualem seu temporalem: cùm non peccet con-
180 tra iustitiam, neque vlli faciat iniuriam. Licet mortaliter peccet in dimittenda quacunque ex septem horis, vt alibi ostendi, neq; hoc oportet probare.

SECVNDO suppono de beneficiato quòd non tenetur ad spiritualem restitutionem, id est ad redicendas horas omissas. Id enim nullo iure cautum videmus. Dices, peccare contra iustitiam cum teneatur ex officio id facere: Ecclesiæ enim facit iniuriam, cùm priuet eam communibus suffragiis & orationibus, & ita in spiritualibus damnificat. Respondeo, primum nullum in particulari damnificare, sicut si

Missam

Missam vel ipsas Horas alicui promisisset, etiam sine stipendio. Deinde quoniam Horarum recitatio solum est præceptum Ecclesiæ. Vnde si stipendium ob illa recipiat, non peccat contra iustitiam, si stipendium restituat. Vnde nec redicere illas tenetur, vt aliqui voluerunt, & suo loco ostendi, nec vllam aliam in re spirituali restitutionem facere. Solum ergò quæstio esse potest de restitutione stipendij. In quo Sotus 181
lib. 10. de Iust. q. 5. art. 6. conc. 4. tria docet. Primum, quod non quandocunque peccat mortaliter relinquens Horas tenetur ad restitutionem, vt si quis de industria, se distrahat in recitando, quod verissimum est meo iudicio, quanquam in hoc alij contrarium dicant, vt infrà dicemus. In hoc enim nulla committitur iniuria, aut iniustitia, sed irreligio tantum, at restitutio non ex irreligione, sed ex iniustitia oritur, vt statim latiùs probabo contra Nauar.

Secvndo docet Sotus, quod peccat mortaliter ex dimissione horarum, putà qui omittit vnam ex septem Horis, vel omnes septè eiusdem diei, imo etiam si dimittat preces duorum, vel trium dierum, non tenetur restituere. Ratio huius est, quia in ciuilibus familiis, non obli- 182
gantur ad restitutionem ministri ob aliquas dies, quibus seruitiũ subtraxerũt, multò ergo minus, Spiritus Sanctus (cuius nutu Ecclesia regitur) in tales voluit suos ministros, angustias & scrupulos conijcere.

Tertio docet, quod statim ac quis obtinet beneficiũ tenetur restituere, vt si post duos aut tres menses dimisit. Ratio eius est, quia oppositum esset nimis laxum, sicut primũ nimis erat angustũ. Quod si ei obijcias Conciliũ Latera. sub Leone 10. vbi dicitur, quod post sex menses à beneficio obtento teneatur pro rata restituere. Respondet ille, quòd verbum (*post*) nõ est ita legendum, sed verbum (*per*) ita vt per sex menses teneatur pro rata restituere. Non enim potest credere Sotus, quod sex menses fuerint dati induciarum. Hæc est Soti sententia.

Omnino tamen hæc sententia mihi falsa videtur, & quod attinet 183
ad primum dictum (vt diximus) non improbamus. Secundum verò est apertè contra decisionem Pij Quinti, quam refert Nauarrus capitulo illo 25. numero 122. Vbi sic dicitur, *statuimus, vt qui Horas omnes cano. vno aut pluribus diebus intermiserit, omnes fructus, qui illi vel illis diebus respondent, qui verò Matutinas dimidiam, qui cæteras omnes Horas aliam dimidiam, qui harum singulas sextam partem fructuum eius diei amittat.* Et idipsum decretum erat in Concilio Lateranensi, quem §. refert & declarat ipse Pius Quintus, in d. Extrauaganti. *Euidentius* (inquit) *Pius Rom. Pontif. dictum Concilium declarantes.* In d. autem Concilio sub Leone 10. celebratum sic dicitur, *Statuimus vt nemo beneficium, curatũ, aut simplex habens, qui elapsis sex mensibus ab eius cõsequutione,* &c. Vnde concludens ait nõ solum fructus & distributiones præ- 184
dictas nõ facere suas, sed etiam graue peccatũ admittere, quod fortasse ideo addit Papa, ne quis putaret dictam cõstitutionem esse pœnalem. Vnde immeritò Sotus à Concilij determinatione discessit, & nimium ius esse affirmauit. Tertium verò dictum non etiã placet, cùm in dicto Concilio expressè dicatur, vt per sex menses pro rata soluat. Quod enim

enim Sotus ait esse errorem impressionis, nam vbi legimus (*post*) legere dicebamus (*per*) nullo alio fundamento nititur, quàm suæ diuinationis, vt suæ sententiæ conforme habeat Concilium. Quam certè solutionem de errore impressionis, nisi vbi apparent erroris manifesta vestigia, admittere, est planè omnem scripturam & doctrinam inuertere. Neque vllum aliud indicium huius adducit, quàm sibi nimis laxum videri non recitantem per sex menses non teneri ad restitutio-
185 nem. Cùm reuera intentio Concilij fuerit induciarum sex mensis cõcedere, vt se præparet, & excusationem non haberet. Vnde Pius in d. motu proprio, licet non ad expressum id ipsum declarat, tamen refert verba Concilij, quæ dicit esse salubria & pia adiiciens verbum (*post*) non (*per*.) Imo quod magis rẽ cõfirmat, alia phrasi vtitur ipsum Concil. æquipolente verbo (*post*) non (*per*) Sic enim ait vt habet tenor Cõcilij à Nauar. relati. *Qui se lapsis 6. mensibus non recitauerit*, &c. Quamuis Concil. vt in primo tomo habetur sic habeat vt Sotus legit, sed vt dixi noua editio Concilij habet verbum *post*, sic legit etiam Pius V. & sic decreuisse Concilium Lateranense inquit, & sic habet tenor Conc. d. §. relati à Nauar.

PLACET tamen in Soti gratiam vnum addere quasi indicium, & argumentum suæ lectionis. Nam sensus verborum videtur mancus, &
186 imperfectus, nisi vt Sotus legit, legerimus. Subdit enim statim, *qui autem vltra id tempus, intra 15. dies non recitauerit bis, priuetur beneficio.* Igitur particula non erat (*post*) sed (*per*) ita, vt sensus sit, qui per sex menses non recitauerit pro rata restituet. Qui autem vltra id tempus non recitauerit bis intra 15. dies, priuetur beneficio, si autem particula illa esset *post*, non deberet priuari beneficio, sed tantum pro rata soluere, cùm dicat, *post sex menses pro rata soluat.* Si ergo post sex menses tantum tenetur restituere pro rata: non ergo post illos priuandus est beneficio, si intra quindecim dies non bis recitauerit, cuius tamen contrarium habetur in litera, dum dicit, *vltra id autem tempus*, &c. Adde quòd verbum *vltra* ponitur aduersatiuè ad verbum *post*. Cùm enim dixerat *qui post 6. menses non recitauerit soluet pro rata*, subdit aduersatiuè hac ratione. *Qui autem vltra id tempus*, id est vltra sex menses prædictos, &c. Manifestum autem est verbum *vltra* non esse aduersatiuum ad verbum *post*, imo vtramque præpositionem idem significare. Idem enim est *post 6. menses*, & *vltra 6. menses.* Non ergo præcessit verbum
187 *post*, ne inepta patrum videatur oratio, sed verbum *per*, vt sit aduersatiuus & perfectus sensus, scilicet, Qui per sex menses non recitauerit soluat ratam, qui autem post dictũ tempus (siue vltra id tempus, quod idem est) non recitauerit, saltem bis intra quindecim dies, priuetur beneficio. Adde etiam, quòd ad præparandum se ad recitandas Horas, non oportebat sex menses induciarum dare. Licet enim vt resideret personaliter æquum foret duos vel 3. non 6. concedere, vt sicut Concilium Tridentinum Sess. 23. cap. 1. concessit duos curatis & 3. Episcopis, propter itinera & varias rerum occupationes: tamen ad recitandum, cuicunque sit, perperam illi tam longi temporis inducię essent

concessæ.

conceſſæ. Hæc igitur non videtur leuis ſuſpicio ac ratio. Addo huic rationi non leuem argumentationem. Nam in d. Concil. Trident. Seſſ. 6. c. 1. Decreto de reformatione agens de reſidentia ſtatuitur, vt Epiſcopus, qui ſine iuſta cauſa ſex menſes abfuerit quartam partem fructuum vnius anni amittat. Ex quo Decreto quidam intulerunt ſaltem per 5. menſes licere Epiſcopo abeſſe. Nam cum ſpatium 6. menſium reprobauerit, approbaſſe videtur abſentiam quinque vel quatuor menſium, & infrà. At hunc ſenſum extortum eſſe, & à patrum mente alienum, conſtat ex eorumdem declaratione, ſeſ. 23. cap. 1. de Reformat. *Ne verò*, inquit, *ea quæ de reformatione ſanctè & vtiliter iam ante ſancita fuerunt ſub Paul. 3. in ſenſus alienos trahantur, quaſi vigore illius decreti quinque menſibus continuis abeſſe liceat, &c. declarat, Illud abſentiæ ſpatium ad ſummum duos vel tres menſes excedere non debere, alioqui vltra peccatum mortale pro rata fructus non faciat ſuos.* Hæc Patres, & eadem de Curatis decernit, igitur, &c. 188 189

Attamen quamquam ego ob hanc rationem, Soti ſenſum defendere voluiſſem, cùm in omnibus prædictis editionibus ſic habeatur, & Pius Quintus in eo ſenſu referat, & approbet ſalubrem illam conſtitutionem, ideo ſuprà dictis ſtandum eſſe cenſeo, & ad noſtram profectò vrgentem argumentationem dici poſſe, quod illud verbum *poſt* denotat omnes dies ſequentes totum numerum ſex menſium, in quibus ſequentibus diebus tenetur pro rata, ſi non recitauerit, v. g. ſi per octo dies vel decem nō recitauerit ſingulis illis diebus, ratam reſtituet: ſi verò vltrà procedat vſque ad quindecim dies, & ſaltem bis non recitauerit, priuetur beneficio. Accipe clariùs: ſi per 15. dies ſequentes numerum ſex menſium, nullum diem vel vnum tantum recitauerit priuetur beneficio, ſi autem bis ter aut quater tantum recitauerit ſoluat pro rata, ſed non priuetur beneficio. Neque id ego ſolum intelligo de primis quindecim diebus, ſed quandocumque poſt illos menſes reperiatur intra duas hebdomadas non bis recitaſſe, priuetur beneficio. Hoc enim ſignificant illa verba. *Vltra id autem tempus, ſi bis non recitauerit priuetur.* Quod ſi bis aut plus, reſtituat pro rata, & hæc meo iudicio eſt germana illius loci expoſitio, quod magis confir. per verbum Pij. V. *nam is* inquit, *qui poſt 6. menſes non recitauerit, præter reſtitutionem diſtributionis & fructus, & ille qui primis ſex menſibus officium non dixerit graue peccatum intelligat admiſiſſe*, vides vbi patenter Pontif. dicit ante ſex menſes ſolum peccare, poſt illos verò teneri ad reſtitutionem. 190

Id tamen, quod de beneficij priuatione dicitur non putauerim eſſe ipſo facto priuatum ſolum, tamen ratam in conſcientia deberi ipſi, vt apertè dicit Pius V. & apertius in dicto Concilio *pro tempore*, inquit, *quo non recitauerit fructus ſuos non faciat, imo eos tanquam rem iniuſtè captam*, &c. 191

Sed rogas cui faciēda eſt reſtitutio prædictorum fructuum de quo infrà latius cap. 11. Sotus putat faciendam eſſe Pontif. vel eius legato media aliqua compoſitione. Quia licet iure naturali ſatis eſſet piis vſibus diſtribui, tamen iure, inquit, poſitiuo Pontifici facienda eſt, qui ſuis

seu principalis, sed vt celebret, absoluat, & cætera faciat ordinis sacerdotalis, vt dictum est, datum autem ob causam retineri potest, etiam causa 195
non subsecuta, modò causa principalis subsistat. Et hinc est quod beneficiati non sacerdotes, vbi est animarum cura, tenentur infra certũ tempus ordinari sacerdotes, quasi non horarum recitatio, sed prædicta munera sint principalia. Denique inquit Sylvest. quoniam licet beneficium daretur solum ob Horas canonicas, non sequitur teneri ad restitutionem. Quia non datur propter officium illud, sicut sub conditione, sed sub modo; & ita modo non seruato, adhuc fructus sunt beneficiati. His igitur & aliis conatur Sylvest. suam sententiam confirmare: quam sententiam tenet, vt dixi Panorm. in d.c.1.de Celebrat. Missa. Innocen. Ioan. Andr. Buttu. in d.1. Præpos. cap. presbyter. 91. dist. idem tenet Palud. Anto. Fran. Plaça, Zaba. Ioan. de Lig. can. Cancellarius Paris. Felin. Hieronym. Zanæ quos citat Sylvest.

Haec inquam sententia mihi omninò falsa videtur. Primùm, post decretalem prædicti Pij. V. apertissimè constat teneri ad restitutionem, 196
etiam si vnam diem imo vnam tantum Horam dimittat. Deinde in d. §. statuimus Concil. Lateranen. licet de priuatione beneficij dixerimus non esse ipso iure priuatum post sex menses, si bis non recitauerit intra 15. dies, tamen ratam fructuum in conscientia deberi ante condemnationem reueram decernitur, & expressè habetur, cum dicat, *tanquam rem iniustè captam impendere teneatur in fabricam*, & ita Pius V. quasi non nouum ius, sed ius prædicti Concilij (vt ipse dicit) euidentius declarando statuit fructus non facere suos, qui Horas dimiserit recitare, & ita de iure non solum Pij V. sed etiam prædicti Concilij, non potest in conscientia retinere fructus siue vnius diei, contra Sotum siue vnius anni, vel plurium, contra Sylvest. & prædictos Doct. ab eo citatos, & ita 197
docuit Nauar. vbi suprà, & Ang. vt Sylvest. refert.

Sed nunquid id etiam est verum iure naturali? ego in hac re sanè distinguerem, quia vel est de Curato beneficio sermo, aut de non Curato, vt sunt beneficia simplicia, præstimonia, & Canonicatus, &c. De his enim putarem omnino teneri iure naturali. Quoniam beneficium datur propter officium, idque principaliter, cùm in eis non sint alia munia, nisi Horas dicere. Et præterea, cùm propter dictam causam, manifestum est, esse causam & non modũ, & esse totalem, seu principalem, non minus principalem, & causa totali seu principali non subsecuta, datum ob illam retineri non potest, vt patet ex ipsa natura contractus, & ex toto titulo de Condit. ob turpem causam: ergo, &c. Vnde patet rationes Sylvest. esse infirmas. Si verò de Curato loquamur, existimo non teneri ad restitutionẽ. Quia alia sunt munia & officia ob quę prin- 198
cipaliter dantur decimæ & fructus, vt bene Sylvest. probat, & ita isti, si hæc officia præstiterunt, nõ sunt ad restitutionem pro Horarũ dimissione, obligandi iure naturali. Quamuis ergo curam animarum habens de iure naturali restituere nõ obligatur ob Horarum dimissionẽ, tamen in effectu tenetur ob dictam Pij V. Extrauag. imo ob dictum Concilium, quòd miror Sylvest. nõ vidisse, cùm dicat, *Statuimus, vt nemo beneficiũ cu-*

ratum aut simplex habens, &c. quæ planè decernunt tam curam animarum non habentem, quàm habentem teneri ad restitutionem. Quæ cõstitutio, & si rigore non careat, tamen vt recta & salutaris seruanda est, præsertim in animarum curam non habentibus, vt sunt Canonicatus, & alia simplicia beneficia licet prima, vt aiunt, facie alicui videti possit esse maiori cum ratione seruanda in habentibus curam. At non sic est: Nam is qui curam animarum habet, vt dictum est, alia præstat diuina munia, vr sacramenta, & verbi prædicarionem, &c. quæ ex officio facere
199 tenetur. Cæreri verò nisi infundendis precibus, vix tandem est in quo deseruiant Ecclesiæ Dei.

Ex quibus colligo, quòd habentes præstimonia & præstimoniales portiones sub prædicta rata & restitutione comprehendi, & omnes quodcumque simplex habenres beneficium, quod nullam omnino seruitutem requirat: Imo tum maiori cum ratione, Vnde dictus Pius id expressè sensir, cùm dixit, *declarantes præstimoniales portiones, & quæcumque alia beneficia etiam nullum seruitium habentia obtinentes cum prædictis pariter contineri.*

Secvndo colligo idem esse dicendum de habente pensionem, vt clericus, vt idem Papa docet, nam modo prædicto tenetur ad officium B. Mariæ, & etiam pensionis amissioni obnoxius est.

200 Tertia dubitatio sir, supposito esse omnino necessariũ ad lucrãdos fructus in foro animæ, vt Horas Canonicas persoluat. An id satis sit, quod eas priuatim recitet, an etiam teneatur sub restitutionis onere eas in Ecclesia canendo persoluere, quod de Canonicis præcipuè percõtamur. De qua re primum suppono de Canonicis, quòd eriam si Horas priuatim dicam, si tamen sui præsentiam corporalem in Choro non exhibeant, non lucrantur fructus, & distributiones, etiã in foro animæ. & sanè de distributionibus planè decernitur, in Trid. Syno. Sef. 24. c. 12. ita Couar. lib. 3. var. resol. c. 13. nu. 2. Et in c. 1. de Clerico non resid. lib. 6. & in cap. licet. de Præbendis & digni. Quibus locis id apertè decernitur. Quin eriam existimat consuetudine id introduci nõ posse, cùm sit contra eatũ naturã, vt nõ residentibus dentur, vt patet ex d. c. vnico. §. ex pluribus. Imo nec residẽtibus fictè, & interpretatiuè. Quales sunt
201 qui iuris permissione, & concessione residentes, censentur, vt qui est in seruitio Episcopi, vr scribitur in c. de cætero. de Cler. non residente. Et qui literis operam dant, vt gl. explicat in d. c. vnico, in verb. *victualia*, & expressè habetur in c. licet vobis. de Præb. nisi cõsuetudo sir specialis & iusta de causa in aliqua Ecclesia, vel Rom. Pont. consensu ex causa similiter iusta. Quamuis, vt faretur nu. 8. illario. 8. si præsens adsit in loco vbi Ecclesia est constituta, non modò ob infirmitatem, sed ob alia legirima impedimenta ex cõsuerudine lucrari posset distributiones. An verò sufficiat vno die interesse, vt multarũ aliarum dierum, imo forsan torius anni reddirus lucretur, modò non disputamus, v. g. vt die Sancti Michaëlis Archan. interfit, vt per totum annum fructus faciat suos, id tamen assero ad lucrãdas distributiones nõ esse satis, nisi eius diei duntaxat, quo adest, vti apertè dicta iura tradũt, & docuit Sylue. ver. beneficium

ficium. 5. q.3. & Coua. De corpore verò beneficij, quod vestuarium, vel grossá appellant, an sit æqua, & rationabilis atque Dei Ecclesiæ vtilis consuetudo (maximè post d.§.statuimus. Conc. Later. & decret. Pij V. Vbi decernitur non tantum distrib. sed etiam fructus eiusdem diei, quo non interest non lucrifacere) viderint Doctiores modò vt dixi non discutimus. Quæstio ergo procedit, quando & officium persoluit in Camera & corporaliter adest Choro, an id sufficiat, vt in conscientia retinere possit fructus & distributiones. 202

SECVNDO suppono, quod non satis est corpore solum adesse, sed requiritur aliqualis attentio saltem ad verba, siue in Choro cantando, siue domi recitando: quod enim docet Cord. lib. 4. quæst. 13. dub. vltimo in fine, quod scilicet si nullam omnino attentionem habeat etiam exteriorem, non tenetur restituere, citans ad hoc Medinam, C. de rest. q. 20. Flor. 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 7. Sylvest. Castrum, & alios multos, mihi non placet, vt infrà dicam, meliùs enim docet Nauar. tractatu de oratione, quem Romæ edidit, c. 13. num. 17. & 19. quòd requiritur aliqualis attentio, saltem ad verba. Licet enim, vt suprà dixi, non requiratur attentio interior, vt statim probabo (neque etiã requiritur, vt non peccet mortaliter) ad lucrandos fructus, tamen certè vt Ecclesiæ præceptum impleat, requiritur, quæ saltem ad verba attentio, id est, vt rectè pronunciet, præcipitur. Cùm enim actus externus fieri nequeat sine interno, Ecclesia potest, & præcipit internum ex consequenti: sicut præcipiendo sacrum audire consequenter præcipit ad Ecclesiam ire. Et licet daremus Ecclesiam, hanc attentionem non præcipere, tamen certè externam attentionem præcipit ex omnium sententia, id est, quãdam compositionem & recollectionẽ externam, qua scilicet non scribat aut confabuletur, &c. licet interius nihil attendat. Si ergo Ecclesia hanc præcipit, & ob id stipendia assignat, ob orationem, inquam, si non veram & meritoriam coram Deo, at certè apparentem exteriùs orationem? Quis enim dixerit esse, non dico veram & meritoriam, sed apparentem quidem orationem qua quis nec mente, nec corpore intentus est ijs, quæ in Choro cantantur? sed murmurationibus, aut fabulationibus, aut alijs externis actibus occupatus est. Immeritò ergo Cordu. putauit hunc esse à restitutione immunem, cùm non faciat, id ob quod stipẽdium datur, non solum verè, verum neque etiam fictè. Verum est, quòd si non notabiliter tempore Horæ, sed modicè in his se occupauerit, vt si consignet Chirographum, aut vnum verbum, aut alterum loquatur, non ob id tenebitur, ratam illius diei, imo neque illius Horæ restituere. 203 204

TERTIO suppono, quòd si Canonici non habent Cappellanos, vel si habent non adsunt Capellani, tenentur ipsi saltem in communi Horas psallere sub onere restitutionis, cũ tunc nec per se, nec per alios officium impleant, & Ecclesiam debito defraudent seruitio, Horarum cano. ob quod, sicut ob causam totalem, vel saltem principalem datur illis stipendium. Dixi, *saltem in communi*, id est, saltem debent esse aliqui ex illis deputati ad officium decantandum. Nam vtrum quicum- 205

que in particulari non psallens restituere teneatur statim dicemus.

QVARTO suppono, quòd non tenentur Canonici, canere cùm officium sit cantu figurato, Hispanicè *Canto de organo*, sed satis est, quod habeant capellanos, qui id muneris exequantur, nec decet eorum grauitatem illo genere cantus vti. Vnde quamuis tum taceant nec peccnat, nec restituere tenentur.

QVINTO suppono, quod ex eo solú quòd malè viuat Canonicus etiam notoriè, non amittit fructus, vt docet Naua. cap. 25. num. 129. & colora. 19. quæst. 1. de redditibus, & in summ. cap. 21. & Sylvest. verb.
106 clericus 4. q. 24. summ. Rosel. vt refert idem Sylvest. Huius ratio est, meo iudicio. Quia licèt non rectè obeat diuina officia, prout Deus ordinauit, tamen rectè deseruit Ecclesiæ quantum ad id quod Ecclesia ordinauit, ob quod illi assignatur stipendium, vt celebrando officium, & orando prout Ecclesia statuit, licet contra senserint viri non indocti. Sic enim existimauit Adrian. 4. de Rest. quæst. 14. col. 9. vt refert Nauar. Idem tenuit Angel. verb. clericus. 8. §. 5. vt refert Sylvest. vbi supra. Quorum sententia ea ratione probatur, quoniam qui est in peccato mortali notorio, maximè fornicationis, est suspensus à canone: ergo idem est ac si non resideret, siquidem inutile & nullum idem sint. Capite inter corporalia, de Transl. episcopi, sicut non ritè fieri & non fieri paria iudicantur. De Presbyt. non bapti. cap. veniens. Quorum si vera sententia esset, nonnulli essent fortasse præbendarum reddituum restitu-
207 endi. Quare primam sententiam veram putamus, ob rationem factam & sanè, vt Nauarrus obijcit, id etiam colligitur ex dicto Concil. Lateranense & ex Extrauagranti Pij V. vbi apertè dicitur primis sex mensibus peccare mortaliter non recitando, & tamen eximitur eo tempore à restitutione.

DEINDE falsum est, quod esse peccatum notorium inducat suspensionem, quidquid dicat D. Anto. quem sequitur summ. Ang. vt dictum est. Et esto, id ita fit vt de fornicario verum est, non ob suspensionem priuandus est fructibus, vel distributionibus, nec ob excommunicationem solum, sed tantũ cum est id expressum in sentẽtia, vt docet glossa in c. Pastoralis, de Appell. quod infrà examinabimus. dub. 4.

SEXTO suppono, quod si adest iusta aliqua causa vera, non ficta, non cantandi in Choro cùm præsens est, vt infirmitas & huiusmodi, non admitteret fructus, nec distributiones, imo etiam si omnino non conueniret, vt planè habetur in dicto c. vnico de Clerico non resid. in 6. & notat Sylvest. Beneficium 5. q. 3. Angel. & alij. Sotus vbi suprà,
208 & Couar. num. 8. contra Palud. & id de Iure communi. Nam si esset specialis constitutio vel consuetudo, vt non lucrarentur, nisi qui adsunt, etiam si legitimè absit, illa videretur seruanda, quamuis minimè rationabilem talem consuetudinem vel constitutionem putarem. Quia vbi nullum est peccatum nulla potest esse iniustitia, & per consequens nulla restitutionis obligatio. Sed non putarem esse iniustam talem legem vel consuetudinem, quãuis de iure expresso, in d. c. vnico, & de æquitate cõtrarium sit verius, vt Couar. docet. Id verò quod addit Sylu. &

Coua.

Coua.quod est intelligendum de infirmitate, quæ est causa, vt non interfit, aliàs secus,vt quia etiam si non esset infirmus, non iuisset. Quia tunc (inquiunt)non haberet distributiones , cum casus superueniens recipiat interpretationem secundum statum præcedentem, vt patet in 209
c.maiores,de Baptismo ad fin.non omnino placet. Quia mala intentio seu voluntas,qua si esset sanus non iret , licet ad peccatum faciat , non tamen facit quidquam,ad restitutionem,quandoquidem ille est legitimè impeditus.Maximè,quia facilè posset intentionem mutare.Et idem est dicendum, etiam si omnino non recitaret , ratione infirmitatis , vel alicuius legitimæ causæ. Ita apertè declarauit Pius V. in dicto Extrauaganti,*nisi legitimum*(inquit)*impedimentum excuset , tenetur restituere fructus & distributiones.* Sed an hoc etiam verum sit de beneficijs , quæ Capellaniæ vocantur , an scilicet Capellanus,qui in infirmitatem incidit, teneatur Missas alicui commendare , suis expensis, vel partem fructuum detrahere,pro rata Missarum , maior dubitatio est. Et sane non videtur esse eadem ratio , quoniam Canonicatus , & alia beneficia ex decimis instituta , dantur in stipendium & decentem clericorum sustentationem, ac proinde si legitimè impeditus est iure positiuo debentur stipendia. Maximè cum causa est infirmitatis , at Capellania quæ 210
ex bonis patrimonialibus cuiusque est instituta non datur in sustentationem , sed datur ex lege & pacto , vt talia ministeria exerceantur, nullo habito respectu ad aliud, atque ita cũ non subsequitur causa eriã si inculpabiliter cessat,cessat etiam fructus perceptio. Verum tamẽ ego dicerem in hac quæstione. Primùm , quod si expressè habetur in fundatione,quod non lucrentur,nisi Missas dicere curent per alios,tenebitur vel eas dicere per alium,vel ipse cum conualescat,nisi lõga esset tardatio,vel ratã restituere:si verò id non dicitur in fundatione, sed simpliciter , quod dicantur.v.g. tres Missæ in hebdomada , & ob id certa quantitas Capellano consignetur, est distinguendum. Quia si infirmitas esset breuis, puta vnius vel ad summum duorum mensium, non te- 211
neretur iterum dicere,aut restituere. Non enim est credendum fundatorem voluisse ita strictè obligare , cùm suam mentem non explicaret, nec certè est rationabile tantum emungere. Vnde & ipsis Curatis spacium duorum mensium,non magnum putat Conc.Trid.vt abesse possint ex legitima causa & licẽtia, & ità in quibusdam Capellanijs est expressè institutum,vt vnius vel duorũ mensium tẽpus impediẽte morbo computetur ,ac si verè seruiissent. Si verò largior sit infirmitas tenebitur,vel Missas per alium dicere,vel restituere , ne tanto tẽpore defraudẽtur defuncti.Non enim est verisimile tam longas inducias dare voluisse fũdatorẽ, ob alias verò causas, & negotia etiam iusta, ab infirmitate non puto,etiã per hebdomadã licere missas omittere,non enim id
vel consentit,vel rationabile est cõsentire fundatorem. Quibus suffra- 212
gatur,quod decernitur in l. arboribus .§. de illo.ff.de Vsu fruct. Quo loco glos.adnotat salarium famulo esse præstandum, quo tẽpore ægrotus sit.Quam sententiam probant.Inno. Ioan. And. Barb.in capite 3.de Loc.nu.25. Dñicus in §. qui verò d.c. vnico Host. & Speculator citati

per

142 per Aufrerium decisio. Tolosa. 268. & fauet l. 4. §. Sticus si hær. ff. de stat. lib. vbi conditio seruiendi certo tempore censetur contigisse, si eo tempore morbo impediēte non est seruitium præstitum. Et in l. 1. §. Diuus. ff. de Var. cog. Scio equidem contrarium sensisse claros viros, Frācus in d. §. si verò, glos. in l. penult. C. decōd. ob tur. cau. Imol. in d. c. 3. de Loc. Anto. Anchar. Barto. Dynus, Oldral. Iacob. Arenæ. Alberic. Aufre. Card. quos refert & sequitur Coua. in d. num. 8. & Syl. verb. Famuli, q. 2. Vnde 1. regum c. penult. Amalechita seruum dereliquit eo quòd ægrotare cœpisset. Hæc enim sententia vera est, cùm longo quodam tempore vnius (verbi gratia) aut duorum mēsium, aut vltra ægrotaret & famulus. Si enim breue esset tēpus, vnius, scilicet vel alterius
213 hebdomadæ, certè æquū non esset illud de seruitio subtrahere. Vnde Couar. fatetur num. illo 8. quod dominus tenetur famulo ægrotanti cibaria, & modicas ac tenues expensas exhibere. Multò ergo magis tenebitur paucorum dierum salarium non computare.

AD rem ergo redeūtes quæstio est an teneātur psallere in choro cōmuniter cū aliis sub onere restitutionis: an verò sufficiat interesse horis, supposito, quòd eas priuatim recitauerint? Quidā existimant teneri ad restitutionem nisi psallant, cuius sententiæ est frater Dominic. de Sor. li. 10. de Iust. q. 5. art. 4. ad med. vbi sic, dicit: *stipendium non datur illis, vt assistant & dumtaxat sit numerus, sed reuera vt psallant.* Hæc sententia potest probari (licet eam Sotus non aliter probet, quàm vt dictum est)
214 Quoniam beneficium datur propter officium, sicut ob causam principalem, vt suprà ostensum est & habetur c. fi. de Rescrip. in 6. At Canonicorum officium est diuina facere in choro, non veluti mutos sedere, ergo tenentur restituere. Iure naturali retineri non potest, quod ob causam datur, causa non subsecuta: quo etiam patet ex toto tit. ff. de Conditionibus ob turpem causam. Secundò probari potest ex natura institutionis Canonicatuum, quæ est non vt adsint tantum, sed plane vt psallendo assistant, & quod hæc fuerit & sit talis institutionis natura, declarat Trid. Synod. Sess. 24. c. 22. his verbis. *Omnes Canonici per se, & non per substitutos diuina compellātur obire officia, atque in choro ad psallendum instituto Hymnis, & Canticis nomen Domini reuerēter, distinctéque laudare.* Si ergo hæc est natura, & ratio instituti in Ecclesijs Chori, effici certè videtur eos non satisfacere debito sui officij, qui solam natura-
215 lem & corporalem præsentiam exhibent.

TERTIO id ostendo ex Basil. Concil. Sess. 21. §. 3. vbi sic dicitur, *Canonici cùm psallendi gratia conueniant, iuncta aut clausa labia tenere non debent. sed omnes præsertim, qui maiore fungūtur onere, in Psalmis, Hymnis, & Canticis Deo alacriter modulentur.* Et in Concil. Aquisgra. cap. 131. Canonicis religiosissimè in Choro standum, & psallendum est. Vides quomodo patres apertè dicant, non stare sed psallere in choro, non clausa labia iunctaque tenere, sed Deo reuerenter, & distinctè modulari debere. Tandem probari posse videtur hæc sententia ex illa extrauaganti Pij V. suprà relata, vbi postquam dixerat non recitantes, non facere fructus suos, nec distributiones, subdit, tametsi aliquis choro ad-

dictus

aliquis choro addictus, non recitans omnibus horis canonicis cum aliis præsens adsit, fructúsque & distributiones aliter assignatas sola præsentia iuxta statuta, consuetudinem, fundationem, vel alias sibi lucri feciſſe prætendat. Sentit 216
ergo, quod is qui eſt Choro addictus, ſi tamen non recitat cum aliis in Choro, licet ſit præſens non poteſt lucrifacere fructus & diſtributiones, &c. Et videtur hæc ſententia colligi ex Sylueſt. verb. hora. quæſt. 6. & Armilla eodem verbo quæſt. 21. quatenus aſſerunt in Eccleſiis collegiatis, & Cathedralibus, & regularibus dicendas eſſe Horas in Eccleſia. Si ergo peccant tacendo in Choro, cùm tale peccatum ſit contra iuſtitiam ob rationem officij & beneficij, & naturæ fundationis, &c. ſequitur oriri obligationem reſtitutionis.

E G O verò ſaluo meliori iudicio exiſtimarem nullam eſſe reſtituendi obligationem, ſuppoſitis, quæ ſuprà diximus, vt attentè ſaltem ad verba, vel attentione quadam ſaltem externa corporis, aſſiſtant, & domi officium perſoluant, Capellanos habeant, &c. moueor ea potiſſimũ ratione. Quoniam, etſi rigorem iuris attendamus, & veterem Eccleſia- 217
rum inſtitutionem & fundationem (qua ratione per ſe pſallere, & cætera diuina obire officia tenebantur) tamen de cõſuetudine iam à multis annis recepta, tollerata, & approbata oppoſitum cernimus obſeruari, Papa cæteriſque Prælatis videntibus & tacentibus. Neque verò omni ex parte propria & priſca cõſuetudo ceſſaſſe mihi videtur. Nam & Miſſas per hebdomadas pſallendo dicunt, & in Horis Canonicis capitulum & orationem canunt, Epiſcopo celebranti aſſiſtunt, & alia plura. Solum igitur quoad Horas introductum eſt, vt per Capellanos canentes ipſi aſſiſtant. Cum talis igitur conſuetudo vigeat, & prælati conſentiant, ſequitur, nec eos non canentes peccare, nec ad vllam reſtitutionem teneri. Secundò, id mihi perſuadeo ob iura, quæ huic parti fauent 218
plurimùm. Nam in cap. 1. de Clerico non reſid. lib. 6. ſic habetur. *diſtributiones eis qui in choro adfuerint dentur*, & in Concil. Trident. vbi ſuprà eadem prorſus verba ſcripta ſunt, citato prædicto cap. ex Bonif. 8. quòd idem in cap. licet de Præb. & digni. prorſus habetur, & multo expreſſiùs, in act. 3. Decre. 10. Concil. Tolen. quod celebratum eſt ſub Pio V. Sede ipſa Toletana vacante. Si ergo prædicta iura ſtatuunt quotidianas diſtributiones eſſe conferendas iis, qui interſunt, & nihil amplius, vt illis dentur, exigunt, conſequi videtur, eos qui adſunt licitè eas percipere, iureque facere ſuas, & multò melius fructus ipſius beneficij cùm eorum loco diſtributiones fuerint ſubrogatæ, & per conſequens ſint eiuſdem naturæ, & ſub eiſdem legibus ſubiectæ, quoad cauſam eas percipiendi, imo longè plura requiruntur ad diſtributiones lucrandas, quàm ad fructus, vt omnes fatentur. Vnde vnius diei reſidentiam videmus totius anni fructus lucrari, & tamen diſtributiones non niſi eius diei, duo reſidet, & communis opinio ante Concil. Latera. (vt 219
autor eſt Nauar. trac. de red. quæſt. 1. colora. 19. & apertè tenuit Sylu. verb. illo clericus q. 24. innumerabilibus ad id citatis authoribus) tenebat, quod fructus non amittebatur ex nõ reſidentia, niſi poſt ſententiã, & tamen ipſi idem fatebantur, nullo pacto lucrari diſtributiones, ſed

in foro animæ esse restituendas, vt patet per Sylvest. verbo, beneficium, 5. quæst. 3. Si ergo distributiones dandas esse iura decernunt eis, qui intersunt, à fortiori concedentur etiam & fructus, & ita colligo ex Couar. num. illo 3.

SED contra prędicta facere videtur, huiusmodi consuetudinem non valere nunc temporis. Licet enim ante Concilium Triden. consuetudo non psallendi à peccato & restitutionis onere excusaret, tamen ea consuetudo improbata & sublata videtur per dictum Concilium: dicit enim, *compellantur canonici per se diuina obire officia, & non per substitutos atque in choro ad psallendum instituto Hymnis, & Canticis Dei nomen reue-*
220 *rentur, dignè, & distinctè laudare.* Si ergo ad id compellendos canonicos Concilium præcipit manifestum est, contrariam illam consuetudinem omnino damnare. Verùm respon. non dixisse Concil. vt ipsi teneantur obire officia per se, & non per substitutos, & quòd ipsi nomen Dei laudent in Psalmis, &c. Sed quod compellantur id facere, & ita præceptum non dirigitur ad ipsos, sed ad prælatos, qui si in eo negligentes essent, peccarent illi quidem, non Canonici sua vtentes consuetudine. Fuit enim intentio Concilij, vt prælati conuenientibus iuris remediis canonicos compellendo, eos ad pristinum psallendi morem, & primæuam institutionem, reuocarent: qua salutari, & antiqua consuetudine reuocata, tum demum sub mortali tenerentur canonici psallen-
221 do officium per se ipsos exercere sub mortali & sub restitutionis onere. Vnde Armill. §. illo 21. cùm dixisset Canonicos debere in Ecclesia officium dicere in Choro, subdit, *& prælati, vel illi ad quos pertinet facere hoc obseruari, si omittant mortaliter agunt*, quasi præceptum sit non ad Canonicos, sed Episcopum, & ad alios obseruatores quibus ex officio conuenit. Neque tamen ob prædicta in eam sententiam ingredimur, qua aliqui putant delendum esse de Ecclesia figuratum cantum, quod propositum in Concil. Tole. prouinciali anno 1573. ab aliquibus perhibetur fuisse. Nam ad Dei honorem, Ecclesiæ splendorem, & fidelium deuotionem pertinere id canendi genus arbitramur.

Ex quibus patet solutio primi argumenti. Licet enim officium Canonicorum sit Horas Canonicas psallere in choro, si primam institu-
222 tionem attendamus, tamen de consuetudine solum est, vt Missam ordinatim psallant in Ecclesia, vt horarum officium suo ordine faciat, hebdomadarij officium exequentes, incipientes Horam, cantantes capitulum, & orationem, & denique Choro assistere, & sua assistentia Dei gloriam complecti. Et sanè multò pulchrius, & ad proximorum consolationem, & ædificationem, & ad Dei laudem accommodatius est, vt coadiutores (quos pertionarios vocant,) & Capellanos (quos Cantores dicunt) habentes, diuina officia mira suauitate, & vocum varietate, atque instrumentorum cantibus exequentes ipsi veluti maiores sacerdotes omnia conspiciant, & gubernent, quæ ab inferioribus decantantur interius meditentur. Ob hæc ergo officia (quæ & consuetudo habet, & in se non sunt minima) dantur eis redditus & distributiones. Fateor equidem quòd in diebus non festiuis, vbi cantu figurato non vti solent,

sed can

ſed cantu communi vulgo *cantollano* deberent prælati, vt ſuprà dicebam, & Concilium Tridentinum præcipit, eos ad pſallendum cogere, tum enim tacere non tam eſt rationabilis conſuetudo, ſicut in feſtiuis diebus. Et per hæc patet ad ſecundum.

AD tertium ex Concil. Baſilienſ. & Aquiſgran. Reſpon. ad primum ibi Concilium videri magis, quàm præceptum dari. Dicunt enim patres, *debent pſallere*, quod verbum conſilium denotare videtur. Deinde ſi eſſet præceptum conſuetudine derogatum eſt, ſicut ipſa prima inſtitutio. Maximè quia prædicta Concilia habita ſunt, cùm nondum eſſent cantores in Eccleſiis creati, & ad coadiuuandum introducti, quo caſu omnes fatentur Canonicos teneri per ſe ipſos pſallere, nulla conſuetudine excuſante, vt dixi in quarta ſuppoſitione. Eſſet enim corruptela magis, quàm prouida, honeſta, & rationabilis conſuetudo.

AD vltimum ex illa extrauaganti Pij V. quod magis vrgere videtur reſpon. ſenſum illorum verborum, ſi rectè expendantur, non eſſe eum, quem arguendo afferebamus, ſed is eſt planus ſenſus. Ille qui non recitauerit Horas, ſcilicet, nec in choro, nec extra, quamuis in choro adſit, prætendens ſola præſentia lucrari, non lucrifaciet fructus & diſtributiones: itaque illa particula, *cum aliis*, non eſt iungenda illi verbo non recitans, ita vt ſenſus ſit, quòd cum aliis, non recitans in Choro, non lucrifaciat. Id enim alienum eſt ab intentione Pont. quæ erat condemnare non recitantes vllo modo, vti factum erat, vt in d. §. ſtatuimus Concil. Lateranen. Senſus ergo eſt, tenetur reſtituere non recitans Horas tametſi non recitans, id eſt, prædictus beneficiatus non dicens Horas, ſit præſens cum aliis in Choro omnibus horis, quãuis præ- 225
tendat ſola præſentia, &c. Adde quòd illud verbum *ſola præſentia* oſtendit loqui, de non dicente Horas etiam in camera, ſed ſolùm quia præſens eſt Choro, vult lucrari fructus & diſtributiones. Nos verò non ſolum præſentiam ſufficere putamus, ſed etiã recitare horas oportere ſaltem in priuato. Fateor quòd accentuatio dictæ extrauagan. pro vt refertur à Nauar. magnam mihi dubitandi materiam dedit. Oppoſitum enim potius ſenſum indicat. Ego verò nullam aliam legi niſi illam. Nam poſt verbum *non recitans*, non habet inciſionem, ſed cætera iungit, ſcilicet *omnibus horis*, & ita ſenſus eſt, quod tenetur reſtituere non recitans cum aliis, etſi omnibus horis adſit, at (ſententia mea) non recta videtur accentuatio, nec menti, nec verbis Pontif. conſona, vt dixi, ſed particula *cum aliis*, determinat verbum *præſens adſit*, immediatè ſequens, ita vt ſenſus ſit, tametſi cum aliis præſens adſit non recitans officium, non lucretur: vnde conſequens eſt, vt is qui non recitat licet præſens adſit, non faciat diſtributiones fructuſque ſuos. Non autem qui recitat, & aliàs præſens adeſt, cum conditionibus ſuprà poſitis. Et hæc circa 226
hanc dub. à Doctoribus parum agitatam à nobis dicta ſint. Id adnotare placet poſt has ſcriptas conſiderationes legiſſe me, Bernardinum Sandoualis bonis litteris, & ſumma pietate virum, vt eius ſcripta declarare videntur, qui noſtram de reſtitutione ſententiam, & ob id ipſum fundamentum aſtruit, (quem modò ad manum non habui)

tenet inquam in titulo de Diuinis officiis cap.16.& Syluest.verb. hora, quæst.2.dicto 4.dicens de bene esse teneri beneficiatum dicere Horas in Ecclesia, sed ibi loquitur Syluest. de beneficiatis in communi, nam de Canonicis in particulari docet eodem verbo q.10. teneri ad dicen-
227 dum officium in Ecclesia, nisi sit legitimè impeditus per 92. d.c.fin. & ita pro prima opinione suprà est à nobis relatus. Nostræ tamen sententiæ præter præfatum Dominum Bernardinum videtur Caiet.in summa. Qui cùm disputaret,an satisfaceret Horis canonicis, qui versũ sui chori submisse dicit,respondet. Quod licet de iure non satisfaciat,si tamen intelligerem (inquit) esse in consuetudine non condemnarem, tanto magis quanto maiores non tam cantare,quàm ea quæ ab aliis cantantur meditari oportet,& colligitur ex Couarru.num.illo 3. vt dixi.

TERTIA dubitatio sit.Num qui Horas recitat,vel canit sine attentione teneatur ad restitutionem siue Horas ipsas repetendo, vt specialiter defraudatis restituat spiritualia, siue saltem fructus? Primum
228 præmitto, quòd non tenetur restitutionem facere spiritualem, secundum æqualitatem,id est, non tenetur Horas sic sine attentione recitatas,repetere die iam transacto,vt dixi suprà dubitatione præcedenti de beneficiaro omnino non recitante. Quamuis Viguerius, & alij, quos (cùm de canono. horis agerem) retuli oppositum senserint. Quæstio ergo est de fructibus & distributionibus,an teneatur restituere.Et quæstio est generaliter de omni beneficiato.

SECVNDO suppono, quòd non eo solo quòd sit in peccato mortali (etiam fornicatione notoria) tenetur restituere, vt suprà dixi, imo potius & satisfacit præcepto Ecclesiæ de recitandis, & psallendis Horis, ita vt nouum non committat peccatum contra præceptum recitandi. Licet contra senserit Adrianus, & alij quos suprà retuli, & alibi latius tradidi. Tota ergo dubitatio est de eo qui sine attentione eas vel cecinit in choro, aliàs eas non recitans, vel extra chorum sine attentione vlla dixit.

IN qua difficultate Sotus lib.10.de Iust.quæst.5.art.6.conc.4.in fine docet,quod ille qui voluntariè se distrahit, licet mortaliter peccet,non tenetur vllam facere restitutionem,sed Sotus ibi loquitur consequen-
229 ter ad quandam suam (quam ibi tenet) opinionem, suprà à nobis refutatam,quod dimittens officium vnum,vel duos dies non tenetur ad restitutionem. Vnde eam reddit rationem suæ sententiæ, quia (inquit) si totum officium dimitteret non peccaret,ergo à fortiori quia desit attentio etiam de industria non tenebitur restituere.Si verò attentionem perpetuò non haberet, non explicat Sotus an restituere teneatur, verum tamen quodammodo deducitur ex eius sententia, quòd teneretur restituere. Quoniam cùm eam rationem adhibeat, ne teneatur, quia (inquit) totum dimittere non obligat ad restitutionem ergo à contrario sensu, in casu, quo officium dimittendo peccasset mortaliter (vt si vltra quatuor vel 8.dies dimitteret) sentiret esse mortale,sine attẽtione
230 recitare,Naua.ergo tractatu de oratione,quem Romæ edidit, c.23.nu. 7.hanc opinionem planè defendit, eum, qui in priuato, vel in choro se

volun

voluntariè distrahit, non lucrari distributiones, & fructus eius diei, & per consequens eius horæ, in qua voluit esse distractus. Et potest probari hæc sententia (ille enim non probat) quia ille non satisfacit præcepto de recitandis horis, quin potiùs mortaliter peccat, ergò iniustè accipit distributiones & fructus. Non enim solùm non ritè exequitur officium diuinum, vt ille qui est in peccato mortali occulto, vel notorio, sed neque vllo modo implet. Oratio enim sine attentione, non est oratio. Docet tamen num. 19. sufficere attentionem ad verba, quæ licèt sit inferior ex tribus, scilicet ad Deum, ad sensum, & ad verba, tamen talis attentio sufficit ad saluanda iura, quæ postulant attentionem.

CORDVBA tamen per aliud extremum, lib. 4. quæst. q. 13. docet 231
nec distributiones, nec fructus esse restituendos. Quia licèt talis oratio ad effectum vitandi peccatum, non valeat, tamen ad effectum non recitandi iterum, quæ est spiritualis restitutio, & ad effectum non restituendi redditus, tales orationes acceptat Ecclesia. Maximè (inquit) quia Ecclesiæ deuotio supplet, cuius ministri sunt, sicut & voces organorum, & alias instrumentorum insensatas acceptat. Quam opinionem adstribit Medinæ, Ant. Castr. Syluest. & aliis, quos retuli dubit. præcedenti, suppositr. 2. Porrò omnino mihi falsa videtur hæc Cordubæ sententia. Primùm enim quòd ait non requiri ad lucrandos redditus, exterior saltem attentio, quæ non est propriè attentio, cùm non sit mentis, sed compositio quædam, modestia, & recollectio exterior, qua saltem secundùm apparentiam, videatur attentus, verba & confabulationes vitando, à ratione prorsus est alienum, vt suprà probaui. Nam ex omnium sententia, peccat mortaliter, & non satisfacit præcepto Ecclesiæ, de recitandis horis, quidquid dicat Cord. Quin potiùs vtramque restitutionem facere tenetur, spiritualem quidem repetendo (si tamen dies non 232
est elapsus, aliàs non tenetur, vt suprà dixi) & temporalem fructuum. Cùm enim iura præcipiant attentionem & deuotionem aliquam (vt patet ex cap. dolentes de Celebratione Miss. vbi præcipitur attentè, pariter, & deuotè. Et in Concilio Trident. & aliis suprà relatis, vt distinctè & reuerenter) omnino gratis sibi persuadet Cord. Ecclesiam talem orationem: quæ oratio non est vera, nec ficta acceptare ad aliquem effectum. Quis enim sibi persuadeat in Choro confabulantes, ridentes, murmurantes, scribentes, & alia aliena intermiscentes, aliquo pacto ab Ecclesia acceptari, & nec Horas recitare, nec redditus restituere teneantur? Longè enim violentior est præsumptio non acceptandi Ecclesiam. Cùm eius præceptum, quod de exterioribus est, etiam exteriùs non obseruent, quod maximè dolet Pontif. in d. cap.

SECVNDO putamus, non modò esse necessariam hanc exteriorem 233
corporeæ cõpositionis attentionem, sed etiam interiorem, non sanè ad Deum, vel ad sensum, sed saltem ad verba, vt quis redditus lucretur, & ita sentit Nauarr. vbi suprà. Moueor, quoniam licèt non sit necessarium implere præceptum diuinum de oratione, ad lucrandos fructus, tamen certè Ecclesiæ præceptũ necesse est implere, ob cuius impletionem, ipsa Ecclesia stipendia assignauit, at præceptum ab Ecclesia de

hac interiori attentione ad verba. Licèt enim nos cùm hanc materiam de Horarum attentione tractassemus, in eam sententiam fuerimus ingressi, vt arbitraremur Ecclesiam non præcipere interiorem attentionem, sicut ad Deum, & sensum. Vnde voluntariè & ex professo se distrahentem, & de bellis & inutilibus rebus cogitantem, non peccare mortaliter, tamen eam attentionem, sine qua recta pronunciatio & recitatio esse non potest, in Ecclesiæ præcepto esse existimabamus. Constat autem neminem ne ad verba quidem attendentem, posse ea verè & distinctè pronuntiare, & saltem periculo errandi, se exponere. Igitur talis attentio est sub Ecclesiæ præcepto: & per consequens eam non habentem, & horas redicere, si dies est, & fructus restituere, teneri.

234 FATEOR equidem, quòd si quis memoria teneret omnia recitanda, quamuis nec ad verba attenderet, satisfaceret, cùm non se exponat periculo non pronuntiandi, vt exteriùs attentionem exhibeat. Vnde qui de more solito dicit, vel Laudes, aut Primam, vel aliam Horam memoria, in fine verò vltimi psalmi aduertit se recitare, credendum est Ecclesiæ præcepto satisfeciisse, & ad restitutionem non teneri, cùm rectè saltem pronuntiauisse sit verisimile.

235 QVARTAM difficultatem placet hic examinare breuiter, quæ ex dub. 5. suppos. 1. distulimus. An excommunicatus, vel suspensus à iure, vel ab homine, sit priuatus, ipso facto, fructibus & distributionibus, & ita ea restituere teneatur. Nam Hadrianus, & alij, quos ibi retuli, dicunt teneri ratione peccati notorij, vel occulti. Quia dicunt idem est ac si non oraret, cùm non ritè oret. Quia nullum & inutile, idem sunt. Contrariù tamen docet Syluester, vt ibi diximus. Quia si non quoad Deum, tamen quoad Ecclesiam ritè exequitur officium. Nauar. mediam sequitur sententiam c. 25. numero 123. Quòd scilicet potest percipere aliquot fructus, sed non omnes, eos nempe qui satis erunt ad se, & suos honestè sustentandos, cæteros tenetur restituere, & id, nisi bona habeat, vnde viuat. Quod Couar. verum solùm fatetur de deposito, vel suspenso ob
236 crimen, ne cogatur mendicare, grauatus inopia, in opprobrium ordinis clericalis: non autem de excommunicato, vel suspenso ob contumaciam. Huic enim, etsi egenus sit, nihil dari debet de redditibus beneficiorum, cùm possint à contumacia, & consequenter ab excommunicatione, immunes fieri: quod idem cēset de eo, qui actu, & solemniter depositus est, & exauthoratus militia sacerdotali. Quod frequentissimo omnium calculo receptum esse testatur. Quod probat ex Glos. in c. Cum Vnitonienses, verb. admiserunt, de Elect. & clem. Vt ij qui de ætate & qualitate. Et c. Pastoralis. §. fin. de Appell. receptas per Panor. in d. locis. Et ex c. Apost. de Excep. Ij tamen authores non explicant, an loquatur de eo excommunicato, qui in effectu residet, an non, & ideò mihi videtur esse distinctione opus.

237 PRIMVM ergò videtur, quòd siue sit excōmunicatus, siue suspensus etiā notoriè, si in effectu venit ad Chorum, & residet, & Horas recitat, &c. non tenetur restituere fructus. Quia vt suprà dixi, dub. 5. ex Syluest. Licèt quoad Deum non satisfaciat, tamen quoad Ecclesiam facit

facit quod illa ordinatit, & id nisi in sententia explicetur, quòd sit priuatus fructibus, id enim planum est. Siue ergo fructus, siue distributiones lucratur in conscientia, occultè vel notoriè excommunicatus, dummodò residеat, & sua munera præstet, cum circunstantiis suprà à nobis positis. Nec opus est limitare hoc, ad eos redditus, qui sunt necessarij: quia si reuera recitat, & residet, omnes lucratur, & ex iustitia illi debentur, cùm reuera exequatur diuina officia, prout Ecclesia ordinauit. Verum est, quòd excommunicatus notoriè, neque ille veniet, nec tollerabitur in officiis cum aliis, & ita de hoc non est tanta difficultas, nec puto Nauar. loquutum fuisse in illa limitatione, de excommunicato reuera officium exequente, sed de non veniente, sicut & Couarr. illatione 12. Id ergo solùm in hoc puncto probatum volumus, quod præ- 238
cisè ratione peccati mortalis, vel censuræ, non est priuatus redditibus, quicunque beneficiatus, siue Curatus, siue Canonicus, siue simplex habens beneficium, modò tamen officia exequatur.

Secvndo ergò videtur, quòd si non venit ad Chorum, nullo pacto lucrabitur distributiones, nisi iniqua esset excommunicatio, vt ait Couar. Hæ enim non nisi residentibus in effectu, dantur, nisi adsint legitima impedimenta: quia non est legitimũ impedimentũ, cùm sua culpa sit excommunicatus, ita Couar. illat. 12. Nauar. vbi suprà, & l. 3. & 9. part. 1. Sed quid, si non stat per eum, quò minùs absoluatur, in hoc casu docet Nauar. nu. illo 223. quod non tenetur restituere, & ita mihi videtur, quia tunc incipit esse legitimè impeditus. Nec refert, quòd sua cul- 239
pa inciderit impedimentum, quia cùm iam non stet per ipsum, quò minùs absoluatur, non est culpabile, quòd non adsit, sicut licèt infirmitatem sua culpa incurrisset, non ob id, dicemus non esse legitimum impedimentum, cùm per eum iam non stet, quin veniat ad Chorum, vt in hac specie adnotauit Couar. nu. illo 8. illat. 7. c. 13. lib. 3. Var. resol. quæ de fructibus grossæ verissima sunt. Vnde annotat Couar. illat. 12. quòd iniustè excommunicatus, non est priuatus fructibus, etiam si non adsit Choro, & docet glos. in c. super. 2. q. 5. glos. in c. Pastoralis. §. verum, de Appellat. Panormit. & Imol. ibidem. Dominicus in cap. contumaces, dist. 50. de distributionibus nõnihil difficultatis habent, sed idem omnino putarem. Iura enim suprà dicta, tam de fructibus, quàm de distributionibus, dicunt dandas esse residentibus, nisi legitimè sint impediti. Scio putare Couar. illat. 12. non lucrari, nisi duo concurrãt. Primùm, vt 240
tẽpore excõmunicationis resideat, id est, præsens sit in ea ciuitate, vbi beneficium habet. Secũdò, vt ante excõmunicationẽ esset solitus diuinis officiis interesse, ea fortasse ratione (vt suspicor) quoniã excõmunicatio in isto, non est causa non interessendi, sicut dixerat idem Couar. infirmitatem, quæ causa non est, vt non intersit, quia aliàs erat solitus non interesse, non sufficere, vt lucretur absens, distributiones. Verumtamen, quod attinet ad hanc partem (iam suprà ostendimus) saluo aliorum iudicio, quòd etiamsi infirmitas, vel aliud Canonicum impedimentum (quale videtur esse iniusta excommunicatio, de qua loquimur) non sit causa, sine qua, non absentiæ à Choro, nihil nocere ad

lucrandas

lucrandas distributiones. Nam interior bonus, vel malus animus in restitutionibus, nihil efficit, nec Ecclesia talem actum internum punit. Si enim ille venire vellet ad Chorum, eo die, quo ægrotare, vel excom-
241 municari iniustè, cœpit, quis dubitat, quin ille lucraretur fructus, & distributiones, cùm reuera sit iam infirmitas, vel excommunicatio, totalis causa non interessendi, sola igitur animi voluntas, & interior motus, ius ad fructus, vel distributiones daret vel auferret, solamque hanc cogitationem Ecclesia puniret, quod dicendum non est, maximè, quia facilè sic infirmus vel excommunicatus, posset mentem mutare, & ita, sola sua voluntate, se à restitutionis obligatione eximere. Et vt nostræ sententiæ rationem meliùs intelligas, accipe è diuerso argumentationem. Si Canonicus ad Ecclesiam ire solitus, in morbum incideret, secumque (licèt prauè) decerneret, non iturum ad Ecclesiam, etiamsi valeret. Nunquid is fructibus vel distributionibus priuatus erit? Nequaquam sanè. Praua enim cogitatio ius percipiendi, ex legitimo impedimento, auferre non
242 potest, & tamen iuxta hanc sententiam non faceret fructus suos, & distributiones huiusmodi. Si quidem infirmitas illa non est causa, sine qua non absentiæ, vt patet. Nam etiamsi valens esset, non accederet. Illud est confitendum, in exteriori foro Couar. & aliorum valete sententiam. Is enim, in quo infirmitas & excommunicatio iniusta, efficax causa absentiæ non est, quia non erat venire solitus, non reperit distributiones, nec ei dabuntur. Quia præsumitur, quòd valens, non veniret, & ita in pœnam iustæ præsumptionis, jam anteà per solitam absentiam ab Ecclesia, cognitæ, priuari poterit, etiam tempore legitimi impedimenti. Nos verò ante sententiam loquimur.

QVINTA difficultas, vtrùm sacerdos, qui pro vna Missa, plures accipit eleemosinas, teneatur ad restitutionem damni spiritualis illati, vel Missas iterùm dicendo, vel faciendo, vt alius pro eo dicat, vel saltem
243 temporalem pithantiam restituendo? Quæstio hæc pendet ex ea, an Missa pro multis oblata, tantum valeat singulis, ac si pro vno quoque solummodò diceretur? Pro cuius quæstionis intelligentia, quædam mihi, lector, præmittenda sunt. Primùm, in vnoquoque bono opere in charitate facto, esse tres valores, aut fructus. Primus est valor meriti condigni, quia scilicet pro illo, danda est gloria in cœlo, ex iustitia & lege Dei, iusta illud Christi Redemptoris nostri, *qui dederit potum aquæ frigidæ in nomine meo*, &c.

SECVNDO, est impetratio, quia scilicet per actus bonos in charitate factos, impetramus à Deo nostras petitiones, & hoc potest dici etiã meritũ, sed de cõgruo. Non enim aliqua lege tenetur Deus, omnes nostras petitiones concedere in particulari, sed est cõgruum, vt ipse sua liberalitate, nostris annuat petitionibus salutis, scilicet bonorũ successuum, &c. Quamuis si quatuor conditiones adsint in oratione, quas D. Thomas commemorat 2.2.q.83.art.6.ad secundum. Sylvest. verb. oratio.q.6.dict.4. & Gabr. lect. 63. in princ. infallibiliter impetrabuntur
244 petita, ex eius sententia. Tertiò, valet quodcumque bonum opus in charitate factum, ad satisfactionem pœnæ debitæ pro peccatis, & id ex iustitia,

iustitia, vt cùm de satisfactione agerem, scripsi. Neque opus est ista nunc probare, sed præmittere, vt certam sapientissimorum doctrinam. Est tamen quædam inter prædicta bona, differentia. Nam primum bonum scilicet meriti ex condigno, non potest alteri valere, quàm facienti ipsum actum, vt cùm de gratia agerem probaui & est communis sententia, at meritum congrui seu impetratio quæ sunt in secundo genere, & satisfactio, quæ est in tertio genere potest aliis applicari, vt in dicta materia de satisfactione ostendi, & Sum. quotidie Pontifex per indulgentiarum concessiones applicat & eis valet non solum ex congruo, sed etiam ex condigno. Cùm igitur Missæ celebratio inter 245
opera bona computetur, ideo illi actui dicta tria bona respondeant necesse est. Nempe meritum, quòd solius est sacerdotis, impetratio, & satisfactio, quæ potest prodesse aliis, & hæc procedunt de actu illo, prout noster est, quod opus vocant operãtis, nam prout Christi actio, & meritum est iam dicere pergimus.

Est secundò notandum, quòd in Missæ sacrificio est valor ex opere operãtis, qui triplex est, vt dictum est in primo puncto, & vltra hoc, valor est ex opere operato, nempe ex bonis operibus Christi, quæ ibi velut in vase quodam reseruantur, & nobis applicantur, & in eo est assignare triplex illud bonitatis genus. Nam ibi vltra nostrum actum, aut triplicem eius valorem, alius triplex valor reperitur. Meritum scilicet Christi, impetratio eiusdem, aut satisfactio, quæ nostros longè superant, quippe qui infiniti in ratione meriti & satisfactionis, à quibus nostra operatio habet suos valores, vim & efficaciam omnem. Est 246
tamen quædam differentia, quia (vt dixi) meritum nostrum nulli valet ex iustitia ad gloriam vel ad augmentum gratiæ: sed meritum Christi, satisfactio, & impetratio valent nobis de cõdigno, aut ex iustitia, quia est caput nostrum, & i a nobis membris cùm applicatur, valet ex iustitia, ac si nostra essent eius merita ad gloriã & satisfactionem. Vnde tam primam gratiam & remissionem peccatorum operatur in nobis illud sacrificium & cætera sacramenta, quàm ipsam pœnæ remissionem. Si enim Adæ peccatum quia peccatum erat capitis ex iustitia omnes eius posteros condemnatos infecit, multò magis Christi gratia (qui est secundus Adam) meritum, & satisfactio omnes quotquot attingit saluare ac reficere poterit, vt *vbi abundauit delictum superabundet, & gratia.* Est & alia meo iudicio differentia, quia cùm eleemosyna taxatur, promissa, vel aliquis sua sponte promittit alicui Missam dicere, vel eius defuncto, non taxatur neque promittitur valor, secun- 247
dum quod est operantis, sed secundum id quod est ex opere operato, vt benè Caietanus docuit in Quodlib. de celebratione Missæ quæst. 2. versi. ex his ergo, & Cord. lib. 1. quæst. q. 4. §. pro declaratione. Meritum enim & satisfactio, quæ est ex deuotione offerentis, liberè potest applicare sibi vel alteri, vt placebit. Quod inde manifestatur, quod si quis in peccato mortali celebrat satisfacit, vt notum est danti sibi eleemosynam, & tamen non applicat meritum, vel satisfactionem suo actui respondentem, quæ nulla est, sed solum Christi satisfactionem

& meritum. Non ergo tenetur ex iustitia Missam petenti, vel deuotionem adhibere suam, vel adhibitam applicare ei, pro quo celebrat. Ex quo obiter decet inferre, petenti Missam de spiritu sancto, de defun-
248 ctis, vel de alio sancto, vel vt Orationé de salute, vel de B. Virgine, &c. apponat, non teneri sacerdotem acquiescere, nisi ob specialem illum laborem non debitum, eleemosynam augeat. Quòd non solum probo ex eo, quòd vt Sylvest. sentit verb. Missa, q. 8. dicto 5. & supplemétum ab eo citatum, & alij multi, nulla Missa est defuncto, vel cuipiam alteri salubrior, quàm dici. Hoc enim infra examinabimus, sed etiam ex eo, quòd cùm taxatur Missæ labor, non cum iis circunstantiis sed simpliciter taxatur. Vnde importunas has conditiones sacerdos non tenetur admittere, nisi specialiter promitteret: tum enim teneretur ex vi promissionis & veracitatis sub veniali peccato implere, sicut aliâ quamuis promissionem, quæ non impleta non damnificaret proximum notabiliter. Licet Sylvest. verb. Missa, peccatum esse mortale contendat, cùm dicat infideliter agere, & non satisfacere, quòd tunc verum dumtaxat putarem, cùm ob has conditiones & similes (vt quod Missa dicatur in hoc loco, quo etiam casu loquitur Sylvest.) eleemosyna notabiliter augeretur.

249 TERTIO est animaduertendum, adhuc præter valorem illum triplicem ex opere offerentis ministri, & alium triplicem ex opere oblati Christi, imo etiam verè offerentis, esse etiam alium triplicem valorem ex fide & deuotione Ecclesiæ offerentis illud sacrificium. Quia vt ex Canone constat, Ecclesia offert illud medio ministro. Sunt enim Missa, orationes, & cæremoniæ actus quidam publici ex institutione Ecclesiæ ordinati: atque idem dico de Horis Canonicis & de aliis orationibus ab Ecclesia compositis. Et quamuis Scotus Quodlib. 20. art. 2. & Gabr. in 4. distinct. 1. & 45. vt citat Cord. appellant hunc valorem ex opere operato, quia inuenitur in hoc sacrificio vltra meritum operantis ministri, tamen melius docet Cord. in libro 1. quæst. q. 3. & Couar. in capite Alma mater parte priori §. 5. num. 6. Sylvest. verb.
250 Missa in principio. Nauarrus capite 25. num. 111. pertinere ad opus operantis, cùm habeat efficaciam ex Ecclesiæ deuotione vel fide. Alioquin etiam Horæ cano. & aliæ publicæ ab Ecclesia institutæ haberent effectum ex opere operato, cùm vltra sacerdotis meritum habeant valorem alium, scilicet ex Ecclesiæ merito, quod non verè diceretur, quidquid idem Gabriel velit, lectione 57. litera B. Quòd idem, & à fortiori docet de Oratione dominica, & Medina C. de oratione c. de oratione pro se fusa. Gerson 3. part. Alphab. 7. Id enim solum est verum quia præter motũ priuatæ personæ habent valorem ex deuotione Ecclesiæ, vel Christi orationem præcipientis, & instituentis. Idem est dicendum de valore eiusdem Missæ ex opere operantis, petentis (in-
251 quam) illam, & fidelium audientium & offerentium. Nam ijs etiam respondet suum meritum & satisfactio, si in gratia sint, vt dictum est de ipso sacerdote offerente.

SED antequam vlterius progrediar, placet breuiter rogare tria. Primum,

Primum, an valor Missæ, prout est ab Ecclesia, sit maior semper, quàm prout est à ministro? Alterú an ex in deuotione ministri minuatur valor ille, qui ex Ecclesiæ opere cõsurgit? Postremum, an possit sacerdos hunc qui ex Ecclesia est valoré, cui volet applicare, an verò satisfaciat, offerendo, & ex opere operato est Christi. Primæ dubitationi respondeo, me putare quantumuis creſceret ministri etiã sanctissimi deuotio nunquam peruenturam, vt æquet prædictum valorem. Nullus enim in particulari etiam sanctissimus dilectior atq; acceptabilior esse potest Deo in terra, quã sit tota eius Ecclesia, sancta, immaculata, non habens maculam neque rugam, contra cuius firmissimam fidem & charitatem inferorú portæ non prævalebunt. Maximè, quia corpus totum, multò 252
maioris virtutis esse debet, quàm singulare membrum. Vnde sicut Christi meritum est in infinitum maius, quàm Ecclesiæ, & ita valor huius sacrificij non potest habere æqualem, ita valor eiusdem, prout ab Ecclesia est, longè superat valorem ex deuotione optimi cuiusque sacerdotis: quòd magno solatio esse debet iis, qui Missas dicere iubẽt, cùm participes sint vltra Christi meritum & satisfactionem, etiam tot sanctorum (qui in Ecclesia sunt) meriti & deuotionis, quod vt statim dicemus non impeditur ob malum ministrum. Secundæ dubitationi respondet Sylvest. verbo Missa, in principio, prædictum valorem minui vel augeri ex deuotione & bonitate maiori, vel minori ministri, quia (inquit) minister est instrumentum Ecclesiæ, at verò instrumentum, quò aptius est operatur melius. Si minister igitur est in gratia vel maiorem habet deuotionem, fructuosior erit Missa, quoad orationes & preces Ecclesiæ. Quam ego sententiam nõ omnino probo: Quippe 253
ey qua sequeretur Missam mali sacerdotis nullius penitus esse valoris, nõ modò valore ab Ecclesia recepto, verùm etiam quo ad sacrificium & meritum Christi oblati, quod ipse & omnes tanquam erroneum eijcere debemus. Consequutio ex eo valet. Nam minister est Christi instrumentum, quemadmodum etiam in sacramentis, vt Christi instrumentum gratiam confert. Cùm igitur tam respectu Christi quàm Ecclesiæ minister exhibeat nudum ministerium, non debet eius malitia totaliter impedire, aut infirmitas & indeuotio eneruare siue Christi, siue Ecclesiæ meritú & valorẽ, neq; omnino quidquam ỏfficere, sicut nec malus famulus dans eleemosynã, vt instrumentú sui domini quicquam illius merito ob est, aut præiudicat. Rectius ergo docet Ange- 254
lus, quod Missa boni sacerdotis, quo ad orationes & accidentalia Missæ annexa, melior est melioris, prout orationes illæ pendent ab eo, vt priuata persona est, non tamen vt publica persona gerens vices Ecclesiæ. Sic enim à quocunque dicatur, æquè fructuosa oratio est, sicut & ipsum sacrificium. Sed rogas curiosiùs, quid si non vt minister Ecclesiæ, sed verbi gratia laicus Horas Cano. recitat, & Orationẽ dominicam, nunquid si in peccato mortali eas fundat proderunt saltem his pro quibus oratio fit? Sotus dist. illa 19. q. 2. art. 1. putat non prodesse. Quia ex quo non est Ecclesiæ minister, non habent illæ preces aliam vim, quàm si ab eo essent factæ: sed longè melius Nauar. & Couarr.

oppositum existimant. Quia ex quo Ecclesia eas instituit, & per se sunt Deo gratiores, & Ecclesia eas quolibet suo membro Deo offerri voluit. Tertiæ dubitationi respon. Vt mihi quidem videtur, non esse in
256 potestate sacerdotis valorem illum Ecclesiæ offerentis, sicut neque aliorum offerentium, pro quocunque volet applicare. Nam ipsa Ecclesia offert pro communibus necessitatibus, pro Papa, Rege, & omnibus fidelibus viuis & defunctis, & ita non est in eius facultate illam dispensare, sicut nec meritum, nec satisfactionem audientium, sed solum suæ potestatis est, Christi valorem ex opere operato, & suum ex opere operantis applicare, pro quacunque priuata persona ipse volet.

QVARTO adnotare debemus id, quod omnes ex Scoto animaduertunt, quod hoc sacrificium, & quodlibet bonum opus tribus modis potest alicui applicari. Primo generalissimè, & sic valet omnibus in charitate existentibus, iuxta articulum, quo credimus, *Sanctorum communionem.* Et hoc non ex intentione vel applicatione facientis tale opus, sed ex natura rei, quia sumus omnes vnum corpus, & ita bonum vnius membri naturaliter participatur à cæteris. Ista autem bona
257 (inquit Cord. quæst. illâ 5.) sunt gaudium spirituale, dæmonum debilitatio, reseruatio à malis temporalibus, & alia plura bona temporalia, & spiritualia, quæ Deus confert ob bona opera factáque amicorum. Vnde quando sunt plures in Ecclesia sancti, & plura bona opera fideles in gratia præstant, plura Deus confert Ecclesiæ beneficia, & aliis fidelibus cõiunctis in charitate, sed hic modus procul est à proposito, cum eleemosyna Missæ non detur ob hunc fructum, qui naturaliter sequitur ex ipso sacrificio & ex quocunque bono opere. Secundo modo contra, specialissimè, quando nulli alteri quàm offerenti prodest, vt meritum condigni, impletio præcepti, & alij fructus merè personales, & neque hic modus est ad rem, cùm per Missam non applicetur, nec
258 possit. Alioquin plures dato argento, vt sacerdos vel alius pro ipsis præceptum impleret, & gratiam & gloriam de condigno mereretur, aliis se negotiis implicarent. Quod absurdum est. Tertio igitur medio modo, quando scilicet dirigitur, & applicatur oratio seu Missa pro aliquo, vt communiter fieri solet speciali quadam ratione. Differt à primo hic modus: Quia non est communis omnibus ex natura amicitiæ, sed fit communis fructus, secundum specialem voluntatem offerentis. Vnde sæpè pro peccatoribus offert Ecclesia. Differt à secundo: Quia est alteri applicabilis.

QVIBVS suppositis quæstio est grauis. An Missæ sacrificium pro multis oblatum valeat vnicuique tantundem, ac si pro eo solo fieret? & sanè quod attinet ad fructum ex opere operantis, siue id sit ex motu boni ministri, vel Ecclesiæ, vel offerentium, satis alibi ostendimus minui, scilicet ex cõsortio participantium in tali oratione, vel bono opere, non solum in satisfactione de condigno, sed etiam in merito congrui. Quia reuera præmium etiam de congruo debitum, minus est,
259 cùm pro multis offertur. Fides enim atque deuotio iuxta quam de cõ-

gruo

gruo meremur impetrare, finita est, & consequeter præmium respondens finitum. Quamuis impetrationem non putamus minui, imo augeri laudem actus, & vim impetratiuã, cùm pro multis oramus, quàm cùm pro paucis. Cuius diuersitatis ratio est. Quia cùm satisfactio de iustitia habeat perfectam rationem debiti, & meritum congrui etiam habeat rationem debiti, licet imperfectam, saltem secundum quid. Respicit enim omne meritum præmium ipsum, sicut aliquo pacto debitum. Hinc enim est, quod cum offertur pro multis talis satisfactio, & meritum necessarium sit minus deberi vnicuique, siue debitum sit ex iustitia, vt in satisfactione alteri applicata, siue debitum sit secundum quid ex quadam congruentia: at impetratio non respicit præmium, aut meritum vllo modo, sed meram (eius quem oramus) liberalitatem. Hinc est, quòd ex eo quòd plures in oratione apponamus, non minuatur aliquid. Nam neque eius liberalitas impeditur, cùm limitata non sit, vt contingit in creaturis, vbi ij, qui pro pluribus orantur mĩnus habent quod dent, & ita nolunt sæpius, & pro multis rogari ob limitatam eorum virtutem: at Deus cuius virtus, & liberalitas non minuitur dando, non recusat aliquid sibi, & pro multis peti, imo illi placet. Vnde cùm oramus pro multis, magis est accepta omnino & nõ minoris efficaciæ pro vnoquoq;, præsertim quod non est diuidendum aliquid inter eos, pro quibus rogatur, vt est in satisfactione & merito etiam congrui: sed pro multis orare idem est, ac si iterum ac iterum orares pro vnoquoq; per se. Quid enim quo ad Deum attinet, an pro 20. roges vna oratione, aut pro vno roges, deinde pro duobus? Virtualiter enim oratio pro multis, est multæ orationes. Vnde Deus cùm non minus concedat rem, quia sæpius petas, imo id ipse cupit, vt scilicet simus importuni petendo, hinc est quod nihil minuitur ex multorum consortio. Sed de his aliàs latiùs disputabimus. Hîc enim solum agimus de merito ex opere operato sacrificij, an scilicet minuatur fructus sacrificij ex eo, quòd media illa speciali intentione pro multis offeratur. 259 260

NEQVE verò mouerĩ oportet in hac parte, quamuis contrarium sentiat Gabr. qui lect. 27. sub litera L. putat impetrationem esse minorem. Quia inquit aliàs posset quis impetrare primam gratiam quotcunque peccatoribus sicut vni, cùm ad impetrandum non requiratur pœnæ solutio, sed sola impetratio, quod ipse reputat inconueniens. Secundò inquit, quia si multæ pœnæ minores æquiualent vni maiori, & ideo non relaxantur, nisi per opus satisfactionis magnum, vel per plura opera minora illis æqualia, ita (inquit) est de bonis impetrandis, quòd æquiualent vni bono magno, & ideo non nisi per plura bona impetrari potest vnum bonum maius. Tandem quia maius est dare bonum, quàm delere malum: sed ad delendum malum, scilicet pœnæ, requiritur proportio & quantitas boni operis, ergo idem requiritur ad impetrationem boni. Denique id probat ex humana amicitia, in qua dilectus meretur maius bonum pro vno, quàm si supplicaret pro multis. Pro vno enim exauditur, si magnum bonum petit eius, sed non 261

exaudiretur pro multis, aut non tantum bonum impetraret. Sed hæc solum vera sunt in quantum tale opus impetratorium consideratur, vt meritorum etiam de congruo, non vt impetratorium. Impetratio enim vt impetratio non respicit meritum, sed liberalitatem dantis, sicut rationem, maximè apud Deum, qui peccatores exaudit sola sua bonitate. Dices saltem de lege etiam congrui, non exaudit illos, & ita impetratio ex lege amicitiæ erit minor? Respon. iam recurri ad meritum con-
262 grui, cùm iam ponamus aliquam rationem debiti, & legis. Impetratio enim in liberalitate sine vlla ratione legis & debiti etiam cõgrui, fundatur. Adde, quod debitum ex congruo non est etiam ex lege, aliàs esset condigni & iustitiæ.

IGITVR Stot. Quodlib. 20. Bonauent. in 4. distinct. 45. artic. 2. quæst. 3. Richard. artic. 5. quæst. 2. Duran. quæst. 3. Palud. q. vltim. Hadrianus Quodlib. 8. art. 3. quod refert Cord. q. citata fol. 45. docet minus valere vnicuique Missæ sacrificium, quàm si pro vno tantum offerretur, quamuis Bonauent. Richard. Duran. Adri. & Palud. tantum loquuntur de satisfactione, non de merito, quorum etiam sententiæ est Holcot. vt refert Medina tract. de Oratione quæst. 3. Gabr. in can.
263 lect. 27. litera S. qui hanc dicit esse communem, & penè omnium sententiam, quo ad pœnæ solutionem, quo ad bonorum verò collationem, existimat diminui multorum participatione. Hoc enim sacrificium duos præcipuè habet effectus. Primus est pœnæ solutio seu satisfactio. Secundus malorum ablatio, & bonorum gratuitorum collatio, tam gratiæ gratum facientis, quàm gratis datæ. Respectu ergo vtriusque putat Gabriel, non tantum valere Missam pro pluribus, ac si pro vno tantum diceretur. Eandem sententiam sequitur Nauarr. in summ. lat. c. 25. num. 92. & 111. & in cap. quando de cons. dist. 1. not. 1. num. 77. Sotus hoc ipsum latè tenet & probare conatur lib. 9. de Iust. q. 2. art. 2. conc. 2. & 3.

HAEC sententia probatur ab his Doctoribus. Primò & præcipuè quoniam hoc sacrificium est finitum. Nam licet res oblata sit in infinita, scilicet corpus & sanguis Christi veri Dei, tamen sacrificium non
264 est res oblata, sed ipsa oblatio facta vel à Sacerdote, vel ab Ecclesia, vel ab offerentibus, aut petentibus Missam, quam oblationem constat esse finitam actionem, & hinc est, vt quando Christus in cruce se obtulit, tum erat sacrificium infinitum. Quia offerens erat infinitè gratus atque acceptus Patri, & consequenter eius oblatio erat infiniti valoris: at modò non offert Christus immediatè, nisi impropriè in quantum ipse iussit nobis offerri. Vnde Paulus scribit, *Christus semel seipsum obtulit*, & ad Hebr. 9. *Introiuit semel in sancta aterna redemptione inuenta.* Et prima Petri 3. *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est.* Si ergo hoc sacrificium à sacerdote oblatum finitum est in valore, ergo pluribus applicatum minus vnicuique contingit. Vnde Gregor. homilia 21. non quantum, sed ex quanto in ipso sacrificio offertur Deus pensat. Hanc rationem latiùs prosequitur Gabriel sub litera K. Quia inquit, Christus in cruce immediatè se obtulit verè moriens, at in sacrificio

non

non iteratur mors, Christus enim resurgens ex mortuis iam non moritur, sed solum iteratur illius mortis reptæsentatio & memoria. Quis 265
autem dubitat, quin sit maioris efficaciæ, & acceptationis apud Deum mortem veram cum acerrimis doloribus offerre, quàm mortem semel passi memoriam. Vnde Ambrosius super epistolam ad Hebræos. Christus hostiam obtulit, ipsam offerimus & nunc, sed quod nos agimus, recordatio est sacrificij. Igitur Missa, quæ quotidie fit in Ecclesia, non æquiualet passioni & morti Christi quantum ad meritum, sed longè illa fuit maioris valoris, quanto magis est vera mors, quàm veræ mortis recordatio, non ergo Missa est infiniti valoris, sed minoris, atque finiti in numero, pondere, & mensura, iuxta Dei institutionem. Adde, quòd inde sequitur, quòd sicut Christus passus est ad totius mũdi redemptionem, ita vna Missa sufficeret pro redemprione animarum om- 266
nium ab omnibus pœnis purgatorij & ad impetrationem totius boni, quòd non est dicendum.

Secvndo, quia hæc sententia multum seruat laudabilem Ecclesiæ morem, & contraria destruit, quo scilicet plures Missas celebrare consueuit pro viuis & defunctis, & in particulari fideles pro se suisq; plures Missas deuotè expoſcunt, quæ omnia cum magno Ecclesiæ malo frigescerent, si doceremus vnam Missam infiniti esse valoris, alioquin frustrà essent tot sacerdotes, frustra tot Missæ, pro variis impetrandis ab Ecclesia ordinatæ. Est ergo fructus Missæ respõdens, secundum diuinam iustitiam minor eo, qui correspondet merito passionis Christi, & per cõsequens est finitus in certo gradu. Cùm ergo finitum per partes diuisum minus sit, sequitur Missam pro vno vel pro paucis celebratam plus valere cuicunque, quàm celebratam pro multis.

Tertio, quia cætera sacramenta, quæ operantur ex opere ope- 267
rato habent limitatum & taxatum gradum gratiæ & remissionis pœnæ, & ipsummet sacramentum Eucharistiæ, vbi est substantialiter & realiter Christus gratia increata, & gratiæ author, ergo idem erit dicendũ de sacrificio, non enim maioris virtutis est, vt sacrificium, quàm vt sacramentum.

Qvarto obijcitur pro hac sententia Sotus in 4. dist. 13. q. 2. art. 1. vbi plura conferens argumenta præcipuè sic argumentatur. Quia intentio (inquit) sacerdotis finita est, ergo quando pro pluribus offert est minor, secus ait quando à pluribus offertur, tum enim falsam putat hanc sententiam. Quia ex quo crescit numerus offerentium, etiam crescit acceptatio sacrificij & fructus, & ita in hoc recedit ab hac sententia, sed vt suprà diximus friuola est ista ratio.

Contrariam sententiam tenet Caiet. 3. tomo Opusculorum q. 2. de celebratione Missarum, Sylvest. verb. Missa 1. q. 9. Ang. eod. verb. q. 52. Cannus de locis Theolog. lib. 12. cap. 13. ad 10. S. Tho. 3. p. q. 79. art. 5. & ibi Caiet. & in 4. d. 45. q. 2. art. 4. ad vltimum & d. 2. q. 2. 268
quæstiunc. 4. Cord. q. illa 3. opin. 5. conc. 3. & videtur eiusdem Soti in 4. distinct. 13. quæst. 2. artic. 10. & ita eum citat Cord. pro hac opinione. Sed profecto vix Soti mentem percipias in prædictis locis, Nam

modò

modò hanc, modò illam sententiam videtur amplexus, semper tamen in primam sententiam magis inclinat. Hj ergo Doctores fructum meritorium, & satisfactorium ex opere operato, ex condigno valere tantum singulis (cùm pro multis offertur) ac si vni tantum applicaretur, docent: & mihi magis, placet hæc sententia. Quia reuera quidquid dicat Scotus & alij, virtus huius sacrificij infinita est sincategorematicè (vt aiunt) id est, non tantum prodesse potest hoc sacrificium ei, pro quo offertur, quin plus posset iuxta quantitatem fidei & dispositionis.

169 Licet enim sacrificium prout dicit oblationem, seu actum, quo sacerdos, & alij offerunt, sit finitum, & ita minor sit eius valor in singulis, tamen hic non est sermo de hoc genere sacrificij, quod pertinet ad opus operantis, vt patet, quòd commodius sacrificatio, seu sacrificij oblatio diceretur: sed loquimur de sacrificio pro opere operato, id est, de re ipsa oblata Deo à sacerdote (cum intentione tamen ministri offerentis) quam constat esse infinitè acceptam Patri. Vnde licet valor huius sacrificij requirat intentionem ministri & Ecclesiæ, imo etiam deuotionem ministri, vel eorum quibus prodesse debet, quod attinet ad quantitatem effectus, vt benè Caiet. in d. Quodlib. animaduertit: tamen deuotio ministri vel Ecclesiæ nullo pacto requiritur, nec ab ea vllo modo dependet virtus sacrificij ex opere operato, sed solum habet valorem & dignitatem ex re oblata, quæ infinita est. Imo si paulò attentius rem ipsam perspicere velimus, non secludimus actum offerentis à virtute infinita sacrificij, imo non modo damus rem oblatam

270 infinitam, verumetiam oblationem, quæ essentialiter & directè sit sacrificium. Demus enim de ratione sacrificij esse, non solùm rem oblatam cum intentione offerentis, sed etiam deuotionem seu actionem offerentis, vt contrariæ sententiæ volunt Doctores, tamen nihil inde contra nos haberetur. Quia, vt constat, Christus seipsum obtulit Patri factus pro nobis hostia, & offerens. Qui ergo illum ipsum Christum mortuum in cruce offert, sanè non modò rem oblatam à Christo, id est, vitam Dei infiniti valoris, sed etiam oblationem & deuotionem, eiusdem Dei offert. Et ita licet sacrificium sacerdotis vel Ecclesiæ, id est, oblatio facta, vt emanans à sacerdote & Ecclesia infinita non sit, tamen sacrificium, id est, oblatio, seu deuotio Christi, quæ à sacerdote offertur (licet finita oblatione à se elicita) infinita est, & ita non solum damus sacrificium infinitum pro re oblata, sed etiam pro actu offerendi, vt cum omni proprietate dici possit, sacrificium à sacerdote oblatum esse infinitum.

271 Dices, ergo nulla est differentia inter sacrificium, quòd nos quotidie offerimus incruentum & quod Christus semel in cruce obtulit prout oblatio est: respondeo imo esse certe differentiã. Quia actus quo nos offerimus est finitus, licet res à nobis oblata infinita sit, siue rem oblatam appelles ipsam Christi substantiam, siue appelles ipsam oblationem & actum infinitum, quo se Patri obtulit, at actus, quo Christus se obtulit erat infinitus simpliciter ac infinitè acceptus. Ratio discriminis est, quia nos primò offerimus ipsum Christum agnum immacu-

latum

latum & secundo offerimus ipsam eius oblationem seu sacrificium. Christus autem nullius alterius sacrificium obtulit, imo neque ipsius oblationem actu distincto, sed semetipsum offerens oblationem fecit, 272
non in actu signato (vt dicunt) sed in actu exercito, non actu velut reflexo, vt nos, qui eiusdem actum habemus pro obiecto, cùm offerimus, sed actu directo, eodem inquam & non distincto. Nam immediatum obiectum suæ oblationis erat, non oblatio vel alterius, vel sua, sed ipsemet agnus Dei, nunc tamen nostræ oblationis finitæ mediatus terminus est oblatio & actio, qua Christus se obtulit, & immediatè Christum offerimus: magna ergo differentia est. Nam oblatio personalis Christi erat simpliciter infinita, quoad acceptationem, quia erat oblatio Dei: at nostra quæ est ex nobis, est quidem finita, sed eadem nostra (id est terminus nostræ) quæ est à Christo est infinita. Cùm igitur non solùm rem oblatam, verùm etiam oblationem infinitam offerat Sacerdos, non potest dici valorem Missæ esse finitum, & eius fructum, sed esse maiorem, & maiorem sincathegorematicè, iuxta maius, & maius vas deuotionis, quo ille valor infinitus exhauritur. Sicut e- 273
nim vnius deuotio alteri non præiudicat, illam minuendo, ita nec fructus ex infinito sacrificio oblato minui potest ex multorum participatione. Et hæc est præcipua ratio huius opinionis. Aliàs ex opposita sententia sequitur. Primum quod Missa mali sacerdotis, vel quando in Ecclesia sunt pauciores iusti offerentes, nõ æquè prodesset ei pro quo dicitur, quoad id, quod est ex opere operato sacrificij, quod est contra communem sensum Ecclesię & August. c. vtrum, de cõsecratione dist. 2. *Nihil à bono maius, nihil à malo minus offertur.* Dices imo inde colligitur, esse certum gradum meriti, & satisfactionis ex opere operato, & Dei ordinatione. Quia nec maius à bono, nec minus à malo confertur. Respond. imo ècontra. Ideo enim (inquit Aug. nihil à bono maius, & nihil à malo minus offertur, quoniam ab vtroque infinitum offertur meritum, infinita satisfactio, quam nec maiorem facit bonitas in ministro, nec minorem, malitia. Non enim dixit confertur, sed offertur. Quia non loquebatur de effectu, sed de Christo & eius merito, 274
quod offertur. Non enim negare posset August. quin fructus ex opere operato huius sacrificij sit maior, & minor iuxta quantitatem dispositionis, & deuotionis eius pro quo offertur, vt de sacramentis statim dicemus. Et esto, diceret, *confertur*, sensus esset, quòd intentio ministri etiamsi mala sit, quia est verbi gratia, inimicus eius pro quo celebrat, non aufert quidquam de fructu (iuxta deuotionem eius, pro quo offertur) debito, nec cõtraria bona intentio conferet maiorem fructum, quàm esset quantitas deuotionis & dispositionis eiusdem, pro quo celebratur. Notandum enim putamus veram & acutam doctrinam Ca- 275
ietani in dicto Quodlib. quod aliud est intentio aliud est deuotio. Intentio enim applicat sacrificium, sed non quantificat fructum, sed deuotio. Intentio siquidem ministri prout minister, est, quæ facit vt huic vel illi, vel sibi ipsi applicetur virtus sacrificij: deuotio verò facit huic vel illi pro quo offertur (etiam si sit ipse sacerdos, qui per se offert) ma-

iorem vel minorem consequatur effectum. Loquendo ergo etiam de fructu, qui confertur in hoc sacrificio, & non tantum de eo, qui offertur, verum est nihil à bono maius, nihil à malo minus conferri. Nam intentio mala & bona sacerdotis, non quantificat fructum, sed deuotio eius pro quo offertur. Est enim propria & naturalis dispositio sacrificij in eo pro quo offertur. Sicut enim sacramentum dicitur, inquit D. Thom. 3. par. citata, respectu sumentis, ita sacrificium dicitur respectu eius pro quo offertur. Vnde sicut naturalis & præcipua dis-
276 positio Eucharistiæ, vt plus aut minus operetur, non est in intentione ministri dispensantis sacramentum: nam nihil à malo minus, nihil à bono maius gratiæ & effectus sacramenti dabitur suscipienti, ita debita dispositio eiusdem Eucharistiæ, vt sacrificium est, debet esse in eo pro quo offertur, ita vt iuxta fidem & dispositionem fructum recipiat, nihil à malo minus, nihil à bono maius consequendo. Vides quemadmodum nihil refert, quòd intentio seu oblatio sacerdotis sit finita, vt propterea dicere debeamus, fructum huius sacrificij debere esse ad certum gradum limitatum?

SECVNDO ex hac sententia sequitur, quod esset melius dicere Missam quando essent pauciores audientes & ministrantes, quod certè non est dicendũ. Item sequitur, ꝙ dũ duo homines faciunt singuli singulas Missas per se celebrari, vnus cum fide & deuotione magna, alter cum remissa, non plus fructus sacrificij participaret vnus, quàm alter,
277 ꝙ concedi non debet. Cùm Deus etiam gratiam, quæ ex opere operato est in sacramentis det secundum mensuram fidei & dispositionis. Quod verò sequatur probo, quoniam si est certus gradus solutionis pœnæ & collationis bonorum in hoc sacrificio, diuina ordinatione institutus, cum qua rogo dispositione conferretur? Sanè significare non poteris, si tamen gratia exempli, vt quatuor. Rogo, an qui haberet deuotionem, vt 3. vel omnino remissam, cõsequatur illum ipsum gradum gratiæ: Si consequitur. Primum præiudicaret diuinæ iustitiæ, vt tãtum conferat, de fructu sacrificij remissa fide & dispositione, quantum intensissima, & maxima: cum tamen, (vt dixi) Deus conferat sua dona, secundum mensuram fidei. Et deinde sequitur, ꝙ si nullam omnino ha-
278 beret deuotionem, putà quia dormit, vel non cogitat, cõsequetur tantum, quantũ maximè intentus & deuotus, quæ certè concedi non debent. Si nõ consequitur. Iam ergo. Primùm, nõ attenditur, nisi quantitas deuotionis, illimitato existente sacrificio. Præterea fieret, vt aliquis existens in gratia attentus & deuotus actualiter, nullum ex sacrificio fructũ acciperet. Et deinde, si maiore existente deuotione, datur maior fructus eidem, quàm taxatũ est, ergo cõsortio alterius, non minorabitur effectus. Quid enim refert, an sit distinctus homo vel idem, si certus gradus est diuidendus? Si enim illi excessui deuotionis in eodem homine debetur maior fructus, secundum quantitatem excessus, (vt si adhibuit dispositionem maiorem in quarta parte, debetur illi vltra taxatum gradum, quarta noua pars fructus, si in duplo maiorem, debetur illi duplex) cur rogo si illa quarta pars deuotionis vel dupla

esset

esset in alio homine, non responderet illi, quod in alio respondebant, cum Deus non personam, sed merita respiciat. Si igitur quoniam aug- 279
mentum deuotionis non impedit deuotionem præcedentem, consequitur ille augmentum in fructu: cùm certum sit, & deuotio alterius non impediat deuotionem meam, certum quoq; esse debebit eidem, mihi socio facto tantundem deberi, nec mihi detrahi quidquã ex alterius cõsortio, sicut nec mihi detrahebatur ex meo maioris deuotionis augmento. Non (ergo vt rem amplius declaremus) putare debemus, vt Gab. & prædicti imaginantur, & Missæ debetur certus gradus solutionis pœnæ & collationis boni, scilicet 8. & quod ille diuidendus est inter multos si pro multis, & inter paucos, si pro paucis, & dandus vni, si pro vno Missa dicatur. Sic enim si idem haberet maiorem & maiorem deuotionem, nunquã daretur maior gradus, quod nullus dicet, & qui haberet minorem & remissam non haberet minus. Sed imaginari debemus hoc sacrificium esse velut flumen ad mare quoddã bonorum, à quo, qui maius habet vas deuotionis, siue idem, siue diuersi sint, maiorem impleat mensurã. Et sicut si vnus homo accederet ad mare, cum 280
vno etiam vase, & illo impleto, quantum capere posset, postea multis offeratur, & distribuatur, minus multis quàm paucis contingeret, ita sanè putamus, quod optimè Caiet. adnotauit, quod si Sacerdos, vel is, pro quo Missa celebratur illam pro multis offert, nõ cogitantibus, neque ad eorum petitionem, seu sua sponte illis nescientibus, applicat, minorem fore fructum pro multis, quàm pro paucis, in quo prima opinio verum habere potest. Hac enim ratione vera est, & quod fructus vnius Missæ finitus est, quippe quòd vna est deuotio finita, cui fructus finitus (licet ex infinito) respõdet, & quod inter plures distributus minor est, & quod plures celebrare Missas fructuosius est, quàm vnam 281
vel paucas, cum plurificentur fructus, licet semper vni deuotioni respondeant, & quod vna Missa non potest valere ad omnis pœnæ siue viuentium, siue defunctorum solutionem, & alia plura, quæ Soto, Gabrieli, & cæteris lubentes concedimus.

VLTIMO tandem addo pro huius sententiæ confirmatione argumentum ex sacramentorum similitudine ductum. Constat enim sacramentorum fructum esse illimitatum sincategorematicè, ita vt ex se se non sit limitatus ad certum gradum gratiæ, sed non tantam gratiam conferant quin possint maiorem, secundum dispositionem suscipientis, & non tot quin pluribus, modò omnes sint dispositi. Si ergo omnia sacramenta, & ipsamet præcipuè Eucharistia, in qua est autor gratiæ, & bonorum omnium, vt sacramentum est idem maiorem habenti fidem, maiorem fructum confert, & diuersis diuersos, nulla fa- 282
cta diminutione ex multorum consortio, sed vnusquisque portat fructum iuxta mensuram fidei, cur non æque dicemus idem de eadem Eucharistia, tam, vt sacrificium, respectu horum pro quibus offertur, quàm vt sacramentum est ijs, à quibus sumitur? imo quodammodo magis. Quandoquidem omnia sacramenta operantur virtute passionis Christi, in qua passione & morte consistit essentialiter ratio sacra-

menti & sacrificij, & ita vt sacrificium est, abundantioris fructus esse oportebat.

VNDE sicut in sacramentis, non est determinatus gradus gratiæ, sed velut causæ vniuersales modificantur secundum fidem aut dispositionem suscipientium, nec sunt determinati homines, quibus prosint, sed non tot quin pluribus: ita virtus huius sactificij ex sese indeterminata est & infinita, sed limitatur eius effectus, secundum eorum (pro quibus offertur) mensuram dispositionis, aut deuotionis, sine vl-
283 lo participantium detrimento. Sicut si quis plures baptizaret, vel absolueret, dicens: *ego vos Baptizo, vos Absoluo*, &c. nihil minus vnusquisque acciperet de fructu sacramenti ob aliorum consortium, si eadem esset dispositio, ac si solus baptizaretur, vel absolueretur. Postremò ex dicta opinione sequitur, quod malè faceret Sacerdos, si in memento plures commendaret. Si enim finita virtus est ex opere operato faceret, vt minus ei cõtingeret pro quo dicitur, & ita illi faceret iniuriam, quod tamen concedi non potest. Libet vlterius ad hominem argumẽtari. Scotus enim, Gabr. & alij Doctor. illius opinionis fatentur, quod postquam Missa applicata est alicui specialiter ex prima intentione, si
284 postea applicetur alteri, & alteri, nihil minus (inquiunt) consequitur ille primus, etiam si millies applicetur in gradu posteriori, & similiter secundo nihil detrahitur ex tertio, nec tertio ex consortio quarti, &c. Hoc enim si verũ est, virtus sacrificij est omnino infinita, si esset enim finita, doctrina hæc stare non posset, vt constat. Igitur si in primo gradu duobus applicetur, non minus continget quantum est ex parte sacrificij. Adde quod si totum illud residuum consideretur, quod applicatur post primum in infinitis gradibus simul sumptum, longe maius est, quàm id quod applicatum est primo, quod erat finitum. Iam ergo æquè & plus participabunt alij, quàm si vni soli totum applicaretur, & ita iam tandem concedere oportebit nihil fructus imminui primo ex secundi consortio. Non valet (inquis) fructus secundi gradus ex iusti-
285 tia ijs, pro quibus offertur sacrificium, sicut fructus, primi gradus, sed id totum est positum in voluntate Sacerdotis, & Dei acceptantis. Hoc enim fictitium est, & sine fundamẽto. Cùm constet potius oppositum, ex lege scilicet Dei hoc sacrificium omnibus hominibus pro quibus offertur prodesse, saltem ad pœnæ solutionem, iuxta illud *qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

QVOD si obijcias, quod sic Missa dicta pro paruulo, iam haberet fructum infinitum, cùm non sit vnde determinetur effectus, atque eadem est difficultas de Missa dicta pro defuncto, quando de hoc ille non ordinauit, sed alius sua sponte dicit, & alias sacerdos est malus, & fortasse illi inimicus, & similiter qui mandat Missam dici est etiam malus, & sine vlla prorsus deuotione. Tum enim secundum prædicta erumperet effectus infinitus. Respon. primùm id esse per accidens, cùm nulla sit omnino dispositio, ex parte illorum, neque illius qui Missam dicit, neque eius, ad cuius instantiam dicitur, neque eius pro quo dici-
286 tur, & ita tunc vel nullum omnino habet effectum, cùm omnino passum

sum sit indispositum: vel certè in eo Metaphysico, & raro contingente casu Deus taxaret fructum, quem certè nullo modo taxaret si haberet motum liberi arbitrij quo magis vel minus mouentur in Deum: sed quantum est ex parte sacrificij, quod est velut causa & instrumentum vniuersale illimitata virtus exiret. Non quod exiret, quia nulla existente dispositione, non exiret, sed quòd non coarctaretur ad certum gradum, vel certè ex deuotione Ecclesiæ limitaretur effectus in eo casu sed id Deo soli notum est, cùm rarum sit, & præter legem. Accipe simile de Baptismo. Vnde enim rogo limitaretur eius effectus in paruulo, in dormiente, & omnino nullam dispositionem habente? certè vel nullum haberet effectum, si omnino in omnibus intentio, & dispositio deficeret, vel ex Ecclesiæ fide, quæ deficere nunquam po- 287
test. Et ita docuit Sylvest. soluens hoc idem argumentum verb. Missa quæst. 9. versi. sed circa prædicta. Vel denique Deus ipse fructum ex sua prædestinatione taxaret.

QVARE etsi argumenta oppositæ opinionis ex dictis satis resoluta esse videntur, tamen breuiter illa percurramus, vt omnino si quid erit relictum, explicemus. Ad primum ergo iam est probatum omnino falsum supponere, quòd sacrificium à sacerdote oblatum sit finitum. Ad illud ex Gregorio (non quantum sed ex quanto in eius sacrificio Deus attendit) pro nobis est. Quid enim est aliud quàm dicere, non rem oblatam seu sacrificium oblatum, quod infinitum est Deus attendit, vt fructum concedar, sed ex quanto id est, cum quanta deuotione & fide offertur. Si enim iuxta deuotionem operatur, iam ergo de se infinitum est, & omnino illimitatum. Ad illud quod non iteratur Christi passio, sed Christi passionis memoria. Fatemur, sed nō est pura me- 288
moria puráque recordatio, sicut in comœdia quadam repræsentaretur, aut sicut eius natiuitas commemoratur & repræsentatur, singulis annis, resurrectio, & alia diuina mysteria. Non enim Christus singulis annis nascitur, aut resurgit, sed nati & resuscitati recolitur memoria, neq; etiam Christus patitur sed semel passi recordario ac monimentum repetitur, at non ita est de sacrificio. Nam veraciter offertur idem ipse Christus agnus immacularus non signum eius, aut soli Christi memoria. Si enim perditi quidam homines huius seculi, impiè docere conantur, non verè nos manducare Christum Iesum agnum realem & substantialem, sed tantum signum quoddam, & figuram peracti à Christo veri & substantialis sacrificij: Non sic tamen Ecclesia Christi docet, quin potius non figuram, non repræsentationem aut signum, non puram recordationem atque memoriam, sed rem ipsam & substantiam Christi veraciter offerre, æternum sacrificium, licet sanguinei & acerbi sacrificij sit sola memoria. Christus enim iam non moritur aut nascitur, vel resurgit, & ne moriatur tāti beneficij in mentibus 289
nostris, sed maneat semper nulla vnquam obliuione delenda, recordario, idcirco singulis annis castissimè, & sanctissimè Ecclesia nostra, recolit eius memoriam & melle dulciora monumenta modò resurrectionem, modò passionem, modò natiuitatem, sed verè realiter & sub-

ſtantialiter ille idem offertur Chriſtus, & illud ſactificium (licet ſine ſanguine) neque minoris eſt nunc valoris Chriſtus, quàm tum erat, licet modo non patiatur dolores acerrimos, &c. Quia licet non offeratur patiens, offertur tamen paſſus verè & ſubſtãtialiter, nec temporis decurſus imminuit gloriam & virturem ſuæ paſſionis, quæ quo ad Dei
290 acceptationem eſt ita præſens, ita recens ac ſi modo pateretur. Aliàs dicere debebis Chriſtũ, tum cùm patiebatur magis acceptum magíſq; gratum, quàm modo eſt, Patri fuiſſe, & contra minus acceptũ eſſe modò, quàm tum, quòd nefas dictu eſſe videtur. Nã Chriſtus heri, & nudius tertius, ne vllum quidem, vt ita dicam, apicem gratiæ, & acceptationis poſt reſurrectionem amiſiſſe eſt credendus. Et ſicut tum quoad ſufficientiam omni generi humano profuit, ſed non quoad efficaciam niſi credentibus, & iuxta fidei quantitatem, ita modò hæc eadem hoſtia ſufficeret pro omnium hominum ſatisfactione: ſed efficaciter ſolum prodeſt ijs, quibus applicatur iuxta fidei & deuotionis mẽſuram. Vnde egregiè D. Tho. 3. illa par. quem pro noſtra retulimus ſententia, ſic ait. *Euchariſtia inquantum ſacrificium habet vim ſatisfactiuam, ſed in ſatisfactione magis attenditur affectus offerentis, quàm quantitas oblationis.*
291 *Quamuis ergo hæc oblatio ex ſua quantitate ſufficiat ad ſatisfaciendum pro omni pœna, tamen ſit ſatisfactoria illis, pro quibus offertur, vel offerentibus, ſecundum quantitatem ſuæ deuotionis.* Hæc D. Tho. & in ſolutione ad tertium, *quòd per hoc ſacrificium* (inquit) *tollatur pars pœnæ, & non tota pœna, non contingit ex defectu virtutis ſacrificij, ſed ex defectu deuotionis humanæ.* & art. 7. ad ſecundum. *Illis* (inquit) *ſcilicet pro quibus offertur, prodeſt plus, aut minus ſecundum rationem deuotionis eorum.* Vnde immeritò Gabriel vbi ſuprà ex D. Tho. ſuam ſententiam confirmare voluit, citans eum in 4. d. 45. quæſt. vnica, quæſtiunc. 2. Vbi inquit D. Tho. (ait Gabr.) magis valet ſuffragium alicui, quòd pro eo ſingulariter fit, quàm quòd fit pro eo communiter, & pro multis aliis. Sic enim effectus ſuffragij diuiditur ex diuina iuſtitia inter eos, pro quibus fit. Hæc enim verba D. Thom. (quæ habentur q. 2. illius diſtinctionis artic. 4. quæſtiunc. 2. in corpore) non ſunt ad propoſitum. Cum ibi D. Tho. loquatur de ſuf-
292 fragiis, & orationibus in communi, non autem ſpecialiter de hoc ſactificio, de quo in dict. 3. part. planè ſenſit ex ſeſe non eſſe limitatum. Et quamuis de illo loqueretur eſſet intelligendus, vt ſuprà ex Caiet. docuimus quando aliquis ſua ſponte offert pro aliis eis neſcientibus, vel deuotionem non habentibus. Tum enim planè diuiditur effectus ex diuina iuſtitia, vt dictum eſt.

SED rogabis. An deuotio hæc ſecundum quam virtus huius ſacrificij quantificatur ſit, tantum eius, pro quo fit ſacrificium, an etiam ſufficiar aliorum, ſcilicet, & ſacerdotis applicantis, & exequentis ſacrificium, vel quorum inſtantia Miſſa fit, & deniq; omnium offerentium? Mihi videtur primum, & præcipuè prodeſt Miſſa iuxta quantitatẽ de-
293 uotionis eius, pro quo ſpecialiter offertur. Id enim eſt ad quod directè ordinatur ſacrificium, vt ſacrificiũ eſt, ad eũ, ſcilicet pro quo offertur expiandum à pœna. Sicut Sacramentum, vt Sacramentũ, reſpicit ſuſcipientem

pientem ad expiandum eum à culpa, & ad conferendam ei gratiam. Vnde Christus *qui pro nobis* (inquit) *effundetur*, &c. Et antiquitus omnia fere sacrificia ordinabantur, non tam pro offerentibus, quàm pro iis, quibus offerebantur. Secundò putarem etiam offerenti prodesse, non solum quando pro se offert, tum enim habet rationem eius, pro quo offertur, sed etiam solum, vt offerens est, si tamen habeat deuotionem. Nam si solum haberet intentionem, vt si esset malus Sacerdos, nulla portio sibi respõderet. Igitur si Sacerdos offerens immediatè aliquam habet deuotionem, credi potest respondere fructum ex sacrificio, secundum illius quantitatem, quem poterit, cui velit applicare. Nam D. Tho. in dict. artic. 5. planè id docuit, dum dicit. *Fit satisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, secundum quantitatem suæ deuotionis.* 294
Ita sensit Sylu. q. illa 9. notab. 5. vbi explicat D. Tho. quòd clarius docuit art. 7. Vnde & in can. dicitur, *pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro se suisq; omnibus*, &c. Et vtrumque modum proficiendi inquit D. Thom. expressit Dominus Matth. 6. & Luc. 22. *qui pro vobis* s. sumentibus, *& pro multis* s. aliis, *effundetur in remissionem peccatorum:* & Caiet. quæst. illa 2. Quodlib. prædicto. Ita sensit (vt diximus) Sylvest. de offerentibus principaliter, quod ob id dixisse existimo, quia sunt multi fideles, qui non offerunt principaliter, id est, non sunt causa, vt offeratur, & tamen ipsi reuera offerunt. Secundò intelligit de offerentibus etiam mediatè, modò tamen principaliter, id est, causaliter concurrãt. Vnde licet sacerdos sit malus, qui est immediatè offerens, tamen deuotio ex imperio Ecclesiæ, vel defuncti præcipientis facit idem, quòd exequentis. Dicuntur etiam offerẽtes ait Sylvest. ij qui rogant, vt pro alio dicatur Missa, de quo infrà latius. Cætera argumenta resoluta satis ex dictis videntur.

Ex dictis colligo. Primum quo pacto verum sit, quod docet Gabr. 295
loco citato & alij, quos refert Cord. quòd virtus huius sacrificij, & sacramẽtorum ex opere operato crescit, vel minuitur ex deuotione ministri, vel Ecclesiæ, quòd etiam docuit Sot. lib. 9. de Iusti. q. citata de hoc sacrificio, licet non de sacramentis. Quia vt dictum est quantificatur virtus sacrificij & Sacramenti ex quantitate fidei & affectus, vt D. Thom. sæpe docuit, & ita sensit Cord. vbi suprà. Secundò colligo, quidquid dicat Cord. veram esse Caiet. limitationem quam recipit Sylu. vbi suprà de causaliter concurrentibus. Ij enim docent, vt suprà diximus, tum demum dumtaxat esse verum, quòd nihil detrahitur vni ex consortio alterius, quando vterque causaliter aliquo modo 296
concurrit, cum aliqua deuotione ad hoc sacrificium, vt suprà explicauimus, ex qua limitatione colligunt ipsi & benè, quòd sacerdos, qui rogatus ab vno pro multis Missam dicit, non satisfacit. Quia cùm tum non sint plures deuotiones, sed vnica, tantum, est vnica portio ex opere operato, quæ si inter multos diuidatur, minor erit in singulis. Nam tunc non fit distributio immediatè ex infinito cumulo meritorum, & satisfactionis Christi, sed ex merito debito deuotioni offerentis. Hanc limitationem non recipit Cord. quia sequitur (inquit) quòd sacerdos

cele

celebrans in peccato mortali pro defuncto vel viuo ignorante pro se offerri, nihil etiam proderit Missa, quia nullus causaliter concurrit aliqua dispositione & deuotione. Sed ad hanc obiectionem resp. Caiet. quod etiam defuncto & ignoranti prodest Missa, licet non tantum ac si ipse specialiter cõcurreret, vt causa. Nam generaliter (inquit) saltem
297 cõcurrit. Defunctis enim prodest secundum eorum deuotionem præcedentem, vel in communi, vel in speciali, & secundum deuotionem eorum, qui preces offerunt. Nam licet sacerdos & faciens Missam dici, in peccato mortali sint, tamen semper sunt in Ecclesia, qui pro defunctis offerant, viuentibus verò remotis & nescientibus prodest inquit Caiet. generaliter, tanquam cõmunicantibus iuxta eorũ deuotionem. Cum enim sacerdos offerat in persona Ecclesiæ, & quilibet fidelis sit membrum Ecclesiæ, cõsequens est, vt quilibet per sacerdotem oret, & celebret, & causaliter cõcurrat, ac per hoc quælibet Missa prodest singulis fidelibus etiam satisfactoriè, iuxta communem deuotionem & affectum, quem habet in communibus Ecclesiæ orationibus & sacrificiis, sicut habentes deuotionem in orationibus, & Missis alicuius priuatæ personæ, participes sunt illorum iuxta suam deuotionem ex generali communione sanctorum, quæ doctrina, vt statim dicemus, est verissima. Nunquam enim omnino sacrificium frustrari potest suo effectu. Tum ob rationes has Caietani generales. Tũ quia semper sunt specialiter offerentes, siue causaliter concurrant siue non vt audientes, &c. In quibus suo ordine sacrificium habet effectum, vt infrà dice-
298 mus. Sed quia singula persequi instituti nostri non est, emunctius ista non examinabimus. Nobis enim limitario Caiet. quàm maximè placet. Et ad argumentum Cord. iam suprà satis diximus, cùm de paruulis ageremus. Nam in eo casu raro, & Metaphysico, vel taxabit Deus effectum sacramenti, vel ex deuotione Ecclesiæ, sicut in Baptismo paruulorum, vel vt hic Caietanus docet, saltem Missa talis proderit secundum generalem communionem sanctorum, iuxta deuotionem, saltem virtualem eius pro quo offertur, licet non tantus sit fructus ac si causaliter & specialiter concurreret.

299 ANTE tamen, quàm hic discedo placet inquirere, supposito, quòd sit impar fructus, vt benè Caiet. notauit ex sacrificio hoc causaliter cõcurrentibus, & tantum offerentibus specialiter, vt sunt circunstantes, & audiẽtes, & generaliter, vt nesciẽtes & remoti, quomodo intelligatur ista diuersitas? Nauar. num. 111. quinque portiones diuidit, ex quacunq; Missa. Prima particula deputatur cuicunque, ex eo solum, quòd est orthodoxus. Secunda ex eo, quòd est circunstans. Terria toti Ecclesiæ & specialiter nominatis in canone, uempe Papæ, Regi, &c. Et has tres dicit esse stabiles, quia non minuuntur ex maiori copia participantium, non crescunt ob minorem, quamuis non diceret ille esse æquales. Quartam dicit conferri sacrificanti. Quintam ijs, pro quibus sacrificium fit, vel qui pithantiam porrigunt, & has dicit crescere, vel decrescere iuxta maiorem vel minorem numerum participantium, essęq; maiores, quàm sint tres priores. Huius autem diuersitatis totiusq;

doctrinæ

doctrinæ ratio (inquit Naua.) est. Quoniam illis tribus datur fructus, 300
vt singulis, at duobus posterioribus datur, vt diuersis. Huius verò rationis ratio (inquit) desumitur ex quadam vnitate, quam habet missans (sic ille loquitur) & voluntariè ab eo nominati, & ex quadam alia vnitate quam habent facientes fieri cum iis, pro quibus faciunt fieri. Hæc est opinio Naua. quæ satis confusam, ne dicam voluntariè confictam (pace eius dixerim) doctrinam continet. Primùm enim non placet, quòd docet, eo solo, quod quis est orthodoxus, habere certam portionem satisfactionis ex opere operato, cùm possit esse in peccato mortali, & ita nihil habet ex opere operato, & iustitia conducente ad satisfactionem. Sicut nec valent indulgentiæ existenti in mortali; nisi loquatur de congruo, qua ratione etiam ad primam gratiam valeret, quod alibi probauimus, & tunc neque hoc etiam videtur verum. Alioquin consequitur, vt nullus in Ecclesia esset in peccato mortali, etiamsi vna tum Missa in tota Ecclesia celebraretur. Siquidem per illam, eo solo quod est fidelis, meretur de congruo primam gratiam, & partem satis- 301
factionis. Quod enim de congruo meremur, dari solet à Deo, licet non ex lege aut iustitia. Fortasse loquitur Nauar. nomine orthodoxi, de fideli in charitate, quod ipse non explicauit. Deinde de 3. parte respondenti toti Ecclesiæ, cùm tota Ecclesia ex fide solùm talis dicatur, iam ergo cuicunque in mortali existenti obueniet sua portio ex condigno, quod est omnino falsum. Si verò loquitur de Ecclesia, quæ est in charitate, quæ sanctorum dicitur communio, & impropriè loquitur, & nihilo à prima portione differt. Imò quocunque modo loquatur, non est distincta prima & secunda portio. Quid enim est Ecclesia, nisi omnes orthodoxi. Et etiam vlteriùs, quod dicit has partes esse stabiles non probat vlla ratione. Dicere enim, quòd dantur omnibus, vt singulis volun- 302
tariè dicitur. Cur enim non etiam dicemus eam, quę datur eis, pro quibus Missa dicitur, dari omnibus, vt singulis & ita stabilis erit? Præterea quid refert dari vt singulis, vt verum sit, quod non minuitur ex numero participantium. Quin potiùs ex eo contrarium colligitur, si enim illis omnibus datur, ac si esset vna persona, & non prout multi, ergo si illud totum per accidens sit maius, aut minus illud quod toti datur magis participabitur, quando in ea societate pauciores sint, qua ratione Syluest. probat loco citato in tertia opinione, quam ipse sequitur (& est nostra) quòd quando Sacerdos à seipso motus offert pro multis simul per modum vnius, est minor, &c. Denique, falsum est illas tres portiones esse stabiles. Quia cùm fructus huius sacrificij ex mente D. Thom. sæpe citati, & omnium sit maior, aut minor secundum quantitatem deuotionis, perspicuum est, quod si est maior deuotio, & multitudo iustorum in Ecclesia, magis magisque fructus communica- 303
bitur à Deo ex dicto sacrificio. Et idé est de 2. par. id est, de circunstantibus. Nam ex eo quod plures circunstent & maiori deuotione, maior erit fructus sacrificij.

QVARE ego, saluo meliori iudicio, aliter dicerem in hac re. Primũ non esse parem fructum huius sacrificij in omnibus, sed esse quosdam,

quibus plus, quosdam, quibus minus obuenit, esseque plures portiones, & omnino inæquales, & ita sensit Caieta. in dict. Quodlib. Sot. in 4. d. 13. q. 2. art. 1. versi. Et ideo. Et Nauar. nu. illo III.

SECVNDO putarem, quòd datur illis maior pars, qui Missæ causæ sunt propinquiores (loquor autem semper cæteris paribus in deuotione) verbi gratia: Primus erit is, pro quo fit sacrificium specialiter. Secundus est ipse celebrans. Tertius procurans, vt Missa fiat seu eleemosyna vel prece, vt si pro se Missam dici iubeat, habebit etiam primam & omnium maiorem portionem, quod si sit ipse sacerdos, qui & celebrat
304 & pro se: habebit omnes tres portiones. Quia est pro quo fit, & qui celebrat, & qui procurat. Quartus erit ministrans, & quouis modo adiuuãs, & inter hos, qui propinquius accedit, vt diaconus plus quàm subdiaconus, & is plusquàm acolyti, & cæteri, qui in suo ordine, & gradu Eucharistiæ sacrificio ministrant, vt lector, hostiarius, sacrista, &c. In quinto gradu erunt circunstantes, nam pro illis specialiter offertur, & ipsi sua authoritate & præsentia deseruiunt. Maximè, quia offerunt, vt in Missa plebani populus, & in Missa episcopi dioceses, vt Sot. notauit, quamuis Caiet. in d. opusc. & Sylu. citati solum loquantur, idque concedunt de iis, qui ita assistunt, vt causaliter concurrant aliquo modo.
305 Vnde, Caiet. vt saluet omnes audientes, imo remotos & ignorantes fructum percipere, inquit, quod omnes illi causaliter aliquo modo concurrunt, inquantum membra Ecclesiæ, & sacerdos in persona Ecclesiæ offert, & per consequens quicumque de Ecclesia potest dici celebrare, & offerre per sacerdotem. Sed profecto licet id verum sit (vt infrà dicemus) & ex hac parte ex omni Missa quilibet fidelis etiã remotè, & non cogitans fructum aliquem percipiat, tamen speciali ratione, qui adest, licet nullo modo cooperetur, vt fiat sacrificium, specialem fructum percipere est credendus, vltra illum generalem, quem Caiet. ponit. Quia non opus est, vt ipse concauset sacrificium, sed vt suo ordine, offerat specialiter, ex quo particeps erit aliquo modo fructus sacrificij. Secundò, quia est ille pro quo offertur, dicente Ecclesia: *Et omnium circunstantium, quorum tibi fides cognita est, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerũt.* Et ita ex hac parte habebit fructum.
306 TERTIO denique, quia aliquo pacto causat sua præsentia approbando & authorizando illud sacrificium, cui assistit. Habes igitur quatuor modos, quibus is, qui audit sacrum, participat fructum sacrificij, vide quàm sit vtile Missam singulis diebus audire, vel quàm sæpe fieri poterit sacris mysteriis assistere. In sexto gradu sunt absentes, de quibus mentio fit in Missa, nempe, Papa, Rex, Antistes pro quibus nominatim offertur, vel cùm sacerdos in oratione de infirmis, vel de defunctis, vel in canone nominatim commendat. In septimo erunt omnes fideles de Ecclesia in charitate existentes, non modo ob generalem rationẽ, communionis sanctorũ (quia id in quouis bono opere fit, etiam si non fiat eorum mentio) sed quoniã in orationibus Dominicarũ præcipuè per annum, & etiam in canone pro illis offertur tam viuis, quàm defunctis (licet in communi) hoc sacrificium. Imo etiam, quia participat de fructu

tertij

tertij ordinis, etiam si sint peccatores, modo sint fideles. Nam totus populus Christianus, & quilibet de illo fidelis, licet generali quadam ratione celebrat & offert singulas Missas per manus sacerdotis iuxta verbum Domini Exo. 5. *Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi*, & Leui. 23. & num. 28. populus iubebatur sacrificia offerre, quòd fieri debebat per manus sacerdotis, quod sentit Sot. in 4. d. 13. quæst. 2. art. 1. versic. offe- 307
rentes. Et Caiet. in d. Quodlib. reddens rationem. Quia cum sacerdos gerat personam Ecclesiæ, & quilibet fidelis sit membrum eiusdem Ecclesiæ, consequens est, vt vnusquisque per sacerdotem offerat, & ita sequitur vnum apprimè notandum, & quod magnæ certè consolationis materia nobis esse debebat, scilicet, quod ex quacumque Missa in Ecclesia vniuersali celebrata participat quicumque fidelis & absens & non cogitans triplicem fructum ex opere operato & iustitia modò sit in gratia, & ex congruo, si non est in ea. Primò ratione communionis sanctorum, vel quia membrum Ecclesiæ. Secundò, quia pro eis offert 308
Ecclesia generaliter. Tertiò, quia ipsi sunt quodammodo offerentes, vt explicatum est licet quantitas horum graduum, vt Naua. & alij docent nota soli Deo sit.

TANDEM, sed non ex opere operato, neque ex iustitia valet pro peccatoribus generaliter, aut specialiter concurrentibus causaliter, vel offerendo tantum, vel assistendo. Horum ratio ea est, quantum ego possum existimare. Quoniam omnis causa melius ac magis operatur in propinquum, quàm in remotũ ex natura rei, igitur si omnes isti sint æqualiter dispositi, magis participabit de virtute sacrificij, qui magis de propinquo se habet, idque ex lege, & ex natura rei. Et hunc sanè sensum, Sot. sequutum esse video in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 1. col. 9. dicentem eos plus habere de fructu huius sacrificij, qui altari peculiarius deseruiunt, vt ipse latiùs prosequitur. Quamquam id non placet, quòd annumeret primo loco eum, qui eleemosynam contulit, vel prece Missam procu- 309
rauit, quem nos tertio loco collocauimus, & vt videtur verius. Loquor autem de dante eleemosynam vel procurante, non pro se, sed pro alio. Si enim pro se eam procurat, tunc non quia procurans, sed quia est is, pro quo offertur, primum locum teneret. Id autem mihi persuadeo. Quoniam illud est principale & veluti essentiale in sacrificio, vt pro aliquo offerantur, sicut in Sacramento, vt ab aliquo suscipiatur. Vnde sicut proximior persona magisque de virtute Sacramenti participans, est suscipiens ex natura suæ institutionis: ita prima & præcipua persona, quam principaliter respicit sacrificium, est ille pro cuius expiatione & salute offertur, & ita ille ex natura rei, maius ius & propinquitatem habet. Secundò loco succedit, offerens, vnde Ecclesia specialiter de iis dicit: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt.* Inter hos autem manifestum est sacerdotem immediatius concurrere, sicut exequens alterius iussionem seu precem. Tertio loco est procurans per eleemosynam vel alia via præcisè. Quoniam exhibet ministerium. Et hinc 310
clariùs perspicere poteris falsitatem opinionis refutatæ, d efinito fructu sacrificij. Si etenim esset certus gradus ex opere operato Missæ

cuicunque assignatus, iam ergo vbi essent plura personarum genera ex octo assignatis, & in quolibet genere plures (vt si essent plures procurantes Missam, plures audiētes, plures in Ecclesia iusti, &c.) esset fructus minor in singulis, quod certè concessu indignum est, & sequitur necessariò ex illa sententia. Imo maior est, vt benè Caietanus adnotauit, non quia fructui meo, si ego essem solus, aliquid accrescat, vt Caiet. videtur sentire, id enim non probo, sed quia sunt plures deuotiones, quo plures sunt participantes, & consequenter plures fructus ex opere operato, respondent, sicut si essent plures ad mare vas deferentes, plus aquæ hauriretur.

311 SECVNDO igitur (quidquid dicat Nauarrus) putarem, in nullo genere dictorum, aut personarum crescere, vel decrescere fructū ex multitudine aut paucitate, sed vnicuique dari, secundum mensuram deuotionis, ita vt quamuis sint multi Missam audientes, si ego habeo deuotionem vt quatuor, accipiam effectum vt quatuor, si etiam solus ego sim, eadem deuotione, id ipsum accipiam. Licet fateat equidem variari fructum secundum genera personarum. Et ita stabilis est, & varius, stabilis in eodem genere, vt dixi: quia siue pauci, siue multi sint concurrentes in illo genere, vt si multi darent eleemosynam, aut rogarent, si multi celebrarent, vt in ordinibus fit, si multi audiant, &c. non minus cuique obueniet, sed iuxta deuotionem. Varius autem, in comparatione huius generis ad aliud, quia ille, pro quo offertur cum pari deuotio-
312 ne, quam habet circunstans, magis consequitur de fructu. Neque ex hoc sequitur taxatum esse effectum ex parte sacrificij, sed esse minorem, in hoc vel illo genere ex diuina institutione, qui tamen magis aut minus participatur, illimitatè, iuxta dispositionem. Nam sacerdos offerens deuotione vt quatuor, & circunstans eadem deuotione, cum hac inquam æquali deuotione, maior satisfactio, & fructus applicabitur sacerdoti, quàm circunstanti, sed non est limitata in vtroque, sed si alter magis disponatur, magis accipiet in suo ordine, & ita licet comparatiuè sit magis, & minus, & comparatiua quædam taxatio, tamē quælibet persona in suo ordine, nō tantum accipiet, quin plus accipere possit. sicut, si superficiem compares ad lineam maior est, & econtra linea minor, tamen quælibet est syncategorematicè infinita, vt constat.

IAM igitur quæstionem illam grauem, in practica vtilem, in specu-
313 latione difficilem, satis explicatam esse arbitror. Num ex multorum cōsortio, virtus fructúsque sacrificij diuinæ Eucharistiæ minuatur, ostensúmque satis videtur, minui quidē, cum vnica tātum est specialis deuotio & specialiter pro multis non habentibus offertur, non minui tamen cùm pro multis offertur, suam quibusque deuotionem habentibus, imò verò augeri, vt dictum est. Sequitur illud, vt explicemus.

SITQVE sexta dubitatio, an sacerdos plures admittens ad vnum sacrificium & eo fine eleemosynam acceperit, An ipse qui promiserit, teneatur ad restitutionem aliquam faciendam: id enim instituti nostri præcipuum est. In quo primo certum est iuxta primam opinionem mortaliter peccare, & ad restitutionem teneri spiritualium damnorum,

aut

aut temporalium eleemosynarum, cùm planè lædat cõmutatiuam iustitiam,& proximum iniustè damnificet in spiritualibus bonis,cùm minùs de fructu Missæ,ob aliorum petitionem acceperit.Ita sensit in specie Nauar. nu. 92.& nu.111.& cæteri illius opinionis. Suppositа tamen 314
veritate nostræ opinionis, quæ profectò verissima est, difficiliorem habet exitum quæst. prædicta, in qua nonnullam varietatem apud Doctores inuenio:nam Cord. concl. 5. conatur probare, non licere vltra vnum stipendium accipere: quia, licèt fructus ex opere operato non minuatur,tamen minuitur fructus ex orationibus Ecclesiæ,quem finitum esse diximus, & ita defraudantur petentes Missas. Secundò, quia defraudatur Ecclesia, cùm impediat diuini cultus ampliationem, vna Missa satisfaciendo. Tertiò,quia nullus potest vno actu satisfacere pluribus promissionibus & obligationibus:qui ergo stipendia duo accipit, tenetur ex vi promissionis, vnicuique distinctum laborem & ministerium soluere.

Aliis rationibus conatur hoc ipsum probare Cord.q.4.dicti lib.1. 315
dub.2. Primùm, inquit, quia pithantia non datur promissa spirituali, esset enim simonia:nec vt eleemosyna, aliàs dives sacerdos non posset accipere:sed,vt merces laboris corporalis,sed non meretur labor vnius horæ,totius diei sustentationem,secundùm iustitiam:Ergo,&c. Secundò probat, quia si licitè posset plures in die celebrare, contentus esset, tanquam iusto, consueto,licèt paruo stipendio,ergo eò quòd semel celebret,non poterit vnius dicti stipẽdiũ, quod iustũ erat,excedere:sicut Diaconus,qui plura caneret Euangelia, posset quidem plura,licet parua stipendia accipere quæ conflatent decentem sustentationem:sed non liceret pro vno decantato Euangelio, integram sustentationem petere, quamuis insufficiens esset. Tertiò, quia aliàs,si sacerdos esset honorabilior in dignitate,haberétque magnam familiam,posset plus accipere, quàm pauper,quòd absit:nam paupertas,vel abundantia,nihil ad iustitiam facit. Quartò tandem,quia habens tenue beneficium, tenetur de- 316
seruire,neque potest plus extorquere prætextu decentis sustentationis. Igitur à simili,&c. Has Cord.rationes omnes,licèt sub breuitate ponere volui, tum quia obiicit ille, ne insoluta relinquatur vlla: tum quia quælibet requirit specialem doctrinam ad veritatis huius quæstionis congruam explanationem.

Alii verò existimant,quòd poterit saltem duas eleemosynas accipere,si est pauper,imò etiamsi dives:ita sensit Scot.9. de Iust.q.3.art.1. & in 4.d.13.q.2.versic.quo circa sub 2.concl. *quia* (inquit) *Sotus vtitur suo iure de altari viuendo.* Aliam tamen limitationem ponit in quarto 317
citato,scilicet,quòd illa duo stipendia non excedant argenteum vnum, aut paulò plus, loquitur Sotus, quo tempore,pro vna Missa dimidium erat taxatum in Hispania. Vnde, quòd tum erat dimidium, modò est vnum argenteum, & ita planè in eius sententia duas eleemosynas liceret accipere, modò tamen duos argenteos non excedant, & quòd hic planè sit Soti sensus patet. Primùm, quia, vt dixi, suo tempore ab hinc, scilicet triginta annorũ, imò ab hinc viginti, non nisi dimidiũ argenteũ

erat pro Missa taxatum, vt qui meminerunt, tradunt, & multæ capellaniæ illius temporis prorsus ostendunt, quæ non nisi ad rationem dimidij argentei pro Missa redditus habent, & non dubiũ quin eo tempore facilius dimidio, q̃ modò integro argẽteo, sacerdos viuere poterat.

SECVNDO id colligitur, quia dicit duas pithantias posse accipere, si pauper est: imò etsi diues, quæ argenteum non excedant: esset autem
318 implicatio dicere duas, & vnius argentei, nisi id quod diximus verum esset. Denique, quia id probat ratione victus, vt scilicet viuere possit. Quis igitur sacerdos vno argenteo honestè viuit? igitur ex Soti sententia duas pithantias accipere posset, etiamsi diues sit, modò tamen duos argenteos non excedat, quibus satis limitatè viuere posset. Quòd verò plures accipere nequeat, probat Sotus in d. art. 1. 4. sent. col. 14. Quia, inquit, minùs obueniet vnicuique, quòd sic ille probat. Quia licet plures dantes eleemosynam, quia specialem habent actum circa tale sacrificium, censeantur offerentes, & hac ratione, nemo propter aliorum societatem, suo fructu defraudetur: tamen quatenus ex intentione sacerdotis, qui pro aliis offert, minùs obueniet singulis, quia intentioni sacerdotis respondet taxatus fructus, & ideò minor erit in singulis. Et confirmatur, ait Sotus, quia satisfactio respondens deuotioni sacerdotis, si pro multis offeratur, minor est in singulis, ex omnium sententia: pari ergo ratione effectus oblationis precum Ecclesiæ, quæ liberè à
319 sacerdote applicantur, erit minor inter plures. Et confirmat secundò Sotus, quia nemo ambiget, quin si vnusquisque eorum, qui præsentes sunt, qui in suo ordine offert, si pro aliis ipse offerat, minùs sibi de satisfactione reseruat, imò si totum alicui, vel aliis offerat, nihil sibi relinquit, ergo pari ratione sentiendum est de sacerdote offerente pro ipsa parte effectus, quam ipse, vt Ecclesiæ minister, liberè offerre potest.

320 TERTIA opinio est eorũ, qui censent, eum qui promisit, v. g. tribus Missam dicere, satisfacere vnam tantùm pro omnibus, celebrando. Ita sensit Caiet. Sylvest. Angel. & Armill. Palud. vbi suprà, & Anto. vt refert Armill. Quod quidem fatentur sine vlla limitatione esse verum, quamuis Sylvest. plures apponit conditiones verbo illo Missa, quæstione decima. Sed quæst. 11. apertè fatetur, quòd secundùm tertiam opinionem, quam ipse sine dubio veriſſimam putat, id est tenendum, imò quod maius est, etiamsi ab eo petatur, sine participatione aliorum. Quia (inquit) non est bonum, sed tutus erit, etiamsi pro multis dicatur vna: & probari potest hæc sententia, quia nulli detrahitur ex consortio aliorum, de fructu operis operati, qui præcipuè intenditur in Missa, quem solùm sacerdos applicare tenetur, vt suprà ostẽsum est, ergo nulli facit iniuriam, alios admittendo, sicut qui obligatus aliquem baptisare, vel absoluere extra necessitatem, ob certum stipendium, non faceret illi iniuriam, ex eo quod alterum, vel plures simul cum illo baptizaret, dicens: *Ego vos baptizo*, vel, *Absoluo*, cùm nihil primò de fructu, vel de sacrificio subtrahat. Vnde patet friuolam esse illam tertiam rationem Cordub. quia ecce vbi quis vno actu multis

satisfacit

satisfacit obligationibus, etiam in specie, nec reus promissionis dicitur, quia alterum admittat. Prima verò, & secunda, non conuincit peccatum mortale, sed ad summum veniale: quia fructum illum ex opere 321
operantis Ecclesiæ, diminuit in altero, & quia non ampliat cultum diuinum. Hæc enim materia grauis peccati, mortalis scilicet, non apparet. Vnde neque esset veniale, si ipse sua deuotione suppleret, vel in aliis orationibus satisfaceret spirituali illi, & non graui læsioni, aut si expleta Missa, repeteret orationes, & preces Ecclesiæ, quia vt suprà ex Nauarro, & Cordub. docuimus, orationes ab Ecclesia institutæ, etiamsi priuatim dicantur, habent valorem, qui ex Ecclesiæ deuotione nascitur, vel denique horas Canonicas, aut Psalmos, pro defraudatis recitando, vt Angel. Armill. & alij docuerunt. Neque verò rationes ab eo, ad eandem sententiam adductæ, in dicta quæstione quarta, rem conuincunt. Prima enim minimè oberit conclusioni nostræ, si in- 322
telligas, non modò ob laborem, verumetiam ob sustentationem ministrorum, pithantiam dari. Sed demus (quod modò non disputamus) vt mercem laboris duntaxat dari, quid consequentiæ est, quod quia est vnius horæ labor, non mereatur victum diei. Non enim corporalis sudor attendendus est sacerdotibus Domini, vt eis sustentationem congruam, ac iustam præbeamus, sicut attenditur in colono, & agri cultore, qui fodit, arat, vel in alio mechanico officio seruit: sed id duntaxat oportet attendere, vt si in spiritualibus præbendis maximè in pane cœlesti ministrando occupatur fideles illi materialem panem præstent, vti doctissimus canonista infra citadus adnotauit. Quòd enim labor grauis sit aut leuis: longior aut breuior, impertinens est. Maximè, cum illi non permittitur plus laborare, id est non plus vna Missa celebrare. Sane indignum esset sacerdotali dignitate, vel labo- 323
rem totius diei, vel tantum exigere, quantum à rustico exigitur, vt ei sustentatio præbeatur. Ad secundum dices, tum meritò fore contentum paruo stipendio, quia ex multis vnum sufficiens conflatur. Non enim dicimus, ius habere ex quocunque sacro eodem die facto, integram eiusdem diei sustentationem excipere, sed id dicimus, ex officio ab eo secundùm iura præstando, in eodem die posse victum requirere. Vnde ille, qui in die Natiuitatis Dominicæ tria peragit sacra non posset pro vnoquoque duos (verbi gratia) argenteos accipere, si duo sunt congrua sustentatio. Neque verò negamus posse tria accipere pro tribus illis sacris, etiamsi excedant congruam sustentationem, prædicti Ecclesiastici ministri, tria inquam stipendia distincta à diuersis. Tum enim non iure victus necessarij illa accipit, sed iure taxationis, & consuetudinis pro vnaquaque vnum argenteum accipiendi. Quo fit, vt si decies eodem die celebraret, decem argenteos posset accipere. Neque est simile de Diacono, siquidem ille pro duo- 324
bus offerens, siue Euangelica verba, siue orationes aliáque eius in ministrando munia minus vnicuique daret, ac proinde defraudaret alterum, vel vtrumque, cum sit valor finitus ex opere operantis. Et per hæc patet solutio ad vltimum. Ille enim, qui tenue habet

bet beneficium tenetur seruire, sibique imputare, quòd se in eo fecerit intitulari, nec cum damno, & fraude tertij victum requirere, sed vel ex artificioso, vel aliunde, vt habetur in c. clericus 91. dist. at celebrans sine vllius damno, & fraude quærit (idque meritò) sibi congruam sustentationem.

RELIQVA est tertia ratio, cui occurres, si intelligas, quid nomine congruæ sustentationis intelligimus. Nam, vt refert Cordu. in d. q. 4. ex nostræ opinionis sectatoribus variè iudicatum esse videtur. Quidam nomine decentis sustentationis intelligunt alimenta parentum pauperum, si habet, & filiorum olim ex matrimonio habitorum, quibus iure naturali succurrere tenetur. Ego verò strictam suæ personæ sustentationem, & eorum, quæ necessaria sunt, simpliciter ad illam duntaxat intelligendam puto. Scilicet, victus, vestitus domus, & ei seruientis. Non enim postulat ius naturæ, & diuinum, nisi vt sibi ex altario succurrat. Nec fideles tenentur alios alere, quàm ministros. Vnde aliunde querere debet ad ista supplenda. Ex quo patet, quod nec honorabilior plus, nec minus honorabilis, minus: nec è contra, pauper plus, aut diues minus, suscipere potest, sed omnes æqualiter, id possunt accipere. Quòd si id ad eius pompam sustentandam non sufficiat, quæret aliunde. Et si contra, id sibi non est necesse, quia diues est, & patrimonium habet, poterit nihilominus accipere. Id enim, & non aliud agimus in hac controuersia, quàm vt probemus, si stipendium solitum sit insufficiens ad honestam sui sustentationem, posse à duobus præfata iusta alimenta accipere. Vnde cessant inconuenientia Cordub. qui non probè istum dicendi modum videtur assequutus, ob quod pati docuit angustias.

RATIO verò Soti, & eius confirmationes, etsi apparentes sint, nihil probant, quia vt bene Caiet. adnotauit in d. Quodlib. intentioni ministri, vt intentio est, non respondet aliquid ex sacramento, sed deuotioni. Non enim intentio est dispositio ad fructum consequendum, sed vt sacrificium, atque eius virtus applicetur, quædam conditio est. Vnde qui in peccato mortali existens nullam habet deuotionem sibi respondentem, habet tamen intentionem, qua vt Ecclesiæ minister & Christi applicat sacrificium. Et cui applicat sua intentione in illo sacrificium operatur. Falsum ergò supponit, quòd intentioni ministri respondeant taxatus fructus, & sicut non tenetur lege iustitiæ ad proximum esse deuotus, vel in gratia: ita non tenetur fructum suæ deuotioni respondentem applicare alicui: sed solùm tenetur habere intentionem applicandi sacrificium ijs, qui eleemosynam dederunt, quorum fructus nō minuitur, vt ipse Sotus fatetur. Si enim peccaret mortaliter, quando plures admitteret, quia fructum respondentem finitæ intentioni diminuit, multo minùs satisfaceret, cùm pro vno solo offert, cùm est in peccato mortali: quia nullus fructus illi Missæ (prout ex intentione Sacerdotis est) respōdet. Quid igitur existimabimus? nū dicemus licere plures eleemosynas accipere vna tātū Missa satisfaciēdo? Respō. Primùm in hac re putamus, quod si Sacerdos sua spōte pro duobus offerat,

ferat, minimè requisitus (atque idem dico si ab vno requisitus, pro aliis offerat) vno sacro non æquè prodesse omnibus sed minorem fore in singulis sacrificij effectum. Et ita teneri ad restitutionem eleemosynæ 328
acceptæ. Quia, cùm in hoc casu respondeat finitus fructus, (cùm tantú sit vnica deuotio, vel sua, vel eius, qui rogauit) quidquid pro aliis offerat detrahitur primo. Fateor, quod ex iustitia non tenetur apponere suam deuotionem in Missa, & ita fructum suæ deuotioni respondentem posset pro altero offerre, sed si pro multis offerret minor esset, vel si nullam habet deuotionem, cùm tantùm deuotio eius, qui petit, cùm fructus prodeat finitus, facit iniuriam illi plures ad illius participationem admittendo. Vnde quando vna eademque persona iubet plures Missas sibi dici, vt in testamentis vsu receptum est, tenetur Sacerdos sub mortali & restitutionis onere omnes dicere, nec vna posset satisfacere.
Quia cùm sit tantum vnica deuotio si vnam tantum dicit Missam, vni- 329
cus tantum esset fructus, & si plures Missæ, plures fructus, quo fit, quòd vna Missa non possit spoliari purgatorium, vt Gabriel arguebat. Quoniam cùm respondeat taxatus fructus iuxta deuotionem celebrantis vel iubentis Missas celebrari, minor erit singulis. Dixi, quod quando sua sponte dicit Missam pro pluribus, non satisfacit, non quòd peccet, vel restituere teneatur, sed quod erit minor effectus in singulis. Si enim sua sponte à nullo requisitus, vel obligatus facit, non peccat plures admittendo, imo maiorem charitatis actum extensiuè elicit, at quando ab vno requisitus siue pithantiam accipiat, siue non, pro aliis offert sua sponte omnino non satisfacit.

SECVNDO videtur, quod si plures accipit eleemosynas, in quo casu, cùm sint multi petentes, non videtur defraudare aliquem, tamen non posse vna Missa satisfacere, sed ad restitutionem teneri, si vltra vnum stipendium accipiat, vt prima docet opinio, vel certè si vltra duos argenteos, aut vltra id, quòd ad eius strictam sustentationem sufficeret 330
cum secunda. Licet enim argumenta primæ & secundæ opinionis soluerimus, & pro tertia magnum argumẽtum à nobis sit factum, ob quod non omnino absurdam putamus esse: tamen prima nobis opinio Cord. & Nauar. vel certè secunda Soti celeriter, vt verissima amplectenda videtur; quæ hac ratione vrgẽtius à nobis probari posse videtur. Quoniam stipendium Missæ non datur ob fructum sacrificij applicandum, id enim est spirituale, & simonia committi videretur, vt si daretur pecunia, vt beneficium Ecclesiasticum mihi prælatus applicaret atque cõferret, sed datur in stipendium temporale, quo indiget celebrans, vt administrando viuere possit, at illud siue consuetudinem, siue legem positiuam attendas, non nisi vno argenteo iustè æstimatur, vel si naturalem legem attendas (cui cædere debet consuetudo & positiua lex) 331
non nisi duos, vel id, quod ad strictam ministri sustentationem sufficit, valet aut valere debet. Qui ergo viginti, aut centum argenteos pro illo stipendio recipit, etiamsi ab vno petente vnum tantum accipiat iniustiriam committit: cùm plus longè corradat pro labore quàm labor prædictus mereatur, & licet nullum in particulari, damnificet, quia

de fructu, (vt sæpè probaui) nihil detrahitur, & vnusquisque vno præstito argenteo tantum accipiat, quantum si pro se solo diceretur, tamen omnes simul & respub. sunt rationabiliter læsi, quia ille pro paruo labore tam magnam summam accipiat, cùm id sit iniustum & inæqualitas magna, vel laboris ad mercem, vel stipendij ad sustentationem.

332 Accipe simile: furatur quis modica à diuersis, ita vt ex illis paruitatibus magnam sibi quantitatem pepererit, certum est tum, quod nullum in particulari notabiliter damnificauerit, tenetur tamen restituere, vt infrà probabimus. Idque nulla alia ratione, quàm quia omnes simul sunt rationabiliter læsi, quòd ille diteſcat furto, etiam nullum notabiliter damnificando, idque est omnino contra ius naturæ: si igitur rationabiliter sunt læsi omnes illi, vt quis pro modico labore iustè taxato vno, vel duobus argenteis magnam sibi summam conquirat, & retineat, id enim contra naturæ ius est, & debitam æqualitatem seruandam inter datum & acceptum. Licet igitur permitti posset, vt Sotus docet, vt Dei Sacerdos duas eleemosynas accipiat, vel eas, vt mihi videtur, quæ erunt necessariæ ad suam strictam sustentationem, non

333 tamen vnquam licebit plures accipere, vt probatum est. Nisi quando non sufficerent. Si enim reuera tres essent necessariæ à diuersis accipere posset, quod non solum debent fateri, Syluester, Angelus, Caietanus, & alij ex tertia sententia: verùm prædictus Sotus, vt ex ratione eius colligitur. Quam sententiam satis expressè in specie video Canum tenuisse, libro duodecimo de Locis Theolog. capit. 13. his verbis. *Omnis autem opinio in hoc conueniat necesse est, sacerdotem, siue pro paucis, siue pro multis offerat, vita necessaria suscipere iure suo posse, quem cibum, si vnus non dederit, nulli facit iniuriam, si expectat à pluribus. Imò tu illi iniurius es si cogis sacerdotem vt solum pro te hostiam præbeat, nisi tu illi præbeas cibum. Qui quantus qualisque sit homini necessarius prudentia magis, quam Theologia diiudicat, vno enim tempore, & loco non satis erit nummus argenteus*, &c. & citari solet pro hac sententia, Petrus Sotus lectura nona de Euchatistia, Honcala de valore Missæ articulo vndecimo, & decimosexto.

334 Ex quibus pater, & quod sacrificij virtus non minuitur ex multorum participatione, & quod simul stat non posse plures eleemosynas accipere, quàm vnam, si illa sit sufficiens ad suam strictam sustentationem. dixi sæpe *ad strictam sustentationem*: Quia ex quo contra iuris ordinem ordinatus est sine beneficio, vel alio titulo, non mirum si cogi debeat ad strictè viuendum. Et certè nisi hac ratione non video quo pacto in nostra sententia quæ vt dixi verissima est, defendi posset non licere plures pro vno sacro pithantias accipere, vt modò ostendi, nec Cord. nec Soti rationes id conuincunt. Imò certè putarem, quod etiamsi diues, si poterit duas eleemosynas accipere, vel eas quæ æquent strictæ, honestæ tamen sustentationi illius. Quod apertè Sotus fatetur in dicto

335 lib. 9. de Iustitia, nec correxit, sed confirmauit in dist. 13. 4. Sent. Ratio est plana, quia, vt idem Sotus, & Nauar. fatentur nume. illo 92. & 111. paupertas, vel diuitiæ Sacerdotis nihil conferunt ad æqualitatem iustitiæ, &

tiæ, & ad debitum. Vnde si pauper nullam facit iniustitiam, quia illud est iustum sui laboris stipendium, non ob id quia abundet aliunde, priuatur iure accipiendi iustum stipendium. Diues enim sacerdos, si non quia diues, at quia sacerdos, ius habet de altario viuendi sicut pauper, modò officia debita præstet. Vnde sicut potest vnam eleemosynam accipere, non æquantem iustæ sustentationi & necessariæ, poterit duas, quæ æquent accipere, etiamsi sit diues, sicut econtrà licet sit pauper, non poterit accipere etiam duas, si excedant debitam sustentationem, & honestam. Vnde male Nauar. tetulit Sotum, quasi dicentem diuiti non licere, cùm oppositum Sotus dicat. Sed obiecit Nauar. contra hanc nostram assertionem. Quia clericus pauper non potest victum ab spiri- 336
tualibus quærere, sed manibus laborando, vt habetur in cap. clericus victum, 91. distinct. item, quod esto, ita esset, tamen non ex sola Missa, ita vt eum sustentet dans eleemosynam, sed ex aliis officiis quæ præstat. Verum respon. in dict. cap. & cæteris illius distinctionis solùm prohiberi, ne clericus negotiis vacet, & sic victum quærat, sed quod si Ecclesia ei non sufficiat, potiùs ex honesto artificioso (exemplo Apostoli, qui de labore manuum viuebat) victum quærat, non ex negotiatione. Vnde Gratianus in principio illius distinctionis, sic ait: *Qui autem turpi lucro, vel inhonesto negotio prohibetur, ne de oblationibus Ecclesiæ stipendia consequatur.* Quod si Ecclesia ei sufficere non possit, proprio artificioso, vel agricultura, &c. Vide quam sit alienum à proposito velle iura, quod de Ecclesia & officio suo non viuat, sed id intendit ne ex turpi negotiatione quærat, si Ecclesia non sufficiat. Sed manibus victum, & vestitum paret. Vnde fatemur iuxta Apostolum Act. 2. & 1. Cor. 4. & in 1. ad Thessal. 2. & 2. Thessalo. 3. & ita in cap. 1. illius distin. 337
Pelagius Papa præcipit clericos esse puniendos, qui postposito Ecclesiæ officio negotiis vacant. Vnde in dicto capitulo Clericus. stipendia clericorum appellat Carthaginense Concil. 4. cap. 42. & 49. quod clerico ob officium debetur. Maximè quia his temporibus, vbi Ecclesia ita creuit ministrorum varietate, & dignitate, necessariaque authoritate apud laicos, non decet sacerdotes domini officia, & artes mechanicas exercendo victum quærere. Vnde argumentum illud Nauarr. parum vrget. Et sanè, vt intelligas præcipuam prædicti Concilij Carthaginens. 4. in dicto capitulo intentionem fuisse, prohibere, ne clerici negotiis, sed arte potiùs honesta viuerent, subdit in cap. sequenti, quod est de- 338
sumptum ex capit. 51. & 53. 48. & 50. eiusdem Concilij, & habet But. lib. 2. cap. 102. & 51. & Iuo. par. 6. cap. 179. & 183. & 285. his verbis, *Qui verò non pro emendo aliquid in nundinis, vel in foro deambulant, ab officio suo degradentur.* Vbi odorem ipsum, vel conspectum fori & nundinarum ita grauiter prohibet Concilium, nedum ea exercere. Vnde statim adiungit: *Interemptores autem ab officio declinantes, vel negligentiùs agentes, ab officio suo remoueantur.* Quæ quidem verba perdifficilia sunt intellectu. Non enim videtur, quos appellet interemptores. Posse igitur dupliciter intelligi, existimo. Primò vt sint duæ dictiones, scilicet *inter* & *emptores*, quasi idem prohibens, quod paulò antè, nempe

inter emptores & venditores deambulare in nundinis vel foro. Secundò ita vt sit vna dictio, nam interemptores proxonetæ vocantur, vt ait ibi Glossa, de quibus habetur ff. de Proxonetis l. 2. Hispanè dicuntur, *corredores*, Quia scilicet inter emendum mediatores existunt, & ob id
339 interemptores dicuntur, quasi inter emptores & venditores existãt tertij. Siue ergo hoc, siue vllo modo clerici negotiis se implicent grauiter in d. iuribus prohibentur. Animaduertere autem diligenter lectorem volumus, in aliis codicibus aliter legi. Nam in exemplaribus Concilij etiam manu scriptis sic habetur: *Clericum inter tentationes ab officio suo declinantem, vel negligenter agentem*, &c. Sicut contra legimus in canone 42. clericum inter tentationes ab officio suo incubantem, gradibus sublimandum. Propter Glossam autem prædictam non esse mutatum huiusmodi textum testatur editio Gregoriana in dict. cap. clericus quantum, 91. dist. quasi hæc sit certior & vera lectio. Quæ verò sint huiusmodi tentationes ob quas clericus ab officio declinaret, non explicat glossa Gregoriana in dict. c. Præcipua esse videtur tyrannorum persecutio, & aliæ de quibus agit Ambro. epis. 17.

340 VNVM adderem prædictis, quod scilicet, si plures alios admitteret nullam ab eis eleemosynam accipiendo, sed liberaliter promittendo, non peccaret, nec restituere primo teneretur. Quia & neminem in particulari damnificat, nec omnes simul vel rempub. cùm non plus stipendij accipiat quàm valeant eius operæ, vel exigat eius sustẽtatio, ob quas duas tantum rationes stipendium Missę, vt dixi accipi potest, vt Cordu. docet q. illa 5. Item colligo, quod non tenetur, imo nec potest Sacerdos applicare omnem fructum, qui est ex opere operato ei pro quo dicit, sed tãtum tenetur pro eo celebrare, & ei valoré Missæ offerre quem tamen ille participabit iuxta quãtitatem suæ deuotionis. Vnde fructum ex opere operato sibi, vt offerenti respondentem iuxta suam deuotio-
341 nem potest sibi, vel alteri retinere. Sicut nec etiam debet sacerdos, nec potest fructum audientium, & aliarum suprà numeratarum personarum applicare, cui volet. Vnde etiam colligo, quòd Missa melioris sacerdotis est melior, etiam ex opere operato ei, pro quo dicitur, si sacerdos velit illi fructum suæ deuotioni respondentem applicare, non est tamen melior secũdum, id quod ei debetur, pro quo dicit, ex lege. Nam etiam si melior sacerdos sit non minus sacrificium operabitur in eo pro quo dicitur iuxta eius deuotionem & Dei legem.

TERTIO colligo, an sit in conscientia tutus, quia nulla eleemosyna accepta promittit Missam dicere, & non dicit. Si enim verè, & ex animo vult se obligare tenetur ac si accepisset, sicut in omni promissione rei proximo vtili, & ab alio acceptatæ contingit, & ita non dicens tenetur restituere, si tamen non ex animo, sed vt Hispanicè dicam, *por cumplir con el*, ne illum contristet, & ne parcus videatur, poterit sine peccato mortali, non dicere. Est enim promissio ex metu saltem reuerentiali, qui eua-
342 cuat promissionis obligationem, & ita qui non accipiunt eleemosynam vllam vel stipendium ex ratione sui instituti, vel sua volũtate, promissis quas dicunt, etiam *si para cumplir* promittant, non tenentur sub mortali,

imo

imò nec ſub veniali, ſi aliqua rationabili cauſa non impleant.

QVARTO colligo, malè facere quoſdam, qui dum Miſſam alicui promittunt, vel planè libetè, vel ob ſtipendiũ illi applicant, vnũ ex fructibus, ſcilicet vel impetrationẽ, vel ſatisfactionem, dicẽtes, ꝙ dum quis Miſſam petit pro aliqua neceſſitate, ſolùm videtur velle impetrationem, non ſatisfactionẽ, & dum quis pro ſuo defuncto, vel pro anima ſua, aut pro peccatis, Miſſam petit, ſolùm vult ſatisfactionẽ, & ita vna Miſſa poſſe ſatisfacere vtrique, quã ſententiã à doctiſſimis audiſſe me fieri poſſe memini, quod etiã ſi non omnino improbabile exiſtimem, tamen probabilius puto non licere, vt Nauar. docet vbi ſuprà: nam licet principaliter & explicitè velit impetrationẽ, tamẽ virtualiter vult etiã fructum, 343
qui ex opere operato ſibi reſpondet pro quantitate ſuæ deuotionis.

QVINTO colligo, ꝙ id quod cõmuniter dici ſolet de Miſſa, pro ſecunda vel tertia intentione, eſſe omnino ridendũ, quã dicunt eſſe Caiet. opinionem, adeò vt Miſſam Caietanam vulgò vocent ex ſecunda, vt illi dicunt, inrentione: hoc enim nullo Doctorum fundamento innititur, & primùm Caiet. qui noſtram tuetur ſententiã, nihil vtiq; de Miſſa primæ vel ſecundæ intentionis cõmemorauit: nec quiſquã ex noſtræ ſententiæ authorib. qui dicũt ex ſocietate ſecũdi vel tertij, nõ minui fructũ Miſſæ: imò omnes fatemur, Miſſã pro illis multis oblatã, non minùs ſecundo, q̃ primo (imò quãdoq; magis, ſi maiorẽ habet deuotionẽ) prodeſſe, nec 344
eſt vlla prima vel ſecunda intentio, ſed omnes æquè admittuntur, pro ratione ſuæ deuotionis. Authores verò alterius opinionis fatentur, fructum reſpondere finitum, ex eorum ſententia Miſſæ, & ſecundùm hos poſſet meliùs ſaluari, quod iſti dicunt communiter de Miſſa primæ & ſecundæ intentionis, quòd ſcilicet Miſſa ſecundæ intentionis minùs profit: & ita in ſpecie docuit Gab. lectione illa 27. quòd applicata Miſſa pro aliquo, in gradu priori, etiamſi conſequatur fructum finitum, tamen applicatur alteri, in gradu poſteriori, etiamſi multis applicaretur, non minuetur fructus primi, quod tamen ſuprà impugnaui.

SEXTO colligo, ꝙ cæteris paribus melior eſſe poteſt Miſſa boni ſacerdotis, & fructuoſior, q̃ mali, non ſolùm quantùm eſt ex operãte, ſed etiam ex opere operato: nam gradus ille, qui ex opere operato reſpondet celebranti, vt celebrans & offerens eſt, non inuenitur in Miſſa mali 345
ſacerdotis. Non dicimus ergo, quòd ei, pro quo dicitur, ſit minùs bona, quantũ eſt ex opere operato, quia vt omnes fatẽtur, non minoris eſt valoris ſacrificium in ſe, ob malum ſacerdotem offerentem, nec etiam in effectu, & fructu eius, pro quo offertur, cùm ſecundùm ſuam deuotionem ſit fructum recepturus, & nihil minus à malo ſacerdote de fructu recipiat, ſed dicimus eſſe fructuoſiorem ſimpliciter, quia maiorem haberet ex opere operato, ſi eſſet à bono: quoniam haberet effectum reſpondentem offerenti, vt offerens eſt, ſicut etiam eſſet maior fructus, cùm ſunt plures vel concurrentes cauſaliter, vel aſſiſtentes, &c. Quia, vt dictum eſt, plura vaſa, plus aquæ è flumine haurire neceſſe eſt: imò etiam ei, pro quo offertur, poſſet eſſe vtilior Miſſa boni ſacerdotis, etiam quoad id, quod eſt ex opere operato. Dixi, *poſſet*, quia ſacer-

dos bonus, si vellet, posset fructum sibi, vt offerenti peruenientem, illi applicare, pro quo celebrat. Sicut ergo fructum sibi ex opere operante respondentem applicare non tenetur ei, pro quo celebrat, sed posset: cùm Missa esset illi vtilior, ita posset fructum ex opere operato, &c. de lege tamen, & ex obligatione, nihil à bono maius, nihil à malo minus
346 accipiet, sed iuxta mensuram suæ fidei & deuotionis. Non inficior, me plus forrasse prætergressum, quàm restitutionis requirebat disputatio: id mihi tamen ignoscendum: nam vt restitutionis ratio plenior esset, & res ipsa disputatu grata impulit. Quam ob causam, & illud etiam disputabo libenter (quoniam de Missæ sacrificio disputare cœpimus, sæpiúsque illud, tanquam verum accepisse videmur) nempe sacrificium habere effectum ex opere operato.

ERIT QVE septima difficultas: num id verum sit, & an is effectus sit circa culpam, vel circa pœnas peccatorum. Prima enim opinio docet, tantum habere effectum ex opere operantis, sicut quodlibet opus pium ieiunij, orationis, &c. tam circa culpas, quàm circa pœnas, & consequen-
347 ter non ex lege, sed per modum impetrationis. Ita sensit Caiet. loco citato, pro qua sententia refertur Gab. lect. 26. sed immeritò: nam planè contrarium sensit lect. 57. col. 2. dicens: *Ex opere operato, quia scilicet ex opere exhibito, etiam circumscripta dispositione operantis, quantùm ad eius esse acceptum habent suum effectum sacrificium altaris, & Ecclesia sacramenta, quæ effectum habẽt ex institutione Christi, & non ex dispositione offerentis, &c.* & aliis locis, quos infrà citabimus. Huic similis est secunda aliorum sententia, quos refert Cord. quòd pœnas haber auferre ex opere operato, culpas tamen etiam veniales, non nisi ex opere operantis. Et probatur hæc sententia, quia non videtur vbi sit data hæc virtus sacrificio, vt sacrificium est: nam vt sacramentum, id est, quatenus suscipitur, non dubium, quin culpas abluat, & pœnas tollat ex opere operato. Vnde illud solùm videtur esse priuilegium sacramentorum, quòd culpas ex opere operato tollant.

348 SECVNDA opinio est huic contraria, quòd valet ad remissionem peccatorum, quoad pœnas & culpas etiam mortales. Hanc sententiam expressè tenet Gabr. in can. lect. 85. litera L, & probat. Primùm, ex D. Thoma, in 4. Sent. distinct. 12. quæst. 5. art. 2. dicente: Eucharistia, in quantum est sacrificium, habet effectum spiritualem in iis, pro quibus offertur, in quibus non præexigit vitam spiritualem in actu, sed in potentia, & ideò, si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet, & ita D. Thomas eius sententiæ videtur. Secundò probat Gabr. quia quidquid Christus Saluator noster meruit, se offerens in cruce generaliter pro omnibus, hoc sacrificio applicatur particulariter singulis, vnde Ecclesia orat, vt omnes ipsum participantes omni benedictione cœlesti, & gratia repleantur. Cùm ergo sacrificium Christi in cruce, valuerit ex opere operato, ad deletionem peccatorum & pœnarum, & cùm Ecclesia non oret pro aliquo, cui huius sacrificij virtus conferri non
349 possit, sequitur, &c. Tertiò id probatur ex illo Christi: *Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*: ergo ex institutione diuina

diuina habet peccata remittere. Quartò nos probemus ex Conc. Trid. Sess.22.c.1. *Reliquit Ecclesiæ sacrificium altaris* (aiunt Patres) *vt illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis committuntur delictorum applicaretur.* Certum est autem, quòd non solùm venialiter, sed etiam mortaliter peccamus: & apertiùs in c.2. sic dicitur: *Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit.* Quid planius? & quòd sermo sit de Eucharistia, non vt sacramentum, sed vt sacrificium plenissimum est legenti.

MEDIAM tamen sententiam sequitur Cord. lib. illo, quæst.q.3.§. ideò quarta. Sotus in 4.dist.11.q.2.art.5.& 7.& d.13.q.2.conc.1. Canus & Couar. vbi suprà, quòd hoc sacrificium licet ex opere operato valeat ad remissionem pœnarum omnino, & culparum venialium, non tamen mortalium, nisi forsan de congruo, hæc sententia probatur ab eis, quia aliàs frustrà esset sacramentum pœnitentiæ. 350

MIHI videtur primùm, quòd non solùm de congruo valet hoc sacrificium (longè melius quàm quodcunque opus pium) ad remissionem pœnæ & culpæ, etiam mortalis, ad primam gratiam, & eius augmentum, ad bona temporalia salutis aut pacis, &c. Sed etiam valet ex iustitia, ad remissionem pœnarum peccatorum, & mortalium, quidquid dicat prima opinio satis immeritò. Constat enim Christi meritum & satisfactionem applicari per hoc sacrificium, sicut per sacramenta, cui debetur ex iustitia pœnæ solutio, non solùm cùm pro viuis offertur, vt Cordub. & cæteri fatentur: sed & cùm pro defunctis, quidquid Cord. dicat. Putat enim, quòd tantùm valet hoc sacrificium per modum suffragij defunctis, & consequenter non ex condigno, sed de congruo: hanc enim opinionem, quòd valere per modũ suffragij, sit valere de congruo tantùm, alibi latiùs oppugnaui: imò valere per modum suffragij, est valere non per modum absolutionis: non enim cùm Papa pro defunctis indulgentiam concedit, actum iurisdictionis circa illos exercet, liberando à pœna, sed tantùm valent illis indulgentiæ, per modum solutionis, ex iustitia tamen & infallibiliter. Sic ergo priuatus sacerdos offerens sacrificium pro defunctis, ex iustitia proficit illis ad diminutionem pœnæ, per modum suffragij, id est, non per modum absolutionis, sed solutionis. Secundò id probo, quoniam satisfactio priuati hominis, applicata defunctis, valet illis ex iustitia, ad solutionem pœnæ. Multò ergo magis Christi satisfactio in hoc sacrificio pro illo oblata, valebit ex iustitia, &c. Eadem ratione reijciendus est Sotus, qui art. illo 1.q.2.d.13. putat solùm valere illis de congruo, si Deus voluerit acceptare. 351 352

SECVNDO mihi videtur, in hoc sacrificio conferri, non solùm de lege, & ex iustitia, sed etiam ex opere operato, solutio pœnæ nostris peccatis debitæ, ità vt vltra gradum debitum ex deuotione operantis, respondeat quidam gradus ex ipso sacrificio, sicut de gratia dicimus in sacramentis: ita sensit Gab. & D. Tho. in 3. opinione citati, & Catharin. quem refert Cordub. ita docuerunt Couar. Sotus, Canus, Cordub. & alij de tertia opinione. Et ratio est plana, quia in eo operatur virtus passionis Christi, sicut in sacramẽtis, & ex sua institutione est ablatiuum peccatorum

peccatorum iuxta illud: *Qui pro vobis*, &c. Cùm ergo sit specialis lex,
353 quòd aufert peccata, saltem quoad pœnas debet intelligi, iam quòd demus non intelligi, quoad culpas, igitur virtute operationis operatæ à Christo, aufert peccatorum nostrorum pœnas debitas. Nisi quòd hæc est differentia inter hoc sacrificium & sacramenta: nam illa per se & principaliter sunt instituta ad iustificationem & gratiam conferendam. Sunt enim signa visibilia inuisibilis gratiæ, licet etiam secundariò pœnam auferant, at sacrificium hoc etiam primò & per se respicit pœnarum expiationem, & consequenter culparum, vt optimè D. Thomas docuit tertia parte citata.

TERTIO videtur, quòd veniales culpas etiam abluat ex sua institutione, vt Cord. & authores tertiæ opinionis fatentur. Et potest probari ex illo: *Qui pro vobis*, &c. Cùm enim pœnæ peccatorum non sint propriè peccata, sed culpæ, vt propriè verba accipiantur, oportet saltem dicere, quòd culpas veniales auferat, quod apertè decernitur in Concil. Tri. sess. 22. c. 2. vbi post multa dicit, *Offertur hoc sacrificium pro vivo-*
354 *rum peccatis, pœnis, & satisfactionibus, &c.* Quòd si vera est Soti sententia, quam statim referemus, quam Cord. non reijcit, quòd hoc sacrificium confert gratiæ augmentum, sicut de eodem, vt sacramentum est, id est, quatenus sumitur, omnes fatentur, planiùs erit culpas veniales tollere ac remittere.

QVARTO igitur videtur, quòd licet opinio Gabr. de ablatione peccatorum mortalium, & consequenter de conferenda prima gratia, non omnino falsa videatur, non tam ob eius rationes, quàm ob verba Sanctorum Patrum in Synodo Trid. suprà citata, præcipuè illud: *Crimina & peccata etiam ingentia dimittit*, &c. tamen proculdubio putamus, oppositum esse longè verius, quòd scilicet peccata mortalia non deleantur, non dico cùm missa dicitur pro eo, qui vel est in actuali proposito peccandi, vel certè existens in mortali, non cogitat, hoc enim planum est, sed neque etiam si sit dispositus, nisi forsan per accidens: quod statim tractabitur. Moueor ergo, quia sequeretur, quòd, sacra-
355 mentum pœnitentiæ non dico, esset frustra, vt Canus & Cordub. argumentantur, id enim non sequitur: sed quòd eius dignitas & virtus, maximè eneuaretur. Cùm non esset (inquam) medium ad salutem necessarium lapsis post baptismum, quod est contra sententiam omnium Doctorum, & Patrum, in Concilio Tridentino. Vnde & dicitur secunda post naufragium tabula. Quod verò sequatur, patet, siquidem sine sacramento pœnitentiæ, per hoc sacrificium posset peccator iustificari, & omnino primam iustificationis gratiam adipisci.

DICES, semper tenetur confiteri, fateor; sed tunc non esset confessio necessaria, vt medium, sed in vi duntaxat præcepti, cùm alia posset via peccator iustificari, quod certè derogat maximè sacramento pœnitentiæ, & eius strictè (vt verissimè censent Doctores) necessi-
356 tati. Quis rogo ad sacramentum pœnitentiæ accederet, si vno argenteo præstito sacerdoti (loquor autem extra tempus præcepti) posset cum ea dispositione, qua esset confessurus, à peccato iustificari ex lege, & primam

ptimam consequi gratiam ? Certè si duo essent remedia pro peccatis lapsis post baptismum, satis esset vnius, vel alterius votum habere ad iustitiam, & ita posset quis non habens confessoris copiam nolle habere votum confessionis, sed solum huius sacrificij, quod certè concedi non debet. Moueor secundò quoniam peccatorum actualium remissio (mortalium inquam) est actus iurisdictionis, vt omnes fatentur, cum pertineat ad claues Ecclesiæ: si autem per hoc sacrificium peccata mortalia remitterentur, cùm sit annexum essentialiter potestati ordinis, iam tandem posset quis mortalia peccata remittere sola ordinis potestate, nulla iurisdictione conquisita, nulla approbatione postulata, quod absurdum videtur, & contra Conc. Trident. & Patrum sententias, & in damnum sacramenti pœnitentiæ & Reip. Christianæ cuius maxima columna & ornamentum est confessionis sacramentum. Addo quòd ministri Ecclesiæ non possunt peccata remittere, nisi illa 357
cognoscant, vt iusti iudices esse possent, quod fieri non valet, in hoc sacrificio. Contingeret enim vt tam habens multa & enormia peccata eodem labore & stipendio dato, quàm habens pauca liberaretur, & iustus euaderet, quòd omni rationi & iustitiæ videtur aduersum. Aliqui probant hanc nostram conclusionem ex illo Augustin. *quis offerat corpus Christi, nisi pro his, qui sunt membra Christi?* Bene enim respondet Gabr. pro membris Christi offerri, quando offertur pro eis, vt sint membra Christi. Quamuis ego aliter responderem, peccatores in mortali esse membra Christi ob fidem, quæ est nexus membrorum Ecclesiæ, licet non sint membra viua. Præterea quia nullus negat saltem de congruo prodesse hoc sacrificium peccatoribus, vt cõuertantur. Vnde nihil impediret, quo minus pro eis offerretur corpus Christi: rationes igitur à nobis factæ constantiores proculdubio videntur.

Ad rationes igitur Gabr. respon. Ad primam: fateri nos eam fuisse 358
D. Thom. sententiam. Ad secundam, quòd licet sacrificium Christi in cruce fuerit pro peccatis mortalibus etiam quo ad culpas, & ex condigno, tamen propterea simul ex latere Christi illic pendentis sacramenta manarũt, vt hæc directè ad culpas, illud verò, id est sacrificium, directè ad pœnas tollendas ordinaretur, vt hac mira remediorum varietate, copiosa foret apud Deum redemptio. Non ergo sacramento pœnitentiæ instituto, vel certè instituendo hanc virtutem ex opere operato, huic sacrificio conferri oportebat, si autem Ecclesia orat, id probat ex congruo, fatemur enim prodesse hoc sacrificium de cõgruo, vt peccator conuertatur ad Deum. Et propterea Concil. Trident. vbi suprà docuit, quod hoc sacrificio placatus Deus donum pœnitentiæ concedit, & ita vtilissimum esse non negamus Missas pro peccatori- 359
bus celebrari, quo Deus illos ad se conuertat. Et propterea Ecclesia, cùm illa verba dicit, non loquitur de sacrificio, vt sacrificium est: sed, vt sactamentum. Dicit enim: *quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti, & gratia repleamur*, &c. Perpende quemadmodum de sumentibus loquitur, ac proinde de eo, vt sacramentum est. Ad obiecta ex Concil.

Trident. respon. loqui, vel de pœnis peccatorum, vel si de culpis, tantum ex congruo. Dices, quod in dicta Sess. cap. 22. dicitur: *Istud sacrificium est verè propitiatorium, vt si cum vero corde & recta fide, cum metu & reuerentia contriti & pœnitentes ad Deum accedamus misericordiam conse-*
360 *quamur & gratiam inueniamus in tempore oportuno.* Respon. enim id de prima gratia intelligi non posse, nisi vt dixi de congruo, cùm dicat: Si accedamus cõtriti & pœnitentes. Iam ergo supponit primam gratiam recuperatam per confessionem & contritionem.

QVAESTIO octaua esse potest de gratiæ augmento, in quo video Cor. & Sot. quæst. 2. art. illo 1. apertè docentes hoc sacrificium ex ratione suæ institutionis gratiæ augmentum conferre, sicut cætera sacramenta à Baptismo & Pœnitentia, neque omnino videtur à ratione aliena ista sententia: Cùm enim ex scriptura constet hoc sacrificium offerri in remissionem peccatorum, videtur consequens, quod ex lege habeat gratiam conferre & reconciliationem cum Deo, quamuis ad hoc dici posset, vt suprà dicebam, nomine peccatorũ intelligi posse vel eorum pœnas, vel si culpas, veniales tantum, ad quarum remissionem gratia non est necessaria. Nulla ratione probant suam sententiam ij Doctores: posset tamen ex eo probari, quia cuicunque operi in gratia facto respõdet sua merces augmenti scilicet gratiæ: cùm igitur hoc
361 opus ratione rei oblatæ, nempe Christi merentis, sit gratius Patri, est verisimile, vt aliqua merces vltra eam, quæ debetur deuotioni operantis ea ratione respondeat. Imo id videtur satis lucidè ex Trid. Synod. comprobari. Cùm dicat hoc sacrificium esse verè propitiatorium, vt si cum vero corde, & recta fide, cum metu & reuerentia contriti & pœnitentes (id est, in gratia: hoc enim significant omnes illæ particulæ) ad Deum accedamus misericordiam consequamur, & gratiam in auxilio opportuno. Quid enim rogo est consequi gratiam eum, qui cum prima gratia contritus, & pœnitens accedit, nisi augmentum consequi gratiæ? Cui coniunge illud eiusdem Concilij: *Huius hostiæ oblatione placatus Deus gratiam & donum pœnitentiæ concedit*, &c.

362 SED verè, vt dicam difficilis semper mihi visa est ista sententia. Primùm ex ea sequitur, quod primam gratiam conferret semper omni attrito, sicut cætera sacramenta præter Baptismum & Pœnitentiam, ideo primam gratiam causant per accidens, quia augmentum causant per se ex sua institutione: vt ergo illa ratione gratiæ collatæ faciunt de attrito contritum, & primam gratiam conferunt: ita certè de hoc sacrificio fateri cogeremur, si gratiæ augmentum conferret ex sese, modo adsit dispositio in eo pro quo offertur. Quam nõ est putandum requiri maiorem, quàm in eo, qui Eucharistiam & alia sacramenta suscipit, imo longè minorem, quanto maior reuerentia requiritur ad suscipienda & cõtingenda diuina sacramenta, quàm vt à longè (vt aiunt) existens pro eo offeratur. Nec refert, quòd sit per accidens. Nam quo ad mores attinet, si semper attritus in peccato mortali existens iustificatur, quid
363 interest an id sit per se, vel per accidens? Secundò, quia si semel concedamus gratiam conferre, certè primam, & non solum augmentum confiteri

confiteri debemus. Ex ratione enim suæ institutionis sacrificium ad reconciliandum, & placandum Deum pro peccatis iratum, offertur, & per consequens non supponit ex sua institutione vitam spiritualem in eo, pro quo offertur, vt D. Thom. & Gabr. docuerunt. Ex natura ergo suæ institutionis primam gratiam conferret, sicut sacramentum pœnitentiæ, quod est mortuorum sacramentum, quod quidem suprà reiecimus. Præterea sequeretur, vt non solum is, pro quo Missa dicitur: sed etiam offerens, assistens, & procurans, & aliæ personæ suprà recitatæ reciperent augmentum gratiæ. Omnes enim hi consequuntur effectum & fructum, qui est ex opere operato eius sacrificij, vt suprà diximus. Tandem, quia sequitur, quod existentibus in purgatorio conferretur augmentum gratiæ virtute huius sacrificij, sicut datur pœnæ solutio. Sunt extra viam, inquis. Sed quid refert? Quia si de lege hoc 364
sacrificium pro illis offerri potest, cur etiam de lege non consequentur illius effectum. Sicut si sacramenta de lege illis applicari possent, ex lege illi gratiæ augmentum susciperent. Vnde Cord. cùm rogaret, an saltem per accidens conferat primam gratiam, cùm per se conferat augmentum, non audet quidquam affirmare. Quia non est eadem ratio (inquit) sacrificij & sacramenti. Hanc autem diuersitatem, ille silentio assignat, inquit tamen, quòd saltem sacrificanti non auderet negare: non tamen concederet non sacrificanti. Sed hoc leuiter dicitur. Quoniam de sacrificante certum est gratię augmentum posse recipere vi sacramenti, cum sumat hostiam, de hoc autem non est quæstio. Si autem sensit, quòd sacrificanti datur prima gratia per accidés, non vt sumens est vi sacramenti, sed vt offerens virtute sacrificij, & 365
ita ante sumptionem per actum oblationis redditur iustificatus: cur id non concederet aliis, qui sacrificium offerunt, vel illis pro quibus offertur, cùm reuera longè propinquius accedat ad hoc sacrificium ille, pro quo offertur, quàm sacerdos offerens, cum pro se non offert, vt suprà ostensum est. Nos igitur in hac re nihil decernimus. Nam neque plusquam oportet tribuere huic sacrificio volumus, in sacramentorum Ecclesiæ præiudicium. Neque contrà, minuere eius in Ecclesia summam virtutem, nostræ religionis vnicum ornamentum, propitiatorium, spem, iustitiam, sanctificationem, redemptionem, & (vt verè dicam) propriam salutem & gloriam. Satis apertam viam relinquere videmur sapientioribus iudicandi. Dubitasse enim non arrogantiæ loco poni posse putamus. Nos interim dum à doctis hominibus edocebimur de his & aliis multis, quæ ignorare apertè profitemur, quoniam admodum in hac materia digressi sumus, ad institutum nostrum de restitutione redeamus.

NONA igitur quæstio sit, vtrum sacerdos anticipans, vel post ponés 366
notabiliter hoc sacrificium, teneatur ad restitutionem, his, à quibus accepit stipendium. Sunt v. g. plures sacerdotes, qui nimiam Missarum multitudinem sub sua fide accipiunt, anticipato stipendio: quas per longum tempus non perficiunt. Sunt, & alij ediuerso, qui cùm non habeant eleemosynas dicunt Missas anticipatas; vt postea cùm venc-

rit aliquis, eum eleemosyna, ea accepta, satisfeciſſe arbitrantur vnam ex dictis Miſſis illi applicando: quorum vtrique videntur defraudare ſpiritualiter proximum. Quæritur igitur, an id liceat. Et ſanè de poſtponentibus planior eſt nodi ſolutio, cùm conſtet illos peccare, ſi notabiliter ſint in mora. Si enim Miſſa dici iubebatur ratione impetrationis vtpotè pro aliqua neceſſitate ſalutis, pacis inter aliquos conuerſione alicuius, pro iter agente, aut alio bono ſucceſſu, fieri poteſt, vt ſi
367 cito Miſſa diceretur proximus conſequeretur finem intentum: ob moram autem ſacerdotis, vel nunquam ſi iam tempus neceſſitatis lapſum eſt, vel tardè, conſequatur, quorum vtrumque in damnum ſpirituale, vel temporale fratris (idque iniuſtè illatum) cedit. Si verò Miſſa dicitur ratione ſatisfactionis præcipuè animarum purgatorij, plana eſt iniquitas, cum acerbiſſimis doloribus detentas, non liberet debito ab eo ſuffragio. In quo etiam damno ſunt teſtamentorum executores, quorum negligentia ſimilia mala patiuntur defuncti. Hos igitur ſacerdotes mortaliter peccare, & ad reſtitutionem teneri modò eis poſſibili, vel ſaltem ad Miſſas quam primum poſſunt, dicendum, nemo ambigere debet. Illud fateor non teneri ſacerdotem præcipuè mercenarium, ſtatim Miſſas dicere, ſi enim ira ſe gereret, vt nullam eleemoſynam ac-
368 ciperet, niſi quando nullam aliam obligationem priorem haberet, ſed illam ſolum: viuere certè non poſſet, & dum aliam quærit, oporteret ſæpè in vacuum Miſſas dicere. Poterit ergo nonnullas habere eleemoſynas anticipatas, non multas & longinquo tempore, quòd arbitrio boni viri, & ſuæ conſcientiæ, & commoditati honeſtæ relinquendum cenſemus. Qui certè abuſus adeo increbruit, vt ſicut vecordes ſeculares ad mortem vſque, debita remittunt perſoluenda: ita nonnulli clerici, magno Miſſarum ære alieno onerati vſque ad mortem procraſtinando, mandant ſibi quàm plurimas dici Miſſas, quas rudis plebs pro ſe mandare putat, cùm tamen ſit vera reſtitutio detentarum Miſſarum. Quod quàm eſſe debeat alienum à Dei ſacerdotibus, ipſi iudicent, & ſuo honori, & conſcientiæ conſulant, tantò cupiditatem minuendo, quantò addendo diligentiam in perſoluendo. Vnde planè Sylueſt.
369 verb. Miſſa, quæſtione 10. in fine ſic ait: *Si ſacerdos dicere tardat, peccat mortaliter, quia faceret iniuſtitiam expectantibus. Soluere enim tenetur, quàm citius poßit.*

D E ſecundo verò puncto maior eſt dubitatio, vtrum liceat Miſſam dicere ſine applicatione ad aliquem, & poſteà cùm Miſſa aliqua ab eo petitur illam præteritam applicare. Et quoniam videtur id licitè fieri non poſſe: quoniam hoc ſacrificium conſiſtit in vſu. Tamdiu enim eſt ſacramentum, quandiu durat conſecratio, oblatio & ſumptio, ergo virtus illius iam non eſt, & ita nec fructus, nec effectus: ſed Miſſam ſine fructu offerre eſt plane defraudare eum, qui petiit, ergo non licet pithantiam pro illa Miſſa accipere. Secundò, quia Miſſa & quodcunque bonum opus, niſi pro certa intentione offeratur, non ſubiacet poteſtati ſacerdotis illud opus, ſed ad Eccleſiæ theſaurum pertinet, cuius diſpenſatio ſolius eſt Papæ, vt communiter dicunt, cùm ergo illud ſacrifi-

cium non sit oblatum pro certo fine, iam non est sub potestate sacer- 370
dotis illud cui volet applicare.

HANC nos quæstionem non legimus apud vllum Doct. nec disputatam audiuimus, quod certè magnopere vellemus. Quamuis video Cord. q. illa 4. lib. 4. quæstionarij dub. 6. tenentem non licere. Difficiles enim iudicio nostro, habet explicatus: placet tamen more nostro sigillatim nostrum sensum aperire. Primum ergo mihi videtur licitum esse sacerdotem Missas dicere non habentem aliquas anticipatas ex ijs, quas imposterum debet dicere, pro certa intētione v.g. habet quis capellaniam, qua tenetur singulis hebdomadibus ter celebrare pro fundatore, & aliis defunctis, fecit tria sacra, quibus satisfecit hebdo- 371
madæ, omnes alias tres Missas poterit certè in eadem hebdomada dicere, quæ in sequenti hebdomada dicere debebat, & deinde sequenti hebdomada omnes alias pro alia intentione dicere. Ratio est plana, quia ille dicit Missas pro certa intentione, & ex alia parte persoluit anticipatè, quòd boni debitoris est. Quis enim non laudaret debitorem debentem ad terminum, soluentem verò multò ante? Magis enim & citius proderunt suffragia illa defunctis, quàm si terminum expectaret, vt patet, & hoc intelligo, nisi specialiter haberetur contrarium in fundatione, vt scilicet nulla hebdomada prætermitteret sacra, quod ad decorem & honorem fundationis fieri, & præcipi potuisset.

SECVNDO videtur, quòd si quis diceret pro intentione eius, qui habet mandare Missas, etiam si ille nesciat, poterit pro Missa taliter dicta, stipendium accipere, verbi gratia. Non habet sacerdos Missas, celebrat pro intentione cuiusdam alterius, vel sacerdotis, vel amici, quem scit plures habere Missas ad dicendum, posset certè commonere, se 372
pro eius intentione tot Missas dixisse, & accipere illarum stipendia. Is enim pro certa intentione dixit, & quia non fuerit admonitus ab alio nec ille sciuerit, non enetuat vllo modo sacrificij effectum, vt constat: neque in his duobus punctis quemquam dubitare posse arbitror, quibus plane assentitur Cord. in d. dub. 6.

TERTIO igitur ad quæstionem nostram respondendo videmur intelligere, licitè illud fieri posse. Pro cuius explicatione animaduerto dupliciter posse aliquem dicta sacra facere. Primum nihil cogitando de illius reseruatione, qua ratione opus illud ad Ecclesiæ thesaurum aduolauit. Vnde pro illo nec eleemosynam recipere, nec de illo promissionem, vel applicationem facere posse: sed esse bona communia à, solo Pontifice dispensanda arbitramur, id quod probat secunda ratio facta: alio modo fieri potest cum expressa voluntate vel virtuali, re- 373
seruandi illud sacrum in posterum applicandum pro certa intentione, vt statim applicando ei, quem Deus scit primò fore petiturum, & hac ratione existimari posset licitè illud applicando recipi eleemosynam posse, vel promissionem, vel applicationem illius fieri pro determinata persona, licet contradicat Cord. Hoc suaderi potest hac ratione. Quia quamuis illud opus sit præteritum respectu nostri, tamē in Dei acceptatione atque eius æternitate manet præsens. Vnde quod ad

Deum acceptantem attinet, ita recens est, ac si eo momento offerretur, at si modò tamen offerretur valorem haberet sibi debitum. Ergo modo applicatum tantundem valebit. Erat enim retentum, & quasi depositum vsque ad tempus applicationis. Estq; simile, ac si quis artifex vas aliquod pretiosum fingeret, vt regi offerret, apud seq; retineret, ido-
374 neum tempus expectans. Nec refert hoc esse permanens: illud verò, vt dixi, successiuum & præteritum. Nam respectu Dei neque præterita præterèunt neque futura expectantur, vt veniant: sed omnia tempora supergreditur suáque æternitate, recentia ac præsentia retinet ex omnium sententia. Aliàs neque Roma. Pont. posset applicare Missas, & orationes, & omnia bona opera, quæ retenta sunt, & reseruata in Ecclesiæ thesauro, siquidem iam præterierunt. Nec modò passio Christi Patri placerer, cùm non extet. Satis ergo est extare in æternitate & diuina acceptatione. Si enim merita mortificata reuiuiscunt & valent, & hoc sacrificium reseruatum valere debebit, cùm nec tempore senescat, nec Dei acceptationem & æternitatem fugiat. Ex quibus facilè constat primæ rationis solutio. Et sanè contra Cord. exiſtit ratio. Quoniam ipse fatetur Missam dictam pro Petro valere ei, cui Petrus est applicaturus: etiam si quãdo Missa dicebatur Petrus nondum applicuis-
375 set. Quia inquit, cùm Deus statim, ac distinctè sciuerit, quis ille est, cui Petrus applicabit, statim Deus pro eo acceptauit, fecitq; quod facturus est postea Petrus applicãdo. Quod si Petrus nulli posteà applicabit, neque Deus vlli applicauit. Hæc Cord. Cur igitur non æquè dicemus, quod cùm Deus sciat distinctè eum, qui est petiturus, statim illi applicet, vel si forte nullus sit petiturus, tum Deus nulli applicauit? Adde, quod ipse Cord. probabile dicit esse, quod non statim, ac quis celebrat pro Parrocho, verbi gratia, qui Missas habet (quas nondum vlli applicauit) fructus consequitur: sed etiam quòd à Deo suspenditur effectus Missæ, quo ad vsque Petrus Parrochus eam applicet: sicut cùm Papa (ait Cord.) concedit indulgentiam ei, cui applicauerit is, cui dederit talem quantitatem. Nam sicut Papa est minister applicatórque thesauri Ecclesiæ: sic sacerdos respectu fructus Missæ. Hæc ille.
376 Si igitur hoc probabile censet, cur non probabile censebit, vt Deus effectum suspendat in nostro casu, quousque applicet sacerdos ei, cui voluerit?

SED respondet Cord. non esse simile, quia in casibus ab eo concessis est iam dispositio petentis in actu, & ita iuxta illam Deus acceptat sacrificium, at in nostro casu nulla est petẽtis dispositio, cùm nullus petierit, sed contra est. Tum quia licet operatio sacrificij exigat dispositionem petentis, tamen veritas, & substantia illius sine petente saluatur: sicut veritas sacramenti sine dispositione petentis saluatur, licet non effectus, qui suspendi poterit, vsque ad tempus dispositionis. Adde, quod licet sit dispositio: tamen non est intentio applicantis vlla, vt supponimus: non est autem minùs necessaria intentio
377 applicantis sacrificium, quàm deuotio suscipientis. Si igitur nulla existente intentione in applicante Deus siue statim, siue posteà, quando

do erit, applicat sacrificium: sic sanè etiamsi nulla sit actu in petente dispositio, verum erit, & Deo acceptum sacrificium, vt ratione illius effectum conferat iuxta eam dispositionem, quam scit fore habiturum, vel saltem suspendet effectum, vt secundum eam (quando iam tandem erit sacrificium) valere incipiat, sanè discrimen vix reperio. Denique, si licet Missam dicere pro Parrocho amico, qui me non admonuit, vt illam prout volet applicet, cur non pro me ipso dicere, licebit, vt ego pro quo voluero applicem. Quod enim sit eadem, vel tertia persona nil refert, si semper fit sacrificium sine certa & singulari applicatione.

PRO cuius confirmatione obijcio, quòd sacramenta, non habent effectum reseruata: v.g. Si quis diceret: Ego te absoluo, & posteà dum alicuius confessionem audiret, diceret se applicare illi absolutionem iam olim factam intra domesticos parietes. Id enim vel absurdum vel certè ridiculum videtur. Resp. non esse simile. Quia sacramentum, sine subiecto dari non potest, cùm suprà sæpè dixerimus sacramenta respicere suscipientem. Vnde absolutio in aëre facta nulla est, cùm ad veritatem sacramenti idoneum subiectum requiratur, sicut requiritur materia, & forma & ministri intentio: at sacrificium hoc non requirit subiectum, id est quòd sacrificium insit ei, pro quo offertur: sed in cõsecratione & oblatione, & sumptione perficitur. Imo essentialiter in sola cõsecratæ hostiæ oblatione, vt alibi diximus, etiamsi sumptio non sequatur. Vnde sicut ipsa Eucharistia, quæ subiectum non requirit, reseruari potest, & reseruata, cùm applicatur habet effectum, ita &c. Sicut cætera sacramenta, quæ cum fictione suscipiuntur, quia vera sunt sacramenta operantur, veluti reseruata, cùm subiectum est dispositum, de quo alio fortasse tempore. 378

IN quo licet diuersam esse rationem dicat Cord. in finem dict. q. 4. tamen diuersitatem ipse non ostendit. Asserit namque neminem posse fructum Missæ, vel alterius boni operis reseruare in posterum pro quo tempore indigebit, quod ipse non admitto. Cum ille non aliter probet, quàm, quia si est capax statim ei valet: aliàs in thesauro Ecclesiæ reseruatur. Dicimus enim ad hoc: tum solum ad Ecclesiæ thesaurum pertinere, quando, vel illi supersit, vel ipse sine vlla intentione, vel applicatione facit, vt sunt permulta Christianorum bona opera sine certa intentione facta: at quando expressa intentione fiunt sibi reseruandi, & applicandi, cùm erit opportunum, non probat ipse mei dominij limites excedere. Et sicut hoc ipsum sacrificium ei, pro quo offertur in thesauro Ecclesiæ de facto reseruatur: ita profecto à priuato sacerdote, vel alio causaliter concurrente ad illud, reseruari potest, à se posteà pro voluntate dispensandum, vt dictum est. Et hæc sub correctione doctioris dicta esse volumus. 379 380

DECIMA difficultas sit, vtrum sacerdos defraudans in vna vel duabus Missis teneatur restituere sub mortali. Videtur enim, quòd non teneatur, siquidem vnum, vel duo argentei, non sunt materia peccati mortalis, vt infrà dicemus capite 5. Alia verò ex parte videtur

esse

esse mortale, quoniam in spiritualibus defraudat plurimum in gratia, scilicet, satisfactione, impetratione, aliisque inæstimabilibus huius sacrificij effectibus, vt suprà tradidimus. Fieri enim posset, vt necessit is vel rei impetrandæ, vel satisfactionis, maximè defuncti impediretur, eo quòd sacrificium offerre desiuerit, ad quod ex lege iustitiæ tenebatur. 381

Mihi videtur sub distinctione esse respondendum. Nam vel ille, qui Missam dici iussit, cognouit eam esse omissam, quia vel ex ore sacerdotis audiuit, vel alia via, & tunc putarem, nullam illi restitutionem esse faciendam sub mortali. Non enim ratione damni temporalis, quod voluntariè patitur, quia vnius vel duorum argenteorum quantitas non est materia peccati mortalis: neque verò ratione damni spiritualis. Quia ipse recognita poterat aliam Missam commendare ad leues expensas, si voluisset. Quamobrem si non iubet Missam dici, iam videtur remittere, vel saltem non grauem reputare spiritualem illam iniuriam. Sicut suprà copiosè præuidimus, cùm de restitutione damni spiritualis (quod qui sciens volénsque patitur) tractaremus. Si verò nescit, tenetur sacerdos sub mortali Missam per se, vel per alium dicere, alioquin efficiens causa erit magni damni spiritualis vel certè saltem erit, vt à mortali liberetur illi significare, vt dictum est, quo pacto se à mortali liberabit. Sed non omnino à peccato. Nam ratione eleemosynæ fraudulenter acceptæ peccatum furti committit, quæ verò quantitas sit materia peccati mortalis infrà ca. 5. dicemus in hoc ipso 2. lib. 382

Hic disputari posset de redditibus Ecclesiasticis quomodo sint restituendi, de aliorum bonorum Ecclesiasticorum cura, administratione & residentia. Sed hæc potius in damnis temporalibus computanda videntur, cùm pauperes, vel Ecclesiæ, quorum sunt ea bona temporaliter, non spiritualiter defraudentur. Ipsi certè malè dispensantes, se ipsos spiritualiter defraudant, qui (vt suprà vidimus) suæ vtilitati spirituali cedere possunt. Solum de simonię restitutione ad extremum placet differere, hac enim ratione spiritualibus bonis Ecclesia, & alij priuati detrimentum pati solent. 383

Vndecima difficultas, vtrum simoniacè accepta sint restituenda? Hæc materia de simonia latissima est, in qua nos propter operis breuitatem, quam sequi studemus, id dumtaxat, quod ad restitutionem pertinet disputare intendimus: libet tamen quædam præponere quò ea, quæ de restitutione simoniæ sumus dicturi, lucidiùs intelligantur.

Primum igitur suppono simoniam (vt placet D. Tho. 22. q. 100.) esse studiosam voluntatem emendi aut vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Dicitur *voluntas* (ait D. Thom.) quia iniustitia omnis in voluntate consistit: sicut & iustitia. Ita docet in solutione ad secundum. Ex quo deducitur simoniam ad vitium iniustitiæ essentialiter pertinere: licet etiam ad irreligionem pertineat ob irreuerentiam factam rebus spiritualibus cùm pretio comparantur. Quomodo ergo D. Thom. ad iniustitiam mortale vitium reducit? Responderi potest, essentia 384

essentialiter quidem,& directè esse irreligionem,vt apertè dicit in fine corporis,& ita D.Tho.inter vitia opposita religioni tractat de simonia. Est enim natura sua & principaliter iniuria Deo, & spiritualibus rebus illata, consequenter tamen, & minùs principaliter esse iniustitiam: in quantum rem alienam (cuius nullus in terra est dominus etiam Summus Pontif.sed dispensator) vendere tentat.Vnde & qui vēdit iniustitiam committit,& qui retinet, quod suum non est,nec eius qui vendiderat.Et secundum hanc partem pertinet (hæc de simonia disputatio) ad nostrum institutum,qua scilicet parte est iniustitia, & ad restitutionem obligās.Additur autem, *studiosa*, ait D.Thom.ad significandā electionem voluntatis.Sed id necessarium nō est.In omni enim vitio electionem voluntaris consequi necesse est, & electionem imperium, &c. 385
Aliàs actus humanus non esset vituperio dignus. Sicut etiam in omni actu virtutis electio omnino requiritur.Fortasse iudicio meo addita est illa particula:quoniam simonia à patribus hæresis est semper appellata, non quia reuera sit actus infidelitatis essentialiter: sed vt explicat D. Thom.vel secundum exteriorem protestationem, quia ex quo aliquis vendit donum Spiritussancti quodammodo protestatur se esse illius dominum,quod est hæreticum: vel quia Simon Magus,hæreticus fuit. Docebat enim mundum non esse à Deo creatum, sed à quadam superna virtute (vt idem D.Thom. ex Isido. in lib. Etymol. docet) & ob id simoniaci hæretici sunt appellati è Patribus.Quia igitur hæresis est, *falsa ex electione sententia*,&c.ob id fortasse simonia definitur per voluntatem studiosam, seu ex electione. Dicitur *emendi*, *& vendendi*, quia in vtroque committitur irreligio, & iniustitia. Emere sanè voluit Simon Magus: vendere Giezi. Vnde possent etiam appellari Giezitæ, vt D. Thom. docet,ad quartum, sed quia contractus emptionis principalior est ad quem ordinatur venditio,ideo à Simone emere volente,Simoniaci fuit appellati. Dicitur aurem spirituali annexum propter beneficia,& dignitates Ecclesiasticas. 385

SECVNDO præsuppono duplex esse genus simoniæ. Quædam est verè, & propriè, ea scilicet, qua res spiritualis, vel ei annexa, pecunia, aut alia re temporali vēditur aut emitur,quæ est iure naturali prohibita,& intrinsecè mala. Tum quia res spiritualis non est pretio æstimabilis & ita sine magna irreuerentia,& iniuria non potest rei temporali comparari. Tum quia nullus est dominus rerum spiritualium,atque ob id peccatum est mortale, & intrinsecè malum,adeo,vt D.Thom.ad 7.doceat Papam dispensare non posse, sed vitium simoniæ incurrere, sicut quilibet alius homo.Alia autem est simonia largè sumpto vocabulo, quando scilicet res spiritualis, pro alia spirituali datur,vt cum permutatur vnum beneficium pro alio, vel Missa pro sacramento, aut grano aliquo benedicto, vel Agnus Dei, &c. ex pacto, & hæc saltem in beneficii. prohibita est iure tantùm humano, vt infrà dicemus. Imò vt D.Thom. docere videtur in sol.ad 5. dicens, quòd nomine emptionis intelligitur omnis contractus non gratuitus, vt est permutatio præbendarum, &c. afferens illud Christi Matth. 10. *Gratis accepistis gratis* 386

date. Vnde simoniaci in iure appellantur, qui sine Papæ authoritate beneficia permutant. Imo certè si præceptum est illud Matth. 10. *Quod gratis accepistis gratis date*, sine dubio, nec Papa posset dare præbendam cum pacto alterius præbendæ renunciandæ, nec Papæ authoritate fieri
387 posset inter duos conuenrio de permutandis beneficiis, sed oporteret vnumquemque liberè resignare in manus prælati, & deinde resignatione facta, supplicare, vt hodie fieri audio satis laudabiliter, sed id alio fortasse tempore latius examinabimus.

IAM igitur est dub. an accepta simoniacè sint restituenda. Et primum de adquisitis per simoniam mentalem, an sint necessariò restituenda, siue sit beneficium adquisitum per pecuniam, vel obsequium à manu vel lingua, vel aliud munus temporale. Et sanè pro intelligentia præmitto, eritque certium, quod præsupponimus, quòd simonia tam intrinsecè mala, quàm ea, quæ solum est mala, quia prohibita: tripliciter
388 fieri potest. Primò tantùm mentaliter, quia scilicet in affectu velit quis beneficium conferre, vel accipere pro pecunia, vel pro alio beneficio: id tamen à nullo declaratur exterius. Secunda dicitur conuentionalis, quando scilicet proceditur de mente praua ad pactum, & conuentionem exteriorem verbis, aut aliis signis explicatam, vel implicitè pactum intercedit. Tertia dicitur realis, quando vltra pactum exterius, fit realis traditio, vel beneficij, vel pecuniæ, vel vtriusque simul, quæ dicitur realis ex vtraque parte.

DICVNT ergo aliqui indistinctè, quod simonia mentalis obligat ad restitutionem tam beneficij quàm pretij. Hanc sententiam firmat Caiet. 2. 2. q. centesima art. 6. Primum, quia regula (inquit) generalis est, quòd quando tam dare, quàm accipere est iniquum, non potest retineri, cùm igitur tam dare, quàm accipere mente simoniaca sit iniquum, sequitur, &c. Secundò, quia sicut vsurarius mentalis omni pacto excluso tenetur restituere quia scit oblatum non sponte dari, ita cùm cognoscat simoniacus mentalis pecuniam seu beneficium, non sponte dari, sed coactè, scilicet principaliter ob illam, sequitur, &c.

389 SECVNDAM opinionem refert aliorum, qui docent, quòd in simonia non intrinsecè mala, non est necessariò restituendum simoniacè adquisitum, iuxta cap. mandato de Simonia. In adquisitis autem per simoniam iure naturali prohibitam tenetur: Quorum ratio est. Quia tex. ille solum loquitur de simoniacis ex iure positiuo, vnde non est extendendus ad adquisita simoniacè ex iure diuino, vt prima dicit opinio. Hanc tenent Host. & Ang. vt refert Syl. simonia. quæst. 20. sed rectè impugnatur à Caiet. hæc sententia. Nam tex. planè loquitur de simoniacis contra ius diuinum. Vnde Greg. 9. in d. Decretali dicit *ad resignationes spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto: sed affectu animi precedente, vtrinque taliter adquiruntur, eos pro simonia huiusmodi non teneri, sed per so-*
390 *lam pœnitentiam suo satisfaciant creatori.* Secundò, quia vt infrà probabimus nulla simoniacorum restitutio est de iure diuino, aut naturali, necessaria: sed merè ex iure humano, frustrà igitur ex rei natura distinguere voluit hæc opinio inter simoniam malam, quia prohibitam: vel

proh

prohibitam quia malam, cùm iure humano (quo solo restitutio est necessaria) non sit facta distinctio. Maximè, quia lex humana de interioribus non disponit, vt ait Sylu.q.20.

TERTIAM refert sententiam, sed eadem est cũ prima. Docet enim non ratione pœnæ Ecclesiasticæ sed ratione iuris naturalis prohibentis acceptionem spiritualium, & corporalium tanquam iniustam, esse restituẽdum, sed tam hæc quàm prima opinio falsa est, & meritò à Caiet. reijcitur, quod etiam docuerunt D. Tho. ar. illo 6. ad 6. dum docet simoniacum sola voluntate non teneri abrenunciare beneficium: sed agere pœnitentiam, atque idem Caiet. in sum. verb. simonia, versus finem, versic. aduerte. Nauar. c. 23. nu. 102. Sylvest. verb. simonia. q. 20. dict. 1. Armill. simonia nu. 58. Victoria. relect. de simonia. 392

HANC sententiam docet Naua. esse communem, & prõ ea, quidquid Sylvest. dicat citat Host. Inno. & Ioan. And. Eam omnes probant ex d. c. mandato, & euidenter quantum ego possum existimare, quidquid Sot. Adria. & alij doceant. Inquit enim Greg. 9. in d. c. vt paulò ante referebam. *Ad resignationes spiritualium & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente, vtrinque taliter adquiruntur, eos pro simonia huiusmodi non teneri, sed per solam pœnitentiam suo satisfacere creatori.* Quid apertius? Verum ad hoc cap. Adri. Sot. & alij permulti, qui contrariam sententiam tuentur, plures afferunt solutiones, ex quibus, quia fere omnes non placent iis adhuc qui eas afferunt, idcirco eam liber referre ac refellere, eam Sotus ex Adr. affert, sibique quammaximè placere docet. Respondet (inquam Sot.) litteram illius textus aliter esse legendã, ac communiter legitur. Inquit ergo Sot. quid cum quidam praua voluntate pretium dedissent cuidam monasterio, vt reciperentur. Postea compuncti petierunt dispensationem: Papa verò misit mandatũ, vt fieret, sed tamen dubitauit postea Abbas de extensione mandati, & respõdet Pont. extendi ad Abbates, vt ipsi valeant dispensare, extendi etiam ad resignationes temporalium & spiritualium, si modò nullũ extet pactũ, vt scilicet Abbas etiam possit dispensare ne resignatio fiat spiritualium & temporalium receptorum. Ex quo (inquit) Sot. potius colligitur eos antea teneri ad restitutionẽ, cum dispẽsatio, ne resignatio fieret, esset necessaria. Ex quo colligit Sot. & quòd rubrica rem obscurauit, peruertitque lectionem, vt intelligeretur non teneri talem symoniacũ ad restitutionem seu resignationẽ. Et secundo colligit apud se per quã abunde hanc responsionẽ capituli vim explicare. Atque adeo (ait Sot.) cum communis opinio (quòd simonia mentalis non obliget ad restitutionem) in eo solo c. fundetur, non est cur ei adhibeatur fides. 393

SED vt verum fatear, hoc mihi videtur plus sapere, quàm oportet, neque enim ob leuissimas has (ne dicam inanes) coniecturas à communi Doctorum sensu est ita facile recedendum. Vnde Naua. nu. illo 102. tam manifestè (inquit) cap. prædictum loquitur, vt nimiæ cuiusdam audatiæ fuerit illud inficiari adhibendo glossas omnino dissonas. 394

PRIMVM igitur Sotus non rectè intellexit mentem text. & Pontific. Dicit enim Rom. Pontif. rogatum fuisse, an facultas dispensandi

esset extendenda ad prælatum, seu Abbatem monasterij ita vt ipse pos-
395 set cum monachis dispensare, respondissèque Pont. affirmatiuè nempe posse Abbatem dispẽsare cum illis. At hoc valdè extraneum est à mente Pontif. & quo ostenditur Sotum non maturè text. expendisse. Vt enim ibi explicat glo. & Doct. omnes, aliter se res habet: Isto scilicet modo. Nam cùm quidam reciperet in mandatis à Rom. Pontif. vt (secundum constitutionem generalis Con. Consta. relati in cap. quoniam, eodem tit.) dispensaret cum monachis, qui locum in monastetio pretio dato fuerant adepti, nulla facta mentione de Abbate, qui pretium recepit, consuluit ille Papam, An authoritate & virtute illius mandati, posset etiam cum Abbatibus dispensare, cui respondet Greg. mandatum Apostolicum ad Abbates extendi, ita vt etiam cum illis sicut cum monachis simoniacè locum adeptis possit dispensari. Et hæc est prima pars tex. Secundò rogatus fuit Pont. An tales simoniaci siue monachi, scilicet dantes, & Abbates recipientes, teneantur spirituale, & temporale
396 abrenũciare, ita vt, nec Abbates pretium, nec monachi habitum & locum (quæ spiritualia sunt) debeant resignare. Cui secundæ interrogationi resp. Et ad resignationes spiritualium, &c. non teneri: sed ad solam pœnitentiam suo creatori faciẽdam. Et sanè iuxta Soti opinionem, & expositionem, sensus Decretalis ineptus quodammodo videretur. Ait enim sic esse legendum, *Respondemus mandatum Apostolicum extendi ad Abbates, extendi etiam ad resignationes temporalium & Spiritualium, vt scilicet Abbates possint dispensare, ne resignatio fiat.* Si enim hoc ita esset, cur addit, eos pro huiusmodi simonia non teneri. Hoc declarare est, non facultatem dispensandi Abbatibus dare, vt non fiat resignatio. Quid? quod omnino falsum est, quod dicit, dari facultatem Abbati, vt dispensent in eo secundo, ne scilicet fiat resignatio temporalium, vel spititualium adquisitorum, sicut dixerat dari facultatem eidem. Abbati dispensandi in delicto, & pœnis. Vtrumque enim est alienum à veritate, & mente Pontif. iuxta glo. & communem sensum. Ibi enim loque-
397 batur Papa cum suo legato, qui ex mandato suo dispensaturus erat, ad quem scribit. Primùm, quòd eius mandatum de dispensando, cum illis monachis extenderetur ad Abbatem, vt etiam cum ipso posset dispensari, qui in simonia particeps fuerat. Secundò ad aliam interrogationem respondet dicens: *Et ad resignationes spiritualium & temporalium, quæ vtrinque prauo animo adquisita sunt, eos non teneri si modo pactum non interueniat, sed solam pœnitentiam sufficere, respondemus*, Quid planius? Vnde Med. adeo est textus vi conuictus, vt dicere audeat, quòd Rom. Pontif. secutus est opinionem probabilem, sed opinio hæc est magis probabilis, hæc ille. Sed dimittamus modò curioso lectori textus ponderationem. Ratione eam sententiam probemus, quam inter omnes nostræ sententiæ authores solus tetigit Sylvest. quæ talis est. Quia ea
389 quæ restituenda sunt ratione simoniæ, non sunt restituenda vigore iuris naturalis, aut diuini, cùm omni iure & dispositione positiua secluſa nulli fiat iniustitia, nullusque esse possit rationabiliter læsus, sicut in omnibus turpiter datis, & receptis, voluntate tamen libera contrahentium,

vt infrà

vt infrà, lib. 3. c. 2. docebimus. Igitur solo humano iure introducta est restitutio simoniacè adquisitoru m: at nulla est dispositio humani iuris, vt accepta ob mentalem simoniam (modò absit omne pactum, & conuentio) non possint retineri, imò neque fortasse esse posset talis iusta lex: cùm nulla lex humana iuxta magis communem sententiam de actibus humanis, non possit disponere interioribus, & ob id fortasse Pont. Ro. in dict. c. *Sola*, inquit, *necessaria est pœnitentia suo Creatori*: confessio enim de actibus mentalibus, solo iure diuino introduci potuit, vt alibi ostendi, igitur, &c. Et sanè, si Soti sententia vera esset, vix esset vllus Prælatus, vllúsve Prælatorum famulus à restitutione liber. Quis enim est horum talium, qui non spe beneficij, vel seruiatur, vel seruiat. Tales ergo, si principaliter eo animo temporalia vel exhibeant, vel recipiant, propter beneficium consequendum, mortaliter peccant, vt Caiet. & cæteri adnotarunt, & sunt in statu damnationis æternæ, quamdiu perseuerant in tali animo, sed restituere non tenentur omni pacto secluso. 399

NEQVE prætereunda silentio est Soti expositio ad Diuum Thomam, cùm Diuus Thomas (inquit Sotus) ait in prædicta solutione ad 6. sufficere simoniaco mentali, de mala intentione pœnitere, respondeo (inquit) non loqui de simonia mentali, vt communis opinio intelligit, dict. cap. mandato, aliàs ipsum citasset Diuus Thomas, sed vocat simoniacum mentalem eum, qui mente vellet dare, aut recipere rem spiritualem, aut temporalem: sed non verè dat. O præclaram expositionem! Quid enim tam manifestum, quàm simoniam mentalem, quæ exteriùs non patuit dando, vel recipiendo, non obligare ad restitutionem? Quidem restituet, qui cupit beneficium etiam per pecuniam habere, sed nunquam habuit? aut fur, qui cupit furari, vel vsurarius, re tamèn ipsa nunquam furatus est, vel vsuras accepit? Quare de hoc D. Thom. intelligere ridendum videtur, pace dixerim tanti viri: maximè, quia apertè est contra textum Diui Thomæ ista expositio: dicit enim: *Mentalis simoniacus non punitur pœna Ecclesiastica, vt abrenuntiare teneatur beneficium, sed debet de mala intentione pœnitere.* Iam ergo supponit Diuus Thomas, adquisisse mentali vsura beneficium. Cur non citauit hoc c. D. Thom. ait ille, cui ego: cùm verba aut certè sensum totius decretalis refert, quid opus est alia citatione: non enim oportet in actu (vt aiunt) signato, omnia scribere. 400.

CVM igitur contrariam nobis sententiam sequatur præfatus Dominicus Sor. libro octauo de Iustitia, quæstione prima, articulo primo. Henricus quodlibeto sexto, quæstione vigesima. Barth. Med. capite decimoquarto, §. vigesimo primo, libro secundo Sum. Mai. in 4. d. 15. quæst. 1. art. 7. Andr. Quodlib. 9. Med. C. de restit. c. de vsur. restituenda. §. iam ad rationes. Oportet, pro eorum sententia, sic argumentari. Primùm, quia vt suprà tangebamus ex sententia D. Thom. simonia iniustiriam continet, cùm Prælati non sint domini beneficiorum Ecclesiasticorum. Igitur iure naturali & diuino, contractus est nullus, at per consequens restitutio erit facienda. Hac ratione conuictus Couar. in reg. peccatum. 2. part. §. 8. nu. 8. fatetur, putátque esse sententiam Diui, 401

Thomæ, ꝙ iure naturali & diuino, est cõtractus nullus, quãuis fateatur esse cõmunem Doctorũ sententiã, ꝙ nullitas collationis non est ex natura cõuentionis simoniacæ, neq; ex diuino iure, sed ex pœna tantũ Ecclesiastica. Vnde neque ipse Conar. à cõmuni, ac nostra sententia discedit. Id tantũ docet hãc sentẽtiã refragari verbis D. Thom. in d. art. 6. in
402 quo certè non placet. Quare respondeamus ad argumentũ, ac D. Thom. authoritatem. Primũ ista ratio nihil omnino probat de restitutione pecuniæ, siue cuiuscũque alterius tẽporalis simoniacè adquisiti, etiã pacto intercedente, iure diuino aut naturali. Homo enim dominus est talis pecuniæ aut rei tẽporalis, eam autẽ volũtate dat, voluntate verò transfertur dominiũ iure naturali. Cũ igitur recipiens iure diuino incapax non sit dominij adquirendi, est manifestum contractũ tenere, quoad adquisitum tẽporale, nec esse iure naturali restituendũ. Quoad hoc autẽ repliquat Sot. dicens, ꝙ talis pecunia inuoluntariè datur, quia mallet sine pecunia habere beneficium. Sed friuola est ista instantia: nam, vt benè Nauar. & Caiet. docent, non sufficit ad auferendũ requisitum, in contractib. voluntariũ, ꝙ mallet alter rem aliter fieri. Alias, qui ob necessitatem, rem in publico foro vendendam exponit, & in mohatris minori
403 pretio, posset conqueri, & esset restitutio ei facienda, quia non volũtariè vendidit: mallet enim non vendere, aut non vendere illo pretio. Item *en los cohechos* infrà probauimus non esse restituendũ, cundãs tamen mallet sine pecunia fieri quod postulat. Et quamuis alius mallet sine pretio à meretrice corpus obtinere, tamen illa non iniustè retinet. Verùm resp. in specie nostra: Quod argumentũ factum, solùm probat collatorẽ peccare mortaliter cõtra ius diuinum simoniacè ex pacto conferendo, non tamen ꝙ contractus sit eodem iure nullus: licet enim non sit dominus, tamen est administrator, ac per cõsequens, licet malè administret, tamen validum est, quod efficit, tanquã potestatem habens in administratione:
404 recipiẽs enim beneficiũ, non vt suum etiã recipit, sed vt Ecclesiæ, quoad dominiũ eius, tamen quoad vsumfructũ, & administrationem. Tandem quia etsi daremus in simonia ex pacto collectionem esse nullã, iure naturali, & non solũ ex pœna Ecclesiastica: tamẽ in simonia, in qua nullũ pactũ, nullaq; cõuentio intercedit, secus est, cùm in hoc gratis detur, & recipiatur: licet enim mala adsit intentio, tamen gratis dari dicitur, cùm nullũ pactũ adsit, sicut de vsuris infrà dicemus suo loco, secluso pacto, nullã esse restituẽdi obligationẽ, etiã si praua mẽte detur, & recipiatur, modò tamen omnino nullus eorũ suã declarauerit mẽtem. Vnde multi ex nostræ sententiæ Doctorib. qui docẽt acceptũ ex mẽtali vsura, esse restituẽdũ, multũ laborãt in assignãda diuersitate vsuræ mẽtalis, & simoniæ: sed nõ opus est, cũ nec vsura mentalis ad id obliget, vt infrà latius.

Secvndo obijcies, qa sequitur, ꝙ acceptũ per simoniã cõuentionalẽ, imò etiã tacitẽ, non est restituẽdũ, quãdo simonia est in sacramẽtis, siquidẽ solũ acceptũ per simoniã in beneficiis iure statuitur restituẽdũ, at nemo dixerit, non esse restituendum acceptũ pro mala sacramento-
405 tum administratione. Signum ergo est restitutionẽ esse de iure naturali. Resp. quidam quid mirum si non necessariò sit restituendum? neque

id vlla

id vlla ratione probant. Ego verò restituendum existimo, quoniã iure positiuo retineri non potest. Vt enim patet ex c.fi. de pactis, *omnis pactio, omníque conuentio in spiritualibus cessare debet, & nullius est momenti.* Si igitur annullatur pactum, atque conuentio, manifestum est, retineri non posse, & ita omnino restituendum.

TERTIO obijcies, quia in simonia venditur, quod nullum habet pretium, igitur venditió iure naturali est nulla, & iniusta, ac per consequens obligat ad restitutionẽ. Respond. primùm, quòd res spiritualis non dicitur carere pretio, quia sit infrà omne pretium, sed potiùs, quia excedit omne pretium. Vnde danti pecuniam, non fit iniuria vlla, vt possit conqueri de te sibi data pro pretio, quasi non habeat pretium: sed potiùs ei beneficium impenditur, & multò plus ei datur, quàm pecunia valeat. Cùm autem res caret pretio propter sui vtilitatem, tum iniustitia esset pro pretio vendere: vt peccatum quod nec delectationem, nec vtilitatem haberet vllam, vel quid simile, quod vendibile non est, quia est infrà omne pretium. Quid? quod titulo donationis ob causam retinetur, sicut in dicto exemplo de peccato: nam reuera, etiamsi nullius pretij & vtilitatis, vel delectationis esset, potest datum voluntariè ob eam causam licitè retineri: maximè quia in iis non fit iniuria vlla proximo, sed Deo, ad quem non est iniustitia specialis virtus, quæ ad restitutionem obliget: sed si à Diuo Thoma dicitur iustitia (vt scilicet dicebam) est reuera religio essentialiter, quæ pars iustitiæ dicitur potentialis. Quomodo enim idem actus in duabus speciebus esse posset? Est igitur simonia essentialiter irreligiositas, vt planè concludit Diuus Thomas, art. illo 1. in fine, ac proinde, quæcunque iniuria fiat vel à Prælato, seu alio vendente beneficium, seu ab emente, non iniustitia, quæ ad Deum non est, sed sacrilegium est essentialiter, sicut omnis iniuria facta proximo, iniustitia est. Hinc igitur est, quòd nulla simonia iure naturali aut diuino, iniustitia est, ac proinde, nec ad restitutionem obligans. Quòd si alicubi legamus apud Patres, vt haberi videtur 1.q.1. per totam, quòd simoniacus est in statu damnationis, nisi abrenuntiet sic adquisitum, de simonia ex pacto intelligere decet. 406 407

EX iis colligit quædam Nauar. loco citato. Primùm, quòd hæc vera sunt, etiam in simoniacè quæsitis; contra ius naturale & diuinum, & non solùm in adquisitis contra ius humanum, vt prædictum caput planè decernit, & ex dictis satis constat, sed hoc planum est: cùm enim iure naturali prohibita non sit beneficiorum permutatio, vel vnum spirituale pro alio dare, solúmque iure humano pactum in his sit prohibitum, sequitur aperrè, quòd mentalis simonia in iis non obligat ad resignationem adquisitorum, dummodò auctoritate superioris permutatio, seu renunciatio fiat. Secundò colligo, esse etiam vera in foro animæ, vt ex dictis, & ex dicto capite finali, constat, licet contrà sentiat Bartholomæus Medi. folio illo 140. Tertiò infero, esse etiam vera, quando non modò altera pars, verùm vtraque mentali simonia recipit, vt in dicto capite dicitur, quando dicit vtrinque adquisitum, &c. Vnde Innocentius quartus ponit exemplum in duobus, 408

quorum

quorum alter seruit pro beneficio, alter confert pro seruitio. Quartò colligo, quòd licet Papa dispensare non possit in simonia intrinsecè mala, cùm scilicet spirituale datur pro temporali, ita vt licitè fiat: nam reuera, si cum eodem Papa fieret conuentio, ipse etiam mortaliter peccaret, tamen potest dispensare in retentione, & restitutione, ita vt collatio valeat, & resignatio seu restitutio (etiam pacto & traditione sequuta) non sint facienda. Et hinc certè non leue (iudicio meo) argumentum pro nostra sumitur opinione 409: nam si simoniacus contractus iure naturali & diuino est nullus, apertè sequeretur, quòd collatio beneficij à Papa simoniacè facta, esset nulla, neque ipse validam efficere posset, quod dici non posse videtur. Neque etiam inter alios contractus factos posset dispensare, ac confirmare, vt non fiat resignatio: imò quod maius est, si verum est Soti fundamentum, neque etiam in permutatione duorum beneficiorum dispensare posset, vt contrahentes sine licentia Papæ retineant, vel si ipse Papa daret beneficium pingue, ea lege, vt alter renuntiet minùs pingue, non esset validum, siquidem fundamentum istorum est, esse prohibitum iure diuino, apud Matth. 10. *Quod gratis accepistis, gratis date*, vt Sotus arguit. Constat enim ex sententia Diui Thomæ, quòd ibi est prohibitus omnis contractus non gratuitus: cùm ergo sit contra ius diuinum, non posset auctoritate Papæ fieri 410. Igitur certum esse debet, omnis simoniæ restitutionem esse de iure humano, mentalem verò adhuc non esse prohibitam humano iure, vel pœna restituendi, vel in capacitate retinendi: non intelligat autem lector, nos asserere prædictam Christi sententiam esse præceptum, ne ex pacto, spirituale pro spirituali detur, licet D. Thomas id valdè significet.

DVODECIMA difficultas sit, vtrùm accepta per simoniam conuentionalem, sint restituenda ita vt nequeant, sine præiudicio animæ retineri, absq; dispensatione Rom. Pont. Et quidem dupliciter potest contingere cõuentionalis simonia. Primùm, sine voluntate interiori emendi, sed tantùm pacto exteriùs adiecto. Secundò, ita, vt voluntate emendi exterior cõuentio informetur. Circa primum sunt nonnulli: qui non censeant eam esse simoniam, ac proinde secundùm istos, nulla erit restituendi obligatio, nec ob eam iuris pœnæ contra simoniacos latæ incurrentur. Huius sententiæ ratio est, quia simonia est, *studiosa voluntas, &c.* 411 vt suprà diximus: vbi igitur voluntas non est: vera simonia esse non potest, sed apparẽs, & diminuta, sicut homo pictus. Ita sensit Caiet. in tract. de simonia, q. 2. tom. 3. opusc. & sequitur Sotus, art. illo 1. vers. *dubium hinc autem*, qui expressè fatetur antequam condamnetur, non teneri ad resignandum beneficium in conscientia: benè tamen fatentur ij Doct. peccare mortaliter multiplici nomine. Primùm, quia participat peccato simoniæ mentalis alterius, scilicet vendentis, ad quod dat operam efficaciter. Secundò, quia scandalizat malo exemplo proximum. Tertiò, quia mentitur, & se infamat, quod idem Caiet. mortale peccatum esse censet, vt infrà c. 4. dicemus.

VERVMTAMEN Nauar. in Sum. c. 23. nu. 106. contrà existimat esse

esse peccatum veræ simoniæ & obligare ad restitutionem adquisitorum si ad traditionem ventum sit vt dub. sequenti dicemus. Probat Nauar. quia ad veram rationem simoniæ non est necessaria voluntas emendi, sed satis est voluntas dandi spirituale pro temporali, vel cõtrà, quòd in hoc casu fit, cùm vnus velit dare spirituale, & alius promittere temporale pro illo per publicum instrumentum. 412

VERVM ego sententiæ Caiet. magis acquiesco. Nauar. enim nõ expendit veram rationé emptionis & venditionis. Constituit enim diuersitatem inter dare spirituale pro temporali, & venditionem, cùm tamen sint idem prorsus, vt enim infrà cap. 5. ostendemus, omnium sententia venditio est traditio rei pro pecunia, emptio econtrà, traditio, seu saltem obligatio tradendi pecuniam pro re, sicut cambium est commutatio rei pro re. Impossibile igitur est habere voluntatem dandi spirituale pro temporali, & non habere voluntatem vẽdendi, & econtrà. Cùm enim hic sit voluntas dandi spirituale pro temporali, quæ rogo contractus species erit? Sicut igitur fieri non potest, vt quis habeat voluntatem dandi pecuniam pro tritico, & non habeat voluntatem emendi: ita &c. ad rationé ergo Nauar. facilis est solutio. Negari enim debet, quòd ille talis habeat voluntatem dandi spirituale, pro temporali, vel econtrà, imo longè secus. Nam solo verbo & instrumento id profitetur: animo tamen non intendit pro spirituali pecuniam illam dare, aut econtrà, quod est non habere animum vendendi, aut emendi spirituale. Fateor equidem ab Ecclesia puniendum, quæ iuxta verba censeret, ita in animo habere voluntatem dandi rem spiritualem pro temporali, vel certè etiam si constaret de animo à simonia alieno, ob iniuriam apparentem, & alia quæ ibi miscentur crimina meritò puniret. 413

POSTREMA difficultas sit de simonia conuentionali in secundo sensu, quando scilicet animus adest dandi spirituale pro temporali. In quo omnes fatentur vnanimiter sic adquisita esse obnoxia restitutioni, nec vllo modo sine animæ periculo retineri posse non distinguo modo, an sit facta traditio vel alterius, vel vtriusque rei. Id enim sub dubio Doctoribus est, vt statim explicabimus. Modò absolutè loquimur de simonia exteriori, prout pactionalem, & realem omnino comprehendit, vt iura loquuntur. Sic sanè docuit D. Thom. ar. illo 6. Caiet. opusc. citato & in sum. & d. art. 6. Sotus ar. illo 1. Couar. reg. peccatum. §. 8. nume. 8. Nauar. & cæteri omnes citati. Id autem conatur probare D. Thom. ex natura rei: quia scilicet id quòd contra domini voluntatem adquiritur retineri non potest, adquisita autem per simoniam adquiruntur contra voluntatem domini Ecclesiarũ, qui est Christus. Prælati enim sunt dispensatores. Cùm ergo Christus dicat, *quod gratis accepistis gratis date*, sequitur, &c. sed vt suprà dicebam, id non est de iure naturali vel diuino probandum, sed merè ex dispositione Ecclesiæ. Ratio autem D. Thom. congruentia quædam est suppositæ Ecclesiæ ordinatione, qua ostendit D. Tho. maximè diuino & naturali iuri congruere, vt sic adquisita relinquantur. Aliàs, vt supra arguebam, nec authoritate Papæ posset dari beneficium cùm pacto permutationis alterius. 414 415

Est enim contra illud, *gratis date*. Nomine enim gratiosæ dationis non intelligitur contractus permutationis, nec vllum pactum teste eodem D. Tho. in d. ar. Maximè, quia illa ratio nihil de pecuniæ restitutione probat, cuius dans est verè dominus, & ita prælatus non contra domini voluntatem retinet.

416 PRAECIPVA ergo ratio est, quia iure humano sanctissimè, & consultissimè talis contractus, & pactum est annullarum, & ita contrahentes facti sunt incapaces adquisitorum. Quo fit, vt ad abrenuntiationem vtrinque adquisitorum in animæ iudicio teneantur. Ita sanè decernitur in c. finali de Pactis, vbi sic ait Greg. 9. *Pactiones factæ à vobis audiuimus super quibusdam spiritualibus obtinendis, cum in huiusmodi omnia pactio omnisque conuentio cessare debet; nullius penitus est momenti.* Vbi præcipuè est notandum non solum pactū rei spiritualis pecunia, quæ est simonia intrinsecè mala, sed etiam permutationem beneficiorum, & omnem contractum non gratuitum penitus annullari. Et in c. Præterea, de Trāsact. Lucius 3. Pont. Rom. sic ait. *Cum igitur ipsa pactio simoniaca meritò videatur, respondemus, quod de iure non tenet*, &c. Et in c. cum vniuersorum, de Rerum permutatione ait Inno. 3. *Ipsi per se de iure non possunt. Ecclesiastica beneficia permutare*, &c.

417 In aliis etiam permultis iuribus prohiberur omnis conuentio, & pactum in spiritualibus, licet nō clarè dicat annullari vt patet ex c. Quam pio. 1. q. 2. & c. Vt nostrum, vt Ecclesia benefi. & c. Tua nos, & c. Tanta, & c. De hoc autem & c. Insinuarum, & c. Cum esset, & c. Sicut simoniaca, de Simonia, & c. Cum pridem, de pactis & c. Cum olim, & c. Quæsitum, de rerum permutatione, & c. Maioribus, de Præb. & dig. & in c. De regularibus, de Simonia.

Ex quo colligitur, & docet D. Tho. in d. ar. 6. ad 3. & 4. & cæteri ex eo, quòd non solum beneficium, sed etiam fructus percepti, imò etiam ij, qui percipi potuerunt à diligenti possessore, sunt restituendi, quod verissimum est. Cum enim beneficij collatio ipso iure sit nulla, consequēs est, & quòd beneficij sit possessor iniustus, & quòd fructus non facit suos, & consequēter ego dicerem quòd si res temporalis, quam accepit pro beneficio, est fructifera, tenetur etiam fructus perceptos restituere. Quod verò D. Tho. ait teneri ad restitutionem eorum fructuū, qui per-

418 cipi potuissent, sanè est intelligendum. Nam vt latè infrà dicemus c. 16. non tenetur quis fructus ex re aliena restituere, quos de facto dominus non percepisset, etiamsi percipi potuissent, facta diligentia. Hos igitur fructus, quos reuera esset perceptutus ex beneficio alius possessori diligens, vel certè negligens eo tempore (eos inquam solos) tenebitur iudicio meo restituere. Nam si v. g. decem percipi potuerunt, tamen alius possessor iustus tantum esset perceptutus, siue casū, siue sua negligentia. In illis igitur iste damnificauit. Verum est, quòd si fructus exrent, etiamsi non foret alius esset perceptutus, tenebitur omnes restituere deductis expensis, vt D. Tho. docet in d. solutione 3. Quia semper sunt ex re aliena, & non sui. Sed de hoc infrà latius, atque ita in specie docuit Couar. reg. peccatum secunda parte §. 8. numero septimo, citans ad

419 d. c. dudum, d. 1. Decisum, vbi nec in. 4. cāp. eiusdem tituli quicquam

ad rem

ad rem inuenio, citat etiam Dypum in regul. 1. de Regul. iur. in 6. Inno. in capit. cum nostris, de Concess. præb. Felin. in capit. 2. de Rescript. col. 3. Lamb. de iure patronat. lib. 2. part. 1. quæst. 9. artic. 4. Milis in repen. verb. irregularis. Paul. Paris. consil. 136. numero 40. libr. 4. Rebuffum in tractat. pacif. posse nume. 226. Sed Tandem in extrauagan. 2. de Simonia hæc veritas in expressa declarata est, his verbis: *per electiones verò, postulationes, promissiones, confirmationes, seu quasiuis alias dispositiones, quæ simoniacæ contingent fuerint, & quæ viribus omnino careant in Ecclesiis, monasteriis, dignitatibus, personatibus, officiis Ecclesiasticis, & quibuscuis beneficiis, aut aliquo eorum, cuiquam ius nullatenus adquiratur, nec inde faciat aliquis fructus suos, sed ad illorum omnium, quæ percepit restitutionem, sub animæ periculo sit adstrictus.* Hæc Paulus Venetus Papa secundus. Quam pœnam sicut, & excommunicationem quam ibidem statim adiungit ipso facto incurrere declarat tam manifestum, quàm oculum simoniacum.

PRAECIPVA tamen difficultas circa hanc rem est. An prædicta iura priuantia ipso facto adquisitis per simoniam, & excommunicationem seu alias pœnas apponentia sint accipienda de simonia conuentionali tantùm, an etiam acquiratur simonia realis, id est, quod ventum sit ad traditionem. Et quidem omnes quos ego legerim Doct. præcipuè Theologi, sentire videntur simoniacorum pœnas (saltem duas, quæ præcipuè sunt de quibus nos solum in præsentia agimus,) non incurri, scilicet de beneficiorum priuatione, & fructuum restitutione & de excommunicatione ipso facto, de quibus loquitur prædicta Extrauagans Pauli 2. cuius meminisse video Gasa. Gomez. & Naua. locis citatis. Fel. in c. de cætero col. vltim. de Re iudicata, & in c. in nostra col. 2. de Rescrip. Rochus de iure patronatus verb. Et vtile. q. 3. Bernar. in Practica crimi. cap. 85. D. Anton. 3. part. tit. 24. cap. 65. Sylu. ex eo. 7. casu 42. & simonia. quæstione 19. Couar. numero illo 7. Et Pius V. in Extrauag. quæ incipit: *Cùm primum & vt simoniacæ prauitatis*, per quam inuiolabiliter hęc constitutio obseruari mandatur. Vbi obiter adnoto, eam constitutionem antea fuisse traditam à Martino 5. in Concil. Constan. non quidem quoad excommunicationem latam in non reuelãtes simoniacos vt Couar. placer, sed solum quoad priuationẽ beneficij, fructusque restitutionem & etiam quoad excommunicationem Papalem contra ipsos simoniacos. At tamen Syl. & Ant. etiã quoad eam partem docent editam esse à Concil. prædicto: & vt non reuelantes incurrant excommunicationem Papalem, quamuis dissuetudine, quadam aboliram esse affirmẽt, ijdem Sylvest. & Ant. c. 66. tit. illo 14. Sed profecto quod hi Doct. etiam Couar. docent non modò in d. Concil. nulla inuenitur excõmunicario contra non reuelantes sed nec in dicta Extrauag. si benè legatur talis est excommunicatio Papalis. Solum enim ibi Paulus secundus, vt patet ex editione Gregoriana iniungit in virtute sanctę obedientiæ vt quantò citiùs poterint, reuelent, quòd si non faciant absolui nõ valeãt donec reuelent. Meritoq;, quia sunt in peccato mortali at nec excõmunicationẽ, nec absolutionẽ etiã peccati ad Sedẽ Apost. reseruat:

Secundò omnes conueniunt in hoc, quòd si traditio facta est tam rei spiritualis, quàm pecuniæ, prædictæ pœnæ incurrúntur. Neque hoc eget probatione alia, quàm lectione prædictorum iurium, in quem ego sensum faciliùs venio, quàm in primum. Non enim satis possum intelligere, quid tot Doctores in eam mentem impulerit, vt existiment ante traditionem rei, saltè spiritualis, vel vt aliis placet vtriusque, non incurrantur prædictæ pœnæ. Constat enim omnia iura prædicta ob pactum, & conuentionem, (in quo ratio simoniæ exterioris completur) prædictas pœnas imponere, nihil aliud prorsus exigendo, atque ita videri posset
423 alicui de iure potiùs incurri ante omnem traditionem post concluſum pactum inter partes, quod ea ratione probatur. Quia, vt ex dictis iuribus constat, præcipuè ex illa Extrauagante constitutione Pauli 2. dictæ pœnæ imponuntur simoniacis, at negari non potest, quin verè & propriè sit simoniacus, qui concludit cõtractum dandi spirituale pro temporali. Ei enim planè conuenit simoniæ definitio, cum sit, *emptio, & venditio exterior rei spiritualis*. Perspicuum est sanè, vt infrà cap. 5. ostendemus esse veram emptionem & venditionem, quando deliberatè factus est contractus, & obligatio ex vtraque parte, quamuis res nondum sit tradita: igitur, vt in temporalibus est vera, emptio & venditio, quando vltrò citróque est facta obligatio, maximéque si res tradatur, vt in creditis, vel si pecunia tradatur, vt in anticipatis, ita licet credatur solutio pecuniæ, vel beneficij, imò vtriusque, vera est emptio, & venditio rei spiritualis, atque ita voluntariè dici, requisitam esse traditionem vel rei,
424 vel vtriusque, vt Nauarr. & Couar. docent. Aliàs ex Nauar. sententia sequeretur, quod non incurreret pœnas, qui daret v. g. canonicatum pro mille aureis soluendis ex fructibus eiusdem beneficij. Item esset situm in potestate simoniaci differre solutionem pecuniæ, & ita differre excommunicationem & beneficij priuationem, imò nunquam incurrendi si nunquam soluere velit. Ex quo sequitur absurdum. Nam vel tenetur soluere pretium, & tum sequitur, quòd ex peccato suo non soluendi, commodum reportaret, vel non tenetur, & tum pro libito posset incurrere censuras & pœnas, quæ dicenda non videntur. Adde c. sicut 1. quæst. 6. vbi Grego. damnans dare pecuniam pro spiritualibus, subdit,
425 *si quis verò pecuniam promiserit, vel soluerit pro electo ignorante, non nocet ignoranti.* Sentit ergo quòd si eo sciente sit soluta, vel promissa, incurritur pœna. Adeóque Caiet. qui contrarię sententiæ est, ista veluti considerans, ait in dict. quodlib. *si intentio, inquit, cum pactione absque executione est secuta, quibusdam videtur esse simonia ab Ecclesia punita, & satis rationabiliter, quia vbi est intentio cum pactione, ibi est vera venditio, & vera emptio spiritualium, vnde nulla apparet ratio, cur pœnas iuris pactione facta statim simoniaci incurrere non debeant. Simonia enim in contractu emptionis & vẽditionis consistit. Executio verò nihil aliud est, quàm ponere in possessione rei iam empta seu pretij promissi. Vnde nulla ratione cogente sed sola antiquitate virorum creditur requiri, tertium, scilicet executionem.* Et hanc sententiam tenuit gloss. vt probabilem in c. tua nos de simonia, & refert pro ea Tanc. Et Sot. in d. q. 8. lib. 9. de Iust. ar. 1. vers. *His demque idem tenet.*

Quam

Quam assertionem indubitanter censet esse B. Thom. & probat rationibus suprà à me factis, quia, inquit: Qui creditò vendit, verè vendit, 416
neque (inquit) venditio potest dependere ex futuro contingenti, siue executioni mandetur, siue non, vẽditio est, & simoniaca. Quamuis hæc igitur de rigore iuris ita videantur, tamen omnium sententia cæterorum est, quòd non sufficit sola mentalis, nec conuentionalis simonia, sed requiritur realis, saltem ex vna parte, vt Ecclesiasticæ pœnæ incurrantur, & ita obseruat cõmunis praxis, & stylus in curia, vt testatur Nauar. consuetudine sic iura interpretante, atque ita tenendum est. An autem vtriusque rei traditio requiratur, an sufficiat rei spiritualis dationem subsequi, magna Doctorum controuersia est. Caiet. locis citatis, in d. scilicet Quodlib. & 2.2.q.100.art.6. & in Sum. verb. simonia. Sot. 9. de Iust. q. 8. art. 1. docent, & requisitam, & sufficientem esse rei spiritualis traditionem. Ratio Caiet. est, quia res spiritualis in hoc contractu tenet 417
principalem locum, & est radix totius repugnantiæ ad venalitatem, & ita penes illius executionem attendi debet executio simoniaca. Secundò probat ex cap. Si quis, de Simonia, vbi quis iudicatur simoniacus conferens ordinationes ex pacto rei futuræ.

VERVM Nauar. vtrumque putat esse necessarium executioni mandari, vt simonia ab Ecclesia punita, ac proinde, vt excommunicatio & beneficiorum priuatio incurratur. Ita docuit cap. 23. num. 103. Armill. simonia, §. 4. Couar. reg. peccatum. 2. p. §. 8. num. 7. versic. *Sic qui*, & Sotus quidquid dicat Nauar. ita sensit 9. de Iust. quæst. 8. art. 1. in corp. versic. *his denique prælibatis*. Idem tenuit Cassa. decis. 5. Gom. in reg. de trien. cap. 12. Probat autem Nauar. quia ita seruatur in Rom. curia. 418
Quæ etiam opinio probari potest ex d. Extrauag. vbi illæ pœnæ videntur apponi contra dantes vel recipientes, & ita supponit, præcedere debere traditionem. Quæ autem ex iis opinionibus verior sit, non est difficile iudicare ex prædictis à me suprà inductis. Si enim de iure loquamur, longè verior est Caietani Sotique sententia, vt suprà obijciebam, & forsasse neruosè: si verò de consuetudine loquamur, verior est sententia Nauarri, & aliorum, cùm eam dicant in praxi obseruari, ita vt, licet veniat priuandus beneficio, & excommunicandus, tamen non ipso facto priuatus est, nisi quando vtraque ex parte traditio rei spiritualis & pecuniæ facta est, vt prædicti Doctores docent, & curiæ Stylus habere traditur. Ex iis ergo colligere quædam opottet. Primùm, quòd si 419
contractus ipse simoniacus fuerit, & quidem alia ratione ignoranter factus, puta, quia qui retinet beneficium per simoniam ab alio, ipso ignorante commissam, tenetur fructus restituere, quam primùm sciuerit simoniacam fuisse collationem, beneficiúmque restituere, & dimittere in foro conscientiæ, vt docuit Diuus Thomas prædicto artic. 6. ad quartum, & Couar. num. 7. Et probari videtur ex cap. penultimo cap. A nobis. cap. Ex insinuatione de Elect. & præcipuè ex cap. De simoniacè, de simonia, vbi Lucius 3. sicait: *Quidam licet secundùm quandam speciem simoniæ, vtpotè ipsis ignorantibus ordinati sunt, possunt, quia simoniaci non sunt, in suis ordinibus remanere*: quod dispensatiuè factum docet glos.

in dict. cap. De iure enim tenetur dimittere dignitatem, & beneficium, cùm sciuerit, vt habetur in eap. de Regul. eodem titulo, ait enim Clemens tertius: *Si autem ipsis ignorantibus pecunia data fuerit, cogat eos ad renuntiandum loco eidem, & postmodum in ipsum reducere, &c.* vt habetur in iuribus citatis, & prima quæstione, primo capite: Præsentium. Vnde sentit Couar. validam fuisse electionem, licet sit rescindenda ratione
430 iniqui contractus. Quæ sententia in foro exteriori videtur accipienda. Aliàs maximè refragatur sententia Diui Thomæ, in solutione ad tertium, cùm dicat restituendos esse fructus extantes: si autem valida esset collatio, suos fecisset, & restituendi non essent.

Si autem ignorantia esset ipsius contrahentis, quia dedit ipse pecuniam pro beneficio, non putans se malè agere, ab excommunicatione certè liberarem, etiamsi sciret esse iniquum, sed nesciebat excommunicationem esse latam, & annexam tali actui, vt suo loco probaui, si inquam excommunicationem inuincibiliter ignoraret: collationem verò
431 non putarem esse validam, etiam in foro exteriori. Vnde de consumptis teneri videtur, cùm non videatur esse ex bona fide, sicut si quis rem proximi, eo inuito, fusaretur, vel per vsuram haberet, putans crassa ignorantia licitè retinere.

Secvndo colligo, quòd etiam si occultissimè facta sit simoniaca electio, non tenet, & iam excommunicationem, quàm peccatum, seu incapacitatem beneficiorum, incurrit talis simoniacus, vt adnotauit Couar. in fine, dicto numero, & est aperta decisio Concil. Const. & d. Extrauag. 2. licet plures, vt Gom. tract. 1t in illa quæstione duodecima, contrà sentserint ante dictas constitutiones.

Tertio colligo, quòd priuatio beneficiorum, licet quandoque habeat rationem pœnæ, vtpote cùm scienter est facta, vel ignoranter crassa ignorantia, vt in prima illatione dicebam, tamen ex se non est
432 pœna, sed incapacitas quædam ad beneficium. Aliàs non posset stare illa Diui Thomæ sententia, in solutione tertia, quòd tenetur beneficium, & fructus extantes restituere, ignoranter ordinatus, vel electus, quando ab alio peccatum est commissum: non enim ob peccatum alterius, par est alium puniri. Non igitur est pœna, sed quia iura voluerunt incapacem efficere omnem detentorem & possessorem beneficij simoniacè collati, licet ipse nihil peccauerit, sicut fecit ad matrimonia clandestina inhabiles, & sicut irregularitas, quæ quandoque est pœna, vt in occidente priuata authoritate. Non est autem pœna, sed incapacitas quædam in iudice, & ita docuit Couar. in dicto numero octauo, in principio, quamuis ipse malè sentiat, colligens id ex Diuo Thoma, quod hæc incapacitas retinendi beneficium, est ex iure naturali: quia, inquit, materia vendibilis non est, & ita lege iustitiæ commutatiuæ dimittere tenetur beneficium, & fructus restituere. Vnde titulus emptionis (diuino, naturalique iure impediente) nequit adquiri, & ob id, Diuus Thomas ait ad tertium, quòd id quod aliquis priuetur beneficio, non
433 est solùm pœna peccati, sed effectus adquisitionis iniustæ, quia emit rem, quæ vendi non potest: hanc enim iam suprà reiecimus, cùm solo humano.

humano iure impediatur translatio dominij in conuentione simoniaca. Ad eam verò rationem Couar. quòd res non est vendibilis, aut pretio æstimabilis, iam suprà respondi. Exemplum etiam à Couar. adductum de re temporali, quæ nullius est pretij, vel quia venditor vendere non poterat, quæ ab initio emptori nò adquiritur, etiamsi bona fide emerit, suprà est scriptum.

QVARTO colligo, quid dicendum, si Papa conferat beneficium simoniacè ob pecuniam, sunt enim qui doceant, quod etiamsi ex certa scientia conferat, adhuc est excommunicatus, & tenetur beneficium deserere, qui pecunia emit: nisi enim expressè dispensauerit, putant non ex hoc censeri tacitè pœnas remittere. Ita docuit Adrian. Quodlib. 9. artic. vlt. ad quartum. Panorm. in cap. 1. de Simonia. Mai. in 4. dist. 15. 434
quæst. 3. col. penult. in quam sententiam dubius Caiet. inclinat quæst. illa 100. artic. vlt. Sed melius docent Syluest. verb. simonia, quæst. 4. & 19. Palud. in 4. dist. 25. quæst. 4. Soto lib. 9. quæst. 5. artic. 2. ad finem, & quæst. 8. artic. 2. Felin. in cap. 1. de Simonia, &c. De cætero, de re iudicata, col. vlt. Turre. in cap. Latorem 1. quæst. 1. num. 4. Couar. reg. peccatū. 2. part. §. 8. nu. 9. vers. *Hinc etiã*, & ratio est, quoniã princeps sciens aliquem iure humano impeditum, dignitatem habere eam illi nihilominus conferens: non dubium, quin visus sit eum capacem dignitatis efficere. Aliàs frustrà vanéque ageret, & ita sensit Panormitanus in cap. Cùm in cunctis, §. inferiora, col. 3. Idem Felin. in cap. Præterea, num. 9. de Testibus cogendis.

VLTIMO tandem colligo, an prædicta de excommunicatione & restitutione, tam beneficij, quàm fructuum accipienda sint de simoniaco, contra ius positiuum, ita vt, si duo permutant beneficia traditione secuta, sine licentia superioris, sint excommunicati, & vtroque beneficio, ipso facto, priuati, fructúsque perceptos & consumptos restituere teneantur? Et sanè videri posset alicui, quòd dictæ pœnæ à talibus 435
simoniacis incurrantur. Primùm, quia in capite Cùm olim, de rerum permutatione, prohibetur pactum inter beneficia, sub priuatione beneficiorum. Secundò, quia in dicto Extrauag. 2. fulminantur illæ pœnæ contra simoniacos. Constat autem in iure esse verè simoniacos, qui sine licentia superioris, dant vnum spirituale pro alio, vt suprà latè probaui. Vnde in cap. Quæsitum, de Rerum permutatione, dicitur labem continere simoniæ. Si igitur in iure tales simoniaci dicuntur, sequitur sub illa constitutione Pauli 2. comprehendi, maximè, quia ibi dicitur quomodolibet dando, vel recipiendo; quasi dicat, etiamsi non detur spirituale pro temporali, sed vnum spirituale pro altero, ex pacto, secuta traditione. Atque hæc quidem videtur communis sententia.

EGO, si audiendus sum, nunquam credidi sic agentes esse excommunicatos, aut priuatos beneficiis ipso iure: atque idem est de reseruan- 436
tibus sibi pensionem, sine Papæ auctoritate. Moueor ea ratione, quia nullum est ius, quod de hoc genere simoniæ loquatur, scilicet de beneficiorum permutatione, vel vnius rei spiritualis pro alia, quod habeat aliquam pœnam ipso facto annexam. Nam in cap. Cùm olim, de

rerum

rerum permutatione, quod loquitur de permutantibus beneficia, solùm habet pœnam priuationis beneficiorum ferendam tamen, excommunicationem verò nullam, cap. autem, Cùm pridem, de Pactis, &c. Cùm esset, &c. Sicut, &c. Tanta, &c. De hoc autem, &c. Infinuarum, de Simonia, omnia loquuntur de pœna ferenda. Neque in vllo eorum de
437 excommunicatione aliquid. Imò si rectè consideres. Nec ad hanc pœnam ferendam agunt ad propositum: cùm ibi sit sermo de simonia propriè & strictè, quando accipitur temporale pro spirituali. Vnde solùm potest probari contraria sententia per d. Extrauag. 2. de simonia: & Concil. Const. quod in ea relatum est. At nec ex hoc probatur prædicta opinio: cùm enim prædicta constitutio nihil aliud dicat, quàm quod simoniaci illas pœnas ipso facto incurrant, non debet extendi ad eos, qui permutant beneficia: est enim materia pœnarum, & earum grauium, atque adeò restringi debet vocabulum, & in propria accipi significatione: constat autem propriam significationem, & strictam verbi *simonia, esse emptionem, & venditionem, rei spiritualis pro temporali*, quod est iure naturali & diuino, prohibitum. Licet enim verum est, vt suprà diximus, iure vocari simoniam, dationem vnius spiritualis, pro alio non gratuito, sed ex pacto, tamen reuera hoc est in lata significatione & extensa vocabuli, non in propria & stricta, in qua mea sententia comperio Couar.
438 lib. 1. Varia. resol. cap. 5. num. 3. in fine, & num. 5. verfic. Item, quod vidimus non displicuit, imò Nauar. clariùs loquentem, c. 23. nu. 105. in fine.

Per hæc patet, ad rationes à me pro hac ratione factas, cap. enim Olim, priuationem habet beneficiorum ferendam tamen, vt patet legenti. Ad secundum etiam solutio patet: licet enim tales permutantes, vel pensionem reseruantes, aut quouis alio modo conuentionem exsequentes in rebus spiritualibus, in iure verè simoniaci appellantur: tamen in materia pœnarum, non oportet eos intelligi, cùm non strictè, sed extentione quadam vocabuli, dicti sint simoniaci. Ad illud, quod Extrauag. dicit: *Quomodolibet dando, vel recipiendo.* Respon. solùm prohiberi modum, non obiectum. Non enim dixit quodcunque dando, vel recipiendo: sed quomodocunque dando, vel recipiendo: nam eò ipso, quòd datur spirituale pro temporali, quomodolibet fiat, siue pecu-
439 nia, siue seruitio, siue munere à manu, vel lingua, incurruntur prædictæ pœnæ ipso facto, in beneficiis. Hîc de eo, cui restituendum esset per simoniam adquisitum, poterat commodè disputari: sed locum tamen habet infrà libro 3. cap. 2. illuc Lectorem remittimus.

***

CAP.

De lædente in bonis corporis.

CAP. III.

BONA corporalia & temporalia non sunt eadem, vt ad nostrum attinent institutum. Temporale enim bonum latius patet, & est omne illud, quòd spirituale non est vt gratia, virtutes, doctrina, intellectus, ordo, cætera sacramenta & spiritualibus annexa, vt beneficia, &c. De 1 quibus omnibus cap. superiore satis admodum locuti sumus.) Huiusmodi autem sunt vita, fama, res familiaris, &c. Corporale verò bonum est velut species quædam, vt sunt ea quæ intrinsecus sunt in homine vt vita, sanitas, &c. Cùm igitur inter temporalia bona præcipua sunt bona corporis, vt vita cui opponitur mors: sanitas cui opponitur morbus: integritas cui opponitur mutilatio, vulnus, corruptio. Propterea ordine procedentes post bonorum animæ restitutionem agendum est de restitutione corporalium bonorum. 2

PARS PRIMA DE LAEDENTE in vita propria, id est de homicida sui.

DVPLICITER potest quis esse homicida vel sui vel alterius, alterius autem, vel autoritate publica, vel priuata. Item aliquando innocentis, aliquando malefactoris. Rursus ex intentione, vel casu, &c. Inuestigandum, ergo primum est in his omnibus, quis iustè, quis iniustè agat, vt restitutionis obligatio planior sit. Homicidium, vt ipsum nomen sonat nihil aliud est, quam hominis occisio: sicut parricidium, vel fratricidium patris, vel fratris occisio. Et hæc si largè sumatur, vt Doctoribus placet, est quædam hominis occisio siue iusta, siue iniusta, propriè verò est homicidium iniusta occisio, & ita communiter est peccatum. Vnde iudices iustè occidentes non proprie dicuntur homicidæ. Atque ita August. 1. lib. de Ciuit. Dei cap. 21. *Qui sine publica administratione malorum occiderit velut homicida non habitur.* Vnde 3 Cicer. 2. Philip. *homicidij res sunt, an vindices libertatis?* Quare in præcepto quinto decalogi, prohibetur absolutè homicidium cum dicitur, *non occides*, quasi homicidium secundum se sumptum, sit peccatum, cum constet illud esse prohibitum à Deo, quia malum, & ita docet Sotus artic. 2. in fine, & est communis Theologorum consensus. Nomen autem homicidij pro licita, & laudabili necatione reperitur acceptum, sed rarò. Horatius siquidem Hectorem homicidam cum laude dixit.

PRIMA igitur difficultas sit de intelligentia illius præcepti. *Non occides*, & an tantum sit Dei vel iuris naturalis prohibitio. Primò est 4 reijcienda hæresis Vvaldensium, quam Guido recenset, & Castro lib.

11. de Hæresibus, verb. *occidere*, qua docent nullum hominem posse occidi iustè, etiam publica authoritate. Quem errorē posteà tenuit Nicolaus Galecus ex Bohemia oriūdus, qui fuit ex legatis Bohemia missis ad Conc. Basil. Hic tamen error apertè est contra rationem & scripturam. Cōtra rationem quidem, quia eo admisso omnem reipub. pacem, quietem & humanū conuictum tollere necesse est, vt ex se patet. Item bella damnare oporteret, quæ tamen licita & necessaria in repub. esse, ratio aperta ostendit, & Dei authoritate esse facta sæpissimè legimus. Vnde Dauid magnorū bellorum gestor fuit. Item Apost. Petrus morte puniuit Ananiam, & Saphiram, vt legimus Actorum 5. ob fraudem factam. Sed obiciunt hæretici illud Dei præceptum, *non occides* cuius intelligentia iam à nobis explicari debet. Vnde Hiero. super c. 22. Hie-
5 remiæ, ait *homicidas, & sacrilegos & venerarios punire, non est effusio sanguinis, sed legum ministerium*. hac igitur hæresi breuiter reiecta, Victoria in relect. de homicid. nu. 11. refert opinionem quorundam, qui ita vniuersaliter illud intelligebant, vt illo præcepto prohibeatur à Domino omnis occisio hominis siue nocentis, siue innocentis: siue publica, siue priuata authoritate: quod si magistratus aliquem occidunt, id dicunt prouenire virtute exceptionis diuinæ, quæ in scriptura expressè reperitur. Vt cùm dicitur, *Ne patiaris viuere maleficos*. Vnde secundum illos, quando expressa exceptio non est in scriptura, vt erat de maleficis, blasphemis, homicidis, & adultera, non licet etiam publica authoritate occidere quemcunque malefactorem. Vnde colligunt isti, quod fures non licet occidere. Imo neq; adulteram: Quoniam dicunt eam legem reuocatam esse, à Christo cùm dixit, *Neque ego te condemnabo*. Ita Scot.
6 in 4. d. 15. q. 3. litera G. Eámque Gabriel nonnullam habere probabilitatem docet. Imo videtur Aug. lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 21. *Quasdam* (inquit) *exceptiones diuina fecit authoritas, vt liceat hominem occidi*, &c. Probat etiam Gabriel dist. 15. q. 15. dub. 2. Quia inferior non potest derogare aut dispensare in lege superioris, ergo nulla humana authoritate potest contraueniri illi legi, *Non occides*. Hæc sententia meritò impugnatur à Caiet. 2. 2. q. 64. art. 2. & Victo. relect. de homicid. num. 11. Med. q. 4. de Restit. Soto art. 2. citato. Et quamuis Soti & Victoriæ rationes & aliorum non tam planè conuincant: inde tamen conuinci potest, quod leges & consuetudo omnium receptissima id præcepit, vt latrones, adultera, & ob crimen læsæ maiestatis, proditionis, incendij, &c. occidantur. Et ipsa naturalis ratio demonstrat, quam D. Thom.
7 artic. 2. reddit. Quia pars licitè & salubriter aufertur, pro salute totius. Constat enim fures & adulteros, & similes esse perturbatores publicæ pacis, & communi bono inimicos. Quis enim nisi tantæ pœnæ metu perterritus ab his malis desisteret, imo his non obstantibus respublica scatet his criminibus. Laudabiliter ergo tales ciues ex repub. abscinduntur. Et sanè ex hac sententia sequitur non esse absoluendos iudices, imo ad restitutionem teneri, quod est satis absurdū. Vnde Cicero lib. 3. de Offi. *Illud natura non patitur, vt aliorum spoliis nostras facultates, copias, opes augeamus*: nec hoc solum natura, sed etiam legibus populorum,

lorum. Hoc enim volunt leges incolumen esse ciuium coniunctionem, quam, qui dirimunt eos morte, exilio, vinculis, damno coërcent. Atque hæc multò magis ipsa naturæ ratio, quæ est lex diuina, & huna, cui parere, qui velit (omnes autem parebunt, qui secundum naturam viuere volunt) nunquam committet, vt alienum appetat, & id quod alteri detraxit sibi assumat. Cogitare debebant ij authores, quòd lex illa vetus erat non iudicialis: sed moralis, sicut etiam, *non furaberis*, 8 quæ est naturalis iurisque diuini præceptio, & ita exceptio, aut dispensatio in illa non magis expectanda est, quàm in præcepto non furtum faciendi, vel aliud malum proximo inferendi. Vnde quòd ait de reuocatione legis per illa verba, *neque ego te condemnabo*, friuolum est, & extortum. Tum, quia vel erat lex moralis, & sic non esset à Christo reuocata: si iudicialis per eius mortem illa, sicut & cæteræ de blasphemo, malefico, & huiusmodi cessarunt. Et ita neque modo liceret hos homines occidere, quod illi negant. Imo neque principibus licuisset, tum temporis occidere adulteram, cùm lex illa huiusmodi pœnam imponens reuocata esset à Christo, quod dicendum non est. Adde, quòd non sunt illa verba reuocatoria, sed ostendentia Christi benignitatem, vt Sotus, & Caiet. docent. Vnde neque Augnst. eius est sententiæ. Subdit enim statim. *Nequaquam contra hoc* 9 *præceptum hoc faciunt, qui personam gerentes publicæ potestatis, secundum eius leges id est iustissimæ rationes imperium sceleratos morte punierunt.* Vide quo pacto Augustinus legem Dei appellat iustissimæ rationis imperium, seu dictamen practicum rectæ rationis, quæ dictat tales esse morte puniendos. Lex ergo illa diuina *non occides*, quamuis sit de moribus, recipit interpretationem ad maiora mala vitanda, secundum iustissimæ rationis imperium, & ita non oportet bullam de cœlo quærere, aut dispensationem, vt ait Scot. quem merito in hac parte eius perennis sectator Gab. de seruit. in 4.d.15.q.15.dub.2.Mai.in 4.d.27. Sot.in 5.de Iust.q.3.art.2. Secunda ergo sententia est Dur. in 4.d.48. q.1.num.19.ϕ ibi est sermo de occisione innocentis, quod (inquit) ma- 10 gis explicatum fuit Exo.23. Sed contra est, quia priuatus occidens malefactorem peccat, imo & iudex prætermisso ordine iuris, & tamen agit contra hoc præceptum. Vnde meritò à Soto hic dicendi modus reijcitur art.illo 2. Tertia expositio, est quòd intelligitur de occidente authoritate priuata siue nocētis, siue innocētis. Ita Dur.lo.cit.& Castr. de Hære.lib.11.vers. *occidere*. Sed contra est, quòd inuasorē licet occidere priuata authoritate, vt infrà dicemus. Item si magistratus innocentem occideret, faceret contra hoc præceptum, & tamen non occidit authoritate priuata, sed publica. Quarta expositio est, quam refert Dur.nu.18.& sequitur Vict. num.14. ϕ illo præcepto prohibetur adæquatè omne homicidium ϕ sua natura est malum vel iniustū. Quia hæc decalogi præcepta solū sunt prohibitiones eius quod iure naturali est malū, & ideo ad id est respiciendū. Cętera verò, quę id excedūt, vel alio modo prohibentur, iudicialia potius quàm naturalia seu moralia cēsenda sunt. Atq; ita docet Caiet. in d.art.2. Hanc sententiam reijcit 11

Dur. quia, cum præcepta decalogi negatiua prohibeant ea, quæ sunt mala, secundum se, & iniusta, vt ipse Victoria fatetur, fit vt ea extrinseca additione iniusti & mali debent esse prohibita, alias similis additio fieri posset in quacunq; materia, scilicet non ibis furtum iniuste & male, & ita tot erunt præcepta decalogi, quot erunt actus qui fieri possunt male.

NIHILOMINVS mihi placet Cai. et. & Vict. explicatio. Ad primum quod Duran. obijcit facilè est respondere. Absque additione enim illius particulæ *male vel iniuste*, dicimus simpliciter materiam illius præcepti esse secundum se malam atque intrinsecam, scilicet occidere hominem se vel alium, vno ex tribus modis, vel authoritate priuata extra defensionem, vel publica extra talionem, vel vtroque modo extra altiorem finem, ob bonum, scilicet commune reip. vel salutem spiritualem proximi. In his enim casibus, vt dicemus dub. sequenti, licet occidere negatiue vel alium etiam positiuè. Extra hos autem non licet ipsa natura & ratione dictante. Sed quia non est aliqua communis vox, quæ comprehendat homicidium extra hos casus factum, idcirco illud homicidium, quod sic prohibetur, appellamus nomine malitiæ non quasi in conceptu homicidij hic prohibiti non sit intrinseca, & inseparabilis malitia: ita vt indifferens homicidium ibi prohibeatur, & extrinseca additione mali contrahatur: sed quoniam ita vocibus est dimere cogimur. Sicque Victoriæ sententia explicata vera est. Et ita docuit Sot. artic. 2. in fin. corp. Et videtur esse D. Thom. 12. q. 100. artic. 8 dicentis homicidium, ibi prohibitum esse, quod habet rationem indebiti, id est quod iuxta naturæ indebitū est, vt Sot. explicat, scilicet quod est genere suo malum. Aliter explicauit Vict. dictum præceptum num. 17. vsque ad 22. vt occidere hominem ex intentione, sit quod prohibetur in hoc præcepto priuatæ personæ. Et sic intellecta sententia Durandi esset vera. Sed non placet, eo quod putet, quòd occidere in defensione sit ex intentione occidere. Hanc ergo doctrinam infra impugnabimus. Et etiam, quia alias iudex contra ordinem iuris occidens non ageret contra hoc præceptum, quod falsum est. Ideo melius explicatur, vt diximus. Et sic cum alia præcepta sint moralia, non melius quid sit præceptum, quidque prohibitum intelligi oportet, quam quod vel natura exigit, vel cùm illa repugnet. Et sic constat hoc non esse præceptum iudiciale: sed esse iuris naturalis, vt ex se patet, & Caiet. adnotauit.

SECVNDA difficultas sit vtrum aliquo casu, vel fine liceat seipsum occidere? Fines quibus occisio sui honestari posse videtur hi sunt. Vel desiderio æternæ vitæ, vt olim frequentissimum erat, & quotidie apud Gentiles videmus, vt narrant Epistolæ Patrum Societatis Iesu, de Iaponicorum insula, hominum vbi nonorum bono ingenio credere. Et ita fecit philosophus quidam Theobrotus, Platonis lector, vt refert Augustino 1. de Ciuit. Dei. Secundò, ad euadendum miserias huius vitæ, ignorantiam, paupertatem, &c. vt quotidie (quod non sine magno dolore dici potest) apud Christianos nostros videmus: ita Archim. lib. 2.

Regum

Regum 17. & Saul 1 Regum vltimo, Razias 2. Machab. 14. & Cato Vticensis audra[illegible] Cæsaris victoria, vt refert August. eodem lib. 1. de Ciuit. Dei. Tertio propter peccatum commissum, vt fecit Iudas Matth. 27. qui [illegible] maiorem, quam cæteri iniuriam Deo facere videtur. Cùm non solum homicidij, sed desperationis de Dei misericordia peccatum committat, quasi maior sit culpa iniquitas quam Dei misericordia, ita vt vnicuique peccati locum penitentiæ sibi præcludat.

VEL quarto ob salutem spiritualem alterius, ne crimen committat, sicut iuxta Ecclesiasticam traditionem fecit quædam mulier impudica a Diocletiano, quæ cum videret maiorem resistere non posse, se in- 15
terfecit. Quinto ad vitandum proprium peccatum, ne scilicet consentiat in delectationem veneream, vel in pœnam peccati, vel exemplum aliorum, vt fecit Lucretia, de quibus vide 23. q. 5. cap. si non licet maxime. §. hoc dicimus.

PRO explicatione ergo huius dubij, notandum est dupliciter posse aliquem se occidere, scilicet, primò directè & positiuè operando, vt se iugulando, vmbo venenum, se præcipitando, vel flammis immittendo, &c. Secundo negatiuè & indirectè scilicet, non faciendo id, quo posset vitam conseruare, vt non sumendo cibum, non fugiendo manus inimici cum posset, vel se offerendo certæ morti. Et quidem de isto secundo modo concedendi ad propriam mortem dub. sequenti 16
dicemus. Est enim inter hos modos magnum discrimen. In secundo enim casu sæpe licet, vt si sit pro salute spirituali proximi, vel temporali rei publicæ, imo vt alij volunt cuiuscunque amici, permittere se occidi, cùm vitare posset, & se ad id offerre, at seipsum positiuè interficere, non ita vt iam explicare volumus, an id aliquando liceat aliquo fine ex prædictis. Videtur enim, quòd liceat cum ita sanctos viros fecisse legamus. Nam ita fecit Sanson Iud. 16. & plures mulieres, quæ se persecutionis tempore occiderunt, quarum facta probat, & memoriam colit Ecclesia. Et Razia, qui laudari videtur 2. Macchab. 14. Ita Cato fecit, & omnes supra dicti, præcipuè Lucretia, cuius factum tota laudare videtur antiquitas, de quo vide Liuium, & antiquos rei huius eos. Secundò id probatur ex Hieronymo relato 22. quæst. 5. cap. Non est nostrum. *In persecutionibus, inquit, non licet mihi propria perire manu, absque eo vbi castitas periclitatur.* Tertiò, quia non est de se malum, cum Dei instinctu, & authoritate fieri possit. Sed quod non est malum intrinsecè potest aliquo bono fine fieri, cum ergo supià dicti fines vi- 17
deantur honesti, saltem ob illos fines liceret seipsum interficere. Quarto quia licitum est optare mortem. Sic enim Christus Dominus concupiscebat, desiderio moriendi, sic Paulus cupiebat dissolui, &c. ar quod desiderare licet executioni mandare, cur non licebit?

VERVMTAMEN certissimè est tenendum, id nullo pacto nisi Dei impulsu & ordinatione, qui dominus est vitæ, licitum vnquam esse, aut fuisse, nullo quantumcunque optimo fine quispiam moueatur. Quin potius esset intrinsecè malum, haberetque inseparabilem repugnantiam cum ratione. Est hæc aperta decisio Conc. Bracha. 1. cap. 34.

vbi sic dicitur. *Placuit, vt ijs qui sibi ipsis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per precipitium, aut suspendium, aut quolibet modo violentia, inferant mortem, nulla pro eis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad*
18 *sepulturam eorum cadauera deducantur.* Idem sensit August. 1. de Ciui. Dei cap. 17. *Profecto qui seipsum occidit homicida est*, &c. & refertur 23. quæst. 5. can. Si non licet. Qui cap. 26. lib. 1. de Ciuit. Dei, vt ibi refertur §. Hoc dicimus, in hunc modum scribit. *Hoc dicimus, hoc agimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales: ne incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere grauissimum proprium, quem non polluebat alienum. Neminem propter sua preterita, propter quæ magis hac vita opus est, vt possint pœnitendo sanari. Neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur. Quia eos sua mortis, melior post mortem, vita non suscipit.* Et lib. 2. contra literas Petili. cap. 49. & habe-
19 tur can. Tu dixisti eadem causa, & quæst. Et Hieronymus in cap. 1. Ionæ ad finem. Can. non est nostrum, eadem causa. Est etiam optimorum philosophorum communis sententia, vnanimisque Doctorum nostrorum consensus. Et oppositum, vt hæreticum habendum, vt docet Castro. verb. Martyrium lib. 10. de hære. Et August. de Hæres. hær. 69 docens. Huius hæresis authores fuerunt circunceliones, eos vocant genus hominum agreste, & famosissimæ audaciæ, non solum in alios immania facinora perpetrando: sed nec sibi eadem insania, & furore parcendo. Nam per mortes varias, maximè præcipitiorum, aquarum, & ignium seipsos necare consueuerunt, & in eum furorem alios deducunt, dicentes se eo modo martyres fieri, quam diabolicam doctrinam, vt scribunt Patres sanctissimæ Societatis Iesu seruant Gentes Indicæ insulæ. Hos hæreticos appellat Philaster circuitores. Nam ad hæc facinora patranda per diuersa loca circuibant.

20 TOTA ergo controuersia est in reddenda ratione huius veritatis. In quo scilicet stat ista homicidij sui malitia D. Thom. 2. 2. quæst. 64. artic. 5. Sotúsque ex eo 5. de Iustit. quæst. 1. artic. 5. Victor. relect. de Homi. à num. 2. Sylvest. hominum 5. §. 1. distinct. 2. Ang. §. 2. & Castr. 10. de Hære. vbi suprà, Couar. 1. Varia. resol. cap. 2. num. 9. Tres impugnant rationes huius conclusionis. Prima quod homo facit contra naturalem inclinationem conseruandi se, & contra charitatem sui. Secunda, quia facit iniuriam reipub. cuius est pars, vt docet Arist. 5. Ethicor. cap. vltim. Sed hæc reduci potest ad tertiam, quod scilicet homo non est dominus vitæ, & ita peccat in Deum cuius est sicut peccat occidens seruum alienum. Et quamuis hæ rationes impugnari possint, vt impugnant Sot. & Victor. eas tamen impugnationes
21 missas facio. Ego enim aliter obijciendum existimo. Si enim attentius contenderemus: hæ rationes non probant singulariter de occisione directa, de qua hic loquimur, sed de occisione sui absolutè, etiam indirecte, & ita vel nimis, vel nihil probant. Si enim naturalis inclinatio, & charitas sui obligat propriam vitam conseruare, eam non licet voluntarie perdere. Rursus si nullus est dominus vitæ, peccat ergo eius qui

&uam liberè sustinendo, & ad id se sponte offerendo, cum tamen id licitum esse probaturi simus dub. sequenti ex omnium sententia. Si enim naturalis inclinatio est diligendi Deum tempore, loco, & aliis debitis circunstantiis, profecto peccaret, non ille solum, qui Deũ odio haberet positiuè vel qui non diligeret, cùm posset, suppositis debitis circunstantiis, quibus existentibus est talis inclinatio naturalis. Praterea si ego custos sum rei alienæ peccarem, non solum, quando 22
equum illius vel illum occido: sed & quando permitterem ab alio occidi, cum tenerer, & commodè possem illius mortem vitare, & rem saluam habere.

Si dicas in his casibus excusari, qui negatiue se habet, quia facit ob altiorem finem, scilicet ob salutem spiritualem proximi (imo, vt aliis videtur etiam temporalem) & ob salutem reipub. Fateor id verum esse. Sed cur similiter non dicemus à malitia liberam positiuam occisionem, quando ob excellentiorem finem fit, quàm sit vita mea, si aliud non est remedium nisi me directè occidere. Non enim positiua illa occisio habet intrinsecam malitiam, qualem habet mendacium, & odium Dei, &c. Siquidem Dei authoritate fieri potest. Sicut ergo quãdo voluntariè subit se necari, & ad mortem se offert pro salute reipub. vel tertij, non facit contra inclinationem naturalem conseruandi se: quia maior est inclinatio ad salutem reipub. Nec facit contra charitatem sui, quia maior est charitas reipub. Nec etiam vsurpat dominium 23
alienum. Quia tum ius naturæ interpretatur Deũ potestatem tribuere ob maius bonum. Cur non æquè existimetur de positiua occisione? vel explicare oportet specialem deformitatem alteram ab ea, quæ est facere contra naturalem inclinationem & dilectionem sui & vsurpare dominium reipubl. vel Dei. Secundò, quia licitum est seipsum mutilare ob salutem totius corporis, etiam positiuè, vt dicemus. Cur ergo occidere se non licebit ob salutem totius corporis reipub. Tam intrinsece enim est mala mutilatio, quàm occisio. Cùm etiam sit naturalis inclinatio & charitas ad membra, sicut ad vitam, & non magis est dominus membrorum quàm vitæ. Tertiò, quia saltem si esset malefactor, in pœnam peccati sibi mortem inferre posset ad sententiam, & imperium iudicis. Licet enim ad id non teneatur, tamen non videtur illicitum si iudex aliquem condemnaret, vt veneno moreretur, illud directè accipere, ac per consequens seipsum interficere. Quæ enim tum esset deformitas? Præterea non minus cooperatur 24
morti alicuius, qui imperat, quam qui exequitur, imo maior est malitia in imperante, vt dicemus cap. 6. Sed licitum esset reo rogare consulere & imperare, maximè si esset iudex & dignus morte, vt in se pœna exerceatur se sua sententia condemnando, ergo liceret etiam exequi. Vlterius contra prædictas rationes obijcio argumenta Soti, & Victor. quia cùm inclinatio hominis sit ad malum, potius colligitur esse bonum facere contra illam. Sed respondet Sot. & Victor. quòd licet inclinatio hominis generica vt animal est, sit ad malum, cum ex appetitu sensitiuo rationi contrario oriatur, & ita nonnunquam

bonum

bonum sit agere contra illam: tamen inclinatio specifica hominis, vt homo est, bona est, & ad bonum inclinat, cum rationalis sit, vt ad esse
25 beatum, & huiusmodi est inclinatio ad propriam vitam. Sed cõtra hoc est. Primùm, q̃ falsum supponit, quòd inclinatio viuendi sit rationalis, imò certè naturalis est homini, vt animal est, omne enim animal naturaliter appetit esse, & viuere, suique conseruationem. Vnde Christus Dominus licet secundum partem rationalem mori cuperet, tamen naturaliter, vt viuens erat, mortem fugiebat. Nec est dicendum, quòd Christus faciebat contra naturalem inclinationem specificam & rationalem, cùm mortem optabat, sed solum contra naturalem generi-cam, qua viuens erat. Vita enim intellectualis non perditur morte, vt patet, cùm anima sit immortalis. Item inclinatio hominis ad sciendum, conuenit homini, vt homo est: & tamen non semper est bona, imo facere contra illam sæpe bonum est. Non scilicet plus sapere, quàm oportet sapere, cùm tamen ad omne genus scientiæ homo naturaliter inclinetur. Nam *omnis homo*, teste Aristot. *naturaliter scire de-*
26 *siderat*. Vnde sæpe secreta & alia quæ non oportet, scire naturaliter desideramus. Sed demus esse bonam omnem inclinationem hominis, qua homo est, non inde infertur, quòd facere contra illam sit malum. Constat enim inclinationem naturalem hominis ad generationem via matrimonij licitam esse, & bonam: & tamen benefacit, imo melius facit qui matrimonio non iungit virginem suam, teste Paul. Sed respondet Castro, quod hæc est inclinatio naturæ rectæ non depraua-tæ, cuius signum est (ait ille) quod in Christo fuit, quia naturaliter refugiebat mortem. Si ergo illa est inclinatio naturæ ad vitam, ergo recta est, & ita contra illam agens conuincitur malè agere, quod ex dictis videtur non sufficere.

VERVM dicendum est rationes allatas ex August. & D. Thom. rectè probare de homicidio sui, tam indirecto, quàm directo, quando scilicet nulla causa vel insufficiens, quis voluntariè se occidit vel se permittit occidi. Tũ enim homo contra sui charitatem facit. Cõtra Deum, & remp. cuius est. Vnde in fol. 2. D. Tho. de occisione indirecta loqui-
27 tur. Et ita meritò Cast. vbi suprà dicit esse hæresim, siue loquendo de eo, qui sibi infligit mortem, siue de eo, qui vltrò patitur. Secundò videtur, quòd occisio sui indirecta licita est, modò fine bono sufficienti fiat. Quis verò sit is finis sufficienter bonus dub. sequenti dicemus latè. Sed rogas, an liceat authoritate iudicis, vt damnatus, verbi gratia, suspendij, ipse se suspendat. Videtur enim esse licitum, licet non teneatur, vt infrà dicemus. Quia iudex habet locum Dei, potestatem ergo illi facere potest maximè cùm deesset carnifex. Sicut ipse Deus. Et cum cooperari iustæ morti sit licitum cum publica authoritate fiat, & dominium vitæ suæ non vsurpet. Et ita videtur sensisse Vict. num. 30. Nam dicit esse licitam legem, quæ damnaret aliquem, vt ipse sibi po-
28 culum sumeret mortiferum. Sed nolumus in hoc dare sententiam. Illud est certum, quòd si esset iniustè damnatus non liceret. Est enim ac si sua sponte & priuata authoritate faceret.

TER-

TERTIO videtur, quod sibi vitam directè adimere quocunque bono fine fiat citra Dei dispensationem sit illicitum, & peccatum mortale. Quod videtur posse efficaciter probari. Primùm, quia est contra ius diuinum, & præceptum illud decalogi, *Non occides*. Vt enim argumentatur August. lib. illo 1. de Ciui. c. 20. qui seipsum occidit, hominem occidit, & fortasse innocentem, quod manifestè est à Deo prohibitum, & prohibitum, quia malum. Ratio autem est, vt simul differentiam ponamus inter directam & indirectam occisionem. Nam qui se permittit occidi sine sufficienti causa, iam planè mortem intendit suam, & ita est, ac si se occideret directè, quorum vtrumque est rationi repugnãs, cùm homo non sit vitæ dominus, sed Deus, iuxta illud Deut. 32. *Ego occidam, & ego viuere faciam*, &c. & Sap. 16. *Tu es Domine, qui vitæ & mortis habes potestatem*. Vnde vel se percutere, vel occidere directè, vel indirectè sine causa est apertè contra rationem rectam, & in Dei iniuriam cuius res illa est. At ille qui se permittit occidi iustè & causa sufficienti, vt ob salutem reip. vel proximi spiritualem, non tam mortem suam, quàm prædictum laudabilem finem intendit. Et licet sciat certò moriturum, nil refert. Quia ex quo nullam sibi vim infert, nullam Deo, vel alteri facit iniuriam, sed magnum obsequium. Et per hæc patet ad obiectiones nostras. Ad illam de mutilatione infrà dicemus, longè diuersam esse rationem. De rogante & imperante non est eadem ratio, quoniam hi non sibi vim inferunt, vt constat, quod certè ipsa natura maximè abhorret. Quando enim aliam rationem reddere nõ possemus, quàm quòd sibi manus & vim inferre ad vitam adimendam est naturaliter horribile, & rationi dissonans, satis esset ad nostram & omnium sententiam, probandam. Adde, quòd vel est innocens, vt erat Lucretia, & similes, & tum apertè est contra rationẽ, & contra Dei præceptum innocentem occidere, de quo præcipuè præceptum intelligitur: aut est nocens, & sic etiam est contra rationem cum solius publicæ authoritatis sit iudicare & punire. Et quia sibi locum pœnitentiæ adimit, quod rectè rationi est aduersum. Vnde vt refert Cast. 10. de hær. verb. martyr. hær. 2. Hæresis fuit Petiliani, quòd se occidere pro peccato commisso liceat, & debere martyrem appellari, vt infrà dicemus. 29 30

AD rationes suprà factas bene respondent doctores ex Aug. quosdam id fecisse Dei instinctu, vt Sanson, & ita dicit Innocen. c. Gaudemus de Diuor. Et mulieres sanctæ quarum fit memoria in Ecclesia. Et potuit etiam in eas cadere inuincibilis ignorãtia, vt Sot. docet. Raziam verò D. Tho. ad 5. illius art. non laudat, sed infirmitati, & molliciei animi tribuit, nõ valentis pœnæ mala sustinere. Et hac ratione licet de castitate laudetur ab Aug. 1. de Ciuit. c. 19. tamen de homicidio vituperatur: dicit enim, *Quod ergo seipsa quoniam adulterium pertulit, etiam nõ adultera occidit, non pudicitiæ charitas, sed pudoris infirmitas fuit. Pudut enim eam turpitudinis alienæ in se commissæ, & humana mulier laudis auida, vertta est ne putaretur libenter passa, si viueret, sociã quippe facti se credi erubuit, si quod alius in ea fecerat turpiter, ferret ipsa patienter, non hoc fœmina Christiana fecerunt*, &c. Et hac pusillanimitate se Cato occidit, ne Cæsatis domi- 31

natum ſubiret,& idem Sauli vituperio datur ob eandem rationem.

A D dictum Hieronymi reſpon. vt gloſ.& Doctores explicant,quod
32 illa particula,*Abſque*,non eſt exceptiua, ſed incluſiua potiùs,quòd non licet perire propria manu abſque eo vbi caſtitas periclitatur,ideſt etiam vbi caſtitas periclitatur. Vt eſt illud,*gena tua pulchra*,&c. *abſque eo quod intrinſecus latet*,non vult,quod intrinſecum non ſit pulchrum,ſed multò magis pulchrum,ſic accipi hanc dictionem in cap. Ebron.13. quæſt. 2.& cap.Progeniem 35.quæſt.2. docet Sylueſt.& Ang.quam ramẽ ego non inuenio.Habetur autem dictio (*præter*)quæ ſenſu eadem eſt,ibiq́ue tenetur incluſiuè. Eſtq́ue ſententia eiuſdem Hiero. in q. Hebraicis in Geneſim,de locis Hebraicis,Et in epitaphio Paulæ,quod loco ait Hierony.*Hiebrõ eſt ciuitas quatuor virorum. Quia in ea ſepulti ſunt tres Patriarchæ, Abraham, Iſaac , & Iacob,præter Adam.* Vbi particula (*præter)* ſumitur incluſiuè. Aliàs non quatuor ſed trium virorum eſſet ciuitas. Vnde cùm olim legeretur trium virorum , nunc tandem emendatum eſt in Gregoriana editione , & ita legitur apud Hiero. locis citatis , & Hebraica dictio ſignificat quatuor. In dicto autem c. Progeniem,nihil
33 penitus habetur ad rem. Adde quòd dictio, *præter* quandoque ſumitur pro *vltra*,ac proinde idem eſt dicendum de particula *abſque*. Vnde Plin. li.10.*præter hominem* (inquit) *ſomniare equos,canes,boues,pecora, & capras, palàm eſt*. Vbi conſtat excluſiuè ſumi non poſſe,ſed incluſiuè,& pro dictione *vltra*. Aliàs homo non ſomniaret ex huius philoſophi ſententia. Quo circa Couar.1.lib.varia.reſol.c.2.nu.9.verſic. Tertiò ex hoc,immeritò docuit plurimum prædictæ veritatis refragari D.Hiero. ſententiam in d.cap.Non eſt noſtrum & ſuper Ionam prophetam ca.1.& Ambroſ.li.3.de virginibus, vbi de Marcellina tractat , & Euſeb. lib.3. hiſt. Eccl.c.12.& 17.& denique ea,quæ ſcribit Claud.Speneus li.4.de Continentia.cap.14.& 15. Non enim (vt putat Couarr.) ij contrarium docent,Vt videre eſt apud ipſos.

34 A D tertium fatemur ſui interemptionem non eſſe intrinſecè malã, vt eſt mendacium,vel Dei odium.Dei enim authoritate fieri poteſt, ſed citra Dei diſpenſationẽ malũ eſt intrinſecè, nulloq́ue fine honeſtabile. ſicut licet occidere alium nõ ſit intrinſecè malum ex obiecto, ſuppoſita tamen circumſtantia,vt fiat ſine publica authoritate citra diſpenſationẽ eſt intrinſecè malum.Ad vltimũ,quòd ſicut illicitum eſt ſe occidere,ita deſiderare ſui necem à ſe exequendam, eſt illicitum:mortem tamen in communi deſiderare poteſt,quia intelligitur à Deo,vel ab alio inferẽda. Vnde magnũ eſſe putamus meritũ apud Deum eorũ, qui ardẽter martyrium deſiderant. An autem mortem ſibi imprecari ſit illicitum, non eſt huius loci,diſputabitur,cum agemus de maledictione. Id tamẽ merito rogabis,an is,qui ſeipſum occidit peccet contra iuſtitiam, an duntaxat contra charitatem? D.Tho.ad primum Sot.etiam art.5.in corpore & ad primũ & li.4.q.2.ar.3.concl.1.Couar.1.lib.Varia.c.2.nu.8.citatq; in eam ſentẽtiam Hegeſippũ de excidio Hieroſol.li.3.c.17. Fatẽtur pec-
34 care contra iuſtitiam. Quia licet ſibi iniuſtitiam non faciat: tamen reipublicæ,cuius eſt pars,facit iniuriã. Quia lege iuſtitiæ prohibetur homo ſe

mo se occidere, & alios, quia non est magis dominus suæ vitæ, quàm alienæ. Quia inquiunt licet se perimendo nulli faciat iniuriam: tamen, vt est reipublicæ pars, iniurius est illi se necando. Id tamen ego probare non soleo. Si enim sermo sit de iustitia generali virtute: fateor equidem esse legem iustitiæ de se non occidendo, sicut de cæteris decalogi præceptis, honorandi Deum & parentes, quæ iustitia dici solet. Et planè D. Tho. ita est locutus, cùm dicat, respectu reipu. & Dei esse iniustitiam, at constat non esse specialem iustitiam, cuius vitium iniustitia cõmutatiua vel distributiua, sit. Si verò sermo sit de iustitia speciali, non video quo pacto verum sit, quod hi authores docent. Primùm di- 35
stributiua non est, cùm non diuidatur aliquid commune inter multos, sed lex iustitiæ communis esse debet: at hæc nulla videtur, vel enim Deo fit iniustitia, vel reip. nam proximo in particulari nulla fit. Deo fieri non potest, quia Dei ad homines non est iustitia commutatiua rerum temporalium vt patet. Neque reip. quia respub. non est domina vitæ ciuium, & ita nullum eius dominium vsurpat. Dices saltem habet ius & ita iniustè damnat. Sed contra, quia quando non esset reip. necessarius illam non damnificat. Quid enim interest ad reip. vtilitatem vnum, vel duos aut plures occidi. Præterea sequitur, quod occidẽs alium peccaret contra iustitiam commutatiuã in rempublicam, & ita teneretur, illi vitam restituere non solùm post sententiam: sed in conscientia, quod nullus dixerit. Item saltẽ sequitur quòd quãdo resp. facultatẽ faceret remittendo suũ ius, nõ peccaret contra iustitiã, cùm tamen constet, quòd non minùs peccaret, qui sibi mortem inferret habita facultate, quã nõ habita à rege, vel rep. Denique sequitur, vt si quis sibi membrum iniu- 36
riosè abscinderet teneretur restituere reip. Sicuti si alterum mutilaret, teneretur restituere illi, vel membri valorem, vel damna secuta, quod non videtur concedi posse. Postremò sequitur, quòd etiam ille, qui se negatiuè occidit, id est, se permisit occidi sine rationabili causa, vel non comedendo vel non fugiendo, &c. peccaret contra iustitiam. Non minùs enim ille alienum, id est vitam prodigit, quam si se gladio iugularet.

In vno tamen casu fortasse dici posset peccare contra iustitiam, vt si esset reip. necessarius rex vel dux à quo pax salúsque dependet. Tum enim dici posset peccare contra iustitiam non ratione vitæ, qua priuat remp. sed ratione damnorum, quæ inde sequuntur iniustè. Cum ex officio teneatur remp. defendere, sicut cuiuslibet membri officium præcipuum est toti inseruire. Dixi *fortasse*, quia neque in hoc casu putarem 37
certò definiendum esse peccare contra iustitiam. Quis enim ducem reipub. necessarium, se tamen occidentem, vel mutilantem, vel ex negligentia nolentem arma sumere, in conscientia obligaret, vel eius hæredes, ciuitatis depopulationem, vel damna restituere in solidum? Id tamen ceroum sit, quòd vbi nulla sunt damna secuta, non peccat cõtra iustitiam, vt probatum est. Sed nunquid pœna legis dignus erit? Non putarem æquam legem, quæ se mutilantem, vel suspendere volentem, aut occidere: suspendij damnaret. Quia vt dixi nulli iniuriam facit, & licet faceret, non esset tanta pœna dignus, cũ non sit pars vlla iniuria affecta.

nisi ipse qui sibi remittere potest. Vnde in praxi nũquam vidimus mortis damnari eum qui se suspendere, aut veneno necare tentauisset.

TERTIA quæstio sit vtrum liceat se negatiuè salte occidere, id est morti se voluntariæ offerre S. Thom. in 3. d. 29. ar. 5. ad 3. & li. 1. de Regimine prin. c. 10. & 22. q. 26. ar. 5. ad 3. Vict. relec. de Homi. nu. 27. Sot. 5. de Iusti. q. 1. ar. 6. & 4. de Iust. q. 2. ar. 3. conc. 1. Dur. in 3. d. 29. q. 2. nu.
38 20. Palu. ea. d. nu. 2. Merc. de Rest. homi. c. 5. Lactan. li. 5. Iusti. cap. 18. Et Cord. li. 1. qq. q. 38. in sol. ad 4. fatentur esse licitum & laudabile offerre se morti spõtaneæ propter amicũ. Et probatur primò ex Arist. 9. Eth. c. 8. qui dicit esse opus amicitiæ, imò Christi vox ista esse videtur, dum planè dicit, *maiorem charitatem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis*, & Gre. li. 3. c. 37. hoc ipsum laudat. Secundò ratione, quando præstantior est vita proximi nostris bonis temporalibus, sed pro his licet mortem subire, ergo. Tertiò, quia opus perfectionis est, vt inuasus sinat se occidi, quando nullum refugium manet, nisi inuasorem occidere, ergo multò amplius licitum erit & laudandum pro amico vitam perdere, cùm magis teneamur, magisq; sit laudabile ac meritoriũ amicũ diligere quàm inimicum, sicut econtrà peius esset amicũ odisse, quàm inimicum.
40 ADDE quartò, quod nulla videtur ratio, quare non liceat me, & patre meo, vel alio homine in extrema necessitate famis existentibus, dare illi panem, vel in naufragio tabulam, aut equum in bello. Imo docet Sot. non solum pro vita proximi, sed etiam pro eius honore & pro re familiari illius saluanda, licitum esse vitam ponere, sicut liceret pro honore, bonisque exterioribus propriis. In hanc sententiã plures, alias conficit rationes Sot. primùm, quia vita est bonum temporale, amicitia verò est pars felicitatis: Cùm ergo bona vtilia ad felicitatem ordinentur, pluris est facienda fœlicitas & per consequens vita proximi. Secundò, quia sicut pro Republica quæ est totum, ita pro proximo, qui est alterũ membrum, licebit vitam dare. Cætera parui sunt momẽti. Verùm, quòd id non liceat tenere videtur Bona. 3. d. 29. q. 3. dum dicit stultum esse & reprehensibile salutem suam pro salute alterius exponere.
41 IN hac re. Primo arbitramur licitum esse & excellentissimum religionis opus, vitam pro Deo eiúsque fide ponere, quod, vt de fide certissimum esse debet de quo latius dub. 8. Secundò supponimus non esse licitum amittere spiritualem vitam pro spirituali proximi, vt Sotus ibi conclu. 2. de quo aliàs. His suppositis verius nobis videtur, non esse licitum pro salute temporali hominis priuati morti voluntariè se tradere. Ita docuisse videtur Bonauent. loco citato. Estque August. expressa sententia li. de Mẽd. cap. 6. Vbi docet doctrinæ regulam excedere, vitam temporalem perdere pro vita tẽporali alterius. Cui testimonio nihil respondet Sot. quamuis illud citauit. Forsan quis respondeat Aug. doctrinæ regulam excedere dixisse, non quod sit contra rationem, sed quòd suprà. Sicut quodlibet aliud perfectionis opus posset dici rationis regulam excedere. Sed hoc nihil est. Ibi enim August. intendit hoc dicto probare non esse licitum mendacium, hac ratione. Quia dare vi-
42 tam temporalem pro temporali alterius, rationis regulam excedit, ergo

multò

multò magis excedet dare æternam pro temporali alterius. Si autem in antecedente loqueretur, de excessu perfectionis nihil colligeret vitij in eo, qui vitam æternam commutaret pro temporali alterius, sed potiùs colligeret esse opus egregiæ perfectionis, essèque magis suprà rationem: quod & falsum esse constat, & contra intentionem Augustini, loco citato.

VERVM ratione probo hanc sententiam. Primò supponendo, quòd ordo charitatis non tantùm est in consilio, sed in præcepto, saltem respectu eorum, quorum homo non est dominus, vt vitæ spiritualis, & honoris necessarij, &c. Hæc enim non sine prodigalitate perderentur, sine iusta & sufficienti causa. Cur enim in spiritualibus est in præcepto, & non in temporalibus? Item, quia illud præceptum, *Diliges proximum* 43
tuum sicut teipsum, absolutè loquitur: illa autem particula, *sicut*, vt omnes fatentur, non significat æqualitatem, sed proportionem. Ea ergo lege præcipitur homini, se & proximum diligere, quasi nec suæ, nec proximi vitæ sit dominus, vel suæ subiaceat potestati. Si ergo homo tenetur & se, & proximum diligere, & suam & proximi vitam conseruare, & inter has dilectiones debeat esse ordo, manifestum est, quòd non proximum, sed se plus diligere tenetur, & per consequens tenetur sibi maius bonum velle, quàm proximo.

DICES etiam, est ordo in rebus suis, & proximi, & tamen non ideò tenetur suas res conseruare in concurrentia bonorum proximi. Respondeo non esse simile: quia est animaduertendum, esse alium ordinem charitatis in posse, id est, quod potest homo, & ius habet, se, suáque magis diligere, & ita fatemur, quod non peccat, bona sua pro bonis proximi ponendo. Sic enim ordo de præferendis propriis bonis, non est or- 44
do præcepti, sed posse. At ordo præcepti est, quo charitas non solùm disponit, hoc posse illi anteferri, sed præscribit, ita esse præferendum, & talis est ordo vitæ propriæ ad alienam. Præcipit enim charitas, non solùm posse meam vitam temporalem, vitæ temporali proximi præferre, sed & præscribit, & præcipit, sic esse faciendum. Cuius diuersitatis ratio est, quia bonorum temporalium homo est dominus, non autem vitæ, & ita ordo, qui est rerum ad res, est liber, ita, vt eas possit ponere, & non ponere. At in vita non est liber, sed præscriptus à Deo naturæ authore, vt nequeat pro libito eam dispendere, nisi secundùm ordinem rationis, & charitatis, qui est, vt sibi magis, quàm proximo teneatur. Sicut ergo in bonis animæ, quorum homo non est dominus, ex Dei præcepto tenetur homo esse in gratia: & non possunt licitè perdi, propter salutem animæ proximi, quia cùm sit ordo obligationis, & ipse sibi magis proximus sit, magis tenetur suæ, quàm animæ proximi consulere: ita etiam cùm sit in præcepto conseruario propriæ vitæ, non potest sine peccato non conseruare iuxta ordinem debitæ dilectionis. Eridem di- 45
cerem de honore, & rebus familiaribus: si enim istorum dominus non esset homo, sed ea conseruare, sicut vitam, teneretur, procul dubio etiam peccaret, se infamando, vt alterius famam tueretur, rem familiarem prodigendo, vt alterius res conseruaret. Quare, cùm in aliquo casu

fama ex præcepto sit conseruanda, putà, quia est necessaria in republica, propter alios, vt capite quarto dicemus, non licere eam perdere, pro alterius honore tuendo, & id, quia in eo casu famæ propriæ dominus non est, nec illi iuri cedere potest.

46 Dices ergo, nec pro salute reipublicæ, nec pro spirituali proximi, liceret vitam perdere, cùm non sit homo dominus vitæ, sed sit ordo necessitatis, & obligationis ad se? Respondetur. Primò, q̃ licet sit naturale præceptum de propria vita conseruanda, tamen recipit interpretationem, & epicheiam, vt cùm aliud maius præceptum naturale simul occurrat, illo demisso sit seruandum, sic autem est in proposito: nam præceptum de salute spirituali proximi seruanda, & de salute reipublicæ strictius est, quàm de propria temporali vita conseruanda. Nam recta ratio præscribit, vt homo spiritualem proximi, & communem reipublicæ propriæ temporali vitæ anteponat: at non postulat ratio, imò inuersus ordo est, vt homo bonum vitæ, cuius aliàs non est dominus, pro non maiori, sed æquali bono, stultè perdat, imò minus bonum maiori præferat. Cùm ergo propria vita sit æquale, imò maius mihi bonum, & cuius ego non dominus, sed custos sum à Deo institutus, nulla est prorsus diuini, vel naturalis iuris, de vita proximi tuenda, interpretatio: & ita semper stat obligatio iuris naturalis de vita propria conseruanda.

47 Illvd verò quod Dur. docet, teneri hominem magis seipsum diligere, quàm proximum, non tamen teneri magis suam vitam seruare, implicatio quædam est, cùm probatio dilectionis exhibitio sit operis. Dilectio enim efficax ex affectu prodit, & cognoscitur in effectu. Quis enim non videt eum, qui pro amici vita seruanda, propriam perdit sponte illius magis, quàm suam vitam diligere? iuxta illud: *Maiorem dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Non enim intelligi potest, quòd in intentione & electione præferatur vita propria, & non in executione: sicut nec verè censeretur, Deum super omnia diligere, qui in effectu non sperneret omnia pro illo. Nec intelligi potest, quòd quis teneatur patrem, plusquàm extraneum diligere, nisi simul teneatur ei succurrere, extraneo prætermisso. Si suam igitur vitam magis tenetur diligere, quàm alienam, tenebitur certè illi magis prouidere, quàm alienæ. Deceptus autem videtur Dur. in hac doctrina,

48 eò quòd ipse putat eum, qui pro amico moritur, vel pro republica, non pro amico, vel pro republica mori, sed pro bono virtutis. Et ita non amicum, vel rempublicam magis diligere, quàm seipsum: sed bonum virtutis. Debebat enim medullitùs considerare Dur. quod licet bonum virtutis, v.g. in eo, qui pro republica moritur, sit finis, & per consequens terminus intentionis: tamen bonum reipublicæ, pro qua moritur, est medium, & per consequens, terminus electionis. Constat autem electionem ita esse voluntatis, & amoris actum, sicut intentionem: media enim (licet propter finem) volita sunt, & amata. Si ergo finis virtutis est

49 magis volitus, quàm vita mea, similiter media ad illum finem, scilicet vita communis reipub. erit magis volita, quàm mea. Sed, vt suprà respondi, conseruare proximi vitam, cum periculo meæ, non est actus virtutis,

tutis, sed prodigalitatis, & contra charitatem: & secundùm aliorum opinionem, contra iustitiam, quod est iniustum homicidium.

A D Aristotelem ergo, & alios, si qui sunt, qui tale opus laudant, vt Gregorius. Respondetur, id esse verum, quando est aliqua spes euadendi, tunc enim lex amicitiæ & charitatis est, periculo se exponere, pro liberando proximo. In quo casu vera sunt omnia, quæ Sotus in eo articulo congerit, ad probandam laudem egregiam huius actus: at, quando certum est discrimen, & interitus, stultum & reprehensione dignum est tale opus, nisi maius bonum prætendatur, scilicet, vel salus animæ, vel commune bonum. Vt enim idem Sotus adnotat, conclusione secunda, non est idem certæ amissioni vitam spiritalem exponere: ac eam periculo obijcere. Hoc enim licet: illud secus. Non ergo ex eo, 50
quod licitum est, & laudabile, impetentes se gladiis, cum aliquo sui periculo, componere, inferre debuit, licitum esse, quando certa mors est futura. Ipso enim teste, in secunda conclusione illius articuli, licitum est, animæ, salutem, periculo exponere, pro alterius spirituali salute lucranda: at negat ipse inde sequi, vt liceat, si certò est amittenda propria, vt alienam salues animam, non ergo æqua vtitur argumentatione. Adde, quòd in exemplo ab eo adducto, de impetentibus se gladiis, &c. non est recta similitudo adducta: ibi enim non tam corporis, quàm animæ, in periculo versatur, cùm certum sit alterum saltem, & fortasse vtrumque decertantem peccare: at pro peccato vitando, pace & charitate componenda licitum esse non inficiamur, neci se obijcere.

A D D E, quòd sæpè laudamus multa, quæ non sine peccato imita- 51
remur: non enim laudamus factum, sed modum, aut circunstantiam facti. Lucretia enim non laudatur de nece, sed de amore castitatis, quo impulsa, se peremit: imo Scriptura videtur laudare Raziam 2. Machabæorum decimo quarto, cùm dicit nobiliter elegisse mori, &c. Et tamen Diuus Thomas vbi suprà, ad secundum, docet, illud esse dictum propter quandam speciem fortitudinis, & virtutis, cùm tamen reuera fuerit vitium. Sic fuit factum Piladis, & Orestis, quorum alter finxit se esse alterum, vt moriens, alterum liberaret à morte, siue id veritas fuerit, siue fabula, vt Cicero refert libro tertio de Amicitia: & Augustinus quarto Confess. capite sexto. Augustinus verò libro de Amicitia,
capite vigesimo, quem adducit Sotus, de salute spirituali proximi lo- 52
quutus est, vt colligitur ex principio capitis, vbi dicit: *Primordia amicitiæ spiritualis, &c.* Vnde locus ille Euangelicus, ad quem alludit Augustinus libro de Amicitia, quem Sotus valde ponderat, non de temporali, sed de spirituali salute debet intelligi, vt ipse Augustinus expressè interpretatur, capite sexto de Mendacio. Atque ita, cap. etiam illo 10. colligitur, eum loquutum fuisse de spirituali amicitia. Sed vrget Sot. quòd Christus pro salute etiam temporali nostra, vitam posuit. Fateor libenter: meruit enim nobis immortalitatem. Nam sicut per Adam moriuntur, etiam morte temporali, ita per Christum omnes viuificabuntur, etiam vita corporali, per resurrectionem, quæ fuit effectus suæ resurrectionis. Sed quid postea? Primùm enim, non ob illam solam,

sed ob

sed ob spiritualem vitam principaliter mortuus est,& resurrexit: *Mortuus est enim propter scelera nostra, surrexit propter iustificationem nostram.* Nunquid enim pro temporali duntaxat, vita nullo excellentiore fine, quàm amicitiæ remporalis causa, Christum Dominum moriturum exi-
53 stimabimus fuisse? Hoc apertè excludit Augustinus capire illo sexto,libro de Mendacio,tomo quarto,dicens:*Temporalem vitam suam Christus pro nostra æterna ponere non dubitauit:non enim quisquam est ita desipiens, vt dicat aliud, quàm saluti sempiterna hominum consuluisse Dominum, vel faciendo quod præcepit, vel præcipiendo quod fecit.* Vbi absolutè negare videtur, eum pro temporali mortuum fuisse, sed intelligitur principaliter. Et quamuis id concederemus Soto, non inde argumentum sumi posset:nam ille pro omnium hominum vita mortuus est,& ita pro communi bono,non vnius ciuitatis,aut regni,sed totius mundi. Tum etiam Christus non perdidit omnino suam vitam temporalem, vt nos à morte liberaret,ne scilicet moreremur:cùm etiam post eius mortem præco eius clamet: *Statutum est hominibus semel mori*,sed vt post primam mortem, resurrectionem nobis, & immortalem vitam corporis donaret, quod sanè cuique homini licere fatemur. Cùm præstantius sit, vitam immortalem corporis amico recuperare,quàm suam temporalem con-
54 seruare: imò hinc obiter arguitur contra oppositam sententiam, quia vitam nostram corporalem immortalem non liceret post resurrectionem perdere,pro simili vita immortali corporali alterius. Tandem ratio non probat,quia Christus erat Deus,& ita author & Dominus vitæ, & ita potuisser pretiosissimam suam vitam, etiam pro temporali vnius ponere:imò etiam si non esset Deus,potuisset id ex Dei præcepto facere,quod habebat moriendi,vt suprà dixi,excusari Sanson. Et hinc est, quòd licet perfectior esset sua vita corporalis,quàm nostra,& corporalis,& spiritualis,potuit eam pro nostra ponere,non solùm(vt ait Sotus) quia nostra vita æterna in eius redundabat gloriam: sed etiam ex dicto
55 Patris præcepto salubrirer nobis,& laudabiliter sibi ponere potuit. *D.* autem Tho.2.2.in d.q.26.non agit de salute proximi temporali,sed de spirituali:tum quia non quærebat,an sit diligendum magis corpus proprium, quàm corpus proximi, sed quàm proximus. Itaque comparatio est nostri corporis ad proximum.Nomine autem proximi,quis dubitat, quin ánima & corpus intelligenda sint? tum, quia id in corpore apertè distinxit,& de spirituali salute proximi,est apertè loquurus.

Sed ait Sotus, quod licet vita proximi, aut æquale,aut minus bonum sit, quàm propria,tamen quia est pars nostræ fœlicitatis vita amici,redundat in meam gloriam & fœlicitatem,quam pro illo moriendo conseruo. O præclaram rationem! Quid rogo Sotus potissimùm fœlicitatem appellat? an æternam? at id minimè,cùm Philosophis nihil de æterna fœlicitate credentibus,licitum fuisse fateatur Sotus.Si de temporali,quæ rogo fœlicitas temporalis est,quæ morte finitur?imò potiùs
56 finis temporalis fœlicitatis esset dicenda. Post mortem enim nullus temporaliter est beatus.Quid?quòd nulla est temporalis fœlicitas,nisi ex virtute, vt Arist. fatetur. Dum ergo docet Sotus, mori pro amico,

esse

esse fœlicitatem, consequenter dicit, esse consequi virtutem, id verò ratiocinari magis, quàm supponere oportebat. Vnde enim ipse scitè docuit, Nulla est, inquit eorum ratio, qui probant id esse licitum, quia pro virtute ponitur vita, cum pro amico ponitur. Perit enim principiũ, ait Sot. Hoc enim ipsum est in controuersia. Vtrum ius amicitiæ & virtutis, id permittat. Sic ergo ad eius rationẽ dicimus, id esse in quæstione, an vera fœlicitas, quæ ex virtute esse debet, consequatur, ex tali actu, imo & miseria, stultitia, & vitium, inordinatióque naturæ, & naturalis inclinationis, & consequenter stultus est, & summa reprehensione dignus, qui certissimæ morti se cõmittit pro liberandis bonis temporalibus, honoris, vel rei familiaris alterius. Ad illud quod Sot. obijcit, quòd vnum membrum se exponit pro alio. Respon. Falsum esse, quando sunt æqualia. Stultum enim esset ad liberandum vnum oculum à læsione, 57
alterum subire læsionem: si tamen alterum esset excellentius fatemur, vt cùm brachium sustinet vulnus, ne caput vulneretur. Atque ita pro rege, qui caput est reip. & etiam pro patre vitam ponere probabile sanè reputamus. Et hinc patet solutio ad aliud Soti argumentum, quòd vita est bonum vtile, & ita licet eam pro amico ponere. Non enim domini sumus nisi postulante, strictiore iure, quod hic nullum est, vt suprà respondi. Et ita si non est aliud præceptum obligans dare vitam pro amico, vt ipsi fatentur, sed possumus non dare, primum præceptum de seruanda vita semper manet. Vnde inductiuè videre licet pro nullo licere vitam ponere pro libito. Id enim esset habere dominium vitæ, nisi 58
simul teneamur id efficere. Si enim pro Deo & republica possumus vitam ponere, simul tenemur, neque in hoc datur optio homini. Quare vix credo licere pro patre vitam ponere. Periculo tamen eam obijcere pro patre, cum aliqua spe euadendi, licitum est, vt suprà diximus. Per quod patet ad argumenta Soti.

RESTAT modo soluere nostra argumenta suprà facta. Et primo soluemus secundum quod difficultatem facit. Vt enim infrà dicemus, licitum est pro bonis temporalibus nostris & honore vitã ponere, quæ sunt minora bona, quàm vita proximi: ergo multò magis licebit pro vita proximi. Verùm distinguendum putamus, si enim bona temporalia pro quibus vita ponitur, sunt superflua statui, vel naturæ, nullo modo licet certæ morti se tradere. Quid enim ista proderunt sine vitã? si ante sit mortuus ille, qui acquirit, quàm acquirantur. Sanè nihil. Stultum er- 59
go est cùm illa sint lõgè minora bona, quàm propria vita, illam sic perdere, & cùm magis teneamur ad vitam proximi tuendam, quàm ad nostra bona temporalia nõ simpliciter necessaria ad vitam, sequitur, quòd si illius vitæ succurrere cum propriæ detrimento, non licet, multò minus licebit pro defensione temporalium rerum nostrã vitam volũtariè ponere. Vnde si pro saluãda vita proximi, qui inuaditur à latrone, vt occidatur, teneor eam, si possum, pecunia redimere, etiamsi sit necessaria statui, quia est in extrema necessitate, vt ait Nauar. cap. 24. num. 9. Syluest. homicidium 1. q. 6. Armil. eodem verb. ad fi. multò magis pro propria vita tuẽda, tenebitur necessaria statui dare, suamque vitã redimere,

vt etiam ibi docet Armill.& glos. in princ.d.83. Quo ergo pacto pro dictis bonis licebit velle perire planè? Si verò sint simpliciter necessaria ad vitam licebit pro illarum acquisitione, & defensione propriæ se morti exponere. Si enim non se exponit,certò amittet vitam. Ergo etiamsi exponendo se,amittat,non est prodigus vitæ, cùm potius sit naturalis tantùm inclinatio illo modo euadendi.

60 DICES peccant ergo, qui ad Indos, & periculosas procellas terræ marisque bella vagantur. Resp. Primò eos qui non argentum & aurum, nec bona temporalia quærunt: sed salutem animarum, non esse reprehendendos, sed vehementer laudandos, vt multi religiosi tum B. Dominici,& D. Francisci, per se laudati: tum alij, vt sanctissimæ Societatis Iesu,qui exemplo ducis eorum Christi Iesu, vt multos fratres in gloriam adducant,mortem non dubitant oppetere,& vt veri Apostoli pro Euangelij predicatione per passionem consummati,intelligẽtes se meliorem habere resurrectionem,& manentem substantiam. Quorũ sanctissimorum hominum egregiam virtutem, & eximiã in omni genere, vel sapientiam,vel pietatem, non prosequimur: Nam neque id agimus modò, neque opottere existimamus eorum laudẽ nostris indignis vocibus efferre, quæ, non in vno loco, vario & obscuro sermone aliquorum: sed omnium clarissima,& vna voce toto orbe perfertur.

61 SECVNDO dicimus eos,qui tẽporalia bona quærunt,non esse damnandos: semper enim est aliqua spes euadendi in bellando & nauigando,& ideo non censentur sui homicidæ, si fortè terra marive pereant, vt enim non miserè & ignominiosè viuant, imò multos vt simpliciter viuant,se periculo vitæ exponere, licet non certæ morti, non videtur contra rationem,cum præsertim sic viuere sit moraliter,& ciuiliter mori. Maximè,quia vt plurimum salui eunt & redeunt.

SECVNDVM nostrum argumentum quærebat,an liceat sine re se occidi ab inuasore? Et sunt multi,qui ad id inuasum teneri existimant, sic Gerson, vt refert Sotus, quia dicunt plus tenemur ad vitam spiritualem proximi,quàm ad nostram temporalem. Sed oppositum ex om-
62 nium sententia infrà ostendemus. An verò licear se sinere occidi? Gerson & authores prædictæ opinionis necessariò ita dicere tenentur. Et mihi ita verum videtur. Quod etiam sensit Caiet.2.2.q.64. ar.7.Sylu. verb.bellum 2.q.3.Mexia in pragm.tritici.num.135.Vict.relect.de Homicidio nu.24. Et ratio est plana, quia tunc non pro corporali vita inuasoris se morti committit, sed pro spirituali, cùm constet illum esse in peccato mortali quòd si occiditur fore damnandũ. Cum enim obiectũ sit præstantius: non potest dici prodigalitas propriæ vitæ: sed magnum abundantioris charitatis factum. Exemplo Christi,qui pro salute spirituali nostra eorumque qui sui nequissimi,& nefarij aggressores fuerũt, mori non dubitauit, vt August. egregiè docuit lib.illo de mendacio,c. 6. Vnde his argumentis nihil pro Soti sententia colligitur.

TERTIVM verò petebat. Eritque quarta dubitatio. An liceat panem vel rabulam dare amico vel patri? Sot. vbi supra ad 1. distinguit.
63 Nam si quis habeat rabulam in mari, non licet eam dimittere, nam illud

est po

est positiuè se suffocare, & secundum hoc, nec pro rege, nec pro republica liceret dimittere. Imo videtur sequi, quod nec pro salute spirituali proximi, vt si esset alter in peccato mortali notorio, à quo moraliter loquendo, tunc exire non potest, propter magnam mentis turbationem, quæ tunc contingit, non liceret illi tabulam dare, cùm nec pro salute animæ liceat aliquem se occidere. Si tamen non accepit (ait Sotus) posset eam relinquere alteri: quia tunc solum negatiuè se habet ad mortem, scilicet non faciendo id, quo posset viuere.

SED Couar. melius loquens primo libr. Variarum resol. cap. 2. nume. 8. Dicit quosdam esse actus, qui directè tendunt ad mortem, siue positiuè, vt iugulatio, siue negatiuè, vt nolle cibum sumere tempore necessitatis, & tales actus non possunt vllo fine fieri, sed est verè & propriè se occidere. Alij autem sunt, qui non natura sua, sed ex accidenti mortem inducunt, vt non fugere ex carcere cùm possit, quod negatiuum est, vel ire ad locum supplicij, quod est positiuum. Non enim ex sola mansione in carcere, vel ex solo aditu ad locum mortis, sequitur necessario & sufficienter mors, nisi alterius actus voluntatis interueniat, & tales actus boni esse possunt secundum rationem bonitatis finis, ad quem ordinantur. Si enim nullo bono fine, vel non sufficienter bono fierent censeretur planè homicida, non directè, sed sicut nauta est causa submersionis nauis sua culpabili absentia. Vnde martyres, qui pro magno fine, honore scilicet Dei, non fugiebant, imo se offerebant in manus inimicorum, & locum supplicij, non erant sui homicidæ, cùm non immediatè ex illo actu sequeretur mors, sed mediatè, & ex accidenti. Primi verò actus ex quibus immediatè sequitur mors, siue negatiui, siue positiui, etiam pro religione non licent. Et ita Samson, qui fecit id, ex quo necessario sequenda erat mors, nisi ex spirituali Dei reuelatione non excusatur, vt suprà (ex August. & Innoc. in cap. Gaudemus) diximus. Et huic doctrinæ consonat D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 4. ad 2. dicens eum, qui non acciperet cibum cùm fame periret, se occidere. Idem Caiet. ibid. & ead. 2. 2. q. 32. art. 6. dicit non esse licitum dare eleemosynam de necessario naturæ, quia esset sibi vitam subtrahere. Quamuis cùm ibi dicat fore laudabile id efficere pro rege, vel republica: non video, quo modo fit occisio sui secùndum ipsum. Cohærere enim ista nequeunt. 64

SVPPOSITA ergo hac Couar. Caiet. & D. Tho. doctrina facilè responderetur ad argumẽtum nostrum suprà factum in principio quæstionis. Non enim licet dare panem, quo extremè indigeo etiam principi, imo nec pro salute spirituali alterius, vt si contingeret laico & clerico extremâ necessitatẽ patientibus, vno pane oblato, quemdam tamen aliũ sine confessione mori. Tũ enim nisi laicus clerico panẽ porrigeret, vt alium audire posset, in peccato mortali moreretur. Ratio autem est: quia illud est se directè occidere, quod nullo fine licet. Et hinc reijcitur Soti doctrina. Quia cùm tabulam non accipere, quæ locum habet panis sit causa proxima, & necessaria interitus, idem est ac si iam acceptam desereret. Quid enim refert, an habeat in manu vel ante oculos, quam 65 66

posset, si vellet apprehendere facilè? Sicut enim ille tantum negatiuè se habet non accipiendo tabulam, sic alter non accipiendo cibum. Nec illud est se immergere, cum passum non conferat vim. Et si non vti tabula habita, est se occidere, non eam accipere idem erit prorsus. D. Th. enim cùm docuit eum, qui non apprehendit panem se occidere, nihil distinguendum putauit de habente in manu, vel in arca, vel ante oculos. Et secundum hanc sententiam est secus de fugiente in bello. Pro salute enim spirituali, vel temporali regis bene liceret illum dare. Quia illa datio non est totalis causa, ac necessaria mortis: sed aliorum voluntas æqua, vel iniqua, vt dictum est. Ac proinde non liceret pro amico deserere, nisi in secundo casu, vel si bellum esset iustum, & contra infideles. Quia martyr esse posset, si vellet, cùm iam sit causa finisque nobilior, vel si esset spes aliqua euadendi, vt suprà dixi. Quia cùm non est maius bonum, non licet, vt dixi, adhuc passiuè se habere, voluntariè ad mortem. Ex qua doctrina, & discrimine plura satis eruditè infert Coua. præcipuè per 10. numeros illius cap.

67

68 VERVM, licet hæc rectè dicta ab his doctoribus, & à nobis explicata videantur, non tamen omnino difficultate carent, quantum conijcere possum. Primum contra hanc doctrinam Couarru. & doctrinam Caiet. & D. Thom. quæst. illa 69. art. 4. videtur militare, quòd ipse D. Thom. fatetur esse laudabile necessaria naturæ à se auferre pro Rep. Non ergo est se interficere, vt Couarru. docet. Tum etiam quis dicat in casu illo suprà posito de moriente in mortali, non licere dare cibum confessori? Tum etiam quia legisse me (ni fallor) memini apud Aug. & id refert ex August. Henric. Quodlib. 5. quæst. 31. quòd si quis sciat cibum esse immolatum idolis, potest, imo debet abstinere, etiamsi fame moriturus sit, quod certè falsum esset, etiamsi ad scandalum vitandum fieret. Si quidem in his omnibus casibus immediatè sine vllo actu alterius sequenda mors est, & per consequens esset sui occisio. Imo & multi laudant factum Eleazari, qui vt refertur 2. Machab. 6. potiùs voluit fame mori, quàm carnes porcinas manducare. Et ita sentit Adria. Quodlib. 1. art. 3. litera. R. & Gerson ab ipso citatus, Med. C. de pœnit.

69 quæst. de integritate confessionis non semper facienda. Vnde scriptura ipsa factum illud commendat, dum dicunt, *secundum diuinæ legis instituta respondit.* Non ergo verum est, quòd cum ex actu positiuo, vel negatiuo immediatè sequitur, & ex natura rei mors, tum est sui occisio. Licet enim ille ad manus tyrannorum obierit: tamen mori fame potius volebat: quàm carnes porcinas manducare, vt ex litera patet. Denique quia D. Thom. quæst. illa 69. cit. docet esse sui homicidam eum, qui manet in carcere, cùm fugere possit, & tamen constat non ex illo facto immediatè sequi mortem, sed ex voluntate iudicis, & aliorum. Neque satisfacit vllo modo expositio atque responsio Couarru. in d. nume. 10. opinantis eum esse D. Thom. sensum, & mentem, vt dicere solum in-

70 tendat, quod quemadmodum condemnatus ad gladij mortem, nec tenetur, nec condemnatus censetur, vt actum aliquem, ex quo mors sequatur, ipse agat, sed, vt patiatur mortem: ita damnatus, vt fame pereat

non

non est damnatus, vt quidpiam, ex quo sequatur mors, efficiat: sed, vt patiatur sibi non ministrati alimenta. Ex quo (ait Couar.) non sequitur censere D. Tho. æquale esse, non sumere cibum, & à carcere non fugere. Non, inquam, satisfacit hæc interpretatio: nam D. Thomas in fol. 2. dict. artic. 4. sic ait: *Nullus damnatur, ita, vt sibi mortem inferat: sed, vt mortem patiatur.* Vnde non tenetur facere id, vnde mors consequatur, quod est manere in loco. Rogo enim hac ratione à Couar. Num manere in loco, vnde ad mortem ducatur, est sibi mortem inferre, aut non ita, sed eam ab alio patiatur. Si primum conuincitur intentum nostrum. Si alterum, quod ipse docet, inepta ergo est Diui Thomæ consecutio. Siquidem ex eo, quòd nemo tenetur sibi mortem infetre, deduxit non licere manere in loco, ex quo ad morrem perducatur. Est enim argumentum à contrario sumere, non à simili. Siquidem manere in loco non est mortem agere, sed pati, vt Couar. vult. Sensit ergo D. Tho. sibi 71
mottem inferre, qui manet in carcere, potens fugere. Et ob id, docuit non teneri ad manendum, sicut de non sumente cibum statim exemplificat. Atque eadem ratione reijcitur expositio Caiet. quæ vel eadem est, cum prædicta, vel parum ab ea dissider. Neque verò in sententia Soti hæ difficultates euaduntur: nam D. Thomas q. illa 32. loquitur de eo, qui habet panem apud se, cùm loquatur de eo, qui facit eleemosynam. Deinde, quia concedere debet habentem tabulam, vel panem, non posse porrigere regi, vel confessori, pro salute alterius spirituali, quod non est dicendum. Tandem illud ex August. militat contra Soti sententiam. Dicendum enim esset, verum esse, quod Augustinus ait, si non haberet iam panem: non tamen si haberet, quod friuolum est.

QVARE, vt verè dicam, hæ opiniones non omninò mihi satisfaciunt, putarémque aliter esse finiendam hanc controuersiam. Asserimus ergo secundò, posse quempiam suæ morti cooperari? vno modo, 72
actione positiua, qua sibi immediatè necem inferat, vt se iugulando, venenum potando, in ignem conijciendo, vel se aliter præcipitando, vel suspendendo, & id nullo fine honestari posse, vt suprà probauimus. Alio modo, negatiuè, scilicet non accipiendo id, quo vitam conseruaret, vt qui non sumit cibum, vel faciendo id, quo amittatur, siue ex tali opere, per se & immediatè sequatur occisio, siue non, nisi alterius actu intercedente, vt Couar. docet, siue iam habearur, siue possit haberi. Et hoc non est de se malum, sed ex fine potest esse bonum. Cùm enim sic 73
negare, id est, non conseruare vitam, etiamsi possit, non ei imputatur, nisi quando tenetur: non autem tenetur secundùm rectam rationem, nisi quando maius bonum concurrit, scilicet spirituālis proximi vita, vel reipublicæ temporalis: ergo ius naturæ, vel diuinum non obligat in tali casu cibum sumere: & ita mors inde sequuta, non imputatur ad homicidium non sumenti, etiam indirectè. Sicut nec imputatur nautæ, si eius absentia nauis demergatur, etiamsi possit succurrere, quando eius absentia erat ob maius bonum, scilicet ob vitam propriam tuendam, vel salutem suam spiritualem. At illam positiuè, submergere nullo fine liceret, cùm ex se deformitatem includat. Cùm enim sit actio po-

tiua & realis, non potest non esse volita, at quando est negatiua, potest non esse volita, si alio fine præstantiori moueatur. Et huius sententiæ
74 est Cordub. lib. 1. quæst. q. 38. in sexta ratione, & eius solutione. Victoria loco citato, nu. 26. quo docet, licere tabulam regi relinquere: & nu. 28. docet, quòd non licet condemnato non sumere cibum, quæ contradictoria essent, si non saluentur ex diuersitate finis, vt dixi. Huius autem discriminis ratio est, quam eleganter tangit Ioan. Med. C. de rest. q. 9. versic. *Quintò obijcitur.* Quoniam aliud est damnum positiuè inferre, aliud illud permittere: nam vbi est pura permissio, reperitur alia causa per se damni illati, cui damnum seu actio venit imputanda, quæ certè causa nullatenus fuit ab ipso permittente adhibita, sicut adhibetur ab eo, qui positiuè concurrit ad damnum, atque iniquam actionem.

Et per hæc facilè Sancti Thomæ contraria dicta conciliantur,
75 quæstione enim illa sexagesima nona docet, quòd non sumere cibum, est se occidere, quod verum esset, quando non faceret ob præstantiorem finem, quàm sit vita propria: & idem docuit quæstione trigesima secunda: at quando bono fine faceret, ex commutatione circunstantiæ mutaretur voluntarium, & ita non esset dicendus sui homicida, quod ipse docuit, cùm subiunxit, quòd dare necessaria, status, & naturæ alicui magnæ personæ laudabile est, imò præceptum, vt benè ibi explicat Caietanus. Per eadem explicatur locus Diui Thomæ, quæstione sexagesima nona citata. Vbi pro eodem reputat non sumere cibum, & manere in carcere, quidquid Caietanus & Couarruuias dicat: nam reuera vterque est sui homicida, si non conuenienti fine facit, quòd si debito fine faciat, reuera non erit talis, vt bene adnotauit Ioan. Mai. dist. 15. q. 22. §. in fine Quidquid, vt dixi, explicet Caiet. & Couar. nu. 10. versic. 8. ex præmissis Med. & Adria. vt si quis maneret in carcere eo fine, vt in eo implcatur iustitia, & aliis se præbeat exemplum, licitum esset: imò se in carcerem conijcere, & iudici præsentare: est enim finis ille, bonum
76 virtutis, vt constat. Eodem modo intelligitur locus Augustini: illa enim actio non est se occidere, sed cessare à sustinenda vita, propter magnum finem scandali, & religionis.

Ob has ergo D. Tho. & Aug. auctoritates, & rationem factam nostra
77 sententia sic explicata probabilior fortasse appareat, quam tandem hoc exemplo confirmo. Quia ex sententia Caietani, & Couarr. sequitur, quòd Parrochus, verbi gratia, qui se sciret morbo pœnitentis certò esse inficiendum, si illius confessionem audiat, vel aliud sacramentum ad salutem necessarium, ministret, aliàs in peccato mortali morituro, non teneretur, imò nec licitè posset ministrare. Quod certè videtur contra omnium sententiam. Si quidem facit id, ex quo immediatè nullo alio posito, mors est consequenda propria. Eodem prorsus modo, ac ille, qui non sumit cibum. Quam nostram considerationem video apud Ioan. Mai. in 4. quæst. illa 22. qui asserit damnatum ad mortem, benè posse manere in carcere, etiamsi posset fugere. Et similiter, quòd posset
78 non sumere cibum, si iustè damnatus est, vt paulatim fame pereat: ille enim habet finem virtutis, qui est præstantior, sua vita, sicut cùm habet

pro fine

pro fine salutem spiritualem proximi, vel temporalem reipublicæ. Vnde Diuus Thomas cùm negauit vtrumque casum, intelligi debet, quando vel iniustè esset damnatus, vel iustè: ipse tamen non eo fine faceret, sed ex ira vel passione, vel certè bono aliquo fine, insufficienti tamen, vt adnotauit ipse Couar. c. illo. 2. nu. 10. §. 7. Adde, quòd ex dict. Couar. sententia sequitur, quòd esset iniusta lex, quæ præciperet, ne aliquis cibum sumeret. Quam tamen fuisse multis temporibus in Hispania scimus. Item regulas quarundam religionum damnaremus, vbi tanta est pœnitentia, & vitæ asperitas, vt vix saluari possit, eos non sibi notabiliter vitam abbreuiare. Qui per prædicta saluari possunt, cùm negatiuè habeant non sumendo omnia necessaria ad vitam, & præcipuè cùm infirmi sunt ad valetudinem, & ob id, ob finem altiorem, de quo, dubitatione sequenti sermo redibit. Denique prædicta doctrina ex eo confirmari videtur, quòd, vt ait Ambrosius, *Si non pauisti, occidisti*, indirectè 79
scilicet. At si quis non præberet, quia vel ipse, vel suus pater, vel respu- 78
blica indigeat, non propterea diceretur occidere illum extraneum: cuius nulla ratio assignari potest, nisi, quia hic se habet negatiuè ad mortem alterius, propter meliorem finem: quod tamen sibi non imputatur, ibi tamen nullus est melior finis, & ita meritò, si non pauit, occidit: & tamen certum est, vt infrà dicemus, nunquam licere innocentem occidere positiuè, vt gladio, vel veneno, propter illum meliorem finem, scilicet salutem meam, vel patris: signum ergo est euidens nostræ doctrinæ. Et quod magni refert negatiuè, vel positiuè se habere, vt suprà diximus; & in specie docet Cordub. libro primo quæstionum, q. 33. in sol. ad quartum, & quod multum refert ei etiam, qui negatiuè se habet, quo fine moueatur ad permittendam suam, vel alterius mortem. Denique omnes fatentur, vt infrà dicemus, hominem de bello fugientem, qui necessariò innocentem est conculcaturus dormientem in via angusta, non posse fugere, sed teneri gradum sistere, & tamen ex mansione sequitur eius mors.

Dices cum Couar. quòd non sequitur necessariò, & directè, sed ex 78
aliorum voluntate. Pone, quòd pestis vrgeat, vel grauis cœli influentia, vel fluminis submersio, vel bestiæ feræ impetus, quæ fugere non potest, nisi innocentem occidar. Ecce naturales & directas causas mortis, & tamen manere tenetur. Iam ergo obligaretur se occidere, si vera esset sententia Couar. quòd non facere, vel facere id, ex quo mors per 80
se & immediatè sequitur, est seipsum occidere. Hæc doctrina explicari etiam lucidius potest, per ea, quæ de peccato communiter docet Theologi: peccatum enim committere positiuè nunquam licet, quocunque fine moueris. Nam eo ipso, quòd directè facis, non potest non esse volitum peccatum, quod nullo fine potest esse licitum: at negatiuè concurrere, id est, non vitare peccatum, cùm possis, si meliori fine moueris (quod est permittere) licitum est, nec tibi imputatur, quod tamen imputaretur, si nullo fine, aut insufficienti faceres. Et ita Deus Opt. Max. 78
qui à peccato longè abest, permissiuè & indirectè se habet, nolens impedire sæpè cùm possit, ob fines, vel suæ iustitiæ manifestandæ in puniendo,

niendo, vel misericordiæ in ignoscendo, vel ob alios sibi notos: imò vt Nauarrus, & alij docent, etiam homini, id sæpè licet, vt si pater permittat filium sibi furari, vel aliud peccatum committere, quo illum postea salubrius & melius corrigat, quod infrà latius explico, capite sexto.

81 AD calcem huius dubitationis placet interrogare de sumente venenum specialiter: an sit sui homicida, propriè, & directè? Victoria numero illo tertio, putat non esse positiuam occisionem, & ita licitum esse, ob iustum tamen finem, & posse esse legem ad id obligantem. Cui addo id, quod de Socrate legimus, & à Cicerone, & aliis maximè laudatur, qui mortiferum bibit poculum, &c. Sed mihi non placet ista sententia: si enim ille ignitum ferrum, vel plumbum ardenter liquidum sumeret, quis dubitat, quin se interimeret. Si enim qui se in flumen injceret, planè se occideret, ergo multò magis, qui aquam ipsam, respirationem, & vitam auferentem, sumeret intra stomachum, vel ignem
82 ipsum, ergo & qui venenum. Quid enim refert, an calore, vel frigiditate nimia, mors eueniat, si vtrumque ab eodem applicatur? Præterea, liceret etiam sibi venam abscindere, vt paulatim deficiente sanguine, morereturs, vti quidam molles animo fecerunt, vt suauiùs morerentur. Quid enim interest, an in fundendo mortiferum, an effundendo quod est vitale, pereas? Denique ex Victoriæ sententia, qui non sumit cibum, seipsum occidit. Nónne ergo magis de proximo se habet ad mortem, qui potum venenosum in stomachum injcit.

ET per hæc resoluenda est dubitatio de sumentibus venenum, vel permittentibus se ab scorpione, vel vipera morderi, vt triachæ virtutem experiantur à farmacopolis. In quo Nauar. c. 15. nu. 8. refert opinionem dicentium non esse mortale, dum tamen quædam concurrant. Primùm, vt componens illam pro homine legali habeatur. Secundò, vt in bruto animali periculo facto, virtus eius comprobata sit: & quòd sumes eam, credat esse talem, & nullum esse mortis periculum. Ipse verò putat post factum veram esse hanc opinionem: sed ante factum eam damnat.
83 Sed certè id mihi displicet: si enim est homicidium, vel aliud peccatum mortale ante factum, non minùs erit post factum, & peccati mortalis, & pœnitentia imponenda. Quòd si post factum non damnat peccati mortalis, & non ante factú, variat naturam rerum. Quare ego dicerē in hac re, quòd stantibus conditionibus prædictis, vel aliis, quibus sit probabile, non sibi nociturum venenum, licitum est accipere. Est enim ac si non acciperet quoad effectum moriendi. Si verò talis probabilitas non adsit nullo fine, licitum putarem. Est enim directa & positiua occisio sui, vt infrà dicemus. Et idem iudicandum est de eo, qui aliquo vtitur loco, cum periculo probabili vitæ, vt qui ambulat per funes altissimos volitans, l. qui ex turre vel ponte se in fluuium præcipitat, vt ait Nauar. nu. 8. & Sylvest. verb. Ars. Secus si viribus & velocitate ita polleat, vt prudentis arbitrio non sit tale periculum. Facit (ait Nauarrus) Extra-
84 uagante prima, de Torn. Ioan. 22. sed parum ad rem meo iudicio. Ibi enim. Primùm, non approbantur torneamenta & Hastilidia, sed tantùm prædecessoris sententia de excommunicatione, reuocatur, & cum

irregula

irregularitate inde contracta dispensatur. Deinde, vt ibi constat, non erant torneamenta prohibita ob periculum homicidij, sed quia impedimentum præstabãt profectioni ad terram sanctam & ita parum agit ad rem. Simile enim mihi videtur decretum istud, & illud, quod de reuocatione censurarum edidit Gregor. 13. Rom. Pontif. quas tulerat Pius V. eius prædecessor circa taurorum agitationem. Greg. enim non probauit factum : sed amouit censuras. Vnde ex eius Extrauag. argumentum sumi non potest, vt licitus sit huiusmodi ludus, de quo infrà sermo redibit.

QVINTA difficultas sit, quæ etsi præcedenti appendi potuisset, tamen placuit specialiter ac separatim tractare, an liceat asperitatibus, ieiuniis, & corporum afflictionibus ita vti, vt vel saluti noceat notabiliter, vel vita notabiliter abbreuietur. Nauar. cap. 15. num. 12. putat esse peccatum mortale si aduertit sibi vitam decurtare, etiamsi non ea intentione faciat. Probat ex c. non mediocriter, de Conse. d. 5. quòd sensit Coua. 1. Varia. cap. 2. num. 10. Caiet. 2. 2. quæst. 147. art. 1. Quamuis si non animaduertatur vitæ diminutio non erit peccatum: si aduertatur, & præuia causa pietatis, & mortificationis fiat, erit veniale, vt Caiet. & Couar. docent: si non ea causa fiat erit mortale vt idem fatetur Sot. de tegendo secreto, membr. 1. quæst. 3. con. 3. in confir. 5. arg. Cordo. in annot. super eum locum. Et prob. Primum quoniam vt dictum est nemo est dominus vitæ vel salutis, ac per consequens sui homicidæ, censeri posse videntur. Deinde, quia id Apostolum damnasse apparet, cum dixit, *rationabile obsequium vestrum*. Vnde ad Timoth. scribens ait, *vtere modico vino propter stomachum, & assiduas tuas infirmitates*. Præterea, quia corporis castigatio de se non est bona, aut mala, sed in quantum deseruit mortificationi appetitus, & passionum animi inordinatarum, iuxta illud Pauli, *castigo corpus*, & illud eiusdem, *carnis curam ne feceritis in concupiscentijs*, quem locum Hier. in d. c. Non mediocriter, adducit reprehendens immoderatas abstinentias. Ergo id tantum est licitum, quantum ad eum finem deseruit, vltra quod, & contra rationem agere videmur, & esse Dei conditioni inimici. Deinde: quoniam, qui votum faceret immoderatarum afflictionum animæ planè peccaret, & implere non teneretur, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 2. ad 3. id ergo est quia materia est illicita, & impedit maiora bona. Vnde in regula religiosissimorum ac sanctissimorum Patrum Societatis Iesu à Sede Apostolica approbata sic scribitur. *Corporis castigatio immoderata esse non debet, nec indiscreta in vigilijs, & abstinentijs, & alijs pœnitentijs externis ac laboribus, quæ & nocumenta afferre, & maiora bona impedire solent*. Quæ constitutio ac regula desumpta mihi ad verbum videtur ex Beato Hieron. relato in d. c. Non mediocriter, quem refert Polycarpus lib. 3. tit. 25. sine authoris nomine. *Non mediocriter* (ait Hieron.) *errant, qui bono magno præferunt mediocre bonum, vt propter abstinentiam immoderatam, & indiscretam psalmorum, aut officiorum decantationem, aut amentiæ, aut tristitiæ notam incurrant*. 85 86 87

FACIT & illud Apostoli: *Exercitatio corporalis ad modicum vtilis*

est pietas autem ad omnia valet. Vnde Hieron.quem citat D. Thom.2. 2.quæst.147. artic.1. ad 2. & refertur in d.c.non mediocriter de cons. d.5.Non differt vtrum magno,vel pauco tempore te interimas. Quia de rapina holocaustum offert,qui vel ciborum nimia egestate,vel mã-
88 ducandi, vel somni penuria corpus affligit. Ac proinde D.Thom.ibidem ait contra rectam rationem esse, tantum de cibo subtrahere, vt natura conseruari non possit, vel vt homo reddatur impotens ad debita opera peragenda. Sed quoniam ista parum ad restitutionem facere videntur,placet breuiter hæc resoluere. Dicimus ergo. Primum neminem teneri etiamsi possit,ad vitam prolongandam,vti cibis delicatioribus:sed communibus naturaliter productis. Ita sensit in specie Couar.vbi suprà,Mai. in 4.distinct.38.quæst.24.Adrian. Quodlib.4. artic.3.ad 4.Gerson tractatu de abstinentia.Carthus.à carnibus,Sotus 5.de Iust.quæst.1.artic.5.ad 1. & Cord. lib.1. quæst.quæst.38.in fol.ad 4. Secundò certum est, quòd si animaduertens se vitam notabiliter minuere,vtitur prædictis ieiunijs, vigilijs, abstinentijs, psalmorúmque decantatione, nisi causa pietatis, vel ignorantia inuincibili faciat, peccat mortaliter,vt Caiet.& Couar.& cæteri planè confitentur,cum passionis, desperationis, & temeritatis opus sit in re graui. Tertiò videtur, eas abstinentias, vigilias, & labores esse licitos & laudandos,
89 qui ex regula sunt instituti. Ij enim putandi sunt non esse contra rationis & discretionis regulam. Cum & à Summis Pontif.sint probati, &multorum sanctorum doctorúmque virorũ in talibus congregationibus viuentium vsu confirmati,& ad veram animi,& passionum mortificationem, & veras virtutes assequendas accommodati, & ad proximorum denique ædificationem, & singulare pœnitentiæ, & virtutis exemplum.

QVARTO dicimus eas afflictiones ac corporales labores, qui à priuatis eorum personis, vel superioribus concedentibus, vel præcipientibus,vel subditis ipsis voluntariè sumentibus,cum discretionis & rationis regula esse sumendos,& continuandos.Qui verò sint tales,& qui contra:regulam certam assignare non possumus, quisq; sibi iudex erit,secundum ea quæ in argumentando proponebantur, manifestando ea suis prælatis & confessoribus, ne dæmonum illusionibus deci-
90 piantur. Cui periculo magis sunt expositi hæremitæ,&c. Qui non habent,quem consulant,& ideo debent frequenter pios, & peritos viros, adire. Vt enim ait author illius summæ pietatis, & diuinæ cuiusdam sapientiæ,libelli de Imitatione Christi,vulgo contemptus mundi,&c. Et, vt ait regula sacræ Societatis Iesu,totam suam animam aperire debent, quam integrè suis superioribus manifestam esse pergratum habeant: nec solum defectus aperiant,sed etiam pœnitentias,vel mortificationes ac virtutes omnes,voluntate pura optantes ab illis dirigi,si cubi à rectitudine deflecterent, nolentes suo proprio sensu duci, nisi
91 conueniat,cum iudicio illorum, qui Christi Domini nostri locum habent,&c. Nam,vt Apost.ait,sæpe Satanas in Angelum lucis se transfigurat.Sed cùm hæc ad institutum non faciant,prætermitto.

ILLVD

Illvd breuiter dicã, dubiam, & difficilẽ mihi videri eã distinctionẽ quã efficiunt Caiet. & Couar. loco citato, de eo qui præuia pietatis causa bonóque zelo sibi vitam abbreuiat, quem peccare venialiter putant. Eum verò qui eo fine & intentione secluſa, fecerit, lethaliter, delinquere. Hæc inquam dicta facere difficultatem videtur. Si enim semel peccatum concedant, cùm materia leuis non sit, sed grauis, & alioqui motus non sit subreptitius, vix tandem intelligo, quo pacto sit tantum veniale peccatum, & non potius mortale. Si enim eo fine non faciens peccat, cur finem esse bonum tollet malitiam obiecti, & veniale efficiet. Quod si tolleret: tamen in totum tolleret, vt opus licitum redderetur. Quo modo enim si malum relinquitur, & circa idem obiectũ ratione finis erit malum veniale? Itaque rogo ab his potissimum doctoribus, isto modo. Cum vitam sibi notabiliter minuere ac decur- 92
tare, sit malum ex obiecto, sicut est grauem infirmitatem, aut morbum grauem procurare, aut id efficere ex quo sequatur, & sicut etiam est malum se mutilare, & occidere. Quemadmodum, si ista pietatis causa fiant non excusantur à mortali, nescio cur & illud excusetur: vel certè si excusatur, vt dicebam in totum deberet excusari, cùm neque ex parte materiæ fit paruitas, nec ex parte voluntatis. Et ita videtur liberè tradita illa distinctio. Quid ergo dicendum? Iam sanè respondi, quid in ijs actionibus, ne erretur, agendum putarem. In eo casu magis posset recipi præfata sententia (si admittenda esset) quãdo quis ita pietate ac bono zelo moueretur, vt non aduertens: sed ignorãtia quadam sibi licitum putaret fore, sicut etiam plures, qui prædicto zelo, & intentione bona sibi abscinderẽt digitos, vel virilia, vt quæst. sequenti explicabimus.

Sexta dubitatio, vtrum liceat seipsum mutilare? Videtur enim 93
esse illicitum quocunque fine fiat, etiam ad sanitatem. Quia vt suprà dictum est, homo non est dominus membrorum, sicut nec vitæ, & cùm propterea dictum sit se occidere nõ licere, etiam ob altissimum finem vel reipublicæ, vel animæ proximorum, vel propriæ, consequens est, vt neque mutilare se liceat ob aliquem finem.

Primo certum est, quòd si quis authoritate publica (quia alias est dignus) sibi membrum amputauit, an peccet mortaliter est eadem quæstio cum ea de occidente seipsum, cùm iustè ad id genus mortis est damnatus, vt in se mortis sententiam exequatur, quod supra sub dub. relinquere voluimus: minor tamen est difficultas de mutilatione, vt statim dicemus. D. Thom. 2. 2. quæstione 64. ad 6. ad secundum, & 94
Sotus libro quinto, de Iust. & iur. quæstione prima articulo quinto ad 2. planè fatentur non esse licitum iudicem etiamsi dignus sit morte vel mutilatione, propter quodcunque peccatum seipsum occidere, quod non solum videntur sentire de executione sententiæ, ita vt non liceat in se manus inijcere, sed etiam de iudicio, ita vt non liceat se ad mortem condemnare sententia. Subdit enim: *Licet autem ei se committere iudicio aliorum.* Quasi patenter dicat sibi non licere de se iudicium facere, vel ab alio iudicatum sibi mortẽ inferre. Secũdò, certum

est, quod si quis priuata authoritate, nullo fine, vel non sufficienti sibi membrum ipse amputaret, nempe ex impatientia, ira, verecundia, vel alia passione peccaret mortaliter. Dixi bono fine, sed non sufficienti propter eos, qui vel ignorantia, vel bono zelo, sed nō secundum scientiam, id fecerunt. Vnde Origen. lib. 6. cap. 6. hist. Eccles. fertur se castrasse, vt ad litteram (vt putabat) verbum Christi impleret, de ijs,
95 qui propter regnum cœlorum seipsos castrauerūt, vt securiùs per domos prædicaret mulieribus, quod illi flagitio tribuitur, vt habetur 55. distinct. cap. Si quis à medicis. Et Marci factum, qui sibi pollicem amputauit ex humilitatis abundantia, ne sacris initiaretur, nisi ex Dei reuelatione, (quam piè credi potest interfuisse) excusetur, laude dignum non est. Et ita docuit Sot. lib. 5. quæst. 2. artic. 1. concl. 3. Nauarr. cap. 14. num. 8. & 11. Et ratio est plana, quia sicut nec vitæ, ita nec membrorum quis dominus est, & ita mortaliter peccat contra sui dilectionem, quam naturali & diuino iure seruare debet. Et denique omnia, quæ suprà de occidente se attulimus, eadem prorsus huius actus deformitatem probant. Et multò magis vbi quis non bono zelo & intentione, sed ex impatientia, dedecore, paupertate, aut alio infortunio id
96 facit. Et de his loquitur cap. Si quis distinct. 55. Quamuis enim absolutè loqui videatur: tamen reuera loquitur extra necessitatem corporis, vt patet ex can. Si quis 2. & 3. eadem distinct. & cap. Si non licet 23. quæst. 5. Et apertius in cap. Ex parte, & cap. Significauit, de Corpor. vitiat. id decreuit Clemens 3. citans prædictum cap. Si quis à medicis, distinct. 55. his verbis, Sanè cum secundum statuta Nicæni Concilij, illi ad clericatus ordinem prohibeantur accedere: si etiam in clericatu fuerint, cessare debeant, qui se ipsos sani abscinderunt, vel affectauerint, vt ab aliis abscindantur. Quod ipsum sancitum est ab Innocen. 3. in epist. ad Felicem Nucerianum Episcopum, vt refert Burchar. lib. 2. cap. 14. ex prædicto Concil. Nicen. c. 10. Vnde isti tales sunt irregulares, & si clericus est, vt quibusdam videtur (ex quibus est Nauar. vbi suprà) est excommunicatus. Sed de his alibi copiosius.

97 TERTIO videtur, quod propter corporis salutem non solum esset licitum permittere se truncari membro, sed etiam id in se exequi potest. Ita plane docuit D. Thom. quæst. illa 68. art. 5. ad tertium, Sotus, & Nauar. locis citatis, Sylvest. homicid. 1. quæst. 1. dict. 1. & homicid. 3. quæst. 3. dist. 1. Ratio est plana, quia ius habet totum ad sui salutem cum damno partis non solum, vt ait Sot. quia cùm sit idem esse totius & partis, salus totius est salus partis, & ita si totum periret, pars consequenter periret: vnde videmus brachium naturaliter inclinari ad defendendum caput, vel totum corpus cum sui periculo: sed etiam quia totum est principalius bonum & finis partis, & ita etiamsi per se haberet esse (vt patet de parte morali, quæ non est coniuncta in vnitate suppositi) deberet exponi pro salute totius, & id plura iura docent. Nec iudicio nostro ille esset irregularis.

98 SED rogas an id etiam verum sit, quando non ex morbo naturali, sed fortuitò, vel igne inuadente, vel ex hoste irruente. Et est casus

Soti,

Soti, vt si quis in bello haberet manum sagitta transfixam parieti, an liceret, vt mortem fugeret vi brachium extrahere ibi manu relicta. Sotus dicit in eo casu & similibus esse licitum, sicut de morbo omnes fatentur. Quia inquit illud est ab intrinseco, & idē est, si canis dentibus aliquem teneret, vel occlusus per fenestram exiret cū periculo frangendi membrum: at quando est ab extrinseco, quando scilicet quis mihi minatur mortem, nisi resecem linguam, vel manum, non liceret secare ob rationem factam, sed certe vix ego discrimen assequi possum inter ista duo. Si enim cùm necessitas est ab extrinseco, licitum est vel seipsum resecare, vel id voluntariè pati ob ius maximum, & id naturale, quod totum habet ad sui conseruationem cum detrimento partis, non certe peioris cōditionis debet esse innocens propter alterius ma- 99
litiam. Vtile enim non vitiatur per inutile, vt patet. Quid enim refert, an ab homine, vel à cane, vel à ferro cogaris?

DICES, quòd licet id cōcedi posset de truncatione negatiua, vt si hosti manum porrigeres, vel linguam abscindendam ob salutem totius: tum id per te exequi, & efficere est intrinsecè malum, cùm sit positiuum sui homicidium. Et ita nullo fine possit bene fieri. Respondetur. Primum, id argumentum mutilum, & ideo nihil probare. Sequeretur enim, quòd quando est necessitas, vt Sotus loquitur, ab intrinseco non liceret resecare membrum, sicut nec se occidere. Respondetur, vt simul argumentum in principio factum resoluamus, quòd se positiuè mutilare non habet intrinsecam malitiam, sicut se occidere. 100
Cuius rationem reddit D. Thom. in illa solut. 3. Quia homo est lib. arb. in his, quæ pertinent ad præsentem vitam, & tale est membri mutilatio ob salutem, at transitus de hac vita in aliam, non est sibi commissus, sed Dei voluntatis est. Rectè sanè. Ego aliter respondeo (nō quòd hanc D. Thom. solutionem minus sufficientem putem, quòd esto, nullus sit dominus vitæ, sicut nec membrorum: tamen qui se occidit ideo peccat, quia iniuriam infert corpori, illud vita priuando, cui iuri nullus potest renunciare Deo sic iubente. At qui mutilat ob saluandum corpus, nullam ei iniuriam facit, sed potius eius bonum procurat, & ita non habet ex se vllam deformitatem, sed laudem.

DICES. Liceret ergo se occidere ob bonum reipub. Quia eius bonum procurare licet, cùm etiam sit membrum, & pars reipub. Respon. non esse simile: quoniam ius totius moralis, vt est reipubl. non est na- 101
turale: sed ciuile, at ius totius corporis, qui dat parti esse & viuere, est naturale & maximum, & propterea natura ipsa liberrimam facultatem præbente, licet pro salute corporis membrum resecare: non tamen pro salute reipub. se interimere. Sed num liceret pro salute reipub. vel speciali proximi se mutilare? id tanè pati, sicut & morti se offerre planè licet, sed exequi, dubitabilis est articuli, etiam si authoritate publica fiat, vt suprà dixi. Secundò rogas. An ad id cogi posset à principe, vel prælato, saltem vt pateretur mutilationem? Respon. ob delictum planè potest, sicut ad mortem cogi posset ferendam. Secundò propter reipub. salutem, etiam potest. Quia, vt infrà dicemus, ipse tenetur non

ſolum membrum: ſed vitam offerre. An verò ipſe ſe ob eum finem reſecare poſſit dubitatio eſt, vt dixi. Quia non videtur eſſe illud maximum, & naturale ius, vt licitum videatur, ſibi manus inijcere ad vulnus, vel abſciſſionem. Et primò, iura citata ſimpliciter docent non li-
102 cere, niſi cauſa infirmitatis vel mortis corporis. Et Sotus planè docet lib. illo 5. quæſt. 2. artic. 1. concluſ. 3. Tertiò, putat Sotus cogi poſſe à prælato proprio, ſicut etiam poteſt cogi, vt alia medicamenta ſumat: quamuis ſi eſſet ingens dolor ſubeundus non teneretur: at à republ. cogi non poteſt. Primum placet, quod ait de ingenti dolore. Non enim credendum eſt Deum obligare, vt vitam cum tanto dolore ſeruet. Deinde puramus concedi poſſe, quod ait Sotus, quod à republ. non poteſt, benè tamen à prælato cogi. Et probari poſſet: quia poteſtas iudicis tantum eſt reſpectu boni communis immediatè, ideo cedere poteſt huic fauori, & ita à republ. cogi non poſſet: at à patre vel à prælato cogi poſſet, cùm illis priuatum bonum huius, & cu-
103 ra ſit commiſſa. Quamuis ergo aliter dicerem, quod tam à republ. quàm à patre vel prælato cogi poſſet. Cùm enim ipſe teneatur iure naturali media licita ponere ad ſui conſeruationem. Quis enim non damnaret eum, qui abſque magno dolore cum poſſit ſaluti corporis ſuccurrere, ſe mori permitteret? Cum ergo teneatur iure naturali & diuino, certè à principe ad id cogi poſſet. De irregularitate ex mutilatione voluntaria plura hic dici poterãt notatu digna, quæ ne modum excedamus, dimittimus.

SIT ergo ſeptima dubitatio vtrum pro vitanda fornicatione liceat ſe occidi permittere v.g. Minatur tyrannus vel alius iniquus homo, vt rem cum viro, aut ſecum mulier honeſta habeat. Alias eam interempturum, an illa poſſit vel teneatur mortem ſubire? Reſpon. Primum conſentire etiam ob mortem vitandam in fornicationem non licere,
104 cùm ſit peccatum, vt conſtat: & ita mors illi non imputatur, cùm negatiuè ſe habeat ad mortem, & pro bono virtutis, quo tenetur nõ peccare. Secundò dicendum, eſſe idem de viro, cui ob nullum mortis metum licet coire vllo modo. Quomodo enim id facere poteſt ſine conſenſu? Cùm enim actiuè concurrat, planè conſentire debet. Tertio ergo putamus de fœmina, quòd ſi eo caſu negatiuè ſe habeat immota manẽs, licet in foro exteriori iudicaretur rea adulterij, vel ſtupri, quia tacuit, tamen in foro animæ, ſi interius non conſentiat licitè poteſt ſe finere cognoſci. Ita docuit Sot. vbi ſuprà. Dum enim nec cõſenſus eſt, nec periculum conſenſus, non eſt peccatum. Et ita ad vitandam mortem poteſt finere ſe corrumpi, & per ſe conſequens morti cooperaretur propriæ, ſi reſiſteret. Cùm poſſit ſe licitè liberare. Quæ enim inuita paritur, non ſolum abſoluta violentia, ſed etiam ex metu mortis virginitatem non amittit, cùm non conſentiat. Licet neq; etiam diſſentiat, ſed negatiuè ſe habeat. Non enim inquinatur corpus, niſi de conſenſu
105 mentis, vt B. Lucia aiebat. Vnde egregiè declamans quidam, de Lucretia, quem refert Auguſt. 5. de Ciuit. cap. 20. ait: Mirabile dictu duo fuerunt, & vnus adulterium commiſit, cuius caſtiſſimam voluntatem laudat

dat ibi Auguſt. & tamen conſtat non vi: ſed metu mortis oppreſſam fuiſſe. Quia tamen difficile putamus ob vehementem naturæ, in hunc actum, inclinationem & delectationem, non conſentire, ideo licitè poterit id periculi præueniendo reſiſtere etiã morte ſpreta. Tum enim laudabiliter pro virtute moreretur, & ne inde offenſam fortaſſe incurreret: ſed ad id efficiendum non putarem teneri, vt dixi, niſi probabili periculo conſentiendi ſe exponeret. Eſt namque naturæ vitæque tuendæ maximum ius.

106 OCTAVA dubitatio ſit, quando licitum ſit & ſub præcepto mortem ſubire voluntariam pro Chriſto, & fide tuenda, vti martyres fecerunt. In quo ſuppono fuiſſe hæreſim, vt refert Caſtro verb. martyrium Elceſaitarum eſſe, exterius negare Chriſtum. Quæ doctrina homines à martyrio auertebat. Quia dummodo corde fixus ſit Chriſtus, ore nihil refert negare tempore neceſſitatis. Ita refert Euſeb. lib. 6. hiſtor. Eccleſ. cap. 28. Hic error planè conuincitur. Primum, quia eſt mendacium quod nulla neceſſitate licitum eſt. *Os* enim *quod mentitur occidit animam*, Sap. 1. Deinde, quia Matth. 5. planè dicitur *qui me negauerit coram hominibus*, &c. & illud, *qui amat animam ſuam*, &c. & ad Ro. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem*, &c. Item quia iure diuino tenemur eſſe teſtes reſurrectionis, & virtutis Chriſti. Hoc enim ſignificat nomen martyris, iuxta illud *eritis mihi teſtes in omni Iudæa*, &c. Actor. 1. Teſtimonium autem nõ datur ſolo corde, vt patet. Maximè ſi eam ore neget teſtificando contrarium, vnde ſit falſus teſtis. Vnde Prou. 21. *Teſtis falſus peribit.* Tenetur ergo veritatem palam confiteri, vt ſit verum, 107
& præſtat tollerare mortem quàm negare vitã vt ſimus teſtes fideles. Denique quia talis negatio eſt in dedecus Chriſti & contumeliam: quod apertè eſt illicitum, & maximum crimen. Secundò ſupponẽdum eſt, quod ſe poſitiuè occidere pro fide nõ eſt licitum, vt ſuprà diximus (niſi de ſpeciali reuelatione atq; impulſu fieret, vt de Samſone & ſanctis quibuſdam fœminis ſuprà diximus,) Nec id licet ob peccatum cõmiſſum, & oppoſitum eſt hæreticum, quæ fuit hæreſis Petiliani, vt recenſet Caſtr. lib. 10. verb. martyrium. Qui error ſatis conuincitur ex facto Iudæ, qui dolens de peccato Matt. 27. ſe ſuſpendit pœnitentia ductus. Atque idem eſt iudicandum de mutilatione propria, quamuis id ſuprà ſub dubitatione reliquimus, vt aliæ mulieres ſanctæ fecerunt, quæ in martyrio linguam dentibus truncatam expulerunt. Quod verò aliæ rogabant carnificem vel tyrannum, vt ſibi mortem pro Chriſto inferrent (vnde Laurentius dicebat, aſſatum eſt, verſa & mãduca) non tam animo ei conſilium illud dandi dixiſſe ſunt credendi: quàm oſtendendi propriam pro Chriſto fortitudinem, & virtutem & tyranni indefeſſam malitiam. Vnde non ſunt cenſendi propriæ mortis cooperatores, & ita iudicio noſtro explicari poſſet illud Chriſti ad Iudã. *Quod facis fac citius*, non quod ipſe conſuleret nefandũ ſcelus: ſed quo oſtenderet eius fortiſſimum & inuictiſſimum animum, quo mortem citò ſuperare cupiebat iuxta illud: *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor donec perficiam illud.* 108

TER

TERTIO præsuppono martyrium ex obiecto esse licitum, nisi aliqua mala circunstantia deprauetur, tanquam de fide tenendum, quod vt excellens religionis & virtutis opus Ecclesia semper ita colendum putauit, vt ob id dumtaxat martyres in sanctorum numerum retulerit, censuerítque per actum martyrij omnia condonari peccata, & veluti quodam baptismo sanguinis (sic enim à magistro suo appellatum videmus) hominí gratiam & gloriam conferri. De quo alias. Huius autem
109 virtutis perspicua laus est in Euangelio docente Christo. *Qui perdiderit animam suam propter me inueniet eam.* Et Paul. ad Heb. 11. Miras martyrum laudes narrans ait: *Quibus dignus non erat mundus*, sanctos eos aperte nominans, cum dicit, *sancti per fidē vicerunt regna.* Vnde Stephanus primus martyr in ipso martyrij actu *vidit cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei*, vt habetur, Act. 7. Et ita superuacaneum putamus ista altius repetendo probare.

QVARTO contrà putamus vitiosum ac mortale peccatum contra propriam dilectionem martyrio se indiscretè offerre, vt ait Nau. c. 15. nu. 12. Quod tunc contingit, si ex rædio vitæ vel non in fidei, & Christi honore, sed potius in dedecus & irrisionem cederet. Vnde permultos sanctissimos viros legimus latuisse tempore persecutionum. Nec se morti, cum necessarium non esset ineptè obtulisse. Idem etiam esset si quis in Ecclesia esset maximè necessarius. Tum enim non laudabiliter se exponeret. Sic enim prudenter plures sancti Pontifices & præ-
110 lati fecerunt, vt Sylu. Athana. & alij, qui sua vita, multo plus Ecclesiæ profuerunt, quàm morte profuissent. Vnde Christus R. N. *Cum vos* (inquit) *persequentur in vna ciuitate fugite in aliam.* Nec ij suæ vitæ amore, sed fidelium necessitate fecerunt. Et ita Paul. *infirmatus*, inquit, *sum vsque ad mortem, sed dominus misertus est mei propter vos, ne tristitiam super tristitiam haberem*, cum tamen alias (si ad se tantum respiceret) dissolui cuperet & esse cum Christo. Et S. Martinus: *si populo tuo sum necessarius, non recuso laborem.* Igitur quandoque martyrio se offerre vituperio, in vita verò manere laude dignum videtur, cùm præsertim non ad honores, & delitias, sed ad solicitudines Ecclesiarum, & labores pro Christo, & fratribus perferendos manendum sit. Tum ergo est laudabile cum fructus speratur vel in fide seminanda, & propaganda, vti nostris remporibus religiosi sanctissimæ Societatis apud Indos, nec non & alij sanctissimarū religionum viri fœliciſſimè summa cum laude, atque constantia, præstant: sed non quandocunque est laudabile, est obligatorium. Quare dicamus oportet, quando martyrium sit in præcepto.

111 QVINTO ergo existimamus tum hominem teneri vitā pro Christo offerre cum si non faceret vituperio esset apud infideles ministerium nostrum. De ijs enim ait Christus, *qui me erubuerit coram hominibus*, &c. Et, *nolite timere eos qui occidūt corpus*, &c. Et illud: *Qui amat animam suam*, id est, vitam suam, *perdet eam*, & ratio est plana, quia pluris facere vitam quàm Christi honorem & fidei manifestum peccatum est. Vnde B. Petrus mortaliter peccauit Christum metu adhuc mortis negando,

negando, & omnes illi, qui tempore persecutionis publicæ retrocesserunt, & Christiani, qui hodie apud Turcas Christum negant metu mortis, vel alterius damni, qui aptiores sunt ad æternum interitum; iuxta illud, *qui mittit manum suam ad aratrum, & respicit retro non est aptus regno Dei.* Dubitatio, ergo est, an liceat sitque laude dignum pro quauis virtute mortem oppetere, & an sit verum martyrium, D. Thom. 2.2. quæstione 124. articulo vltim. Palud. & doct. in quarta distinctio. 49. Sylues. & Summistæ in verb. martyrium concorditer fatentur esse verè actum martyrij. Dicunt enim martyrium esse veritatis diuinæ testificationem. Ratio D. Thom. est: quia opera bona facere, & mala vitare, sunt fidei quædam protestationes iuxta illud Iaco. *Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* 112

PRIMVM in hac dub. mihi videtur verissimum esse hanc doctorum resolutionem. Siquidem Ecclesia Ioan. Baptistæ martyrium celebrat, quē constat non in odium fidei esse interfectū, sed quia adulterium reprehendendo, testificabatur. Vnde in odium alterius virtutis est occisus. Secundò videtur, quòd martyrium non necessariò includit veritatis diuinæ testificationem, licet supradicti authores id docēt. Quamuis enim martyrium à testificando dicatur: sed tamen aliud est à quo nomen imponitur, & aliud ad quod imponitur, & id est (iudicio meo) viram pro Christo profundere, siue id fiat veritatem asserendo, quod est testificari, siue virtutem colendo. Quod ex eo constat: quia omnes fatentur, & est consuetudo recepta, aliquorum martyria celebrantur, 113
quos constat non fuisse interfectos, vt fidei veritatem negarēt, vt constat de Ioan. Baptista, & Thoma Cantuariensi episcopo. Dices cum D. Thom. iam isti operibus fidem protestabantur. Sed sanè id non videtur, cùm constet illos actus non pertinere ad fidem. Quamuis enim protestatio exterior vocalis, qua quis firmiter dicit se esse Christianum, & etiam cùm non verbo, sed opere religionis veritatem profitetur, suscipiendo Christi sacramenta, & cæremonias nempe die Veneris carnibus abstinendo, &c. quæ licet exterior, dicitur tamen fidei confessio, eiusdem prorsus rationis cum actu interiori fidei, vnde, *corde creditur ad iustitiam ore autem confessio fit ad salutem*: tamen actus, quo Deum diligit, vel adulterium reprehendit, vel Ecclesiæ immunitatem defendit, non est fidei vel religionis actus, sed alterius virtutis esse potest, Vnde talis non propriè moritur pro fide, nisi valde remotè, qua ratio- 114
ne etiam diceretur mori pro spe, cùm reuera spem etiam ex operibus profiteamur, & sit velut præsuppolita, sicut fides ad actus aliarum virtutum. Adde, quòd extorquens mortem non in odium fidei, quæ operibus profitetur: sed in odium alicuius particularis virtutis mortem irrogat. Non ergo ille dicitur in defensionē fidei mori: sed illius virtutis. Sicut puella, quæ mortem sustinet, ne consentiat in stuprum, non sanè in fidei defensionem, at in defensionem virginitatis moritur directè, & immediatè, licet consequenter fidem profiteatur, quæ illud opus esse laudabile, & honestum docet. Tandem esto daremus pro fide mori: non tamen mori pro fidei veritate tutanda, si quidem nullius verita-

tis asserendæ causa, moritur: sed ob bonitatem amandam; quod non est
propria veritatis assertio. Solum ergo est de ratione martyrij, voluntas
115 sustinendi pro Christo mortem opere subsecuto, & cùm omnis virtutis
finis sit Deus, erit propriè martyriú prò quacumque virtute nori, cum
reuera mori pro Deo dicatur.

TERTIO ergo videtur, morientem pro quacumque virtute, & quę
tantum est in consilio, vel pro culpa vitanda, plenam pœnæ ac culpę re-
missionem accipere, vt omnes fatentur, cùm reuera sit verum martyr-
rium. Quod non tam probo ratione D. Tho. Quia vt vidimus, ea non
tam videtur fidei protestatio propriè loquendo: sed quia nulla alia cau-
sa mors accepta ob fidei defensionem est tantæ virtutis, nisi quia vita
ponitur pro Christo. Vnde ipse de martyrio loquens, eam reddit ratio-
nem, quod animam suá ponit, quis pro amicis suis: sed qui vitandi quod-
cumque peccatum etiamsi non sit infidelitatis diligendæque virtutis
causa mortem oppetit, vitam pro amico scilicet Christo, ponit, ergo
116 omnem laudem, & rationem martyrij habèt talis actus. Et hæc de oc-
cidente se dicta sint. Plura enim alia explicari possent, sed cùm parum
ad restitutionem attineant dimittendo duximus. Ostēdimus enim nul-
lam ex quacunque sui occisione deberi restitutionem, nec esse peccā-
tum contra iustitiam specialem virtutem. Et certè, si quod peccatum es-
set contra iustitiam, tum restituendi obligatio, non reipub. (vt Sot. ait)
& cæteri velle videntur: sed patri pauperi, si esset filius: vel vxori, si ma-
ritus, esset facienda; cùm iniustè videatur, illorum vtilitatem impedire.
Sed vt dixi nulli facit iniuriam, nisi suo corpori, cui iniustitia, vel restitu-
tio nulla debetur. Iam agamus de occisione alterius.

SECVNDA PARS HVIVS CAP.
De occidente alium publica authoritate.

117 EXPLICATA propriæ occisionis ratione, proximè sequitur dis-
putemus, de occisione alterius; in quo præcipuè restitutionis homi-
cidij ratio, consistit. Quod cùm duobus modis fieri possit, publica scili-
cet, & priuata authoritate, oportebit de occidente alterum authoritate
publicæ potestatis differamus, solita nobis breuitate.

PRIMA QVÆ dubitatio erit vtrum liceat hominem occidere? Et
primò certum esse debet, quòd nullo modo si debitæ circunstantiæ ad-
sint licitum est publica authoritate aliquem morte punire, etiam extra
casus expressos in scriptura, vt suprà probauimus, exigente id naturali
118 ratione, vt bonum commune, & salus totius salua sit per abscissionem
pernicioſi membri, ac putridi. Quæ verò sint istæ circunstantiæ seruan-
dæ à publica persona, vt licitè possit occidere aliquem, oportet sigilla-
tim explicare.

EST ergo prima difficultas, an liceat aliquo casu, etiam publica au-
thoritate innocentem ad mortem deputari, supposito etiam, quòd tam
re, quàm in iudicio sit innocēs. Nam de probato nocēte, dubitatione
in quar

quarta dicemus. Primò ergo certum est, quòd ob bonum priuatæ alterius personæ non licet ipsi, vel alteri etiam iudici, innocentem interficere. In hoc enim casu (meo iudicio) eadem est ratio iudicis, & cuiuscunque priuatæ personæ. Potestas enim publica iudicis, solum est ei data ad bonum publicum. Vnde quando de bono publico non agitur, non maiorem habet potestatem circa innocentē, quàm quæuis alia persona. Imo si circa nocentes haberet, est ob idem publicum bonum. Et ita habetur Exod. 23. & in specie docet D. Tho. 2.2.q.64.art.6. Syl. homic. 1.q. 2. estque adeo certum, vt superuacaneum sit rationibus probare. Sed an ob commune bonum directè id facere liceat, magnæ cuiusdā inquisitionis eget, vt si ciuitas esset obsessa à tyranno, certoque peritura, nisi alicuius innocentis caput, qui esset tyranno inuisus, illi concederetur. 119
Aut si Turca promittat se cum regno ad fidem conuertendū, vel Christianos persequi desiturum, redditurumque captiuos, terrasque iniustè possessas, &c. si innocens lapidaretur, aut interficeretur.

PRIMA igitur dubitatio sit de occisione directa innocētis ob publicum bonum. In quo Sor. lib. 5. de Iust. qnæst. 1. art. 7. Cord. lib. 1. qq. quæst. 27. in ratione 13. pro 3. opinione §. Tum 4. & in sol. ad 4. 2. opi. Ledes. 24. q. 8. ar. 1. fol. 221. conc. 2. Syl. homicid. 1. q. 2. docent non licere iudici, vel reip. in eo casu morti tradere innocentem. Ratio Soti est: quia nihil est in innocente, quòd reip. ius faciat illum interficiendi, siquidem est reip. præcipua pars. Secundò probat ex D. Tho. 2.2.q.64. ar. 7. qui absolutè negat licitum esse vnquam innocentē occidere. Tertiò id probari potest ratione Cord. Quia aliàs excusandus esset Pilatus, qui Christum innocentem occidit pro communi bono, vitandoque populi scandalo. Tradidit enim eum voluntati eorum, videns populū clā- 120
mantem. Deinde, inquit: quia non sunt facienda mala, vt veniant bona: est autem intrinsecè malum innocentem occidere. Denique, quia resp. non est domina vitæ ciuium. Vnde putat Cord. oppositū esse erroneum assertum, quod non aliter probat, quam vt dictum est.

VERVM TAMEN contra resolutionem istam, sic ego solitus sum argumentari. Primum: quoniam ille licet innocens, tenetur mortem 121
subire pro communi bono, vt D. Thom. Sot. cæterique fatentur, ergo obligari, & cogi poterit ad id ipsum per iudicem, aut remp. Respondent enim Sot. & Cord. quòd scilicet non tenetur ex iustitia, sed tantum ex 121
charitate, ac proinde cogi non potest, nullius est prorsus momēti. Nam præterquam, quod non est certum, an membra reip. teneantur solum ex charitate eius saluti prospicere, an etiam ex iustitia. Cùm veluti ex officio id facere debere videantur. Sicut contra ipsa resp. & princeps ex officio atque iustitia tenetur bono cuiusque ciuis consulere, malóque obuiare: esto, ita sit solam intercedere charitatis obligationem. Falsa tamen (pace dixerim tantorum virorū) mihi semper illa doctrina visa est. Quod scilicet quando quis ad aliquid faciendum tenetur ex sola lege charitatis, non potest cogi à principe ad id præstandū. Nunquid enim fideles non iustissimè compelluntur acceptam fidem retinere? semel in anno confiteri, Eucharistiam sumere, sacrum audire,

ac ieiunia seruare & huiusmodi? Et tamen nulla est obligatio iustitiæ ita faciendi: sed solùm ex charitate; qua tenentur diuina iura, & etiam humana adimplere, etiam citra materiam iustitiæ. Cur ergo cogi non posset vrgenti ex causa, vt hanc diuinam legem, & ius adimpleat & ser-
122 uet? Præterea si priuatus homo habeat panem, quo ipse, Rex tum Catholicus, tum reipub. & Ecclesiæ perneccssarius, indigeret extremè, posset Rex, licitè ab eo accipere, eo dare nolente, vt regiam vitam præillius vita conseruet. Ecce vbi cogit mori innocentem. Cur igitur æqua ratione respub. non posset cibum auferre ab illo, si opus erit violēter, vel alia morte illi inflicta se liberare? Deinde respub. & quoduis etiā naturale totum, ius habet exponendi membra pro salute totius, vt pater brachio, quod innocens, licet sit, compellitur à toto, vt ictum vel absciſſionem sustineat, vt saluetur totum. Et in moralibus idem contingit. potest enim totum morale, vt respub. ciuem vel inuitum in bello certo discrimini & morti exponere. Sed respondet Sot. & Cord. in illa sol. 4. quòd in bello innocens ad pugnandum & resistendum est necessarius, & ita est medium per se ordinatum. Quando verò traditur morti innocens, nō est medium ex natura rei necessarium, sed ex malitia alterius. Et ita docent, quòd potest respub. obligare, & cogere, vt ad bombardæ ictū se collocet, si id necessariū est ad victoriā. Sed non satisfacit meo iudicio hæc solutio. Nā quādo exponitur per viā pugnæ, etiā est mediū
123 necessarium ex malitia aliorū. Semper enim bellum ex altera parte est iniustum, & ita necessitas pugnæ vel mortis ex malitia alterius ortū habet. Præterea finge, quòd tyrānus petat, vt ille innocēs sibi exosus exeat solus pugnaturus cum mille: quod si præstetur, etiamsi ille vindicatur, liberos omnes de populo se relicturum, promittat. Nunquid non posset ille ad tale certamen, & pugnā ineundam cogi? Sanè fatebitur quisque. Et tum ex natura rei non est talis actus ad defensionem suorum necessarius. Cùm certissimū sit fore vincendū, sed tantùm ex alterius malitia. Adde, quòd siue sit medium necessariū, siue non sit, ille cogitur subire certā mortē. Quid ergo refert exponatur via pugnæ, vel alia via? Certè
124 Sot. ratione hoc loco possemus in seipsum retorquere. Si enim pugnare cum periculo certæ mortis non tenetur ille ex iustitia: sed ex charitate tantum, quo modo cogitur à principe bello vitā amittere? Tandem
125 per multa peccata solùm contra charitatem, & non contra iustitiam punit princeps. Vt est hæresis, blasphemia, periurium, clericorum fornicatio, & quædam meretrices, & mediatrices, quæ dicuntur *alcahuetas*, ludi, &c. quæ omnia peccata, & similia constat non esse contra iustitiam. Si ergo vitia contra charitatem, religionem, & alias virtutes à iustitia, punit, cur non poterit præcipere, & cogere, vt aliarum virtutum actus à iustitia fiant? Vlterius Sot. & Cord. constare in sententiis suis non videntur. Ipsi enim putant vt cap. 5. latiùs dicemus, quòd eleemosyna etiā extremè indigenti non est facienda, lege iustitiæ: sed tantùm charitatis, & tamē quis dubitat, quin princeps cogere possit diuitē elargiri morituro panem? imò in necessitatibus multis extra extremam quotidie vide-
125 mus iustissimè principes cogere habentes triticū, vt quod eis supereſt,

aliis

aliis vendant, vel ad seminandum, vel comedendum, &c. cùm tamen id ex iustitia facere non teneantur. Quis etiam dubitat, quin ipse extremè pauper possit accipere ab inuito? Ecce vbi per vim auferre potest debitum ex sola charitate. Ad hæc: Non video quomodo iustificati possit innocentis occisio, probati nocentis, vt Sot. D. Thom. & communis sententia tenet, nisi quia bono communi ita expedit, vt iuris ordo seruetur, &c. etiamsi certa scientia innocens intelligatur à iudice, & non multò magis in nostro casu, vbi maior populi necessitas vrget? Quòd enim sit probatus nocens, vt infrà dicemus, nihil aufert aut minuit de innocentia occisi, tantáque illi iniuria, tamque contra rationem fit, ac si non esset talis probatus. Cuius rationis vi permotus Cordub. q. illa 27. ratione 13. sensit eandem esse prorsus rationem, & vtrumque illicitum, nósque infrà dubitatione quarta ita censebimus. Quare ad hominem ista ratio valebit, sicut & precedens, contra Sotum & alios.

NEQVE verò argumenta in oppositum ab his Doct. adducta conuincere videntur. Ad primum enim ex Soto respon. planè petere principium: sumit enim pro antecedenti, quòd nihil est, quod reipub. ius faciat talem occidendi, cùm sit præcipua pars reipub. Si enim loquitur absolutè, fateor optimam esse rationem, quæ est D. Thomæ in d. art. 7. Si verò in articulo necessitatis totius reipub. certè id probare debetet, quod nihil est, quod reipublicæ, &c. imò eo ipso, quod est reipub. membrum, fit ius reipub. illum exponendi pro totius corporis salute. Nec intelligere valeo, quomodo, si ipse tenetur, obligatúsque est, facere, ex charitatis lege non habeat ius, respub. ex eadem lege ad id ipsum. Habet igitur ius reipub. exponendi illum. Et per hæc patet solutio ad D. Tho. qui absolutè loquutus est, non in casu necessitatis. Ad tertiam rationem 126 ex Cordub. Respon. in multis deficere. Primùm Christus non tenebatur mori, nisi duntaxat ex præcepto Patris, quod habebat. Tale enim præceptum ei impositum fuit ratione suæ voluntatis, & ideò nullo iure ab homine vllo cogi poterat, at in nostro casu simpliciter tenetur ille id efficere. Secundò deficit, quia occidentes Christum præcipuè peccauerunt ex inuidia: hæc autem non est in nostro casu. Tertiò, illud erat in casu scandali tantùm, idque merè Pharisæorum: nos autem non dicimus scandalum, maximéque Pharisæorum sufficere ad occidendum innocentem. Scandalum enim reparabile est, & articulus extremæ necessitatis non est, sed solùm in casu, quo perditio irreparabilis timetur. Vnde ratione solius scandali (non dico cogi, etiamsi probatus esset nocens, vt infrà dicam difficultate quarta) sed nec ipse ad mortem se offerre tenetur. 127

QVARTO deficit, quoniam Christus non erat priuatus homo, sed Rex ipsorum, non tantùm spiritualis, quia erat Messias lege promissus, 128 qui liberaturus erat eos à iugo vetustæ legis: sed etiam erat temporalis illius regni, vt alibi ostendi posset. Vnde sicut esset graue peccatum regem innocentem occidere pro scandalo vitando, maximè passiuo, & accepto, ita, &c. Vnde Pilatus dicebat: *Regem vestrum crucifigam?* Tandem quia erat Deus verus, quem non solùm occidere, sed leuissimam,

violentam, & cogentem in eum manum inijcere, erat nefarium sacrilegium & scelus. Denique, quid plura commemorem, vbi tam aperta est disparitas? Et demùm satis esset, ad disparitatem ostendendam, quòd populus non erat in articulo necessitatis, sed in extrema iniquitate & malitia, vt patet.

ILLVD verò argumentum, quòd non sint facienda mala, &c. saris leue est, cùm potiùs constet illum teneri, & rempub. ius habere in illum. Vnde argumentum petit principium, vt suprà dicebamus, dum Soti argumentum solueremus. Ad vltimum respon. rectè ex eo probari, 129 non posse rempub. pro libito innocentem occidere: non tamen quòd non possit cogere, vt naturalia, & diuina præcepta obseruet, vnde solùm est princeps executor eius, quòd dominus vitæ præcipit: alioquin quomodo posset exponere in bello, & ad certam mortem compellere per viam pugnæ (quod ipsi concedunt) si respub. domina non est vitæ?

EX quibus inferri posse videtur, minùs ad rem loquutum fuisse Cordub. cùm ait erroneam esse prædictam sententiam: ipse enim id nulla ratione probat. Qua enim Scripturæ, aut Concilij, Pontificísque Romani auctoritate, & decreto, id ostendet? Rationes verò ab ipso allatæ, quando probarent efficaciter intentum (quod non probant, vt visum est) nihil prorsus conducerent, vt rem facerent de fide, vt quisque facilè, illis inspectis, intelligere potest. In nullo igitur fundamento fidei, 130 aut definitione, dicta sententia innixa est, vt opposita iure erronea appellari possit. Quod enim de Christi cõdemnatione affertur, satis ostensum est, quàm multis causis fuerit iniusta, iniqua, & conscelerata. D. autem Thomas, vt suprà dixi, non loquitur in hoc casu, vt legenti patebit, nec Syluest. homicid. 1. q. 2. d. 2. nec Durand. in 1. d. 48. q. 1. num. 19. Neque etiam arbitror Cord. erroneam censuisse eam sententiam, quando ob dictam extremam necessitatem totius populi, aut regni, innocens traderetur, sed quando ratione scandali vitandi, vel ratione conuersionis infidelis regni, occidendus daretur, vt ex ipso constabit. Quo in casu, etsi veram eorum sententiam, falsamque oppositam putare conueniat, at non erroneã, nisi Ecclesiæ Ro. aliqua determinatio extet, quam 131 ipsi non adducunt in hoc particulari casu. Secundò colligo, illud profectò in dubio Sot. & Cord. concedendum esse, si innocens esset paruulus ante vsum rationis, nullo pacto licere eum occidendum tradere. Ille enim mori non tenetur, cùm sit incapax præcepti; & ita illi fieret iniuria, priuando eum iure, quod habet ad vitam, & rum haber locum, non esse facienda mala, &c. & quòd iudex non est dominus vitæ, &c.

VLTIMO infero, num liceat hoc ipsum, quod in hac quæstione quærimus, vt Turca, vel aliud regnum conuertatur ad fidem? Videtur enim licere, quia homo lege charitatis tenetur eam mortem acceptare pro salute spirituali proximorum. Anima enim proximi præferenda est bonis corporalibus nostris, ordine charitatis ita præscribente: sed melius videtur, vt suprà dicebam, docétq; Cord. non licere. In nostro enim casu respub. patitur iniustè, & ita est in art. necessitatis: at illi non sunt in extrema necessitate vitæ spiritualis, sed eam alio modo habere possunt, & debent.

& debent. Si tamen per impossibile talis accideret casus, quòd nullum esset aliud remedium, vt illi ad fidem, & agnitionem veri Dei peruenirent: cùm tum non ex eorum volútate, sed ex necessitate illud medium esset necessarium: non dico pro salute spirituali illorum, sed vnius duntaxat hominis teneretur, ac per consequens cõpelli posset, & ita Parrochus quantúcunq; innocens, si baptizare puerum morienté non posset, nisi ipse moriẽdo, vel ratione pestis, vel inimicorum teneretur, & compelli posset ad id præstandum: imò & non Parrochus ratione extremæ necessitatis spiritualis proximi. Tandem colligo, idem esse dicendum de mutilatione: si enim dux in pace, aut bello, esset necessarius, tali autem vulnere laboraret, vt nisi membrum abscinderetur, illi moriendum esset, etiam nolens, cogi posset ad abscissionem, vt viueret ad communis boni salutem. 132

HAEC igitur omnia, quæ in hac quæstione diximus, non asserendi, sed disputandi gratia, dicta esse volumus: inferre enim in scholas nouas opiniones, aut plus sapere, quam oportet, certè videri nolumus. Quare priori sententiæ, vtporè sapientissimorum hominum standum, nostrisq; rationibus ab studioso facilè respondendum esse censemus. 133

SECVNDA difficultas sit. An liceat id exequi indirectè? id est: An liceat facere id, ex quo mors innocentis est consequenda, vt sanguinem emittere prægnanti, vel aliam medicinã abortiuam applicare, aut equo fugere ei, qui videt hominem in via, quem conculcare necesse est, aut si gradum sistat, in manus venire inimici. In hoc enim, & similibus casibus docet Caiet. 2.2.q.67. art.2. præcipuè in sol. ad 1. & 2. esse licitum. Inquit enim: *Occidere innocentem per se, ita quòd intendatur occisio innocentis, est contra omnia iura. sed occidere innocentem per accidens, dando operam rei licitæ & necessariæ, non est contra ius naturale, diuinum, vel scriptum.* Cordub. 1. lib. quæstionum, q. 38. dub. 2. de fugiente, in particulari idem ferè putat, quòd si directè pergat, & conculcet, peccat mortaliter, & est homicida: si verò indirectè, vt si cùm iam accedit, paulũ diuertat equum & calcaria applicet, vt saltu quodam, vtriusque vita saluetur, non erit homicida. In quam sententiam citat Syluest. homicid. 2. quæstione 26. sed non est ad rem: nam Syluest. loquitur ibi de eo, qui impulsus percussionem declinans, alium occidit, cùm non posset præuidere. Vnde potiùs oppositum sentit, cùm reuera in nostro casu sciat, & præuideat mortem innocentis. Vt apertè verbo iudex. 2. quæst. 5. col. 3. versic. Sed ista probatio planè fatetur, non licere hominem occidere, ne ego occidar à tertio. Vnde Syluest. eius sententiæ non est, sed oppositæ potiùs. Friuola etiam videtur distinct. Cordub. Quid enim refert diuertere, vel calcaria admouere, quando nihil profuturum præuidet; quin potiùs scit necessariò fore conculcandum innocentem, & id actu naturaliter tendente ad mortem. 134

QVARE dicendum est iudicio meo, vt Syluester docet, id non licere, cùm est moralis certitudo de morte innocentis. Quòd si aliqua esset probabilis spes de non occidendo, licet eum fefellisset spes, non esset reus homicidij. In quo casu vera esset Cordubæ sententia, 135

& tunc

& tunc solùm diceretur indirectè, & per accidens occidere, & ita aperte docet dubio 3. in fine: aliàs non excusabitur. Et licet de hoc particulari, cùm scilicet est in via dormiens, licitũ aliquibus videtur eum occidere, ob aliam rationem: quia ille, licet inculpabilis sit, impedit viam communem, ad quam hic habet ius, & ideò vritur iure suo, repellendo vim ab alio, licet inculpabiliter illatam: tamen veriùs censeo, non licere vllo modo conterere, siue directè, siue indirectè. Hæc enim distinctio nihil refert, vt dixi, si certò scit se inculcandum fore ex suo cursu. Moueórque ea ratione, quam benè tangit idem Cordub. quoniam ille (sicut ego fugiens) ius habet ad eum locum, habétque iustam possessionem. Vt ergo illicitum esset, panem, vel tabulam, quam alter est assecutus, quáque indiget extremè ad propriam salutem, auferre: liceret autem antequam accepisset: ita cùm ille qui extremè indigeat, possideat iustè, sitque ibi inculpábiliter, nec possit pro tunc loco cædere, sequitur, &c. Id Cordub. Caiet. prædictisque concedam, si dubium esset occisionem euenturam, putarémque in tali dubio non esse homicidium. Non enim tenetur se morti certæ committere, vt alterius etiam innocentis vitam conseruet in dubio: cùm non sit certus illum occisum iri. Semper enim in dubio est aliqua spes, quæ licet certa non sit, cùm tamen sit certa mors, & damnum futurum, non est obligandus: ita planè vitæ propriæ iacturam facere. Nec est proximus ille rationabiliter læsus, quòd ille eius vitam periculo, non certo damno exponat, pro saluanda propria, cùm aliud non est remedium.

136

137

De prægnante verò maior est difficultas inter Doctores. Prima igitur sententia est quorumdam, quos ego & suspicere soleo, & debeo, qui dicerent, siue distinctione esse peccatum mortale, siue ante, siue post animationem: quia ille actus (aiunt) est intrinsecè malus (licet non sit homicidium) sicut semen effundere propter sanitatem, vtrumque enim est contra naturam generationis. Secunda opinio loquitur moderatiùs, existimans sibi esse distinguendum: cuius sententiæ est Sylues. verb. Medicus, q. 4. ex Ioan. de Neapol. Anton. in 3. part. tit. 7. cap. 2. §. 2. Couar. in relict. de homicid. 2. part. §. 5. num. 1. versic. *Hinc est*. Nauar. cap. 25. num. 62. Ij ergo docent, quòd ante animationem licitum est sumere medicinam, licet inde secuturus sit abortus. Quia (inquiunt) licitum est hominem liberare à morte, licet impediatur fœtus animatio, seu generatio. Post animationem verò arbitrantur non esse licitum, cùm occidere innocentem maximè in spiritualibus, etiam ad saluandam vitam non liceat: est enim intrinsecè malum. Vnde 14. q. 5. cap. Denique, ait Ambrosius: *Si alteri subueniri non potest, nisi alter lædatur, commodius est neutrum iuuare*. Prætereo autem eos, qui opinantur (sanè non grauiter) matri licitum esse medicinam sumere, non autem medico vel obstetrici dare, vel consulere. Tertia opinio est eorum, qui in alio extremo fatentur esse licitum, etiam post animationem medicinam sumere directè sanitatis matris causa: licet inde sequatur abortus. Ita docuit Cordub. libro primo quæstionum, q. 38. loco citato. Quia mater potiùs habet ius ad medicinam sanatiuã sui, cum morte fœtus, quàm

138

contra

contra fœtus cum morte matris, cùm fœtus à matre, non contra pendeat, & quod est per accidens, & minus principale non sit attendendum. Vnde mater taurum fugere potest, etiamsi timeat aborsum. Et 139
specialiter de sanguine docent. Nam licet fœtus ius habeat ad illud, sicut ad cibum quo extremè indiget, tamen mater potius ius habet. Non enim tenetur intra se retinere alimentum prolis: nisi prius suæ subueniat saluti. Afferri potest, vt quidam afferunt, exemplum de lacte. Si enim proles nata, lacte extremè indigeret: matrem autem oporteret ad propriam salutem illud effundere, vel alio modo vbera desiccare, non est dicendum matrem teneri ad illud conseruandum. Quia proprius, & potius est ius, quod habet ipsa, quàm infans. Quæ intelligenda sunt, ait Cord. de medicina directè salutem ferente. Qualis est sanguinis emissio, balnea, farmacum purgatiuum humoris, emplastrum, &c. Si enim directè esset mortis causatiua, etiamsi multum prodesset, non liceret, vt venenum, dilaceratio, percussio, &c. Hæ sunt doctorum rationes & sententiæ.

Mihi videtur, primum cum Sylvest. Ant. & Couarru: contra pri- 140
mam opinionem, quod ante animationem fœtus, licitum est matri sumere medicinam, etiamsi sequatur aborsus. Nemo enim iure suo vtens peccat, nec sibi, quod inde eueniat imputatur, cùm sit per accidens, vt dicunt, id est, præter eius intentionem. Nec illorum ratio conuincit, imò nostram sententiam magis confirmat: Nam licitum est facere opus aliàs licitum, & necessarium, licet inde sequenda sit seminis effusio, vt alibi latè probauimus. Adde, quòd seminis effusio cum directè procuratur, mala est ex obiecto, ac proinde, vt medium per se intentum accipi non debet ad finem etiam bonum siue sanitatis, siue alterius: at sanguinis diminutio, etiam procurata, ex se illicita non est, sed indifferens, imò medium natura ordinatum ad sanitatem vitámque tuendam, directè tamen procurare dictum aborsum, etiam ante animationem peccatú esse mortale planè fatemur. Et est omnium confessio, & in specie docuit Coua. 2. p. relect. de homi. §. 3. nu. 1. Vnde Tertull. in Apolo. c. 5. sic ait. 141
Nobis verò homicidio semper interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet, homo est, & qui est futurus. Nam fructus in semine est. Et in Concil. Vormacien. relato in cap. Si aliquis, de Homicid. sic dicitur. *Si aliquis explendæ libidinis causa, vel odij meditatione homini, vel mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non possit generare, aut concipere, vel nasci sobolem, vt homicida teneatur.* Omnes tamen fatentur cum glo. in d. c. non esse intelligendum hunc text. de irregularitate. Nō prætermittam autem pulchra Ciceronis verba in oratione pro Aulo Cluentio. Cum enim actum esset de punirione fœminæ, quæ 142
pecunia fœtum nondum animatum potionibus abegit, sic ait. *Nec iniuria, quæ spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hæredem familiæ, designatum reipub. ciuem substulisset,* &c.

Secvndo videtur, quod tam ante animationem maius ius habet mater, quàm post, vt Cord. & alij de tertia opinione fatentur, vt planè

ratio in proximo superiore puncto, facta, ac exempla adducta de lacte conseruando, fugiendo tauro, vel alio periculo, satis demonstrant. Et ita si solum ageretur de periculo temporali mortis pueri, & matris, saluanda esset mater cum periculo mortis temporalis filij, vt planè constat in illo exemplo de lacte, in quo solum periclitatur vita temporalis prolis, cui mater propriam postponere non tenetur. Tertiò tamen videtur contra Cord. & alios tertiæ opinionis, quòd si creditur probabili-
143 ter mors prolis futura, si tamen non applicaretur, tale remedium speraretur vita illius cum periculo matris, peccaret mortaliter talem sumens medicinam, quin verò teneatur patienter tolerare mortem. In quo Sylvest. Cuar. Nauar. atque aliorum sententiam complecti debemus. Huius ratio est, quia iam non agitur de salute temporali prolis,
144 sed de spirituali. Constat enim puerum in extrema necessitate animæ esse: at vnusquisque secundum rectum charitatis ordinem tenetur, bona temporalia contemnere pro salute spirituali proximi. Maximè cùm est eius curæ commissus, & illi impossibile est aliquid facere pro
145 sua salute. Cùm ergo puer nullo modo possit sibi spirituali salute subuenire, sed sola mater, cui commissus est, sequitur, quòd si puer saluari potest, vt baptizetur, etiam cum periculo matris, tenetur mater id sustinere. Si autem probabiliter iudicet medicus quòd etiam si à medicamento abstineat, puer non poterit in lucem suscipi, sed
146 necessarium est cum matre eum mori, tunc poterit sanguis minui, & alia medicamenta sumi, vt alterum ex duobus saluetur. Nec diuinæ ordinationi resistendum. Quibus consonat Armi. ver. defen. §. tertio quòd clericus baptizans puerum non potest fugere, vt se defendat à morte, si relinquendus esset puer sine baptismo. Vides igitur lector, quid ex vnaquaque opinione tibi, vt verius, accipiendum, censeamus.

SED desiderabis, eritque tertia dubitatio. Quid iudicandum sit de hoc casu, qui frequens esse potest, & solet in praxi. Geris bellum vel
147 aliam pugnam tua ex parte iustam cum altero, v. g. cum aggressore, qui te occidere tentat, à quo etiam occidendus eris, nisi eum occidas, non potes verò eum interficere, nisi simul innocentem quendam interimas, à cuius tergo, aggressor semper existit, vt eo veluti quodam scuto se defendat, te verò offendat. Nunquid si tibi cadendum est, nisi vtrumque occidas, licitè poteris vtrumque lancea, vel ligneo telo tollere de
148 medio? difficilis sanè quæstio apparet. Quod enim non liceat ex eo ostenditur: quoniam ille directè & positiuè occidit innocentem, quod est de se malum. Cùm autem non sint facienda mala, vt bona fiant, sequitur, quod etiamsi ad sui necessariam defensionem faciat, non liceat proximum innocentem perimere. Quid ergo miser facies? Patienter fortiterque succumbat. Non enim martyrem mori, incongruè diceretur. Si enim vt suprà ostendimus omnium sententia verè martyr est, qui, ne peccatum admittat mortem subire non dubitat. Consequens videtur esse, &c. Adde, quod si casus esset, vt maior ciuitatis pars hæresi esset infecta non esse licitum eam, igni succendere ad puniendum cri-

men,

men, ne simul innoxij perderentur, vt docuit Sotus lib. 5. de Iustitia & iur. quæst. 1. artic. 2. ad primum D. Thom. 2. 2. quæst. 64. artic. 2. ad 1. ex sententia August. ad Parmen. ibi ex sententia Christi dicentis. Ne eradicetur zizania, vt tritico parceretur. Quod fit, ait D. Thom. quando non possunt occidi mali, quin simul occidantur boni, vel quia latent inter bonos, vel quia habent multos sequaces, ita quod sine bonorum periculo interfici non possunt. Quando verò ex occisione non imminet periculum bonis, licitè tunc possunt occidi. Hæc D. Thom. Verùm ex alia parte, licitum videtur ea sanè ratione. Quoniam licitum est inimicum exercitum, vel ciuitatem, cum qua iustum geritur bellum in depopulationem dare, vel succendere, si aliter capi non potest, vt docet Cordub. in dict. dubio 2. & quæstione 37. ratione 14. & Sylvest. verb. bellum prima quæstione decima, dicto tertio Victoria. relectione de iure belli, numero 38. Sor. articulo 6. & 7. quæstione prima libro quinto de Iustitia & iure, & articul. 8. & 9. imo articulo 2. ad primum & communiter doctores, & tamen manifestum est, vt ijdem expressè docent authores, fore multos innocentes occidendos, idque ideo verum esse censent, quia non directè innocentes, sed indirectè ac per accidens occiduntur. Si igitur ista vera sunt (quæ inficienda non videntur) planè consequi videtur ea ratione licere talem occidere, quando aliter aggressus saluus esse non potest, sed deueniendum illi est ad iniustas aggressoris manus. Declarat autem prædicta Cordubæ in dicta quæstione 37. in fol. ad primum dum secundum Caiet. dictum refutatet: sic esse accipienda, vt non possit separatim occidi nocens, & vt non dirigatur telum immediatè, & certò contra innocentem. Quod si verum est, dubium ac falsum sit necesse est, quod scribit Dominicus Soto 5. de Iustitia quæst. 1. artic. 7. in fine corporis, putans licitè inuadi posse innocentem existentem in exercitu gerentis bellum iniustum Siue (inquit) sit innocens ex ignorantia inuincibili: quia iustè se pugnare putat. Siue, quia ibi coactus retinetur. Probat ille. Tum: quia aggressio eius, qui bellum gerit iustum, defensio est magis, quàm aggressio. Tum quia vnus princeps ius habet aggrediendi alterum. Sed hæc secunda ratio friuola est, fateor illud equidem. At quæ consecutio est, vt insontem ibi existentem miles eius interficiat? Neque prima ratio cogit. Licet enim defensio sit aggressio eius, qui iustè impugnat, at aggressio & impugnatio innocentis huius in singulari, defensio esse non potest, cum is non inuadat. Quare etsi sententia Cord. probabilior videatur. Ego distinguendum sanè existimauerim. Vel enim ille pugnat, aut secus. Si primum, etiamsi innocens sit ob ignorantiam occidi potest, quoniam, vt infrà dicemus 3. par. huius c. iure defensionis licet occidere me inuadentem, etiamsi non peccet inuadendo, vt si est amens, ebrius, ignorans, &c. neque admitto casum Soti, si metu id facit. Quocunque enim metu pugnet, si ignorantia non adest, non excusatur, ac proinde aggressor est iniustus, & non innocens. Si autè nec pugnat nec inuat. Considera, an cæteri noxij possint sine illo coërceri; aut non. Si nequeunt, sanè vera erit Soti sententia, sicut cum innocentes occidũtur

146 147 148 149

quando aliter capi ciuitas non potest. Quod si possent cæteri sine illo expugnari, certè illius interfectio illicita foret omnino, nullâque ratione excusabilis, in quo Cord. sententia placet. Esset siquidem non per accidens, sed ex intentione atque immediatè insonris mortificatio, quod omni rationi contrarium est. Ex quo licebit inferre, milites eos peccare grauiter, qui in spolio ciuitatis capiæ miseras mulieres, puerósque obuios sibi minimè resistentes interimunt, cùm probabile est ab illis eorum iustam victoriam, & spolia minimè impedienda fore. Est enim eadem prorsus ratio.

150 Ad argumentum igitur primum ex aduerso factum resp. Cordu. Syluest. Sotus, & cæteri, quòd innoxij tum non occiduntur per se, sed tantum per accidens, non ex intentione, sed præter illam, ex eo autem, quod per accidens est, & præter intentionem non specificatur actus. Examinari posset arbitrio fortasse nostra ista resolutio, sed non oportet nimium emungere. Ad secundum, quod nos fecimus. Respondeo. Non esse simile. Nam quando peccatum non est contra iustitiam, vt hæresis, sodomia, & huiusmodi, imò etiamsi sit contra iustitiam, non tamen per vim illatam ei, quem occidere intendit, iunc inquam, non tam est actus defensionis, quàm punitionis, & vindictæ publicæ de peccatis, quæ licet personis publicis licita sit, attamen non fas est, vt illa fiat cum innocentium periculo, & punitione, qui eam nullo modo meren-
151 tur, vt D. Thom. fatetur. Et sic est iudicio meo, quòd cùm Angeli tanquam executores diuinæ iustitiæ prædictam zizaniorum eradicationem proponerent, responsum est eis. Non. Ne forte simul eradicarent & triticum. Et ita etiamsi peccatum sit contra iustitiam commissum iam non impendens in futurum, non licet iudici, vt delinquentes puniat innoxios interficere. At cùm ita peccatum est contra iustitiam, vt per vim inferatur, in futurúmque damnum pendeat, est verè, & propriè defensio, ad quam quisque ius habet, & ita in bello, & in defensione propria licitum est omnium sententia, si aliter inuasor tolli non potest, simul tollere innocentes per accidens, vt doctores docent. Per accidens inquam, sit accipiendo, vt quemadmodum cum quis fodit fundum proprium, aut mutuum ædificat sibi valde necessarium. Ex qua actione illud consequi necesse est, vt pluuialis aquæ venas præscindas, quæ ad vicinum alias peruenirent, tum non peccas, nisi ex fraude nocendive.
152 animo feceris, vt cap. 7. latiùs dicemus. Exinique responsa Romanorum de hac specie per multa non inquam peccas, quia vteris iure tuo, licet ex consequenti, & præter tuam intentionem sequatur damnum alterius. Sic profecto cum iure tuo naturalissimo, necessarióque maximè, vtaris, te defendendo, non tibi imputatur, quod ex illa defensione acciderit damnum tertio. Sicque doctorum illa distinctio non à vero aliena erit.

Quarta dubitatio est de innocente re ipsa, & priuata scientia, vt tali cognito à iudice, probato tamen nocente? Fatentur omnes infrà citandi quædam tanquam certa, specialitérque ea colligit Cord. Primum quòd si potest aliqua via & ratione cómodè eum liberare, tenetur

sub mor

ſub mortali id facere. Ex officio enim & charitate tenetur innocentem liberare, ſiue id ſit accuſatorem honeſto aliquo medio impediendo, ne veniat ad iudicium, ſiue vinctum in carcere ſiue vlla nota, vel ſcandalo populi ſecretè liberando, ſiue quacunque ratione poſſit teſtes examinando, conſeruare innocentem: vt fecit Daniel, cum teſtibus falſis. c. 13. Geneſis. Et ad hoc ob rationem dictam debiti officij & charitatis legis tenetur, vt dictum eſt. Secundò fatentur Sotus, Caietanus, & Corduba, infrà citandi, quòd ſi fortè talem condemnaret: quia aliter fieri non poſſet, tenetur coram populo eius innocentiam iuramento manifeſtare. Nec in hoc irrogatur iniuria falſis teſtibus, nam ſi illi ſcienter faciunt, ſibi imputent, vel ſi bona fide: tamen innocentis ius maius eſt, cui bona aliorum fides nocere non debet. Tertiò fatentur, quòd iudex inferior tenetur ad ſuperiorem vinctum mittere iudicandum, proteſtando aſſeuerenter innocentiam eius. Et ad tempus perſonam iudicis exuendo coram ſuperiore perſonam agere teſtis, poſt delatam illi cauſam, & iudex ſupremus tenetur illum abſoluere. Ita docuit Alexander Ale. 3. part. q. 40. m. 6. art. 2. ad vlt. argum. & q. 34. m. 1. art. 4. Caiet. 2. 2. q. 67. art. 2. ad 4. Cord. lib. 1. q. 37. & alij, quos in ſecunda opinione citabimus. Quod intelligunt ipſi, meo iudicio, quando id poſſet efficere tam iudex inferior, quàm ſuperior, ſine ſcandolo. Quod enim Sotus ait 5. de Iuſt. quæſt. 4. art. 2. quòd poteſt id efficere inferior, ſed non tenetur, quia (inquit) inferior, ſecundùm allegata, & probata, ius habet cauſam terminandi, mihi non placet, nec Cord. nec Sylueſt. imò nec D. Thom. in dict. ſol. 3. imò tenetur illam cauſam ad ſuperiorem remittere, ſi putat id profuturum: quia, vt ſuprà, ex omnium ſententia, poſui, & Sotus concedit, ſi poteſt commodè carcerem aperire, vt innocens fugiat, & ſi poteſt impedire, ne res in iudicium veniat, tenetur id efficere, vt innocentis ſaluti proſpiciat. Cur non ergo poſtquàm res delata eſt, imò etſi innocens condemnatus, non tenebitur quacunque honeſta via poſſit, illum ſeruare ab iniuſta morte, lege charitatis? & ita proculdubio, peccabit mortaliter, ſi ſemel damnabit, negando appellationem, vel ante ſententiam, non remittendo cauſam ſuperiori, illius innocentiam teſtificando. Imò exiſtimat Corduba quòd etiamſi nihil profuturum putaret, teneretur cauſam ad ſuperiorem deferre, vt ipſe euadat iniuſtitiam, ſeque immunem ab iniuſta nece conſeruet, viderit rem ſuperior. Et, vt dixi, ita tenet apertè Diuus Thomas, in dicta quæſtione ſexageſima quarta, articulo ſexto, ad tertium, dum ait: *Teſtes examinare debet diligenter iudex, vt liberet innocentem, quod ſi non poteſt, debet ſuperiori relinquere iudicandum.* Vbi Diuus Thomas verbo, *debet*, vtitur vtrobiq;, at in ſuperioribus verbis pro præcepti debito accepit, igitur in vltimis præceptum declarauit. Aliàs æquiuocatio in tam breui contextu eſſet admittenda. 153 154 155

In eo videtur ſita huius quæſtionis difficultas: An ſi aditus non ſit ad ſuperiorem, vel ratione ſcandali, vel quia longiſſimè abeſt, & res verget, vt ex Indis ad Hiſpanos, vel ratione alterius cauſæ, aut damni, teneatur, vel officium dimittere, & nolle innocentem condemnare, vel 156

spreto scandalo, & damno, illum omnino liberare? Et idem est de supremo iudice: nam cùm ad eum delata causa est, teneatur, non obstante scandalo, vel alio damno etiam proprio, illum, quem certò scit esse innocentem, liberare? In quo duas video contrarias sententias.

PRIMA ergo est, quòd cùm cogitur ferre sententiam, non tenetur officium dimittere, nec aliud scandalum, vel malum pati, sed licitè posset condemnare innocentem iudicialiter, imò non posse eum in conscientia absoluere, tam in ciuilibus, quàm in criminalibus. Ita docuit
157 Diuus Thomas 2. 2. quæst. 67. artic. 2. & quæst. 64. art. 6. ad tertium. Caiet. ibidem. Abulens. super cap. 23. Exod. quæst. 6. Sotus loco citato. Mag. in 3. distin. 33. quæst. 4. Couarru. libro primo Variarum resolutionum, capite primo. Nauar. in Summ. Lat. cap. 21. num. 9. Richar. vt refert Sotus, artic. 3. quæst. 26. sed vt refert Corduba in 4. distinct. 18. artic. 3. quæst. 2. ad primum. Et Bart. l. illicitas. ff. de Offic. Præsid. Ioan. Andr. in suis Nouellis, tit. de allegat. Et Palud. quos refert Sor. Card. & gloss. in cap. 1. de Offic. ordin. Turrecrem. in dict. c. iudicet. Henric. de Gand. Quodlibeto tertio, quæst. 25. Altisiod. & Petrus de Tarantasia, vt refert Corduba. Præcipua ratio huius sententiæ est, quia iudex inquantum iudicat, non est priuata persona, sed publica: ergo non secundùm priuatam, sed secundùm publicam scientiam procedere debet. Non ergo peccat nocentem publica notitia condemnando, nec ob id, officium dimittere tenetur, cùm non ipse, sed leges condemnent: imò illum saluare, esset peruertere leges, & iuris rectissimum ordinem.

158 SECVNDO, quia potest re ipsa criminosum absoluere, modò sit innocens probatus, ergo econtra.

TERTIO, quia aliàs semper posset iudex pecunia corrumpi, & calumniari, & reum absoluere, dicendo se habere notitiam facti, & ita summa esset rerum perturbatio, & reipublicæ confusio.

QVARTO, probat Caietanus, quia plus tenetur iudex curam habere publici officij sibi commissi, quàm vitæ alterius non sibi commissæ: & affert exemplum de occidente inuasorem, qui potest occidere, vt se defendat, quia maiorem curam sui, quàm alterius, debet habere. Denique ait Caietanus, quòd ille non occidit intendendo occidere: id enim, inquit, est illicitum, sicut intendere occidere inuasorem, sed tantùm est per accidens, quia solùm occidit dando operam rei licitæ, & necessariæ, scilicet vtendo officio publico, sicut qui se defendens occi-
159 dit. Vide 3. quæst. 7. cap. Iudicet, & 11. quæst. 3. summoperè ex Ambrosio, & Augustino relato à Diuo Thoma, & Soto super Psalm. *Bonus iudex* (inquit) *nihil suo arbitrio facit, sed omnia secundum leges, & iura pronuntiat, statuis iuris obtemperat*: & infrà: *Sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet negotij natura, obsequitur legibus, non aduersatur: examinat causæ merita, non mutat.* Et ibi Gregorius secundùm quod iudicio per testes constitutum est (ait) sententia definitiua præferatur.

CONTRARIAM opinionem probabiliorem censet Cord. vbi suprà, & tenuit Adrianus Quodlibeto sexto, articulo tertio, & Quodlibeto secundo, articulo tertio. Rosel. verbo iudex, §. decimo octauo, &

ex parte

ex parte sequitur Sylvester, vbi suprà, quam, quia tenendam putamus, placet per puncta explicare.

PRIMO ergo putamus, quòd in ciuilibus, etiam vbi de magna quantitate ageretur, posset iudex innocentem condemnare: in quo prima opinio placet. Non enim in hoc casu condemnatus est rationabiliter læsus: nam pro bono pacis, & ne reipublicæ, legúmque ordo subuertatur, tenetur patienter tolerare sententiam, & temporalis vtilitatis iacturam ferre, imò de facto renuntiasse videtur priuato temporali, quomodo ob commune bonum, cùm se principi subiecit, qui iustè leges tulit, vt secundùm allegata & probata, sententia proferatur. Neque est rationabile, vt probatus reus, licet in re innoxius, velit iudicem officium, aut honorem, aut suam aliam vtilitatem, cùm etiam innocens sit, & nullum crimen commiserit. Et in pari casu innocentiæ magis sibi iudex tenetur, quàm alteri, cùm præsertim in publico sit criminosus. 160

SECVNDO videtur, quòd in criminalibus, maximè in causa capitis, non est licitum talem condemnare, sed tenetur iudex officium dimittere, nec satis esset manus lauare, vt Pontius fecit, cùm innocentem Christum morti addixit ob falsa testimonia. Ita docuerunt Panormitanus & Hostiensis in capite Pastoralis de Offic. deleg. Calder. in dicto c. Nicolaus de Lyra, Exod. 23. Ang. verbo iudicare, §. 7. Cord. & Rosel. citati, & Rodul. & Imol. in là D. Pio, ff. de Reg. iur. & glo. Rai. supplementum in Summa, ver. *Iudex*. Adr. Quodlib. 6. art. 3. & Quodlibeto secundo, articulo tertio, in fine. Ioannes Arbor. libro nono Theosophiæ, capite vigesimo. Corasius libro quarto Miscellanearum, capite vigesimo. Et videtur Sylvester iudex secundo, quæstione quinta, si attentè legatur, quidquid dicat Cordubensis, qui diffusissimè simul, ac resolutè, hanc quæstionem versans, tandem sequitur primam opinionem ab eo recitatam, quam dicit esse Diui Thomæ, & Theologorum antiquorum. Quod scilicet potest talem condemnare concurrentibus duobus. Primùm, quòd iudex sit talis, & in tali casu, quòd cogatur iustitiam exhibere damnando, vel absoluendo. Secunda, quòd nulla ratione, aut vix, potest eum liberare cedendo officio, aut remittendo ad superiorem, aut veritatem diligentiùs perquirendo. 161

IN quo primùm non placet fuisse D. Thomæ, & eorum, quos refert, sententiam: nam D. Thomas, & cæteri, planè de prima opinione fatentur, quòd etiam si possit officium dimittere, sed non tenetur, quin potest per documenta publica iudicare. Vnde Sylvest. planè nostræ sententiæ est, quòd scilicet si potest officio cedere, non potest condemnare, licet Sotus, & alij, immerito fuisse primæ opinionis dicant. Licet enim ipse Sylvester Diui Thomæ sententiam sequi, se putet, tamen fallitur. Quod enim ipse docet, negat planè Diuus Thomas, vt diximus, & ita ipse docet, & benè, esse ferè impossibile, quòd iudex talem posset condemnare, quia est ferè impossibile, quòd illæ duæ conditiones concurrant. Scilicet, quòd cogatur iudicium ferre, & quòd non possit ad superiorem remittere, vel saltem officio cedere. Ita planè nos fatemur, quòd si in casu esset angustijs iudex coniectus, quòd necessariò 162

 incumberet 163

incumberet absolutio, vel condemnatiò, & non posset ad superiorem remittere, nec officio cedere, propter scandalum, vel aliud magnum damnum repentè subortum, posset condemnare, ad vitandum maius malum: magis enim tenetur bono communi succurrere. Ad vitandas enim seditiones, & cædes, posset cogere innocentem moti, vt suprà diximus disputando, non asserendo.

HANC opinionem aliqui probant, quia agere contra scientiam de se, est peccatum, & ita nulla ratione benè fieri potest. Sed facilè respondent authores primæ opinionis, quòd non facit contra scientiam publicam per acta publica habitam, quæ licet sit contraria veritati, tamen
164 ipse, vt iudex, illũ sequi tenetur. Alij probãt, quia occidere innocentem, est contra ius naturale: at posse iudicare, secundùm argumenta publica, & testes, est de iure positiuo, & non potest derogare naturali legi, & ita innocens est absoluendus, vel saltem non condemnandus. Sed mihi non placet hæc ratio, quia quod aliquis per testes iudicetur, de iure naturali est, & diuino, & non solùm conforme, vt dicit Sotus. In duorum enim testimonio stabit omne verbum iure diuino, & naturali, vt dubitatione sequenti dicemus. Quia tamen inter hæc duo naturalia iura, strictius est illud de non perimendo innocentem, quàm de iudicando secundùm acta per accusatorem & testes, ideò rectè probari potest hoc argumento, hoc dimisso, illud esse seruandum. Præcipua tamen, meo iudicio, ratio est, tum quia est contra iustitiam: occidere enim innocentem, intrinsecè malum est, & contra iustitiam, nullo fine honestabile. Quòd enim probetur nocens, non adimit de eius iustitia & bonitate, quidquam. Nostrum enim affirmare, vel negare, nihil ponit in rebus. Quacunque ergo probatione supposita, semper est contra rationem,
165 cum occidere, tum quia est contra charitatem, quia vnusquisque tenetur lege charitatis, vitam proximi anteferre temporali vtilitati. Ergo cùm necesse est, vel innocenti mortem inferre, aut officium dimittere, tenebitur iudex hoc præeligere, & ab actu iudicandi cessare.

HANC sententiam probat Corduba sexdecim rationibus, satis prolixæ, sed omnes ferè eò tendunt, quòd quia ille est verè innocens in re, licet in probatione testium nocens, puniri non potest: cùm lex iubens occidere malefactorem non propter testes, sed principaliter propter crimen commissum, vt puniatur, edita est; alioquin esset iniusta. Cùm igitur præcipua condemnationis causa, & conditio non subsistat, iniquum est, & contra legum intentionem pœna plectere huiusmodi hominem. Vnde si esset lex expresè disponens, vt omnis
166 qui probaretur per duos testes esse malefactor, puniretur, etiamsi reuera, & certò esset innoxius, iniqua foret, atque scãdalosa. Cui adde, quòd sicut ad iustum iudicium exequẽdum requiritur ex parte iudicis iurisdictio, & legũ auctoritas: ita & non minùs necessariò, sed multò magis requiritur ex parte rei puniendi crimen & delictũ: at quãuis esset probata iurisdictio, & legũ auctoritas per testes, aut alios consultores, liceret iudici iudicare, si certissimè sciret eos falsò dicere, & cõsulere: multò igitur minùs sufficiet crimẽ probatum, si iudici manifestò cõstat falsi

criminis

criminis deponere. Desino igitur omnes alias eius rationes quas cum sigillatim examinauissemus parum roboris habere opinamur, eásque quemadmodum solui possunt monstraremus, nisi vereremur in idem incidere prolixitatis vitium, quod reprehendimus. Ea etiam omnia, quæ ab eo collecta sunt ratione 11. ex sacris literis, quibus sæpè dicitur iudicium faciendum esse secundum veritatem, & huiusmodi, non cogunt. Iuxta veritatem enim iustè ac rationabiliter præsumptam, & per 167
publica acta habitam fieri, satis esse docebunt D. Thom. &c.

Ad argumenta primæ opinionis. Respon. hoc animaduerso, quod paulò ante dicebam, quòd tum demum tenetur non cõdemnare. Cùm dimittendo officium possit à tali actu abstinere. Si enim non posset vel ob scandalum, vel alium publicum iustúmque metum: posset secundum allegata iudicare. Tum enim priuatum bonum innocẽtis non est cum publico malo conseruandum: sed communi bono præferendum. Sed rogas, an cùm timet iudex damnum personale, scilicet, quod ipse occidetur, vel à superiore, vel à populo nisi sententiam ferat, an tum possit condemnare innocentem? Respondet Rosella, vbi suprà, Quod licitè potest condemnare. Sed id reijcit Sylu. Quia quamuis liceat me prius, quàm proximum defendere, & ita me defendendo inuasorem occidere, sed non inuasorem, non licet occidere. Alias liceret 168
mihi occidere aliquem, ne ego occidar à tertio, & ita putat quod potius iudex debet mori ne condemnet. Item, quia vt suprà probauimus ad propriam vitam tuendam, non licet innocentem occidere. Itẽ quia alias excusaretur Pilatus Christum occidens ad vitanda scandala, & damna propriæ personæ. Res est difficilis: hoc tamen de Pilato non cogit, quia ille non habebat sufficientes probationes, vnde ipse dixit *nullam causam mortis inuenio*. Maximè quia poterat remittere ad superiorem. Secundum nostram ergo sententiam planè confiteri oportet, non licere in eo casu illum condemnare. Non enim licet occidere innocentem ad propriam vitam saluandam, vt suprà ostendimus. Imo in casu scandali, qui nostram sententiam sequuntur, putant non esse occidendum. Quod latè Cord. ostendit 1. & 2. ratione pro sua opinione, & in sol. ad 3. secundæ opinionis, quod aliqui intelligunt, quando esset 169
priuatum scandalum. Tunc enim non est rationabile vitam innocenti auferre ob illud Maximè: quia est reparabile: at cum est publicum scãdalum, videtur vt suprà dixi, occidi posse, cùm probatus sit criminosus, & rationabiliter præsumatur à populo, vt talis: rationabile non est, vt vnius vita totius populi saluti & paci præferatur. Nec propter hoc excusamus eos, qui Christum innocentem occidi petierunt, vt in 1. huius dub. p. satis ostendi. Neque eos qui decreuerunt dicentes. *Expedit, vt vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat*. Illi enim non loquebantur de intetitu spirituali proximorum, quibus reuera expediebat Christi mors, vt saluarentur, quamuis Spiritus sanctus eorum ore loquens, id intendebat, sed loquebantur de bono & pace temporali reipubl. ad quam Christi mortem necessariam esse decernebant. Neque 170
nquam ij excusantur per supradicta à nobis. Nam Christus non so-

dum re erat innocens, verùm etiam nomine & fama apud sapientes & probos. Nec fuit legitimè conuictus (vt suprà dicebam.) Vnde Pilatus. *Quid enim*, inquit, *mali gessit? Nihil dignum morte in eo inuenio.* Et ita potius innocentia erat probata, & euidens euidentia facti, & ita scandalum erat irrationabile, & ex malitia cui per mortem innocentis occurrere non oportebat. Et ita fatemur non licere innocentem re, & opinione ob quamcunq; populi seditionem, vel scandalum sedandum interimere. Est enim irrationabilis, & malitiosa seditio, & scandalum. Secus est cùm commune bonum periclitatur ob extremam necessitatem, de quo suprà dub. 1. disputando non asserendo, loquebamur.

IMO nec in casu scandali totius populi occidi posse putat Cordu. ratione 1. & 2. pro sua opinione, & in solutione ad tertiam rationem secundæ opinionis. Quod mihi magis placet. Ob nullum enim scan-
171 dalum vitandum, est malum admittendum. Maximè, quod intrinsecè tale est. Sicut nec mentiri, aut adulterati pro scandalo vitando licitum est. Et sicut probatum innocentem occidere. Quoad peccatum enim, & iniuriam idem esse prorsus docuimus probatum esse, vel non esse nocentem, vt Cord. latè prosequitur, & ita potest & debet præferri priuatæ illius vitæ necessitas populi. Per quæ facile patet ad argumenta. Ad primum, quod Sotus basim appellat omnium, respon. fateri nos in communi, & ex natura rei, vt Ambros. August. & Greg. locis citatis, & iura ciuilia docent, teneri iudicem causam iudicare, secundum fidem eorum, quæ probabuntur. At in particulari casu, cùm innocentem occidere oportet, ius naturale strictius præcipit oppositum.
172 Iura enim & doctrinæ dantur de iis, quæ vt plurimum accidunt, non de specialibus casibus.

SECVNDVM argumentum dubit. sequenti satis lucidè soluitur. Absoluere enim criminosum priuata scientia talem cognitum non habet inseparabilem malitiam, imo pietatis opus esse potest, sicut reuera habet occidere innocentem. Aliter illud argumentum ab aliis proponitur, sicq; proponit Cord. pro D. Thom. sententia in secunda ratione secundæ opinionis. Quia secundum iura nó licet condemnare criminosum scientia priuata cognitum, si non est publicè probatus, vt talis: sed innocens iudicatus: ergo nec licebit innocentem priuata scientia talem absoluere. Huic enim rationi eodem modo respon. Absoluere enim non habet indebitam & iniustam materiam, vt patet, sicut habet condemnare. Et secundo, vt Cord. respon. Fatendo consequentiam: non enim licebit per sententiam absoluere. Nos enim in tota
173 hac quæstione non intendimus docere posse talem innocentem per sententiam absolui, si nocens probatus est. Nó enim absolui nec condemnari debet. Non absolui, ne populus scandalizetur, cùm probatum hæreticum, vel homicidam, aut latronem videat impunitum relinqui. Non condemnari, quia non minus est contra ius naturale, & iustitiam. Sed aliter de facto liberato, si inferior est remittendo ad superiorē, vel examinando diligentius testes, vel aperiendo secretò carcerem, vel dimittendo officium, vel sustinendo aliud damnum in re familiari.

familiari. Et per se si supremus est, vel benignè ex gratia à pœna liberando, vel iubendo ne procedatur in causa, vel secretò dimittendo, quasi ille aufugerit, &c.

Ad tertium respon. quòd dimittendo officium, & iurando innocentiam illius, non potest calumniari, sed vehementer laudari.

Ad quartum ex Caiet. Respon. falsum esse quod plus curæ habere debet de officio, quàm de proximo innocente. Licet enim verum 174
sit, quod non tenetur incumbere proximo conseruando, sicut tenetur officio incumbere, quod est suæ curæ commissum: tamen tenetur non lædere proximum innocentem, etiamsi iactutam faciat officij, imo & vitæ propriæ. In eo sensu verum est, maiori curæ sibi officium esse debere, quàm proximum. Quia ratione alterius, etiam ad eius vitam saluandam, nihil contra sui officij rationem agere debet. Culpa enim ac peccatum pro nullo etiam amicissimo, admittenda est. Adde, quod, vt ait, Cordub. in solu. ad primum. Licet magis ei conueniat cura sui officij, quàm alendi vitam alterius: tamen sic suo officio vti potest, vt non sit in præiudicium tertij, & circa indebitam materiam: sed iustè officio vtendum est. Maximè, quia in eo, quod dicit, vti officio suo petit principium. Hoc enim erat probandum, cùm potius faciat contra officium, & contra ius naturale innocentem morti deputando. De- 175
nique aliud est, non alere vitam proximi, aliud directè auferre, & lædere. Maiorem enim curam habere debet, ne lædat, quàm vtendi officio proprio.

Exemplvm verò Caiet. de occidente inuasorem, extraneum est à proposito. Quia ille est aggressor, & nocens, & non in necessitate: sed in propria iniquitate constitutus. Quod verò dicit non occidere ex intentione, infra probabimus esse friuolum. Et id satis à Cord. impugnatur in solut. ad primum argumentum secundæ opinionis. Affert etiam Nauar. cap. Pastora. de offic. deleg. §. quia vero. Vbi In- 176
nocen. 3. præcipit esse exequendam sententiam, etiamsi sciat esse iniustam, scientia inquam priuata. Respon. Primò ibi esse sermonem de ciuilibus. Quod patet, cùm sit sermo de sentétia delegati Papæ & ordinarij. Secundò, quia potius nostra colligitur sententia, quia est sermo de executore. Potius enim colligitur, quod si esset cognitor causæ non liceret. Et ideo inquit. Attendentes, quod non cognitio, sed executio causæ ei demandatur, & ordinarius tenetur obsequi delegato, ideo, &c.

Ex ijs colligo primum immerito docuisse Couar. num. 7. illatione 2. nullo pacto congruè distingui posse inter ciuilia & criminalia, vti nos distinximus, distinguíque Host. Innoc. Calder. Panor. Felinus in d. §. quia verò cap. Pastoralis. Vt enim diximus satis aperta est discriminis ratio, siquidem, cùm de re familiari agitur, ius naturale postulat, ne iuris ordo confundatur, vt vnusquisque ciuis iuri sui cædat, tolleret quàm patienter sententiam iuxta publica acta, nec iudex officium dimittere, vel rem familiarẽ perdere oportet vt hoc ipsum in altero seruet, at cum de membro, aut vita agitur, in naturale, & ratio præseri-

bit, ne propter officium, aut res temporales, quas contemnere oportebat eum, quem verè iustum, atque innocentem cognouit mortis supplicio deputet, quod certè rationi, & legibus aduersum est.

177 SECVNDO, ex his patet esse verum homicidam, & ad restitutionem teneri iudicem talem hominem condemnantem. Cùm peccet contra iustitiam, etiam in casu prædicti scandali, quod ex supradictis satis est planum. Quid verò restituere teneatur infrà dicemus cap. 1. lib. 3.

ILLVD animaduerto Cord. licet in tota illius 3. opinionis longissima probatione quamuis eam acriter tenuisse ostenderit: tamen in fine d. q. D. Thom. sententiam probabiliorem, & sequendam censet.

QVINTA dub. econuerso est. An liceat condemnare ad mortem criminosum re ipsa nocentē, tamen opinione, & publica scientia innocentem? v. g. occidit quis fratrem suum, vidit solus iudex, non potest
178 legitimè per acta publica conuinci. An talem liceat publica authoritate occidere? Accipe aliud exemplum. Aggressus est quis reginam, non potest probari, vel si potest non oportet ad publicum iudicium prodire. An possit iudex saltem supremus sine strepitu iudicij talem occidere? Pro explicatione animaduerto duo esse præcipuè de iudicij solemnitate. Primum est defensionem parti concedere eam citando, & audiendo. Alterum est, testibus causam probare. Omitto alia, quæ planum est, non esse de iure naturali. Circa primum quidam sunt, qui sine
179 vlla dubitatione defendunt supremum iudicem sine citatione vel aliquo processu, etiam occultè facto sua sola priuata scientia posse condemnare. Quos optarem ita acres in probando se exhibere, atque fuerant in asserendo. Sed potest iudicio meo probari hæc sententia: quia iudicium principis ex se est certius, quàm duorum testium, cùm sit vices reipubl. gerens & cui ob maiorem prudentiam, & probitatē, respublica commissa est. Quod licet re ipsa, quandoque non ita sit: tamen ita præsumere debemus, & ob id dici solet, quod in dub. pro prælatis est
180 iudicandum. Ob id etiam legislator est, & rerum omnium moderator, tanquam si eius iudicium multis priuatis sit præferendum. Si ergo illius iudicium priuatum tantam vim habet, æquale profectò (vt minus) esse debebit iudicio priuato duorum hominum, & ita sua scientia priuata valebit sine vlla solemnitate condemnare. Vnde in multis congregationibus suffragium rectoris vel alterius superioris pro duobus valere cernimus. Quare si delictum fieret coram iudice, posset in flagranti eum iubere occidi. Secundò, id probari posset, quoniam istæ iuris solemnitates in iudicando iure humano sunt introductæ, saltem gentium, quo diuisa sunt regna, & reges introducti, non autem iure naturali aut diuino. Licebit ergo regi, si non de sua ordinaria potestate, vt prima ratio probare nitebatur, saltem dispensando in legibus id efficere.

TERTIO, denique, quia quando condemnandus est innocens re ipsa, potest, imo tenetur iudex illum sua priuata scientia vtendo liberare. Poterit ergo eadem ipsa scientia priuata condemnare, cùm contrario

trariorum eadem sit disciplina, & potestas. Ligare enim & absoluere 180
eiusdem sunt potestatis.

MIHI sanè aliter videtur sentiendum, quod vt soleo per puncta, claritatis gratia, explico. Primùm ergo mihi videtur, quòd omnis solemnitas in iudicio requisita præter illas duas, est iure humano introducta, vt est accusatio, terminus ad respondendum, scriptura & instrumenta publica, &c. Et id probatione non eget. Cum non ius naturæ nec diuinum id postulet. Secundò, existimamus in his solemnitatibus non posse iudicem inferiorem dispensare, sed tenetur ordine iuris procedere per accusationem, scripturam publicam, &c. supremum tamen posse illas in iudicio dimittere. Quod docuit Couar. 1. Var. cap. 1. num. 7. §. Tertium etiam, Ant. 3. par. tit. 9. cap. 15. §. 1. Horum ratio est etiam manifesta: cùm solum is, qui legem tulit, non inferior, qui solum est executor & custos, possit contra legis ordinationem facere. Vnde 181
colligitur male facere iudices inferiores, qui occultè informationem, & attestationes accipiunt contra aliquem, & cum inauditum morti etiam condemnant, in quo planè eos peccare non dubitamus. Ita Alcocer in sum. cap. 26. §. *y no basta*, & tenetur ad restitutionem, vt infrà dicemus. Cum sequatur proximo damnum ex omissione eius, quod ille ex officio facere tenebatur. Sicut testis in iudicio non dicens testimonium pro innocente, &c. Tertiò putamus, quòd si crimen est omnino improbabile, non potest etiam supremus iudex morte punire. Maximè non citatum & defensum, & ita esse homicidium iniustum. Ita sentit Caiet. in sum. verb. homicid. Sot. 5. de Iust. q. 1. artic. 3. ad 1. & q. 4. art. 3. Nauar. cap. 25. num. 10. Sylu. iudex 1. q. 5. d. 2. Merc. lib. 6. c. 4. §. Io. 2. Ant. 3. part. tit. 9. cap. 15. §. 3. cit. Cord. lib. 1. quæst. 37. ad 2. rationem 2. opin. & circa fin. q. Ant. Gom. in l. 76. Tau. num. 9. & Couar. vbi suprà, & in pract. cap. 26. num. 6. D. Thom. 2. 2. quæst. 67. artic. 3. ad 3. Castr. 14. de hæresi. ver. tyrannus §. Rursum. Neq; vllum legi qui oppositum sentiat. Rationem huius sententiæ reddunt Caiet. Nauar. & alij, quia sententia est actus publicus, aliàs esset iniusta, si à priuata fieret authoritate. Debet ergo procedere ex scientia publica, alioquin, 182
nec causæ essent sibi inuicem causæ, dum potestas est publica & scientia priuata, nec adhibentur causæ commensuratæ effectui, dum actio potestatis publicæ ponitur exire à scientia priuata. Et ita requiritur processus per partis saltem citationem, & testium depositionem. Sed hoc non conuinceret. Nam dici posset, quòd scientia priuata principis æquialet publicitati duorum testium, & quòd eo ipso, quòd est princeps non priuata sed publica est, & ideo potest liberare innocentem sua sola scientia talem, vt quæstione præcedenti diximus. Ratio ergo est meo iudicio, quia defensio rei, & testium probatio est illi debita iure naturali vel gentium, vt Sylu. voluit: in quo tamen princeps dispensare non potest, vt patet. Quod verò sit de iure naturali, probo ex Clem. Pastoralis §. verum. *Præsertim*, ait Clem. *de crimine grauiter delato, defensionis (quæ à iure prouenit naturali) facultas adimi non valet. Cum ea* 183
tollere in particulari non liceat, quæ iuris naturalis existunt. Et in cap. Deus

2.quæst.1.*Diuino exemplo monemur, ne indiligenter, probata & discussa causa iudicemus* & infra. *Si Deus enim cognitor omnium*, &c. Vbi insinuatur esse ius diuinum, ne sine probatione aliquis iudicetur. Et eadem q. sic dicit Melchiades Pont. *Primum probate postea charitatiuam sententiã proferte, & quod vobis non vultis fieri, alteri facere nolite*, vbi etiam sequitur esse ius naturale iuxta illam naturalem legem, *quod tibi non vis*, &c. in cap. Qualiter elect. 2. de accusationibus. *Vnde videmus Deum non protulisse sententiam contra Adam, nisi prius vocatum & auditum ac defensum.* Et Euaristus Papa Epist. 2. ad omnes Episcopos, & recitatur in cap.
184 Nullum 3.quæst.5. *Nullum* (inquit) *ante veram iustámque probationem iudicare, aut damnare debemus, teste Apost. qui ait. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum*, ad Rom. 14. Et Eleuterus Pontif. in cap. iudicantem eadem causa, & q. *Iudicantem* (ait) *oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere, interrogandi, respondendi, obijciendi prabita patientia.*

RATIONE verò hanc sententiam probo, quia auferre ab aliquo arma, quibus se iustè posset defendere, est directè contra charitatem & iustitiam. Constat autem reũ antequam sit legitimè conuictus, posse iustè se defendere, vel negando, cùm secretum sit delictum, seclusomendacio, vel alia via iusta. Qui ergo non audiendo, hæc iusta arma illi aufert, facit contra ius naturæ non minus, quàm si ab eo ensem subriperet, quo solo se poterat defendere à morte, & eo ablato occidendus est. Nihil enim refert, vel armis, vel rationibus de salute dimicare. Nec etiam illam rationem Caiet. & doctorum omnino infirmam putamus. Nam reuera non videtur, quod talia delicta occulta sint hu-
185 mano iudicio subiecta, Sed tantum diuino, iuxta illud Apostoli, *Nolite ante tempus iudicare, quoad vsque veniat dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum*, &c. Habet enim se quod ad iudicium humanum attinet, velut innocens. Quod si absoluere potest, & tenetur scientia priuata cognitum innocentem, vt suprà probaui, non inde conuincitur posse condemnare nocentem cognitum scientia tantum priuata. Quia illum non absoluit authoritate publica, sed priuatà lege charitatis & iustitiæ de facto, (vt suprà dub. præcedenti dicebamus) qua tenetur proximi salutem conseruare. Est enim animaduertendum esse verissimam illam doctorum sententiam, quod cum potestas sit publica, non nisi notitia publica prodire in actum potest, siue in fauorabilibus absoluendo, siue in pœnalibus condemnando. Oportet enim causas esse sibi inuicem causas, & causas proportionari effectibus, vt doctè Caiet.
186 docuit. Exigit enim actus publicus, vt à voluntate & notitia publica proficiscatur, sicut à commensurata causa. Cùm ergo ad condemnandum non sufficiat priuata potestas, sed publica interuenire debeat, cõsequens est: vt neminem damnare possit, nisi per publica documenta id sit probatum: at ad liberandum aliquem à morte, vel alia pœna non est necessaria publica authoritas: sed priuata authoritate liberari, & defendi potest proximus & debet. Vnde planissima differentia constat, cur absoluere debeat, id est, non cõdemnare reuera innocentem, obligante

gante ad id priuata charitate & iustitia commutatiua, non tamen possit condemnare partem inauditam, & de crimine non probato, quod authoritas publica facere non potest, quæ tamen ad occidendum est omnino necessaria. Quibus rationibus, & iuribus illorum sententiam aliàs doctissimorum, quos vehementer illam sententiam, vt veram teneręs vidi, falsam esse apparet. 187

AD argumenta tamen nostra, quæ pro eorum sententia vrgere videntur, antequam respondeam, placeat interrogare. An hoc naturale ius ita sit strictũ, vt non patiatur interpretationem, vt lex nõ mentiendi: an verò aliqua epicheia bonum reddi possit? Nauar. & Caiet. hanc difficultatem tangunt, & vterque negando respondet. Siue enim sit propter scandalum vitandum, ait Caiet. fieri non potest, vt si iudex dicat morte quidem mereri clarissimè, sed vt honor illius familiæ & dignitas seruetur, & vt scandalum vitetur. Siue pro magna aliqua causa, fieri quidem potest, ait Nauarr. dummodo processus fiat secretò, vbi partes rei agantur ipse personaliter non citetur, nec audiatur.

EGO sic dicendum putarem. Primò si crimen est publicum sine citatione, defensione, & processu potest cõdemnari & puniri. Ita docuit Nauar. & nullus negat. Et ratio est meo iudicio: quia ille non potest se iure defendere in iudicio, negando factum, vel alia via licita. Quia si post duorum testimonium iustè negare non potest, minus poterit post omnium fere testimonium, & ita non adimitur illi iusta aliqua defensio. Et idem est dicendum de iudicibus, qui repertos in flagranti delicto publico, vt latrones in viis statim suspendi iubent. Interuenit enim ibi (ait Caiet.) notorium facti, loco accusatoris & testium, faciens publicam scientiam, & excitans publicam potestatem ad publicum iustitiæ actum. An autem id sit contra charitatem, quia negatur locus sacramentorum, statim dicam. Id tamen intendimus non esse contra iustitiam, nec ad restitutionem obligari. Ita habetur expressè in c. Bene, de Elect. vbi Innoc. 3. sic dicit. *Contra processum verò legati facere videtur, quòd non citatis Episcopo, & eius fautoribus processisset.* Porro excessus notorius examinatione non indiget. Et ita docet ibi Panorm. idem in cap. Cum olim, de Re iud. & ibi Felin. colum. 5. & cap. Ad nostram, de Iureiur. 188 189

SECVNDO videtur, quòd si reus ita esset potens, vt capi non posset, non vocatus, & non defensus condemnari posset in absentia. Ita fatetur Sylvest. homicidium 1. q. 5. Quem locum immeritò suprà dicti contra nostram sententiam adducunt. Non enim est contra nos, cùm nos, locuti sumus, quando reus citari potest, & comparere vult, vt se iustè defendat. Et ita non est sine iure propriæ defensionis spoliandus: at ille potens, nec turò vocari potest, nec vocatus compareret, & ita intelligitur nolle iustã defensionem. Quare non tenetur Rex illum dimittere si occultè occidi potest. Vnde sibi imputandum est non regi. Et idem docuit Nauar. num. 11. & glos. singularis in l. antepenult. ff. In quibus caus. mai. laudata per Rauen. in cap. 1. de Caus. poss. idem Dec. in cap. ex parte 2. de Offic. deleg. col. 2. Modo tamen ait Nauarr. 190

allegari,

allegati, & probari curet pro absente quæcunque possunt.

TERTIO videtur, quòd si in futurum damnum impenderet regi vel reipubl. vel alicui tertio innocenti, posset occidi occultè. Tum enim non videtur occidens potestatiua iudicis, sed vtitur iure defendendi innocentem. Si enim id facere posset priuatus homo ad sui defensionem sine strepitu iudicij, quando scilicet non est aliud remedium, vt infrà dicemus, quanto amplius reus ad sui, vel aliorum tutelam & defensionem? Igitur in casu in quo crimen est secretum, licet à principe cognitum, & reus non est potens, aut rebellis, sed compare-
191 ret, si citaretur, nec pendet damnum in futurum. Nunquid poterit inauditus, & indefensus condemnari propter aliquam magnam causam? putà quia aggressus est reginam, etsi citetur, & processus fiat, diffamabitur regia persona, vel sequetur alia reipubl. perturbatio, aut damnum. vt si criminosus esset filius imperatoris regis, aut supremi principis reipubl. quem non sine magno scandalo puniri contingeret, an tunc occultè perimi posset? Nauar. Caiet. & Merc. id condemnant locis citatis & in id inclinat Sot. quæst. illa 1. artic. 3. ad primum. Ait enim esse contra ius naturæ contra inauditam partem, & indicta causa ferre sententiam, etiamsi reus esset perniciosissimus. Verumtamen Couar. & Cord. locis citatis dicunt fieri posse ob criminis atrocitatem, & ita videntur magis ad vindictam, quàm defensionem alludere.

MIHI distinguendum videtur. Nam vel delictum est probabile, vel non, sed est vel omnino secretum, aut vnus tantum testis. Si primum, id est si plenè probari posset, tunc videtur locum habere Epicheiam, & ita occidi posse secretò veneno, vel alia via, non citatum &
192 defensum. Tunc enim non auferetur ab illo iusta defensio. Nam si probaretur, vt potest illa citatione & defensione nihil proficeret, nec iustè si posset aliqua ratione defendere: Si ergo ex probatione graue instat scandalum, illa dimissa poterit occidi, ac si facta esset, vel saltem secretò posset fieri, si inconueniens non esset. Nec illi fit iniustitia, cùm sciat princeps nullam reo competere defensionem, & communi bono prouideatur vitando scandalum & rempubl. purgando criminosis hominibus. Et in hoc casu veram puto sententiam Couar. & Cord. vbi suprà. Quam in terminis tenet Greg. Lop. in l. 4. tit. 2. part. 7. & ita sensisse videtur Nauar. Si verò non potest sufficienter probari crimen, si iudice procederetur, videtur vera sententia Nauar. Caiet. &
193 Sot. ita vt sit intrinsecè malum atque iniquum. Si enim damnum non pendet in futurum nec peccatum est publicum, & reus vult comparere in iudicio, & se defendere quantum honestè & licitè potest, magna illi fieri iniuria videtur, si propria arma; & vnica iusta vitæ tutela sibi auferatur. Ex quo enim non potest conuinci per testes iudex etiam supremus non potest eum condemnare: sed est quoad humanum forum velut innocens, licet quoad Dei iudicium nocens. Iudex enim tenetur ex D. Thom. & ferè omnium sententia secundum allegata, &
194 probata, & non aliter iudicare. Ius ergo habet ille ad vitam, dum ille nihil probari potest mali gessisse, & ita princeps reus esset homicidij,

& se

& restitutionis onere teneretur. Secundò id probo alia vrgenti ratione: quia Rex priuata scientia potest delictum punire, cùm publicè sit probatus innocens, teneretur ille publicè delictum confiteri. Quia si iudex iustè procedit, & condemnat, non posset reus veritatem negare, & sententiæ iustè latæ, non parere. Cùm ergo nullus dicat illum teneri delictum confiteri, & sententiæ mortis parere, dum nihil per testes aduersus ipsum probatum est, imò est innocens publicè iudicatus, sequitur, nec iudicem posse pœnam infligere. Non enim est aliqua ratio, quæ cogat bellum concedere vtraque ex parte iustum. Et huius etiam sententiæ fuit Merc. qui loco citato fatetur esse idem in hoc casu, atque occidere innocentem. Solum enim inquit Merc. diuinę iurisdictioni subest talis peccator. 194

FORSAN de ciuilibus concedi posset dicta sententia, sicut diximus de reuera innocente, si causa aliqua iusta subesset sic iudicandi. Secus si non esset, quia vt rationes factæ probant certè ratione illius delicti nulli humanæ iurisdictioni est subiectus. Vnde nec in his vult Nauar. id concedere. Grauiter enim peccare docet principem, qui sola scientia priuata priuat aliquem bonis temporalibus non ad nutum à mobilibus, vt beneficiis, honoribus. Quamuis, vt dixi verius videtur, quod dixi de iis temporalibus, aliàs nequit intelligi, cap. Pastoralis. §. Quia verò. Vbi expressè dicit Inno. §. esse exequendam sententiam ab Ordinario, quam delegatus tulit, etiamsi sciant esse iniustã, id est, scientia priuata. Si enim sciẽtia publica sciret in ciuilibus vel priuata in criminalibus peccaret grauiter, si ab executione non subsisteret. Et ita videtur iniustè illi pœna infligi. Secus si non esset imponenda pœna, sed solum cogendus ad restitutionem vt quia scit rex priuata scientia illũ debere alteri summam, quam tamen non vult soluere, nec probari pôtest debitum. Tum enim planè Rex, imò quicunque iudex potest, & debet illum cogere ad soluendum, eo quòd, tunc non vtitur iure vindictæ, & potestate iudiciali, sed iure defensionis rerum proximi ab iniusto inuasore, & possessore, quod etiam priuatus facere posset, si id eo modo exequi integrum esset. 195

Ex dictis facile soluuntur argumenta in contrarium. Ad primum respon. quòd scientia principis priuata non facit publicum crimen, licet illi regulariter magis sit credendum, quàm alteri de populo: sed semper delictum dicitur secretum, & est. Aliàs teneretur delinquens confiteri in iudicio, quod non est dicendum. Vnde Eugenius Roma. Pontifex in c. Si sacerdos de Offic. iud. ord. *Si sacerdos* (inquit) *scias pro certo aliquem esse reum alicuius criminis, vel si confessus fuerit, & emendare noluerit, nisi iudiciario ordine probetur, non debet eum arguere nominatim*, &c. Quia non vt iudex scit, &c. 196

AD secundum, quòd citare, & audire reum, & non nisi sufficienti testimonio condemnare ad mortem, non est ius humanum: sed naturale & diuinum, satis responsum est. Et licet esset humanum, vt Syluest. docuit verb. bellum. §. vltimo, quod tamen falsum est, tamen non potest tolli adhuc per Imperatorem, vt ibi docet Sylu. Est enim omnium 197

gentium consensus, qui quasi naturalis iuris vim habet. Vnde minus bene docuit Ang. verb. defensio. §. 1. esse de iure gentium, l. ciuili, & quod posset tolli per aliud ius. Nec enim est de iure gentium, vt Syluest. docuit. Probauimus enim esse de iure naturali, & expresse id docuit Caietan. Sot. & Nauarr. cita. & Merca. & glos. in extrauagan. 1. de dolo. & contumacia.

Sed dubitari potest an certus numerus testium sit ita necessarius, vt nec supremus princeps possit sine tali numero condemnare? & tota quæstio est de numero duorum testium. Nam plures requiri tantum est iuris ciuilis solemnitas. Sed nec duo requiri videntur iure naturali.

198 Primum mihi videtur esse de iure diuino, & id certo tenendum iuxta dominivocem, *in ore duorum, vel trium stabit omne verbum.* Et ita principem etiam supremum in ea dispensare non posse in causa sanguinis, nisi vt suprà dixi Epicheia declarando, quando scilicet reuera sunt testes, & probari potest, sed non oportet ob scandalum, &c. Quod vt suprà dixi, non posset facere inferior iudex. Licet enim quoad declarandum ius naturæ idem ferè sit de illo, & supremo iudicium; tamen non potest hic, sicut ille ciuilis iuris solemnitates prætermittere, pro libito. Si tamen remitti non posset sine scandalo causa ad supremum, posset etiam ipse dicta Epicheia vti. Si verò probari non posset, vt suprà dixi. Neque ob scandalum vel aliam magnam causam non esset ei eitum. Tum enim habet verum; vtilius scandalum nasci permittitur,
199 quàm veritas deseratur, scilicet vitæ huius. Esset enim scandalum acceptum. Quamuis non video, quod scandalum esse possit, vbi delictum est secretum & omnino improbabile.

An verò sit etiam de iure naturali duos esse testes? Mihi videtur esse de iure naturali. Non enim est maior ratio cur vni testi magis, quàm reo credatur. Maximè vbi non est specialis accusator. Et maximè etiam in causa mortis, vbi ipsum naturæ ius & mutua charitas, & societas hominum non permittit, ita facilè hominem ad mortem condemnare. Maximè etiam: quia ex natura rei, & per se loquendo vnius hominis iudicium fallibile est; duorum autem vel trium, licet per accidens ex malitia, vel ignorantia quandoque fallatur: per se tamen, & vt plurimum verum est. Vnde quod ait Cord. in qq. quæst. illa 27. in respon. ad 6. rationem 6. opinionis, probare non possum. Ait ille, quod illud *in ore duorum, &c. valet in lege noua quatenus est morale, ad hunc sensum ne scilicet quis condemnetur, nisi sufficienti testimonio: quatenus autem est iudiciale,*
200 *quod scilicet duo, vel tres testes sufficiant, hoc non habet vim in lege noua, nisi secundum quod humana lege ordinatur. Nam quandoque plures, quandoque pauciores, requiruntur.* Hæc ille. Ex quibus verbis nonnulla displicent: placet vnum. Displicet tamen eo quod dicat, quatenus iudiciale, non habere vim in noua lege: Si quidem à Christo confirmatum est Matth. 18. & à Paulo obseruatum, & prædicatum 2. Corinth. 13: *Tertio veniam ad vos, vt in ore duorum, &c.* Secundo: quia non explicat Cord. quod inuenitur. Ait enim sensum illorum verborum, vt morale præceptum

continent

continent esse, ne quis condemnetur, nisi sufficienti testimonio. At hoc est, quod quærimus, quodque explicare deberet, ipse Cord. An moraliter, idest, secundum dictamen rectæ rationis sufficiant duo, & an requirantur tres. Denique: quoniam falsum est in aliquibus causis, minus requiri, in qua enim rogo causa, minus, quàm duorum testimonium sufficiet? Vnum igitur placet, quod ille tangit, sicque explicandum censeo. Possunt enim prædicta verba intelligi duobus modis negatiuè scilicet, & positiuè. Negatiuè quidem, vt sensus sit. Non minore quàm duorum, vel trium testium numero, quis condemnetur. Quasi ibi non sit sermo de testibus, qui sufficiunt, sed de testibus, qui sunt necessarij. Et tum putarem non modo, esse de iure diuino: sed etiam de iure naturali. Ratio enim ita præscribit, eos testes requiri, ac necessarios esse, vt contra rectam rationem, & ius naturale sit, minori testimonio condemnare, vt suprà ostendi. Positiuè, ita vt sensus sit, duorum testimonium, satis est, ad conuincendum quempiam: ita, vt sit sermo non solum de eo, quod requiritur, sed de eo, quod sufficit. Hoc enim significat illud verbum, *Stabit omne verbum*, id est, habebitur, sufficienter firmum. Nec refert meo iudicio, quod in quibusdam causis plures exigantur. In hoc enim, non fit contra Dei præceptum. Illud enim diuinum ius in communi, & per consequens regulariter seruandum, recipit interpretationem, vt nempe secundum personarum, locorum, & circunstantiarum varietatem plures exigi possint testes, licet non pauciores, quidquid Cord. dicat. Sicut iure diuino & naturali, vt aliquis reus sit homicidij satis est, habere integrum, & perfectum rationis vsum, & discretionem: tamen potuit humanum ius ante certam ætatem decem & octo, vel viginti annorum decernere, ne quispiam morte mulctetur. Sicut etiam iure diuino matrimonium sine Parrocho & testibus validum esset, tamen potuit Ecclesia ob commune bonum irritum reddere, non diuinum & naturale ius mutando: sed interpretando. Sic igitur potuit in aliqua causa plures exigere, quàm aliàs iure naturali & diuino exigerentur, ob commune bonum, siue ob grauitatem causæ, & pœnæ, siue ob dignitatem personæ accusatæ, siue ob leuitatem testium, &c. 201 202 203

SEXTA dubitatio sit specialiter de restitutione. An in casu quo mortaliter peccat talis condemnans scientia priuata, teneatur ad restitutionẽ? Quod enim teneretur facile deduci videbatur ex suprà dictis. Cùm sit verè homicida, & per consequens peccet contra iustitiam. Alcocer tamen in summa c. 26. versiculo *y no basta*, docet peccare mortaliter sed non teneri ad restitutionem. Primum probat: quia condemnat sine sufficienti probatione, quæ ex processu constet. Quod verò non teneatur restituere probat. Quia cùm pars reuera haberet iustitiam non tenebitur ad restitutionem. Sed profecto non assentior huic doctrinæ. Nam vel sermo est propriè de condemnatione & sententia, qua scilicet ob delictum tantum punitur pœna aliqua, quæ debetur ex lege, nõ ipso naturali iure: vt restitutio. Aut est sermo de sentẽtia declaratiua, qua iubet soluere debitũ. Vel satisfactionem aliam fierique erat 204

debitâ iure naturali, vt in ciuilibus frequentius vsuuenit. Si hoc secundo modo loquitur. Sane licitum est, secundum scientiam priuatam iudicare, & dare illi, quod suum est, vel illi debitum. Si enim quandò ia iuridica debitum recuperari non potest, licitum est domino secretò rem accipere in recompensationem, vt infrà cap. 5. tradituri sumus, & similiter est licitum, alicui tertio, rem proximi innocētis illo modo vindicare: sane multò melius licebit iudici scienti rem verè deberi, illi præcipere sua sententia, vt soluat, etiamsi id per attestationes non sit comprobatum. In quo licet potestate coërcitiua vtatur: tamen potissimum vtitur iure defensionis proximi, ad quod iuuatur potestate publica, qua fungitur. Vbi enim vnum propter aliud, ibi est tantum vnum, vt dicitur. Et ita in hoc sensu, nec restituere tenetur, nec peccat. Si verò primo modo loquitur, fateor equidem peccare mortaliter iudicem, vt suprà est à nobis ostensum: sed ad restitutionem pariter teneri est fatendum. Nam cùm pœna legis non sit imposita, nisi crimine probato (Non enim lex ob delicta secreta, & penitus improbabilia pœnam temporalem posset imponere) sequitur planè, quòd ille nulli pœnæ est obnoxius. Et ita iniusta talis pœna esse intelligitur. Quamobrem iudex & mortaliter peccat, & ad restitutionem damni iniustè dati tenetur. 204 205

NVLLVS ergo casus est in quo sit illa doctrina vera. Quod mortaliter peccet, & ad restitutionem tamen non teneatur. Et meritò, quia tale peccatum, aut nullum est, aut contra iustitiam est. Adde aliam rationem, quia vt suprà diximus capite primo huius secundi libri. Quando alicui tertio sequitur damnum ex mea omissione eius, quod ex officio facere teneor, incurritur obligatio restitutionis, vt ibi latiùs respondimus, & omnes fatentur: Cùm ergo ex omissione dictarum solemnitatum, quas ex officio facere tenetur alter damnificetur, sequitur, &c. Et idem putat Caietan. esse dicendum de executoribus subdominis, qui & mortaliter peccant, & restituere tenentur, si tales indemnatos occidant sine crimine notorio. Debent tamen obedire quoad captionem, & custodiam. Quia id potest superior ex rationabili causa præcipere. Quod etiam docet Nauar. d. num. 10. Et sic intelligo, & non aliter text. in cap. Pastoralis de Offic. delegat. Vbi Innocen. 3. disponit exequi debere sententiam ab Ordinario, quæ à delegato est promulgata, etiamsi sciat esse iniustam: Est enim verum, quo ad captionem, vel alia temporalia, non in causa sanguinis. Quia vt dicebam in his potest, iudex superior ex rationabili causa id efficere. 206

SEPTIMA dubitatio sit: An saltem liceat aliquando optare mortem innocentis. Sane si nullo fine rationabili quis moueatur, manifesta est malitia huius actus, vt si quis vellet aliquem mortuū esse, aut delectatur in eâ cogitatione, vt illi malum hoc eueniat. Cōstat enim hoc ad inuidiam, & odium proximi pertinere, quod cōtra rationem est. Imò etiam nocentissimo homini isto modo mortem optare peccatum mortale est contra charitatem, etiam si mihi inimicus sit. Malum enim etiam pœnæ, prout malum est proximo cuique optare & imprecari, directè ipsi inferatur, vel inferatur. Vnde ne iudex quidē ipse nocumenta huiusmodi

optare,

optare, aut inferre potest, vt mala sunt, nempè ibi sistendo: sed ob rei-
publicæ bonum, & virtutis exemplum. Secundò suppono, id esse lici- 208
tum, si talis esset finis, vt ipse innocens mortem subire teneretur. Ita optabat Christiana & sancta mater filiorum, mortem pro Christo, & ad id adhortabatur, atque idem est, si ad salutem spiritualem etiam vnius, id foret necessarium, vt suprà dicebamus. Quin etiam licitum est optare mortem alicuius, morbum, dedecus, vel aliam temporalem iacturam, quò conuertatur ad Dominum, vel ne tot facinora perpetret, vt docet Nauar. c. 15. nu. 10. Alexan. tractatu de Maledictione. S. Thom. 2. 2. q. 36. artic. 2. Sot. lib. 5. de Iust. q. 36. art. 1. Vnde desiderare mortem Turcarum, vel aliorum inimicorum Christiani nominis, quando aliter eorum persecutiones iniustæ cessare non sperantur, licitum erit, vt prædicti fatentur Doctores: & videtur petere Ecclesia, dum ait: *Vt gentes paganorum & hæreticorum dextera tua potentia conterat.* Pro temporali verò necessitate reipublicæ, an liceat, iam ibi est explicatum.

DVBITATIO igitur in eo sita est, an propter alios inferiores fines 209
liceat id desiderare, vt si quis desideret mortem patris, vel alterius, propter hæreditatem, vel vt dignitatē eius assequatur, vel ne ab eo castigetur, aut reprehendatur. Videtur enim licitum, siquidem non optatur iniusta, aut violenta mors, à me vel ab alio efficienda: id enim apertè est peccatū mortale homicidij mentalis: sed mors naturalis, vel à Deo solo, licet violenter illata, vt in tempestate, suffocatione, &c. vel à iudice ob crimen, &c. Si enim obiectum licitum est, cur non licebit optare?

VERVM dicendum mihi videtur, nullo modo licere, id enim est contra ordinem charitatis, quo tenemur proximi vitam pluris facere, quàm bona nostra temporalia: at ille qui propter hæreditatem desiderat proximi mortem, pluris æstimat illa bona, quàm proximi vitam. Secundò, si proximus esset in extrema necessitate, v. g. famis teneretur, prædicta bona pro fratris salute dare. Ergo tenetur velle proximi vi- 210
tam, cum iactura rei familiaris: cum hac autem voluntate impossibile est illam stare, ergo, &c. Notandum autem censeo pro declaratione maiori huius difficultatis, dupliciter haberi posse tale desiderium. Primùm, vt diuina voluntas præcedat, nostra autem subsequatur, & hoc contingit, cùm dicimus: *Si Deus voluerit, quòd ille moreretur, ego gauderem.* Et hoc sanè licitum est, imò tenetur illam mortem velle, cùm teneatur diuinæ voluntati se confirmare. Secundò potest contingere tale desiderium, ita vt præcedant diuinam voluntatem, & illam velit trahere, & inclinare, vt illam mortem velit: hoc illicitum est, vt diximus. Licet enim diuinam voluntatem præuenire, & inclinare ad aliquem effectum, scilicet, vt nobis det gratiam, virtutes, &c. non sit malum: tamen trahere illam ad affligendum maximum malorum propter nostras temporales commoditates, inordinatum est, & in damnum proximi innocentis.

OBSCVRIORI autem lectorem animaduertere par erit, cùm dixi- 211
mus, nostram voluntatem diuinam quasi præuenire, & inclinare, non ita intelligere, quasi detur causa, etiam finalis creata, mouens diuinam voluntatem. Siquidem Deus ob nullam creaturam quidquam vult,

omnia siquidem propter se vult. Non sanè voluit Deus mundum corporalem propter hominem, sed hunc, & hominem propter se, sicut propter finem: quamuis fateri oporteat, quòd voluit mundum esse propter hominem. Itaque discernunt sapientes inter velle hoc propter hoc, & velle hoc esse propter hoc. Primum enim Deus non vult (aliàs creatura esset finis, moueretque Dei voluntatem) at posterior propositio vera esse debet. Siquidem Deus cùm mundum condidit, vnum or-
211 dinauit ad aliud, sicut ad finem, mira quadam sapientia, quæque suis nectens ordinibus, vt acutissimè & præclarissimè tradit Diuus Thomas prima parte, quæstione decima nona, articulo quinto. Quæ sanè doctrina intellectu difficilis nonnullis visa est, non potentibus miram, verissimamque doctrinam perspicere, quam nos hoc loco rationibus probare minimè intendimus. Exemplum adijciam duntaxat, quod à sapientissimo quondam nobilitate generis, religione, & literis præstantissimo, atque optimo viro Magistro meo audisse, memoria teneo. Cùm enim artifex horologium aliquod elaborat, & construit, plures rotas inuicem dependentes fingere videmus. Itaque is artifex non hanc rotam propter hanc vult, neutram enim sibi finem proponit, neque eius voluntas ab vlla illarum mouetur, sicut ad finem; finis enim est horlogium. At tamen verum est hanc ordinare ad hanc, seu velle hanc esse propter
213 hanc. Sic igitur Deus non vult vnam creaturam propter aliam. Nullam enim, vt finem vult, sed omnia propter se: at tamen vult hanc creaturam esse ordinatam ad aliam: sed de digressione satis. Igitur cùm dicimus Deum nostris petitionibus inclinari, sic accipimus, vt velit ipse nostris precibus annuere, & petita approbare, non quòd moueatur per modum finis, vel quauis alia ratione à creatura Deus, vt dictum est, qui est primus omnium motor, non solùm in genere causæ efficientis, verùmetiam in ratione causæ finalis.

PER hæc igitur patet ad argumentum: licet enim obiectum licitum sit, id est, non volumus proximo malum culpæ, est tamen malum pœnæ, & omnium maximum. Atque ita illud desiderare proximo non licet, nisi propter maius bonum, vt scilicet diuina voluntas impleatur, vt bonum commune saluetur, vel spirituale bonum ipsius, vt infrà dicemus. Vnde non licet patri desiderare mortem filiæ, quia eam dotare
214 non potest, secundùm exigentiam sui status: cùm maius proximi bonum negligat ob suum minus. Vnde sequitur, quòd delectari (ait Nauarrus in dicto cap. decimo quinto, numero decimo) de morte alterius propter bonum, vel vtilitatem, quæ ex illa morte oriretur, non propter ipsam mortem, non esset peccatum. Quod probasse dicit in capite Inter verba, numero 366. & in additionibus, in capite Quando, numero 369. Sed vt iacet ista propositio falsa mihi videtur, atque in hoc sensu à nobis impugnata. Si enim delectatio est de morte ob hæreditatem, vel aliud temporale commodum, iam ergo & gaudet de morte, maloque maximo fratris, propter suam vtilitatem: ac per consequens vtilitatem præfert vitæ fratris. Si enim obiectum ex se illicitum est, & inordinatum, quomodo iustificari potest ob inferiorem finem? Arbitror sanè intelligi posse

gi posse hanc sententiam ita, vt delectari de bono, vel vtilitate ex morte sequenda, non sit peccatum, modò non delectetur de morte, neque propter se, neque propter illud bonum. Estque maxima differentia huius propositionis, ab ea, quam Nauarrus asseuerat: nam in ea obiectum volitum est mors: finis seu circunstantia, est temporalis vtilitas, quod inordinatum est, & effrenatæ voluntatis: at in nostra, mors volita non est vllo modo: sed immediatum delectationis obiectum, est vtilitas, secuta ex morte, & de illa præcisè est delectatio. Quod omnes fatentur Doctores, & expresse Caiet. 22. q. 88. ar. 3. dub. 4. & in sum. verb. votum. §. Et quoniam. Sotus 8. lib. de Iust. q. 1. ar. 3. super 5. concl. Dur. in 3. d. 39. q. 4. per totam Med. C. de Rest. q. 28. ad fin. Ang. votum 1. q. 3. Armil. votum. §. 2. Sylvest. votum 2. q. 2. d. 3. Pedraza præcepto 2. §. 2. Fatentur inquam votum sub conditione inhonesta esse nullum, imò Dei blasphemiam, vt si quis voueret eleemosynam, si consequeretur mulierem alienam, quam optat, esse autem validum votum, si obiectum fornicatio non sit, sed proles. Vt si quis voueret eleemosynam, si ex concubina, quam habet, Deus dederit filium. Tum enim obiectum voti non est fornicatio, vel aliud malum, sed immediatè fertur promissio in filium, quod bonum est, licet ex fornicatione consecutum & ortum. Sic certè in nostro casu dicendum, licitam fore delectationem, si immediatè feratur in bonum vtile, licet ex morte secutum, non autem si delectatio sit de morte, sicut de obiecto propter tale bonum, & hunc fuisse Nauarri sensum existimo, licet eius verba aliud innuant. 214

OCTAVA dubitatio est: vtrùm licitum sit publicis magistratibus, aut regi, facere facultatem occidendi certum malefactorem, vel quicunq; tibi erunt obuij facti? cui dub. sub dist. respon. credimus: nam vel est termo ante sententiam, contra illum iuridicè promulgatam. In quo casu, quid sit dicendum, ex dub. 5. huius 2. par. satis est apertum. Postlatâ verò sententiâ faretur Sot. art. 3. ad 1. & Merc. li. illo tract. de Rest. capite quinto, versiculo *Suelen a las vezes*. Quòd bene potest concedi hæc licentia, quia cùm iam sint iustè damnati, quicunque potest executor constitui. Quæ quidem doctrina mihi moderanda videtur, vt locum habeat, quando esset ad vitandum damnum futurum. Putà, quia sunt publici latrones, & hostes reipublicæ, vel aliud malum, nisi occidantur, impendet, & capi non possunt. Si enim vel capi possent, vt iuridicè punirentur, vel si capi non possent, tamen iam proceditur, solùm ad pœnam, vt iudicium feratur de præterito, non vt obuietur malo futuro. Putà, quia iam pœnituit, destitítque à malo inferendo, non putarem esse licitum talem facultatem facere, quod, vt clariùs aperiam, placet per puncta breuiter, & perspicuè explicare. 215 216 217

PRIMVM igitur videtur, q. si sint publici latrones, vel occulti malefactores, quorum dãna pendent in futurum, possunt, siue ante, siue post sententiã, à quocunq; occidi, etiam priuata auctoritate. Sunt enim aggressores, & reip. & singularum de illa personarum hostes. Et licet sine cõfessione moriãtur, id certè malitiæ eorũ debet imputari. De hoc tamen, dubitat superiori satis diximus, & infrà, cũ de defensione agemus.

Secundò

Secundò videtur, si non timetur damnum vlterius, sed solùm procedi-
218 tur ad vindictam præteritorum criminum, non esse peccatum contra iustitiam, siue Principis talem facultatem dantis, siue executorum, nec ad restitutionem teneri vllum eorum: quia ex quo per sententiam sunt iustè damnati, nulla illis fit iniuria, vel à iudice, vel ab executore ex illius licentia interficiente, vt patet. Tertiò mihi videtur, quòd esset peccatum mortale talem facultatem facere, & ea vti exequendo: tum quia frequentiùs contingeret non habere ita purgatum affectum, quin occisio fieret ex ira, vel alia passione: tum præcipuè, quia adimitur illi potestas confessionis, & sacramenta recipiendi, quod infrà dicemus iudicem teneri facere. Denique quia contingeret executionem fieri in alieno territorio, quod non licet, vt adnotauit Syluest. verbo homic. 1. q. 2. & 3. Postremò, quia posset fieri per clericum, quem non solùm fore irregularem constat, sed etiam peccare mortaliter (inquit) Merc. vbi suprà, cùm agat contra religionem sui status, & iure talis executio sit illis pro-
219 hibita, neque etiam sine scandalo fieret. His igitur quatuor causis posset interuenire peccatum ex tali difficultate. Quamobrem non putarem, vt etiam Sotus adnotauit, talem facultatem dari expedire, imò vt diximus, non licere. Si tamen aliquis occideretur sine vlla ex prædictis circunstantiis, nempe quia habet purgatum affectum, locum confessioni daret, non in alieno territorio, nisi saltem de consensu tacito legitimi domini, tandem si non esset clericus, licitè concederetur talis facultas.

220 SED specialiter de marito occidente adulteram, dubium esse potest. In quo casu certum est, quòd si adulteros non inuenit in flagranti delicto, & eos simul non occideret, sed vnumquemque per se, vel alterum tantùm, & mortaliter peccat, & contra iustitiam, & perinde ad restitutionem tenetur: neque erit tali interfectori impunè. Et ita habetur in cap. Inter hæc 33. quæst. 2. vbi Nicolaus sic scribit: *Sanctitas vestra requirit, vtrùm marito liceat secundùm mundanam legem interficere: sed sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus, &c.*

SECVNDO dicimus, si eos in flagranti repereret, per leges seculares facere posse impunè, vt ait Nicolaus, & habetur in lege Grachus, ff. ad legem Iuliam de adulteriis: & lege maritus, ff. eodem: peccare tamen mortaliter peccato homicidij, vt communiter, & verè docent Theologi. Ita docet Sotus vbi suprà, articulo secundo ad primum. Nauarrus capite 15. numero 3. Med. C. de Restit. quæst. 3. in quarta causa, versic. *Ex dictis*, & habetur apertè in cap. Inter hæc, & in cap. Si quod verius 32. q. 2. vbi sic ait Augustinus: *Verius est, quòd non licet Christiano homini uxorem adulteram occidere.* Ratio est plana, quia mundana lex non potest in homicidio dispensare: sed solùm permittit impunè fieri, sicut de meretrice patet. Iure autem naturali & diuino, nullus, nisi publica auctoritate, potest, se occidendo vindicare. Tertiò putamus,
221 etiam teneri ad restitutionem hæredibus, non solùm dotis, quam non lucratur, sed etiam ipsius homicidij, & damnorum sequutorum: quia ex quo non est lata sententia, nec ipse executor factus est, priuatæ personæ homicidium est, & per cõsequens contra iustitiam. Lex tamen solùm

fert

fert impunè ob maximum dolorem acceptum à marito: nō tamen eum vindicem proprium, vel executorem facit ante sententiam.

QVOD si obijcias caput interfectores, citatum, vbi Nicol. Papa sensit eos homicidas, qui vxores interimunt excepta causa adulterij. Vnde Gratianus ait. In hoc cap. videtur Nicolaus permtitere vxorem occidere adulterij causa. Quare immeritò Sotus hoc caput citat pro verissima sententia, cùm potius sit contra, vt liceat causa adulterij occidere. Respon. tamen, quod Nicolaus non dicit esse licitum causa adulterij occidere, sed solum dicit negatiuam esse licitam. Dicit enim interfectores vxorum sine causa adulterij, homicidæ sunt. Sed non dicit, quod cum ea causa, non sint homicidij rei. Est enim argumentum à contrario sensu non semper firmum, quod non latuit gloss. illius capitis, dum ait. *Nota quòd vacat hic argumentum à contrario sensu, cùm maximè idem Nicolaus expresserit suam mentem omnino contrariam in dicto capitulo Inter hæc. Alioquin, cum id non solum dicat de adulterio: sed de aliis criminibus, iam liceret ob alia crimina priuata authoritate interficere.* Quam expositionem etsi apud neminem legeram, eam tamen posteà inueni apud Med. C. de Restitut. quæstione tertia. quarta causa. versiculo *respondeo. Vel loquitur*, ait Med. *secundum leges mundanas, quibus vt licitum habetur, vt ipse capite sequenti se explicat.* Sed prior, commodior solutio est. Quarto tandem videtur, quod qui authoritate iudicis post latā, contra adulteram, sententiam, occideret, nisi aliunde ira, vel odio peccaret, licitum esset illam occidere, dotemque lucraretur, nihilque deberet restituere, vt ex dictis satis constat, licet multi, quos Sotus refert & Med. rectè impugnat, contrà senserint. 222 223

VLTIMO tandem dicimus multo minus patri licet filiam in adulterio deprehensam occidere, etiam per seculares leges. Licet enim impunè olim facere posset, vt patet per legē patri, & l. neque in ea. ff. ad l. Iul. de Adult. & l. castitati. C. eodem: tamen, vt Sotus docet in d. sol. 1. vsu abrogatæ sunt.

NONAM dubitationem, quam in superiore difficultate supponere visi sumus, placet breuiter resoluere. An liceat iudici aliquem occidere sine confessione, & Eucharistia? Sot. art. 2. ad 2. docet, quod etiamsi iudex certo nouerit per reuelationem in peccato mortali reum moriturum, non debet à condemnatione abstinere. Sed an differre debeat, non explicat. Sylvest. iudex quæstione 13. di. 6. oppositum sentire videtur. Docet siquidem non esse negandum reo tempus confessionis, etiamsi timeatur fore eripiendum. Nam licet id timeretur, vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas deseratur. Nauar. cap. 2. numero 23. absolutè docet non esse negandum si petatur. De Eucharistia verò docet non peccare mortaliter iudicem non concedendo tempus ad illam suscipiendam. Hæc doctores, quæ maiorem distinctionem, lumenque desiderant. 224

IDEO mihi videtur. Primùm non teneri iudicem reum nolentem confiteri, & sacramenta suscipere, liberare: etiamsi certò, vt ait Sotus sciret in mortali moriturum. Imo peccaret eum penitus liberando, &.

oppositum siue sit scandalum impœnitentis rei, siue aliorum ex rep. esset ex malitia & passiuum, cùm iudex tempus confessionis concedat, reus autem pœnitere nolit, vt iudicium eludat, & à pœna se liberet. Et
225 hic habet locum, quod vtilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas deseratur, id est iustitia, & iudicium.

SECVNDO mihi videtur, quod iudex debetet dare tempus confessionis, etiamsi sciret fore eripiendum, quod daretur, si ei mortem notificaret, vt se præparatet. Et ita docuit Sylvest. Plus enim æstimanda est æterna salus proximi, quàm vel quòd eripiatur, vel aliorum scandalum, quod tamen passiuum esset, & etiam si esset ex fragilitate, vel ignorantia, tamen reparabile esset.

TERTIO videtur, quòd etiam si ereptio timeatur tenetur dare tẽpus confessioni vt Sylvest. docuit. Tum: quia id ita est decretum in Clem. cùm secundum, de Pœn. & remiss. Vbi id indistinctè præcipitur,
226 & iudices per excommunicationem id facere compelluntur. Tum secundò, quia difficile est veram concipere contritionem. Eo maximè tẽpore, quo animus est omnino mortis terrore perturbatus, & ita non est illi discrimini exponendus, neque sacramento ad salutem necessariò priuandus. Minus enim inconueniens videtur, quòd eripiatur, nisi esset homo flagitiosus, & damnum reipub. ex eius conseruatione immineret. Tum enim sufficit ei tempus contritionis dare: necessitas enim facit, vt se habeat, ac si non esset copia confessoris. Maximè, quia cùm futurum damnum probabiliter timetur, non tam proceditur cum emendato ad pœnam, quàm cum aggressore ad defensionem reipub. Quartò videtur, quòd si nullum esset scandalum in dilatione iustitiæ, nec damnum timetur, etiamsi iudex tempus confessioni sufficiens concedat, vt si esset integer dies à sententia promulgata: & tamen ille nollet eo tempore confiteri: dicere quis posset, quòd iudex illum incõfessum licitè suspẽ-
227 dere, vel alio mortis genere afficere posset. Quia ex quo tempus sufficiens dedit sibi non imputatur: sed reo. Tamen ego putarem quòd si secluso scãdalo & ereptionis periculo, esset aliqua spes, quòd post duos aut tres dies pœniteret, teneretur iudex etiamsi ex malitia peccaret, iustitiam ad id tempus differre. Lege enim charitatis tenetur ruinæ animæ proximi succurrere: præcipuè irreparabili, & spiritualem eleemosynam grauitet indigenti conferre, cùm spes salutis sit, & aliunde non vrgeat occidendi necessitas. Quintò putamus, quòd consuetudo negandi prædictum sacramentum, non valet. Ita glo. in d. cap. Cum secundum. Imo ex littera constat. *Cùm secundum statuta canonica* (ait Cle. 5.) *vltimo supplicio deputãtis, negari non debeat pœnitentia, abusum damnabilem, in quibusdam partibus contra hoc introductum abolere omnino volentes: iustitiarios omnes, & dominos temporales, vt ab huiusmodi desistant abusu*, &c. Et
meritò, quia talis vsus est contra ius diuinum. Tandem de communio-
228 ne mihi nõ placet sententia Nau. ita indistinctè. Tum: quia multi docẽt Eucharistiam esse de necessitate salutis, vt medium necessarium simpliciter, sicut pœnitentia. Tum: quia saltem est diuinum de illa præceptum, Maximè tempore necessitatis, vt est tempus, quo, vt viaticum est necessaria.

saria. Vnde si non timetur ereptio vel aliud damnum notabile, grauiter peccaret iudex illius, præcepti impletionem impediens, & Eucharistiæ fructu & salutari viatico proximum priuando. Tum, quia ipso iure, quo conceditur pœnitentia, concessa est Eucharistia, vt aperte declarat Inno. in cap. Quod in te, de pœnit. & remiss. his verbis *In illo verbo, per quod pœnitentia morientibus non negamus, viaticum etiam, quod verè pœnitentibus exhibetur intelligi volumus, vt nec istud decedentibus denegetur.* Et expressim conceditur in c. 1. de furtis.

SED obijcies, quòd non videtur licitũ dãnato ad mortẽ Eucharistiã porrigere. Id enim videtur damnatum in conc. Basil. sess. 15. Respon. vel sermonem esse, ne eodem die, quo Eucharistiã sumpsit, morte plectatur vel esse contra tia consuetudine, quę hodie laudabiliter seruatur, abrogatum vel forsan de eo, qui impœnitẽs moritur, quales sunt hæretici pertinaces & huiusmodi. Quamuis certior responsio est in d. sess. nihil tale decerni, vt legenti patebit. Ibi solum agitur de tempore celebrandi Concil. prouincialia & synodos. Vnde meritò improbatur à Sot. art. 3. Venetorum mos, qui quos exules habent ad mortẽ damnatos singulis facultatẽ faciunt, vt qui aliquẽ eorum interfecerit, vita, & facultate donetur. Quod probare videtur Syl. ver. Assassinus q. 3. Qui docet diffidatos, & bannitos per quemcunque occidi posse. Quod quantum ad forũ conscientiæ licitum est (ait ille) si bono fine fiat. Cuius sententiæ fuit Angelus consil. 13. & sequitur Gemi. in d. c. pro humani, de Homi. in 6. Et probat, ex C. de accusa. l. reos. Id inquam non placet Sot. vbi suprà. 229

Quia ex eo fit, vt sine sacramentali confessione & Eucharistia moriantur. Quod ego verum putarem quando solum proceditur ad pœnam, quia iam sunt emendati. Aliàs verissima est prima sententia, & optima consuetudo Venetorum. Sunt enim aggressores, & malum pendet in futurum. Et ita non imputatur occidenti pro se, vel republica defendenda, quod sine confessione moriantur. 230

SED rogas an liceret potestatem talem facere, vt vbicunque etiam extra territorium proprium occidantur. Sylues. homicid. 1. quęst. 3. putat, quod nisi saltem de tacito consensu domini illius ciuitatis, non liceret. Esset enim mittere falcem in messem alienam. Et ita vt homicida posset puniri. Sed de restitutione nihil dicit. Posset ergo videri alicui esse obligationem restitutionis, quia illum præter iuris ordinem occidit & ita iniustè. Ex alia parte videtur, quod illi non fit iniuria, sed principi, & ita illi nulla restitutio debetur: sed satisfactio principi. 231

MIHI videtur esse distinguendum, vt suprà dixi. Si enim dãnum timetur in futurum vbicunque occidi potest. Est enim defensio iure naturali concessa. Vim enim repellere, & se defendere in omni loco licet. Nec potest princeps esse rationabiliter læsus. Cum is non sit actus iurisdictionis: sed necessariæ defensionis. Et ita nec est peccatum nec restitutionis obligatio. Si verò solum proceditur ad vindictã, & pœnã: reuera putarem, & mortaliter peccare, cum vsurpet iurisdictionẽ alienam, & ad restitutionem teneri, cum sine iuris ordine occidat aliàs dignum illa pœna. Sicut suprà dixi, omne enim damnum secutum proxi-

mo ex transgressione legis iustitiæ seu eius, quod ex officio facere quis
tenetur est restituendum vt ex omnium sententia, suprà latè diximus.
Cùm ergo ex officio, & lege iustitiæ teneatur ille abstinere à iudicio in
232 alieno territorio, sequitur, &c.

DECIMA dubitatio sit. Quomodo homicidium publica authoritate factum sit licitum. Signanter dixi, *Quomodo*. Nam ex obiecto si debitæ circunstantiæ adsint licitum est, pernicioſa reipub. membra publica authoritate morte amputare. Conuenit enim rempublicam tranquillè & pacificè viuere, & oppositum esset hæreticum, vt suprà diximus. An autem ex circunstantia fieri possit illicitum modò quærimus. Sunt enim nonnulli iudices ita vel insolentes, vel leues, vt minis, tormentis aut falsis promissionibus crimina extorqueant in magnum miserorum hominum reorum malum, & in sui popularem gloriam, ad quam fertur optimus quisque, veram illam proximi charitatem & cle-
233 mentiam respuendo, quam optimus Deus (cuius ipsi ministri sunt) à nobis & ab ipsis maximè requirit.

QVARE disputare placet, an liceat iudici reũ animo vindictæ occidere? Naua. cap. 15. nu. 2. respondet, quòd sicut nec odio ita nec vindictæ animo potest iudex quemquam occidere. Mihi tamen videtur primum licitum esse iudici animo vindictæ reum condemnare ad mortem, & ad aliam, quamuis pœnã, quam iustè mereatur. Primum ad Roma. 13. dicitur iudicem esse Dei ministrum ad vindictã malefactorum. Est enim animaduertendum hoc distare vindictam à defensione, quòd malum inflictum alteri, ob defensionem non est pœnæ impositio: sed damni vitatio impendentis. At vindicta est peccati præteriti punitio. Et hinc oritur aliud discrimẽ, quod de crimine præterito, & maximè emẽdato non est defensio, semper enim est de futuro. At vindicta est de præterito etiamsi crimen sit emendatum: Tunc enim iustè pœna appo-
234 nitur, & illa pœnæ appositio est vindicatio. Ex his ergo conclusionẽ nostro iudicio veriorem elicio. Nempe esse licitum iudici animo vindictæ reo mortem infligere, non tamen esse licitum priuatæ personæ. Nam nullus præter iudicem potest crimen castigare, vel aliud malum infligere proximo, nisi vt se defendat, quo fit vt cessante proximo à malo mihi infligendo, vel emendato iam de crimine in me commisso, non potest priuata persona in lege Euangelica malum alteri infligere: esset enim se vindicare, vt omnes fatentur. Quamuis iniuriæ satisfactionem petere possit, imo vindictam à iudice: at iudex potest & debet in pœnam criminis malum infligere temporale, etiam emendato crimine. Quamuis de pœna spirituali, vt est excommunicatio, & c. alia sit ratio, vt suo explicauimus loco. Potest ergo iudex non solum ad tutandam rempub. à
235 damno impendenti (quod cuique liceret) sed etiam ad vindicanda crimina aliquem perimere. Vnde & bellum vindicatiuum iustum esse docent doctores, & infrà nos dicemus. Quibus præclarè consonat D. Thom. 2. 2. quæst. 108. ar. 1. & 2. imò etiam ibi videtur dicere, quòd priuatæ personæ liceat: Nam ar. 2. dicit esse de iure naturali, vt vnusquisque sibi iniuriam vindicet, sicut quod se defendat: ante-

quam

quàm irrogetur. Sed meo iudicio id ipse non concedit priuatæ persónæ: nam articulo illo primo ad primum, & ad quartum, planè docet soli Principi licere vlcisci. Et quamuis in solutione quarta dicat iudicem debere irrogatas sibi iniurias sustinere, si expedit. Ex quo videtur sentire, quod potest, vt priuata persona se vindicare, ideo est: quia in eo concurrit simul publica auctoritas, & potestas, quapropter aliquando non expediret propriæ personæ factam iniuriam non vindicare. Vnde impu- 236
rè priuata persona licere nunquam docuisset. Et hanc sententiam sequitur Caiet. ibi, explicans quo pacto virtus vindictæ, etiamsi sit priuatæ personæ, non tamen quoad consummationem, & executionem actus ratione materiæ, scilicet mali inferendi. Reddere enim malum pro malo, non est priuatæ personæ concessum, sicut reddere bonum pro bono, quod est debitum naturale, seu morale, & bonum pro malo, quod est Christianæ & Apostolicæ doctrinæ. Denique in cap. Significasti, 2. de Homic. cùm sermo esset de priuata persona, planè dicitur, quod non ad vindictam, sed ad propulsandam iniuriam, licet occidere. Ex his igitur colligo, vindictam esse virtutem publicam, & priuatæ personæ, sed publicam quoad perfectum & consummatum actum, quo malum exterius infligitur, sicut iustitia punitiua. Priuatæ verò personæ imperfectè: licet enim cuicunque desiderare, & gaudere de vindicta, qua iudices ob bonum reipublicæ, malefactores puniunt. Vnde in Scriptura dicitur: 237
Lætabitur iustus cùm viderit vindictam, & illud: *Vindica sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est, &c.* Et Deus ipse sibi vindictam referens, ait: *Mihi vindictam, & ego retribuam.*

Sed obiciunt, quòd vindicta directè vitium importare videtur, & effrenatum motum aduersus rationem. Vnde ira dici solet vlciscendi libido. Verùm falluntur maximè, qui ista proponunt: vindicta enim propriè & directè virtutis actum importat, non vitij, licet non priuatæ, sed publicæ personæ. Primùm, Deum ipsum vindictam sumpturum de peccatoribus, omnis Scriptura testatur, non ergo vitium importat. Quis enim audeat dicere, libidinem habere Deum, vel aliud nomen vitium significans. Vindicare igitur, & vlcisci, licitum actum nominat, puniendi scilicet, & castigandi. Vnde Cicero de Legibus, libro secundo, *grauiter* (inquit) *olim ista vindicabat vetus illa Græcia longè prouidens.* Et Paulus 238
in l. quod reipub. de Iniur. *Quod reipublicæ vindicandæ causa, secundum bonos mores fit, etsi ad contumeliam alicuius pertinet, qui tamen non ea mente magistratus facit, vt iniuriam faciat: sed ad vindictam maiestatis publicæ respiciat, is non tenetur actione iniuriarum:* imò vindicare quandoque sumitur pro defendere, quod omnibus concessum esse nemo ambigit, vt ex infrà dicendis in tertia huius capitis parte, patebit. Id quod egregiè Cicero tradit secundo libro de Inuentione: *Vindicationem* (inquit) *per quam vim & contumeliam defendendo, aut vlciscendo, propulsamus à nobis, & à nostris, qui nobis chari esse debent, & per quam peccata puniuntur, &c.*

De odio tamen maior est difficultas: nam si odium est velle alicui malum, vt ait D. Tho. 1. 2. q. 26. & 1. part. q. 20. potest profectò & iudex 239
imperando, & carnifex exequendo, & priuata persona desiderando,

odisse malefactorem, cùm ei velit pœnam. Et sic Deus odit peccatores volendo eis pœnam. Si verò odium sumatur propriè, & vt dici solet formaliter, id est, velle alicui malum prout malum illius est, ibi sistendo, vt loquitur idem Diuus Thomas 2.2. quæst. 108. artic. 1. & 2. tunc nec priuato, nec iudici liceret, vel facere, vel desiderare: esset enim actus crudelitatis, & inimicitiæ veræ charitati, quæ amicitia est, contrarius. vnde nec Deus ipse, qui est Dominus omnium, sic odit etiam maximum peccatorem, vt illi velit malum, vt malum illius est, sed ob maius bonum. Sic ergo proximus etiam iudex debet velle malum ob maius bonum, vel ipsorum, vt resipiscant, vel reipublicæ, vt tranquillè viuatur, vel honoris & iustitiæ diuinæ, vt gaudere liceat de pœnis damnatorum. Quòd verò aliqui iudices prohibentur, vt inquisitores, odio vel amore contra aliquem procedere, id alterius sensus est. Est enim sermo de
240 odio, quo illicitum aliquid contra proximum machinatur. Sicut etiam ibidem prohibetur, ne fauore iudicent, id est, ne aliquid illicitum admittant ob humanum fauorem, & opes. Sed vt recti iudices nihil, quod non est pœna dignum, odio condemnent: & econtrà nihil, quod est ea dignum, fauore, aut gratia humana, aut pecunia interueniente, sine castigatione dimittant: quamuis in hoc sacro tribunali promptior esse debet, vt est misericordia, quàm iustitia, exemplo, Dei Opt. Max. cui proprium est misereri, & parcere, ob rei præcipuè magnitudinē, de qua iudices sunt constituti, scilicet de fide, de bonis morib. de honore summo Christiani hominis, de dignitate, de rebus denique omnibus, quæ & re
241 ipsa, & hominum opinione sunt amplissimæ. Qua in re, cùm summè, & nocere & prodesse possint, summa prudentia, probitas, & clementia in iudicando est adhibenda, vt re ipsa, non sine magno Ecclesiæ fructu cernere licet. Quis enim non videt sacro & integerrimo isto iudicio factum esse in Ecclesia Christi, quemdam quasi admirabilem, per tot annos Ecclesia hæresibus deuexata, Ecclesiæ benè gerendæ, cursum ad gloriam: in quo, cùm cæteræ Christianorum prouinciæ, tum præcipuè Hispania nostra, & fructum salutarem in experiendo, & in eo recipiendo, & conseruando summam laudem, est consecuta.

VERVM difficultas esse potest: vtrùm quando iudex crimen extorsit morte dignum, inquirendo præter ordinem, peccet contra iustitiam, & consequenter restituere tenentur vitam, & alia damna? Sotus de reg. fect. quæst. 1. concl. 3. existimat non posse licitè punire, maximè quando minis & tormentis, aut falsis promissionibus crimen extorsit. Ratio eius est, quia iam inquisitio fuit iniusta, ergo & effectus, scilicet punitio: virtus enim causæ permanet in effectu. Idem videtur sentire Nauarrus in Sum. Lat. cap. 18. nu. 59. sed oppositum videtur esse definitum in cap.
242 post quàm de Accusationibus in Sexto: vbi dicitur, quòd si quis est confessus crimen coram iudice sine infamia, non potest allegare se sine infamia fuisse interrogatum, quominùs puniatur. Ecce iniustam inquisitionem, & tamen iudex non potest non punire. Et ita sensit Syluester verbo Inquisitio 1. quæst. 3. di. 6. gl. in d.c. postquàm, quæ sanè glossa existimat per hanc Decretalem correctam esse opinionem Hostiensis.

MIHI

MIHI in hac re distinguendum videtur esse: nam si superior est iudex, qui in legis pœna dispensare potest, vel potest à supremo iudice remissionem obtinere, tenetur sub mortali à punitione cessare, aliàs ad restitutionem teneretur dānorum omnium, quorum fuit causa efficax iniusta. In quo sensu vera erit sententia Soti, & Nauarri: quòd si fortè ob scandalum, licitum esset occidere, vel alia pœna multare, quia reuera non est innocens, sed nocens re & probatione: tamen propter iniuriam teneretur dictam restitutionem facere. Si verò iudex esset ordinarius inferior, vel delegatus, tunc potest, imò tenetur, talem reum pœna legis multare: ille enim dispensare non potest in lege, cùm non sit dominus legis, sed minister, & ita tenetur eam executioni mandare, & multò magis, quando ex opposito sequitur scandalum: & hoc existimo voluisse d. cap. Postquàm. Vnde ibi tantùm erat sermo de delegato iudice: non enim dicitur in d. c. quòd iudex benè fecerit, sine infamia inquirendo, & quòd à restitutione sit liber: sed tantùm dicitur, quòd reus semel confessus, licet malè interrogatus, non potest excipere, quòd sine infamia fuerit interrogatus, quasi sententia ferri non possit. Sed nunquid tenetur restituere? videtur enim quòd non, quia si tenetur condemnare, nullus faciendo id, ad quod tenetur, delinquit, & ita nulla erit restitutionis obligatio: sed veriùs videtur teneri ad restitutionem, vt Sotus ait: est enim iniusta & voluntaria occisio in causa. Licet enim crimine extorto semel, non possit non multare: tamen ille posset talem pœnam iniustè ferendam vitare, non interrogando à principio iniusta extorsione. Qui enim causam damni dat, damnum dedisse videtur: nam si aliquem præcipites, licet illum sustinere non possis, cùm velis, & à morte liberare: tamen quia potuisti non eiicere, & ita damnum vitare, reus es homicidij. Est enim generalis Doctorum regula, quòd restitutio est facienda necessariò, cùm damnum proximo sequitur ex meo facto, quod ex officio vitare debebam, vt infrà latiùs.

243

244

COLLIGO ex prædictis, non satis esse ad rem Soti distinctionem de metu graui, vel tormentis: nam vel hæc sunt secundum ordinem iuris incussa, & tunc non peccat iudex, nec ad aliquid tenetur: sed rectè puniri potest. Si tamen contra ordinem iuris, etiam si non adsit metus, & tormenta, tenetur remittere pœnam supremus, cùm iniuriam fecerit petendo crimen iniustè. Et ita secundùm Soti rationem, cùm virtus causæ maneat in effectu, condemnatio erit iniqua. Fateor magis iniustam fore punitionem, cùm crimen contra iuris ordinem est extortum metu & tormentis. Sed adhuc sine illis esset iniusta, si sine infamia, vel certè blanditiis, vel falsis promissionibus habeatur.

245

SECVNDO colligo hæc à me intelligi, cùm rogatus est ignorans, putans se teneri respondere in conscientia, vel timens, nisi confiteatur aliud sibi malum à iudice imponendum fore: tunc enim, quia paritur damnum inuoluntariè, & imperitus, tunc vera est sententia, & distinctio Soti: quando enim ipse se prodit, iam liberè vult pati dānum pœnæ, & ita licet peccet iudex mortaliter in puniendo contra iuris ordinem, sed non facit contra iustitiam cōmutatiuam, cùm volenti & scienti non

fiat

fiat iniuria, neque dolus. Quando verò minis & tormentis cogitur, tum
246 patitur inuoluntarium iniustè, & ita peccat contra iustitiam commutatiuam, & restituere tenetur, vt dictum est. Et ita docuit Ledes. 24. q. 10. art. 3. dub. 2. maximè quia confessio facta minis, & tormentis, contra iuris ordinem, est nulla: quia non voluntaria, & potiùs præsumitur, quòd reus confessus fuerit, vt euadat dolorem, sicut etiam confessio extorta dolo, quia scilicet falsò promittit iudex, nullum sibi malum futurum ex tali confessione. Et ita docuit Ant. Gom. cap. 12. num. 3. tom. 3. Non enim est valida, cùm præsumitur facta spe liberationis.

247 Sed nonquid erit eadem ratio, cùm quis ad mortem damnatur, deficientibus aliis substantialibus iudiciis, qualia sunt. Primùm, vt iudex sit competens. Secundùm, de iurisdictione inquirentis. Tertiò, quòd materia sit, de qua possit inquiri. Quartò, quòd inquisitio habeat formam. Quintò, quod præcedat infamia. Quæ omnia sunt substantialia in iudicio, vt placet Sylvest. verb. Inquisitio, q. 6. §. 12. In primis duobus casibus paret, iudicium esse nullum, & ita non posse condemnari reum, sine mortali peccato, & obligatione restituendi. De vltimo, scilicet de infamia, iam dictum est. De tertio, & quarto, benè respondet Sylvest. quæst. illa 3. di. 6. quòd condemnari non potest; & per consequens, ad restitutionem tenebitur condemnans, cùm iniustè damnificet proximum. Limitat tamen Sylvester, nisi interrogatus defectum substantialem non apponat, & ita expressè definitum est titulo illo de Accusat. in sexto, capite secundo, vbi dicitur, quòd si iudex processit sine infamia præsente interrogato, & non reclamante, impugnari non po-
248 test. Et capite primo eiusdem tituli dicitur idem, etiamsi capitula, super quæ volebat inquirere, non tradiderint. Quamuis hoc accidentale videtur ad iudicium, sed & de accidentalibus ratio suprà facta videtur conuincere restitutionem: nam est occasio damni proximi, ex omissione eius, quod ex officio tenebatur, licet non esset de substantia iudicij: sed in hoc prudentia & moderatione opus est. Porrò plura alia, in quibus iudices iudicare possunt, in iudicando dimittimus: modò enim id solùm est actum, quod ad homicidij rationem attinet, eo tamen obiter adnotato, plurima, quæ in his dubitationibus de pœna mortis, à iudice inflicta intelligi etiam debere proportione quadam, de aliis quibusque pœnis, etiam pecuniariis, quoad peccatum & restitutionem.

Vndecima dubitatio esse potest, de aliis, publica auctoritate occidentibus, vt executore, tabellione, fisco, accusatore, &c. Et sanè de his fere nulla est difficultas, cognita iustitia, vel iniustitia, ex parte iudicis, qui sententiam fert. De testibus tamen specialis est ratio dubitandi: videntur enim se habere veluti iudices causæ, qui suo testimonio, vel
249 dãnare, vel liberare possunt reum. Vnde de testibus quærimus, quando ferendo testimoniũ peccent, & restitutioni teneantur. Et primò certum est apud infrà citandos Doctores, quòd si iuridicè interrogatus, præcedente scilicet infamia, vel semiplena probatione, vel indiciis competentibus, vel clamorosa insinuatione, vel denique alia publicitate sufficienti, non peccat, etiam de occulto peccato testificando, nec restituere

tenetur,

tenetur, imo peccaret veritatem non manifestando, quia impediret iudicium, & iusto præcepto iudicis non obtemperaret, vt infrà cap. 6. latius. Secundò econtra certum esse debet, quòd si iuridicè non interrogatur, peccaret etiam verum crimen manifestando, & teneretur, simul cum iudice & aliis cooperatoribus ad restitutionem vitæ, honoris, & aliorum damnorum. Peccat enim tunc contra iustitiam, qua ex officio, & veluti persona publica, sicut iudex tenetur iuris ordinem seruare. Tertiò est certum, quòd si falsum tulit testimonium 250
contra aliquem, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur, cùm manifestè iniustitiam committat. Quamuis si eius testimonium non fuit causa efficax sine qua non daretur damnum, vt putà, quia iam erat aliorum testimonio reus conuictus, & suum testimonium non ad pœnam, nec ad grauiorem pœnam profuit inferendam, licet peccasset contra charitatem, nihil tamen restituere tenetur, iuxta infra dicenda de Electoribus, & aliis cooperatoribus ad iniustam vel rei acceptionem, vel damni illationem, cap. 6.

DVBITATIO ergo est, an si post falsum testimonium dictum, quod reuera est causa efficax damni: sed adhuc damnum non est datum, sed dabitur: putà illius testimonio est quis ad mortem condemnatus, an tenetur, cùm propriæ vitæ periculo testimonium retractare, quo innocens à morte liberetur? Et quidem certum est, quòd si retractatio nihil est profutura, non tenetur illam facere, sed restitutionem vitæ, & damnorum, vt dictum est. Item si ex loco tuto potest sententiam reuocare, ita vt prosit, similiter non tenetur prodere se coram iudice. Quæstio ergo est solum, cum ita res se habet, vt nisi cum certo suæ vitæ periculo non possit illum liberare, an ad id teneatur? Et sunt nonnulli quibus placet ad illud non teneri. Quia dicunt non tenetur suæ propriæ morti cooperari se offerendo, vt saluet innocentem. Sibi enim magis tenetur. 251

VERVMTAMEN omnes, quos ego viderim doctores, planè fatentur, & meritò illum teneri propriæ vitæ dispendium subire, vt vitam, quam periculo exposuit liberet. Ita fatentur Cordub. lib. 1. quæst. quæst. 31. articulo 3. & in summa quæst. 17. versic. *Io tercero*, Sot. 4. de Iustitia & iure, quæstione 6. articulo 5. ad quartum, Medin. C. de Rest. quæst. 3. causa 4. ad quartum, Merc. lib. 6. cap. 10. Nauar. in sum. cap. 15. núm. 17. & in Hispan. cap. 28. num. 44. Caiet. 2. 2. quæst. 70. articulo 4. Couar. reg. peccatum 1. par. nu. 6. §. 3. adultera. Ex quibus solus Merc. 252
dubius hæret. in d. cap. 10. ad finem. Illud certò asseuerat, omne malum citra mortem teneri subeundum. Ratio est, quia licet suæ vitæ vnusquisque magis prouidere teneatur, quàm alienæ, tamen id dumtaxat verum est cæteris paribus. In pari enim causa innocentiæ mihi prius subuenire debeo, & in hoc casu, ego nocēs ille innocens, & mea causa iniustè patitur. Teneor ergo lege iustitiæ, cum propriæ vitæ periculo illum liberare, & eadem prorsus analogia in fama, si ego illum iniustè infamaui, teneor, cum propriæ famæ (non vitæ, vt infrà dicemus) periculo, retractare. Et in re familiari, id quotidiè videmus, quæ

conclusio prædicta magis confirmatur. Qui enim furatus est ab altero rem familiarem, planè tenetur illam domino restituere necessitatem
253 talium rerum ablatarum patienti, etiam cum damno rei propriæ temporalis. Igitur certa & generalis regula est, quod licet in æquali gradu innocentiæ mihi plus teneor, quàm proximo, cùm sunt omnia paria: tamẽ cum ego causa damni efficax sum, potior est alterius, quippe qui innocens est, conditio. Quam doctrinam latè inferius probo c. 4. Et sic soluta manet ratio illorum. Ex quo infero, quòd si ipse causa fuit falsi testimonij aliorum teneretur, eos monere, vt se retractent, quod si illi nolint, tenetur eos manifestare, vt mihi videtur adhuc, cum mortis periculo, vt accusator, & alij, & in specie docuit Merc. Quid enim refert, an tuo testimonio, vel consilio, & inductione aliorum, innocentem occidas, cùm reuera illud ſter, quod tua causa illi moriendum est iniustè, & ita quacunque via possum illum in eas angustias à me conjectum liberare, teneor, etiam cum propriæ vitæ periculo. Si verò ego non induxi, nec fui causa testimonij aliorum, tenebor tantum lege charitatis, & fraternæ correctionis eos monere, & si nolunt eos mani-
254 festare, vt defendam innocentem: non tamen lege iustitiæ, aut cum propriæ vitæ periculo. Tunc enim verum, est quod mihi magis debeo prouidere, si tamen scirem, quòd cum periculo famæ, vel rerum mearum familiarium possem illum liberare, dubium esse posset. An tenerer me exponere, vt innocentem liberarem. Et in hoc eadem est ratio,
21 cuiusque de populo, qui ad illius mortem nihil est cooperatus, scit tamen quòd cum suarum rerum temporalium, vel honoris iactura illum liberabit.

ADNOTAT autem Caiet. in d. art. 4. quod si quis ignorantia quadam non damnabili, vel obliuione falsum dixit testimonium ob quod alter morti est cõdemnatus, non tenetur cum vitæ periculo illum eripere, & mihi ita videtur, imo nec ad damnorũ factorum restitutionem vllam teneri putarem. Non enim ille tenetur ratione rei, vt patet. Ni-
255 hil enim positiuè accepit, sicut is, qui bona fide alienum pallium tenet, nec tenetur ratione iniustæ actionis, quia non perfectè, & formaliter falsum tulit testimonium, sed materialiter tantùm, ac proinde ad nihil tenetur, vt latiùs probaui suprà c. 3. Si enim excusatur à periurio Dei offensa, magis excusabitur ab offensa proximi, ac proinde computanda est illa damnificatio, si damnificatio dicenda est, inter eas, quæ casu fortuito inferuntur, vel ex leuissima culpa, quæ non obligare ad restitutionem in d. c. 3. satis ostendi.

ROGAS ergo vtrum, qui scit illum esse innocentem, qui ad supplicium ducitur, & suo testimonio, potest illum liberare teneatur testifi-
256 cari illius innocentiam? Et sanè, si requisitus est plane tenetur deponere, idq; lege non solùm charitatis, sed etiam iustitiæ adeò, vt si taceat veritatem, teneatur ad restitutionem, sicut verus homicida. Testis enim in iudicium vocatus ex officio tenetur veritatem propalare, & iniuriam facit proximo innocenti illum sua taciturnitate condemnãdo. Si enim qui non pauit cùm tenebatur pascere, occidit, teste Ambros.

brosetiam qui non exhibet testimonium cùm tenetur ex officio planè occidit. Si verò in iudiciũ vocatus non est, scit tamen, si se offerat, profuturum, & proximum liberaturum, tenebitur sub mortali se offerre, deponere etiamsi alteri accusatori, vel aliis testibus damnum sequatur, non quidem lege iustitiæ, & restitutionis onere, sed lege charitatis. Non enim ex officio tenetur ad prædictum testimonium. Et ita docuit Nauarr. cap. 15. num. 16. & probat ex c. 1. de Crim. falſ. & D. Thom. 2. 2. 257
quæst. 70. art. 1. Gabr. in 4. distinct. 15, quæst. 6. conc. 7. Quod si stipendium accipit, vt seruiat, & testificetur tenebitur lege iustitiæ, & sub restitutione, vt dictum est. Et comprobantur prædicta ex regula illa genetali supra à nobis tradita & probata, quod scilicet damna secuta ex transgressione legis iustitiæ obligationi restitutionis sunt obnoxia, non tamen ea, quæ ex transgressione legis charitatis oriantur, vt ibi satis ostendimus.

Sed dubitatio esse posset, an teneatur, quis se offerre ad testimonium ferendum, quo aliquis condemnetur etiamsi accusatori periculum immineat. Respon. Nauarr. num. illo 17. quod non tenetur. Quia accusator non est in necessitate, cùm sua sponte se in id periculum iniecerit, reus autem est in necessitate, cùm inuitus id patiatur. Probatq; ex D. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. Secus autem esset meo iudicio, si solùm periclitaretur actor, quia licet sua sponte se in periculum iniecerit, tamen iam est in necessitate, quamuis vt dixi respectu accusati non dicatur esse in articulo necessitatis. Secus item quando accusauit, quando in conscientia tenebatur accusare, vel denunciare, vt docet idem Na- 258
uar. vbi suprà.

Vndecima dubitatio sit de bello, quando sit licitum. Hæc enim homicidia ad publicam pertinent authoritatem, de hac re disputant latè Gabr. in 4. dist. 15. q. 4. D. Thom. 2. 2. quæst. 40. artic. 1. & 41. art. 1. & 66. art. 8. Gratian. 23. q. 1. Syluest. bellum 1. q. 1. & infra Couar. reg. peccatum 2. par. §. 9. 10, & 11. per totum Cord. lib. 1. qq. q. 39. Cast. lib. 3. de Hæresi. verb. bellum. Nauar. c. 15. nu. 15. Caiet. in sum. verb. bellũ, Ang. ibidem. Habetur etiam de hac re. ff. de Captio. l. hostes & ff. de Verb. sign. l. hostes. Ex bello maximè iniusto multa damna, & mala oriri solent. Quædam iudicio meo veluti ex natura rei, vt homicidia tam nocentium, quàm innocentium, captiuitates, spolia, &c. Quædam veluti 259
per accidens, vt blasphemiæ furta, rapinæ, stupra, adulteria, &c. Quoniam verò non integrè de bellorum natura, atque ratione, sed tantùm de restitutione damnorum in bello animus est disputare, idcirco breuiter eam quæstionem resoluendam esse censemus. Quod enim ad restitutionem attinet, ea breuis, ac vera regula assignari potest. Nempe omnia damna ex iniusto bello secuta restituenda sunt. Cuius ratio plana est ex regulis, suprà traditis cap. 1. Quod autem sibi bellum iniustum explicare necesse est.

Primvm reijciendus est quorundam error, qui docent bellum nunquam esse licitum, ac per consequens neque iustum. Ita tenuerunt Manichæi, vt testatur B. August. 22. contra Faustum. cap. 73. &

Castr.lib.3.contra hæreses, verb.bellum. Vnde impudenter, Mosen reprehendebant, quòd bella gessisset. Quem errorem iam olim sepul-
260 tum suscitauit hoc rempore Oecolampadius. Sed hic non reprehendit Mosen. Eo quod asserit solum post Christi prohibitionem illicitum esse bellum gerere. Idem sensit Cornelius Agrippa in lib. de Vanitate scientiarum. Vbi dicere audet: *Artem militarem diuus ille Plato, August. & Bernard. Catholici in Ecclesia doctores alicubi probauerunt, licet Christus, & Apostoli longè aliter sentiant.* Verumtamen erronea est hæc sententia. Primùm, contra errorem Manichæi sunt multa præclarè, & copiosè ab August. tradita loco citato cap. 74. & sequente. Vnde Moses ex Dei præcepto belligerauit, Dauid, Saul, &c. Aliàs Deum ipsum reprehendere oportebat. In Nouo autem testamento à Christo reprobata non est, sed potius approbara militia. Luc. 3. cum dicerent milites ad Ioan. *quid faciemus.* Respon. *Contenti estote stipendijs vestris*, &c. Quid apertius? Si militia illicita esset, diceret, Nolite bellare, nec stipendia ad pugnandum accipiatis. Et Matth. 8. Laudauit Centurionem asse-
261 rentem habere sub se milites, &c. Et Matth. 22. cum tributa deutur regibus ad bella, & pacem seruandam, dixit: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari.*

RATIONE etiam prob. Quoniam si bellum est defensiuum planum est esse licitum. Quia iure naturæ, licet se defendere, & iniuriam propulsare. Vim enim vi repellere licet. Sicut enim priuatæ personæ, licet occidere, vt te defendat, multo magis communitari licebit. De bello autem vindicatiuo etiam constat. Quoniam ius est naturale reipubl. perfectæ iniurias sibi illatas vlcisci & punire. Aliàs vnusquisque quæcunque facinora perperrare tenraret, & sequeretur rerum publicarum consummatio, & iustitiæ pacisque violatio. Habet enim locum
262 Dei, & respub. & princeps in terra. Qua propter supremus princeps iure ipso naturæ potestatem habet castigandi, & puniendi sibi illatas iniurias, sicut verus iudex in causa. Sicut enim verus iudex potest illatas ciuibus iniurias punire: quia est eorum iudex, & bonis ius suum reddere, & malis pœnam: ita eum superiorem in terra non habet, iudex est eorum, qui sibi iniurias irrogant: vt & paci reipublicæ, & bono suo consulat, & sceleratorum hominũ crimina, & superbiam reprimat. Hoc enim, & bonum, & reipubl. maximè necessarium est, supposita corruptione peccati originalis. Cùm verò Christus dicit *præbe illi alteram*, intelligendum est, priuata authoritate. Ea enim non licet, aut bellum, aut pugnam inferre. Sicut tunc illicitum etiam est, quando est iniustum, vt dicemus. Quare suprà docuimus virtutem vindictæ in publicis personis dumtaxat residere.

263 VNDE stultior & pernicioſior est Lutheri error qui (vt refert Cast. vbi supra hæresi 2.) licere non neget vniuersaliter licitum esse bellum gerere contra impios & iniustos homines etiam Christianos, tamen specialiter condemnat bellum factum à Christianis contra Turcas. Fortasse (vt ego coniector) quoniam contra bullas cruciatæ, quæ pro bello contra Turcas expeditæ sunt impia cupiditate, & cupida impie-

tate stomachatus est. Ratio autem eius est: quia inquit tale bellum facere est resistere voluntati Dei per Turcas visitantis, & corrigentis nos. Sed quid rogo stultius dictu? Si contra Christianum iniustum, & sceleratum tyrannicè regnum, vel ciuitatē retinentem: licitum est pugnare, cur cōtra infideles tot ciuitates, tot regna iniustissimè occupantes, imo & fidem nostram demoliri tentantes, non licebit bellum inferre? Machabæus pugnat aduersus Antiochum, & alios Reges infideles pro religione, fide & cæremoniis, in quo facto laudatur. Cur igitur 264
non iure laudetur Christianus princeps, qui contra huiusmodi hostes Christiani nominis, pyratas, regnorum raptores, cum summo Christianorum dedecore: zelo religionis, & fidei, bella domini gerit, & vt alter Dauid, ait, *Quis est iste, qui audet exprobrare agminibus Dei viuentis.*

QVOD si sanctorum patrum gesta tanquam veritatis, & doctrinæ documenta nobis relicta sunt: quis ignorat in lege noua sanctissimorum patrū consilio, & authoritate plurima bella indicta & gesta fuisse? Vrbanus 2. aduersus Turcas bellum fieri decreuit, in quo mirificè & laudatus est, & profecit. Cui cæpto bello fauit Paschasius, eius successor, & vt refert Platina Calixtus 2. Christianorum bellum habentium in Asia vires auxit. Qua spe Balduinus Hierosolymorum Christianus Rex, Gazin Regem Turcarum superauit. Lucius 3. Verone Concil. habito Christianos ad idem subsidium (fratribus in Asia pugnantibus) 265
ferendum adhorratus est. Desino plurima miracula, quæ in Christianorum exercitu Deus operatus est, cùm toto sint orbi notissima. Inter quæ non minus insigne est, quod in Hispania nostra contigit sub Innocent. 3. & Alphonso Hispaniæ Rege cognomento, Bono anno Domini millesimo ducentesimo duodecimo. Orta enim luce, & sacræ Eucharistiæ à multis acceptæ, peccatorum confessione præmissa, Archiepiscopique Toletani benedictione susceptā, nec non peccatorum cōdonatio seu plenaria indulgentia, ab eodem Innocent. concessa, omnibus applicata, acriter contra Mauros fidei Christianæ hostes à nostris pugnari cœptum est. Quo in bello, & Rex Maurorum se fuga subduxit, & ducenta Maurorum millia cecidisse perhibentur, in summa nostrorum paucitate occisorum, viginti quinque tantum occisis, quod non mediocre miraculum est putandum. Crux præterea nostris maximè afflictis ab Alphonso aliisque visa est in aëre. Qua spe erectus Dominus Paschasius Ecclesiæ Toletanæ Canonicus, crucem Archiepi- 286
scopi gestans illęsus aciem totam hostium penetrauit. Tandem ad præsentiam imaginis Beatæ Mariæ virginis Toletanæ Ecclesiæ singularis Ducis, ac patronæ, quæ in vexillis depicta erat, ingēs Maurorum multitudo corruit. Quamobrem, nō hominum, sed Dei, & Crucis Triumphus, hæc mira victoria aptè est compellata. Sed ne me de ijs tā apertis rebus dicentem dies calamúsque deficiat, & quoniam de restitutione agimus hoc loco, Hæreticorum fabulis dimissis, ad institutum nostra dilabatur oratio. Vt enim coniector ista sibi hæretici fingenda esse arbitrantur, ne, vt verè & iustè possunt, expugnentur, & eorum malitia, & færitas conteratur. Vt dum hæc scriberemus, audiuimus se-

cisse, glorioſè, & feliciter Sixtum quintum Pontificem noſtrum initio ſui Pontif. cuius auxilio, opera, & mandato bellum motum fuit ad-
267 uersus Galliæ hæreticos, cuius opera, & Chriſtianorum principum, Deique præcipuè adiutorio deleti ſunt maiori ex parte illius prouinciæ Lutherani, aliique hæretici: quod Deus Optim. Maxim. ſicut cœpit ipſe perficiat, belláque ſua (Sua enim ſunt) agentibus, & vitam, & auxilium præſtet.

SVPPOSITO igitur, bellum ex obiecto non esse licitum, quin ſi debitæ circunſtantiæ adſint iuſtum, & omnino neceſſarium ad prauos ſceleratóſque homines refrenandos, & puniendos, pacem & iuſtitiam ſeruandam, iuxta illud Auguſt. in Epiſt. ad Bonifac. *non quæritur pax vt bellum exerceatur, ſed bellum geritur, vt pax acquiratur. Esto ergo bellan-*
268 *do pacificus, vt eos, quos expugnas ad pacis vtilitatem vincendo perducas.* Sed quia multum à reſtitutionis materia digreſſi videmur ad rem redeamus.

QVAEDAM igitur breuiter oportet proponere. Primum vt bellum ſit iuſtum & licitum, tria requiruntur. Primò authoritas in mouente bellum, vt ſcilicet ſit princeps ſupremus in téporalibus, aliàs illicitum eſſet, cùm habeat ſuperiorem, apud quem via iuridica, & pacifica poſſit audiri. Vt enim 3. parte huius cap. dicemus ſui defenſionem tum duntaxat licere, quando non eſt aliud remedium. Ita neces, & clades multorum intentare, cùm aliter quæſtio, & lis decidi poteſt, & res iniuſtè detenta recuperari, illicitum eſſet. Et quoniam ſupremus princeps non habet, apud quem conqueri poſſit, iure naturæ eſt illi conceſſum de ſua iniuria cognoſcere, iudicare, & ſententiam, aut punitionem in iniuriantem ferre, & eam exequi. Ita docet D. Tho. & cæteri citati.

269 SECVNDA conditio eſt iuſta cauſa bellandi, quæ eſt iniuria illata ab altero, vt conſtat ex ratione prædicta. Siue quia multa fecerit inimicus damna, quæ recompenſare nō vult, ſiue quia ciuitatem, vel opidum teneat tyranicè, &c. Et multò magis quando iniuria fieret fidei, aut religioni, vt patet. Tertia cōditio eſt recta intētio, ne ſcilicet odio, ſed iuſtitiæ zelo, rectáque intentione moueatur. Quamuis autem hæc conditio requiritur, vt ſi bellum licitum: tamen non neceſſaria eſt, vt ſit iuſtum. Nam licet ea abſente ſit mortale peccatum, ſicut cùm iudex odio, vel ira occidit: tamen non eſt iniuſtitiæ peccatum, nec reſtitutionis obligatio, ſi duæ priores conditiones adſint, ſcilicet authoritas publica ex parte inferioris & cauſa, ſcilicet iniuria ex parte eius, cui fit bellum. Et hæc quoad principes.

SECVNDO dicimus, quòd inferiores ſaltem milites licitè pugnāt, niſi ſit euidens iniuſtitia belli, aliàs enim etiam in dubio pro ſuo prin-
270 cipe iudicare debent, vt Auguſt. docet in cap. Quid culpatur 23. q. 1. Et licet re ipſa eſſet bellum iniuſtum: tamen ipſi nec peccant, nec reſtituere tenentur. Non enim ipſi cauſam examinare debent: ſed licitam & iuſtam præſumere. Quod ſi ita verum eſt de ſubdito dubitante, à fortiori de ignorante inuincibiliter bona fide credente bellum

esse

esse iustum, vt Cord. adnotauit. Vnde ij non tenentur restituere nisi ratione rei acceptæ & per consequens de rebus extantibus, vel in quibus facti sunt locupletiores, vt infrà cap. 6. latiùs explicabimus. Non ergo admittenda est Adrian. sententia. Asserentis, Quodlib. 2. peccare mortaliter subditos in dubio de iustitia belli, bellentes, solúmque excusandos eos, qui ignorantia inuincibili laborant. Oppositum enim 271
sentiunt cæteri doctores citati, speciatímque Cord. Sot. Syluest. Gab. conc. 4. & Caiet. citati ob rationem à nobis factam. Cui adde August. in d. cap. quid culpatur ex lib. 22. contra Faustum cap. 74. & 75. *vir iustus*, inquit, *si fortè etiam sub sacrilego rege militet, rectè potest illo iubente bellare, si quod sibi iubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel vtrum sit certum non est, vt fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem ostendat ordo seruiendi.* Vides apertissimè peccante rege ob dubium, esse innocentem subditum militantem propter ordinem seruiendi, & obediendi. Quod adnotauit in hac specie gloss. prædicti cap. in verb. *iniquitas* id ipsum probat Cordub. ex cap. Pastoris de Offic. deleg. Vbi decernitur (ait Cordub.) vt quis exequi possit sententiam superioris, cum dubitat esse iustam. Sed frustra adducit hoc cap. Ibi enim non erat sermo de dubitante, vt patet: sed de sciente sententiam esse iniustam. Probaret ergo posse cognita causæ iniustitia bellare. Quid ergo dicemus? Nunquid ibi Innocent. 3. approbat actum 272
bellandi: cùm scitur esse bellum iniustum? Respon. Minimè sanè. Nam in d. cap. §. quia vero, fermo est absolutè, præcipuéque in causis ciuilibus, in quibus, vt suprà docui difficultate 4. licitum est ob allegata, & probata innocentem condemnare: non autem in criminalibus, vel in ijs, quæ sunt intrinsecè mala. Qualis est innocentis occisio. Quale etiam esset compellere carnaliter commisceri eos, qui probati sunt coniuges, sciente iudice, omnino non esse tales, &c. Sic igitur modo dicendum, quod cum bellare iniustè, occidere, &c. sit intrinsecè malum, si certò constet ita esse, non licet ad cuiusque superioris mandatum obedire. Esset obedire magis hominibus, quàm Deo. Vnde prædictum cap. non potest trahi ad consequentiam. De cuius text. intelligentia legat qui volet latè ibi glo. in verb. (*sciat.*) Argumentum verò Adria. facilè soluitur. Hic siquidem locum habet illa distinctio de dubio speculatiuo, quod licet hic intercedat, at non practicum tamen, quam in alio proposito infrà impugnamus. Stare enim potest, vt quis dubi- 273
tet, an bellum sit iustum, & certus sit de hoc practico iudicio, bellandum esse. Credere enim debet superiorem rem meliùs examinasse: at non stat, quod quis dubitet, an sit sua vxor, & quòd possit petere, etiam superiore præcipiente. Cùm certus sim, nõ possum illum habere maiorem notitiam quàm me. Et ob id probamus ibidem cap. (inquam) 1. lib. 3. speculatiuè dubitantem debere dubitare de conc. practica. Hæc vera putat Merc. tit. de Restit. c. 15. de inferioribus militibus. Nam ducibus putat non excusari ignorantia, & fide bona, sed teneri ad inquirendam iustitiam causæ antequã in bellum ingrediantur, alias peccabunt, & damna secuta eis imputabuntur. Sed maior dubitatio est,

de

de non subditis bellantibus amicitiæ, cognationis, lucri, vel honoris
274 causa, atque idem est de subditis non coactis à superiore. In qua difficultate Cord. in d. quæst. 59. vers. *Si verò* docet, primum: quòd si ignorantia inculpabili laborant, non peccant & id planum est. Nihil enim refert iudicio meo esse subditum, & iussum, vel non, quod ad peccatum attinet, quando ipsi inuincibiliter ignorant iniustitiam, aliàs non præliaturi. Nec vllus in hoc sapiens dubitaret. Docet tamen teneri ad damnorum reparationem, quæ sic ignoranter dederunt, & ad restitutionem eorum, quæ rapuerunt. Vnde statim ac nouerint bellum fuisse iniustum, tenentur de omni damno per eos causaliter dato & de raptis omnibus, etiamsi bona consumpserint fide, non minus ac si scienter iniustum bellum gessissent. Hæc Cord. non aliter probat, quàm quia licet sufficiat ad liberandum à peccato, tamen ad liberandum à restitutione non sufficit bona fides. Tum etiam (inquit) quia leges ita dispo-
275 nunt. Quæ verò sint illæ leges: non explicat ille. De dubitantibus verò docet vltra restitutionis obligationem peccare mortaliter, si scienter bellaret, vel ignorantia culpabili. Idem sensit Sylvest. bellum 1. q. 8. dict. 4. probátque ex cap. Denique 24. quæst. 5. & Gab. conc. 4. Imo id adeo verum putat Sylvest. in 3. d. vt existimet subditum dubitátem, licet non peccet teneri ad restitutionem etiam de consumptis. *Quia* (inquit) *quamdiu dubius fuit non habuit bonam fidem.* Quamobrem obedientia, à peccato, non à restitutione excusat. Et quod ad peccatum attinet idem prorsus sensit Nauarr. & Caiet. Quin potius idem Caiet. censet de militibus tunc conductis, qui non ante dubiũ conducti erãt. Ij enim peccant mortaliter, nec verò subditos dicendos putat.

SED vt verum fatear mihi falsa videntur ista. Primum enim quòd ait Cord. inuincibiliter pugnantem teneri de damnis datis, & de ablatis non extantibus dici certè non potest. Primum de damnis datis nulla oriri potest obligatio, si bona fide ignorãtiáque inculpata data sunt.
276 Vel enim tenetur sic prælians ratione rei, vel ratione iniustæ acceptionis: non sanè ratione rei acceptæ, vt constat. Id enim supponimus, quòd damnificatio lucrosa non fuit, nec quidquam positiuè accepit, de quo statim dicam, nec ratione iniustæ acceptionis: Si quidem non fuit causa iniusta acceptio formaliter, nec damnificatio vllo modo voluntaria. Vt enim suprà cap. 1. satis ostendimus ex delicto, id est, ratione iniustæ acceptionis nullus tenetur, nisi ex voluntaria acceptione, & culpabili, saltem leui culpa, & peccato mortali. At id supponimus hoc loco nullam interessisse culpam saltem non latam, nec leuem: damnificatio igitur iniusta non est, sed omnino casualis. Adde, quòd vt supra docuimus, docétque egregiè Caiet. 2. quæst. 70. art. 4. testis falso testificans,
277 ob quod alter est morti damnatus nõ tenetur, cum vitæ periculo damnum euitare. Non enim tenetur ratione rei habitæ, vt patet. Nec iniustæ actionis, quoniam iniusta non fuit. Cum nec scienter facta fuerit, nec ex culpabili ignorantia, igitur, &c. Et sanè mirum est, quòd non peccet, & restituere teneatur. Si enim ab offensa Dei excusatur, igitur à proximi offensa, qui minus rationabiliter læsus esse debet. Neq; vn-

quam

quam (si inductionem facias) reperies, quod aliquis teneatur restituere, sine præcedenti peccato, & culpa, nisi quando tenetur ratione rei habitæ, vel si est pura damnificatio scienter tamen iniusta, vel saltem ex damnabili ignorantia. Stare nō, possunt illa duo à Sylvest. asserta, quòd subditus in dubio bellans non peccat: sed ad restitutionem teneatur, cùm ei constat fuisse bellum iniustum.

SECVNDO non placet, quòd ait teneri de rebus in bello habitis, etiam consumptis fide bona in quo Sylvest. consentit. Vt enim latiùs 276
ostendemus infrà cap. 6. nullus tenetur de bona fide consumptis, nisi inquantum est ditior factus, vt ipse Cord. Sylvest. & cæteri Doct. docent. Et ratio est manifesta, quoniam cùm is solùm teneatur, non ratione iniustæ actionis: sed ratione rei, consequens est tamdiu duntaxat teneri ad restitutionem, quamdiu res extat aliquo pacto, siue in specie, siue quia ex eo locupletior est effectus. Si igitur isti bona fide acceperunt & consumpserunt, ratione iniustæ actionis teneri non possunt, si tenentur solummodo ratione rei, quomodo illa consumpta, & non ditior ex ea factus, tenebitur. Vnde quòd Cord. & Sylu. aiunt non sufficere bonam fidem, sed simul obedientiam requiri, gratis assumit, & non probant eas verò leges, quas pro se docere affirmat ipse non adducit.

TERTIO mihi non probatur: quod de dubitantibus vterque Doctor affirmat peccare mortaliter non subditum in dubio militantem, & 277
ad restitutionē teneri. Neutrum enim verum putauerim. Omitto modò eos milites qui ita sub quocunque in quacunque causa bellare sunt parati: vt etiamsi scirent bellum esse iniustum, non desisterent, quos in statu damnationis versari rectè docet Sylvest. in illo dicto 4. Caietanus, & Nauarrus. Nam hoc pacto etiam ignorantes inuincibili animo præliantes peccarent mortaliter, vt patet, sed sermo est de eo, qui ita dubitat, quod iniustitia certo cognita nullo modo arma sumpsisset: hos igitur putamus, saluo meliori iudicio, nec peccare, nec ad restitutionem teneri. Moueor ea ratione. Quoniam quamdiu certus non est de iniustitia, non peccat, imò tenetur cogitare regem illum iustitiam habere. Aliàs peccato temerarij iudicij esset obnoxius, cùm condemnet eum, quem sine certis indiciis, iniustè bellare existimat. In dubio enim de peccato proximi, etiam mihi non superioris, non licet certam ferre sententiam de malo atque peccato. Vnde quamdiu illa dubitatio proba- 278
bilis manet, de neutra exercitus parte, possum iustè iudicare, sed cogitare teneor vtrumque iustè bellare in sua mente, laboraréque ignorantia probabili. Quia scilicet vtrique videtur se ius habere, & iustitiam. Vnde ipse Gabr. ex Panorm. in c. Sicut, de Iureiuran. *el tercero*, docet bellum indictum à supremo principe, præsumendum esse iustum etiam ab extraneis, imò indictum ab habente superiorem, à subditis. Quia tenentur de superiore meliora cogitare, & nisi euidens sit iniustitia, nō diiudicare prælatum. Si igitur pro nullo potest ferre determinatæ iniustitiæ sententiam: laborat igitur ignorantia probabili, quicunque iuuando. At ignorantia probabilis, à peccato excusat. habet igitur se iste

dubitans, etiam non subditus, ac si ignorantia inuincibili laboraret.
279 Neque ego certè vllum reperio discrimen inter subditum, & non subditum, quamdiu dubitatio durat, nisi in eo solùm, quòd subditus inquirere nihil tenetur; sed audito præcepto deponere debet dubitationem, & præliare pro prælato iudicando. At non subditus, qui obedientia coactus non est, tenetur peritos consulere antequam arma sumat. Quod si in dubio perseuerat, iustè in quauis illarum causarum pugnabit, eo animo, vt certus de iustitia nullo modo bellaret. Alioqui peccaret mortaliter etiam subditus, non iussus militare. Cùm obedientia eum non excuset. Quod ipse Cord. concedit tanquam necessariò consequens, quod concedendum non est. Vix enim tandem aliquem dubitantem etiam subditum excusandum censeres. Cùm rarò compellantur atque iubeantur militare, nisi in magna necessitate. Et eo in casu etiam rarò contingeret dubitatio de iustitia, cum tantam populus necessitatem patitur ab hoste. Communiter enim solùm vocantur & inuitantur ire volentes etiam ex subditis, sicut ex externis. Alioqui etiam peccaret mortaliter aduocatus dubitans probabiliter de causæ iustitia eã prosequendo.
280 Quid enim refert pilis & armis, an consilio & authoritate tua, aliquem oppugnes, occidas vel spolies?

Sed respon. Sylvest. non esse simile. Quia in iudicio est superior, quia examinat processum, vt sententiam ferat, in bello autem viribus vincitur. Sed certè si hæc solutio sufficeret, liceret aduocato causam iniustam prosequi quia est superior, qui allegata examinabit. Non ergo id excusaret, si dubitatio non excusaret. Non enim ob id aduocatus dubitans iustificatur; quia iudex rem est examinaturus. Nam iudex posset esse iniquus, vel ex incuria, & negligentia iusta allegata iudicare, & ita liber non esset aduocatus, sed ea ratione, quia laborat probabili ignorantia.
281 Nec est maior ratio, quare ab hac quam ab illa causa cesset, sed in vtraque iustè potest, non simul iuuare. Sicut in opinionibus, Theologorum videmus, alteram sequendo non peccari; quia est ignorantia probabilis. Non igitur siue subditus, siue non subditus probabiliter dubius peccat militando.

Ex quo sequitur nec restituere teneri, magis quàm si ignorantia inuincibili laboraret. Laborat enim probabili, ac per consequens non peccat, vt ostensum est. Igitur, ex delicto seu ratione iniustæ acceptionis non tenetur, nec ratione rei, si ad eum nihil peruenit; quod si peruenit, tenebitur de extante re, vel in qua est locupletior factus, vt suprà dictum est, & inferiùs cap. 6. latiùs explicabitur, atque ita in hac specie docuit Gabr. conc. 7. Aug. verb. bellum §. 9. Sed obijcit Sylvest. quòd quamdiu dubitat, non est bonæ fidei possessor: sed id non vrget. Si enim non est possessor bonæ fidei, at non est malæ fidei possessor. Est enim medium inter malæ & bonæ fidei possessorem, vt cap. 6.
282 latiùs explicabimus. Iura enim non damnant, nisi malæ fidei possessorem tam ad præscribendum, quàm ad alia, vti latiùs trademus capit. 6. huius 2. libri. Illud animaduertendum censeo, nos hîc locutos etiam de ea dubitatione, quæ ex opinione rationibusque probabilibus ortum habet.

habet. Hæc enim iustam facit ignorantiam, & probabilem, vti frequenter contingere solet in iis bellis dubiis. Cùm sint semper opiniones probabiles de iure, & iustitia belli. Quando enim dubitatio rationibus opinionibúsque probabilibus (quæ non propriè dubitatio dicitur: sed moralis certitudo) innixa non esset, veram putarem horum sententiam doctorum. Tum enim maximè si principio dubia fides præcessit non excusaretur à peccato, & iniustitia: teneretúrque ratione iniustæ acceptionis, & per consequens de omni damno dato, & de habitis in bello etiam consumptis, imò tum ipse princeps in hoc dubio cõstitutus pec- 283
caret bellando, maximè contra iam possidentem, sed vt dixi, frequentiùs contingit dubitatio prior ex opinione sapientium, & rationibus probabilibus causata. Iniquo casu, vt dictum est, sicut nec compulsus, ita nec sponte euntes damnandos censemus, vt probatum est. Sanè, vt hoc concludam mirabile videtur, quòd princeps iustè bellet, ego verò iuuans eam actionem, sim iniustus. Siquidem non aliter damnifico quàm operando. si igitur principalis actio iusta est, iuuans illam iustum operatur, etiamsi non sit coactus, eam igitur differentiam agnosco inter compulsum, & alios, quæ oritur ex alia, quàm suprà retuli. Nam compulsus iustè facere potest etiam peccante, & iniquitatem admittente principe, vt August. aperte docuit in d. cap. Quid culpatur: 284
at in sponte eunte non ita est, sed potiùs, nisi iustè rex bellet, ipse non excusaretur, & ita non aliter quàm actione principis tenetur. Qui cum vt suprà diximus, teneatur inquirere de iustitia belli ab eruditisque informationem requirere, non potest ipse aliter excusari, quàm ex iustitia vel iniustitia causæ, sicut ipse rex. At coactus, obedientiâ, cùm examinare non teneatur, fieri potest, vt rege peccante, ipse non peccet, vt August. planè docuit. Hæc cùm disputandi gratia proposita sunt à nobis, sapientis erit communem sequi sententiam, qua teneri video, non subditum dubitãtem peccare ad restitutionemque teneri, cùm cognouerit fuisse iniustum, etiamsi dubitatio sit ob opinionum diuersitatem, vt præter Cord. & Sylvest. tenet Caiet. in d. sum. Nau. nu. illo 11. Gab. concluf. 4. Ang. verb. bellum §. 8.

Ex his colligitur, quod milites, vel duces qui sine consensu generalis capiunt aliquid peccant mortaliter, & tenentur restituere. Deest enim prima conditio, scilicet authoritas principis, & tamen illi se habent ac si essent priuatæ personæ. Ita docuit Merca. versi. *lo que toca*. Secundò, peccare mortaliter & teneri ad restitutionéduces, qui plures 285
repræsentant personas, quàm sint in exercitu, in quo plura peccata, & damna committunt. Primum, quòd accipiunt plura stipendia, quàm sunt milites, quod est planè furtum. Secundò, quòd rex seu generalis confisus in eius narratione, putat esse sufficientem numerum, & ita cùm longè minor sit, solent pluta infortunia, & victoriæ perditio sequi. Tertiò concedunt officia famulis, vel familiaribus suis, statuendo eos centuriones, &c. minuendo illis stipendia, sibique reliquum reseruando. Est enim in damnum exercitus distrahere officia honorabilia vilibus, & indignis robore carentibus, & prudentia requisita. Vnde putat.

Merca,cap.illo 15. quòd tenentur restituere, non solùm, quod ipsi de falcarunt sibi ex officio, sed etiam quod illi indigni acceperunt, cùm
286 omnino contra principis voluntatem retineant,& damna secuta, vt patet. Quarrò solent etiam dum in acie sunt dissimulare furta, & iniurias, &c. Et ita vterque tam dux, quàm milites tenentur restituere. Solent etiam extorquere pecuniam à populis in quibus sunt castrametati, quod apertè est vexatio iniusta, & ita solent pecunia erepta agmina aliò transferre.

TERTIO dicimus, quòd si bellum est iustum, & similes iniuriæ non admisceantur, licitum est in spolio authoritate ducis facto occidere,captiuos ducere,spoliare,&c. Hoc enim est ius belli, nec ad restitutionem tenentur vllam. Ita docet Sylvest. verb. bellum, quæstione 1. Couar.§.illo 11.nume.1. S.Thom. libr. 3. de regimine principum cap. 11.Castro.lib.2.de Iust.hæret.puni.cap.14. Mai.in 4.distinct.25. quæst. 20.Adrian.in 4.de Restitut.§. Aggreditur,glos. in capit. Sicut de Iu-
287 reiuran. Tiraquell.de legibus connubialibus l.1.numero 46. Caiet.in sum.verbo bellum,versic.*Fac ergo*,Gabr.distinct.15.quæst.4.conclus.1. Et habetur in l. Hostes Et.l. Si quid in bello. ff. de Capt. & l. naturalem §.vltimo ff.de Adquir.rerum domi. Et in cap.ius gentium 1.distin. planè probatur: Vbi glos.id docet. Et plantùs in cap. ius militare,quorum vtrumque est ex Isidoro. Et idem docet Ambr. in cap. dicat 23. quæst.1.*Præda* (inquit) *in potestate victoris est*. Inter Christianos tamen non seruatur de consuetudine ius belli quoad seruitutem, & ita esse seruandum docet Sylvest.& Bartol.in l.hostes de cap.Adde, quod bona si sunt immobilia non fiunt capientium,sed publicantur,vt patet ex l.si captiuus §.Expulsis ff.de Cap. Et Regi applicantur, vt etiam in hac specie tradit Couar.§.11.nume. 6. in fine Bart. in l. Si quid in bello ff. de Capt. Alexand. & Iaf.in l.1. de Adquir. post. in principio nume.10.
288 Martinus Laud.tract.de bello §.4.& habetur in l.19.& 26.part.2.Mobilia verò post victoriam capi non possunt, sine peccato rapinæ, ait Sylvest. quia debent poni ad commune, & assignari capitaneis, vt secundum merita, & distributiuam iustitiam ea partiantur. Et idem docet Bart.in l.Si quid in bello ff.de Capt. quod intelligo. Primum nisi sit consuetum,vt vnusquisque retineat, quod cœpit,vt Gabr.docet prima conclusione dict.quæst.

ET secundò ego limitarem,quando dux concedit prædam,& vt Hispanicè dicitur *el saco franco*.Tertiò tandem limitat etiam Sylvest.Si capiat pòst:nam si ante victoriam, efficiuntur capientium. Sed id tantùm verum putarem quando authoritate principis, vel in ipso prælio acciperet, vt suprà dictum est, aliàs authoritate priuata facere viderentur. Multa autem hìc dici possunt de bello, quæ latè prosequitur,Syl.verb. illo bellũ.primò per multas quæstiones Couar.nu.6.Anto.in sum. de-
289 fecerunt,ti.de Rep.cap.3. & alij citati doctores,quæ omnia in singulari prosequi non patitur breuitas nostri instituti. Legat curiosior. An autem bellantes iniustè siue Rex, siue duces, siue milites; tam non vocati, qui dicuntur *ἀκεκλητευοι*, quàm cæteri. An (inquam) teneantur in

mr in ſolidum ad damna per totum exercitum data, habes infrà, capite ſexto, vbi iſta latiùs nobis explicantur, cùm ſermo eſt de participantibus in damno.

SED an Princeps teneatur reſarcire damna bellantibus ſub ſuo ſigno, breuiter eſt dicendum ex Cord. quæſt. illa 39. puncto 2. quòd ſi bellum eſt iuſtum, & ſtipendium accipit ex conuentione, ſiue ſubditus, ſiue liber, non poteſt quidquam ampliùs exigere pro damnis occaſione belli acceptis: ob illud enim ſtipendium, ipſi ſe liberè locauerunt, & ad contingentia damna ſe obtulerunt, & ad alia belli pericula. Secundò dicendum, quòd ſi cogatur ire, nolens, ſi ſubditus eſt, ſatisfacit ſoluendo expenſas neceſſarias, vel ſtipendia ſolita: illi enim tenentur iure obedire, & quo iure obedire tenetur, conſequenter eodem iure tenetur periculis & damnis belli ſe exponere: maximè, quia nunquam coguntur, niſi neceſſitate vrgente, quo tempore, ipſi deberent ſe objicere defenſioni. Si verò ſubditus non eſt, & cogitur, videndum eſt, meo iudicio, an cogatur vi & metu, an precibus & ſuaſionibus. Et ſanè in vtroque caſu Cordub. exiſtimat eſſe reſtituendi obligationem, quia (inquit) regula generalis eſt, quòd mandans obligatus eſt damnis mandatarij. 270

VERVM ego ſanè aliter ſentio. Primùm, mihi videtur, quòd ſi vi, aut metu, aut minis, aliáve coactione, non ſubditum ire cogat ad bellum, etiam iuſtum, teneatur ſatisfacere damna, quæ illi ex tali itinere incurrerunt. Quod ex eo conſtat, quoniam ex actione iniurioſa damnum eſt conſecutum. Igitur ei, ſicut efficaci cauſæ, & iniuſtæ, damnum imputandum eſt. Et quamuis id Corduba in expreſſo non doceat, tamen eius fuit ſententiæ, cùm dicat, rogatis & vocatis etiam ſatisfaciendum, à fortiori igitur coactis iniuſtè. 271

SECVNDO mihi non placet, quòd rogatis & vocatis eſt ſatisfaciendum: illi enim liberè, & ſponte, ad bellum proficiſcuntur, ſibi igitur imputare debent damna ſecuta: ea enim ipſi, cùm conſenſerunt, cogitare debebant poſſe accidere. Quod ſi non cogitarunt, ſuæ imputent ſtultitiæ: ſcienti enim & volenti non fit iniuria: nam ſi, vt infrà dicemus, puellæ conſentienti in ſtuprum, precibus & perſuaſionibus, nihil de iuſtitia eſt reſtituendum, vt infrà dicemus: cùm tamen damnum ſit immediatè ab illo datum, multò minùs tenebitur de aliis damnis aliundè (licet occaſione belli) incurſis ab eo, qui rogatus ad præliandum venit. Vnde illam regulam generalem, quam Corduba veram & communem putat, quòd ſcilicet mandans tenetur de damnis mandatarij, ſic accipienda eſt, meo iudicio, ſi aliquo modo coactus eſt. Quando ſcilicet intercedit metus quidam reuerentialis, vt cùm Princeps rogat, mandat, aut vocat ad bellum, eum, à quo diſſentire graue, & diſpendioſum foret rogato: tum enim inuoluntariè conſenſit, aliàs non conſenſurus, ſi illi libera, & ſoluta omnia fuiſſent: tum ſiquidem metus reuerentialis eſt cauſa principalis actus, & conſequenter damnorum. 272

TERTIO concludimus, quòd ſi ſua ſponte non coactus, nec rogatus, accedat, non ſubditus, nec ſtipẽdiatus, eſt diſtinguendum: nam ſi ſui cauſa accedit ac bellum, ſcilicet, vel lucri proprij, vel ſpoliorum, vel

nominis & gloriæ adquirendæ, vel vindictæ, vel intentione, vitam & res suas pro Rege & republica donandi, nulla est restituendi obligatio:
273 ita docet Corduba puncto 2. di. 3. tum quia ij habent animum implicitum donandi, tum quia ipse sua causa facit: Si verò eo animo accederet, vt negotium Regis vtiliter gerant, militéntque suis stipendiis, tenetur Rex damna resarcire: quoniam ex quo rex licentiam ire volentibus præbet, consentit vt illi suis expensis eius negotium gerant. At consensus, & ratihabitio, mandato comparatur: igitur tenetur satisfacere gestori vtili negotiorum.

VERVM profectò licet in foro exteriori audiretur, ita bellans ad stipendium, & satisfactionem: tamen in conscientia ante sententiam, non credere Principem teneri, vel stipendia, vel damna refundere. Primùm, quoniam vix potest animus bellantis notus esse Regi, an scilicet fuerit eius negotij vtiliter gerendi ratio, an secùs, possentque innumeræ fraudes contingere: neque tenetur Rex credere dicenti eius cau-
274 sa ad bellum venisse. Secundò & præcipuè, quoniam ipse non coëgit, imò nec rogauit: sed tantùm consensu præbens licentiam, vt quicunq; velint, ad bellum adiungerentur. Non igitur damna secuta sunt ex iniusta Regis actione, sed ex mera eorum voluntate, qui ad bellum sua sponte accesserunt. Ipsis igitur, & non Principi damnum imputandum venit. De stipendio autem maior dubitatio esse poterat: & crederem distinguendum fore. Si enim rex publicari iussit, vt quicunque velint, irent suis stipendiis, non tenetur restituere, aut satisfacere quidquam. Ipsi enim liberè & gratis ire censentur, & debent. Si verò absolutè licentiam dedit volentibus sese ad prælium adiungere, tum dici posset, quòd si Regis negotij agendi causa venerunt, non solùm in foro exteriori, vt suprà dicebam, sed in conscientia teneri: videtur enim pactum quoddam implicitum inter Reges, & ire volentes, & ita ex parte teneri posset Cordubæ sententia.

EX his constat, quòd si contra Regis voluntatem ad bellum venit,
275 nihil ei Rex satisfacere tenetur, imò pœna digni esse possunt, idque. Rex mandare posset: quia vel eos fideles non censet, vel quia eis opus non habet, vel quia in aliis ministeriis occupari vult. Et ita sensit Corduba, & de se patet. Illud verum est pro iis, quæ diximus temperandis, adnotauitque Corduba dict. 5. quòd siue miles etiam extraneus veniat, rogatus, siue solummodò licentiatus à Rege, siue, quod maius est, Rege renitente, venerit ad bellum iuuandum, tenebitur Rex in conscientia, tam stipendia iusta, quàm damna illi ex occasione belli contingentia, reparare, si magna erat Regi necessitas adiutorij: tum enim Rex consentire tenebatur in eo adiutorio recipiendo, & admittendo: sicut si
276 Medicus te renitentem curaret, expensásque tuæ curationis solueret, nunquid non sanus laborem, industriam, & expensas soluere deberes? Si domus tua flagrat incendio, ego verò, te nolentem, vel etiam me rogantem, vt te extraham, extraxero, te tuáque liberando, nunquid mihi laborem & damna, quæ tua sum passus causa, reparare non tenebere? Si te taurum agitantem, me rogantem, & vocantem in tuum auxilium,

vel potiùs

vel potiùs renitentem, admonitionibúsq; meis, vt fugias, non adquiescentem, iuuero? Si tibi opem penè morienti equi mei amissione, vel alio damno meo, tulero, nónne satisfacere mihi, & laborem, & damna debebis? Hæc igitur, non solùm quia negotium tuum vtiliter gessi, verum etiam quia in ea occasione, & tempore, feci, vt ipse talem operam acceptare tenebaris, iusta satisfactione mihi promissa. Sic ergo dicendum est in hoc casu, quòd si meo auxilio ita opus foret, vt Princeps periclitaretur, si ego rogatus, vel solùm licentiatus, imò certè prohibitus accesserim, iustè petere possum damnorum meorum refusionem, Rexque in conscientia satisfacere debebit: atque ita vera erit Cordubæ sententia. 277

TANDEM, quando bellum est iniustum, variant Doctores in opinando. Quidam enim existimant, quòd tam subditis, quàm non subditis, tenetur Rex vocans, & inducens, damna omnia satisfacere. Ita sensit Cordub. in d. 39. punct. 2. & id verum putat, etiamsi non præcedat promissio, seu iuramentum de damnis huiusmodi reparandis. Probat Corduba. Primùm, quia si induceres ad rem honestam, ex qua, inductus damnum pateretur, esset illi satisfaciendum, iuxta caput finale de Iniuriis, si tua causa damnum datum est, &c. Et iuxta communem sententiam, quòd mandans tenetur de damnis mandatarij: at non debet esse melioris conditionis mandans rem illicitam, igitur, &c.

SECVNDO, quia damnificans spiritualiter in gratia, aut meliori bono, tenetur restituere, omnium sententia: & tamen solùm induxit, non coëgit: ergo similiter Princeps non cogens, sed inducens, tenebitur damna temporalia refundere inducto.

MIHI non placet ista sententia, quin potiùs puto, nullam esse restituendi prædicta damna, obligationem. Ita sanè sensit Gabr. in 4. d. 15. q. 4. concl. 6. Sylvest. verb. bellum, q. 10. di. 1. Et licet Doctores eam reddant rationem, quia ex turpi actu non oritur obligatio: atque ita, cùm illi mala fide pugnauerint, non poterunt petere à domino inducente, satisfactionem. Ego tamen alia inducor ratione, quoniam sic bellantes, damnúmque ab hostibus patientes, & alia similia damna ex itinere, non possunt esse rationabiliter læsi, cùm ipsi voluntariè similibus damnis se exponant: scienti enim & volenti, non fit iniuria. Cùm igitur inductor non coëgerit vi, metu, aut fraude, &c. sibi imputare debent. Non enim melioris cõditionis esse debent turpiter bellãtes, quàm si iustè, & licitè præliarentur; at sicut ostensum est, iustè etiam bellantibus, modò fraude non fuerint decepti, aut metu minimè impulsi, non esse de iustitia, quidquam damnorum restituendum, igitur, &c. Alioquin, si tuis precibus aliquis voluerit se ad occidendum, vel furandum, offerre, tenereris illi de damnis contingentibus, quod minimè crederem, & latiùs infrà c. 6. falsum ostendemus: cùm ipsi coacti non sint, sed sua sponte faciant. Sed ait Corduba, quòd in bello consentiunt iniusto iuuando, non autem in damna. Sed friuolum est hoc: eo enim ipso, quòd consentiunt in iniusta bella, consentiunt etiam in pericula, & damna ex bello sequuta, alioquin non consentirent, cùm liberi essent relicti. Fateor equidem, quòd si promissio, pactum, vel iuramentum, 278 279

ex parte

ex parte Principis præcessisset de damnis reparandis, teneretur repara-
re: at id non prouenit, eò quòd Princeps eos iniustè læserit, sed ex fide-
litate & religione iuramenti. Certè si quando bellum est iustum, resti-
tuendi obligatio non est, vt suprà ostendi: cùm tamen occasione Prin-
cipis iniustè patiantur ab aduersario, multò minùs erit restituendum,
cùm iustè ab aduersario licitè bellante, patiuntur, cùm ipsi abstinere
deberent. Hîc plures de bello quæstiones omittimus. An scilicet vtraq;
280 ex parte possit esse iustum? an Imperator in temporalibus causis possit
solus bella indicere, quasi si ille sit superior, & dominus ad omnes re-
ges, vel an saltem Papa id habeat, quæ latè disputantur à Couar. §. 10. &
an seruitus sit contra ius naturæ, & quando gerens iustum bellum, te-
neatur reuocare, quod explicat Caiet. in Sum. verb. bellum. §. fac ergo.

DECIMA TERTIA dubitatio sit de duello: hoc enim etiam per-
tinet ad publicam auctoritatem: solebat enim & legibus, & magistra-
tibus concedi, olimq; solenniter, & publicè fieri varias ob causas, & fi-
nes. Et quidem quòd liceat tale genus pugnandi, probari potest. Pri-
mùm, quia licitum est occidere inuasorem, ob defensionem vitæ, vel
honoris, vt infrà dicemus, siue id sit præueniendo accipiendam iniu-
riam, siue iam accepram repellendo, recuperandóq; amissum honorem
alia iniuria: ergo propter eandem saltem causam, licebit prouocatum
ad duellum exire, quando nullum aliud restat remedium tuendi hono-
281 rem. Adde, quòd in quibusdam militaribus religionibus cautum esse
fertur, vt si quis ad singulare certamen fuerit prouocatus, & noluerit
exire, inhabilis sit ad dictam religionem: & idem est pro defensione re-
rum & vitæ. Propter hoc argument. Ang. verb. duellum, §. 6. dicit lici-
tum esse propter hunc finem, quando quis alio modo euadere non po-
test vitæ, vel rerum iacturam. Probat ex c. Occidisti, de Homic. In hac
re certum est, ex Doctoribus infrà citandis, duellum in duobus casibus
esse illicitum, quando fit ad indagationem veritatis. Est enim Deum ten-
tare, quòd illicitum est iuxta illud: *Non tentabis Dominum Deum tuum.*
Non enim licet indebito modo procurare scire. Et ita habetur in c. Mo-
nomachiam 2. q. 4. & idem est de impositione manuum in ferro cãden-
ti, vel aqua feruenti, vt habetur in c. Cõsuluisti eadem causa, & quæst. Et
in c. Cura suscepti. Secundus casus est, quando quis sponte prouocat al-
terum, vel acceptat ob inanem gloriã, vel iram, vel ad vires ostẽdendas,
aut aliam causam, quod non est necessitas vitæ, vel honoris, aut rerũ de-
282 fensionis. Et hoc secũdo modo, imò vtroq; dãnatur in Cõcil. Trid. sess.
25. c. 19. sub grauibus pœnis. Tertiò de clericis etiam est certum illis esse
illicitum, habetur in c. 1. de Cler. pug. in duel. Tandem id etiã debet esse
certum, duellum ex obiecto non esse illicitum, sed ex circunstantia ali-
qua posse benè fieri, vt infrà dicemus. Sor. ergo 5. de Iust. q. 1. ar. 8. do-
cet non esse licitũ exire ad duellum, propter tuendum honorem. Idem
senserat Caiet. 2. 2. q. 95. art. 8. causa 3. dub. vlt. Henric. Quodlib. 5. q. 32.
Armill. verb. duellum, §. 1. & etiam idem Caiet. in Sum. verb. duellum,
Anto. 3. part. tit. 4. cap. vlt. & 3. Mai. in 4. d. 15. quæst. 23. Idem docuit
Sylvest. propter tuendam vitam, vel res. Probant hi authores. Primùm,

quia

quia licet necessitate cogantur, at illa necessitas, non est absoluta: sed conditionata, & ita non potest dici, quòd vim repellat. Sed antequam hinc discedo, friuola est (meo iudicio) ista ratio. Quia neque ille, qui 283
occidit ob vitæ, honoris, vel rerum defensionem cogitur absolutè, sed conditionatè dumtaxat, supposito, quod velit se suaque defendere, & multo minus cogitur, qui repercutit recuperandi honoris causa, quod infrà dicemus licitum esse. Secunda ratio huius sententiæ est Syl. quia (inquit) tunc vterque est aggressor: esse verò vtrumque aggressorem probat ratione dicta, quia neuter cogitur simpliciter. Sed hæc ratio satis impugnata est, aliàs aggressor esset, se defendendo occidens. Non enim simpliciter cogitur. Præterea antecedens est falsum. Si enim vterque esset aggressor, iam intrinsecè, & ex obiecto esset illicitũ. Aggredi enim proximum ad occidendum priuata authoritate, illicitum est, & ita nullo casu posset fieri bene, quod tamen infrà impugnabimus. Imo nec publica authoritate inuasio licita est, vt suprà diximus, nisi lata sententia, aut si crimen intercederet, idque notorium. Denique quia bello vtraque pars alterum aggreditur. Cur ergo bellum erit iustum?

TERTIA ratio Soti est, quia reuera non amittit honorem, qui non 284
acceptat, quod licet verum sit, vt infrà dicam, sed huius rationem quærimus. Probat Sot. quia licet apud vulgus pusillanimis habeatur, qui non acceptat duellum: apud sapientes tamen non datur dedecori. Vbi enim virtus non defenditur, non est verus honor. Exire autem ad duellum priuata authoritate, non est virtus. Verum hæc ratio videtur petere principium. Vnde enim habet, quòd non est virtus, siquidem virtus est occidere ob defensionem rerum, vel honoris etiam priuata authoritate. Huius enim esset assignanda ratio. Adde, quòd hæc ratio probat solum in honore, non in vitæ, vel rerum defensione. Caiet. verò tantum reddit rationem, quia nulla est ignominia, apud sapientes non acceptare: sed huius quærimus rationem. 285

MIHI ergo videtur. Primum cum Sot. & Caiet. non esse licitum propter honorem tuendum duellum acceptare. Ratio est, quia ille non acceptando non amittit honorem. Quod licet Caiet. non probet, & ratio Soti videatur petere principium, potest sic probari. Quia ille ex eo quòd me prouocat non infert iniuriam, etiam quando minatur verbis, vel actibus contumeliisque. Tunc enim nõ acceptare duellum, sed defendere possum honorem ob necessitatem, vt infrà latè dicemus. Ex eo ergo tantum quòd me prouocat nõ irrogat iniuriam vllam apud sapientes. Maximè post Concilium Trid. quod graues pœnas infligit acceptantibus duellum. Et quamuis magna esset ignominia non acceptare, quia contumeliosè se gerit erga me, adhuc nõ liceret acceptare, cùm illud non sit medium necessarium ad vitandam ignominiam, sed posset pura defensione vti. Maximè, quia acceptando est occasio peccati alte- 286
rius, qui iniustè exiit ad pugnam. Cuius tamen peccati occasio non est, quando ob necessitatem se defendit, quia non est aliud remedium. Tũc enim nullo pacto cooperatur peccato illius, sed vtitur iure defensionis redimendæ propriæ vexationis. Ex hoc ergo puncto constat, quod re-

occidere, qui tamen non inuadit armis. Alia tamen mihi videtur limitatio adhibenda, vt vera sint prædicta, quando aliter res defendi non potest, vel vita, nisi acceptando duellum. Nam si ego possem occidendo mortem euadere, vel res saluare, deberem occidẽdo pura defensione vti, non tamen admittere duellum, aliàs cooperarer peccato illius, vt dixi in primo dicto. Cùm enim ille peccet exeundo ad duellum, & si ego non acceptarem, sed simpliciter occiderem, ille non aggrederetur me in duello, iam videor per acceptationem duelli causa peccati illius. Et idem existimo in bello, si namque iustè bellans posset alia via, quàm acceptando bellum ex parte alterius iniustum, se vindicare, aut defendere, putà vallando ciuitatem, vel alia simplicia occisione, non deberet consentire in indicendo bello, cùm cooperetur peccato illorum. Et in hoc casu vera esse potest sententia Sylue. & aliorum. Nam preterquam, quod cooperamur peccato illius non esset defensio sed aggressio, cùm supersit aliud remedium. Si tamen alia non restat via ad simplicem defensionem, nisi acceptando bellum vel duellum, tunc acceptari posset, nec peccatum alterius mihi imputaretur, qui vtor iure meo. Colligo ex dictis casus in quibus est duellum illicitum. Primus ad indagandum veritatem. Secundus quando sponte, id est, sine necessitate suscipitur, putà ad ostentationem virium. Tertius, ad vitandam ignominiam, cùm vilis & degeneris animi sit habendus. Quartus ad dirimendam litem ciuilem, vel criminalem. Quintus quando vti possum pura defensione. Sextus, quando fit animo vindictæ, quod frequentius videtur, & propter has causas canones & concilia duella damnant, vt diximus. 290 291

Specialiter autem & nouissimè Concil. Tridentin. in dict. cap. 19. §. 25. de reformatione sub grauibus pœnis vsum duellorum reprobat. Primum ipso facto excommunicatos esse decernit dominos temporales, qui locum ad monomachiam siue duellum in terris suis inter Christianos concesserint. Secundò priuati sunt dominio ciuitatis, vel loci apud quem duellum sit permissum si ab Ecclesia obtinuerint, vel si feudo habeatur, eo priuati ipso facto, domino directo acquiratur. Tertiò ipsi pugnantes & eorum patrini excommunicationem incurrant, & bonorum proscriptionem, ac perpetuæ infamiæ pœnam, & vt homicidæ puniri debeant, siqui in ipso conflictu discesserint, careant Ecclesiastica sepultura. Quartò illos, qui in causa duelli consilium dederint, aut spectaculo interfint, excommunicationis, ac perpetuæ maledictionis vinculo teneri. Non tamen credimus pœnas tertij, & quarti ordinis ipso facto incurri, vt ex tex. ipsius ratione colligitur. 292

Sed nunquid licet resoluere bellũ in duellum? Syl. vbi sup. q. 8. §. 4. ait quòd omnes acceptantes duellum indistinctè peccant mortaliter & ita tenet sum. conf. sum. Pis. Adria. sum. Rosel. Supplem. glo. & Host. Hæc ille. Eius ratio sup. allata est, atque impugnata. Quare mihi placet sententia Nauar. Armil. Caiet. & Lyræ, c. illo 17. 1. Reg. qui etiam citat S. Th. pro hac sentẽtia. Sed D. Th. nõ ita clarè loquitur, vt bene Caiet. dicit. Horum ergo sententia est, quòd licitum sit bellum resoluere in 293

duellum, quando par est vtriusque partis fortitudo vel non est certum, quòd vincentur, vt optimè probauit Caiet. sup. determinatione litis. Eadé enim est prorsus ratio. Licitũ tamẽ est, quãdo princeps videt se paucas habere vires, etsi duello agat vel victoriam assecuturum, vel saltem non succumbet. Cuius ratio est, quia vt diximus ideo tale duellum est illicitum, quia periculosè consulitur saluti alicuius. In hoc autem casu potius bello res perditur, & duello lucratur, vel nõ perditur. Licet ergo se tueri eo modo, quo potest vel per totum exercitum, vel per partẽ sui, nec tunc cooperamur peccato aliorum: sed vt Caiet. benè dicit, potius consulimus minus malum, cum illi parati sint omnes iniustè dimicare, & occidere, vt scilicet vnus solus aggrediatur. Quam doctrinam
294 desumpsit ex Nicol. de Lyra, vbi suprà. Vbi obiter adnotabo, non sibi Caiet. constare, cùm alibi docuerit non licere ad minus malum inducere. Vnde in hoc casu, vt docent prædicti authores, non solum licet acceptare: sed petere duellum ratione dicta.

Ex his planè constat in duobus casibus licitum esse duellum acceptare, vt dictum est in puncto 3. Primus, si quis ex non acceptando passurus esset damnum in vita, aut membro, nec aliud esset remediũ euadendi, siue ob iniustam sententiam, vel alia causa. Secundus cum resoluitur bellum in duellum. Quia videt iustum gerens bello se superandum, vt vidimus, & fatentur specialiter Caieta. Nauarr. & alij. In tertio tamen quodam casu est difficultas. Vtrum scilicet licitum sit tempore belli principibus concedere, aut militibus, seu ducibus inire singulares pugnas, vel saltem partiales. Pugna singularis, seu monomachia dicitur,
295 cùm vnus cum altero pugnat, partialis, cùm decem hinc, decem inde inuicem prouocati ad certamen descendunt. Nam Caiet. in sum. verb. duellum, negando respondet. Quia (inquit) istud est partiale certamen, quod non ordinatur ad finem belli. Cùm non tam ad victoriam de iniusto hoste reportandam, vel illius virtutem in minuendam, quàm ad virium ostentationem ordinatur.

Hvivs oppositam sententiam tenet Vincentius quidam vir doctus sæpe, à Nauarr. in sum. lati. nominatus, cui (vt Nauar. refert c. 15. nu. 24. sub littera B.) prædicta Caietani opinio displicuit, cuius ratio est. Tum, quia prouocantes hostes animosiores fierent, si alij non acceptarent. Cuius exemplum videtur esse 1. Reg. 17. Deinde, quia milites debent suum honorem seruare, quem tamen talia certamina renuendo, perderent.

296 Sed meo iudicio horum opinantium nulla est diuersitas, vt idem Nauar. docet, & conciliat, quamuis idem Vincen. Caiet. se repugnare putet. In eo enim casu damnat Caiet. prædictas partiales pugnas, quãdo fierent animo ostentandi vires, & spectaculi gratia, vt ipse ait. Est enim contra rectam rationem eligere percussionem proximi, cum vitæ periculo ad inanem hunc finem, vt nos suprà docuimus. Non autem negat, imo planè ex eius ratione colligitur, quod si ad finem belli deseruiat monomachiæ acceptio, vel partialis pugnæ, quod tamen fieri videtur, quando ex renuendis his congressionibus valentior, ac superbior

perbior fieret alter exercitus. Tum enim ad belli finem conducit talem pugnam non recusare. Qua ratione excusari potest Dauid (præterquàm quòd, vt dictum est, diuina ordine pugnauit) quia, vt habetur in d.c.17. 297
Philisthæus se iactabat aduersus phalangas Israël, quòd exprobrasset Iudæorum agminibus, perens singulare certamen, ex quo vires sui resumebant. Contrà verò Saul, & viri eius illa audientes stupebant, & metuebãt nimis. Vnde (vt ibi diuina prodit historia) omnes viri Israëlitæ videntes virum, fugerunt à facie eius, timentes eum valdè. Deinde excusari potest, quoniam propter Dei honorem tuendum, nedum ipsius Saul, & Israëlitici exercitus, certamen admisit. Quo fine commotus, ait: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam, quis est iste Philisthæus incircuncisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viuentis?* Denique nullum erat remedium aliud euadendi. Quare omnes ferè rationes iusti duelli, in Dauidis pugna cum Philisthæo, concurrisse videntur.

TANDEM ad calcem huius difficultatis rogabis, vtrùm licita sit illa 298
conditio quorumdam duellorum, vt scilicet nullus ex circunstantibus, opem ferat alicui: videtur enim esse contra ordinem charitatis, qua quis tenet extremè indigenti succurrere. Mihi videtur, quòd si duellum sit ob defensionem vitæ, & rerum omnino necessariarum, vt diximus dicto tertio, si adhuc ille nolit desistere ab iniustitia, licitum est sic acceptare, nec circunstantes tenentur extremè indigenti succurrere, si extremè indigens sit ille, qui iniustitiam facit. Si enim innocens esset in periculo, illicita esset conditio. Ratio, meo iudicio, est, quia quando aliquis iustè occiditur, non tenetur proximus eum liberare, vt patet in eo, qui à iudice damnatur ad mortem: sed ille iustè occiditur, cùm sit aggressor, ergo, &c. Imò videtur, quòd alium iuuare esset illicitum, & cooperaretur peccato iniustitiæ. Sicut qui latronem me spoliantem iuuaret, ne à me occideretur. Cùm ergo in dicto casu sit duellum, secundùm apparentiam, vera autem defensio: iusta est conditio, vt nullus adiuuet aduersarium. Quin lege charitatis tenentur me iuuare, vt res meas, 299
vel vitam defendam. In aliis verò duellis, quippe illicitis, & detestabilibus, illicita est illa conditio, cùm potiùs impedire vtramque partem oporteat.

QVONIAM verò genus quoddam duelli est singularis pugna cum bestiis, vbi homicidia contingere possunt, iuxta sententiam Pij Quinti, in quadã sua decretali his verbis: *Sanè licet detestabilis duellorum vsus à diabolo introductus, vt cruenta corporum morte, animarum etiam perniciem lucretur, ex decreto Concilij Tridentini prohibitus fuerit. Nihilominus adhuc in plerisque ciuitatibus, & aliis locis, quamplurimi ad ostentationem virium suarum, & audatiæ, in publicis, priuatisq; spectaculis, cum tauris, & aliis feris, congredi non cessant. Vnde hominum mortes, membrorum mutilationes, ani-* 300
marum pericula frequenter oriuntur, &c. Ideo placet hoc loco addere.

DECIMAMQVARTAM difficultatem de pugna cum tauris, eorúmque agrationibus, circa quod multa sunt breuiter dicenda: pauca enim docuêre authores. Primùm igitur arbitramur, gubernatores, ac magistratus, qui agitare eos iubent, eósque, qui in circo exagitant,

non peccare mortaliter, nec excommunicationem incurrere ex natura rei. Cuius ratio est, quòd ablata iam est censura, ipso facto, olim à Pio Quinto Romano Pontifice imposita prædictis personis agitationem mandantibus: aliis verò ferenda, vt constat ex decretali Gregorij decimi tertij, quam nos vidimus manuscriptam, ad instantiam Philippi secundi Hispaniarum Regis Catholici, concessa: ablata autem censura, prohibitio etiam ablata censetur circa easdem prædictas personas.

301 DIXI ex natura rei: nam si quæcunque ex dictis personis, probabili periculo se exponeret, vel occasio, aut causa esset, vt alius exponeretur, aut scandalum daret, &c. quamuis excommunicationem non incurreret, tamen peccaret mortaliter contra ius naturale, quo tenetur se conseruare. Quòd si omnia prudenter, ac diligenter caueantur, non videtur contra ius naturæ, vt sentit Nauarrus numero decimo octauo, capite decimo quinto, quod hîc latiùs non disputamus.

SECVNDO videtur (quamuis doctissimi contrà sentiant) peccare mortaliter clericos in sacris, vel in minoribus, Ecclesiastica beneficia habentes, qui huiusmodi spectaculis interfunt, vt agitationem videant. Moueor, quoniam ante decretalem prædictam reuocatoriam censurarum, peccabant mortaliter, siquidem sub excommunicatione maiori illis erat prohibita huiusmodi assistentia, vt patet ex motu proprio,
302 relato à Nauarro vbi suprà. Igitur, & modo similiter peccant mortaliter, cùm quoad clericos nihil est immutatum, nec in aliquo releuati, sed expressè excepti à dicta reuocatione, vt legenti patebit prædictam reuocationem.

VIDENT Prælati, & tacent, inquis. Sed, nunquid possunt particulares Prælati sua taciturnitate illud ius commune abrogare? Papa enim legislator non consentit. Item supponit falsum responsio. Plures enim Prælati puniunt eos, qui assistunt. Quòd si, qui non ita faciunt, non est quia consentiunt, sed quia remedium commodè adhibere non possunt: nam multa per patientiam tolerantur, &c. Et sanè, quamuis daremus esse abrogata prædicta Pij, Gregoriique decreta, quod, vt dixi, non puto: tamen adhuc peccaret mortaliter, ratione scandali, quod reuera est, si publicè assistunt: omnes enim iam animo conceperunt, non licere illis interesse, vt probatum est.

303 SED dices secluso scandalo non erit mortale, vtpotè, quia materia leuis. At non putarem leuis esse momenti, quod ita grauiter Pontifices prohibuerunt sub speciali clausula, & sub anathemate. Si enim leuis est materia, parum ad finem legislatoris referret: at si parum referebat, cur Gregorius eam clausulam non reuocauit, sicut & cæteras, sed strictè, ac religiosè seruandã censent? Deniq; non parũ est, q̃ sacerdotes Domini secularibus spectaculis, & ludis interfint, profanitates, comessationes, & indecẽtias plures admittãt, quæ indigna sacerdotali persona sunt, multorúmque peccatorum occasiones. Vnde sicut negotiari, colorata veste indui, & huiusmodi, aliàs non illicita, illis sunt iure prohibita, leuíq; momento non ducẽda, sic &c. Nisi enim hoc ita esset, quomodo verũ esset

quod

quod Ro. Pontif. scribit in dicta extrauagante: *Nos igitur considerantes, hac spectacula, vbi tauri, & feræ, in circo, & foro agitantur, a pietate, & charitate Christiana esse aliena, ac volentes hac cruenta, turpiáque dæmonum, & non hominum, spectacula aboleri.* Tertiò existimamus, quòd esto peccet mortaliter, vt dictum est, tamen non est excommunicatus, nisi post la- 304
tam contra eum excommunicationis sententiam à iudice, quamuis doctissimorum hominum sit contraria sententia, qui ea ducuntur ratione: quoniam cùm sermonem faceret Pius V. de magistratibus, quibus sub excommunicatione ipso facto, exagitatio erat prohibita, subdit: *Clericis quoque, &c. Sub anathemate similiter prohibemus.* Si igitur, ait (*similiter*) ipso facto censendũ est incurrisse: verùm responderi potest, verbum (*similiter*) non referri ad verbũ (*ipso facto*) sed ad verbũ (*excommunicatio*) quasi dicant clericis quoque similiter excommunicationem adiungimus, & ita similitudo erit in prohibitione, & excommunicatione absolutè.

Qvarto videtur, quòd si in diebus festis exagitatio fieret, etiam laici agitantes, & aspicientes, peccant, imò mandantes excommunicationem latæ sententiæ incurrunt: quoniam, cùm casus diei festi sit expressè in reuocatione exceptus, mansit illa agitatio in pristino vigore. Vnde sicut ante reuocationẽ incurrebant, ita modò quoad hãc partem. 305

Sed quid dicendum, si festum non est à iure, sed ex voto speciali populi obseruatum? cõmuniter video absq; scrupulo, iis diebus exagitari. Et potest iudicio meo, ea ratione probari: quoniam, cùm hoc sit ius commune, credendum est loqui de festis iuris communis. Ego non satis tutum, nec verum putarem: nam lex absolutè excepit dies festos, & ratio legis, quæ est velut inditium obligationis, non cessat: imò æquè reperitur in iis festis: nam homines retrahuntur à Dei obsequio iis diebus debito, sacrúmq; tempus æquè prophanatur, postquàm est Deo semel dicatum, etiamsi dicatio fuerit ex deuotione alicuius, nullo communi iure 306
sacro effecto: & sic, cùm semel dies ille Deo dicatus est, etiamsi iure communi talis non existat, iam sacrum est tempus, & illis actibus prophanatur, qui specialiter sunt prohibiti in diebus festis.

Tandem vtrùm religiosi laici peccẽr, sintque in d. Extrauag. comprehensi, dispurabile videtur: vna enim ex parte videtur non peccare, tum quia in Extrauaganti Pij Quinti, vbi tota obligatio posita est, tantùm est sermo de clericis regularibus, vel secularibus, at illi non sunt clerici: licet enim in fauorabilibus forrasse clericorum nomine sint accipiendi, tamen in pœnalibus non est, cur clerici nomine veniant, cùm reuera sint merè laici: tum secundò, quia esto essent clerici regulares, tamen non habent beneficia Ecclesiastica, nec sunt in sacris: dicitur enim: *Clericis quoque tam regularibus, quàm secularibus in sacris, vel beneficia Ecclesiastica habentibus, &c.* Igitur etiam religiosi in prima tonsura, & 307
minoribus ordinibus non comprehenduntur. Et quamuis hoc aliquando probabile putabamus, modò tamen probabilius, vetiúsque censemus eis etiam non licere assistere, non minùs ac existentibus in sacris, secularibus, vel beneficiatis. Moueor duplici ratione. Primùm, quoniam clausula illa non sic legi debet, vt verba illa, *in sacris constitutis, vel bene-*

ficia

ficia Ecclesiastica obtinentibus, applicentur verbis vtriſque prioribus, ſcilicet regularibus, & ſecularibus, ita vt ſenſus ſit, quòd regularibus, ſecularibúſque clericis in ſacris, &c. ſed diuiſim legendum eſt, vt ſenſus ſit, clericis quoque tam regularibus ibi ſiſtendo deinde, quàm ſecularibus in ſacris, &c. ita vt ſatis ſit eſſe clericos regulares, etiamſi non ſint in ſacris, &c. Et ita denotat accentuatio: ponitur enim inciſio, poſt verbum regularibus. Secundò, quoniam in prædicto Greg. motu legimus, non comprehendi laicos, nec fratres ordinis militaris, ſi in ſacris non ſint, nec beneficia habeant, ſenſit ergo Greg. ſiquidē eos excepit, antea con-
308 tineri. Si igitur dicimus alios quoſcunq; religioſos non in ſacris, nec habentes beneficia, non comprehendi, quantominùs illos fratres laicos militares, fruſtrà ergo de illis ſpecialiter declaraſſet Greg. non comprehendi, niſi intelligeret cæterarum religionum laicos, & multò magis clericos in minoribus comprehendi. Vnde ſaltem de regularibus clericis, id eſt, in prima tonſura, & in minoribus, ſine dubitatione putauerim comprehendi. Ex quibus pater ad rationes pro priori ſenſu factas.

SED poſtrema dubitatio ſit, an ſit ius cuicunque de populo, tyrannum palam, vel clam occidendi, & ſi ſit, an id faciat publica poteſtate? Pro intelligentia notandum ex Caietano, tyrannum aliquem Regem dupliciter dici. Primò, ſecundùm ſubſtantiam, quia reuera non eſt verus & legitimus dominus ius habens in regnum: ſed extraneus & vio-
309 lenter intruſus. Secundò, quoad modum, quia reuera eſt dominus, & iure hæreditario Rex: tamen in modo gubernandi tyrannicè gubernat, ſeditiones excitando, iniurias ciuibus in honore, perſonis, & rebus inferendo. Dicunt ergo quidam, licitum eſſe, quemcunque tyrannum, ſiue hoc, ſiue illo modo; occidere. Hanc doctrinam, quam hæreticam appellat Caſtr. tenuit (referente eodem Caſtr. & Gerſone) quidam Ioannes Parey, & tempore Concilij Conſtantienſis ſuborta videtur, cùm ſeſſione decima quinta dicit: *Nuper accepit ſancta Synodus multas aſſertiones erroneas in fide, & bonis moribus dogmatizatas eſſe, &c.* Docet ergo Caſtr. tanquam de fide eſſe tenendum, non eſſe licitum vaſſallo Principem occidere ob tyrannidem, ſiue ſit tyrannus primo, ſiue ſecundo modo: de vtroque enim modo loquitur Caſtr. & rationes eius de vtroque procedunt. Vnde concludens ait:
310 *Quapropter tyranni nomen non ſolùm conuenit Regi, aut alteri Principi, ſed cuicunque alteri, aliquod dominium exercenti, ſi illud tale dominium illi non conuenit, aut ſi conuenit, ad plura ſe extendit, quàm permittat lex ſui dominij. Et ita Epiſcopus eſt tyrannus, ſi per vim & violentiam tenet Epiſcopatum, aut ſi iure poſſidet, non tamen ſecundùm iura regit, ſed exactiones extorquet, & alia, quæ Epiſcopo non licent.* Hæc Caſtr. libro decimo quarto de hæreſ. verb. Tyrannus. Probar ergo multis rationibus, quòd nullo modo licet occidere aliquem tyrannum ex dictis. Primò, quia ſi quilibet tyrannus poteſt occidi à ſubdito ſuo, ſequitur confuſio totius iuſtitiæ, quia tunc vxor poſſet occidere maritum tyrannicè procedentem, & oues ſuum paſtorem, ſiue eſſet Parrochus, ſiue Epiſcopus, ſiue Papa: & filij ſuos parentes. Secundò, quia peius eſt crimen

hære

hæreseos, quàm tyrannidis: sed non licet cuicunque occidere hæreticum, ergo. Tertio, quia esto daremus esse licitum occidere tyrannum, id tantum esset licitum palam, & apertè, non per fraudes, & insidias. Licet enim (ait ille) hosti non teneamur veritatem omnem reuelare: 311
tenemur tamen non decipere fraude, & mendacio. Vnde Deus, qui dedit locum refugij Exod. 12. casu, non per insidias occidenti dedit. *Si quis enim per insidias, & industriam occidit proximum* (ait Deus) *euelles eum ab altari, vt moriatur.* Quartò, quia licet facere contra fidelitatem fœderis, cum eo initi, & contra religionem iuramenti, quorum vtrumq; est de iure naturali seruandum etiam cum hoste.

DICES (inquit Castr.) tale iuramentum non obligare. Sed huic (inquit) obstant scripturæ testimonia docentia quemcunq; fidem debere cum hostibus seruare. Hac enim de causa Iacob iratus est contra Simeonem, & Leui filios, Genes. 34. quòd violauerunt pactum cum Sychimitis. Qua de causa Gen. 49. eis maledixit, cũ cæteris benedicere. *Simeon* (inquiens) *& Leui vasa iniquitatis bellantia*, & 2. Paralip. 37. 312
reprehenditur Sedechias, quòd rebellauit contra Nabuchodonosor Regem Babylonis, ob iuramentum cum eo initum de fidelitate seruanda. Et Aug. 1. de Ciuit. Dei. laudat Marcum Attilium Rom. Consulem, qui ne violaret fidem, quam iurauerat Carthaginensibus hostibus, mori maluit, quàm fidem violare.

QVINTO, probat quia cum iure diuino priuata authoritate etiam sceleratissimum occidere prohibitum sit, non potest quilibet de populo etiam tyrannissimum occidere. Ostendat enim occisor, vbi hæc potestas à Deo illi sit data. Sextò probat, quia Rex, qui supremam habet potestatem non potest citra iuris ordinem aliquem non monitum, non vocatum, non cõuictum interficere, quod nos supra probauimus. Non ergo licebit inferiori occidere per insidias tyrannum. Sextò quia contra naturale ius est, vt idem in alterius controuersiæ decisione sit iudex, pars, & testis. Tandem probat ex Concilio Constantiens. Sessio. 313
15. vbi vt hæretica damnatur hæc assertio, *Quilibet tyrannus potest licitè, & meritoriè occidi per quemcunque vasallum, etiam per clanculares insidias, subtiles blanditias, vel adulationes, non obstante quocunque præstito iuramento, seu confœderatione facta cum eo, nulla expectata sententia.* Aduersus hũc errorem consurgens Sancta Synodus præhabita matura deliberatione declarat, decernit, definit, huiusmodi doctrinam esse erroneam in fide, & moribus, &c.

VERVMTAMEN iudicio meo nimis indistinctè, & vniuersaliter procedit Castro, & rationes, eius nimium probant. Oppositum enim, quòd liceat aliquando tyrannum occidere, cùm non iure tenet dominatum, docet Cardinalis Caietanus super 2. 2. quæst. 64. art. 2. Domi- 314
nicus à Soto lib. 5. de Iust. & iure, q. 1. artic. 3.

PRIMO ergo nobis videtur, quod occidere tyrannum secundo modo, id est, eum qui ius habet dominij, sed tyrannicè agit, quia iura Regis excedit, nullo modo licet, & est veritas tanquam de fide tenenda. Ita docent omnes prædicti doctores. Et rationes Castr. hoc osten-

dunt. Et prædicta definitio Concilij Constantiens. sic est accipienda. Quod latiùs probare, quàm probatum est à Castro, non oportet. Vnde 1. Petri 1. dicitur: *Obedite præpositis etiam discolis*, rationemq; reddit Sot. præter datas à Castro, quia cùm ius habeat in regno non est nisi per
315 iudicem suo iure spoliandus, quòd si superiorem non habet, vel nequit iudicio condemnari ob potentiam, vel aliam causam, Deus exorandus est (ait Sotus) in cuius manu est cor Regis.

SECVNDO mihi videtur; quòd tyrannum. Primo modo, id est, qui per vim, & iniustè se Regem esse, & appellari facit, secluso fœdere & iuramento, de quo puncto sequenti dicam, licitum est vnicuique de populo apertè, vel occultè occidere, si aliud non est remedium se ab iniusta tyrannide, liberandi. Dixi, *si non restat aliud remedium*: puta recursus ad superiorem, vel ad alium legitimum iudicem. Ita planè Caiet. & Sot. vbi suprà, & S. Thom. 2. sententiarum distinct. 44. artic. penult. ad vltimum, & opusc. de regim. principum, cap. 16. Rationem reddunt Sot. & Caiet. huius conclusionis. Quia ille talis semper est inuasor, & hostis, & bellum continuum ex parte sua gerens iniustum. Cui ego addo, quod magis tenetur vnusquisque ciuis salutem reipub. pro-
316 curare, quàm regis, cùm rex sit propter rempubl. & non contrà. Si ergo rex hunc naturalem ordinem euertit, vt velit potius rempubl. in sui vtilitatem conuertere, & illam coactè, & iniustè opprimere, & retinere, licitũ erit vnicuiq; saluam velle esse rempubl. etiã cum interitu extranei, & iniqui tyranni. Id tamen curare debet occisor, ita cautè facere, vt non peiores exitus, & scandala ex tali nece sperentur, vt solent. Sicut illa anus Syracusana Dionysium tyrannum viuere optabat, ne, sicut ipse durior alteri succesſit tyranno: ita & ipsi alius immanior succederet. Hanc etiam conclusionem exemplis probo. Primum vt S. Thom. & Caiet. probant ex Aioth, (licet Sot. non firmum argumentum putet,) qui, vt legitur Iud. 3. cùm esset persona priuata occidit Eglon Regem Moab. Deinde idem D. Thom. refert Tull. lib. de officiis laudantem interfectores Cæsaris, qui tyrannide Rempublicam
317 fuit adeptus, & Decius Brutus commendatur qui extincto Tarquinio, Reges exegit, & Mutius Sceuola laude dignus est, quod exitium Porsenæ sit aggressus.

SED rogas cum Castro. Qua authoritate id facit? Caiet. respondet publica authoritate facere, & probat ille, quia talis tyrannus est hostis reipub. cùm sit inuasor, atque iniustus possessor libertatis, iurisque populi, & ita gerit continuum bellum cum populo. Siquidem ex quo inchoatum est, nõ est interruptum inducijs, aut terminatum pace, igitur quilibet de populo insurgens bellum gerit iustum, sed authoritas belli est authoritas publica, igitur quodlibet membrum vices reipub. habet,
318 &c. Alij dicunt, priuato iure, scilicet defensionis priuatæ personæ concesso. Ego vtroque fieri posse existimo. Pro cuius explicatione placet hoc, quod sæpius tetigi planius animaduertere, quod in tota hac disputatione de homicidio est maximè necessariũ: dupliciter scilicet posse aliquem proximum occidere licitè. Primò iure vindictæ. Secundò iure

iure defensionis. Primum est ius publicum. Secundum priuatæ personæ. Vindicare enim aliquod malefactum, est pœnam, & punitionem, illi debitam inferre: quam punitionem, vt suprà dixi, solus Deus, eiúsq; locum tenens iudex: inferre potest. Deo enim vindicta. In lege ergo Euangelica nulli priuato se vindicare licet de inimico, imo & iure naturali, vt suo loco ostendimus. Hæc ergo vindicatio, si in pace sumitur fieri debet per iudicem & sententiam, si in bello per milites. Alterum verò ius defensionis priuatæ personæ est licitum, atq; concessum, cùm vim vi repellere liceat. De quo infrà latius dicam. Primum igitur mihi 319
videtur, quòd iure vindictæ potest illum occidere, vt egregiè ratio Caietani ostendit. Cui addo, quod est quædam reipub. ratihabitio, & implicita cõmissio cuique membro, vt pro ea surgat, eiúsque nomine occidat, & vindicet iniuriam, bellúmque sibi illatum retundat. Et propterea quiuis potest, vel armis, vel alia via de hoste vindictam sumere. Sicut iudex, qui talem potestatem explicitè habet à republica. Addo secundò, quod nemo negaret, quin licitum fuisset tali homini in belli conflictu, cum tyrannus ille est rempublicam aggressus, si ad manus deueniret, occidere. Cùm ergo idem bellum sit perseuerans continuè, nullis inducijs intermissum, nulla pace terminatum, quis dicat prædictum ciuem pro se & republica oppressa insurgere non posse eadem prorsus publica potestate, qua in conflictu armis decertabat? Secundò putamus, quòd etiam si hoc ius nõ haberet à republica, posset etiam priuata authoritate, id perficere: non tamen per modum vindictæ, & pœnæ, sed per modum, iúsque defensionis. Imo si commodè 320
id fieri potest, tenebitur, in conscientia illum occidere pro patria, suísque liberandis ab injusta vexatione, cùm sit manifestus inuasor, aggressor, bonóque communi inimicus.

Per hæc facile respondetur ad argumenta Castri. Primum enim argumẽtum cessat, cùm Curatus, Episcopus, vel Papa, maritus, & pater veri sint prælati, & domini, licet tyrannicè agant ac propterea, occidere non licet. Maximè, quia in his sæpè remedium est iudices adeundi, vt constat. Ad secundum, quod alia est ratio de hæretico. Is enim non infert vim, nec est aggressor, & hostis, & ita non licet iure belli vel defensionis occidere quemcunque hæreticum. Si tamen Rex, vel Papa 321
foret hæreticus, vel regni, seu Ecclesiæ seu Concilij authoritate esset puniendus, & si negotium vrgeret flammis vrendus rex. Tertium & quartum argumentum de mendacio, & periurio agit; quod puncto sequenti explicabo. Ad quintum iam dictum est non esse contra ius diuinum, & vbi sit hæc potestas data. Ad sextum etiam dictum est, cum crimen est notorium, & damnum pendet in futurum posse iudicem supremum sine citatione, & testibus, aliísque solemnitatibus iuris occidere, exigente id strictiore iure naturali de conseruando communi bono. Et ita hæc omnia argumenta difficultate carent.

Vnum argumentum ex dicto Concil. vrgere aliquo modo, videtur, cùm absolutè & sine distinctione decernatur, non posse tyrannum ab vnoquoque de populo occidi. Sed benè explicat Caiet. & Sot. di-

decretum, de eo qui est verè Rex, tyrânicè tamen administrat: & quòd
in hoc tantum casu loquantur patres in dict. Synodo triplici ostendo
322 via. Primùm, quia dicit, *Quemlibet tyrannum*. Fatemur ergo falsum esse,
& hæreticum, & quemlibet tyrannum licèat occidere. Sic enim liceret
legitimum dominum, tyrannicè tamen gubernantè, occidere. Vtrum-
que enim nomine tyranni propriè intelligi docuit ipse Castr. Secun-
dò, quia dicit per quemcunque subiectorum, & vasallorum. Constat
autem quòd si violenter accipit regnum, non essent dicendi vasalli &
subditi, sed cùm loquatur, de vero alias domino, id dicit Concilium.
Denique quia (inquit) *non obstante præstito iuramento*. Sensit ergo esse
periurium ob iuramentum factum vero domino.

TERTIO ergo mihi videtur, quòd si iuramentum, & fides inter-
cessit magis colorari posset prædicta Castr. sententia: sed ego distin-
ctione vtendum arbitror, nam si fuit simplex promissio, & fides, seclu-
so iuramento de habendo illo Rege, non obstante illo poterit occidi.
323 Ille enim promissionem iniustè extorsit, & ita non postulat ius naturæ
vt illi fidelitas habeatur, sicut qui metu mortis latroni pecuniam pro-
misit, non tenetur dare, vt S. Thom. docet 2.2. quæst. 89. ar. ad tertium.
Est enim coacta & nullius obligationis, vnde patet ad rationem illam
quartam, ex Castr. Tale enim fœdus nullam inducit fidelitatis ser-
uandæ obligationem. *Nulla enim* ait D. Thom. *oritur obligatio ad homi-
nem: Meretur enim qui iustam vim irrogat, vt sibi fides non seruetur*. Quod
verò dici solet seruandam esse fidem etiam infideli, & inimico, verum
est, cùm non iniuriosè est extorta, sed libera pactio & promissio inter-
cedit. Si autem est iuramento confirmata adhuc distinctione est opus:
Nam si iuramentum est factum sine intentione iurandi, & se obligan-
di, solùm ad redimendam vexationem, non tenetur seruare. Nulla est
324 enim religio, & vis iuramenti, cùm nullum fuerit. Sicut si isto tantum-
modo iuraret latroni, non esset illi fides seruanda. Nec etiam periu-
rus est, qui sic iurauit. Quia vt aliàs ostendi, cùm iuramentum præter
iuris ordinem exigitur: aut quæuis promissio, potest licitè secundum
intentionem propriam, & interiorem limitationem fieri, & tunc non
mendacium, sed prudens cautela est dicenda. Sin autem animum ha-
325 buit iurandi, & se obligandi, tunc seruandum est, nec potest sine per-
iurio contraueniri, vt etiam in iuramento facto latroni, est concedendum. Sic sanè decernitur in cap. verum, de iure iur. idque ob reuerentiam diuini nominis. Vt ibidem ait D. Thom. In quo casu vera est Castr. sententia. Duoque sunt obseruanda. Primum facile esse concedendam talis iuramenti relaxationem, cùm coactè fuerit præstitum. Se-
cundò, quod eius obseruatio non vergat in peiorem exitum. Si enim
talem tyrannum in regno tolerare esset in dispendium, siue animæ, vt
quia contra bonos mores: siue corporis, vt quia nimis grauantur ciues,
& alia mala oriuntur, non esset obseruandum, & ita eo non obstante
posset occidi.

SED rogabis, an si sit mihi soli aggressor Rex, tenear mortem su-
stinere, ne illum occidam? Sot. respon. quod si aliàs est bonus Rex, &

su

subito motu occidere inceptet, non est, ac si priuata esset persona periculo obijciendus. Idem docuit artic.8.ad medium versic. *Quare tres ordines.* Si autem constaret planè illum esse tyrannum, bene liceret. Quam sententiam secutus videtur Nauar.in com.defensione proximi num.24.Contrariam sententiam sequitur Cord.lib.1.q.32.pag.319 dicens hanc esse communem sententiam. Sed breuiter potest vtraque sententia tamen ad concordiam redigi:quod explico per puncta.Primùm si est tyrannus quacunq; ratione sit, siue in potentatu obtinendo,siue in eo administrando, omnes fatentur, licitum esse occidere. Vim enim vi repellere licet. Secundò si alias est bonus princeps, sed 326
ira concitus id attentet,nõ licet occidere pro rebus familiaribus tuendis. Nam multis modis ab eodem Rege recuperari possunt. Neque etiam fas est principis vitam perdere pro tam paruis, contemnendisque rebus, quarum iacturam sustinere, vt bonus in republica princeps toleretur, oportebat. In quo Soti placet sententia. Tertiò verò, quòd pro vita tuenda posset illum cùm aggressor est interficere.Nulla enim ratio cogit me ita iniustè debere vitam perdere. Licet enim vitam principis debeam anteferre,id verum est, cùm ille est in extrema necessitate. Quia non est in eius potestate periculum euadere. At cùm ipse voluntariè se illi periculo exponat,à quo,si vellet,posset cessare,nõ est tempus necessitatis,aut præcepti,vt ille defendatur. Vnum tamen,ego Soto concederem.Si talis rex esset non modo bonus alijs, 327
sed reipubl. imò & Ecclesiæ maximè necessarius, vt exempli gratia Philippus rex Catholicus. Qui modò summa cum fidei & pietatis laude regnat, qui nos pace ab externis, iustitia ab internis hostibus conseruat,Ecclesiæ & fidei propugnator insignis. Si inquam(id quod ille non faciet pro summa sua clementia mitique natura) ciuem aliquem ira correptus iniustè inuaderet occidendum,putarem sane teneri prædictum ciuem libenter vitæ perferre detrimentum, ne videlicet Ecclesiæ, & tot regnorum tranquillitati vitam anteponat suam. Quam limitationem videtur ipse Sot. apposuisse prædictæ doctrinæ in illo articulo 8. versic. *tres ordines*, atque hæc de occidente publica authoritate dicta sint.

TERTIA PARS DE HOMICIDIO alterius priuata authoritate facto. 328

OCCISIONIS publicæ natura explicata,restat de occidente priuata authoritate disputare.

PRIMA ergo dubitatio vtrum liceat priuata authoritate proximum occidere? Huius interrogationis plana est solutio,si rem absolutè sine speciali circunstantia consideremus. Vt enim supra docuimus ex natura rei licitum esse publica potestate aliquem morti deputare, ex specialibus tamen circunstantiis mortaliter peccare id faciendo, ita è diuerso ex natura rei criminis loco ponitur priuatæ personæ oc-

dere. Id enim & charitati contrarium, & legi iustitiæ, & diuino præcepto, quo dicitur, *non occides*, contrarium est. Vti probat D. Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 3. Sot. lib. 5. de Iust. quæst. 1. art. 3. Communis est enim consensus cum Aug. dicente, *qui sine publica authoritate occidit, vt homi-*
329 *cida iudicabitur*, sed non oportet in re adeo manifesta immorari. Vnde examinare oportet quæ circunstantia concurrere debeat, vt quis possit sine publicæ potestatis iudicio sua authoritate proximum occidere. Et quidem quod iure vltionis nemo nisi publica fungens potestate possit aliquem interimere ex suprà dictis est satis compertum, an vealiter liceat dubium est.

SECVNDA igitur dubitatio sit, vtrum pro vita propria defendenda liceat inuasorem occidere? Quam quæstionem versant, non obscu-
330 ri doctores, Alex. Alen. 3. part. quæst. 34. memb. 2. art. 2. §. 2. D. Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 7. & ibi Caiet. Abulens. super Matth. quæst. 109. Angel. verb. Defensio. Syluest. ver. bellum 2. q. 3. & verb. Homicidium 1. q. 2. & 4. & sum. confess. in 5. præce. cap. Quando licet hominem occidere. Anto. 1. part. tit. 3. cap. 10. §. 10. Vict. relect. de homicid. num. 17. Sot. 5. de Iust. q. 1. art. 8. Nauarr. sum. Lati. c. 15. num. 1. & c. 27. num. 121. Ant. Gom. 3. tom. com. à nu. 20. Cona. in Clem. Si furiosus, 3. par. Merc. de Restit. c. 4. Cord. lib. 1. q. 38. Henric. de Ganda. Quodlib. 5. q. 31. Rosella verb. defensio, Gerson tractatu de Euchar. Gab. in 4. d. 15. q. 4. Mai. in 4. dist. 15. q. 20.

IGITVR Gerson loco citato docere intendit non licere inuasorem occidere pro vita propria tutanda. Ita sensit in d. tractatu de Eucharistia, & Abulen. super Matth. ca. 5. q. 10. Villadiego tractatu de irregularitate. Cuius ratio est, quia vnusquisque tenetur vitam spiritualem proximi propriæ temporali anteferre, cum ergo aggressor periclitetur in vita spirituali, & æterna damnatione, si occidatur in tali statu, sequitur lege & ordine charitatis teneri aggressum permittere se occidi, nec aggressorem occidere posse cum sit in extrema animæ neces-
331 sitate. Et posset probari ex Aug. quem D. Thom. refert q. 64. art. 7. in 1. & 2. argumento. Scribens enim ad Publiolam, vt refertur 23. q. 5. c. De occidendis, sic ait. *De occidendis hominibus ne quis ab eis occidatur non mihi placet consilium, nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur, vt non pro se faciat.* Et lib. 1. de lib. arbit. c. 5. *Quomodo* (inquit) *apud diuinam prouidentiam à peccato liberi sunt, qui pro rebus, quas contemnere oportet humana cæde polluuntur.* Et in epist. ad Macedonium, & habetur in c. Cum homo, eadem 23. q. 5.

D. THOMAS autem resp. Aug. loqui de occidente indite & ĕ, quod nos infra explicabimus. Nos interim dicimus sermonem esse, cùm non seruatur debitum moderamen. Verùm immeritò, hic auctor communi doctorum, imo & iurium omnium sensui se opponere intendit.
332 Ius enim & lumen ipsum naturale ostendit licitum esse inuadentem occidere ad vitam propriam saluandam, modò fiat cum moderatione inculpatæ tutelæ, id est, quando non est aliud remedium euadendi, quàm occidere. Aliàs ius naturale vinculum esset iniquitatis, meliorémque

rémque feciſſet ſceleratorum hominum conditionem. Quis ſecurus viueret, ſi naturalis hæc licentia, atque conceſſio, talia diaboli membra interficiendi, non eſſet hominibus, à natura tributa. Eſſet certè occaſio nefarijs hominibus, bonos viros inuadendi, nempe dum eſſent certi ab illis non eſſe occidendos. Hac enim audacia Machabæorum hoſtes (vt ait Sot.) Sabbathis eos aggrediebantur, arbitrantes, eos tum non poſſe pugnare: ob id vt habetur, 1. Machab. decreuerunt ſanctis illis diebus, ſe defendere. Eſſétque authoris naturæ imminuta lex, cùm ius non tribuiſſet tanto malo obuiandi. Alioqui ſi iudex 333
ſciret reum morte dignum nolle pœnitere, aut confiteri teneretur à condemnatione ceſſare, eo quòd ſcit in æternum fore damnandum reum, quòd à nobis ſatis eſt ſuprà impugnatum. Alioqui facilè quiſque impœnitentiam fingeret, vt iudicium eluderet. Non ergo ſiue iudici punienti, ſiue homini ſe defendenti imputari debet illius interitus. Adde, quòd ius naturale dictat vitam propriam alienæ, & innocétis, vitæ noxij eſſe præferendam. Tum maximè, cùm ille in neceſſitate non eſt, ſed in voluntaria iniquitate. Vnde non ſolum in iure ciuili, ſed in iure Canonico, quod pietati magis accedere ſolet, id licitũ eſſe ſæpiſſimè decernitur, imo eſſe de iure naturali declaratur. Vnde Exo. 22. dicitur. *Si effringens vir domum, vel ſuffodiens fuerit inuentus, & acceptо vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.* Et idem habetur in c. Ius naturale, prima diſtinctione in textu, & in gloſſ. ſatis apertè. Et in Clementina 1. de Homicidio, & in capitulo 3. §. Si verò, de ſententia excommunicationis, ſic dicitur. Si verò clericum ſibi vi irruentem, vi repellat quis, non debet propter hoc ad Sedem Apoſtolicam 334
tranſmitti, ſi incontinenti vim vi repellat. Cùm vim repellere omnes leges, omniáque iura permittant. Et in cap. Interfeciſti de Homicid. Idem habetur & in l. 2. tit. 8. partita 7. & in l. 3. & 4. tit. 13. lib. 8. Ordina. & in cap. Significaſti 3. de Homicid. Id tamen debet fieri cum moderatione inculpatæ tutelæ, non ad ſumendam vindictam: ſed ad iniuriam propulſandam, vt prædicta iura docent, & c. olim ibid. 1. de Reſt. ſpol. & in c. delictum de Sentent. excommunicat. in 6. Quamobrem pereleganter Cicer. natura doctus in oratione pro Milone. *Eſt enim* (ait ille) *non ſcripta, ſed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipſa arripuimus, hauſimus expreſsimus, ad quam non docti, ſed facti, non inſtituti, ſed imbuti ſumus, vt ſi vita noſtra in aliquas inſidias, ſi in vim, ſi in tela aut latronum, aut inimicorum incediſſet, omnis honeſta ratio eſſet expediẽdæ ſalutis.* Silent enim leges inter arma, nec ſe expectari iu- 335
bent. Eum qui expectare velit, ante pœna iniuſta luẽda ſit: quàm iuſta repetenda. Vnde in d. c. Delictum, ait Innoc. 4. *cum omnes leges omniáq; iura vim vi repellere, cunctiſq; ſeſe defenſare permittat.* Et in l. cum arietes, ff. ſi quadrupes paupe. feci. dicat. & l. vt vim. ff. de Iuſt. & iur. & l. 1. & 3. 336
ff. de Vi & vi arm. & l. etſi, ff. ad l. Aquil.

ARGVMENTVM verò Gerſonis facilè ſoluitur. Tunc enim vitam tenemur pro ſpirituali vita proximi ponere, cùm ille eſt in neceſſitate, vt parrochus tempore peſtis. Et ita ſoluit Caiet. in d. artic. 7. &

Sot.

Sot.attic.8.versic.*Laborat ciuitas*. Cuius contrarium est in aggressore, qui est in arbitrio propriæ iniquitatis: vnde nō mihi, sed illi peccatum, & mors, non solùm corporis, sed etiam animæ, si non conteratur, im-
336 putabitur. Adde, quòd etiam impetitus non est de sua gratia certus, & ita non tenetur se in discrimen obijcere. Dices, cur ergo Christus prohibuit Petro occisionem contra inuasores armatos, dicens: *Qui gladio occiderit, gladio peribit?* Sensit ergo esse verè homicidam occidentem ob defensionem, cùm pœna legis puniendū statuat. Respon. vel fuisse Christi consilium qui erat mansuetudinis amantissimus, & clementiæ exemplum, iuxta illud *discite à me, quia mitis sum*, &c. Vel si præceptum: ideo dixit, quia erat aliud remedium euadendi, Maximè, quia illi ad capiendum venerant, & ita culpata esset occisio.

MAGNAE tamen quæstionis est inter prædictos doctores, quo pacto sit licita prædicta occisio? Et primum fatentur omnes, quod debet fieri cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est, vt tantum sibi assumat de nocendo proximo, quantum est necesse ad repellendam vim sibi illatam. Alias liuore vindictæ potiùs, quàm iure defensionis factum
337 censebitur, & reus homicidij dicetur, si alitet euadere potest. An verò si modicum excessit peccet, & restituere teneatur infrà dicemus.

SECVNDO ergo docuerunt ex hac clara communique sententia nonnulli, obseruandum etiam esse, ne proximus ex intentione occidatur, sed inuoluntariè, & (vt illi dicunt per accidens.) Si enim per se, & ex intentione occideret, reus esset (inquiunt) homicidij. Sicque esse intelligendum D. Tho. & iura omnia docent. Sic profectò sentit Henric. cum Cordub. Abulens. & Victor. vbi suprà. Sed id tantùm dicunt licere iudici, imò neque iudici licere docuit Caietan, quæstione 67. articulo secundo vt suprà vidimus, quando reus est scientia priuata innocens, probatus tamen noxius. Eo enim casu sequens communem opinionem D. Thom. & aliorum, quòd licitè occiditur, explicat ille per accidens, non ita tamen, vt iudex occidere intendat, sed Rem-
338 public. defendere, & iura conseruare. Sic ergo in nostro casu astruere conantur hi doctores, non esse licitum occidendo inuasorem illius mortem intendere: sed debet seipsum defendere, licet per accidens sequatur mors, & præter eius intentionem. Et videtur etiam D. Tho. hæc doctrina.

HANC subtilem magis quàm veram, & ad mores accommodatam, distinctionem præcipuè in illo conflictu, merito reijcit Nauar. & Sot. vbi suprà & artic. 2. ad principium versiculo, *Primum enim qui*, & Sylu. homicid. quæstione illa 5. Alexand. & Anton. loco citato, & 3. parte tit. 4. cap. 3. §. 1. contrarium censent, Mihique verum videtur. Quoniam ille occidit sciens, & volens. Non enim casu, & nescienter occidit, vt
339 omnes fatentur. Ergo actus est humanus, & volitus. Procedit ergo ex intentione finis, sicut omnis electio mediotum oritur ex intentione finis. Fateor equidem, quod cùm intentio sit de fine, non potest quis proximi mortem intendere, ita vt ibi, sicut in fine, sistat: sed intendere illam, vt medium electum ad finem propriæ defensionis licitum esse debet.

debet. Aliàs dicere oporteret, quod iudex nõ potest reum ex intentione occidere. Non enim vult illius mortem ibi sistendo. Esset enim crudelitatis, & odij, vt suprà diximus. Sed vult mortem ob bonum pacis, & communis boni Reipub. Quod enim priuatus facit occidendo, vt se defendat, id facit iudex pro bono Reipublicæ. Vnde vel iudex non potest directè mortem intendere, vel si potest pro bono communi, æquè poterit priuatus pro bono propriæ personæ. Vnde impertinens est illa distinctio. Et id fortasse voluit Caietanus, cùm in summa, verbo homicidium, pagin. 2. dicit. *Qui se defendendo occidit reus est homicidij, hoc* 340
est, ideo se defendit, vt occidat, vel non est defensione contentus, nisi occidat. Cum solum in foro conscientiæ eis liceat occidere per accidens, hoc est, quia se defendunt. Quia aliter se defendere non possunt nisi occidant. Quod certè vix diuersum à nostra sententia reperio. Quamuis in dicto articulo septimo dicta quæstione in secunda secundæ aliter rem explicet dicens: Quod non licet occisionem velle, vt medium ad finem vitæ suæ saluandæ, sed solum tanquam consequens defensionem. Sicut (inquit) medico non licet intendere debilitationem, licet sequenda sit ex medicina, sed solum intendere sanitatem, ex qua præter intentionem sequitur debilitatio. Sed profectò, id non est ad rem. Nam si debilitatio esset simpliciter necessaria, & naturaliter ordinata ad sanitatem, liceret illam velle, vt medium ad sanitatem, & ita de facto dari solent aliquæ medicinæ, quæ debilitent, vt eo medio salus aequiratur. Si- 341
cut sanguinis amissio à medico, & incisio, à chirurgo, & huiusmodi. Cùm ergo occidere in nostro casu sit medium simpliciter necessarium. Repellere enim vim naturaliter est ordinatum ad propriam tutelam, sequitur, &c. Et ita tenet Cord. quæstione 38. libro primo qq. in solutio. ad quartum.

Dices, quid igitur distinxit D. Thom. Respon. quod vt Sot. explicauit: planus litteræ sensus est, in D. Thom. quòd non licet priuatæ personæ occidere per se, sed per accidens. Quia scilicet nisi inuadatur, non potest occidere, & ita non per se, sed vt effectus propriæ defensionis. At persona publica, etiam si non sit inuasa potest per se occidere, ad vlciscendam iniuriam, & puniendum crimen. Non tamen voluit ne- 342
gare D. Thom. quod inuasus possit aggressorem ex intentione occidere ordinando illud, vt medium propriæ tutelæ. Aliàs vt suprà dicebam, & notauit Anto. quis has subtiles distinctiones in eo conflictu habere posset? Neque rationes Cordu contra hãc Soti explicationem, & intellectum ad D. Thom. quidquam conuincunt. Imo neque quatuor aliæ satis prolixæ, quas ille aduersus hanc nostram sententiam conformat, vt legenti patebit, & ipse eas soluit, quasi nostræ sententiæ personam gerens. Quas lector aliter vno verbo eneruarer, si attenderet, eas rationes, aut nihil probare omnino, aut si probant, illud certè probabunt, quod etiam non ex intentione, illicitum est occidere, modò sciens, & prudens faciat. Id enim supponimus. Aliàs cæcus occideret, vel dormiens, vel ebrius, quod ridiculum est. Perpende igitur lector eas rationes, quas hic referre nolumus & inuenies illud probare, ne liceat vllo

343 modo scienti, quod agit, occidere, vt se à morte defendat, quod nullus diverit. Quocirca ipse Cordub. vna ex parte D. Thom. authoritate conuictus: ex alia, in nostram tractus sententiam, alium excogitauit dicendi modum his verbis scriptum. *Sed vt semel dicam, quod mihi magis placet, certè hæc Diui Thomæ sententia* (existimat enim ille esse Diui Thomæ) *tutior, & probabilior videtur. Quo non obstante, dicerem licitum esse scienter occidere inuasorem, & id confusè velle, quomodo Deus scit illi licitum esse. Neque oportet in particulari considerare, qua intentione fiat.* Hæc ille. Ego sanè, si Theologus non essem idem consilium darem, vt scilicet vnusquisque ea intentione faceret hunc, & alios humanos actus, quomodo Deus scit sibi licere, sed quoniam existimo Theologi esse veritatem ac lucem, explicitè, & distinctè, omni confusione reiecta, tradere, quoad fieri possit, ideo, quòd de hac confusa voluntate, & intentione dicitur, mihi omnino non satisfacit, fugáque magis, quàm solida & constans doctrina, alicui fortasse appareat. Maximè, quia si
344 iam factum est, quid docebit Cord. vt, an peccatum fuerit mortale, & restituendi obligatio agnoscatur? Siquidem ille iam ea intentione confusa non fecit, quomodo Deus scit sibi licere. Sed non oportet amplius in iis immorari.

Ex dictis colligo dupliciter posse excedi modum inculpatæ tutelæ. Primum si cum esset aliud diffugium euadendi occidit, ad quod probabilis coniectura sufficit. Neque enim esset satis tutum multum examinare, an alio modo euadere posset. Secundò si maiorem violentiã adhibuit, quàm necesse erat ad defensionem, vt docuit Nauar.

SECVNDO colligo prædictam defensionem etiam esse de iure naturali, vt etiam clerico liceat contra laicum, & quod magis est, laico
345 contra clericum. Neque ob hoc vlla excommunicatio incurritur, vt docent doctores prædicti, nec vlla irregularitas. Licet enim D. Tho. dicat sic occidentem esse irregularem secutus antiqua iura: tamen postea in Clem. Si furiosus, omnis irregularitatis nota aufertur, vt alibi latius diximus.

TERTIO tandem colligo adeo esse licitam & permissam hanc defensionem, vt etiam circa bruta locum habeat. Si enim animal tuum, meum animal occidit inuasum à tuo, nullam tibi teneor facere restitutionem nec noxam dare pro noxa. Impunè enim erit animali inuaso, & sine sui domini dispendio. Ita docuit Gom. vbi suprà & habetur in l. 1. ff. si quod paup. seu di.

QVARTÒ colligo idem etiam licere ob vitandam mutilationem, vt omnes fatentur. Neque incurritur irregularitas, vt suo loco ostendi, licet aliqui oppositum dixerint. Quintò colligo eos minus verè sentire,
346 qui doceant, occidentem, quo se defendat facere publica authoritate, non priuata. Id sanè suprà falsum esse ostendimus, & rectè à Soto impugnatum, lib. 5. de Iust. q. 1. ar. 2. in princ. vet sic. *Primum enim*, & à Cordub. lib. 1. qq. quæst. 38. in 1. tatione 1. opinionis. Vt enim quis, cum extremè indiget, & panè vt suæ necessitati subueniat, accipit à diuite, non publica authoritate, sed priuato iure, quod habet se conseruandi, licet

diuino illo & naturali, id facit: sic sanè qui, vt se defendat inuasorem necat. Quod ex eò etiam ostendo: quoniam si publica authoritate faceret (vt ipsi dicunt) quasi minister, & executor legis diuinæ & naturalis, iam ergo liceret animo vindictæ id efficere. Vt enim suprà ostendimus, proprium est publicæ potestatis crimina vindicare: ita vt nõ solum iure defensionis, quod ex charitate oritur: sed iure potestatis publicæ, quod ex iustitia vindicatiua manat, occidere licet. Cùm enim Dei locum teneant, cuius est punire, castigare, & animaduertere in peccata, ea in- 347
tentione interficere possunt. At id concedere cuique priuato, cùm se defendit, impium esset, & Euangelicæ legi inimicum, non ergo ille publica fungitur potestate, cùm inuadentem se, internecat.

VLTIMO colligo licitum etiã esse occidere innocentẽ, si me inuadit, vt si puer aut freneticus, vel amens vel dormiens, me occisurus est, nec aliter saluus esse possum, nisi occidendo. Vim enim illam repellere licet, etsi non sit iniustè illata. In pari enim causa innocentiæ mihi magis teneor, ita docuit Cord. in d.q.38. sub 4. ratione 2. opinionis versi. *Sed vt semel*, appellans illũ iniustũ inuasorẽ ex parte causæ, licet; non ex parte subiecti inuadentis. Inuadens enim nõ peccat, nec est iniustus: at causa iniusta est. Sine causa enim sum occidendus. Idémque sensit Sot. lib. 6. de Iust. q.1. art.7. in fine corporis de eo, qui irruentem in se militem occidit, etiamsi sciat iustè bellare ex ignorantia inuincibili. Est enim 348
eadem prorsus ratio. Non sic autem dicendum, si sit iudex, vel minister iustitiæ, qui secundum allegata & probata condemnat, vt suprà ostensum est.

TERTIA dubitatio vtrum prædictam vim repellere liceat, ante aut post iniuriam. Ante, vt si quis machinantem mortem præueniat, vel post iniuriam acceptam liceat percutere? Videtur enim non licere: quia in c. Si verò, de Senten. excommunicationis ei dicitur. Quod percussio non imputatur, si incontinenti vim repellat. Igitur deficiẽte illa conditione imputabitur. Et ita videtur quibusdam sensisse Cord. dubio illo 1. Quia (inquit) *ille nondum est inuasor.*

VERVNTAMEN doctores planè fatentur, quòd etiamsi non sit prius offensus, neque læsus: sed tantum videat inimicum irruentem, vel arma parantem atque insidias, potest occidere, si aliud non restat remedium euadendi. Ita fatetur Sot. vbi suprà Gom. c. illo 3. nu. 2. Sylu. homici. 1. q. 2. dict. 5. Et idem sensit Nauar. affértque exemplum de mulie- 349
re, quæ inuenit pugionem sub ceruicali, vt à marito dormiens occidatur. Atque idem sensit Cordub. dub. illo 1. licet pro opposita sententia referatur. Ille enim in hoc casu, Soti, Syluest. & aliorum opinionem sequitur, & refert. De insidiatore quidẽ per calumnias negat occidi posse, non de insidiatore iam attentante per vim, & aliquo modo incipiente. Imo id apertè confitetur, & in specie de muliere præsentiente gládium, id sensit. Et gloss. in cap. 3. de Homicidio, in verbo *Secularibus*. Bald. in l. multis. C. de liber. cau. & in l. Lege. ff. locat. Denique glos. in l. 1. C. Vnde vi.

MIHI videtur, quod accepta iam iniuria non potest interimere

350 iure defendendæ vitæ, vt patet, cùm iam vita non periclitetur. Si enim periclitaretur adhuc, non diceretur, præterita: sed impendens mors, de quo casu statim dicam. An verò ratione honoris liceat repercutere dicemus inferius.

SECVNDO ergo videtur vera Gome. Sot. & Nauar. sententia. Quia reuera ille est inuasor, quidquid nonnulli dicant. Si enim insidias machinatur, & nullum est diffugium euadendi, quis non videat esse veram defensionem, se quacunque via liberare à malo sibi per vim impendente? Si ergo est defensio, ergo ab altero est aggressio. Defensio namque est aggressionis relatiua. Quare si veneno perimere posset, licitè faceret. Vnde etiam Cordub. fatetur licere conuertere venenum in propinantem, cùm aliud non est remedium. Vnde Cicero in prædicta oratione pro Milone, *non potest* (ait) *obtinuisse iudices insidiatorem iure interfici posse*. Nec dictum cap. est contra nos: quia in continenti est,
351 dum alter aggreditur per insidias, & armorum apparatum. Maximè: quia vt reor, sensus illius capitis est, quod accepta iniuria nō licet. Quia non videtur facere in continenti. Secus antequam accipiatur: quia semper est vera defensio. Et sensit Couar. in §. vnico. nume. 3. Relectio. de Homicid. 3. parte. Qui bene animaduertit attendere debere periculum mortis ex insidiis imminentis. Vt enim à culpa & à tota pœna, tam irregularitatis, quàm aliis tēporalibus liber sit, debet esse prudens, & verisimile periculum mortis. Alioqui non dicetur omnino inculpata tutela, sicut quicunque alius occidens omisso debito moderamine: & ita pœna erit secundum quantitatem periculis imponenda.

SED rogari potest. An liceat euntem ad testificandum contra me falsum, occidere? Sot. articulo illo 8. versiculo *Quid autem*, docet non
352 licere. *Quia* (inquit) *non licet inuasorem occidere, nisi in præsenti aggressione. Non autem in proximo.* Sed ratio friuola est. Cum non loquatur consequenter. Ipse enim fatetur, quod licet præuenire inuasorem insidiantem & arma parantem. Quia verè inuasor est, qui determinato animo à longè districto gladio ad me occidendum venit, & ita posset à longè funda, vel tormento igneo, aut plumbeo occidi, licet actu non inuadat aut percutiat. Aliàs quomodo liceret mulieri (vt fatetur Sotus) maritum dormientem occidere pugione ab eo sub ceruicali seruato.

QVARE Caietan. 2.2. quæstione 95. articulo 8. dubitatione vltima, causa 4. ad finem videtur, idipsum docere: alia tamen ratione. *Quia* (inquit) *defensio armata non licet, nisi contra inuadentem armis, non tamen contra eum, qui in iudicio calumnia vtitur.* Sed duellum (inquit ille) acceptare posset, si alia via non potest à calumnia liberari. Et hanc etiam
353 rationem reddere videtur Sotus vbi supra, dicens: *Si autem Prator, vel alij ministri iustitiæ vellent in me manus injycere, constaretque mihi per iniquitatem facere, possem, ac si esset priuata persona*, &c. Idem sensit Cordub. in dicta quæstione 38. dubitatione 1. eandem reddens rationem, *quia* (inquit) *non est inuasio, cùm non sit vis corporalis, sed fraudulenta machinatio.*

Sed

Sed certè nō video quid differat armis, vel alia iniusta via, me inuadi, si certò scio gladio oris me fore iniquè damnandum. Hac enim ratione Iudæi Christum crucifixerunt, cùm acuerunt linguas tanquam serpentes: *Filij enim hominum dentes eorum arma & sagitta, & lingua eorum gladius acutus.* Vnde, vt benè Augustinus ait Psal. 63. Pilatus & eius ministri, qui Christum armis inuaserunt, comparati Iudæis, multò innocentiores fuerunt: Iudæi enim acriùs, & veriùs crucifixerunt, cùm clamantes dixerunt: *Crucifige, crucifige.* Vnde in dict. Psal. postquàm dixit: *Exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum*, rem amaram subdit statim: *Subitò sagittabunt eum, & non timebunt, firmauerunt sibi sermonem nequam.* Repetere sermonem, confirmare est. Cùm ergo dixerunt semel & iterùm: *Crucifige, crucifige*, planè firmauerunt sibi sermonem nequam. Tunc ergo illi verè crucifixerunt, & occiderunt gladio linguæ, & sermonis nequam. Vnde obiter animaduertes, non esse contrarios Euangelistas: Lucas enim (inquit) hora sexta esse crucifixum Dominum. Marcus autem: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* Cùm enim Christus & armis gentium, & linguis Iudæorum sit crucifixus, Lucas narrans armatam inuasionem, ait fuisse hora sexta: Marcus verò attendens ad linguas Iudæorum, qui hora tertia clamauerunt: *Crucifige, crucifige* (inquit) *erat autem hora tertia.* Quamuis & alias expositiones alibi attulimus, hanc tamen, quia acutissimi illius est, summique Theologi, omniúmque Theologorum, & virtute animi, & sapientia præstantissimi, acerrimi quondam, ne dicam vnici, suo tempore Ecclesiæ defensoris, sanctissimi Patris Augustini placuit modò afferre, vt intelligamus, non minùs impeti innocentem, & occidi lingua, quàm armis: si ergo miser innocens verè occiditur gladio linguæ, nec aliud est diffugium, quàm inuasorem occidere, nescio cur id ei non liceat, vim iniquissimam repellendo. Secundò, quia si acceptare duellum est licitum, vt se defendat ab iniusta morte, teste Caietano, & in duello ipso licet occidere talem calumniatorem, cur tandem absque illo non licebit? cùm præsertim innocens est minùs potens, cúmque pura defensio semper licita magis, quàm duellum apud sapientes sit habita: tum quia magis necessaria, magísque coacta: tum quia in duello cooperatur nouo peccato alterius, quo me alterius posset perimere, nō solùm lingua, sed manu. Adde, quòd, ex omnium sententia, vt infrà dicemus, licet contumelioſum hominē occidere, pro honore tuendo, at dedecus & contumelia, non gladio ferreo, sed lingua inuritur, non ergo est illa doctrina vera, quòd armata defensio non licet, nisi contra inuadentem armis.

354

355

356

357

Ideo alij dicunt talem testem non licere occidere, ea ratione: quia dicunt, ille non potest dici inuasor, licet contra ius faciat, falsum deponendo, sed non contra ordinem iuris. Est enim (dicunt isti) de ratione aggressionis, vt contra ordinem iuris, iniuriam inferat, id est, propria auctoritate. Isti autem non propria auctoritate, nec vt priuata persona, sed per iudicem, seruato iuris ordine, occidit, licet iniquè. Ego tamen planè non assentior huic doctrinæ. Aliàs, nec Iudæi clamantes contra Christum, nec falsi testes, nec Iudas essent aggressores. Et ita nec Iudam

properante morte prohibere, si aliter non posset, liceret, & alios falsos testes, &c. Deinde, quia implicatio videtur, vt aliquis faciat contra ius, & iustitiam, & non faciat contra iuris, & iustitiæ ordinem: ius enim est ordo iuris, & ordo iuris est ius, cùm ius ordinatum esse debeat. Quis enim est, non dico ius, sed iuris ordo, vt quis innocentem falso testimonio occidat? Licet enim iudex ordine iuris procedat, condemnando secundùm ea, quæ in iudicio probantur, si de innocentia rei nullo modo illi constet, & consequenter nec contra ius agit, & ita respectu iudicis illa mors cùm ordine iuris irrogetur, imò etiam iure, & iustè respectu illius, ac proinde tales iustitiæ ministros bona fide (licet re ipsa iniustè condemnaret) ex ignorantia, scilicet inuincibili, ob allegata & probata, non liceret vllo modo occidere, quòd sic opinantibus concedimus, vt
358 concedit Sotus lib. 5. de Iust. q. 1. art. 8. versic. *Sic autem*. Tamen respectu deponentis non est facta ordine iuris, id est, ille non ordine iuris condemnat, cùm nullus ordo iuris postulet, aut permittat, vt quis falsò accusetur ad mortem ab accusatore, vel teste, licet concedat, vt à iudice secundùm probata (eo omnino nesciente) innocens condemnetur. Siue ergo testis falsò deponens, siue accusator falsò accusans, siue iudex iniquè condemnans, verè sunt aggressores, & contra communem iuris ordinem id efficiunt.

QVARE aliter finiendam ego putarem hanc controuersiam, hac distinctione. Occidere prædictas personas publicè non licet: priuatim atque occultè liceret: quod occultè liceat præter suprà dicta. Ratio est, quia, vt Caiet. fatetur quæst. illa 95. nihil, refert an aliquem occidas proprio gladio, an gladio iudicis, vel carnificis: licet enim iudex, vel carnifex non me aggrediantur illo gladio, tamen testis illorum gladio me
359 inuadit: quòd enim proprio, vel alieno inuadat, nihil refert. Vnde Nathan dixit ad Dauid: *Vriam interfecisti gladio filiorum Amon*. Quòd verò non liceat palam id efficere, ex eo patet: quia defensio solùm est licita ad euadendam mortem propriam, si autem palam occideret, maior suspicio generaretur contra ipsum, ad mortem eius. Sicut enim defensionis priuata morte finis est, priuatam mortem vitare, quæ si sequitur, non licet occidere: ita defensionis à publica morte, finis est publicam mortem vitare, qui tamen finis non sequitur, si palam occidat, vt dictum est, non ergo licet palam, sed occultè, talem vim repellere. Ea enim ratione repelli potest vis, qua ratione infertur. Manifestè ergo inuadentem manifesta vi licet occidere, occultè verò testificantem, vel condemnantem licet occidere. Fateor cogitanti mihi vnam rationem solere in
360 mentem venire contra hanc nostram decisionem: non enim videtur verum id, quod nos, vt verum supponebamus, quod scilicet idem sit, aliquem lingua, seu gladio alieno occidere, ac si proprio faceret. Contra hoc enim est, quòd si testis, vel iudex, aliique ministri iustitiæ, me ad iniustam mortem condemnarent, ex ignorantia tamen inuincibili, fateri debemus, & in particulari Sotus adnotauit articulo illo octauo, non licere quemquam illorum occidere, at si illi iidem per vim illatam me occidere vellent, etiam ex ignorantia inculpabili, liceret eos occidere,

vt de

vt de dormiente, &c. suprà diximus: non ergo idem est iudicium de ingressione armis, & de inferente iniuriam lingua, vel alieno gladio, vel etiam sententia. Quare ob id videtur esse prima sententia probabilior: sed nec improbabilem nostram putamus. Non enim eum auderemus condemnare, qui tali necessitate oppressus, iniquum testem vel iudicem occultè occideret. Sicut etiam licet, venenum in propinantem occultè conuertere, vt suprà diximus: maximè, quia nec eorum fundamentum 361
est omnino verùm, quòd inuadentem armis licet occidere: aliàs saltem carnificem liceret occidere, etiam quando inuincibiliter procederet, quod tamen non dicent ipsi.

QVARTA dubitatio, vtrùm liceat occidere inuasorem, quando inuasus dedit causam: exemplum est de eo, qui alterum ignauiæ accusat, Hispaniè *couarde*, vel ad singularem pugnam prouocat opprobriis. Exemplum etiam est in adultero, si à marito inuadatur. Re ergo ita succedente, vt adulter & alter dans causam aggressioni possit occidere, & aliter euadere non possit, an ei liceat alterum occidere? Sunt qui dicant non esse ei licitũ, quia cùm ipse sit in culpa, sibi imputet, in tali esse periculo, nec innocens dici potest, sed potiùs alter, qui cum eo pugnat, iustiorem causam agere videtur, ac per consequens occidendus non est. Ita docuit Nauar. in Sum. Lat. c. 15. nu. 7. cum quadam tamen limitatione. Si talis causa natura sua tendebat in alterius, aduersus se irritandam aggressionem, & talem putat esse casum de adulterio, & à fortiori, cùm ipse alium prouocat. Et in hanc sententiam citat Ant. 3. par. tit. 5. c. 8. §. 1. sed titulus ille quintus duo tantũ habet capita, & in eis nihil dicit Ant. vocat etiam Caiet. in hanc sententiam, q. 64. ar. 8. sed longè aliud tenet, vt infrà dicam.

MIHI ergo contraria sententia placet, quòd scilicet licitè possit oc- 362
cidere, etiamsi causam alterius aggressioni dederit. Ita docuit Merca. tract. illo 6. c. 4. §. *que diremos*, Syl. dict. illo 3. Cuius ratio est, quòd cùm iste iustè se defendat, & alter illicitè istum inuadat, quoad hoc innocens est, & potest repellere iniuriam quacunque via possit. Secùs esset, si taliter dedisset causam, vt licitè impugnaretur, vt quia commisit crimen, & capitur à ministris iustitiæ. Tum enim, cum illicitè se defenderet, & alter licitè pugnet, non potest dici aggressor. Quod verò Caiet. docet vbi suprà: solum est, quod si quis dat causam rei illicitæ, quæ natura sua ordinatur ad homicidium, vt quia vulnerat aliquem, ex quo vulnere alter moritur, non excusatur ab homicidio. Secus si illud opus illicitum, ex quo sequitur illud peccatum non ordinatur natura sua ad illud. Vnde si inebratio Loth esset peccatum mortale, non propterea 363
(inquit) Caiet. est puniendus propter incæstum. Quia non ordinatur natura sua inebriatio ad incæstum. Ex qua doctrina potius colligitur nostra sententia. Quia cum adulterium non ordinetur natura sua ad occisionem mariti, imo magis videtur ordinari ad occisionem adulteri, non erit imputanda mors mariti adultero. Esset autem imputanda, si adulter extra defensionem vulneraret, & inde sequeretur mors, & consequenter non est irregularis, vt Sylues. docuit. Sed antequam hinc

discedo

discedo placet adnotare, quod attinet ad irregularitatem occidentis ad defensionem propriæ personæ. Quód D. Thom. 2. 2. quæstione 64. artic. 7. ad 3. Paludan. distinct. 25. quæst. 5. artic. 2. putant ex tali homicidio contrahi irregularitatem. Sed non mirum, cùm ipsi iure antiquo niterentur. Ex quo non poterat clarè deduci immunitas ab irregularitate. Imo ex illo potius colligi videtur incurri, vt patet Extra. de his cler. 1. & 2. & c. Si viduam. 50. distin. Tamen contrarium docent hodie Doctores Sot. ar. 8. & 9. Caietanus in illum locum D. Thom. Couar. in cap. Alma mater, de sententia excommunicationis in 6. & in Clement. Si furiosus. de Homicid. 3. part. relect. cap. 2. Sylvest. homi. 3. §. 4. Et excommunicat. 3. not. 4. dict. 9. & bellum 2. quæst. 7. & homicid.
365 1. q. 3. dict. 8. & quæst. 9. dict. 2. 3. & 4. Nauar. cap. 17. nume. 224. & 211. Et est expressa decisio in Clement. Si furiosus. de Homicidio, imo si rectè consideremus antiquo etiam iure videntur tales ab irregularitate immunes. In prædictis enim iuribus pro sententia Diui Thom. citatis planè sermo est, cùm non est seruatum moderamen inculpatæ tutelæ. Dicit enim taliter occidens *aget pœnitentiam*. Quam certè facere non oporteret, si seruato debito moderamine defendendi, occidit, & ita in capite, Quia te, eadem distinctione apertè dicit Stephanus 5. non esse irregularem. Vnde fit prædictam sententiam esse veram iure etiam antiquo, cum nullo iure antiquo reperiatur expressè irregularis, qui ad propriæ personæ defensionem occidit. Est autem necessarium omnium sententia, vt irregularitas incurratur, quod sit in iure expressa.

366 Si ergo nullibi antiquitus est expressa irregularitas ob inculpatam sui tutelam, imo expressè habetur contrarium in dict. cap. Quia te, mirum certè mihi accidit Diuum Thom. & antiquos illius sententiæ fuisse.

Verum contra prædicta obiiciat forte, quispiã nobis Conc. Trid. Sess. 14. cap. 7. de Reformatione, vbi exigitur dispensatio in tali casu. Dicit enim: *Si verò homicidium non ex proposito sed casu, vel vim vi repellendo, vt quis se à morte defenderet fuisse cõmissum narretur. Quam ob causam ad sacrorum ordinum altaris ministrum & beneficia quæcunque iure quomodo dispensatio debetur, &c.* Si ergo dispensatio debetur, incurritur irregularitas. Quæ quidem Concilij definitio nostris temporibus multorum mentes sollicitauit, vt eius veram expositionem darent. Cùm & communi sententiæ iuxta prædicta, & Clementinæ illi videatur aduersa. Respondetur, tamen iudicio meo, quod cum Concilium eo-
367 dem modo loquatur de homicidio prædicto, & de casuali, planè videtur loqui, vbi non est seruatus modus inculpatæ tutelæ, sed aliqualis culpa processit. Cõstat enim homicidiũ casuale, si nullam omnino contineat culpam latam aut leuem, non inducere irregularitatem. Cùm ergo eodem modo de vtroque loquatur Concilium, consequens esse videtur non esse accipiendum de defendente se debita moderatione seruata. Secundò, respondeti potest, nec puto esse alienum à mente Concilij sermonem ibi esse de irregularitate quo ad forum exterius, &

propterea

propterea Concilium non dixit, Simpliciter deberi dispensationem: sed deberi quodammodo dispensationem. Cur ergo addit *quodammodo*? nisi, quia non reuera: sed secundum quid, & in foro exteriori debetur, vel si fuit excessus, ratione cuius quodammodo debetur. Quæ verò diximus de defensione ad vitam tuendam vera esse docent (& meritò) prædicti autores, de defensione membrorũ, & in specie Couar. §. illo vnico, nume. 2. Card. in dict. Clement. Sylvestr. homicidium 3. quæst. illa 4. Licet oppositum docuerit Villadiego in cap. de percussore colum. 4. Vtrumque enim pertinet ad defensionem personæ. Maximè, quia defendere membrum est defendere vitam partialem illius membri. Vita enim totius nihil aliud est, quàm vita membrorum. Nihil ergo impedit, quod in dict. Clemen. tantum sit sermo de defensione vitæ. Maximè, quia vt suprà diximus, non solum virtute prædictæ Clementinæ: sed etiam iure antiquo nulla est irregularitas in eo, qui occidit defendens seipsum. 368

Qvinta dubitatio vtrum ad defensionem honoris liceat iniuriato aggressorem repercutere? Et quoniam id dupliciter fieri potest. Primum, vt occisio, vel percussio iniuria læsi, sit ante acceptam ab aggressore iniuriam, vel si accepta iam erat: tamen adhuc pendebat vlteriùs iniuria. Secundo modo, ita vt iam sit accepta iniuria, & læsor velit desistere & fugere. Idcirco placet gratia claritatis paulatim veritatem explicare. In primo igitur casu Couar. 3. par. Relect. de homicid. §. vnico nume. 4. docet esse illicitum. Quia (inquit) *iniqua est commutatio vitæ proximi pro honore nostro*, quamuis statim subdit se dubium esse circa hoc. Verùm cæteri doctores planè fatentur esse licitum inuasorem, qui fuste, vel alapa minatur malum contra honorem, si alia non sit defendendi ratio, occidere. Quia inuasor est, cùm conatur honorem auferre, qui pluspquam pecunia meritò æstimatur, paruiq́ue habetur in populo, tanquam degeneris animi, qui talem iniuriam non propulsat. Ita docuit Sylvest. homicidium 1. quæstione secunda dict. §. & bellum 2. quæst. 2. Nauar. Sot. & Gom. vbi suprà. Si enim latronem (vt infrà dicemus) licet occidere ad conseruandum rem familiarem, multò magis proprij honoris ablatorem. Imo etiam docent præfati authores quod etiamsi fugere posset, si tamẽ fuga illi dedecori datur, licitè potest prædictum aggressorem occidere. Fuga enim est iniuria, vt patet, ex l. Itẽ apud Labeonem de Iniur. Fuga enim reddit hominem viliorem, & ita ad eam repellendam & propulsandam percutere licebit. Ita sensit Bartol. Salicet. & Bald. in l. 1. C. Vnde vi. Card. & Imol. in d. Clem. Si furiosus. Et sanè quoad peccatum attinet, non puto Couar. oppositæ fuisse sententiæ. Licet enim circa irregularitatem dubius sit, magisque in eam sententiam inclinet, quæ docet sic occidente irregularem fore, eo quòd aliqualem culpam, & immoderatam defensionem adhibuit sufficientem ad irregularitatem, videtur ex eo sensisse non peccasse mortaliter. 369 370

Sed quid si causam dedit aggressionis Merca. cap. 14. putat non licere occidere, sed debere fugere, etiam cum ignominia. Quia (inquit) quando prouocat alium, vel aliud opus illicitum facit. Quod sit etiam 371

aggressionis, amittit omnia iura defensionis rerum, vel honoris, præter ius defendendi vitam. Quod verò simpliciter liceat docuit Nauar. & Anton. vbi suprà. Quod certè in honore non irrationabile videtur. Et hæc sententia verior videtur, quàm Couar. Quamuis, si placet accipe distinctionem, qua fortasse vtraque sententia conciliari potest. Duplex enim honor esse posse videtur in homine. Vnus, qui ex spirituali bono resultat, siue ex parte intellectus, vt sapientia, prudentia, scientia, &c. siue voluntatis, vt virtutes. Ratione enim horum homo honorabilis dicitur, & est. Non solum apud sapientes, sed apud omnes etiam
372 insipientes. Alter, qui ex corporali bono procedit, vt ex viribus, valetudine, pulchritudine, &c. Posset ergo quis dicere, quod non licet indifferenter pro tuendo honore occidere. Sed pro primo tantum, qui verus honor est, & per se expetibilis. Secundus verò honor, non est per se, sed propter aliud expetibilis. Et ita tum tantum pro eo honore tuēdo licebit occidere, cùm necessarius est, vel vtilis ad alia bona consequenda. Fama enim, & nomine sanitatis, virium, pulchritudinis assequi potest officia, & alia necessaria bona, à quibus impediretur talis famæ proprijque honoris ablatione iniusta. Extra quem casum illicitum videtur. Est enim vanus honor, nec est verè dicendus honor, aut fama. Qui enim ex virtute non est, honor dici non potest. Vnde si homines viribus valentes magna rerum gestarum gloria in honore sunt habiti, id non tam ob vires, quàm ex magnitudine animi, quę virtus est, prouenit. Sola enim corporis valetudo nō facit hominem honorabilem, sicut nec corporis imbecillitas (in qua animi magnitudo esse potest) non facit
373 dehonoratum quempiam, de quibus c. sequēti agemus copiosè. De hoc igitur honore planè loquitur Couar. in d. Relect. §. vnico nu. 4. Cùm dicit, non licere pro honore tuendo occidere. Si enim de honore primo loqueretur, vel secundo quidem modo, cùm necessarius est ad alia bona consequenda, omnes, vt dixi, fatētur, licitam esse illius defensionem, cum inuasoris occisione. De illo enim honore scriptum est *curam habe de bono nomine, & melius est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ.* Si ergo vt dicemus, licitum est pro defensione temporalium bonorum inuasorem occidere, à fortiori licebit, pro dicto honore, qui non inanis, sed solidus, & necessarius est in populo. Et sanè ni fallor huius sententiæ fuit Syl. verb. illo homicid. 1. quæst. 2. dict. 6. dum dicit. Non licere occidere pro honore. Esset enim aperta contradictio. Cum verb. illo excommunicatio, & verb. bellum oppositum dixerit. Interpretandus ergo est
374 iuxta hanc rationem. Vnde in d. verb. homici. sic dicit: *Licet occidere, secundum aliquos pro honore personali consistente in turpi fuga, quod tamē Archi. negat. Et hoc rationabilius. Maximè, vbi hæc turpitudo non est de malo culpæ, sed de naturali timiditate.*

Quod si quis curiosius inquirat. An pro tali vera, & necessaria gloria, quæ vt diximus, non inanis & adumbrata, atque imago gloriæ, sed solida, & expressa præmiumq; veræ honestatis & virtutis est. An inquā pro hac conseruanda liceat inuadentem non armis, sed lingua, & detractione auferre molientem, occidere. V. g. habetur quis è populo in

honore

honore & pretio. Tum ob sapientiam, prudentiam, vel aliam vtilem artem. Tum ob bonam eius famam atque virtutem. Accedit detractor, & siue verè, siue fraude, & mendacio eius gloriam & honestam famam denigraturus. An liceat illius iniuriam præuenire occidendo, cum aliud 375
non superest remedium. Videtur enim id non licere. Tum, quia non licet priuata authoritate arma sumere, nisi contra inuadentem armis: vt de falso teste, & iudice iniquè condemnante, diximus. Cùm igitur in d. casu hic non impetat armis, non videtur posse contra illum armorum strepitu disceptare. Deinde, quia ille honor reparabilis est, vel per illius restitutionem, quam facere potest, vel alia via de veritate informando. Non igitur videtur æquum, tam magnum atque irreparabile damnum ob eam causam inferre.

VERVM ex alia parte est ratio à me suprà facta, vt iuxta nostrā, nō opinionem, sed disputationem, liceret iniquum testem iudicemque occidere occultè. Quoniam nihil videtur referre, an aliquem gladio linguæ, vel ferreo inuadas. Cùm non minor iniuria, & damnum hoc, quàm illo modo inferatur. Ius autem defensionis non tam ob modum inferendi, quàm ob illatum damnum cōsurgere putandū est. Accedit, quòd honor non tā gladio, sicut corporalis vita aufertur, quā lingua, vel certè minitantibus actibus. Vnde iam apud omnes etiam sapientes ea in- 376
crebuit opinio, vt qui harūdine cæditur in honore grauiter læsus dicatur, nō autem, qui vulnus accepit. Is enim qui gladio vulneratus est honoris nihil amisit. Si igitur honos magis ex verbis actibúsque minantibus amittitur, quàm armis & gladiis. Non bene dicitur, nō licere honorem tueri armis, nisi armis auferatur ab inuasore. Ad hæc objicio vrgens argumentum. Nam (vt infrà latius dicemus) contumelia à detractione in eo differt, quòd licet vtraque honorem proximi lædat: tamen contumelia in præsentia, & in faciem, detractatio seu murmuratio occultè, & in absentia læsi, fit. Sicut de rapina & furto dicūt doctores. Rapina enim coram læso, furtum fraudulēter committitur. Sed ex omniū sententia, licet cōtumelioſum occidere, vt diximus. Cū aliud nō manet remediū eam iniuriam arcendi, cū tamen armis non inuadat. Igitur, qui murmuratione & detractione iniuriā, maculāq; inferre conatur iniustè, licebit, si aliter infamiā & dedecus fugere non potest, occidere. Nec 377
prima ratio in cōtrariū valet. Cùm longè sit dissimilis ratio de vita, quæ non adimitur, nisi armis: at in honore, perculsus manet innocens, verbis, & actibus cōtumeliæ vel detractionis. Secunda etiā facilè soluitur: Nam etiam honor, contumelia ablatus restitui potest per veniæ petitionem & humiliationem. Et etiam bona temporalia reparabilia sunt, & tamen omnium sententia, licet aggressorem talium bonorum occidere. Nos verò dubitauimus hactenus, nihil decernimus, doctior iudicet, vt enim dixi, disputare magis intendimus, quàm noua docere.

DE secundo verò membro, maior est doctorum decertatio. Cùm sicut licet iam accepta est iniuria, & contumelia, & non vlterius impendet: Num liceat repercutere aggressorem? Sotus artic. illo 8. prope finem docet non esse licitum. Cùm enim ille iam non inferat vim non potest

378 dici defensio: sed vltio, quam constat non esse licitam priuata authoritate. Eiusdem sententiæ videtur Gom. Vnde licet in foro exteriori puniatur mitiùs ratione passionis, tamen reuera punitur. Idem docuit Richar. in 3. d. 37. vt refert Nauar. nume. 3. cap. 15. Idem sensit Ang. versi. defensio. in princip. Et sum. confes. præcepto 5. c. Quando liceat hominem occidere. Et apertè Armill. verb. moderamen, ob eandem Soti rationem, & Couarru. nume. illo 4. qui alia ratione id probat. Quia iniqua est commutatio, saltem (inquit) illa non est æqua. Vt pro meo honore seruando, à proximo, maximum vitæ bonum auferam. Nauar. verò num. illo 3. fatetur esse licitum repercutere, & læsorem insequi, & tantum ei vulneris, & iniuriæ inferre, quantum necessarium sibi esse putabit, vt amissum honorem recuperet. Id ipsum docuit Merca. vbi suprà, & Vict. in Relect. de iure belli q. 2. nume. 5. & videtur eiusdem
379 Armil. defensio. §. 3. Anton. 3. par. tit. 4. cap. 3. §. 1. Ratio Nauarr. est quoniam faceret sui honoris iacturam non persequendo & vulnerando. Et addi potest, quòd latronem fugientem, cum rebus meis, licet insequi, & occidere, ergo & honorem auferentem, & fugientem.

Nos in hac controuersia sic existimamus. Primum, quòd animo vindictæ, non licet repercutere, & id est apud omnes in confesso. Tum autem fit libidine vindictæ, quando non puro animo conseruandi honorem proprium, sed talionem reddendi fit. Et sic est accipiendum cap. significasti, secundum, de Homicid. Vbi Innocent. 3. inquit. *Vim vi repellere omnia iura legésque permittunt, non ad vindictam sumendam, sed ad iniuriam propulsandam.* Et in hoc non est dubitatio, cùm non solùm Christiana lex: sed naturalis id doceat. Deo enim soli, & iudici eius locum tenenti, vt suprà ostendimus relinquenda est.

380 Secvndo videtur, quod si iam aggressor ad alia negotia diuertit, aut est domi quietus, non liceret illum repercutere, & ita limitauit secundam sententiam Anto. vbi suprà. Aliàs daretur via multis reipub. perturbationibus, scandalis, insidiis, & inimicitiis, paulatimque libido vindictæ Christianos animos possideret, quod certè tam est à mansuetudine Christiana, & veritate Euangelij Christi abhorrens, quàm gentilium, & mundanorum legibus consonum.

Tertio existimamus distinctione has duas opiniones in concordiam reduci posse. Si enim læsor pœnitentia motus satisfactionem facere esset paratus, vel veniam petendo, aut aliter se humiliando, non liceret illum repercutere. Et id ratio Soti maximè conuincit. Iam enim ille nullam vim infert, sicut neque ille, qui cùm esset rem meam fura-
381 tus, festinat eam reddere. Vt enim suprà probatum est. Cùm damnum futurũ nõ imminet: sed de præterito agitur, illic defensio locum habere non potest: sed omnino vltio & vindicatio. Vnde licet ille satisfaciens veniamque petens aggressor dici non possit: tamen pro præterito peccato atque iniuria puniri potest, & debet ab eo, cui iniuriarum vindicatio est commissa, scilicet à iudice. Et hanc vltionem remittere non tenetur offensus: sed potest vltionem persequi in iudicio, non priuata tamen autoritate, cùm iam non de defendendo, vel recuperando honore,

nore,& de propulsanda iniuria,decertetur.Et certè in hoc casu nõ putarem doctores secundę opinionis locutos fuisse. Esset enim Christi legibus,& doctrinæ maximè aduersũ,locúque daremus innumerabilibus odijs,& inimicitijs,si inimicum à mala mente desistentem : & percutere,& ei aliud malum inferre licere,doceremus.Maximè, quia nullus honos ex non repercutiendo amittitur.Sed potius etiam in mundo summam nobilitatis gloriam sibi comparat,qui iniuria neglecta,inimicum satisfacientem recipit in gratiam, & vltione non persequitur. At vbi honos non periclitatur iuxta ipsorum & omnium sententiam, non licet repercutere. Quare proculdubio immoderata, libidinosa, atque inhumana illa defensio esset, Ethnicis digna magis hominibus, quàm in Christiana religione institutis, imo barbaris certè, magis quàm ratione præditis.Denique aggressio appellãda magis, quàm defensio. Si autem inimicus irrogata iniuria,aut satisfacere negligat,aut quod peius est,& sæpius contingit glorioſius se iactet.Denique si contumelia illata fugiat relicto iniuriato,non videtur omnino à ratione aliena secunda sententia.Nam primò,vt Soti aliorumque sententia, hãc doctrinam incusare posset,quod mansuetudini Christi,& sinceræ charitati Euangelicæ legi quodammodo diuersa,& odijs atque inimicitijs corde retinendis,viam dare videatur:sic cõtra huius sentẽtiæ Doctores dicerent, non immeritò ea ratione posse aliorum accusari senrentiã,quod viam, occasionẽq; præberet cuique,nobiles,atque illustres homines cõtumelijs onerandi,alijsq; iniurijs turpiter de honestandi. A quibus certè abstinerent ij,qui eas inferre impudenter audent,si sentirẽt cum fortibus & constantibus viris sibi esse pugnandũ.Præterea, quia antequam sit accepta iniuria,potest quis ob tutandum honorem ex omnium sententia percutere propulsando,ac præueniendo.Et eadem est ratio postquã accepta est. Imo maior videtur, vt recuperet honorem iniustè ablatum,quàm,vt non amittat à principio.Si enim ille non repercutit parui habetur à populo, non minus,quàm si à principio non impediret, & veluti pusillanimis, & inhabilis iudicatur ad officia aliáque similia. Deinde quia latronem fugientem licet sagitta confodere, vt infrà dicemus,igitur & honoris iniustum ablatorem.

382

383

384

Sed respondet Sot. esse rationem disparem. Nam latro bona secum defert,& ita est actualis inuasor rerum, sicut qui eas iniustè possidet.Verùm sit ita. Nunquid etiam ille, qui iniuria illata relinquit dehonestatum offensum,& satisfactionem, quam facere tenetur præstare negligit, non proximi sui honoris iniustus detentor dicetur ? Honor enim non est corporale aliquid, quod in bursa,vel arca retineri possit, vt pecunia, & alia temporalia bona : sed est clara cum laude notitia, quæ de insignibus viris habetur. Ille autem qui facit iniuriam causa fuit,vt de me eam opinionem alij non habeant, & tamdiu auferre, & detinere eam est dicendus, quamdiu satisfactionem facere contemnit. Aliàs diceremus detractores non possidere, & iniustè retinere honorem, nec restitutionem illius facere debere, cùm non habeant apud se vt fur habet pecuniam. Quamdiu ergo non satisfacit iniuriam, in-

385

satisfacit iniuriam, iniustè detinet honorem proximi, quem ipse eius humiliatione recuperauisset. Et ita inuasor est, & damnum ex futuro pendet. Ac per consequens propria est defensio. Sicut ergo genus est defensionis rerum, eas non solum præseruare, ne pereant, vel auferantur: sed etiam ablatas recuperare, si possis: ita genus est honoris defendendi, non modò curare, ne recipias iniuriam: sed etiam cùm perculsus est ac lacessitus eam à te repellere, honorémque recuperare, etiam percutiendo, si possis: cùm aliud non supereſt remedium, aut est tibi ignominiosè viuendum. 386 Nec mirum, quòd cum damno alterius recuperem, quod ipse à me iniustè, abstulit. Si enim ego non possem recuperare honorem perditum, nisi auferendo ab eo pecuniam, proculdubio iure defensionis possem accipere. Sicut possem accipere eandem pecuniam pro recuperatione rei familiaris. Cur ergo quando iniuria æstimari non potest pecunia, non potero alio medio æquali honorem, & æstimationem perditam recuperare, etiam cum damno aggressoris, animo tamen vindictæ secluso? Hæc verò quę diximus hoc exemplo videntur posse explicari. Si Petrus suaderet meo debitori, vt mihi non solueret debitum: sum autem certus, quod nulla alia via recuperare possum, nisi Petrum de medio auferendo, quo sublato scio recuperaturum, nunquid non liceret Petrum occidere si bis, térque monuissem vt ab ea mente desisteret? Sane videtur, quod possem non minus quàm 387 latronem. Sicut si suaderet, vt me occideret, & tamen Petrus non aufert rem meam, neque portat. Dices in effectu deportat. Quoniam est causa iniustæ detentionis. Sic alter, licet honorem secum non asportet, est tamen causa malæ meæ existimationis, & ita in effectu semper manet iniusta honoris mei detentio. Licebit ergo occidere. Si eo medio, & nullo alio possum iniuriam vitare, ac recuperare honorem.

DICES, Licebit ergo non solum insequi fugientem, & tunc in continenti repercutere, sed & cùm domi est, vel nocte, vel alia negotia gerentem, occidere. Sed id suprà diximus dict. 2. huius dubij. Sicque Antoninus hanc sententiam limitauit, quod magis dubio sequenti explicabimus, cùm de latrone rem domi pacificè possidente, dicemus. An eum liceat occidere. Est enim eadem prorsus ratio. Vrgeas forsan, ergo teneretur aggressor repercussionem sustinere patienter, & mori 388 se sinere. Si enim iustè percutitur, non potest resistere & se defendere. Aliàs daretur bellum vtraque parte iustum, secluſa ignorantia. Sed id concessu indignum est, consequitur ergo, non licere repercutere. Respondetur tamen, quod non tenetur permittere se occidi. Quia potest veniam petendo, vel aliter, satisfacere, & ad id tenetur. Quod si faciat iam iniustè inuaditur, & se defendere etiam offendendo, potest. Si verò nolit non mirum, quòd careat iure se defendendi. Sicut de latrone dicendum est, quòd non tenetur se occidi sinere à persequente iustè, quia potest res dimittere, & tunc iniustè persequeretur alter. Si verò rem furtiuam reddere nolit, non mirum, cùm iustè impetatur, iure careat resistendi. Sicut etiam, quia à ministro iustitiæ capitur

pitur ratione delicti: quia iustè impetitur, non potest illi resistere. Quâuis in vtroque casu, sine iniuria licitè irruentis in se, potest fugere, & se liberare.

DE clericis autem specialis est difficultas. An eis liceat honoris aggressorem interficere, siue ante, siue post acceptam iniuriam? 389
Dominicus à Soto articulo illo 8. Nauarrus, & Mercado locis citatis, Didacus Couarruuias vbi suprà, numero quarto, Syluester verbo excommunicatio, 6. quæstione 9. Glossa in dicta Clementina Si furiosus, Glossa in dicto capite Suscepimus, Abbas Panormitanus in capite Significasti, el. 2. eodem titulo, & in capite secundo de vita & honestate clericorum, fatentur illis non esse concessum, nec vllus negat, sed mortaliter peccare, non tantum contra religionem sui status: sed etiam contra iustitiam, & teneri ad restitutionem, sicut veros homicidas. Et mihi ita videtur. In his enim locum non habet defensio honoris. Cùm enim humilitatem, modestiam, ac mansuetudinem profiteantur, nullum eis dedecus accrescit ex aliorum contumelijs aut eo quod fugiant. Sed potius summa gloria, & bonum nomen. Neque parui habentur: sed magni potius. Cùm non bellatores, sed Dei & humi- 390
litatis cultores, & Christi patientiæ imitatores habeantur à populo. Vnde potius eis vituperio datur, etiam apud vulgus, quòd iniurias ac contumelias realiter tentent. Si ergo nullus amittitur honos ex patientia, & tolerantia iniuriæ illatæ, nullo pacto eis licebit repercutere. Ex quo enim honos non defenditur, qui nullus est, non tam propellere, quàm vindicare iniuriam censendi sunt. Cui decisioni egregiè fauere videtur Innocentius. III. in capite Significasti. el. 2. de Homicidio, vbi loquens de presbitero sic ait: *Si verò quemadmodum perhibetur sacerdos iste prius ab illo percussus, mox eum ligone in capite repercussit, quamuis vim vi repellere liceat cum moderatione inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam, non videtur ab homicidio excusari, &c.* 391

SED an liceat illis occultos detractores, & bonæ suæ famæ iniquos aggressores, occultè occidere ex suprà dictis de laicis constat resolutio. Si enim laicis licet quod suprà explicatum gratia disputationis reliqui, licebit etiam clericis, qui honoris & bonæ famæ curam habere possunt, & debent. Sic enim honos non ex viribus, sed ex literis, & virtute nascitur. Qui certè cum omnibus sit necessarius: tum maximè sacerdotibus & religiosis, qui debent esse & sapientiæ & virtutis exempla, quem honestissimum, & honorem, & bonum nomen tueri, non illis vitio dari debet. Et sanè idem iudicium de secularibus esse deberet, si ad veritatem Euangelij ambularemus, & Christi domini exẽplum & Apostolorum vestigia, primitiuæque Ecclesiæ feruorẽ haberemus. Quis enim 392
Christianus dedecori dandum putaret, quòd percutienti se non percuteret, cùm Christus percutienti alteram maxillam præbendam censeat? Et Apostolus, non esse malum pro malo reddendum: sed id potius honori habendum esset non solum religiosis & clericis: sed omnibus cuilibet Christiano dicentem domino: *Beati mites quoniam ipsi possidebunt*

sidebunt terram. Et, *discite à me, quia mitis sum, &c.* Idem est dicendum de secularibus, quibus non esset dedecus fugere, & non repercutere, vt si esset inuasor longè præstantior, vt Sylvest. notauit Bellum. 2. q. 2. Ex quibus facilè est colligere, quid dicendum sit de restitutione ex sæpius dictis. Adnotat autem Couarruuias prædicta intelligenda fore quando fuga periculosa vitæ clerico non foret, alioqui fugam arripere non teneretur, cùm iam non de ignominia, sed de vita decertatio sit, quale esset si inimici instarent à tergo, vel si aggressor facilius fugientē secutus ex fuga maiorem capiens audaciam, & animum ipsum occideret.

393 SEXTA dubitatio sit vtrum pro defensione castitatis liceat interficere inuasorem? Respondetur ex omnium sententia licitum esse. Ita docuit Merca. c. 5. Sylvest. homicid. 2. quæst. 5. Nauar. vbi suprà. Et ratio est plana, quia vim arcet & propulsat in re magni momenti, & reducitur, ad occidentem pro vitanda mutilatione, vel propter honorem. Et ita ad restitutionem non tenetur, sicut nec occidens, vel percutiens ad vitam, membrum, vel honorem tuendum. Atque idem tenet Merc. de quocunque opem ferente, modo in auxilium sit vocatus à muliere. Si enim ipsa nollet iuuari, quia vel non resistit, vel tepidè se habet, non licerer occidere, vt ipse docet. Et ratio esse potest: quia tum licet peccet accedens ad illam, sed non peccat contra iustitiam. Ex quo illa inuoluntarium non patitur, & ita aggressor dici non debet.

349 Cui ego adderem, quod si ipsa taceret, aut non resisteret timens, ne res manifestetur, aliàs omnino abhorrens concubitum, liceret scienti rem ita se habere, illam iuuando, occidere. Iam enim inuasor est, iniuriam vimque irrogans, idem censet, & bene, esse dicendum de quacunque muliere honesta etiamsi virgo non esset. Atque idem est dicendum de viro, cum occidit, ne patiatur Sodomiam, vt in specie docet Caiet. articulo illo 7. ad finem. Vnde Cicer. in oratione pro Milone, laudat militem adolescentem, qui ne turpiter pareretur à Tribuno militari propinquo Caietanus Maurij, ipsum interfecit. Quod etiam docuit Sotus art. 8. & Sylvest. homicid. 1. quæst. 5.

SEPTIMA dub. an pro defensione rei familiaris liceat inuasorem occidere? Non desunt, qui doceant non licere ob rerum temporalium defensionem inuasorem interimere. Et id docuisse videtur Pa-

395 normitanus in cap. 2. & in cap. Suscepimus. De Homicid. Et glos. 23. in princip. Et Innocen. quos refert Sylvest. excommu. 6. casu 9. not. 4. & homicid. 1. q. 4. Et videtur Scot. in 4. dist. 15. quæst. 3. versicul. *Sed quis est iniustus?* Dicit enim, quod non licet occidere furem, nisi sit inuasor. *Quia* (inquit) *præsumitur velle occidere*, &c. Huius sententiæ planè est Couar. in Clement. Si furiosus. 3. part. relect. §. vnico numer. 6. Qui cum hanc disputaret q. satis copiosè, in eam tandem deflexit sententiam, vt numquam existimet ob puram rerum defensionem licitum esse occidere, nisi cùm simul admiscetur personæ periculum, & damnum, vt patet præcipuè ex puncto seu conclusione 8. & 9. Quale est si dubitat, an ad occidendum, vel ad furandum, veniat: & non potest parcere, sine personæ periculo. Vel quando raptor res ablatas defendit,

dit,ne pereant. Præsertim,si telo id faciat. Iam enim personæ periculum intercedit,&c. Quæ Couarr.refert vsque ad casum 7.Et hic modus dicendi Couar. maximè conformis videtur decisioni dict. cap.2. de Homicid. Quo in loco solum probatur occisio, vt te tuáque defendas. Quasi personæ periculum misceri rerum iacturæ,debeat. Quod ipsum affirmat Fortunius in d.l.vt vim col.3.Et probari potest hæc sententia.Primum,quia lege & ordine charitatis tenetur,quis vitam promi bonis suis tẽporalibus anteferre:at præfert bona,qui vitam adimit proximi ob tutandas res,ergo,&c. Secundò,quia in cap.Interfecisti, de Homicidio,præcipitur taliter occidens agere pœnitentiam, quamdiu vixerit,ac per consequens deliquisse est putatus. Et eiusdem sententiæ videtur Augustde Liber.arbit.cap.illo 5.& est text.in l.furem ff. ad l. Cornel. de Sicar. & in l.4.ff. ad l.Aquiliam. Quæ desumptæ sunt ex l. duodecim rabularum. Cuius meminit Cicero pro Milone: *Quod si* (inquit) *duodecim tabulæ,nocturnum furem quoquo modo : diurnum autem si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt.* Quam etiam commemorat Quintilianus lib.5.de oratore cap.12. Tertiò,quia ille est irregularis, at irregularitas, pro homicidio priuatæ personæ semper est ex delicto, igitur,&c. 396 397

VERVMTAMEN in dubio tenendum putamus, integrum esse, cuique rem familiarem,modo sit magni alicuius momenti, defendere ab inuasore,& si eas aliter saluas habere non potest,occidere.Sic profecto visum est omnibus præfatis auctoribus. Et Med. q.4.§.est autem.Et est aperta decisio c.Olim.de Rest.spol.1.Vbi Innoc.3.ait.Cum quidam domino ignorãte illius possessionem esset ingressus,cùm præsertim statim ac vobis innotuit,vim vi dixeritis repellendam.Et quod ille sua temeritate præter conscientiam vestram possessionem est ingressus,non potest (inquit) à vobis petere satisfactionem,nisi defendendo ius vestrum in offensa ipsius, modum forsitan excessistis. Et apertius in cap.dilect.de Sentent.excommunicationis, in sexto. Vbi Innoc.4.probat factum Decani Aurelian. quo licuit(ait)ipsi Decano, si Baliuus, eum iniuriosè bonis suis spoliare intendebat vim vi repellendo se tueri,&c. Idem decernitur in l. Furem. ff. ad legem Corneliam de Sicar. refert etiam Sylvest. Archidiaconum pro hac sententia,verbo illo homicidium. 398

IDQVE etiam ratione probatur, quia sicut vitam licet tueri ac membra, ita & res, quæ ad vitam conseruandam, & vitæ naufragia vitanda sunt necessariæ, eodem prorsus iure tueri licebit. Neque verò solum eas res, quæ ad præcisam vitæ conseruationem:sed quæ ad statum, & decentem vitæ cursum agendum, sunt necessariæ. Res enim propriæ ait Caiet.pertinent ad vitam & virtutem,& fœlicitatem consequend.m, quæ hominis curæ sunt commissæ, at vita inuasoris in eo casu , cum non sit in articulo necessitatis , non est curæ proximi commissa. Constat autem quod plus tenetur homo ijs,qui eius sunt curæ, &c.Denique vbicunque res non fuerit parui momenti.In his enim casibus alter iniuriam , & vim iniustam infert, & ita licebit alia vi iustè 399

eam abigere. Aliàs euidenter daretur occasio implendæ reipublic. iniquissimis latronibus, nullúsque securus, aut domi, aut in agro viueret, si oporteret ipsum tacitum, dictam iniuriam tollerare.

Ad rationes verò factas facile respondeas. Ad primam: lege charitatis esse proximi vitam corporalem rei meæ familiari præferendam, vbi ille in necessitate est constitutus. Nec in sua est potestate periculum euadere. Secus quando voluntaria quadam iniquitate, & malitia in eo est periculo. Ad cap. Interfecisti. Respondeo illud esse consilium,
400 vt statim dicam, cum de clericis agetur. Erat enim ille presbyter. Ad argumentum verò, & dictas leges. Respon. loqui quando erat aliud remedium illas recuperandi, & propterea dicunt furem diurnum non esse licitum occidere: sed nocturnum. Quoniam præsumitur rationabiliter posse aliter recuperare furem capiendo. Et hæc est ratio, quare per leges licitum est diurnum furem occidere, si se telo defenderit, non modo, quia cùm ille se telo defendit vti interpretatur Couar. iam nõ de rebus, sed de persona offensa damnóque certetur: verum etiam, quia quando non se telo defendit est verisimile quod capi possit, ac proinde aliter, quàm occidendo res ablata recuperari poterat: nocte verò non posse, vt explicat Ioan. Med. C. de Restit. quæst. 4. versic. *est autem*. Quod si dicas in dict. cap. Si perfodiens, eam reddi rationem ab Augustino, quod ideo licet occidere nocturnũ latronem: non diur-
401 num. Quia inquit *diurnus poterat discerni, an ad furandum veniret, vel occidendum, & ideo* (inquit) *non debet occidi*. Quasi patenter dicat August. quòd si discerni potest ad furandum venire, non ad occidendum, occidi non posset. Vnde subdit August. *Hoc etiam in antiquis legibus seculi ribus quibus lex Dei Exod. 23. est antiquior, inuenitur, impunè videlicet occidi nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit. Iam enim plus est quam fur*. Ex quibus verbis videtur August. primæ sententiæ planè fuisse. Cùm dicat ex eo diurnum furem occidi non posse. Primum, quia discerni potest ad furandum venire, non ad occidendum. Secundò, quia nisi se telo defendat occidi non potest. Tertiò, quia (inquit) iam plus est, quàm fur. Planè ergo sentit, quod si discernitur ad furandum tantum venire, & telo non se defendat, denique si
402 non sit plusquam fur, non posse occidi. Respondetur tamen fateri me imprimis vehementer August. hanc insinuare sententiam. Adeo, vt Sot. in illo articulo octauo versus finem, dici posse opinetur August. eius fuisse sententiæ, vt non liceat pro bonis temporalibus defendendis, occidere. Sed non omnino planè id docet. Nam licet dictarum legum rationes, ac motiua ea videantur, quæ ab August. proponuntur. Præcipua tamen ratio iudicio nostro ea est. Quoniam dum fur diurnus est, iure præsumunt leges, aliud remedium saluandi, vel recuperandi res sublatas, quàm occidendi, fuisse. Quod non ita est de nocturno. Et propterea, quia occisio die facta non omnino necessaria, & inculpatum habere moderamen intelligitur, idcirco leges id docuerunt. Et ita explicuit Sot. in d. artic. 8. in 2. fol. Item vt Caiet. ad dd. leges respondendo dicit in d. artic. 7. Quod cùm sint præcepta iudicialia

lia in foro iudiciali sunt intelligenda, in quo non intelligitur, an defensor occiderit pro rebus saluandis. Secundò ait Caiet. leges illæ absolutè loquuntur: non in casu, quo non potest aliter eas saluare. Et sane nostra expositio satis apertè habetur in l. d. furem. ff. ad l. Corneliã, & in l. etsi. ff. ad l. Aquiliam, cum dicunt. *Si quis furem occiderit, cum comprehendere posset, iniuriam fecisse videtur.* Sylvest. etiam respondet. Primum d. verba cap. Si perfodiens, posita esse tantum recitatiuè ex iure ciuili. Secundò respondet, quòd verbum *defenderit* sumitur pro armorum sumptione, & pugna, & ita iam dubitari potest de salute personæ. Tertiò respondet, quòd si non dubitat de persona absolutè, tamen dubitatur de illa præsuppositа voluntate defendendi res, & ita respondet Sot. artic. illo 8. 403

NOSTRA ergo communisque sententia satis rationibus, suprà factis probata videtur. Cui accedunt etiam iura ipsa: Nam in c. interfecisti de Homicid. imponitur, pœna occidenti latronem, cum poterat aliter liberari res. Si verò aliter liberari non poterat, nulla pœna imponitur. Et ita dicitur. *Interfecisti latronem aut furem, vbi comprehendi poterat absque occisione, quadraginta dies non intres Ecclesiam*, &c. *Si autem sine odij meditatione te tuaq; liberando huiusmodi diaboli membra interfecisti*, &c. Idem habetur 1. q. 2. c. fin. Vbi aduerte in hoc can. qui in editione Gregoriana correctissimus est (vt ibidem dicitur) ex quo d. c. Interfecisti. est desumptum, addita esse illa verba *& capi poterat*: quæ verba dimisit prædicta decretalis, & pœnitentiale Rom. Quo satis datur intelligi Concilium Aurelianense, ex quo est acceptus ille canon, & prædictum cap. Interfecisti, solum iudicare homicidam, quando eum occidit, qui capi poterat. Nec refert dictum can. paleam appellari. Est autem palea 404
capitulum iuris canonici, quod certæ fidei non est, vt docet Alciat. lib. 11. Parergum. Cùm enim palea propriè significet pabulum bestiarum, per metaphoram autem quæuis res tenuis & vilis palea dicatur, vt testatur, illud quod de Conrad. imperare legimus. Cùm regni Italici coronam non Mediolani, secundum veterem morem suscepisset, sed alibi, vulgo circunferebatur corona paleæ redimitus. Licet ergo, vt dixi, illud capitulum palea dicatur: tamen iam reuera post Gregori. editionem fidem habet, vbi correctores dicunt, esse ex illa multa emendata, & magni ponderis, & habetur à Burchardo in decreto lib. 11. cap. 60. & lib. 19. cap. 5. & ab Inno. par. 13. cap. 46. 405

SED respondet, quòd coniunctim dicitur, *te tuáque*, quasi alterum non sufficiat. Hæc tamen expositio mihi non placet, nec Caiet. in d. artic. 7. Aliud enim est copulatiuè accipere, aliud copulatim. Copulatim accipitur nomen, cùm non vnumquodque per se, sed simul cum 406
alio verificatur, vt cùm dico, *omnes Apostoli Dei sunt duodecim.* Non enim isti sunt duodecim, & isti sunt duodecim, sed omnes simul. At cùm copulatiuè accipitur de singulis prædicatum verificatur, cùm coniunctione tamen, vt cùm dico, *omnis homo est animal*, sensus est, quòd hic est animal, & hic est animal, & vnusquisq; est animal. Sic ergo illa coniunctio copulatiuè est accipienda, ita, vt cùm dicit, te, & tua

liberando, sensus sit, si interfecisti te liberãdo, non peccasti, & si interfecisti tua liberando non peccasti. Coniungit enim propositiones, non terminos tantum. Alias si terminos tantum coniungeret, & in sensu copulato accipienda esset, sequeretur quòd ob solam vitam tuendam non liceret occidere, nisi etiã simul res, cum vita defenderetur. Quod est ab omni ratione alienum. Vnde ipsemet Couar. num. illo 6. sub 5. ratione prædictum text. infirmum putauit argumentũ exhibere. Tan-
407 túmque alternatiuè intelligendum fore, vt Felinus intelligit. Idque ex ratione illius decisionis, non incongruè colligit. Et idem, etiam probatur ex cap. Significasti 2. de Homicid. Vbi sacerdos percutiens latronem res Ecclesiæ asportantem, non censetur ab homicidio liber. Quia non seruauit moderamen inculpatæ tutelæ. Si ergo seruasset, non illi imputaretur.

SED obijcies cap. Suscepimus, eodem tit. Vbi censetur peccasse, & irregularitatem incurrisse, qui causa fuit homicidij ob cõseruationem rerum, & ait Pontifex: *Quoniam expediebat post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere iacturam, quàm pro conseruandis vilibus rebus & transitorijs tam acriter in latrones exardescere.* Sed respondeo, ita esse:
408 quoniam latrones fugere volebant, & ab aggressione desistere. Et ita, cùm esset aliud remedium meritò reprehenduntur: quòd latronem ligauerint, quasi esset manifestè vindictam sumere. Et id etiam denotat verbum *exardescere*, quod vltionem significat. Et vt dixi, satis apertè id habetur in d. cap. Olim, de Restitutione spoliat. & in cap. dilecto de Sentent. excommunicationis in 6. Sed quid dicendum, si dubium existat, de recuperandis rebus ablatis, via iuridica, vel aliter? Sotus in d. articulo octauo, ad finem resp. quod quamuis dubius sit, potest occidere modò certus non sit. Ad vltimum de irregularitate iam dicere pergimus.

SED de tempore quo liceat talem interficere, dubitant doctores. Nam Couar. in dict. Clement. Si furiosus. Merca. vbi suprà. Anton. 3. part. tit. 4. cap. 3. tantum licitum esse docent in continenti vel cùm fur parum distat à loco aggressionis, longè tamen fugientem, non licet,
409 vel persequi, vel tormento, aut sagitta transfigere. Ratio Merca. est, quia cùm longè abest, non est probabile, quod ille rem meam acceperit, essetque occasio, vt vnusquisque proximum spoliaret, & occideret, dicens se id facere ad suam rem defendendam. Ratio Couar. est: quia secundum iura, tantum rem meam defendere licet, cum proximi occisione, quando & latro diurnus non est, sed nocturnus, & se telo defendit. Ille verò, qui longè fugit, non se telo defendit. Vel denique quando persona periclitatur, vt ex eius sententia retulimus.

VERVM melius docet Sot. art. illo 8. & Sylvest. verb. excommunicatio 6. not. 4. casu 9. §. Ista tamen intellige. Et bellum 2. q. 1. in fine, quod potest spoliatus insequi latronem, & à longè si potest occidere, antequam rem occulter, cùm semper duret inuasio: licet non personæ: at rerum. Maior tamen dubitatio esse posset, an cùm iam latronem occultauit intra domum, & velut pacificè possidet, liceat occidere?

Sotus

Sotus enim, Sylueſt.& Anton.negatiuè reſpondent. Probat Sylueſt. verbo illo excommunicatio 6.not.4.caſu 9.Quia iam eſt adeptus poſ- 410
ſeſſionem perfectam. Contra quod tamen eſt:quia reuera ſemper eſt aggreſſor rerum, & perſonæ ratione rerum vim continuam infert iniuſtè. Non enim aggreſſor eo ſolum dicitur, quod ſecundum locum moueatur,cùm rem aufert,vt in flagranti delicto : ſed ideo, quia iniuſtè rem meam contrectare præſumit, in quo damnum, & iniuriam irrogat. Cum ergo ille quamdiu rem illam detinet continuè inferat iniuriam, ſemper eſt in ſtatu aggreſſoris. Neque tamen inde ſequitur, quod debitorem ex contractu licito,vel illicito liceat interficere. Hic enim quanquam iniuſtè retineat : tamen non eſt iniuſtitia aggreſſiua. Cum nec in ſe,nec in principio,ille actus vnquam fuerit aggreſſio, ac proinde continuatus aggreſſio eſſe non poteſt. At hic actus eſt idem 411
prorſus,non ſolum realiter:ſed etiam moraliter continuatus,ac proinde eſt durans aggreſſio. Adde, quod in cap.Olim,1.de Reſtit.ſpol.videtur id approbari ſatis apertè. Dicit enim Innocent. 3. Quòd ſi quis meam poſſeſſionem me ignorante accepit, poſſum ſtatim ac mihi innoteſcat vim vi repellendo recuperare.Sed non ob hanc rationem recedendum arbitramur à doctorũ ſententia. Nõ enim videtur ea vis ac violentia rebus inferri,licet iniuſtitia inſit retinẽdo cõmittatur, vt liceat iure defenſionis vtentem occidere iniuſtum detentorem, qui domi iam eſt pacificus,vel ad alia negotia diuertit,nec occaſionem inrgiis & rixis præbeamus. Sat eſſe putamus, ſi interficere poſſit fugientem antequam rem occultare poſſit. Atque idem omnino putamus eſſe dicendum de honoris defenſione,vt ex Anton.ſuprà docuimus.

ARGVMENTVM verò Merca. facile ſoluitur. Probaret enim, 412
quod nec in actuali aggreſſione liceret, ſi teſtes forte non adeſſent, occidere. Tum enim probabile non eſt, quòd iſte occiderit. Nec in hoc caſu vlla occaſio datur vnicuique prætextu defenſionis captandi mortem alterius. Reſpon. ergo, quod ſi ſermo eſt in foro animæ,tum ſiue multis, ſiue nullo videnre, licet, ſecluſo ſcandalo. Si in exterioti foro,niſi probabile fuerit illum inuaſorem fuiſſe,punietur. Maximè,ſi fur erat diurnus. Sed in hoc vnuſquiſque ſibi conſulat. Nam etiamſi pro vita defendenda occiderit, niſi id aliqua ratione probet,non erit à iudicio exteriori,immunis. Vnde in d.cap.fin.13.quæſt.2.dicitur,ſi teſtes adſint, quòd ſine odij præmeditatione, &c. Argumentum verò Couarr. ex ſuprà dictis eſt explicatum. Nam ſi latro diurnus erat vel certè nocturnus ſi non ſe telo defendebat, præſumit lex, quòd erat aliud remedium defendendi res. Quis enim ab hoſte non armato,non 413
defendat rem ſuam aliter, quàm illum occidendo? Et propterea haud impunè illi fotet.Ex quibus infero,quòd ſi ablatum eſſet recuperabile per iudicem, non liceret occidere. Tum enim cum reuera non ſit res amittenda, iniuſtè occideret. Et ita docuit Bart.in l.furem.ff.de Sicar. & Sylueſt.excomm.6.not.4.caſu 9.§.Iſta tamen intelligi. Cum enim aliud remedium,non poteſt dici inculpata tutela. Et idem docuit Sot. quando res eſſet dubia,an poſſet recuperari.Contra quam ſententiam

videtur esse Caiet.in d.art.7. Vbi cum hanc sententiam, quorundam nomine retulisset,ipse aliter sibi esse dicendum resp.& velle se ostendit,quòd etiamsi possint recuperari,potest vti iure suo defendendi,vt patet legenti,quod ex dictis conuinci potest,non esse verum.

PORRO quanquam prædicta vera esse fateantur doctores de seculatibus,de clericis tamen,ac religiosis nonnulla est dubitatio. Quidam
414 enim existimant illis non licere ob rerum defensionem occidere: sic visum est Metca.vbi suprà,& Rosell.ex Panor.verb.homicid.§.3.glo. 23.q.3.in princip. Vultq; hæc sententia saltem esse peccatum mortale sacrilegij,ratione Ecclesiasticæ prohibitionis,licet non esset contra iustitiam,vt annexam haberet restitutionis obligationem.Hæc sententia non probatur à Merc. c.illo 4. Quod ipsum sensit Nicola.Plou.de irregul.regula 37.& Villadiego de irreg.c. de percussore, fol.14. Probari tamen potest ex cap.Interfeciſti.de Homicid.Vbi presbyter præcipitur toto vitæ suæ tempore pœnitentiam agere:ex & c.Suscepimus eod. tit. vbi planè dicuntur peccasse monachi ob rerum defensionem occidentes. Deinde quia, in iure sunt irregulares, at irregularitas ex homicidio priuatæ personæ semper est ob delictum & crimen. Eandem sententiam tenuit Anton. quoad religiosos tantum 3.p.tit.4.cap. 3.§.2.Alia tamen ratione. *Quia* (inquit) *non possunt habere proprium,&*
415 *ita non possum gaudere iure defensionis rerum.* Et ita consequenter docet seruos non posse pro rerum defensione occidere.Quia pariter dominium habere non possunt. Sed verius docuit Sylvest. verb.bellum 2. quæst.7.ad fin.& excommunic.6.§.4.dict.9.Couarr.in Clement. Si furiosus.de Homicid.3.p. Et Anto.quoad clericos seculares, sum.confess.cap. Quando liceat hominem occidere,præcept.5. Hoc enim ius naturale est, vt vim vi arceamus, naturaliter omnibus, æqualitérque concessum. Et ita saltem id certissimum esse debet, quod non est peccatum contra ius naturæ,aut iniustitiæ, & per consequens non habere vllam restitutionis obligationem. Nec etiam est contra iura positiua de religione & honestate sacerdotum seruanda. Nec cap.illud Interfeciſti. aliud vult,quàm cõsilium dare,vt si occidit furem,vbi comprehendi poterat, si laicus est 40. dies pœnitentiam agat, si sacerdos tota
416 vita.Quia non seruauit moderamen inculpatæ tutelæ.Si verò se liberando,ac etiam sua,ex consilio vterque pœniteat, vt intuenti text.patebit.Ad cap.Suscepimus,respon.planè peccasse monachos eos.Quia non seruauerunt moderamen, vt ibi dicitur, quod latrones se soluere à ligatura volebant,ac desistere. Et ita non erant inuasores, ob quod ab altaris ministerio prohibentur,ranquam verè irregulares. Et quod hic sit dict.cap.sensus ex eo constat. Quia alias non liceret pro damno personæ vitando, occidere. Dicitur enim in d.c. quod latrones volebant eos in personis affligere turpiter, & denudare vestimentis propriis, & tamen adhuc peccauerunt, & sunt irregulares iudicati, quia cessante aggressione,occiderunt.

AD illud de irregularitate breuitet.Respond.Quod instituti nostri
417 non est fusius examinare, fuisse multos,etiam ex nostra sententia, qui docent

doceant esse irregularem occisorem ob rerum suarum inculpatum tutamen. Ita docuit Sylvest. verb. illo bellum 2. §. 7. & excommunicatio. 6. §. 4. casu 9. & Homicid. 3. q. 2. Anton. §. illo 2. cap. 3. tit. 4. par. 3. Ang. homicid. 1. §. 3. & 5. & defensio. §. 3. & clericus 10. §. vlt. Margarita seu Sum. confess. præcept. 5. Nauarr. c. 15. num. 2. & 3. & cap. 27. num. 209. 218. 211. 213. & 215. Ledes. 2. 4. quæst. 26. artic. 2. fol. 364. Cordu. lib. 1. qq. quæst. 26. §. Nec mirum. Armill. verb. irregularitas §. 41. Imo idem docent prædicti authores de iusta defensione omnium aliarum rerum, excepta vita, vel membro, vt honoris proprij, vitæ proximi innocentis, imo & reipub.

MIHI verò placet sententia Couar. 3. p. relect. §. & num. vlt. Sor. lib. 5. de Iust. q. 1. artic. 8. in fine corporis. Nunquam enim inuenies in iure occidentem vim vi abigendo, siue ob vitam, siue ob aliam rem iustè tamen, & seruato moderamine inculpatæ tutelæ, esse irregularé. Et ad cap. interfeciſti, & susceptimus iam est satis responsum esse ser- 418
monem cùm peccatum interuenit, & excessus in debita tutela, qua ratione intelligere etiam oportet c. Significasti 2. eodem tit. & cap. de ijs cleri. 1. & 2. 50. distin. Et ita ibi etiam est sermo de defendente se, & imponitur pœnitentia. Eodem pacto intelligitur c. Si viduam, eadem d. Idem censent doctores esse dicendum, cùm quis occidit, ne patiatur Sodomiam vel stuprum, &c.

OCTAVA dubitatio, An pro saluanda vita, honore, rebúsque proximi innocentis ac reipub. liceat occidere. Et quando homo id efficere teneatur, vt sit ab iniustitia, & restitutione immunis? In quo ex omnium sententia breuiter est dicendum, quod occidens inuasorem proximi innocentis, nec peccat, nec restituere quicquam tenetur. Sicut enim propriam, ita & innocentis proximi, qui charitatis vnione nobiscum vnum est, vim depellere licebit. Si enim ille iustum bellum habet 419
contra aggressorem, illud iuuare & exequi licitum & charitatis officium esse debebit. Et multo plus, cum respub. & bonum commune inuaderetur vt de se constat. Nec irregularitas incurritur, ex tali homicidio, vt modò dicebam. Limitat tamen id Merc. c. 5. quando essent in actuali conflictu, & probabiliter crederetur innocétem occidendum. Aliàs non liceret, vel conflictu transacto, etiamsi esset noxius contra innocentem, vel si essent æqualiter pugnantes in conflictu. Tum enim pax esset componenda: neutérque occidendus. Si tamen innocens iamiam vincetetur, liceret iniustum, aut proteruum inuasorem occidere. Quis autem sit innocens, iam suprà diximus. Quod ipsum docet Merc. c. 5. imo & cap. 4. Est enim innocens etiam si aggressor fuerit in 420
principio, & causam dederit aggressioni: si modò iam desistere vult. Is inquam tanquã innocens est iudicandus, contra alterum, qui est verè aggressor. Idem docet Merc. vt suprà dixi, pro defendenda honestate virginis, vel alterius publicæ mulieris, si tamen ipsa se defendere, aut defendi veller, & omnes ita fatentur. Sicut etiam pro defensione alterius in honore & rebus.

EXPLICAVIMVS aut omnino, aut magna ex parte rationem homicidij

homicidij tam publicæ, quàm priuatæ personæ, quod directè, & positiuè efficitur. Quia tamen proximus indirectè, aut negatiuè solet occidi quando scilicet negligentia aut omissione tua frater periit. Iuxta illud Ambr. *si non pauisti occidisti.* Æquum erit, vt de hoc occidendi genere pauca dicamus.

POSTREMA igitur dubitatio sit. Vtrum non defendens à morte proximum, cum id facere possit, sit homicida, & ad restitutionē obligatus? Qua in re, quia non magna est doctorum controuersia, breuiter
421 per puncta veritatem explico. Primum, quicunque sciens proximum esse in mortis articulo, vel scire debens, quem nullo negotio, vel certè paruo labore & incommodo posset ab ea necessitate eripere, tenetur sub mortali opem ferre, siue pecunia, siue pane, siue consilio, auxilio, fauore, testimonio, &c. Id enim præceptum est eleemosynæ, & charitatis, quo tenemur proximum, sicut & nos diligere. Vnde vnicuique mandauit Dominus de proximo suo. Et hinc est illud vulgatissimum Ambros. axioma, *si non pauisti, occidisti. Qui videt proximum egere* (ait Apost. Ioan.) *& clauserit viscera sua, quomodo charitas Dei manet in illo?* Siue igitur armis, siue consilio, siue testimonio, aut eleemosyna, præceptum est diuinum, & naturale, proximi vitam conseruandi.

SECVNDVM assertum sit. Non semper esse obligationem iustitiæ, ac per consequens nec restitutionis. Nisi quando is, qui non succurrit ex officio, facere tenebatur. Quales sunt principes & alij superiores, qui ex officio positi sunt ad obuiandum malis, & cōseruandum
422 bona ciuium. Qualis eriam est testis in iudicium vocatus, custos prædij, & huiusmodi, vt latiùs dicemus infrà cap. 6. Et eadem ratione censet Naua. cap. 24. num. 20. inferiores teneri ad defendendum superiores ex officio. Atque ita homicidium ex eorum omissione secutum illis imputari, non solum ad peccatum, sed ad restitutionem. Imo, vt nonnulli volunt excommunicationem incurrere, si clericus esset occisus, & ad irregularitatem. Horum autem ratio est: quia, quando ex officio facere tenetur, lege iustitiæ ad id obligatur: vt autem suprà docuimus omnis illator damni etiam negatiuè se habens, ex transgressione legis iustitiæ, tenetur de damno secuto. Secus esset, si ex charitate tantum teneretur, vt testis antequàm esset in iudicium productus.
423 Et non dans eleemosynam grauiter indigenti, &c. Vnde constat, verum nos docuisse suprà, de iudice cōdemnante aliquem, aliàs dignum morte, sine sufficienti probatione, esse homicidam: & ad restitutionem teneri vitæ, & damnorum. Cum ex officio teneatur, secundum allegata & probata, & non aliter iudicare. Id verò, quod de defendenda proximi vita diximus, proportionabiliter & generaliter est accipiendum de omni damno in honore, & bonis proximi daro, ex eo quod illi non obuietur, cui ex obligatione officij est obuiandum, de quo suprà latè, cum de culpa leui, & leuissima agēremus.

TERTIO arbitramur de lege charitatis disputari posse, an cum detrimento proprio teneatur quis proximū à morte vel ab alio damno,

no,eripere. Et quidē,iam docuimus, quod si parua esset iactura vel labor,teneretur sub mortali, lege charitatis succurrere. Dubitatio ergo est,quando magnum esset detrimentum subeundum ex ope ferenda.Et sanè,si detrimentum esset propriæ amittēdæ vitæ,manifestum est apud omnes,quod nullus tenetur, nec iustitiæ, nec charitatis lege. Cæteris 424
enim paribus vnusquisq, sibi magis,quàm alteri tenetur, & potest succurrere.Vnde suprà docuimus peccare eum,& sui esse homicidam,qui pro salute cognati,vel amici, vitā effundit suam.Charitas enim ordinata est à se incipiens. Licet oppositum senserit Sylu.homic.1.q.5.de habente publicam potestatem, vt statim dicā.Et eadem est ratio de bonis temporalibus,quæ sunt necessaria simpliciter ad vitā. Illam enim eodē iure seruare possumus, & debemus,ac ipsam vitā. Nā vbi vnū propter aliud (teste Philosopho) ibi est tantū vnū. De superfluis ergo naturæ, necessariis tamen ad statum,docet Naua.in sum.c.24.nu.14. Quod tenetur quis,cum illorū detrimento proximi vitæ succurrere.Oppositum autē tenet Caiet.2.2.q.64.ar.8. Cuius ea ratio est:quia non imputatur mihi,quod dare non debeo.Verum hæc ratio planè petit principium.

Ideo mihi videtur, quod si in potestate occidēdi est,se à morte liberare,non autem vult,nisi pecunia accepta,non tenetur alter illi dare. 425
Vt si quis dicat sibi mortem fore illaturum suspendeo vel præfocatione,&c.nisi ei detur pecunia.Ille enim ex malitia peccat,& in necessitate non est constrictus,ac propterea eo casu vera est Caiet.sententia. Inde est, quod, si aliqua mulier nollet à mala se vita reuocare, nisi ei detur certa quantitas,non tenetur aliquis dare. Tale enim peccatum vel damnum non imputatur alteri.Cùm ipse possit se ab eo damno liberare. Atque ita sensit Dominicus de Soto articulo 8.ad medium versiculo. *Est verbi gratia.*Fortasse tamen,si non ex malitia:sed magna quadam passione,vel ignorantia,aliquem se suspensurum viderem, vel aliquod aliud malum in se perpetraturum, quem tamen scirem,oblata notabili pecunia,vel aliquo alio,non esse facturum, dici posse teneri lege charitatis, illi damno obuiare. Quia quamuis ille semper voluntariè committat,& ita simpliciter non sit in articulo necessitatis,tamen,quia vehemens passio,minus liberum facit actum, & moraliter est difficile ob passionem, 426
vel ignorantiam,frangere sese,& ea ferre patienter,ac tolleranter,quæ premūt, videtur esse necessitatis articulus & Christianæ veræque charitatis lex ad id obligare.Et ita sensit Sylvest. homicid. 1.quæst.4. Eius sententiam vt intelligas coniungas oportet versiculum *Et similiter.* cum versiculo finali *& adde.*Si verò mors in eius nō est potestate:quia scio. v.g.Ioannem occidere Petrum,nisi ei pecuniam offeram,quo ab ea mēte desistat,quidquid Caieta.dicat,putarem teneri sub mortali pecuniam offerre, etiamsi ex malitia peccet occisor. Ita docuit glossa in princip. dist.88.Nauar.cap.24.num.9.Armill.homicid. ad finem, Sylvest. homicid.1.q.6.Ratio est meo iudicio:quoniam ille innocens est,at pro vita innocentis seruanda tenetur quis lege charitatis rem familiarē postponere, cum frater extrema necessitate laboret, vt infrà cap.5. dicemus latius. Et videtur sententia Ambrosij in cap. Non satis. 86. distin. Vbi 427

sic ait: *Grandis culpa*,&c. & infrà. *Si tempore afflictionis suæ à te nihil impetrat. Si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valet, quàm vita morituri, non est leue peccatum.* Desumpta sunt hæc verba ex lib.1.Officiorum cap.31.Et eadem verba habentur in l.Si ob turpem.ff.de Conditio.ob tur.causam. Et in l.1.§. Ex plutibus.ff. de Acquirenda possessione.Caiet. autem opinionem putarem veram, quando ille,qui petit pecuniam, non habet animum firmum occidendi: sed minatur,vt pecuniam extorqueat. Nos siquidem loquimur, cùm certò credit innocentem occidendum fore, nisi eius vita pecunia redimatur. Et eadem est ratio, de aliquo malo alio corporali, quæ dicitur grauis necessitas. Vt est captiuitas, carcer,morbus,vulneratio, aut mutilatio, graue dedecus,calùmnia, &c. Vnde Ambros. in d.cap.Grandis culpa: *si sciente te proximus egeat. Si causa ceciderit captiuitatis, vel calumniæ. Si*
428 *sit in carcere positus*, &c. Vnde Dominus Matth.26. ob id condemnandos fore multos pronunciauit, quia egenti non subuenerunt cibo & potu. Existenti in carcere, infirmo,&c. Non enim si ista facere merum esset consilij opus, damnari deberent, igitur in eo, præceptum transgressi sunt. Tandem generalis regula esse debet. Si in similia mala ex tali ope incurrere debet, non tenetur. Sicut enim vitam alterius, cum propriæ periculo conseruare non tenetur: sic nec honorem, aut rem familiarem alterius, cum simili iactura, vt latiùs dicemus. capit. 4. Quamuis Syluest.homicid.1.quæst.6.docere videatur, quod si ex officio tenetur defendere, quia publicam habet potestatem:tenetur etiam cum periculo vitæ defendere:quod non placet. Officium enim non ad
429 tantum sui dispendium obligare fas est.De superfluis autem naturæ tenetur vitã proximi tueri,& de superfluis status alterius, graui necessitati subuenire,vt infrà in d.c. 5.latè agetur,& docet Sylu.in d.q.6.Sũt autem graues necessitates, quæ ab Ambr.in d.cap. sunt annumeratæ, imò quæ à Christo R.N.Matth.26.explicãtur.Ex his ergo constat quis teneatur restituere homicidium negatiuè commissum ex eo, quod non defendat,vel conseruet,cùm debebat, de quibus latiùs infrà cap. 6.

HACTENVS loquuti sumus de damnificante per homicidium. Opottebat de mutilatione disputare. Et quidem,quoniã,quod ad peccatum, & restituendi obligationem attinet satis dictum esse arbitramur suprà.Et cum proportione quadam eadem sit ratio quoad iniuriam & restitutionem de vitæ & membri ablatione. Cumque etiam de irregularitate ex membri truncatione,pluta erãt à nobis sæpius cogitata,quæ non aliena à delectatione & fructu existerent. Quia tamen veremur, ne opus plus fortasse crescat,quàm vellemus,ab hac modo disputatione
430 abstinendum duximus.Quare de aliis corporalibus iniuriis agamus.

QVARTA PARS DE LÆDENTE *in cæteris corporalibus bonis.*

CÆTERAS corporales iniurias videntur inferre eripiẽs virginitatem,ad Sodomiã cogens,vulnerãs,vel alapa percutiẽs,verberator, incãrceratot, tortor,&c.Quare ordine,breuiter dicamus de singulis.

Ac Pri

A c Prima dubitatio sit de stupro. In quo, quoniam ad restitutionis naturam probè intelligendam, necessarium est nosse,an stuprum in sua ratione addat malitiam specie distinctam supra simplicem fornicationem operæpretium erit strictim declarare. Sane D. Thom. 2.2.q.154. ar.6.& Caiet.ibidem Nauar.in sum.c.16.nu.3.Angel.verb.luxur.§.1.& verb.Stuprum in prin. Vignet.in sum.c.§.4.vers.4. Sylvest.luxur. & stuprum q.1.Anto.2.par.tit.5.§.1.Armill.ver.stuprum, Cord. lib.1.qq. 431
quæst.13.puncto 6.ad argum. Omnes in eo consentiunt,quod stuprum addit malitiam specie diuersam à fornicatione. Rationem ex omnibus melius reddit Caiet.ex D.Thom.elicitam. Quoniam licet ipsa & parentes consentiant: tamen ex natura facti sit illis iniuria,cui iniuriæ pater & ipsa renuntiare non possunt. Est enim illi à natura tributum sigillum virginale,vt esset illam naturaliter conseruans, & habilitans ad matrimonium sub cura & custodia parentum. Vnde,qui illum frangit,& qui in se frangi permittit,specialiter delinquit,contra naturalem custodiam tali signaculo debitam,natura sic ordinante.

CONTRARIAM sententiâ astruere cõtendit Dominicus de Soto in 4.dist.18.q.2.art.4.vers.c. *de simplici natura. Saltem* (ait ille) *quando puella non est sub cura parentum*,quod consequẽter diceret si esset exi- 432
stens sub eorum cura,illi tamen consentiunt. *Quia* (inquit) *puella est domina sui corporis in illo vsu.* Quia licet peccet peccato luxuriæ, tamen nemini facit iniuriam.Mihi videtur primùm,quod si puella est violẽter oppressa, vel extracta de domo parentum etiam voluntariè, planè est species distincta,quæ raptus dicitur.Fit enim patri manifesta iniuria, illam de domo eius educendo etiam consentientem, vel ipsam renitẽtem in domo violando,aut extrahendo. Neque in hoc vllus dubitat.Ita Sotus,Sylvest.vbi suprà,& D.Thom.articulo 7.& à fortiori,si est sanctimonialis, & vt Sylvest. notauit in vtroque casu, est speciale peccatum raptus & iniustitiæ, etiamsi non esset virgo,sed corrupta.

SECVNDO mihi videtur,quod in iuuene núquam est speciale peccatum. Non enim est naturaliter sub custodia parentum,vt habilis seruetur matrimonio,quod omnes fatentur.

TERTIO igitur mihi videtur prædictos doctores cõciliari posse.Nã 433
si sermo sit de speciali iustitia cõmutatiua. Verissima mihi videtur Sot. sententia.Licet enim peccet,tamen non facit vlli iniuriam. Cum ipsa sit domina sui corporis,sicut posset nolle perpetuò matrimonio iũgi:& ita nulla erit restituendi obligatio,si ipsa consentiente fiat stuprũ. Si verò sermo sit largè de iustitia. Qua ratione multi fatẽtur mutilantẽ se,peccare cõtra iustitiã,aut se occidentẽ,vt suprà retulimus. Quia nõnullam facit reipublicæ iniuriã,concedi posset id,quod Caiet.docet. At hæc nõ est iniustitia ad restitutionẽ obligans.Cùm nulli in particulari fiat iniuria:sed tantùm cõmuni ordini naturæ & reipublicæ. Nequeest circunstantia mutans speciẽ necessariò cõfitenda, vt bene Sotus docuit. Vnũ tamen placet hic animaduertere,ne lector confundatur.Quòd stuprum variè solet sumi à doctoribus. Quandoque enim adulteriũ : quãdoque omnẽ luxuriã significat : quandoque virginis violationẽ,vt ex D.Tho.

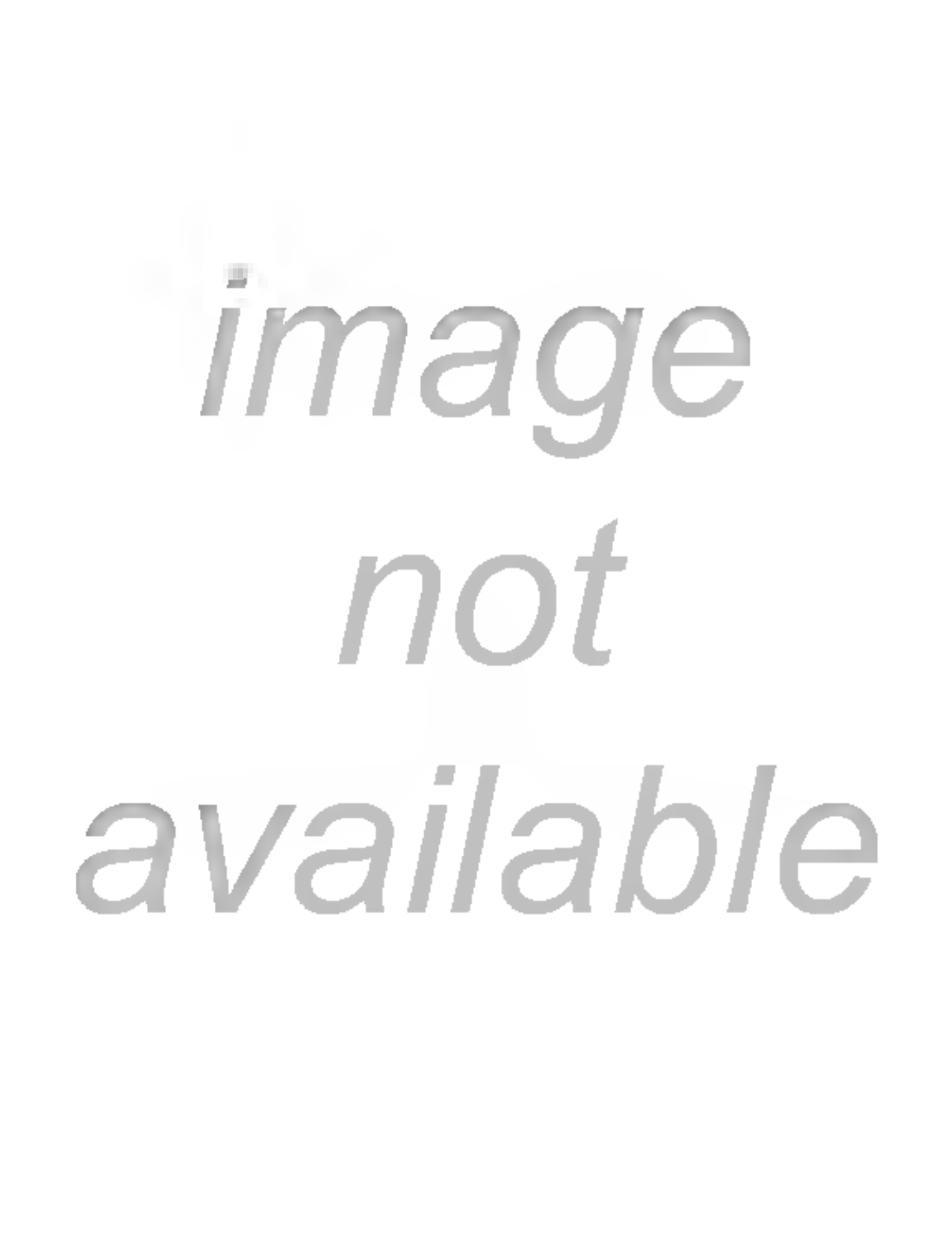
image
not
available

quæstione 13. dict. 5. docet, quòd si puellæ secutum est detrimentum in nuptijs, tenetur restituere, etiam si illa remittat. Quia in stupro fit iniuria parentibus & puellæ, licet ergo non teneatur ratione iniuriæ factæ puellæ: tamen tenebitur ratione iniuriæ parentibus, vel tutoribus factæ. Secus ait. Cord. quando nullum est datum detrimentum in nuptijs, vel infamia. Pro hoc sententia citat Caietanũ & D. Thomam in dicta quæstione 154. articulo 6.

438 Mihi aliter videtur, quod scilicet, si illa leuiter consensit, nulla restitutio vlli debetur. Vt enim dubitatione præcedenti diximus, licet fiat aliquando iniuria parenti: tamen nõ est specialis iniustitia, cùm ipsa sit vera domina sui corporis, & nuptiarum iacturam pati possit, si velit. Nulla ergo est restitutionis obligatio. Et ita cùm solũ Diuus Thomas & Caiet. nihil de restitutione sint loquuti, sed tantum dixerint fieri parenti, vel curatori iniuriam immeritò à Cordub. pro sua citantur sententia. Nobiscum sentit Sotus lib. 4. de Iust. quæst. 7. artic. 1. ad 2. & Speculum con iug. 2. par. artic. 19. ad finem, quid quid etiam prædictus Medina contra docere conetur.

439 Si autem violenter, sit habita, maior dubitatio est. Et quidem vis in puella potest fieri, vel absoluta vi, sub qua dolum & ignorantiam intelligo, vel metu mortis, vel importunis precibus. Si primo modo fiat, docet Angel. stuprum §. 1. quod non solùm tenetur eam dotare, sed etiam ducere vxorem. Atque idem censet, si eam seduxit, vel decepit. Et pro ea sententia refert Panorm. in cap. 1. de adulterijs. Eam planè docuit Bartholomæus Med. loco citato. Et probari posse videtur satis apertè ex cap. 1. & 2. de adulterijs. Nam in cap. 1. sic scribitur, *Si quis se duxerit virginem, nondum desponsatam, dormierítque cum ea dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si verò pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis.* Et in cap. 2. ait Grego. Papa *dispónimus, vt quam stuprauerit vxorem habeat, ac si renuendum putauerit, corporaliter castigatus, & excommunicatus retrudatur in monasterium.*

Sed verius docet Cord. quæst. 13. dict. lib. 1. quæst. Antonin. 2. p. titulo 5. cap. 6. §. 1. Veracruz in speculo coniugiorum 3. par. art. 9. Nauar. cap. 16. num. 16. dictam dispositionem esse accipiendam in foro exteriori, in conscientia enim solum tenetur ante sententiam damnum 440
resarcire, eique satisfacere, vel eam ducendo, vel dotando. Imo docent Naua. & Cordu. non teneri ante sententiam ad dotandam totaliter, sed ad reparandum damnum omne, quod illi euenit iuxta boni viri arbitrium, siue sit pecuniam dando, vt cum suo patrimonio honestè viuat, vel vt in loco honesto reponatur. Dare enim totam dotem tantum est pœna post sententiam. Sylvest. verò huius est sententiæ, qui secluſa promissione de ducenda fatetur, solum teneri in conscientia ad reparanda damna, ex violentia vel seductione incursa. Et ad idem tenetur, si est clericus, vt Sylvest. docet, & ratio iustitiæ postulat. Quamuis cõtra sentiat Iosephus Angles in Floribus Theolog. 4. sent. q. de Rest. 441
bonorum corpo. dub. 7. concl. 1. 5. & Angel. vt ipse refert.

Sed quæ sit dicenda vis in hoc casu, non est facile explicare. Pri-

mum ex omnium ſententia, ſi corporalis vis eſt illata, non dubiũ, quin teneatur ad ſupradicta. Secundò, ſi metu graui id faceret, vt patet. Tertiò, ſi mendaciis & falſis promiſſionibus: tum enim non liberè conſentit. Atque idem eſt, ſi vanis & impoſſibilibus, quod intelligo, ſi illa crediderit. Si enim ipſa ſciebat eſſe impoſſibilem, vel certè non condecentem & iuſtam, non poteſt dici decepta. Quo fit, vt impropriè cenſeam elocutum Ioſeph. Angl. concluſione. 2. mulieri ſeductæ falſiſſimis precibus (ſic ille loquitur) nihil eſſe reſtituendum, dummodo (inquit) falſæ promiſſiones non adſint. Impropria eſt enim iſta locutio. Preces enim veritatem, aut falſitatẽ non continent, cùm non fiant verbo indicatiuo, nec ſunt propoſitiones, vt logici dicunt, ſed quædã obſecrationes modo imperandi effectæ, quibus dicere non poſſumus, verum vel falſum dicis, ſed id Dialecticis dimittamus. Quartò, ſi promiſſio fuit de matrimonio, animo promittendi: licet non implendi: tum
442 non ſolũ dotare, ſed eam ducere tenetur ratione promiſſionis, & quia illa aliàs non conſentirent. Si verò fictè promiſit ſine animo promittendi, fatentur omnes teneri ad reſtitutionem. An verò teneatur eam ducere, doctorum cõcertatio eſt. De quo infrà c. 5. latiùs agemus. Quãuis omnes in eo conueniant, quòd ſi vir erat longè nobilioris cõditionis, ſatis erit damna reparare. Quia vt dicebam, non præſumitur ſeducta. Quod limitandum putarem, ſi puella id intelligebat. Poſſet enim eſſe ita inuincibiliter ignorans, vt reuera crederet ab eo ducendam fore, & aliàs non conſenſiſſet. Tum enim licet in foro exteriori liberaretur nobilis propter diſparitatem, quia præſumeretur mulier non fuiſſe ſeducta, tamen in conſcientia non putarem eſſe liberum à dãnorũ reſtitutione, quia, vt dixi reuera illa, non niſi in matrimonium conſen-
443 ſit. Quintò exiſtimamus, quòd ſi promiſſiones erant, putà de pecunia, fauore, &c. Quidam dicunt, quod tenetur, quia excæcant, & per conſequens inferunt vim leuibus mulierculis: ſed non putarem. Si enim ille implet, nullam vim intuliſſe video, & ita docuit Sotus li. 4. de Iuſt. q. 7. ar. 1. ad 2. Sextò tandem ſi copula eſt conſecuta precibus importunis, & ſuaſionibus vehementibus, vel munetibus, docent quidam teneri ad reſtitutionem. Quoniam illæ reſpectu leuium puellarum coactionis rationem habent. Sic ſenſit Nauar. num. illo 16. & Cord. vbi ſuprà dic. 4. & maximè dict. 7. Ioſeph Angles, vbi ſupra conc. 4. Barth. Medin. §. præallegato. In quam ſententiam Cord. citat Abulenſ. ſuper Exod. 22. quæſt. 12. Nicol. de Lyra ibidem Ang. & Anto. Sylueſt. luxuria q. 5. Cai.
444 2. 2. q. 154. ar. 6. Et probari poteſt per. l. C. de Rapt. virg. Et glo. in c. Scienti de Regul. iur. in 6.

Ego verò quæ vis eſſe poſſit in eo, quod precibus, & perſuaſionibus fit, numquam potui deprehendere, omni ſecluſo metu etiam reuerẽtiali, minis, & huiuſmodi. Aliàs, qui aſſiduis precibus, ac muneribus officium, vel quid ſimile obtineret, iniuſtitiam cõmitteret, & reſtituere ſic adquiſitum teneretur. Quod ab omni veritate eſt ſeiunctum. Et licet puellæ ſint leuiores, & procliues ad ſui copiam faciendam, ſolùm efficit illarum conſenſum eſſe faciliorẽ, non, vt liber non ſit, vel vt

ei fiat

ei fiat iniuria. Preces enim ac suasiones potiùs augent, quàm minuunt volũtarium, teste D.Th.2.2.q.6.quando omnis dolus,ac metus abest. Et ita planè sensit Sylvest. quæst. illa 5.& Ledes.24.q.18. ar.2. immeritò à Cord. pro sua sententia citatus. Cùm apertè dicat, quòd si quis volentem puellam corrupit, non vi, metu, vel mendacibus promissionibus,non tenetur,&c.qui in eandem sententiam refert Archidia.In eo casu hanc sententiam veram putarem,quando dictæ assiduæ preces es- 445
sent hominis, à quo illa dissentire sine incommodo nõ posset, vt si esset eius dominus à quo beneficia sperat, vel princeps à quo fauorem, & huiusmodi. Is enim metus quidam reuerentialis dicitur , causátque inuolũtarium, ob idque dici solet, Preces principum iussa sunt,& vim inferunt. Ad argumenta Cord.& Nauar. respon. falsum esse , quòd eo solo, quod quis persuasione trahatur, nisi alia fraus , vel metus intercedat sit obligatio restituendi, de quo infrà latius. Sed,ais,illa non aliter consentiret. Fateor. Sed sponte consentit. Multi enim multa non facerent, nisi rogati, & tamen non ob id dicemus iniuriosè ab eis esse extortum actum. Quæ enim mulier nisi rogata consentit etiam iam corrupta? Sed non ob id dicemus illi esse vim illatam. Ex quo colligo sententiam Bartho.Med.qui in loco citato putat in hoc casu vitiatorem teneri eam matrimonio sibi iungere,falsam esse omnino,& contra communem Doctorum consensum. Si enim quando eam coëgit 446
simpliciter, ad id non tenetur , vt suprà ostendi , multò minus tenebitur , cùm precibus & muneribus assiduis eius consensum adeptus est. Et quando ad restitutionem teneretur , id est, siue damna reparando , siue eam dotando , tamen eam ducendo omnino est à ratione alienum.

ARGVMENTA igitur Cord.resoluamus isto modo. Fundamẽtum siquidem ipsius ex dictis non verum esse videbitur. Ad singulos autem casus dicendum est, falsum supponere , mulierem per blanditias, & preces excipientem aliquid à suo fornicatore, teneri ad restituendum acceptá.Id enim inferius libro 3.in ea specie carere firma ratione,& veritate declarabo. Secundum argumentum certè difficultatem facit. Video enim plerosque in eam ingressos sententiam,vt arbitrentur,eum 447
qui precibus, & persuasionibus vehementibus alium ad ludendum traxit, teneri ad restitutionem. Eius profecto sententiæ planè sunt nobiles doctores. Sic sensit Cordub. vbi supra Ioan. Med. quæst. illa 22. versus finem,in quem sensum Adria.in 4.q.de ludo. D.Thomæ est interpretatus, eámque falsam esse censet. Verùm non iustè. Adrian.Diui Thomæ sententiam intellexit in sensu prædicto. Siquidem doctissimè fatentur plerique eius sectatores aliter intelligendum fore, quando scilicet tales preces importunæ adhibentur,vt pudore, aut conuitijs,& huiusmodi quis omnino nolẽs trahatur ad ludũ,vti explicat tibi Caier. & Couar.in reg.peccatum 2.p.§.nu.7. Sotus 4.de Iust.q.5.ar.versus finem,versic. *de illo autem*.Sylvest.ludus quæst.11.dict.3. Ij sic Diui Thomæ declarant, vt tum demum censeat restitutionem faciendam eius, quod attractor lucratus est, quando ita traxit, vt vi vel importunis

precibus

ximè placet hæc ſententia. Quam hac ratione probo, quia, vt infrà dicemus lib. 3. cap. 1. damnum corporale ex fractione ſignaculi virginalis, ſicut nec homicidium, vel aliud damnum corporale non exigit de rigore iuſtitiæ pecuniariam reſtitutionem, licet bene iniuriæ illatæ ſatisfactionem. Hæc enim pretio æſtimabilia non ſunt: ſed ſolum reſtituendum eſt in his omnibus damnum, quod ex talibus iniuriis conſecutum 452
eſt. Cùm igitur nullum in hoc caſu damnum fuerit efficaciter illatum, cùm illa æque benè, atque antea nupſerit, nullum profecto damnum eſt paſſa, conſequens eſt, vt nulla ei debeatur reſtitutio. Adde, quod vt infrà capite 4. oſtendemus, infamator nihil reſtituere tenetur, ſi iam infamatus ſuis optimis factis, vel alia via ſuam bonam famam eſt adeptus. Eſt enim eadem prorſus ratio, vt ibi latiùs dicemus.

VERVM eſt ſanè, quod ſi maritus cognito vitio eam malè poſtea tractaret, vel deſerat, teneretur reſtituere arbitrio prudentis, vt Cord. docuit. Et per hæc patet ad primum. Non enim eſt verum, quòd fuerit in effectu damnificata in eo, quòd reſtitutionem pecuniariam poſtulat, ſed in eo ſolùm, quod ſatisfactionem iniuriæ corporalis requirit. Et ita illa eſt neceſſario facienda. Ad ſecundum reſpondeo, quòd periculum, licet ſit pretio æſtimabile, tamen ſi non deducitur in pactum, vt dicemus c. 5. non neceſſario exigit reſtitutionem re ſalua exiſtente. Aliàs, qui 453
furatus eſt pecuniam, ob quod dominus periculo magni damni, expoſitus remanſit, poſt damni euaſionem teneretur reſtituere, quod nullus dixerit. Alioqui ſequitur, quod ſi ipſa obiret antequam matrimonio iungeretur, teneretur reſtituere hæredibus pretium ratione periculi, & damni dati, quod dicendum non eſt.

TERTIVM verò argumentum, quod nos in hanc noſtram ſententiam inſtituebamus, iudicio noſtro probabilem reddit præfatam ſententiam. Non enim video, qua ratione poſſit acceptum pro virginitate retineri, ſi reuera nullum eſt paſſa detrimentũ. Sic enim efficio argumentationem vtroque latere coarctantem. Nam ſi pro periculo nihil poteſt recipere. Quomodo ergo iuſtè accepit, cùm reuera certum nõ eſſet detrimentum, niſi ratione periculi, cui erat expoſita? Quod ſi malè accepit, malè retinebit. Si autẽ accipere poteſt ob periculum. Et propterea 454
iuſtè accepit, & retinet, planè erit conſequens, vt etiam poſt inuentum maritum, illi ſit debita reſtitutio. Accipe ſimile: vulneraſti proximum ob quod nullam reſtitutionem temporalis rei debes, vt infrà dicemus, niſi ratione expenſarum, aut ob lucrum vulnerato ceſſans, & huiuſmodi. At ita res accidit, vt nullum penitus damnum patiatur vulneratus, ſiue quia miraculosè, ſiue, quia alio inopinato caſu, ſanus eſt factus. Certum eſſe videtur nullam illi deberi reſtitutionem, & ſi quid accepit, retineri non poſſe. Datum enim ob cauſam illa ceſſante retineri non poteſt. Sic igitur in propoſito, cùm illi non debeatur reſtitutio, niſi ob damnum nuptiarum, cum illud non ſit ſubſecutum, nec accipere, nec acceptum ob illam cauſam retinere potetir. Sanè argumentum eſt difficile, quantumque conjicere poſſum opinionem probabilem efficiens. Sed reſponderi poteſt. Primum, quòd pecunia illa accepta, quæ fuit vel

455 dos, vel pars dotis, ipsa est assecuta maritum illum ignorantem defectũ. cum fortasse nõ inuenisset talem, nisi ea pecunia. Sed demus, quòd ipsa, pecuniam abscondés dixit se tantum habere dotis, seruans dictam pecuniam pro bonis paraphernalibus, vel vt alteri donaret, nec propterea amisit idoneum coniugem sua parua dote. Tum enim difficultas argumenti restat. Verùm respon. quod inuenisse postea maritum talem suæ vel industriæ, vel fortunæ est tribuendum, nec ob id priuanda est pretio accepto, vel promisso, posteà recepto. Sicut si accepto, vel promisso pretio illa vellet, vel monasterium ingredi, vel viuere continenter, non propterea diceremus teneri ad restituendum acceptum, vel non recipiendum promissum. Id enim illius voluntatis fuit, non ex parte dam-

456 nificatoris. Ita sanè, quòd maritum inuenerit, suę industriæ fuit, vel fortunæ, non causa alterius, ac proinde illi nihil debetur. Maximè, quia periculum perseuerat, ne postea maritus intelligat, & ob id asperè tractetur, cui semper est exposita vxor.

VNVM ad extremum addam pro dicti argum. solutione eorúmque omnium, quæ diximus in hac difficultate, quod à quibusdam animaduerti audiui, sicque planius intelligere licebit, quo pacto illa possit promissum accipere ante matrimoniũ & stuprator teneatur dare, post maritum verò inuentum, nec ipsa possit exigere, nec alter dare teneatur. Est enim duplex obligatio iustitiæ ad proximũ, vt infrà cap. 5. latius erit à nobis tradendum. Altera, quæ dicitur absoluta, vt quæ ex contractu, vel alio debito ortum habet. Et hæc semper manet mortuo creditore, & ad hæredes trãsit, vt soluere mutuum, vel depositum, aliàque debita, seu damna data reparare. Quædam verò dicitur iustitia seu obligatio

457 subsidiaria, id est, pro instanti aliqua necessitate. Et hęc non semper manet, sed ad diem tantum, & necessitatem instantem, qua transacta obligatio nulla supereſt. Vt dum quis tenetur proximo extremè indigenti subuenire, siue illa sit obligatio iustitiæ, vt nos infrà probaturi sumus cap. 5. siue tantum charitatis, vt aliis placet. Durante enim prædicto necessitatis tempore dare tenetur. At verò ea necessitate transacta, siue quia aliter est prouisum, siue quia obijt ille, nulla est restituendi obligatio, vel ei, vel hæredibus eo emortuo. Item quandoque contingit quempiam alicui teneri alimenta dare etiam ex iustitia, quod si illa non dederit (dicunt isti) hæredibus restituere nihil tenetur. Erat enim debitum personale, & subsidiariũ ac proinde neque hæredibus neque eidem elapso necessitatis tempore restituendum est. Et tamen in vtroque casu, si esset iam acceptũ, vel promissum retineri atq; accipi posset, etiási necessitas, non subsequeretur, vel alia via ei esset remedium adhibitum.

458 Sic igitur in præsenti: stuprator ille tenetur ex iustitia subsidiaria, ac proinde si ille, antequàm reddat pretium illa, vel nupsit conuenienter, vel obiit, vel monasterium, aut continentem statum est amplexa, nõ tenetur quidquam restituere. Cùm tẽpus necessitatis sit delapsum, quòd si antè illa accepisset, iustè retinebit acceptum, vel accipiet tum antea promissum, quod ei tẽpore illo necessitatis, damnique probabilis, erat debitum. Neque verò nos hunc modum dicendi omnino improbamus.

Is igi

Is igitur omnibus propositis eruditus lector, quæ sibi meliora videbuntur amplecterur. Atque hæc de stupro satis hoc loco dicta sint.

QVINTA difficultas erit de cæteris corporalibus iniuriis: verbi gratia de vulnere, verberatione, incarcetatione &c. Et primum certum est, quòd publicæ potestari licitum est has omnes corporales pœnas, & nocumenta infligere. Si enim mortem & murilationem inferre potest, 459
vt suprà ostensum est, multò magis porerit has, quæ reparabiles sunt. Quamuis percussio, aut vulnetatio non ita sunt in vsu, sicut verbetatio, incarcerario, exilium, missio ad triremes, &c.

SECVNDO certum est, quòd sicut nec mutilationem licet priuata aurhoritate inferre, eriam ob delictum: ita nec verberare, vulnerare, aut ligare, aur denique violenras manus injicere, nisi habenri iurisdictionẽ iure naturæ, vel positiuo, vel ex delegatione superioris. Et ratio est plana. Tum, quia fit iniuria ei qui cædirur, quòd est contra charitarẽ & iustitiam. Tum ei, qui publica fungitur potestare, cuius iurisdictio vsurpatur, & ita in foro exterioti taliter percutientes & iniurianres gtauiter puniuntur. Tertiò igirur D. Tho. quæst. 65. art. 2. Sot. 5. de Iust. q. 2. art. 2. Sylvest. verb. verberatio, & verb. percussio, Caiet. in sum. verb. percussio, docent, quòd pater licitè potest filium verbetare & ligare, & dominus seruum. Magister, ac pedagogus suæ curæ cõmissos. Cũ enim prædicta non sint pœnæ, maximè irreparabiles, merirò deber eis commissa esse dicta punitio, & correctio. Aliàs domus bene institui, & gu- 460
bernari non posset. Tres tamen limitariones huic conclusioni adhibent doctores. Prima, quòd occidere, & murilare, aur irreparabile aliquod nocumentum inferre non possunt. Non enim id patriæ & œconomicæ potestaris est, sed publicæ, & politicæ. Maiores enim causæ & pœnæ ad communitatem, quæ perfecta potestas est, pertinere oportet. Vnde solũ est illis licitum ea nocumenta inferre, quæ reparabilia sunt. Secundò, vt moderatè fiant dictæ correctiones. Aliàs essent iniustæ, & peccatũ mortale in re norabili, vt Sylvest. fatetur. Tertia, vt fiant bono fine ac zelo, non ex ira. Et ira intelligitur Paul. ad Ephes. *Patres* (inquit) *nolite ad iracundiam prouocare filios vestros*, & infrà. *Et vos domini eadem facite illis*. Ex quo colligitur, non modo eos peccare ob iram & passionem: sed eriam, quia sunt occasiones peccatorum filiorum in ipsos. Hoc enim est prouocare illos ad iracundiam. Quod animaduertere deberent patres & 461
mariti. Re enim vera, vt Sorus, & prædicti fatentur mortalirer peccare possunt, siue ob præcipitatam correctionem, siue ob iram & passionem vehemenrem, siue quia peccatorum filiorum occasionem præbent insipienrer ac temerè.

SED rogas, An præfatæ personæ possint exequi talem correctionem ad vindictam & pœnam inferendam, an tantum ad emendam? Et secundò, vtrum in prædictis personis sint annumerandi alij cognati, vt fratres, maximè respectu sororum, auus, & patruus, &c. Refert enim multum id docere, non solum ad cognoscendum peccatum in iis actibus, qui frequenrer esse solent inter homines: sed etiam ad excõmunicationem. Si enim illicita est manus iniectio non excusabitur

462 ab excommunicatione, si clericus sit is, qui ceditur, aut verberatur. Tertiò tandem de viro respectu vxoris explicare expediet. Quartò, an clericis liceat alium verberare, aut percutere. Quintò quomodo clericum verberare liceat.

A D primum respondet Sot. vbi suprà solum licere ad emẽdam. Sed certè etiam ad punitionem, & vindictam licitum putamus: Tum, quia sicut iudex se habet reip. ciuitatis quæ est perfecta communitas in ordine ad enormia delicta, & pœnas pro eis imponendas, ita pater ac dominus, &c. respectu leuium causarum & pœnarum, qui est naturaliter iudex œconomicus, respectu suorum subditorum. Aliàs non liceret, si iam esset emendatum delictum animaduertere, quod dici non debet. Tum, quia prædicta potestas non esset iudicialis: sed tantum fraternæ correctionis, cùm tamen reuera sit iudicis & superioris fundata in naturali dominio & subiectione. Non nego, quin emendam etiam prætẽ-
463 dere debeat in ipsa punitione. Sicut iudex, qui intulit, vel alias graues pœnas infligit, id etiam prætendere debet. Tandem D. Tho. huius est sententiæ, qui art. illo 2. in corpore sic ait: *Nocumentum inferre alicui, non licet, nisi per modum pœnæ, propter iniustitiam.* Suprà autẽ docuimus, quod inferre malum per modum pœnæ solius est iudicis. Singulariter autem D. Thom. ait, *propter iniustitiam.* Quia non solum prædicti exhibent correctionem, & disciplinam ad emendam: sed etiam ad iustitiam. Et in solutione ad secundum comparando ait: *Sicut autem ciuitas est perfecta communitas: ita princeps ciuitatis habet perfectam potestatem coercendi*, & ideo potest inferre pœnas irreparabiles. Pater autem & Dominus, qui præsunt familiæ domesticæ, quæ est imperfecta communitas, habet imperfectam potestatem coercendi secundum leuiores pœnas. Et hæc vi-
464 detur sententia Sylvest. verb. vxor. q. 3. & Panormi. in cap. Cum contingat. de For. comp. dum asserunt, quod pater habet in filium potestatem ordinariam, licet non in vxorem: & ita potest eum verberare, vinculare, punire, &c. sed id intelligendum est, vt dixi de leuibus punitionibus, non de grauibus, & seuerioribus. Ad has enim superior non est, vt dixi in secunda limitatione. Et multo minus maritus respectu vxoris & similiter dominus respectu serui. Sed iudicibus ciuitatis sunt committendi vt grauiter castigentur etiam verberibus, vt idem docuit Sylvest. dic. 3. Alias esset aperta contradictio.

D E materia secundi argumen. nihil legi apud aliquem. De auo tamen id fatetur Sotus quod de patre. De fratre verò maximè respectu sororis, de patruo, & aliis valdè propinquis, si in eadẽ domo habitet vel specialiter eius curæ, aut custodiæ sint commissi manifestũ est coërcendi potestatem habere non minus ac pedagogi. Si verò nec eorũ curæ
465 sint specialiter cõmissi, nec in eadẽ domo habitẽt (in quo tacita quædã cura cõmissa videtur) non video quo iure id facere possit. Cũ nõ sint veri superiores, & ita per modũ castigationis & pœnæ, nõ possunt in eos manus injicere. Secus per modũ correptionis ad vitãda eorũ maiora damna. Vt si frater sororem leuiorẽ coërceret domi, vel flagello afficeret vt à malo exemplo, scandaloque desisteret. Cùm ob ipsius puellæ bonum:

bonum: Tum etiam non tam superioris, quàm fraternæ correptionis, & defensionis suæ, & suorum dignitatis, munus exerceret. Alioquin, vt dixi, non putarem licere, quo fit, vt si iam destitisset non posset, vt pater poterat ob patratum crimen castigare, quod magno argumento est non esse potestatem superioris, aut coërciuam: sed fraternæ tãtum charitatis, vt fratrem lucretur. Vnde Sylues. verbo percussio. *Percussio* (inquit) *omnis corporalis, manu vel flagello, est illicita, vel alio instrumento, non habenti authoritatem super verberandum, & peccatum mortale, nisi excusset facti moditas.* 466 Correctionis tamẽ causa leuiter percutere licebit. Nam & id respectu clericorum permittitur sine excommunicatione: vnde Gregorius IX. in cap. Cum voluntate. §. Si quis verò, ita scribit: *Ij non incurrunt excommunicationem, qui aliquos de familia sua, vel propinquis inferiorum graduum simili modo, ideſt, leuiter percutiunt, vt cohibeantur à suis insolentijs, scientia, & bonis moribus informentur, duxerint corrigendos.*

A D tertium docet Sylues. d. illo primo, & Panorm. in d. cap. Cum contingat. Maritum non habere in vxorem potestatem ordinariam: sicut habet pater in filium, ex l. si vxor. C. de Con. insem. Docet tamen quod potest eam castigare & verberare moderatè, & id ex magna causa. Vnde verberare sine causa, vel grauiter, esset peccatum mortale, & condemnabitur ad dandum ei tertiam partem donationis propter nuptias, vt habetur in Auth. vt lice. ma. & aui. §. Si quis autem. Et C. de Repu. auth. Sed nouo iure. Et idem dicerem de omni alio nocumento notabili, quo ad peccatum attinet. Quamuis non video quo pacto sibi concordet Sylues. In primo enim dicto docet, vxorem non esse in potestate viri, quo ad hoc, sicut est filius in potestate patris, & tamen de vtroque fatetur leuiter castigari, & verbari posse, non grauiter. Et ita non video differentiam in eius doctrina: nisi quod vxorem non poteſt nisi de aliqua magna causa verberare, vt si eam habet suspectam de adulterio, vel de aliquo alio pertinente ad gubernationem domus, nolletque admonita se emendare, vt Sot. docet ar. 2. in fine. Sunt enim ait Sot. barbari, quidam, qui teste Arist. vxores velut mancipia tractant indignè, filium verò non ita ex magna causa. In ijs igitur omnibus quando iniustè tale nocumentum infertur necessaria est restitutio & satis- 467 factio. Cùm sint corporales iniuriæ, Sicut de occisione, mutilatione atque stupro docuimus: quid autem pro his restituendum sit, infrà lib. 3. Quamuis si esset superior, siue iudex, siue pater, siue dominus, non tantam satisfactionem facere debebit, si iniustus contumeliator existat, propter concurrentem in eo dignitatem, vt infrà cap. 4. latiùs dicemus.

A D quartum dicendum est, clericis etiam superioribus non esse licitum percutere, aut vulnerare, propter delicta subditorum, tam longè abesse debet, vt ira, impatientiáve perturbetur. Vnde Apostolus (inquit) *non percussorem.* Quare Grego. lib. 2. Epist. Epist. 52. ad Ioannem Episc. Cõstan. aliàs c. 91. vt refert 45. d. c. 1. Sic ait, *Quid autem de Episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas vestra nouit. Pastores enim sumus facti, non percussores. Vnde Paulus: Argue, obse-*

cra, increpa, in omni patientia, & doctrina. Noua verò ista, & inaudita pra-
472 *dicatio, quæ verberibus exigit fidem, &c.* Et in cap. Episcopum. eadem 45. d. *Episcopum, aut presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles iniquè agentes, & per huiusmodi volentẽ timeri, deiici ob officio suo præcipimus.* Et est doctrina desumpta ex can. Apostolorum cap. 26. iuxta priscam versionem. Et ita cùm sit pœna depositionis, erit peccatum mortale, quod longè esset verius, si esset in non subditum, etiam si bona intentione fieret, vt Sylvest. adnotauit. Est enim contra iustitiam ex parte percussi & superioris, cuius iurisdictio vsurpatur, & contra religionem sui status. Et in cap. Cùm beatus. ex Concilio Btacharen. 3. cap. 6. *Non est dignum, vt presbyter honorabiliora membra sua verberibus subijciat, & dolori, necdum incautè subdita percutiat membra, ipse quoque debita sibi reuerentia subtrahit, iuxta id quod quidam Sapiens*
473 *dixit. Leuiter castigatus reuerentiam exhibet castiganti, asperitas autem nimia increpationis, nec increpationem recipit, nec salutem: Vnde taliter verberans excommunicationis & exilij sententiam sustinebit.* Et in c. 1. de clerico percutiente dicitur, *Si quis ex aliquo gradu percussor extiterit, corripiatur.* Et si non emendauerit deponatur. Et in c. 2. suspenditur Episcopus per duos menses, qui verberibus subiecit mulierem, etiam si ex inde non fuerit defuncta, vt ibidem dicitur, Quia ad ordinem noluit habere respectum.

HÆc tamen intelligerem esse limitanda, si fiant in non subditum. Est enim in Ecclesia consuetum prælatum subditum etiam sacerdotem
468 verberare posse, vt Sot. docet. Vnde in cap. ex tenore de Sentent. excom. non censetur excommunicatus, qui in clericum etiam subdirum manus violentas iniecit, vel se defendendo, vel de mandato Prælati, vel si ipse prælatus est. Secundò, si in subditum, tamen non procedendo iuris ordine: sed ex ira aut subita passione, arrepto fuste, vt Sotus docet e illicitum, putare, cùm non tam castigatio, quàm iniuriosa læsio videarur, & ita intelligit Grati. dicta patrum testimonia. Et in c. Duæ sunt, eadem d. sic ait: *Percussores ergo, qui præmissis authoritatibus ob officio remouentur, non quilibet corporaliter flagellantes, sed prætermissa mansuetudine ad verbera sẽper sunt parati, intelligenda sunt.* Qui per flagella non vitia corrigere, sed timeri appetunt, quibus Petrus scribit, *Ne sitis dominantes in clerum*, quod Hispanicè dicitur, *hazerse muy señores.* Tertiò etiamsi in subditum specialiter, tamen immediatè & propria manu ob indecen-
469 tiam status clericalis, & ita planè dicta iura loquuta videntur, & Paul. cum dixit, *non percussorem.* Sicque videntur declarata per Concilium Agath. relatum in cap. Non licet 86. d. *Non liceat Episcopo manibus suis aliquem flagellare. Hoc enim alienum à sacerdote esse debet.* Bene tamen putarem per sententiam iudicialem, aliúmque executorem facere posse, idque apud Inquisitores ad flagella, & alia similia condemnantes receptum, videmus. Episcopum etiam seu eius vicarium publicè verberare delinquentes vsitatum videmus. Et Prou. 23. dicitur: *Percute filium, & animam eius ab inferno liberabis*, & Gregorius libro secundo decalogi capite 4. scribit B. Benedictum quemdam monachum virga

percutiendo

percutiendo, sanasse, quem crebra monitione curare non poterat. Quem ordinem hodie in religionibus vsitatissimun cernimus. Hinc dominus malè se getentes in templo flagellauit, vt de orationis domo eijceret. Hinc Apostolus fornicatorem illum Sathanæ corporaliter vexandum tradidit, & Magum illum corporali cæcitate damnauit. Denique Moses, aliàs mansuetissimus, post acceptam à Deo veniam populo Israelis, amantissimis ex vna parte, & ex alia tremendis verbis. *Aut dimitte noxam populi, aut dele me de libro vitæ*, iussit, vt vnusquisque 470
occideret proximum: & Exod. 22. latè prosequitur Greg. lib. 20. ad c. 29. Iob c. 7. Vbi nota quod Moses non manu propria, sed commissionē occidēdi dedit ei. Quomodo bene potest Episcopus, vel alius clericus habens iurisdictionem temporalem officiali committere, vt agat iustitiam etiam ad mortem: vt habetur in c. Episcopus ne cleri. vel mo. lib. 6. vbi dicitur: *Clerici habentes iurisdictionem temporalem causam sanguinis illicitè agitant: sed non illicitè committunt*, & ita docuit Sylvest. homic. 1. q. 7. correctionis verò & disciplinæ causa, non putarem peccare eos, qui percutiunt, modo percussio leuis sit, quamuis reuera melius esset vt id per alios seculares efficerent, eis hoc munus committendo, 471
vt religionum quatundam hoc tempore, mos tenet: vbi Magistri correctorem habent, qui disciplinæ & correctionis causa, sibi commissos puniant propter grauitatem & decentiam status, vt suprà ex iuribus dicebam. Decet enim iudicio meo clericos eos saltem, qui sunt in sacris, mites esse, & manus abstinentes habere.

A D vltimum de clericis percussis. Primum est certum, quod eos verberare & quoquo modo in eos manus inijcere violentas sine debita iurisdictione etiam si clericus sit percussor, peccatum esset mortale in re notabili, & excommunicationem incurreret, vt habetur in illo celebri canone, Si quis suadente 17. quæst. 4. & in cap. Neminem 45. dist. & fere per totum titulum, de Sententia excommunicationis.

SECVNDO certum est, quod ab executore seculari, aut iudice laico non potest verberari, vel aliter puniri propter dignitatem ordinis, nisi forsan essent degradati, vel incorrigibiles, vt Sylvest. docet in d. verbo percussio, & ob id religiosi, & alij clerici flagellantur in triremibus 472
sine peccato & excommunicatione. Tertiò Magister causa disciplinæ, & pater causa correptionis, licitè potest, vt Sylvest. docet verb. percussio, & Sotus artic. illo 2. & glos. in c. 1. 23. quæst. 5. & habetur super eo de Sententia excommunicationis, & ff. ad legem Aquil. l. præceptoris. Limitat tamen glossa, dummodo non nimis sæuiant in eos, vt in d. l. dicitur. Quæ etiam docet maiorem esse potestatem magistri ad discipulum quàm patris ad filium, quo ad castigationem. Nam pater solum habet eam potestatem, quousque filius sacrum ordinem recipiat, at magister etiam post ordinem sacrum receptum id facere potest; vt patet ex d. capite super eo. & Sotus docuit vbi suprà. Quæ omnia non placet fusius examinare.

VLTIMA difficultas est de tortura: an licita sit, & de incarceratione, & ligatura, & quando liceant. Videtur enim non esse licita, quo- 473
niam est

niam est proxima occasio, vt totius sibi, & alij falsa testimonia imponat metuillorum confitendo, quæ non commiserit, vt experientia testatur. Præcipuè quia crudelitatis genus quoddã videtur, & à Christiana mansuetudine alienum. Nihilominus tamen leges, & consuetudo huiusmodi genus veritatis indagandæ probant, & apertius ostenditur ex Eusebio Papa Epist. 1. ad Epis. Galliæ *Vetita est* (inquit) *diuersis cruciatibus è latebris suis religiosus tortor, alias rigorosius tortor, exigere debet, vt dum pœnis corpora subijciuntur, quæ gesta sunt fideliter, & veraciter exquirantur*, Et apertè glossa in c. cum tu, de Vsu. in verb. *euidenter*. Vnde ad argumentum respon. esse occasionem, sed remotam, cùm ex natura rei ad veritatem agnoscendam sint inducta. Ita, modò iudex requisita seruet non peccat, nec restituere tenetur ob tale nocumentum, vel dolorem
478 illarum. Quæ verò sint hæc requisita? Respon. Primũ vt inditia præcedant comperentia, vel semi plena probatio. Aliàs esset mortale, vt Syluest. docet verb. tortura. Et cum obligatione restituendi, non solum iniuriam, sed omnia damna sequuta. Vnde confessio sine inditijs sufficientibus facta ipso iure est nulla. Deinde si aliter per cruciatus potest veritatem cognoscere, peccat mortaliter iudex torquendo, etiam contra iustitiam. Sicut si aliam corporalem iniuriam sine iuris ordine irrogaret, & ita restituere tenetur. Tertiò peccat immoderata & crudelia tormenta adhibendo maximè Christiano homini. Maximè etiam si iudex est Ecclesiasticus, iuxta id, quod scribit Augustinus. ad Marcellinum. Epist. 159 & refertur in c. 1. 23. q. 5. *Noli* (inquit) *perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione seruasti, quando tantorum scelerum confessionem, non extendente equuleo, non sulcantibus vngulis, non vrentibus flammis: sed virgarum verberibus eruisti, qui modus coercitionis, & à Magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in iudicijs solet ab Episcopis*
479 *adhiberi. Noli ergo atrocius vindicare* &c. & per hoc patet ad secundam rationem. Immoderatas enim torturas non probamus. Maximè Christiano homini illatas, & à Christiano Ecclesiasticóque iudice.

Caput quartum de lædente in bonis, quæ sunt honoris & famæ.

CAPVT IIII.

HACTENVS de læsione data in bonis corporalibus sermonẽ fecimus. Proximè sequitur disputemus de dãno & læsione famæ atque honoris. Quomodo in his homines peccare soleant. Quomodo denigratæ famæ restitutio ac
481 reparatio faciẽda sit. Res sanè tã difficilis est, quàm necessaria. Percrebruit enim his calamitosis temporibus pernicioſissimum hoc detractionis ac murmurationis vitium: vt vix tandem sanctissimus locus sit: quem non tetigerit, atque infecerit ista labes. Cùm igitur & bonorum virorum fama, etiam ad conscientiæ bonæ conseruationem, & Dei laudem sit perneccessaria: eáque simul gemma per se, sit pretiosissima: idcirco perutile fuerit peracta de restit. bonorũ corporaliũ disput. de famæ honorisq; cõseruatione ac restitutione sermonẽ instituere.

FAMA igitur à fando dicitur, vt linguæ tradunt periti, ex quo deducitur

ducitur famam non esse, nisi vbi est locutio, licet sit credulitas, vel locutio interior de aliquo, quæ præsupposita est ad famam. Vnde fama & nomen de aliquo idem est. Deinde cùm de aliquo malum & bonum homines loqui & fari possint, consequens est famam se habere posse ad bonum & malum. Quidquid enim de aliquo diuulgatur, fama est: Communius tamen fama sumitur in bonam partem. Vnde ff. de Var. & extra ord. cog. l. cognitionum. §. Existimatio, dicitur: *Fama est illæsæ dignitatis status, vitæ, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus.* Et ita sensit glossa in cap. Vestra de Cohab. cleric. Quam minus verè Cordub. retulit tract. de detract. quæst. 1. in principio, dicens gloss. prædictam famam bonam definiisse. Fallitur enim. Siquidem gloss. de fama absolutè loquitur, & id, Quia, vt dixi fama frequentius in bonam partem accipitur. Minus etiam bene idem Cordub. definitionem prædicti §. æstimatio tanquam distinctam affert à definitione gloss. Est enim sensu eadem, imo fere verbis. *Fama* (inquit) *est æstimatio dignitatis, & status illæsus legibus ac moribus comprobatus, quæ ex nostro delicto legum authoritate consumitur, ac minuitur.* Hinc illud Virgilij. 2

Sum pius Æneas fama super æthera notus.

Hinc fama Scipionum, fama Camilli, id est, laus & celebritas ex virtute orta. Infamia verò dicitur fama non bona alicuius. Fama verò dici solet, *clara cum laude notitia.* Quæ definitio tantum est de bona fama. Et valde concordat prædictæ definitioni siue d. §. æstimatio, siue ex d. glossa allata. 3

QVAM definitionem non omnino probat Corduba: Quia (inquit) stat aliquem famam, imo bonam famam habere, qui non est honestæ vitæ. Et contra contingit esse infamatum infamia iuris. Quia vel per confessionem, vel sententiam est diffamatus, qui tamen nunquam perdidit famam facti integritatis, & virtutis re ipsa. Ideo ait Corduba aliter magis ad rem definienda est fama ex Adrian. Quodlib. 11. in 1. supposito. *Fama est æstimatio dignitatis seu honestæ vitæ in toto, vel in parte.* Dicunt notanter hi authores, *in parte.* Quia sunt adulteri aut ebriosi, qui tamen quoad integritatem iustitiæ, & fidei, sunt bonæ famæ. Verum ego non video quomodo differat à prædicti §. & glossæ definitione, nisi quia addit *in parte*, quod satis erat intellectum: si enim fama *est illæsæ dignitatis status*, &c. qui talem statum habeat in parte, & non in toto, consequens erat famam habiturum in parte, licet nō omnino. Maximè, quia rationes Cordub. militant contra hanc definitionem. Nam fieri potest, vt quis habeat integritatem iustitiæ, & fidei verbi gratia, vt eorum exemplo vtar, & tantum laboret infamia iuris, adhuc in ea parte, vt si innocens sit condemnatus. Et contra fieri potest, vt sit iniustus, & infidelis: habeat autem famam fidei & iustitiæ. Quare duplici ratione mihi nō placent hæ definitiones. Primum, quia fama non solum ex virtute, & honestate consurgit: verum etiam ex alia præstantia. Et excellentia artis, scilicet industriæ, doctrinæ, &c. Vnde famatissimū Theologū, medicum, iurisperitum, artis ve alterius appellamus. Quē tamen cōstat legibus, ac moribus nō esse probatum. 4

5 SECVNDO, quoniam prædictæ definitiones tantum conueniunt bonæ, & honestæ famæ, in communi, vt patet. Denique specialiter contra definitionem glossæ est, quod fama non est status ipse bonus, sed opinio atque æstimatio, quæ de aliquo habetur. Vnde fama non est in ipso, de quo habetur, sed in aliis qui benè, aut malè de eo existimãt. Vnde honor (teste Aristotele,) non est in honorabili, sed in honorante. Contra definitionem verò Adriani, & Cordubæ est. Quod etiamsi eam per æstimationem, & opinionem aliorum definiant, tamen sola æstimatio non facit famam.

QVARE generalior meo iudicio & proprior est definitio. *Fama est communis opinio voce manifestata.* Dicitur *communis.* Quia dicta paucorum, nec bonam, nec malam famam efficiunt. Dicitur *voce manife-*
6 *stata.* Nam interior notitia & opinio, æstimatio dici potest, magis quàm fama. Rumor autem est parua quædam fama, & est velut genus. Omnis enim fama est rumor. Non econtra. Cùm enim minor pars ciuitatis, vel viciniæ, opinionem de aliquo eloquitur, rumor dicitur. Cùm verò maior pars ciuitatis, vel viciniæ, dicitur fama. Vnde impertinens est, quod sit ab incerto authore, vt aliqui voluerunt. Quandoque enim fama, & rumor à certo authore prouenium. Nos igitur in præsenti de bona fama præcipuè loquimur. Et quamuis honor, & bona fama idem videantur: tamen honor addit aliquid ad bonam famam, vt scilicet sit de excellenti virtute, aut bono alicuius. Tum etiam, quia bona fama magis consistit in bonis verbis, quæ de aliquo effamur: honor verò in verbis, & actibus, quibus honorem exhibemus. Vnde meritò dicitur honor testimonium excellentiæ, quæ est in homine, maximè secũdum
7 virtutem, cuius præmium est, vt Diuus Thom. docet 2.2. quæst. 103. artic. 1. & Corduba de detractione quæst. 1. in prine. Gloria verò idem videtur esse, quod honos, quamuis ex honore videatur ortum habere. Est enim fruitio ipsius honoris. Vnde honor non est in honorato sed in honorante, in quo cum fama conuenit, sed gloria est in ipso, qui bonam famam & honorem assequitur.

SECVNDO est animaduertendum famam, honorem, & gloriam esse inter bona exteriora maximum omnium. Tria enim bonorum genera ab antiquis tradita, & distincta accepimus. Primum genus bonorum animi, vt scientiæ, virtutis, &c. de quibus suprà egimus latè, cap. 2.
Alterum est bonorum corporis, vt vitæ, membrorum, sanitatis, &c. De
8 quibus cap. 3. disputatum est. Tertium est bonorum, quæ externa dicuntur, vt famæ, honoris, & gloriæ ex vna parte, ex alia verò rei familiaris, & aliarum vtilium, atque ad vitæ naufragia necessariarum. Licet ergo primum & secundum bonorum genus nobilius sit, & omnino bonorum externorum genere præstantius: tamen omnium in hoc tertio genere contentorum maximum est, & excellentissimum honor, & bonum nomen. Adeo vt nonnulli ob honorem vitam ipsam contempserint, eligentes, vt melius, glorioseè & fortiter occũbere, quàm ignominiam inferre gloriæ & famæ. De quo dubitatione sequenti fortasse redibit sermo. Modo id stet, bonam famam & gloriam omnium bonorum

rum exteriorum esse præstantissimum. Ita sanè docuit D. Thom. 2. 2. q. 103. & cæteri, qui rectè senserunt. Vnde Prouerb. 22. *Melius est bonum nomen quàm diuitiæ multæ.* Et Ecclesiastici 41. *Curam habe de bono nomine, quia melius est bonum nomen*, &c. Quare Cicer. in Orat. perf. *Rumoris publici authoritas instar oraculi est*, & Publ. Mino. *Honestus rumor* (inquit) *alterum patrimonium est.* Nec minus pulchrè Liuius Dec. 1. lib. 3. *Famæ damna maiora sunt, quàm vt æstimari possint.* Quod duplici ratione potest ostendi. Quoniam ipsa externa bona, vt potentatus, & diuitiæ propter honores appetuntur, sicut propter finem, teste Arist. 4. Eth. Vnde meritò sapientes honorem vtilitati prætulerunt. Secundò, quoniam est præmium virtutis, & eius indiuiduus comes, vt D. Thom. docet in d. loco & Arist. 4. Eth. & experientia constat eos, qui virtutem colunt ab omnibus tam sapientibus, quàm insipientibus honorari. Quod si aliquibus potentioribus, & diuitibus honorem deferri videmus, non tam est ob potentiam & diuitias. Illis enim timor magis, quàm honor debetur: quàm propter virtutem in illis fulgentem, vel qua illa bona sunt consecuti, vel qua rempublicam, & cætera administrant, & rebus bene vtuntur, vel vti debebant. Vt enim bene notauit Merca. tract. de Restit. cap. 8. Quoniam status & dignitates antiquitus similibus virtute fulgentibus dari solebant, cœperunt homines magistratus in honore habere, quasi in hominibus excellentissimis. Vnde iam miseris his temporibus status sine re, id est, sine virtute quandoque honorantur. Homines enim quod interius est prospicere non possunt: merita tamen & virtutes in talibus, vt debemus, præsumentes veneramur. Is enim demum mihi verus honos semper videri solet, qui non propter diuitias aut magna imperia, aut denique propter spem futuri beneficij. Ob hanc enim spem multi multos (licet immeritos) laudare, vel adulari solent) sed propter claras virtutes, & magna in rempublicam merita claris viris defertur. Vnde præclarè quidam sapiens amico suo scripsit. Ea quæ habent speciem gloriæ, collecta ex inanissimis splendoris insignibus contemne, breuia, fugacia, caduca existima. Verum decus in virtute positum est, quæ maximè illustratur magnis in Rempublicam meritis. 9 10 11

PRIMA PARS DE HONORE.

PRIMA dubitatio sit, vtrum peccet mortaliter, qui propter honorem vitam periculo exponit. Ex vna parte licitum esse videtur, exemplo clarissimorum virorum, quos omnis laudat antiquitas, qui ne ignominiosè viuerent, mortem subire maluerunt, vt legimus apud Machab. Vnde est illud prouerbium Hispan. *mas vale morir con honra, que deshonrrados viuir.* Quod Italus dixit: *vn bel morir tuta la vitta honora.* Ex alia parte est quod vita & membra sunt excellentiora bona hominis. Tum, quia magis intrinseca, quàm honos, qui ad externa bona pertinet. Tum quia, vt dicemus infrà, homo sui honoris dominus est, non vitæ. Vnde sanctissimi viri Christianitatis nostræ, ignominiam vo- 12

luntatiam eligunt exemplo Christi R.N. qui *cum in forma Dei esset*, &c. Quod tamen respectu vitæ non liceret. Demum sine vita nullum est bonum. Est enim omnium bonorum fundamentum. Quid enim honos post mortem valet? At sine honore vita & alia bona esse possunt. Igitur vita præferri debet dedecori, atque ignominiæ. De hac re Gab. in 4.d.15.quæst.16.sic ait. *Vtrum autem fama preferenda sit bonis corporis? videtur nonnullis, quod preferatur. Alij verò preferunt corporis bona, quod videtur verius.* Hæc ille. Eandem etiam rem sub dubio reliquit idem Gab.
13 paulò latius in can.lect.74.lit. P. Richar. verò & Lyra in c.18.Matth. vt refert Gab. idem, licitum putant pro honore tuendo mortem subire voluntariè, & videtur Armil.verb.detract.§.vlt.

Mihi verò in hac re videtur distinguendum esse. Aut enim ignominia, & turpitudo pro qua vitanda moriendum est, oritur ex vitio admittendo, quæ vera ignominia est: sicut contra verus honos, qui ex virtute est. Et tunc licitum est, & laudabile mortem obire, ne turpe quidpiam tale admittamus. Vt si quis mihi mortem minaretur, nisi essem adulter, homicida, vel aliud quod dedecori mihi esset futurum. Cuius quidem ratio est, quia iste talis non tam pro honore tuendo, quàm pro vitio non admittendo mortem subit, quod facere potest & debet. Bona enim animi in omni sententia maiora sunt bonis corpo-
14 ris. Si verò dedecus absque vitio subiri posset, non putarem licere vitam pro tali ignominia vitanda periculo exponere. Ita docuit Nauar. cap.18.num.47.& c.inter verba.conc.4.num.217. S.Thom.2.2.quæst. 73.artic.3. in corp. Ex quo optimam ad hoc rationem licet colligere: Quia homicidium est grauius peccatum quàm detractio. Cuius certè non est alia ratio, quàm ea quæ à D.Thom. & doctoribus assignatur: Quia per illud maius bonum demitur proximo scilicet vita. Sic etiam Sot.in 4.de Iust.q.6.artic.2.in solutione 4. Et de sigillo memb.1.q.2. concluſ.3. Adrian. Quodlib.11. Cordub. in annotat.in tract.de secret. Magistri, Sot.membr.1.quæst.1.conc.3.in quam sententiam magis inclinat Gab.vbi suprà Merca.cap.8. Vnde sine dubio peccat mortaliter, si quis ad duellum exirer, quia prouocatus est, ad turpitudinem vitandam, vel si quis potens fugere, cum dedecore mallet manere cum certo vitæ periculo, vt sæpiùs duces in bello facere solent. Cuiusmodi etiam fuit Lucretia & Cato, qui, vt ignominiam vitarent, mortem ele-
15 gerunt, cum reuera illorum vitio non contingeret, sed alieno. Quod egregiè prosequitur Augustinus.1.de Ciuit. cap.20. Huius ratio, meo iudicio est, quam Augustinus tangit vbi suprà. Quoniam hi licet specie quadam virtutis feciſſe videantur: tamen reuera non ex fortitudine, aut virtute aliqua: sed ex infirmitate quadam fecerunt: qua non valebant inculpabilem ignominiam perferre. Non enim fuit pudicitiæ charitas (ait Augustinus.) sed pudoris infirmitas. Vnde Ouid.in Fastis.

Succubuit famæ victa puella metu.

Non sic profecto sancti primitiuæ nostræ Ecclesiæ fecerunt, qui passi ignominiam vixerunt. Habent quippe intus gloriam castitatis testimonium cõscientiæ. Habent coram oculis Dei sui, nec requirunt amplius,

ne

ne deuient à lege diuina, cùm male deuitant ſuſpicionem offenſionis humanæ. Et de Catone idipſum docet Auguſt. egregiè cap. 23. De cuius facto, quid potiſſimum dicam? Niſi quod amici eius docti quidam viri, qui hoc fieri prudentius diſſuadebant imbecillioris, quam fortioris animi eſſe cenſuerunt, quo demonſtraretur, non honeſtas turpia præcauens: ſed infirmitas aduerſa non ſuſtinens. Alias, ſi turpe duce- 16
bat, id eſt, contra virtutem ſe facere putabat. Cur author fuit huius turpitudinis, dum filium viuere præcepit ſub Cæſaris benignitate. Quid eſt, niſi quòd filium, quantum amabat, cui parci à Cæſare ſperauit, & voluit: tantum gloriæ ipſius Cæſaris, ne ab eo ſibi parceretur, inuidit: vt Cæſar dixiſſe fertur, aut, vt aliquid nos mitius dicamus, erubuit. Quod verè eſſe ab Auguſt. dictum probat illa nota omnibus Cæſaris ſententia ad nuntium mortis Catonis. *Inuideo* (inquit) *gloriæ tuæ Cato. Nam & tu inuidiſti meæ: ne inter cætera mea præclarè facta numeraretur, & illud me. Catonem ſeruaſſe.* Hinc eſt illa præclara Plutarchi ſententia. *Non eſt magnanimi dicere. Non patiar hoc: ſed dicere. Non faciam hoc.* Hinc martyres, non quia paſſi ſunt turpia fuerunt minus fortes, imo eo magis, quòd cum iniuriam non feciſſent, pertulerunt. His igitur & 17
aliis, quæ in dubitando dixi, planè conuincitur non licere, ſed peccatum eſſe mortale vitã periculo exponere pro ignominia vitanda, quæ ex alieno peccato, non ex meo prouenit. In quo ſenſu Gab. & cæteri Theologi verius putarunt, non licere honorem corporalibus bonis anteferre. Et hæc ipſa magis cõfirmantur. Quia nullus tenetur famam proximo reſtituere cum detrimento propriæ vitæ, vt infrà dicemus, ex omnium ſententia. Quorum ratio eſt: quia rem inferioris ordinis alienam non tenetur quis reſtituere, cum iactura ſuorum bonorum ſuperioris ordinis: vnde relinquitur eorum iudicio vitam eſſe ſuperioris ordinis reſpectu famæ.

VNVM tamen concedi fortaſſe poſſet. Si damnum corporale non eſſet irreparabile, vt eſt mors & mutilatio: ſed reparabile, vt leue vulnus, &c. non eſſet illicitum id ad vitandam ignominiam perferre. 18
Cùm vtilius ſit homini honorẽ illũ conſeruare, & non ſparui fieri à populo, quàm vulnus, vel aliud reparabile nocumentũ corporale vitare.

EX quibus colligo, vt notabiles doctores tradiderunt, & D. Tho. quæſt. citat. Quod ſicut verus honos ſolum eſt ex virtute. Ex aliis verò, vt ex diuitijs, temporalibus bonis, non niſi imago quædam honoris, & ſecundum vulgi æſtimationem: ita dedecus verum eſt ortum ex vitio hominis. Ex paupertate verò, & huiuſmodi, imago quædam dedecoris. Quid igitur ſtultius ac magis illicitum, quàm pro imagine honoris vitam ipſam veram perdere, non dico ſpiritalem verùm corporalem. Nam neque etiam pro vera ignominia vitanda liceret. Sic fecit Iudas, qui vt ignominiam veriſſimumque dedecus vitaret, ſe occidit, vtranque vitam infœliciſſimè amittens. Solum igitur tum demum licet, quando ne facias rem vero dedecore dignam mortem ſubis. Id enim eſt & laudabile & glorioſum, & fortitudine plenum & apud Deum, & homines ſapientes gloria. Nam gloria & honos qui non eſt

apud Deum, gloria dici non debet, iuxta id quod Apost. ait, *Habet gloriam, sed non apud Deum.*

19 A D argum. quod in oppositum fecimus respon. Quod vt Aug. docet 1. de Ciuit. Dei. Sana ratio exemplis anteponenda est: & specialiter ad eos, qui in lib. Machab. laudantur de fortitudine. Quia occubuerunt, ne ignominiam inferrent gloriæ suæ. Respon. id eos non fecisse ob proprium, sed ob Dei honorem & religionis. Qua ratione fatendum est Christianos quotidie ob Dei honorem & religionis, ne detur gentibus in opprobrium, licitum esse mortis periculo se obijcere. De Razia verò, & similibus est animaduertendum, vt S. Thom. docet 2.2.q. 64.art.5. non tam veræ virtutis laudari, quàm cuiusdam speciei, & imaginis virtutis.

S E C V N D A dubitatio vtrum sit licitum honores appetere in Ec-
20 clesia, & in republica? Multi sanè fuerunt, quibus absolutè videatur esse peccatum mortale, & specialiter de Episcopatu. Cùm id superbiæ sit, & præsumptionis. Nam si indignum se iudicat ea dignitate vel officio eo ipso, quòd appetit, peccat mortaliter. Cùm officij obligationi non possit satisfacere. Si verò se dignum reputat superbiæ peccatum est, & temeritatis. Cùm enim honor sit testimonium excellentiæ quæ est secundum virtutem, eo ipso, quòd de se tale quidpiam credit, contra humilitatem delinquit, & modestiam, & ita indignum se facit, vt habetur 1. quæst. 6. cap. Sicut is. Vbi Gregor. sic ait. *Sicut is, qui inuitatus tenuit, quæsitus refugit, sacris altaribus est admouendus: ita qui vltro ambit, vel importunè se ingerit, est repellendus,* &c. Maximè in episcopatu vbi perfectum se esse iudicare debet. Non autem negat hæc opinio licitum esse procurare: docet autem peccatum mortale esse fauore & aliis humanis mediis procurare, ita docet Barthol. Med. in sum. ca. 16. §. 1. maximè autem arbitratur esse mortale quando habens vnum Episcopatum alterum procurat, præcipuè mediis (vt ille dicit) humanis.
21 Alij verò contra vt Sylvest. verb. Episcopus, quæst. 3. fatentur licitum esse appetere in certis casibus, procurare verò nunquam quouis medio fiat. Primum autem, quod nullo fine aut necessitate quantumcunque vrgente procurare liceat, docet Sylvest. sed non probat. Secundò docet, quod tempore necessitatis liceret appetere. Quando scilicet quis non videt, vnde de bono pastore prouideatur, & tunc non absolutè, sed vt à Deo; non vt præsit, sed vt prosit. Sine his tamen conditionibus tale desiderium (inquit) non esset illicitũ. Quia esset minus bonum præferre meliori. Melius enim est vacare Deo, quàm proximo, extra tempus necessitatis. An verò sit ita illicitum, vt sit mortale. Respondet esse mortale in multis casibus tale desiderium, sed specialiter si appetatur prælatura, & omne beneficium cum cura propter
22 ambitionem, vel cupiditatem principaliter. Quia est ambitio periculosa, & repugnãs cõmuni bono. Quia nescit se idoneum ad illud opus. Cùm sine Dei gratia præstare nequeat, quam nescit se habere, & ita exponitur periculo malè administrandi. Tertiò, quia ordinaret bonum commune ad suum priuatum, quod secundum rectam rationem

debet

debet esse econtra. Nam pastor est propter gregem. Quartò docet esse mortale recusare prælaturam, cum quis probabiliter credit se idoneum, vel saltem dubitat, & ad suscipiendum astringitur præcepto superioris. In dubijs enim tenetur obedire. Et idem putat, si non astringatur præcepto, sed consilio, & probabiliter credit per alium prouideri non posse.

Mihi sane non omnino vera videntur ista. Primũ non placet, quod dicitur in nullo casu etiã necessitatis esse licitũ procurare dignitatem. Licebit siquidem etiam Episcopalem, modo tamen id fiat medijs honestis, & sine scandalo, quod non esset scandalum nisi Pharisæorum. Si enim necessitatis instat articulus, quia scilicet quis certo, vel probabiliter credit, non esse vnde conuenienter Ecclesiæ prouideatur, reuera nõ modo licete: sed teneri ad procurandum putarem. Si enim salutem temporalem proximi & multò magis boni cõmunis tenetur quis, non solum desiderare, sed quærere, & procurare, si potest, quomodo non magis licebit & tenebitur spiritualem & cõmunem Ecclesiæ, vel congregationis procurare, quando non nisi per ipsum potest commodè obtineri? Quod præcipuè verum putarem in particularibus congregationibus maximè monialium, vbi tantum vnam aut alteram reperias, quæ officium dignè exequi possit, & cum ædificatione, quam certè teneri putarem omni secluso scandalo, omníque adhibita discretione, vt sic peccata & scandala vitarentur. Prætetea illud est verum, & fatetur ipse Syluest. vt ex eius 4. d. à me relato, patet. Si quis se probabiliter credit idoneum, & per alium prouideri animarum saluti non ita posse, potest imo tenetur acceptare non solum, quando à superiore præcipitur, verumetiam ad consilium alterius, igitur ob eandem animarum salutem, quam non solum appetere, sed procurare tenetur, poterit ac debebit non tantum velle, sed procurare dictum officium præcipuè cùm tenues, vel nullos habet redditus, sine vllo peccato, vel iniustitię, vel præsumptionis. Sed neque secluſa necessitate auderem peccati mortalis condemnare, secluso scandalo pecunia, & alijs medijs illicitis, si alias ipse est idoneus, modo bono aliquo fine faciat, vt scilicet prosit, & alias honestas functiones perficiat. Quod ex eo probo, quia non video, quæ specialis deformitas sit petendo & procurando, quæ non sit in desiderando. Si enim bono fine desiderare licet, cur tale desiderium opere complere nõ licebit? Quod enim sine peccato desideramus, sine peccato etiam operamur, nisi in operatione aliqua specialis malitia admisceatur, quę certè hic non apparet. Est tamẽ nonnulla species ambitionis, & glorię inanis, qua tamen carere potest, qui bono fine prætendit secluso semper, vt dixi scandalo. Ego igitur nõ procurarem, nec vt quis procuraret, consulerem propter hanc mali speciem, & alia nonnulla pericula, & obligationes in eo officio requisitas. In quo casu Gregor. potius iudicat esse repellendum. Et ita iudicant non immeritò his temporibus prudẽtes prælati, qui eo ipso, quòd impudenter, & ambitiosè aliqui se ingerunt, eos repellunt. Sed non damnarem ad mortale, qui aliàs idoneum se iudicat probabiliter, & bono fine, procurat.

23 24 25

Si autem non bono fine procuret: tum vel ocioſus actus erit, vel ma-
26 lus, ſecundum malitiam finis, & circunſtantiæ. Qui malus finis, vel circunſtantia, quando ſit, in ſequenti puncto, cũ de deſiderio agemus explicabitur. Aliàs mortaliter peccarent, qui ſe opponunt ad beneficia curata, imo ad non curata, vt Canonicatus, &c. Imo ſi Epiſcopatus concurſu daretur peccaret mortaliter pretendens Epiſcopatum. Tunc enim etiam diceretur præſumptuoſus, ac temerarius, quòd nullus dixerit.

SECVNDO igitur videtur, quod appetere prælaturam, vel aliud officium honorificum in republ. licitum eſt, niſi aliqua prava circunſtantia admiſceatur. Ex obiecto enim illicitum non eſt. Sicut nec procurare, iuxta illud Pauli: *Qui Epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat.* Ac proinde ſolum poteſt vitiari ob malam circunſtantiam. Et ſanè ea circunſtantia, quod ſcilicet non appetatur, pro tempore neceſſitatis, mihi non videtur ſufficiens, vt planè docet Caiet. 2.2. quæſt. 185. art. 1.
27 in 4. concluſ. & Sotus infrà citandus. Quidquid Sylueſt. dicat. Licet enim alij ſint, qui æquè benè poſſent præfici, non ob id deſiderium meum vitioſum eſt. Cùm ſit de obiecto non malo, & hæc circunſtantia, vt de ſe patet non ſit mala. Aliàs quis eſſet hodie, qui poſſet vllo pacto beneficium deſiderare? Cùm tot ſint alij bene meriti. Non ergo neceſſitatis articulus expectandus eſt, vt licitè appeti poſſit. Is quippe non facit, vt licitè poſſimus appetere, ſed vt teneamur non ſolum appetere, ſed etiam procurare lege charitatis, vt dictum eſt. Neque verò ea circunſtantia, quam etiam damnat Sylueſt. quod ſcilicet propter aliquam vtilitatem propriam, vel aliorum faciat, mihi videtur vitiare. Id enim non eſt bonum commune ad priuatum ordinare, vt Sylueſt. putat, & Sotus explicat lib. 10. de Iuſtit. quæſt. 2. artic. 1. verſic. *Secundo autem*, & in ſolut. argumentorum dicemus. Neque etiam illa circun-
28 ſtantia adducta à Med. obeſt, quod ſcilicet fiat fauore, & mediis humanis, vt ipſe loquitur. Si enim media alioqui illicita non ſunt, vt, quia vel pecunia aſſequi dignus, vel fauore indignus intendit, non debet damnari. Si enim alias eſt dignus & aliæ debitæ circunſtantiæ appetendi, & procurandi adſint, fauor humanus, aut humana media nihil oberunt. Vt enim debitum recuperare fauore humano illicitum non eſt. Quia ad id, quod eſt aliàs iuſtum non nocet humanum auxilium ſic ſanè, &c. nam ſi mediis humanis non appetat, aut expectat, neſcio, quomodo, niſi miraculo intercedente expectare poſſit? Neque verò alia eiuſdem Med. circunſtantia vitiat, quod ſcilicet eſt iam Epiſcopus. Epiſcoporum enim trãſlatio vtilis ac neceſſaria eſſe poteſt. Pone enim quòd ex pingui beneficio transferri procuret ad tenue, vbi maior eſt
29 labor & animarum neceſſitas, quis hoc damnaret? Aliunde ergo damnari debet. His ergo circunſtantijs concurrentibus putarem eſſe peccatum mortale.

PRIMVM, ſi cum alij ſint digniores, ipſe ſibi appeteret. Eſſet enim iniuſtitiam deſiderare. Tum in conferente: tum in ſe. Quod vt ſuprà latè oſtendimus eſt peccatum mortale, & cum onere reſtitutionis.

Quod

Quod restringo ad ea beneficia, & dignitates, quæ concursu, & edicto dari solent: non verò de iis, quæ conferri possunt, vt suprà explicaui cap. 2. Et expresè docet Cordub. in summa, quæstion. 31. imo in hac specie episcopatus apertè docet Med. vbi suprà.

SECVNDO, si sit indignus, & id notum est omnium sententia.

TERTIO, si Episcopatum ordinet ad tedditus, imo etiam ad honorem, quæ temporalia sunt, vt Sylvest. docuit, & in specie Sotus explicuit & Caiet. Quartò, si non à Deo, vt Sylvester ait. Quæ etiam manifesta est. Nam, nec obtinere, nec gerere dignè posset sine gratia. 30
Quintò, vt profit: tum spiritualiter sibi subiectis: tum etiam temporaliter, secundum exigentiam debiti officij. Si enim faceret, solum, vt præsit, superbiæ esset, & libidinis dominandi, quod Beatus Petrus reprehendit, cùm dicit: Ne *sint Episcopi dominantes in clerum.* Sunt enim Ecclesiastici nonnulli, qui cùm eum honorem in Ecclesia sunt assecuti, inflata quadam præsumptione cæteros dedignantur, & contemnunt. Quod ab Ecclesiasticis personis alienissimum esse deberet.

AN verò hic intercedat peccatum mortale, sicut in tribus prioribus, non est facilè assignare. Nam si tantum sit quædam præsumptio, & inanis gloria nulli nocens, non videtur esse mortale, vt Caiet. adnotauit in quarta conclusio. Secus si proximo, vel officij obligationi deesset, vel sibi: dico sibi. Quia sunt nonnulli ita infirmi, vt cùm eam dignitatem sunt assecuti, velut in alios viros mutati à prima humilitate, & virtute desciscunt, quam profitebantur: & alios asperè, & superbè contemnunt, & delitiis seruiunt, non sine magno suarum animarum malo, & scandalo, ac tristitia pusillorum, ac propterea viri sanctissimi, tum olim: tum etiam his nostris temporibus, de seipsis parum confidentes, ne se in id periculum conjiciant, salubriter, ista fugiũt, nõ ita vt has dignitates, & præsulatus nõ modò ambiant & procurent, sed neque etiam acceptare velint, cum magna populorum testificatione suæ religionis ac virtutis. Adeo, vt tantum de horum præclarissimo exemplo, & virtute ædificentur, quantum de aliorum in talibus se ingerentium ambitione, & malè administrantium insolentia scandalizantur. Pro ratione igitur periculi, cui se quisque ista appetendo & procurando exponit, censeri debet, an sit mortale peccatum. 31 32

EX dictis patet solutio ad argum. Sylvest. Ad illud, quod objicit, quòd velle beneficium propter priuatum commodum est bonũ commune ad priuatum ordinare. Respon. id non necessarium esse, vt suprà dicebam. Velle enim episcopatum, vel aliud beneficium ad honorem, & temporalium sufficiẽtiam habendam, vel ad paupertatem suam, vel aliorum subleuandam, non est bonum commune ad priuatum referre: sed honestum habere finem, nõ qui sit finis ad quem dirigit episcopatum: sed est finis intendendi episcopatum. Sicut enim de voto viri docti distinguere solent, quod aliud sit finis voti, aliud applicationis ad vouendum: sic sanè alius est finis Episcopatus, & hic est bonum

commune Ecclesiarú,& honor Dei:alius est finis applicationis ad Episcopatum. Vt Caiet. obscuris licet verbis, verè tamẽ,& doctè in hac spe-
33 cie tradit. 2.2.q.185.ar.1. Et hic potest esse bonum priuatum. At id rarò contingere existimo. Quis enim ita sit desipiens, vt episcopalem dignitatem, & spiritualem statum ordinet ad temporales vel prouentus, vel honores sicut ad finem? Qui enim id faceret certè mortaliter peccaret. Si enim peccatum graue grauiterque mortale simonia à sapientibus meritò pronunciatur, ea profectò ratione, quia spirituali rei grauis irrogãtur iniuria, eam pretio vel rei temporali comparando. Cùm omne pretium excedat. Certè idem, imò maius crimen esse debebit, cùm nõ modo Episcopatus spiritualis iureque diuino institutus rei tẽporali æquatur: verùm illi posthabetur minorisque æstimatur, quod planè facit, qui illum, sicut ad finem ordinat ad prouentus & honores, quæ temporalia sunt. Si ergo rari sunt, qui ita affectu peruerso Episcopatum appetant, quomodo dicitur à Soto vbi suprà eum, quem prouentus monent esse in periculo peccati mortalis ordinandi scilicet dignitatem ad tempora-
34 les res? cùm vt dixi non Episcopatus, finem constituat temporalium, sed suæ applicationis ad Episcopatum. Alioquî ille, qui Deo seruit propter retributionem, vt Dauid concupiebat mortalis peccati periculo esset expositus ordinandi, scilicet Deum, ad prædicta creata bona. Peccaret etiam mortaliter qui vel canit in choro, vel Missam dicit propter pithantiam, & temporalia. Esset enim in periculo prædicto vt dictum est. Adde, quòd tum demum reprehensibile esset, & lethale crimẽ, ita proprium commodum, & vtilitatem intendere ex Episcopatu, vt principaliter vellet bonum proprium præferendo etiam bono omnium: vt cùm necesse esset bono aliorum tam spirituali, quàm temporali subueni-
35 re desineret. Id enim sæpius à sapientissimis atque optimis de Ecclesia viris iure reprehenditur. Id siquidem est bonum priuatum communi bono anteferre, & nolle oues seruare & pascere: sed se ex illis. Cùm in concurrentia suorum commodorum & ouium, sibi suisque delitiis atque intentionibus magis indulgendum atque inseruiendum putant. De quibus dixit Ezech. *Væ pastoribus Israel. Nonne pascebant semetipsos:* Quæ verba exponens Chrysostom. sic ait: *Nonne greges pascuntur à pastoribus? Sed illi contrarium faciebant.* Vnde Paul. *omnes, quæ suasunt quærunt.* Et sic intellectus secundus ille modus, quem Sotus probat, admittendus erit, dum ait veriorem & certiorem regulam in iis appetitionibus esse, vt si quis ita appetat Episcopatum ob bona temporalia, vt nullum ob illa crimen in officio sit admissurus, extra metum est peccati mortalis. Vnde si rectè perpenderet Sotus, non deberet, vt distinctos hos duos modos discernere, vt vnum probaret, alterum re-
36 futaret. Imo certè maximè consentiunt, vnúsque ex alio nascitur. Si enim status altitudo, quod præsumptionis est, si honor ipse, quòd ambitionis est, si temporales prouentus, quòd auaritiæ est ita appetantur, vt efficiantur fines episcopatus, & non solum appetentis: consequens est, quòd vt principaliora illa appetantur, ac proinde posthabeat animarum curam, & bonorum debitam distributionem præ bonorum circunstan

cunstantium episcopatum, fruitione. Quod constat esse mortale & iniustum, cùm desit functionibus, & obligationibus officij, propter quæ Episcopatus appeti debet, vt docet D. Tho. in d.q.185. Teste enim Arist. vnumquodque est propter suam operationem. Vnde bene Caiet. probat non esse mortale, nisi quando isto modo appetitur, tum ob suprà dicta: tum etiam, quia præsumptio, ambitio, & auaritia, quæ hic intercedere possunt, non sunt peccatum mortale suo genere, nisi quando materia iniustitiæ admiscetur.

37 Ad illud de gratia fatemur esse necessariam: sed tamen probabiliter credere potest, imo certissimè sibi à Deo præsto esse, vt conferatur, si ipse cooperari velit. Facienti enim quod est in se, in omni statu Deus non denegat gratiam & auxilium sufficiens. Nam & ad curatum, & ad alia beneficia Ecclesiastica etiam simplicia, & ad seculares magistratus, & officia necessaria est Dei gratia: & tamen non ob id dicemus illicitum esse ea appetere, & se periculo exponere. Quia nescimus an gratiam habeamus. Periculosior tamen est Episcopalis status & dignitas. Tum ob maiorem dignitatem, qua infirmi ad superbiam abuti solent: tum ob maiores prouentus temporales, quos nonnulli malè ad auaritiam conuertunt, non distribuendo, vt debent. Tum ob maiores obligationes, & ampliorem animarum curam, & vigiliam requisitam, cui rari sunt, qui plenè satisfaciunt. Tandem ob maius vitæ exem- 38
plum & sanctitatis. Est enim status perfectorum, quam perfectionem vtinam in omnibus perspicere liceret. Ob hæc igitur & alia huiusmodi cordati & sapientes viri ista fugerunt, *Ne*, vt ait Pau. *in superbiam inciderent, & laqueum diaboli*, tanto profecto digniores, quanto in sua opinione miseriores, & diuitiarum spiritualium indigentiores se reputarent. Quare sapientissima est ea constitutio quarundam congregationum à summisque Pontificibus meritò probata, vt nemo præsulatũ, non solũ ambiat, sed ne acceptare quidẽ possit, nisi præcepto ad mortale peccatũ obligante astringatur. Quãuis eas dignitates, & prælationes, quę simul sunt cum animarum summa necessitate, vt sunt apud Indos, & nullos habent prouentus sed maximos labores, & Dei gloriam, celeriter acceptant, & gloriosè gerunt, & administrant. Quando verò peccet quis mortaliter recusando, placet quod ex Syl. supra attulimus scilicet necessitatis tempore. Cum intelligit Ecclesiæ, vel congregationi 39
prouideri non posse de bono pastore siue ad præceptum, siue ad consilium superioris, vel alterius sapientis fiat. Vt apertè docuerat D. Tho. in dict. q.185. ar.3. & ibi Caiet. Sot. vbi suprà ar.2. Qui plura de hac re conferunt à nostra disputatione aliena.

Tertia difficultas, an appetere cætera Ecclesiastica beneficia sit licitum? Et sanè certum est, quod ex obiecto non est illicita talis appetitio, vt de Episcopatu diximus. Quod satis ex se patet. Ratione ergo circunstantiæ illicitum esse potest. Ex quibus ea communior apparet. Cùm scilicet appetitur propter honorem, & prouentũ temporalium sufficientiam. In quo Caiet. 2.2. quæst. 185. art. 1. distinguendo respon. Quod clerico non est illicitũ appetere: at laico licitum non est. In

rico appetere episcopale beneficium propter honorem, & temporalium sufficientiam, aut si est fore etiam veniale quoduis aliud beneficium appetere propter honorem, & prouentus. Cum, vt dictum est, etiam ordinem rerum, quē habeat inter se, in sua appetitione cōuertat. 43

QVID igitur existimabimus, si æqua est vtriúsque rei ratio? Sane D. Tho. Caiet. Sot. Sylu. est. cæteriúque arbitrantur esse illicitum, saltem veniale: ob rationem sæpe à nobis repetitam. Nempe: quia ordo appetibilium à Deo naturáque institutus, inuertitur ab appetitu: quod rectæ rationi aduersum est. Quod profecto si concedamus, quātum conijcere possum, concedere oportebit, illicitum esse Deo seruire propter, retributionem. Si quidem retributio, & quodcunque bonum creatum propter Deum, sicut propter finem, est naturaliter ordinatum, at tum in appetitione creatum bonum mouet ad quod Dei seruitus, & dilectio appetitur. Præterea non liceret propter pithantiam, Missam dicere, siquidem illa mouet appetitum ad sacrificium volendum. Atque idem est de eo qui ad chorū venit propter distributiones. Denique cū, vt ostēsum est, sit eadem ratio de Episcopatu, & alio quouis beneficio, iam non liceret vllum Ecclesiasticum beneficiū propter honorem, & prouentus appetere, quod nec Caiet. putat cōcedendum, nec par est, vt concedatur. Verùm quia D. Tho. semper quoad possumus doctrinam consectari solemus, cæteríque doctores tanquam illicitum damnant, id ita nobis videri debet, atque studioso cuique. A quo nostræ rationes perfacilè enodabuntur. 44 45

QVARTA dubitatio sit, vtrum opus aliàs bonum, vt oratio aut eleemosina, si ob humanam gloriam & honorem fiat, possit esse meritorium? Sunt enim multi, qui tale opus esse meritorium augmenti gratiæ, & gloriæ, sine vlla dubitatione defendunt. Et probari potest hæc sententia. Primùm: tale opus sit principaliter propter Deum, sicut ob finem, cum reuera, nisi opus esset charitatis non fieret, & ita gloria humana videtur, vt plurimum consequi actum, & esse causa impulsiua: non finalis. Secundò, quia peccatum veniale non excludit charitatē & gratiam, sed tantum est præterrationem, non ergo amittit meritum, quod ex charitate vim habet. Tertiò quia virtualiter sunt ibi duo actus, alter bonus, vt est eleemosina, & huic respondet meritum: alter malus, scilicet malus finis cui pœna respondere potest, sed hic non nocet primo. Vtile enim vitiari non debet per inutile. Tandem, quia humanam gloriam appetere, & velle non est malum ex se, imo sæpe necessarium, vt suprà ostendimus. Si ergo opus ex obiecto est bonum, scilicet eleemosina, & finis non est malus, cur tandem dicemus actum non esse meritorium? Has pro hac sententia placuit efficere rationes, licet à prædictis non adducantur. 46

HIC duo breuiter sunt explicanda. Primum an supposito, quod operari ob humanam gloriam sit peccatum saltem veniale, opus possit esse meritorium, si aliàs est bonum, & fit in gratia? Secundò explicandum est, an id sit verum, quod quærere humanam gloriam, sit peccatum, quod quartum argumentum tangit?

PRIMO igitur mihi videtur, suppositio finem illum esse malum, nullo pacto opus esse meritoriũ, etiãsi de se sit bonum, & fiat in charitate. Moueor ex eo: quoniã de intrinseca ratione meriti est opus esse bonum. Per opera enim indifferentia, vel mala nemo meretur, aliàs Deo placerent, quod dici non potest. Cùm opera indifferentia, vel mala Deo grata non sint. Vnde bonitas actus est veluti genus ad meritum,
47 sicut malitia operis est genus ad demeritum. At ille actus est simpliciter malus. Cùm malam habeat circunstantiam, finis igitur, &c:

SED dicunt isti opus esse bonum, cui respondet meritum, licet circũstantia sit mala. Sed hoc nihil est. Quia implicat opus esse bonum, si malam habet circunstantiam. Licet enim sit bonum ex obiecto, & ita cum addito, & secundum quid tamen simpliciter malum est. Cùm bonum consurgat ex integra causa: malum ex quocunque defectu. Sicut si quis eleemosinam daret, vt induceret ad hæresim, non posset dici actus simpliciter bonus: sed tantum cum addito, ideſt, bonus ex obiecto: ex fine tamen, & ex consequenti simpliciter malus.

SED dicunt iterum esse duos actus formaliter, licet vnus realiter, ac vt dici solet, materialiter. Sed hoc falsum est. Nam reuera vnus actus est in genere moris, licet habeat duas rationes, alteram ex obiecto,
48 alteram ex fine. Circunstantia enim omnis est accidens actus humani, vt probat D. Thomas 1.2. quęst & artic. 1. Et ita non possunt dici duo actus. Aliàs essent duo obiecta, & esset in duabus speciebus: & per consequens vnum non esset accidens, seu circũstantia alterius: sed ex æquo essent duæ species distinctæ, sicut est furtum, & eleemosina, vel eleemosina, & superbia. Cùm ergo tantũ sit vnicum obiectũ, scilicet leuare indigentiam, tantum est vnus actus: habet tamen circunstantiam malam adiunctam, qua actus deprauatur. Sicut dans eleemosinam de alieno, licet actus sit bonus ex obiecto: tamen ratione circũstantiæ est malus simpliciter, & orans tempore, quo dormire iubetur à prælato. Licet enim actus ex obiecto sit bonus simpliciter: tamen ex temporis circunstãtia est malus, quod in exemplo posito clarius apparet. Nam alio-
49 qui, cùm quis dat eleemosinam, vt ad hæresim inducat duo actus essent in genere moris: & ita talis datio eleemosinæ diceretur bona, licet alter actus, scilicet finis dandi (hunc enim vocant isti, actum) sit malus. Quæ certè prorsus sine ratione dicuntur. Si ergo vnus tantum est actus in genere moris ex obiecto bonus, ex fine & per consequens simpliciter malus. Quo pacto dici potest Deo esse acceptus, & ad pręmium ordinatus? Et hanc nostram determinationem legimus postea non inuiti apud Caiet. 2. tom. opusc. 17. Respon. respon. 14. dubitatio. prima. Vbi concludens ait: Peccatum veniale tollere ab actu, quem afficit meritum vitæ æternæ, quamuis non tollat meritum vitæ æternæ à persona.

ET per hæc patet solutio ad argumentum de duplici actu. Ad ea
50 verò, quæ nos fecimus, quæ certè difficultatem habent. Respondeo, quòd licet peccatum veniale, non excludat charitatem & gratiam: attamen actus ille est incapax præmij, imo meritorius pœnæ: & ita repugnat eo actu mereri. Id tamen ego semper concessi, quod posset, venialiter

nialiter peccando mereri: sed non mereri tamen ipso actu, quo peccat. Exempli gratia, dat quis eleemosinam alicui dicens. Accipe centum aureos pro tua necessitate leuanda. Neque enim quidquam amplius apud me pecuniæ reseruo, in quo sane mentitur. Is quidem dando eleemosinam, licet venialiter peccet, sed non amittit meritum eleemosinæ. Actus enim eleemosinæ bonus est, & aliàs dans est in gratia, at peccatum veniale, quod simul committit, non tollit meritum, cùm non opponatur gratiæ, & charitati, quæ est radix meriti. Igitur nihil ei deest, quominus actus sit meritorius. Actus enim, qui adiungitur non potest nocere, primò, cùm non sit eius circunstantia, sed actus ex æquo distinctus. Solum igitur tum quis venialiter peccando non meretur, quando venialis malitia est accidens, atque effectus ipsius actus, vt si fiat malus ratione finis mali, vel loci, vel temporis, &c. 51

AD illud de intentione principali. Respondetur, quod dupliciter se potest habere intentio humanæ gloriæ, vel alterius finis mali in actu. Primò, vt sit causa totalis, vel principalis actus. Quia scilicet præcipuè ob illum finem mouetur, quo deficiente non operaretur tale opus. In quo casu, quidam putant esse peccatum mortale. Quia finis vltimus ponitur in humana gloria. Sed falluntur. Quia licet sit conditio, sine qua non ageretur tale opus, tamen non est finis super omnia dilectus, in quem se & sua omnia dirigat: sed solum ita est dispositus, quod eo fine humanæ inquam gloriæ, non existente non operaretur. Sicut neque canonicus iret ad chorum, nisi speraret stipendium, sed non est finis vltimus in quem referat horas, & se & sua, nec simonica ob id mens dicenda est. Et sicut paulò ante dicebam. Licet quis non appeteret Episcopatum, nisi haberet honorem, & prouentus temporales: tamen non hæc facit tanquam finem Episcopatus. Est tamen tunc peccatum veniale, & totus actus malus ratione finis, vt dictum est, & per consequens non est meritorius actus ob talem finem totaliter, vel principaliter factus. Alio modo potest humana gloria se habere, vt scilicet, sit causa non finalis sed impulsiua. Quia reuera eleemosina fieret etiam non existente illa gloria. Sed non ita facilè, & placidè, & tunc non putarem amitti meritum actus, nec reddi actum malum: sed admiscetur imperfectio quædam, & venialis culpa, simul cum actu: non vt circunstantia, sed vt actus quidam malus concomitans. quod meritum & laudem alterius actus non excludit, vt dictum est: Et hæc maximè sunt animaduertenda. Quia in practica quotidiana sunt, & sæpius bonorum operum merces stultè, & leui de causa amittitur. 52 53

SOLVMergo restat explicare. An dare eleemosinam, vel aliud quidpiam bonum opus facere, vt orare, ieiunare, &c. ob humanam gloriam sit malum ex circunstantia finis. Id enim sæpe supponere visi sumus & ita vulgo vana gloria vocatur & à Christo sæpius. *Qui* (inquit) *sua opera faciunt, vt videantur ab hominibus: amant primas Cathedras, & primos accubitus in cœnis, & synagogis: dilatant phylacteria sua & magnificant*

gnificant fimbrias, & cupiunt vocari ab hominibus Rabbi, ideſt Magiſtri. Quibus ita multis & grauibus Chriſti verbis non modo veniale: ſed mortale etiam peccatum pronuntiari videtur opus ob humanam
54 gloriam factum.

Ex alia tamen parte eſt argumentum ſuprà à me factum, quod humana gloria ſæpe vtilis eſt, & neceſſaria, & ad fines honeſtos referri poteſt. Quæ enim deformitas eſt ad rationem, quod quis velit ex bono ſuo opere ab homine laudem, & approbationem habere? Adde, quod Chriſtus Dominus conſilium dedit, quod *opera noſtra luceant coram hominibus. Vt videant* (ait) *opera veſtra bona, &c.* Denique: quia gloria, & honor premium eſt virtutis: at virtutis premium non eſt illicitum appetere.

In hac re breuiter, quædam placet explicare. Primum quærere gloriam apud homines de ſe non eſt malum. Quod ex eo conſtat. Quia gloria eſt clara cum laude notitia, quæ de alicuius facto habetur, id verò deſiderare nullam deformitatem, aut repugnantiam cum ratio-
55 ne importat, vt patet. Velle enim meum factum laudari, & approbari, ſi bonum eſt nullam cum ratione repugantiam dicit. Vnde 1. Corinthiorum 2. vt ait Apoſt. *ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis,* & Mathæ. 5. *Sic luceat lux veſtra.*

Secundo videtur, quod appetitus inanis gloriæ eſt malus, & illicitus. Eſt autem inanis gloria. Primum quando quis appetit gloriam de eo quod non eſt, vt ſi quis velit haberi ſanctus, cum non ſit vel ſapiens, &c. Hæc enim temeraria & incõſiderata, & bonis viris repudiãda gloria eſt. Quam Chriſtus ſæpius repræhendit, cùm ſit in pelle ouina, cor lupinum, & ſepulchrum dealbatum, denique peccatum hypocriſis. Secundò ſi velit gloriam ex facto aliquo: ſed non digno gloriæ, vt ſi ex vitijs quærat laudem. Quid enim inanius, & peius? Vel ex diuitijs, pulchritudine, viribus, vel ſanguine, denique ex omni eo quod non eſt vir-
56 tus. De qua Tullius, gloriam collectam ex inaniſſimis ſplendoris inſignibus contemne. Et ſane tam hic, quàm primus modus inanis gloriæ ex vulgi irrationali, falſa, & inconſiderata ſententia, ſolet oriri. Quales etiam ſunt nonnullæ perſonæ publicæ, vt nonnulli prædicatores, & iudices & huiuſmodi, qui ſæpe cum reuera apud ſapientes minime laude ac gloria digni iudicentur: vulgo tamen magni habentur, & nominantur. De quibus meritò dici poteſt, conſectantur, nullam eminentem effigiem virtutis: ſed adumbratam quandam imaginem gloriæ. Quæ non eſt vera & ſolida gloria, ſed veræ gloriæ reſonans & imitatrix. Et hic modus ad primum reducitur. Idem enim eſt non eſſe gloria dignum, ac penitus opus non eſſe.

Tertio ait Sylueſt. Si non illam ordinet ad finem aliquem honeſtum ſcilicet, vel ad Dei honorem, vel proximi, vel ſui ſalutem, &
57 vtilitatem. Si enim in hominum approbatione & complacentia ſiſtat, vana erit. Cuius ſententiæ dicit D. Thom. 2. 2. q. 132. & de malo quæſt. 9 artic. 1. Huius ratio, eſt, quia hominum iudicium eſt incertum, & ita vanũ eſt ab eis gloriã quærere. Sed ſanè, ſi hæc ratio ſufficeret, peccatum

vanita

vanitatis esset consilium ab hominibus petere suffragia,& approbationes ad officia quærere. Si enim eorum iudicium incertum est, vanum esset ab eis prædicta petere, sicut peccato vanitatis peccant Astrologi, & alij quos suprà tetulimus, qui ex incertis signis iudicia deducunt. Quod si satis est sapientium probabilia consilia, approbationes, ac suffragia quærere & admittere,vt in electionibus,& aliis huiusmodi vanitatis peccatum vitetur, non video cur gloriam & laudem quærere ex benefactis, à sapientibus vitis, sit peccatum vanitatis, propterea, quòd incertum sit illorum iudicium. Cùm tamen probabile esse possit.Ratio ergo meo iudicio,cur dicta complacentia, & gloria humana,sit peccatum vanitatis,est: Quia non refertur in Deum, vel in proximi salutem 58
& vtilitatem. Quoniam cùm ibi sistitur solùm intenditur delectatio: at velle delectationem sine alio fine vtili, vel honesto peccatum est ociositatis, seu vanitatis. Cùm homo semper agere debeat, secundum rationem. Sicut autem corpus deliciis corporaliter delectatur : ita animus factis & gestis. Velle igitur aliorum laudem & gloriam, solum ob illam recreationem,& delectationem,pertinet ad peccatum actus vani, & otiosi. Vt enim suprà dicebam, gloria nihil aliud esse videtur, quàm honoris,bonæque opinionis fruitio. Imò & ad superbiam, dum quis in illa suæ excellentiæ delectatione persistens, sui creatoris,à quo bonum habet, oblitus,nonnullam deformitatem ad rectam tationem admittit. Ac propterea est veniale peccatum, & ob id in donis spiritualibus, vt 59
motalibus, & intellectualibus virtutibus, tantò periculosius est istam hominum gloriam quærere, quantò & bona sunt excellentiora, & à Dei gratia & auxilio maximè dependentia. Vnde id voluit reprehendere Paul.1.Cor.4.cum dicit: *Si accepisti,quid gloriaris quasi non acceperis.* Ibi enim non videtur reprehẽdere eam superbiam,qua quis expressè à se bonum habere appetit : sed inanem glotiam,qua quis ita se gerit,quasi non acceperit, & propterea Ieremiæ 9.dicitur : *Non glorietur sapiens in sapientia sua.*

Sed rogas, an sit peccatum mortale. Ang.vt refert Sylvest. verbo vana gloria.quæst.2.& verb.Honor. q.8. quod etiam tenuit Henri. de Ganda. Quodlib.1.quæst.34.docent esse peccatum mortale. Quoniam ea quæ sunt ordinata ad gloriam Dei,facit quis principaliter,quo hominibus placeat,ad gloriam suam,vt sacramenta,& script.sacr.Ex quo infert esse peccatum mortale prædicare, aut Missam celebrare, & huiusmodi ob inanem gloriam.

Verum falsa est hæc sententia,& à Sylvest.merito rejicitur. So- 60
lum enim id est verum, si ibi ponatur vltimus finis, vt suprà dicebam in quem se & sua refert. Quod certè non potest esse nisi in eo,qui ita ob humanam gloriam opus illud facit,quod etiamsi esset contra Deum tale opus ob dictam gloriam humanam assequendam, facere non dubitatet.In hoc enim casu esset mortale quod tamen raro fiet. Neque refert,quòd actu non habeat alium finem,quàm humanum. Nam habitu non præfert Deo illum finem, alias permulti, imo ferè totus clerus mortaliter peccaret. Quis enim est qui non glorietur,vel de factis ve-

stibus, vel de bona pronuntiatione, vel cantu diuinorum, de prædicatione, vel de eruditione Theologica, &c. Erit igitur mortale. Primum, vt dictum est ratione intentionis. Quia scilicet appetitur, vt vltimus finis, in quem actu & habitu omnia refert, quòd, vt dixi, non est nisi dú
88 quis est paratus Deum offendere, vt illam gloriam assequatur. Quod certè in publicis spectaculis frequentius euenire posset. Quod aliter dici potest, si appreciatiuè præfert honorem illum Deo. Tum enim est mortale, non autem si amore intensiuo. Quia scilicet plus complacet in illa humana gloria. Sicut casta sponsa plus æstimatiuè amans Christum, plus complacet, & delectatur in complexu sponsi. Secundò ratione rei de qua delectatur: quia est mortaliter mala, vt Cyrus gloriabatur se esse Deum. Ezechie. 28. vel si glorietur de adulterio, fornicatione, &c. Tertiò, si testimonium hominum præeligeret & præferret diuino, de quibus dicitur Ioann. 12. *Quod dilexerunt magis gloriam hominum quam Dei.* Et in his tribus casibus gloria humana esset mortale. Et in hoc sen-
62 su Christus R.N. reprehendit hypocritas & Pharisæos. Alias tantum veniale, vt ex dictis patet. Duo ergo explicauimus satis vtilia & quotidiana. Et quando gloria humana sit licita: Et quando veniale, vel mortale peccatum. Secundò, an quando tantùm est veniale, possit esse actus meritorius. Præmissis his tribus dub. de hac re. Placet iam (vt ad institutum nostrum de restitutione redeamus) agere de lædente in honore. Nam sequenti de fama, & lædente in fama agetur.

QVINTA ergo dub. sit. Quis sit inuictus læsor honoris, & an restituere teneatur? Pro cuius explicatione est aduertendum, quòd licet ex D. Thom. 2.2. quæst. 72. & 73. Syluest. verb. contumelia, Cord. de detract. quæst. 1. in prin. & aliis multis plures assignentur differentiæ inter contumeliam, conuitium, improperium, &c. Nam cõtumelia est dehonoratio palam verbis facta importantibus culpam, vt si quis alium faciem appellet furem. Conuitium verò est generalius: quia importat dehonorationem etiam sine culpa, vt si cæcum, vel ex Iudæis ortú esse
63 Hispanicè *confesso*. Improperium verò est per verba, aut signa denotantia ægestatem, & id maximè si cõmemoretur beneficium in necessitate factum, tum iam communiter pro eodem accipiuntur. Id solum placet animaduertere, Quod D. Tho. q. 73. ar. 4. ad primum & Caiet. in ar. 1. illius q. 72. & omnes ferè adnotant, eam esse differentiam inter hæc tria ex vna parte & detractionem, murmurationem, & susurrationem ex altera, quòd hæc fiunt occultè, & in absentia læsi. Sicut furtum: illa verò in facie & palam. Vnde contumelia est directè ablatiua honoris, & reuerentiæ debitæ, & licet quandoque in absentia defectum illius dicat aliquis: tamen semper contumelioſus intendit, vt in eius notitiam deueniat: at detractor solum intendit famam lædere, & ita non vult, vt in eius notitiam deueniat. Iniuria verò communis est tam his peccatis linguæ siue alterius signi exterioris, quàm etiam operis, vt occisioni, vulneri, alapæ, furto, &c. Inde illis ergo tribus quæ pro eodé vsurpamus, modo est, disputandum, scilicet de cõtumelia, conuitio, & improperio, quæ
64 sunt directè læsiones in honore. An lædens in illis teneatur restituere? *S. Tho. 2.2. q. 72. ar. 3.* & ibi Caiet. & in sum. ver. Contumelia. Ang. &

Syl.verb.Contume.q.2.Naua.in sum.c.18.nu.10.& c.inter verba,num. 220.& Cord.q.2.concl.8.Fatentur mortale esse peccatum, si talia verba proferantur intentione iniuriandi notabiliter,quod planum est.Peccata enim verborum ex intentione sumunt grauitatem. Et idem docet Caiet.& Syl.& Barthol.Medin.in sum.lib.1.§.illo 35.fol.79.esse dicẽdum,etiãsi non intendat,si reuera aufert suo facto,quod impedire,cùm deberet,non curauit.Reddit enim actus in naturã suę formæ cùm mea culpa datum sit damnum.Secundò ècontra farentur,non esse peccatum quando dehonoratio fit gratia correctionis.Vnde Christus Apostolos stultos,& tardos ad credendum appellauit.Et Paulus:*O insensati Galatæ*, &c. Sed dub.est quando nec cum intentione lædendi,nec secundò ita purè correctionis causa:sed admiscetur ira,& despectus in proferendo. Et sanè etsi fateantur omnes esse veniale, quando excessus est leuis in 65
obiurgãdo:tamen quãdo graue quid effatur,vt si ira concitus illum latronem aut ebrium appeller, Iudæum vel hæreticum, maior dubitatio existit Syl.enim & Cord.con.8.& Nauar. docent esse peccatum mortale,si ex verbis & modo loquendi,cum ira & despectu fiant,cùm proximum notabiliter contristent,& iniustè. Quia vt supponimus, nec est superior,vel si est,in eo tamen excedit, notabilem in proximo tristitiã, & pudorẽ causando.Reuera enim nihil est magis proximo debitę charitati contrariũ,quàm illum contristare,quod præcipuè fit verbis cõtumeliosis,ira & despectu prolatis,& ira vix à peccato mortali excusarem eum,qui iratus alteri dixit eo quod debitum differret post multas soluendi promissiones fictas:Non pluris facio tua verba,quàm si iumentũ loqueretur.Hæc enim grauiter dehonestant & contristant. Quare sibi consulere deberẽt homines malæ linguæ,quos sæpè & grauiter peccare in hoc genere existimo.Deberent autem consulere Aug.dicentẽ:*Quis* 66
speret fratres vitã æternã,cum veritas dicit.Qui dixerit fratri suo Racha, &c.

Limitat tamen Syl.q.3.Cord.& Nauar.suprà dicti. Quod scilicet nõ erit peccatũ mortale,si correctio sit principalis causa imperãdi.Tunc autẽ dicit esse principalẽ causam,quando remota hac nõ inferret iniutiã.Sed id mihi nõ placet.Nã reuera,si notabiliter excedit,proximũ cõtristãdo,nõ excusabitur à mortali.Siquidẽ iniustè notabilẽ dolorẽ,& tristitiã infert, sicut si notabiliter noceret punitione corporali, non excusaretur,quod causa principalis fuisset correctio,ita vt tale dãnum nõ intulisset,nisi occasione correctionis. Id enim nõ iustificat ex- 67
cessum:sed si excedit leuiter erit veniale, si notabiliter mortale. Aliàs daretur ansa dominis respectu seruorũ,patribus respectu filiorum,prælatis respectu subditorum,& maritis respectu vxorum,prætextu correctionis quemcunque excessum & iniuriam inferendi. *Omnis* (inquit Cicer.) *animaduersio & castigatio contumelia vacare debet.* Vnde bene 67
Caiet.ac Nauarr.non excusant hos prælatorũ excessus,nisi quando Spiritussanctus idipsum suggerẽdo inspirat,ac D.Tho.ex Aug.id ratò absque peccato fieri solere docet.Videãt ergo iudices, præcipuè seculares, qui insolenter conuiciãtur subditis,&c. Vbi hoc animaduerso non solũ peccare eos nimis grauiter vitiũ corrigendo,verũ quando de aliis vitiis

improperant. Quorũ tamen correctio non intenditur, vt si de latrocinio esset reprehendendus, & diceretur ebrius, vel Iudæus. Hoc enim planè peccatum esset graue. Cum enim de eo vitio non agatur eo tempore, iã non vt iudex, sed vt priuata alia persona dehonestat subditum in eo, in quo non est subditus, nec eius foro subiectus. Quod Nauar. annotasse
95 videtur in d. nu. 10. Certè in hoc animaduertere deberent confessarij, vt homines à contumeliosis verbis deterrerẽtur. Nam reuera omnium malorum velut seminariũ in repub. sunt: & certè non mitor. Nihil enim est quod magis optimum quemque virum tristitia, & dolore afficiat, quàm iniusta improperia audire. Et proportionabiliter iudicandum est de irrisione, subsannatione, &c. vt Cord. in d. con. 8. docet.

SEXTA dubitatio sit. Quid & quomodo pro talibus iniuriis sit restituendũ? Caiet. 2. 2. q. 72. ait 3. putat nõ teneri ad petendã veniam: sed solum ad satisfaciẽdũ honori. Quomodo verò satisfactio hæc fieri possit sine humiliatione sui per verba vel alia signa petendo veniã, nõ explicat. Posset tamen dici, quod honorando illum quẽ dehonestauimus per signa solita honoris, vt caput ei aperiendo, vel per interpositã personam, &c. Verum Syl. q. 4. ex Nicol. de Lyra, & Restitutio. 7. q. 1. docet, quod tenetur iniuriato satisfacere cognoscendo per se, vel interpositã personã apud læsum suam culpã: nisi scandalũ, vel periculũ sit, vel signa æquipollentia ostendere: nisi cõprehendat sibi esse remissum. Quia cũ
96 eo redit & huiusmodi, & Med. d. §. 35. hoc ipsum docet, & Abulẽ. super 5. c. Matth. ad eũ locum. *Si offers munus tuum ad altare, &c.* Sed verius videtur. quod Caiet. docet. Satis enim reparat honorẽ ablatum per alios actus, absq; genuflexione, vel venię petitione, quod etiã docuit Pedraza præcept. 8. §. 10. Couar. 2. Var. resol. c. 10. nu. 7. Cor. mẽb. 4. de tract. q. 3. concl. 11. Angles in flor. Theol. 4. sen. q. de Rest. bonorũ tẽp. ar. 1.

SED an idipsum teneãtur facere superiores excedẽtes in correptione vt prælatus, & paterfamilias. Syl. docet teneri si iniuriã fecit ex proposito, seu liuore vindictæ, quod planum est, & Med. d. §. 35. Porro ego iuxta supradicta distinguendũ censeo. Quoniã, si excessus est leuis, non tenetur: si verò grauis, non video, quomodo excusetur. Si enim iniustè læsit, & notabiliter, cur nõ teneatur l. iustitiæ satisfactionẽ facere? si nõ per se (quia non decet superiorẽ humiliari subdito) tamen per alium.
97 Quemadmodũ si corporaliter læsisset excedens iustã punitionẽ, teneretur ad restitutionẽ damnorũ. Maximè, quia vt Caiet. & Pedraza docẽt, nõ potest veniã humiliter petere, aut genuflectere, & similia subiectionis signa, ostẽdere: sed satis est, vt secundũ illius statũ & dignitatẽ debitũ honorem exhibeat, quod facere potest, & debet sine dedecore, & sic honorẽ ablatũ restituet, quod apertè docuit Cord. in hac specie de detract. q. 3. cõc. 11. siue sit prælatus à subdito: pater à filio: vir ab vxore: dominus à seruo: magister à discipulo, &c. pro qua sententia citat D. Tho. & Florent. 2. par. tit. 2. c. 2. §. 3. Raynu. & Durãd. in summ. Minus tamẽ meo iudicio sufficeret in superiore pro satisfactione, quàm in æquali, vel inferioti. Sicut enim ex dignitate personę iniuriatę, & paruitate iniuriãtis crescit iniuria: ita cũ læsus est inferior, & læsor, maior, minor est iniuria,

& tanto

satisfactio maior, quantò satisfaciens maior. Siue ergo quia iniuria à prælato facta fuit minor, siue quia eius satisfactio est maior, & vtrumquè ratione suæ dignitatis non idem satisfactionis genus à prælato, quod ab alijs est exigendum, Satis ergo facit si seruata dignitate personæ suæ læsum placare studeat, vt in hac specie Angles adnotauit. 89

Caietanvs verò limitat suam opinionem opusc.16.R.R.13.dubitatio.5.vt scilicet vera sit, quando petitio veniæ, nonest pars restitutionis. Si enim esset pars teneretur (inquit) eam petere, quod arbitrio boni viri dicit esse relinquendũ. Et ita docuit Sot. lib. 4. de Iust. quæst. 6. art. 3. in respon. ad quintum, & Cord. In d. conclu. 11. Nam quandoque contumelia est tanta, vt vltra petitionem veniæ amplius requiratur, & econtra aliquando non tanta requiritur satisfactio. Non enim decet prælatum à subdito veniam petere, aut genua flectere, & similiter nec plebeius homo iustè ab illustri tantam satisfactionem exposceret, sed aliter potest restituere. Imò inter illustres non est hic mos veniã petendi, ac per hoc non sunt cogendi à confessoribus eas petere: sed aliter debitam reuerentiam exhibere. Modus verò satisfactionis est, vt si fuit contumelia secreta, sufficiat secreta satisfactio, si verò publicè fuit illata, vel secreta in publicum venit: dicit Syluest. quæst. 5. quòd tenetur publicè satisfacerẽ. Probat ex Paulo Acto. 16. Qui noluit occultè liberari, sed publicè, quod laudabiliter seruatur ab inquisitoribus, qui publico honore innocentes liberant. Sed non mihi videtur esse necessarium: vt is, qui publicè læsit, per seinsum publicè veniant petat satis est per amicum, vel confessorem, vel aliam personam, publicè tamen, honorem reddat, vt Cordub. dicit in dicta concl. 9. Denique si cõuitiando falsum dixit, non satis est veniã petere, sed te mẽtitũ fuisse (inquit Syluest.) dicere debet, de quibus infrà latius. Addit autem Angles concl. 3. quod si iniuria irrogata leuis fuit, & satisfactio potest integrè & sufficienter fieri per veniæ petitionem, tenetur contumelio sus ad petendam veniam, quod non omnino probo. Quia licet integrè, ac sufficienter illa via honoris læsi atque sublati reparatio fiat, tamen si alia via reconciliatio, & satisfactio fieri potest, non est quisquam cogendus ad hunc satisfactionis modum, vt constat. Non enim restitutor ad aliud tenetur, quàm vt æquale reddat, ac ablatum fuit, quauis via id efficiatur. Adde, quòd regulariter loquendo præcipua, ac sufficiens reconciliatio fit per genuflexionem, aut veniæ petitionem errorem agnoscendo, quamuis aliquando non sufficiat, sed alia requiratur, vt si colapho, aut fuste percusso dicas te id feciſſe circunstantium fauore, magis quàm tuis armis, aut viribus confisus, vel quia illum inermem vidisti secluso mendatio, vel si à loco discedas, vbi iniuriam passus habitat. Illud autem, quo Pedraza docet in sum. præcepto 8. §. 10. & Ant. 2. p. ti. 2. c. 2. §. 3. quod referunt ex Duran. in sum. probaréque videntur, quod in expresso docuit Cord. q. illa 3. cõc. 11. Syl. q. illa 4. scilicet quod si læsus contumelia, familiariter conuersetur cum iniuriante, iã videtur eam remittere secũq; reconciliare, & consequenter ad restitutionem non teneri. Hoc inquam tam falsum est iudicio meo, quàm suaue cõtu- 90 91 92

melioſis iniquiſſimiſque hominibus. Certè quamuis cum omni genere peccatorum non rigore eſt vtendum, quo debebamus, ſed potius miſericordia, quæ illis nulla debetur: tamen cum hoc genere inſolentium hominum rigidè quo curentur: non leniter, quo deteriores fiant eſt
93 agendum. Ego ſanè minimè verum puto, quod ob id quod cum ipſo familiariter agas reſtitutionem honoris tui remittas. Multi enim vel quia ſimul viuunt, cum iniuriatore, vel quia eo indigent, vel certè ſapientia quadam, vt notam vel ſcandalum vitent, diſſimulant. Hos, ego non dixerim ob eam conuerſationem, iniuriæ ſatisfactionem remittere. Cum ipſi maximè cuperent eis ſatisfieri, cùm huiuſmodi iniuriæ plus pœnæ afferant, & doloris, quàm rei familiaris ablatio, quàm certè conſtat, non ita facile condonari à creditore. Aliàs oſtium aperiretur ſuperbis, atque inſolentibus iniurias ac contumelias inferendi, ſi tam facile ac ſuauiter eſſent in ſatisfaciendo tractandi: vnde à vero longè abeſſe prædictam ſententiam in foro conſcientiæ exiſtimo, licet in foro exteriori aliter iudicaretur ac præſumeretur. Niſi ergo ſponte iniuriatus accederet, expreſſa ac manifeſta remiſſæ contumeliæ ſigna præbens, valdeque familiariter ac iocosè cum læſore agens, non putarem eſſe liberum à reſtitutione, & debita ſatisfactione iniuriatorem. Et ob id ſcitè Syl. & alij vbi ſuprà docent, niſi comprehendat ibi aſſe dimiſſum, quia cum eo redit, &c. non eſſe liberum. Quis eſt enim qui (quo omnes vehementer natura ducimur) nolit ſibi honorem iniuſtè ablatum reſtitui, & exhiberi? Quis non gaudeat ſuam cognoſci innocentiam ſecúmque irrationabiliter, cum ipſe tamen modeſtè ſe geſſerit, eſſe actum?
94 Quis tandem, qui nolit ſuam dignitatem in alterius inſolentia, & iniquitate retinere? Non igitur, quia iniuriatus ſe humanè gerat: Tum in perferenda iniuria: tum in diſſimulanda: Non quia ſe non iudicio, & ratione, ſed vi, & oppreſſione euertere conanti, non reſiſtat, cum reuera illius temeritati virtute & animo reſiſtere poſſet, non inquam ob id peioris conditionis eſſe debebit, debitóque erit ſibi honeſtiſſimoque honore caritурus. Non igitur nos Theologi in hac parte inſultantibus ac cõtumelioſis hominibus fauere debemus: nec ita liberales in remittenda reſtitutione iure naturali debita miſero iniuriato, atq; oppreſſo, ſed ita iudicare, ac ſi nos ipſi acerbitatẽ, & iniuriã accepiſſemus. Nemo enim noſtrum eſt, qui graui perculſus iniuria, non aliquo modo leua-
95 retur dolore. Si vel ab iniurioſo venia peteretur, vel aliter honos ablatus reſtitueretur. In ijs verò quis erret, intelligat aliud eſſe iniuriã, ideſt, odiũ ex animo remittere, ad quod Chriſtianus tenetur: aliud honoris iniquè ablati reparationem ac reſtit. cupere, quod licitum eſt, ac neceſſarium. aliud tandem vindictam, in iudicio exigere puro animo, quod licitum eſt, non tamen neceſſarium ſæpéque cum liuore fieri ſolet, at naturæ diſputatio longe ab ijs abeſt, vt patet.

SEPTIMA difficultas ſit vtrũ qui alteri obijcit crimẽ etiã publicũ teneatur actione iniuriarum, & ad reſt. Sane ſi animo offendendi facit manifeſtũ eſt mort. peccare. Pertinet enim ad iniuriã improperij, ſeu cõuitij, vt Cord. docet de ſigillo mẽb. 4. quid eſt de Detrac. q. 3. cõc. 4.

Secundo

Secũdo manifestũ etiã est, quod si scilicet iusta causa poterat reuelare, vt quia crimẽ est probabile, vt inf. dicemus, licitum est illi reuelare ad pub. vtilitatem, vel ad vitãdũ damnũ tertij, &c. si non ex illa iusta causa, sed ex odio reuelet, licet peccet, non tenetur tamẽ restit. vt ibidem Cord. fatetur. Sicut nec iudex ex odio occidẽs, licet peccet mort. cõtra charitatẽ: tamen restit. non tenetur ex quo iusta causa dãnari potest ad mortẽ, licet ipse nõ ex illa, sed ex odio. Difficultas igitur in eo posita est. An si quis ita crimẽ alterius illi obijciat, vt dolo & nocendi animo faciat teneatur rest. Videtur enim quòd teneatur. Tũ quia vt multi docẽt quos retuli suprà c. 2. etiam ex claris Theologis, qui aliquem à religione auertit animo nocẽdi tenetur restituere, cũ tamẽ sine illo animo nõ teneretur. Item vt c. 7. infrà ex multis alijs narrabimus inter quos plane videtur D. Th. Pal. & alij plures, qui aliquẽ impedit à cõsecutione beneficij animo nocendi, tenetur ad rest. idq; apertissimè decernitur in §. Denique Marcell. ff. de Aqu. plu. l. 1. Vbi si quis fodiẽs in suo fũdo vicini fontẽ auertit, tenetur actione de dolo, ait Iurisc̃õsultus, si animo nocẽdi fecit. Igitur à simili, qui alteri suũ dedec° ꝓponit, intẽtione iniuriãdi tenebitur actione iniuriarũ, & per cõsequẽs ad restit. etiãsi aliàs secluso illo malo animo nõ teneretur, vt dictũ est. Cui sane sentẽtiæ subscribit Adri. Quodl. 11. in 6. diff. Cyn. in l. Si nõ cõuitij. C. de Iniur. q. Oldral. consi. 53. Ludo. de Racio. consil. 99. Anchar. consil. 22. Panor. in c. Cum te, de Sent. & re iud. cuius etiam sentẽtiæ videtur Bar. in d. l. si non cõuitij. Cũ dicit hãc l. inueniss̃e vltra montanos ad firmãdã hanc sentẽtiã. Clarè si quidẽ videtur fũdari in ea l. quod si quis ꝓbare potest, se quid iniurioſum dixiss̃e sine conuitij consilio, seu animo fides veri illum à calũnia defendit, igitur à contrario sensu, si fides veri non defendit, quia probare non potest, an animo nocendi dixiss̃et, tenebitur actione iniuriarum. Vnde cùm Fabianus Rom. Pont. in c. Si quis iratus, secunda quæst. 3. scribens ad Hilarium Episcopum, sic dicat. *Si quis iratus crimen aliquod cuilibet temerè obiecerit conuitium non est pro accusatione habendum.* Vbi ait glos. *Sed habetur pro iniuria.* Idque maximè, si ex deliberatione conuitium locutus est. Vt patet 11. quæst. 1. c. si quis sacerdotem, & ff. de Iniur. l. Item apud. §. 1. Vbi annotatio Gregorianæ editionis explicat prædictam glossam intelligendam fore, quando ita obijcit conuitium, quod probare non potest, aut non vult. Quasi tum prẽsumatur non bono fine: sed iniuriandi feciss̃e. Quod apertè sensit Gaius Papa in Epist. vnica ipsius. *Si quis* (ait) *non probanda detulerit, idest,* (quæ non est probaturus: siuequia non potest, aut non vult) *authoritate huius sanctionis, vt damno pudoris, & existimationis dispendio discat sibi alienæ verecundiæ impune insidiari de cætero non licere.* Et ita seruare videtur communis praxis. Nam qui aliquid iniurioſum proximo dicit, punitur cùm prẽsumatur consilio contumeliæ feciss̃e: nisi contrarium probet. Denique si non excusat veritas dicti, cùm aliquem stultum appello aut Iudæum: multò minus excusabit, cùm crimen obijcio illius.

96 97 98 99

Verumtamen mihi planè videtur nullam fore restituendi obligationem: Si enim tale crimen iusta de causa reuelari poterat, licet peccet

peccet contra charitatem ob nocendi animum: tamen reuera non nocet. Sicut nec iudex reuera nocet condemnando, licet malo animo faciat. Et idem docuisse videtur Adrian. vbi suprà. Et planè sentit Cord. in d.concl.4. Quamobrem prædicta, ex iurisperitorum legumque sententia, locum habet ante sententiam. Fatemur enim quod obijciens crimen, si non probet se sine nocendi consilio, feciſſe puniendum fore actione iniuriarum. Actionem verò pœnalem nullus tenetur subire ante condemnationem. Illud videtur verum, quod si statim ac conuitiũ obiecit deferat & probet eum, veritas dicti excusabit à pœna iniuriarum, non quia verum dixit dumtaxat, sed quia præsumitur non animo nocendi feciſſe: sed bono fine, ac si à principio accusasset. Vnde meritò
100 docuit Adri. vbi suprà. Et Cyn. ab eo relatus. Quod qui libellum famosum edidit, si modo statim deferat, & probet, euader pœnam iniuriatoris. Licet aliqui contra senserint. Et ita videtur apertè decerni in l. vnica C. de Libellis famosis, cùm dicit, sufficere veritatem probare, & non requiriri, vt probet se ex rationabili causa libellum famosum sparsisse. Sed hæc cum ad iudiciale forum pertinent, non placet amplius discutere.

Octava dubitatio vtrum homo teneatur sustinere contumelias? Respond. primo non teneri, quando ex tali patientia parui penderetur à populo, vt in illustribus, & ingenuis suprà diximus, cùm de honoris defensione ageremus. Quamuis salutare esset consilium & Chri-
101 sti humilitati conformius, vnde cletici & religiosi eas tolerare tenentur, vt ibi diximus. Secundò non tenetur quando id esset necessarium ad reprimendam alterius audaciam. Tunc enim ob bonum ipsius iniuriantis fit. Est etiam velut genus fraternæ correptionis, iuxta illud Prouerb. 28. *Responde stulto iuxta stultitiam suam*, id est secundum quod eius stultitia meretur. Tertiò quando ex patientia mea aliorum profectus impediretur, vnde Greg. hom. 9. super Ezech. ait: *Hi quorum vita in exemplo imitationis est, debent si possunt detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationẽ non audiãt, qui poterãt, & ita in prauis moribus remanẽtes, bene viuere contẽnãt.* Sæpius enim patiẽtia nostra occasio esset peccati alterius, qui malitia sua ea abutitur, & tum melius est ob illorum bonum eos reprimere. Vnde est illud Ciceronis in Catilinam. *Quousque tandem abutère Catilina patientia nostra? ad quem finem sese effrenata iactabit audacia?*

102 Tandem dubita. est, vtrum teneamur contumelias remittere. Lege Cord. in sum. q. 58. qui docet. Primum teneri iniuriarum ad deponendum odium, ita vt non desideret, vel procuret, vel delectetur de malo proximi, animo vindictæ, quamuis hoc desiderare & procurare zelo iustitiæ, & auroritate & publica licitum sit. Secundò docet, quod non potest loquelam auferre, & signa dare inimicitiæ, vt cùm ei occurrit, toruis eum aspiciendo oculis, vel aliò iter faciendo, ne illi occurrat, & similia, quibus illi & cæteris significat, quod eũ odio habet. Ita Cord. ibi, & glos. in cap. Cum Adrianus. 64. dist. Panormit. in cap. Repellatur. de accusat. Vide eundem Cordub. quæst. 27. quæstionarij Ricard. in 3. d. 30.

3.d.30.artic.1.quæst.1.Thom.2.2.quæst.25.art.8. & 9. & quæst.34. art. 2.& 3.& ibi Caiet.& quæst.108.artic.1. & Sco.3.d.30. & ibi Dur. Ant. Florent.2.part.tit.2.cap.2.§.1. & tit.8.cap.3.§.2.Abul.Matth.5.quæst. 60.vsque ad 70.& 124.Gab.in can.lect.73.& 76. Sylvest.Charitas q. 6.& in aurea rosa q.impertinent Casu 65. Couar.2.Varia.c.10.nu.7. glos.in cap.Si quis contristatus.90.distinct.& 23.quæst.4.si illic:& c. Cum in lege quæst.5.cap.de occidendis, & 11.quæst.3.c. Inter verba. Ioseph. Angles in floribus 4.Senten.q.de Rest.honoris,conc.4.quod longè prosequi non est huius loci.

SECVNDA PARS DE lædente in fama.

FAMA detractione læditur. Est enim detractio,vt S. Thom.docet 2.2.quæst.73.artic.1.& doct.ex illo iniusta denigratio famæ per occulta verba.Ita Sylvest.verb.detractio.Adrian. Quodlib.11. in 1.supp. Cord.de detract.quæst.1.in princ. Pro intelligentia dicendorum notandum est, quòd detractio, & murmuratio, imo & susurratio idem sunt:quamuis susurratio,vt D.Thom.dicit quæst.74.speciale quid includit,scilicet intentionem lædendi amicitiam. Itaque cùm denigratur fama intentione seminandi discordiam inter aliquos susurratio dicitur,derisio etiam ad hoc reducitur.Differt enim solum ex intentione à prædictis. Fit enim ad erubescentiam in aliquo generandam. Igitur in conuitio seu contumelia honos lædi intenditur, in detractione seu murmuratione,fama,in susurratione,amicitia,in derisione erubescentia intenditur. Subsannatio verò, & illusio sunt idem secundum speciem cum derisione, & secundum finem, nisi quod derisio fit verbis, vel cachinno: subsannatio verò fit rugato naso, illusio autem fit factis. Hic ergo præcipuè de detractione, & murmuratione disputare intendimus,cætera latius Cord.vbi suprà. Secundò animaduertendum famam multipliciter lædi iniustè, sed præcipuè duobus modis. Primò imponendo falsum proximo. Secundò reuelando verum, sed occultum.Quando enim vel verum peccatum publicè augetur,& similiter quando peruertitur proximi intentio, & in malam partem confertur, quod sæpius fit, est etiam detractionis genus, sed ad primum modum reducitur, cum falsum imponitur, vt Sylvest. tangit ver. detractio in princ. Adde, quòd in vnoquoque genere prædicto infamandi,potest triplex modus cõtingere, scilicet aut sola intentione nocendi famam, cum tamen re ipsa nocumentum non sequatur, vel quia sciebant iam antea audientes,vel si non adhibent fidem detractori,vel si is,cui detrahitur, est in se infamis,vel ita vilis, vt nil perdet,&c. Et hæc ab aliquibus dicitur detractio formalis tantum, alia per oppositum dici solet detractio mẽtalis,quando scilicet sine intentione nocendi ex incuria,negligentia,loquacitate,&c.proximi fama læditur, qui detrahendi modus communior est in praxi,valdéque pernicios⁹us.Sane vtrumque

esse peccatum, & in re graui mortale nullus doctorum dubitauerit,
106 vt infra latiùs ostẽdemus, & in specie docet Caiet. in sum. ver. detract. Cord. q. illa 2. conc. 5. Syluest. detract. Armil. detractio. §. 4. Gerson alphabeto vigesimo nono litera E, & quidem de primo modo certissimum est. Cum peccatum præcipuè in voluntate consistat. Vnde sicut intentio furandi etiamsi re ipsa non perficias, est peccatum mortale in re graui, ita animus denigrandi famam proximi, quæ pretiosior est diuitiis, peccatum sit necesse est. De secundo etiam ex eo constat, quia quando ex meo actu proximus notabiliter læditur à peccato mortali excusari non potest, etiamsi directè non damnum intendat, siquidẽ interpretatiuè damnũ consentit. Qui enim causam damni dat, &c. ea tamen est differentia q̃ vt infra dicã, in primo casu restituendi obligatio nulla est, at in secundo existit. Tertiò animaduertendũ, contumeliam à detractione, specie differre, cũ longè distinctæ sint iniuriæ, & distin-
107 cta auferant bona. Vnde qui in alterũ profert contumelias animo infamandi, peccat duplici malitia specie distincta, & tenetur cõfiteri circunstantiã detractionis, vt Nauar. docet c. 18. num. 12. & Cord. q. illa 1. versi. Et nota. Honor enim & fama bona sunt specie differentia, vt ex dictis patet. Fama enim est bona opinio, & honor est reuerentia exhibita. Vnde sæpe homines bonæ famæ contumelijs affici solent, licet iniustè, qui quamuis honorem perdant ob talẽ iniuriã, sed non famam. Quare peccata specie distincta sunt. Et sanè quãdo ecõtra fit, vt quis occultè detrahat famã lædendo, cũ intentione dehonorandi, sine controuersia verissima est Nauar. sententia. Plurimã enim addit malitiam velle in faciem dehonestare, vltra ipsam occultam murmurationem.

Qvarto suppono, q̃ infamare Deũ aut sanctũ aliquem canonizatũ aut creaturã aliquã rationalem prout creatura est Dei, non tã est detractio, quàm blasphemia. Ita docet Nauar. 17. siue fiat animo de-
108 trahendi eorum gloriæ, & famæ atq; honori, siue ad deridendum, vel iocandum. Verùm antequam aggredior dicere de infamante alium publica authoritate placet pauca præmittere de infamante seipsum.

Prima igitur dubitatio sit, vtrum infamare seipsum sit peccatum mortale. Et primo certum est, quòd si iusta & rationabili de causa fiat, non est peccatum mortale sed meritorium esse potest, vt cum quis cõfessori suo peccata manifestat, vel etiam extra cõfessionem ad capiendum cõsiliũ, siue à Theologo, siue ab aduocato, siue à medico, siue ab amico quocunque, denique si ad maiorem sui humilitatem & proximorum ædificationem faciat. Sic sanè fecit Aug. in lib. Confes. & Ansel. scripto sua peccata relinquens & cùm amissam virginitatẽ lamentabatur. Sic multi sancti viri nostro tempore ad maiorem sui spiritualem profectum, humilitatem & pœnitentiæ exemplum. Vnde in religionibus quibusdã sanctissimus seruatur vsus, vt religiosi cùm approbatione tamen superioris suos defectus tam culpæ, quàm naturæ pu-
109 blicè coram alijs & voluntariè referant. Sic fit, vt inania splendoris insignia, terrenámque ac vanam apud homines gloriã fortiter contemnant, tanto sapientiores ac beatiores effecti, quantò veriorem in oculis

Dei

Dei sui gloriam & Christi humilitatem magis sectantur. Sicut ecõtra elati homines leuitate, inaniter exultantes, ac temerè gestientes, tanto profecto, (vt gentilis quidam dixerit) sunt miseriores quanto sibi videntur esse beatiores. His igitur & similibus causis exceptis quæritur: An sit peccatum mortale seipsum infamare.

CAIETANVS in sum. verb. detract. & 2.2.q.73.art.2. etiamsi fiat metu tormentorum putat esse peccatum mortale & grauius, quàm alterum infamare. Per omnia enim idem iudicium esse existimat, ac de occidente se. Homo enim (ait ille) non est dominus famæ, sed non te- 110
netur eam conseruare propter Deum & commune bonum. Sicut nec est dominus vitæ & membrorum. Vnde sicut nullum tormentum excusat à vulneratione, & occisione sui, ita, &c. Ac per hoc si falsum sit, quod dicit, peccat duplici iniquitate. Primum ob infamationem sui. Secundò ob mendacium pernicioſum in iudicio. Adde, quod facit contra diuinum præceptum, quo præcipimur curam habere de bono nomine. Et ita colligit, quod tenetur Ecclesiæ cuius est membrum ad restitutionem suæ famæ. Opponitur enim ex hac parte sui infamatio, iustitiæ, quæ est ad alterum. Et eiusdem sentẽtiæ videtur Sylvest. verb. detract. q.3. Docet enim quod in extremo tenetur quis reuocare, quod de se falso testificatus est. Si ergo sibi famam restituere tenetur, peccasse illum sensit Sylvest. contra iustitiam commutatiuam. Et hæc vi- 111
detur fuisse eius sententia, licet obscurè satis loquatur. Et vt Nauarr. refert in sum. c.18.nu.18. eiusdem sententiæ est. Anto.3.p.tit.8.c.4.§.1. Hæc sententia tribuitur glos. in ca.1.15.q.5. Sed illa nihil de hac re habet. Eam tenet planè Pedraza in sum. præcepto.8.§.1. Armil. verb. detract. §.4. Maior, in 4.quæst.22.col.5. Panor. & Felin. in cap.1. de Test. cog. Ioan. Lup. in tract. de regno Nauar.3.par.§.2. & in repet. de Don. inter vir. & vxo. §.70.num.4. Palud. in 4.d.21.quæst.2.art.3.conclu.4. Soci. in rep. super cap. Ad audientiam de Homicid. Possumus probare hanc sententiam ex August. relato in cap. Non sunt audiendi 11. quæstione 3. *Dicunt coram Deo sufficere sibi conscientiam, existimationem hominum non solum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, cùm occidant animas aliorum siue blasphemantium viam Dei, quibus quasi turpis, quæ tamen casta est, displicet vita sanctorum, vel cum excusatione imitantium non quod vident, sed quod putant.* Vnde concludens, ait. *Nobis necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.* Peccatum ergo est contra iustitiam, vt Caiet. ait. Quia delinquit se infamans contra Ecclesiam, & Deum & rempùbl. quorum est sua fama. Et certè clarius idipsum mihi videtur docuisse Aug. lib.1. de Ciuit. Dei c.2. *Porro si falsi testimonij nõ minus reus est, qui de seipso falsum fatetur, quam si de proximo id faceret, &c. cum in eo præcepto quo falsum testimonium prohibetur aduersus proximum prohibeatur, quanto magis intelligendum est non licere seipsum occidere?*

CONTRARIAM tamen sententiam tenet Sot. lib.5. de Iust. q.10. artic.2. versic. *celeberrimum*, & lib.4. quæst.2. artic.3. & q.6. de tegendo secret. memb.1. conc.3. Nauar. c.18. num.28. Adria. in 4. quæst. de rest. famæ quæst.35. & Quodlib.11. pag.17. & videtur senten. D. Thom. 2.2.

quæst.73.art.4.ad primum.Couar.lib.2. Variar.resolut. cap.2.num.8. Cord.memb.4.de detract.q.3.conclus.14.dub.1.Versic. *Respondeo, secundum Adri.& dub.2.per quatuor puncta*,& latius memb.1.illius tract. quæst.3.conclus.3.Angles in 4.de restit.fam.dub.2.diffi.2. Hi inquam fatentur non esse genere suo peccatum mortale, sed prodigalitatem quandam, per omnia idem iudicantes de honore & fama, ac de diuitijs,& bonis fortunæ. Vnde sicut in aliquibus casibus diuitias prodigere est mortale,sic de fama propria censendum putant.Quorum quidem opinio simpliciter accepta,mihi magis probatur.Sed tamen,quoniam nonnulla sunt etiam apud hos doctores, quæ examinatione, & limitatione indigent,placet per puncta & conclusiones de more veritatem explicatius tradere.

114 PRIMO igitur asserimus,non esse illicitum, imo quandoque opus meritorium magnæque virtutis atque constantiæ proprios defectus tam culpæ, quàm naturæ ob rationabiles fines propalare,vti in principio huius difficultatis probatum est, quem finem habuisse videtur Ambros.si vera est de eo historia. Qua fertur fœminas in cubiculum inclusisse,vt illa infamia fugeret Episcopatum & hoc constat, tum ratione,tum exemplo clarissimorum virorum,nõ modo Christianorum, sed externorum qui inanem & popularem famam & gloriam celeriter neglexerunt, cúmque rectè facerent & sentirent, nihil de fama male, aut turpiter facti pertimescendum putabant, conscientiámque benefactorum maximam esse consolationem, & infamiæ & rerum incommodarum arbitrantes, omnia collecta ex inanissimis splendoris insignibus contemnenda,breuia,caduca,fugacia existimantes. Et hoc omnes fatentur.

SECVNDO putamus falsum docuisse Caietanum,& eos, qui sicut vitæ,ita & famæ arbitretur hominem dominum non esse.Cõstat enim sui homicidium, & mutilationem seu vulnerationem ita esse mala, vt
115 nulla priuata authoritate nisi Deo reuelante in se manus tales inijcere liceat,quod cùm omnes fatentur,tum potissimum præclarè,& copiosè prosequitur August.1. de Ciuit. Dei à cap.17. at seipsum infamare, etiamsi quod non feceris (secluso tamen mendacio) fecisse ostentes, fieri potest bono aliquo fine,vt suprà ostensum est.Magis ergo domini sumus famæ,quàm vitæ.Item se occidi permittere,cùm facilè vitari posset,illicitum est,vt suprà ostendimus, at famæ bonique nominis iacturam perferre libenter,etiam si pro te respondere possis, non modò non est illicitum, sed altissimum virtutis opus, exemplo eius, qui *cùm malediceretur,non maledicebat*, qui cum falsa testimonia iniquissima audiret,nihil respondebat,vt literis Euangelicis traditur.Et vt Isaias ait.
116 *Tanquam ouis coram tondente se obmutuit*. Vnde & perfectionis opus à sapientibus (sapientia,inquam, Christi) iudicatum est nolle se defendere, & excusare, cùm possent suam declarare innocentiam, & virtutem,quod videtur probare Paudum dicit: *non vos defendentes,sed date locum iræ.* Quare vituperatione dignos putamus nonnullos Christianos qui gentilitate magis,quàm Christi amore ac cognitione (cogni-

tione

tione inquam practica) grauiter reprehendunt, imo irrident religiosos viros aliósque Christi humilitatis amatores, eo quod docent melius esse, & sanctius se non excusare, & defendere, cùm possint, dicentes brutis esse similes, non hominibus, rationéque vtentibus, quos oportet rationem reddere sui, suorúmque factorum. Hæc inquam sapientia est huius mundi, quæ stultitia est apud Deum. Etsi enim fateamur libenter, quandoque opus esse pro se respondere, ac suam innocentiam 117
manifestare, cùm necessitatis tempus instat, vel scandalum ex taciturnitate imminet, vel damnum notabile sibi, vel tertio: tamen cùm solum illius bonæ existimationis apud homines iactura timetur, sanctissimum est religionis opus Christi exemplum sanctorúmque virorum sequendo, virtutes atque innocentiam cõtegere: vitia detegere. Quod gentiles ipsi lumine tantum rationis ducti obseruabant, ne nimis insolescerent, inanique bonorum factorum lætitia efferentur. Igitur in hominis potestate est honoris, & famæ iacturam facere, magis quàm vitæ. Cuius certè iacturam voluntatiam, nisi violentia illata pati non licet. Vnde sanctissimum est illud consilium, quod in religionibus quibusdam habetur. Quod quemadmodum mundani homines, quæ mundi sunt sunt, diligunt, sequuntur, & quærunt magna cum diligentia, honores, scilicet, famam, magni nominis existimationẽ in terra, &c. sic qui procedunt in Spiritu, & serio Christum dominũ sequuntur, amẽt, 118
& ardenter exoptent, quæ ijs omnino contraria sunt, &c. Præterea id ostenditur illa ratione D. Thom. supra à me allata, qua probat hominem non esse propriæ vitæ dominum 2.2.q.64.artic.5. ad 3. *Quia* (inquit) *homo constituitur sui ipsius dominus per liberum arbitrium, & ideo licitè potest homo de seipso disponere quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur, sed transitus de hac vita ad aliam non subiacet arbitrio hominis, sed potestati diuinæ.* Cùm igitur honor & fama eorum sint, quæ ad hanc vitam pertinent, sicut bona fortũnæ, sequitur, &c. Vnde ipse D. Thom. quæst. 73. artic. 4. ad primum inquit. *Sui arbitrij est detrimentum famæ pati*, &c. Adde, quòd honor & fama sunt hominis propria bona. Quippe quæ proprio labore, vel industria parta, & aucta, sicut externa bona. Est ergo sui arbitrij illa impendere, 119
nec vlli iniuriam in hoc facit. Aliter probat Sot. hanc conclusionem lib. 4. q. 2. art. 3. post 3. concl. & q. 10. cit. *Quia* (inquit) *tãta vis pecuniæ esset, vt æquaret, & superaret valorẽ famæ. Quia ad humanos vsus plusquam fama, tanta pecunia valeret: sed homo est pecuniæ dominus, ergo*, &c. Vetùm falsum supponit hæc ratio. Vt enim infra probabimus, fama nullo pretio æstimari potest, etiamsi leuis sit. Alioqui similiter probaretur hominem etiam se mutilare posse. Nam ad humanos vsus magis valeret magna quantitas auri, quàm membrum. Liceret ergo sicut pecuniam, ita membrum abscindere.

Ex hac igitur conclusione sequitur non esse peccatum contra iustitiam etiam veniale, sed tantum contra aliam virtutem esse posse, seipsum infamare. Nulli enim facit iniuriam. Non sibi. Ipse enim voluntariè amittit, sicut suprà de occidente se, dixi. Non reipublicæ. Quãdo

120 dominus est propriæ famæ. Vnde licet mortaliter peccaret, vt infrà dicemus, famam perdendo, quæ alijs erat necessaria: tamen ad restitutionem non tenetur. Cùm non inferatur tale damnum ex transgressione iustitiæ, sed tantum charitatis. Et hæc est germana ratio, cur homo se infamãs, nec sibi, nec alteri quicquam restituere tenetur. Quod infrà latius explicabimus.

TERTIO igitur putamus, quòd si sui infamatio fiat, sine rationabili causa, erit peccatum genere suo tantum veniale, sicut mendacium, seu verbum otiosum, seu prodigalitas bonorum fortunæ, & hoc omnes fatentur. Cuius ratio est clara. Quia si bona exteriora perperam expendere vitium est prodigalitatis. Multò magis bonum nomen & famam, quæ pretiosiora sunt omnibus diuitijs. Dixi *genere suo*. Quia ex circunstantia posset esse mortale, vt infrà dicemus. Qui verò sint casus, ac circunstantiæ, in quibus est peccarum mortale, docent prædicti autores. Primum ait Sotus, si enorme sit & insigne crimen, quod de se verè, vel falso pronunciat, vr se esse hæreticum, vel proditorem boni communis, &c. Ira docet in d. artic. 3. concluf. 3. & lib. 4. quæst. 2. & 10.
121 citat. & Couar. num. illo 8. quod illi non probant. Cæterùm mihi ista limitatio sine ratione dicta videtur. Quid enim refert peccatum esse grauius, si ipse dominus est propriæ famæ, & eius sustinere iacturam vult ipse, vt ob id mortale crimen admittere dicamus? Nec etiam facile erit assignare, quæ sint ista grauissima peccata, quæ quis de se confitendo mortaliter peccet. Qua ratione enim de hæresi dicitur, dici etiam potest de blasphemia, de peccato nefando, &c. Et ita in paucis materijs sua, nostráque sententia vera esset. Et scrupulos hæc sententia multos inijceret. Tum verò ego veram putarem hanc Soti sententiam, cùm aliquis ita perperam, & sine causa talia de se crimina dicit, quod in eis gloriatur, ac se se iactat. Iam enim duplici iniquitate pec-
122 caret. Et quia illa sibi placent. Et quia scandalizat audientes, qui in eo affectu eum persistere intelligunt. Vnde iuuenes, & alij. Qui talia à se crimina perpetrata narrant, grauiter sunt à confessarijs obiurgandi. Nam multipliciter eos peccare existimo: tum, quia se infamant, quod omnium minimum est: tum, quia de peccato commisso gloriantur, ac si eis placeat: tum, quia alijs exemplo suo, scandalo sunt, & ruinæ spirituali: tum tandem, quod omnium pessimum est, quia complices produnt, præcipuè si fœminæ bonæ famæ sint. Extra hos ergo casus siue magnum, siue paruum sit delictum, non putarem esse mortale seipsum infamare.

SECVNDO ait Sot. erit mortale peccatum, & quod plus est contra iustitiam, quando esset publica persona, cuius fama alijs est obligata.
123 Et idem sentire video D. Thom. quæst. illa 73. artic. 4. ad primum, dum dicit posse hominem pro libito suæ famæ detrimentum facere, nisi vergat in periculum aliorum. Et idem sentit Nauar. numero 28. Sed oportet iudicio meo, hæc magis declarare. Fama enim alicuius alijs necessaria esse potest, vt ex August. supra diximus, aut obligata, vt Sot. docet. Primùm ob animam aliorum, ne scãdalizati malo exemplo peccent,

peccent, vt si prælatus, vel alius pro iusto habitus hæresim, vel alia turpissima de seipso detegat, quod occasio esse potest, vt alij talia admittant, vel certè murmurationis, & cuiusdam notabilis contristationis causa esse potest in alijs. Et tum verum puto quod ab his doctoribus dicitur, esse scilicet mortale peccatum, non tam ratione suæ iacturæ ex fama deperdita, quàm ob damnum aliorum spirituale. Sed tunc non peccat contra iustitiam, quicquid Sot. dicat. Cùm nullius damni prætio æstimabilis in proximo causa efficax sit. Secundò potest esse necessaria bona fama propter bonum temporale aliorum, vt cùm quis in 124
gubernatione existens, vel ad eam proximus, detegit sua aliqua peccata, ob quæ se ineptum facit, vel ad obtinendum officium, vel ad retinendum obtentum, & administrandum, ob quod filij, vel alij, quibus eius opera erat necessaria, damnificantur. In quo etiam casu putamus cum Nauar. & alijs peccare mortaliter, sed non cõmittere iniustitiam, sicut neque in casu præcedenti. Licet enim damnorum temporalium causa sit, tamen non tenetur ex iustitia, sed ex charitate talia aliorum commoda procurare. Sicut enim si talia officia, cùm dignus esset, nollet administrare in detrimentum aliorum, quibus eius opera esset necessaria, non faceret vlli iniuriam, licet mortaliter peccaret cõtra charitatem. Non enim ex officio, vel lege iustitiæ talia officia seu personatus quærere, vel retinere tenetur: ita neq; cùm se voluntariè ineptum reddit. Aliàs teneretur ad restitutionem talium damnorum illis perso- 125
nis, quæ posteà eius opera carét, quod certè nemo cordatus dicat. Non igitur peccat contra iustitiam quicunque se infamat, etiam in aliorum detrimentum. Imo si quis esset debitor, verbi graria, mille aureorum, sciénsque se fore soluendo, si officium aliquod admittat, quod tamen foret amissurum, si se infamet, quo fiet, vt non possit soluere, non putarem mortaliter peccare peccato iniustitiæ se infamãdo ob damnum alteri secutum, quod illi non imputatur. An autem debitor, qui renunciat legato, hæreditati vel donationi, quibus poterat soluere, peccet mortaliter infra cap. 5. disputatur.

TERTIVS casus Soti est, cum falsum de se crimen profert, cùm iuramento, & idem docet Nauar. & est planum. Cùm omne periurium etiam non pernicioſum sit peccatum mortale.

QVARTVS casus in quo est peccatum mortale ponitur à Nauar. nu. 28. Et c. inter verba concl. 6. corol. 44. & Couar. in d. nu. 8. & Sylvest. q. illa 3. Cùm talis infamatio vergit in damnum propriæ vitæ, vt si 126
detegat peccatum, vel sibi imponat, ob quod sua, vel aliorum damnatio ad mortem sequenda sit, aut membri mutilatio. Sed ista doctrina meo iudicio locum habet, cùm sine causa rationabili se prodit. Esset enim prodigalitas vitæ, quæ mortalis est. Si enim bono fine faceret, vt ob virtutem iustitiæ, quia scilicet vult in hoc mundo peccati pœnam sustinere, non est credendum esse peccatum, quod se iudici prodat, volens sponte delicti pœnas dare. Tum enim ob virtutem facit, quod licitum est & sanctum, & per consequens homicida sui censeri non debet: vel metu tormentorum etiam iniustorum, vt probat Cord. q. illa 3.

conc.

conc.14.dub.2.puncto 1. Si verò ob talem confessionem proprij peccati alterius mors esset sequenda, vera esset Nauarr. sententia. Tunc enim iniustè facerer, tum, quia alterum iniustè prodere et: tum ob ma-
127 lum alteri secutum, cui ipse non potest renunciare. Vnde dupliciter illum offendit, & famam auferendo, & vitam. Imo cùm propria tantum mors sequitur; sed non à iudice, sed à priuato inferenda, vt si dicat se violasse virginē cuius fratrē scit ei mortē illaturū. Tunc enim mortaliter peccaret crimen detegendo, tū ob peccatum alterius: tum ob iniustam sui necem, quam permittit, vt apertè idem Coua. censuit nu. 10.

QVINTVS casus est, cùm quis se infamat, ex cuius infamia alteri, etiam sequitur infamia, vt si religiosus crimen detegat, vel monialis, ex quo religioni vel monasterio notabilis infamia sequitur. Tunc enim peccatum est mortale, vt Nauarrus docet, & putarem, tunc peccare contra iustitiam. Quia fama sua non tam est sua, quàm religionis, cui
128 cedere non potest. Est enim ac si aliquem alium tertium, vel complicem infamaret, quòd planè contra iustitiā est. De quo infrà specialiter.

SEXTVM casum video apud Ioseph. Anglem vbi suprà, quando eius infamia redundat in detrimentum familiæ, scilicet suorum descendentium de quo infrà latius. Ex his sequitur, vt Nauar. & Sot. & Cord. dubitatio illa secunda tradidere, quòd infamans se verè aut falso ob metum tormentorum non peccat vllo modo. Sicut enim suprà ostendimus ob bonum finem licitum esse famam amittere, sic, &c. Mendacium tamen si adsit veniale peccatum erit. Sed ait Caiet. 2.2. quæst. 37. artic. 1. quòd homo ita est suus, vt etiam sit pars alterius, scilicet Ecclesiæ, & non potest cum iniuria alterius seipsum infamare. Sicut paulò ante de religioso dicebam. Et ita est mendacium perniciosum læsiuum proximi seu totius in magno bono. Verùm respondetur
129 esse diuersam rationem cuiusque fidelis respectu totius Ecclesiæ: & religiosi respectu particularis communitatis. Nam in Ecclesia scimus esse bonos & malos, & ita non infamatur Ecclesia, nec eius dignitas læditur, nec ei opus est restitutione ob alicuius membri infamationem, at in speciali religione, in qua perfectio profitetur, magna est læsio, & damnum, si aliquod membrum infamatur de crimine, vt constat. Aliàs ex opinione Caiet. apertè sequeretur, quod lædens famam proximi teneretur adhuc illo condonante Ecclesiæ satisfacere, quod nemo cordatus dicet.

AN autem teneatur ferre tormenta, ne alios infamet, maior dubit. est. Et certum esse videtur, quod si falsò eos infamat mortaliter peccat. Mendacium enim pernicioſum est, & damnificatio innocentis, quod ob meum commodum facere non possum. Si autem verum sit
130 crimen, docet Sot. artic. illo 3. q. 10. licitè posse illum prodere, etiamsi sub sigillo secreti acceperit, nisi sit sacramentale. Quia non tenetur cum tanto dispendio alterius famam & vitam seruare: nisi reuelatio secreta esset contra regem, vel rempublicam, vel si esset priuati hominis: tamen per iniuriam tale secretum extorsit. Atque idem sensit Cordub. quæst. illa 3. conclus. 14. dub. 2. puncto 1. Damnum enim aliorum

ait

ait Cordub.per accidens est,cùm ego vtor iure meo, vt me à corporali meo damno seruem indemnem, quod verum putat Corduba, etiam si peccaret se infamando. Non enim esset peccatum iniustitiæ,nec ad restitutionem obligans famæ aliorum,pro quo refert l.19.tit.32.partita 3. Sed mihi videtur in quocunque casu non peccare mortaliter, si sit extra cõfessionem.Nullum enim reuera damnum infert,nec in fama,nec in vita. Talis enim confessio cruciatibus extorta nullius est momenti, 131
nec valida. Ob quam rationem Sot.ipse in d.ar.3. fatetur non peccare metu tormentorum infamantẽ,etiamsi alterius crimen morte sit dignũ. Imo sunt,qui doceant non peccare mortaliter eũ,qui in tormentis aliũ falsò infamat ob dictam rationẽ. Quod expressè docet Syl.verb. detract.q.illa 3.Talis enim (inquit,confessio non infamat efficaciter, nec valet.Vnde in c.Si quando 16.q.6.ait Alex.Pap.*Omnis cõfessio,quæ fit ex necessitate,fides non est*.Et statim:*Pessimum est de suspicione aut extorta confessione quenquã iudicare*.Peccaret tamen mortaliter,postea ratificãdo extra torméta id per quod alius esset danificãdus, & teneretur retractare, vt ipse Syl.docet.Sed ait Caier.quod licet talis confessio iure sit nulla, & ita non adfert infamiã iuris, bene tamen, ait Caiet.infert infamiam moris.Quia licet non sit valida ad infamandũ in foro iudiciali,est tamẽ valida in foro conscientiæ.Quia est actus mixtus ex volũtario,& inuolũtario,qui est simpliciter volũtarius.Sed hoc nihil refert.Quia si præ- 132
sumitur coacta à iudice,multò magis à quocũque alio,& per cõsequẽs non veritate,sed metu tormentorum extorta præsumitur à quocunque.

Sed maior dubitatio est, si confiteretur propriũ,vel alienum delictum ad minas iudicis de tormento ei inferendo.Syl.vbi suprà ex Angel.sentẽtia docet,quòd dicta de alio tenetur retractare,etiamsi timeat tormenta:dicta verò de se non tenetur,cùm mortem tormento præeligat.Quod ipse verum putat si speret retractaturum ante mortem.Sot. detegend. secret.memb.3.q. final. col.10.concluſ.pen. quem refert, & secutus est olim Nauarr. putat simpliciter non peccare.At ipse Nauarr. sibi iam eam sententiam non placere docet vbi suprà.Primùm,quia dat causam propriæ mortis,vel alienæ: quod nemini licet,tum quia non debet credere iudicis voluntatem ita esse firmatam:licet verbis iratis eam explicet.Interdum enim iudices fingere solent.

Mihi videtur primum,quod non licet ita celeriter confiteri,vt nõ 133
speret certissima, & proxima signa veræ volunratis iudicis in quo bene docet Nauarr. Secundò si expetessa signa, imo & ficta appareant, puta quia iam est ligatus,&c.iã diximus non peccare mortaliter,etiamsi falsum crimen sibi imponet.Et ita docuit Sot.loco citato,& Syl.vbi suprà Ledesma 24. q.18.art.2.fol.156.col.1. Cordub.concluſ. illa 14. dub.2. puncto 2.Angel.detract.§.6.Adrian. Quodlib.11.difficult.3. Limitatio verò Syl.vbi suprà, nullius est momenti. Fundatur enim in opinione Caiet.quod homo nõ est propriæ famæ dominus,& ideo pro eius sent. suprà eũ retulimus quæ tamen iã est impugnata:Neq, argumentũ Nauar.contra hoc facit.Quia,vt probatũ est,licitũ est confiteri delictũ dignum morte corã iudice ob finẽ bonũ, scilicet patiendi pœnã propter

134 peccatũ in hoc mundo propter Deũ,& ad aliorũ exemplũ,vel ad euadenda tormenta. Si verò de alio dicat delictum falso, non licet,vt suprà ostendi. Licet si iã torqueri cœpisset,nõ peccaret mortaliter,vt dicebã. Si verè,potest quidẽ,vt probatũ est,cũ de existente in tormẽtis dicebã.

Ex quibus sequitur cũ, qui de se falsum dixit testimoniũ,nõ teneri retractare in extremo,quidquid dicat Syl.verbo detract.q.illa 3.Fel.de Test.cog.c.1.Soci.in rep.super c.Ad audientiam.de Homic. & Anto.2. par.tit.2.cap.2.§.3. quos refert Syl. quoque sequitur Corduba illo 2. puncto 2.Ratione enim infamiæ propriæ non tenetur,vt dictum est,ratione autem vitæ propriæ tenebitur certè. Quia iniustè mortis causa sibi existit. Quamuis,si nihil profectutum putat,nescio cur teneatur,cùm tunc etus taciturnitas non possit dici causa mortis, vt latiùs dicemus c. 6.Cùm de causis damnorũ loquemur. Si verò alij sint infamati ob eius dictum,iam explicauimus,quòd si falsum dixit in tormentis non tenetur,nedum si dixit verum. Quia talis confessio est nulla. Si verò extra
135 tormenta,vel ante sine probabilitate de firma volũtate iudicis, vel post ratificando, siue falsum, siue verum dicat, mortaliter peccat, modò sit omnino occultum aliorum crimen,vt dictum est.

Ad rationes ergo Caiet.iam satis est respõsum. Ad illud Prouer. *Curam habe de bono nomine.* Respondet Sot.sensum esse, quod nihil faciat vitiosum & contra virtutem,vt sic habeat bonum nomen. Secundò dicimus,habendam esse curam,quia peccatum est prodigalitatis, nihil de bono nomine curare. Adde tertiò, quòd in dictis casibus suprà relatis est mortale peccatum, & ob id fatemur hominẽ teneri curare de bona fama & nomine. Et sic intelligitur Aug. vt in d.c.ex eius verbis citatis, planè ostenditur. Vnde concludit vitam nobis esse necessariam, famam verò proximis. Et propterea suprà diximus esse peccatum mortale. Et idem Respon.ad c.20.lib.de Ciuit. Dei, vt dictum est. Ex his colligitur famæ propriæ restitutionem posse condonari de quo latius infrà.

Secvnda difficultas. Vtrũ ad præceptũ iudicis teneatur reus ad-
136 uersus seipsum testimoniũ dicere,quando crimẽ est occultũ? Omnes doctores fatentur,si crimẽ est omnino occultũ,puta quia de illo nõ est infamia,aut indicia cõpetentia, aut clamorosa insinuatio,aut denique semiplena probatio,non teneri reũ etiã sub iuramento seipsum prodere. Imò nec quisquã alius testis in iudiciũ vocatus. Vt apertè constat ex c. Qualiter & quando,de Accusa. & apertiùs in cap. Cùm oporteat,& c. Inquisitionis,§.Tertiæ,eod.tit. Et ratio ipsa probat. Nam cùm talia crimina sint occulta,nec subiecta sunt,nec vllo pacto pertinent ad iudiciũ hominũ. Iuxta illud *nolite ante tẽpus iudicare, quousque veniat dominus,qui manifestabit abscondita tenebrarum.* Specialiter autem quando iuramentum interuenit docuerunt Henric.Syl.Ang.& Greg.Lop.vt infrà,& ad id est tex. in cap. Si omnia,& c.Ex merito 6.q.1. idque latiùs probabi-
137 mus infrà. Quæstio ergo procedit,quãdo est aliqua probabilitas ex quatuor prædictis,scilicet infamia,indicia,clamorosa insinuatio,semiplena probatio. Etsi vt infrà dicã clamorosa insinuatio, & infamia idẽ sunt:

Prima sententia dicit reum negare posse tale delictum,si ex con-

fessio

fessione timeat pœnam temporalẽ, siue iudex inquirat ex mero officio, siue ad instantiam partis. Si tamen pœna imponenda (inquit hæc opinio) non sit temporalis, sed spiritualis, vt excommunicatio, tenetur sub peccato mortali, delictum confiteri. Hanc sententiam tenet Panorm. in c.2. de de Confess. col. penul. Sylvest. verb. Confessio delicti. q.1. Ang. eodem verb. & nu. Armil. q.8. Alcocer in sum. c.26. §. *el reo*. Naua. c. inter verb. corol. 64. nu. 732. & 746. vt Alcocer citat, & vt Cordu. citat conc. 6. corol. 65. num. 244. 225. 272. qui etiam refert glossam pro hac senten. in c.2. de Confess. in 6. Couar. citari solet pro hac sententia in practicis quæst. c.18. nu.7. Ratio huius sententiæ est: quia nullus tenetur seipsum condemnare, & contra seipsum arma ministrare. Non sic autem est de pœna spirituali, quæ non tam pœnæ, quàm medicinæ rationem habet. Et ita in illa non tam ius habet, quàm in temporali, se 138
quacunque via defendendi.

Nos hanc sententiam ita vniuersaliter acceptã falsam omnino putamus, & cõtra omniũ fere Theologorũ sensum. Quod enim reus in eo casu cælare non possit veritatem iuridicè interrogatus, docuit D. Tho. 1.2. q.69. in corp. Caiet. ibid. ad secundam rationẽ, Sotus de tegẽdo secreto, memb.2. q.2. & latius conc.7. q.1. & 2. & 5. lib. de Iust. q.6. art.2. conc.2. Cord. lib.1. q.q.43. dub.3. Nauar. c.25. sum. Lati. nu.53. citátque seipsum in d.c. inter verba num. 725. & reuera ita tenet, & nu.814. & nu.822. Couar. idem apertè tenet in pract. q.23. nu.5. Gabr. in 4. d.15. q. 6. art.2. conc.6. Rosell. verb. accusatus. §.1. Palud. in 4. dist.19. q.4. nu.7. Henric. Quodlib.1. quæst.33. ex Iuristis Greg. Lopez super par.7. tit.29. l.4. Archidia. §. Itẽ quod dicitur, 22. q.2. Bart. in l. Marcellus ff. de Actionibus rerum amotarum. Speculator tit. de Pœnitentibus §.7. versi. 19. 139
Roder. Sua. l.4. tit.12. *de las iuras*. lib.2. foro legum. Ant. Gom. tom.3. Varia. resol. c.12. nu.15. Bernar. Diaz in sua practic. criminal. cap.118. Bartol. Medin. in sum. lib.1. cap.14. num.35.

Et probatur hæc sententia hac vrgenti ratione. Quia subditus tenetur, parere in conscientia præcepto superioris iusto, sed iudex iustè ac legitimè, peccat, vt veritas sibi reueletur in hoc casu, ergo, &c. Omitto alias rationes parui momenti, quæ pro hac sentẽtia adducuntur. Hæc enim omnium efficacissima est. Maior autem huius rationis est certa: quia ille, qui iudici habenti ius ad interrogandum non vult respon- 140
dere peccat peccato inobedientiæ, vt constat, & iniustitiæ, cùm faciat ei iniuriam, & reipub. ius illorum violando. Minor verò quòd iudex iuridicè roget, certa etiam est. Quia vt elicitur, ex c. Qualiter & quando, 1. & 2. & ex cap. Super his, & cum delicti, & aliis multis, tit. de Accusationibus, iudex legitimè inquirit super delicta, de quibus reus infamia laborat, vel indiciis sufficientibus l. semiplena probatione imo in l. 4. tit.29. parti.7. id ita fieri præcipitur iudicibus, *el iuzgador deue le fazer iurar, que diga la verdad, &c.* Et in cap. illo qualiter, & quando 2. ita præcipitur, & in multis c. tit. de Purga. cano. petitur iuramentum ob infamiam subortam, aliàs puniuntur. Licet ergo, imo tenentur inquisitionem facere. Atque idem habetur in c.1. de Confess. Et ratio id apertè

ostendit. Si enim super his delictis iudex, nec procederet, nec rogaret, nec tormenta minaretur: sed liberum dimitteret infamatum, indicia-
141 tum, vel accusatum: magnum esset in repub. scandalum: imò & damnũ. Cùm hac confidentia omnes fierent malefactores, & breui resp. plena esset criminibus. Si ergo iuridicè procedit iudex, parere tenebitur reus.

ALIA verò ratio, quod scilicet, reus negando delictum mentitur, nulla est. Siquidem aliud est veritatem occultare verbis æquiuocis, aliud autem falsitatem dicere, vt cõstat. Tandem probatur hæc sentent. ex l. 4. tit. 29. part. 7. & l. 23. tit. 11. quæ approbantur in l. 11. legum Maioriti, quæ habentur in volumine pragm. ordinis iudiciarij. Item in d.c. Cùm dilect. dicitur, *quòd si iurauit, veritatem dicere tenetur*, & tamen, vt ibi constat tantum erat clamorosa insinuatio. Si autem negare posset, iuramentum non obligaret, sicut in occultis.

QVAMVIS autem hæc ita sint, piè tamen & probabiliter existimo, non vniuersaliter, vt prior dicebat opinio: sed in causa criminali, præcipuè capitis, posse reum in conscientia veritatem secluso mendacio, cõ-
142 tegere. Moueor ea ratione: quoniam in causa sanguinis, ob rei magnitudinem, de qua agitur, & naturalem ac vehementem inclinationem, quam natura hominibus dedit ad sui conseruationem, ipsa eadem natura tribuit summam ac liberrimam facultatem se tuendi. Hac enim causa licet aliena subripere, quæ secluso vitæ necessitate extrema, non liceret. Hac licet inimicum inuadentem occidere, quem aliàs non liceret. Imò, vt multis videtur etiam innocentem, vt suam vitam quis saluet, quam aliter saluare non potest, nisi hominem occidendo. Hac eadem ratione licet seruo fugere à domino, vt ex mente Soti, Couarru. & cuiusdam legis, partita infrà probabo cap. 5. & id ob summum ius vitandæ seruitutis, quæ est mors ciuilis, licet aliquibus hoc ipsum videatur secus. Multò igitur magis natura tribuit ius & facultatem tacendi veritatem, quæ probari non potest, vt suam quisque vitam sal-
143 uare possit. Moueor secundò, quoniam, vt habetur in l. 4. ff. de Testibus, consanguineus non potest cogi ad testificandum contra consanguineum, nec similiter, vt Couar. docet, quando magnum aliquod dispendium timet testis in seipso. Quis autem est magis consanguineus, quàm quisque sibi? Quodve maius dispendium, quàm mortis? Neque valet, si dicas ibi sermonem esse de delictis occultis. Hac enim ratione, nullum esset illius legis beneficium. Cùm etiam extraneus non possit cogi ad testificandum de occultis. Quare aliquid speciale est in consanguineo, & in proprio crimine.

RATIO verò facta pro cõmuni, perfacilè soluitur, licet sit apparentissima. Fateor enim iudicè iuridicè ac legitimè interrogare, & præcipuè etiã sub iuramẽto veritatẽ sibi manifestari: cũ quo tamẽ verũ esse, reum licitè posse eam abscondere. Vterque enim iure suo vtitur. Iudex percon tando ob cõmune bonũ, reus cælando ob bonũ propriæ vitæ.
144 Neque mirari quispiam debet, quod detur istud veluti iustum bellum vtraque ex parte, secluſa adhuc ignorantia inuincibili. Siquidem cõstat licitum esse iudici condemnato ad mortem præcipere, vt è carcere non

fugia

fugiat, & tamen ipse parere non tenetur. Præterea damnato ad mortem in absentia iudex præcipere potest, vt compareat: qui tamé in cõscientia venire non tenetur. Et hæc propter maximum ius vitæ & naturæ conseruandæ. Vlteriùs, vt suprà dicebam seruus à domino fugere potest dum ipse non se vendidit, & latè alibi probaui: & tamen dominus iustè præcipit, ne aufugiat, & ad id cogere potest. Mirum ergo non est: sed verissimum, vbi agitur de capite, de membro, imo de graui dedecore, ius habere reum ad tantum damnum fugiendum, & declinandum, nulliqúe iniuriam facere suo iure vtentem veritatem reticendo.

RATIO verò inducta satis probat in causis ciuilibus, & pecuniarijs vel carceris, imo in criminalibus, vbi pœna sanguinis non timetur, & in spiritualibus iuxta omnium sententiam. Tunc enim propalare veritatem tenetur, quidquid dicat prima opinio. Quæ per rationes & authoritates secundæ opinionis, ita vniuersaliter accepta, satis impugnata est. Cum enim natura in eo casu illud amplissimum ius non tribuat, peccat reuera non obediendo iusto præcepto iudicis, & iniuriam illi facit iuris executionem impediens. 145

NOTANDVM tamen quòd non placet Greg. Lopez sententia, quod sola publicitas, quæ sufficit ad torturam, sufficiat ad interrogandum. Vnde colligit, quod nisi sit semiplena probatio, vel indicia manifesta, non tenetur reus respondere in quacunque causa, etiamsi esset infamia, vel clamorosa insinuatio. Quia tunc crimen est occultum & improbabile, & ita iudex licitè non interrogat. Quia vt ex iuribus constat existente infamia, vel clamorosa insinuatione iudex licitè inquirit. Et ratio suprà facta id probat, ergo reus tenetur secluſa morte in nostra opinione. 146

SED obijcit Med. contra prædicta. Quia si ille negat, facit iniuriam iudici illum infamãdo, negãs veritatẽ. Quia plures erunt, qui suspicentur, iudicem iniustè illum ad mortem damnare, quæ infamia cessaret, si ipse veritatem declarasset. Sed iudicio meo leuis est ista ratio. Nam vel habet plenam probationem, cùm damnat ad mortem, vel non. Si non habet, sibi imputet, qui iustè condemnat, si infametur, & iniustus iudex habeatur. Alter enim vtitur iure suo: cùm antequam sit plenè probatum non possit iure illum pœna legis mulctare. Si autem habet plenam probationem iam docuimus teneri reum. Et nec tunc iniuriam facit iudici. Quia ex quo publicè est ac sufficienter conuictus, nulla iudicis iniusti suspicio esse potest. Vnde ratio non est ad rem. Et hæc de sui infamatione dicta sint, iam de lædente alterius famam agamus, & primo de infamante publica authoritate. 147

MVLTI sanè sunt, qui vt publicæ personæ ob bonum commune possunt alicuius famam iniustè lædere, vt sunt iudices malè inquirendo, denuntiatores, accusatores, testes. Et ideo ordine procedendo placet primum de iudice disputare. Et pro dicendorum intelligentia est animaduertendum ex doctorum sententia, triplicem esse modum procedẽdi in publicis iudicijs aduersus crimina. Nempe via inquisitionis,

cùm iudex ad nullius instantiam: sed ex officio procedit, vel ad prouinciam purgandam, vt sunt visitatores, vel ob criminis euidentiam iudex procedit, quæ si ad vindictam sit, & ob bonum commune, dicitur denunciatio iudicialis: si ad emendam, & ob priuatũ bonum, denuntiatio dicitur fraterna. Accusationis aũtem via est, quando ad instantiam partis iudex procedit, in qua denuntiator, accusator, seu actor dicitur. Quia promittit se, quod denuntiat, probaturum. Si enim nollet probare, solum simplex denuntiationis via dicenda est. Differunt præterea hæ viæ procedendi. Nam accusatio semper est inferioris apud superiorem: inquisitio econtra superioris, apud inferiores. Denuntiatio verò omnium est siue inferioris siue inferioris siue superioris, & id ex officio: Nam absolutè vnusquisque potest denuntiare, accusare, &c. 148

TERTIA igitur dubitatio sit vtrum de crimine omnino occulto possit iudex inquirere, an necessarium sit præcedere infamiam siue delicti, siue personæ? Et sanè primum omnium certum esse debet quod si crimen, & persona ost omnino occulta non licet iudici inquisitionem facere, sed oportet aliquam præcedere infamiam, qua iudex ad inquirendum moueatur. Sic enim docent omnes doctores, quos inferiùs citabimus. Estque aperta constitutio iuris, ac rationis. Sanè in cap. Cum oporteat de causa, sic dicitur. *Discretioni tuæ mandamus, quod nisi super prædictis criminibus famam illius lasam esse noueritis, ad inquisitionẽ minime procedatis.* Et in c. Qualiter & quando, eodem tit. *Formam* (inquit) *iuramenti in inquisitione faciendam in hoc negotio, & similibus volumus obseruari, vt scilicet iurent testes de ijs, quæ fiunt vel credunt, exceptis occultis criminibus,* &c. Et in cap. Inquisitionis eodem §. Tertiæ dubit. *Adhæc* (inquit Rom. Pont.) *respondemus. Nullum esse pro crimine super quo aliqua non laborat infamia, seu clamosa insinuatio præcesserit,* &c. Quin depositiones contra eum recipi non debent, cùm inquisitio, fieri debeat solum modo super illis de quibus clamores aliqui præcesserunt. Verùm omnium apertissimè, in c. Qualiter el. 2. eodem tit. idem Innocent. 3. hanc veritatem è naturali, diuinóque iure ducens sic scribit. *Qualiter & quando debeat prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus, ex authoritatibus veteris, & noui testamenti colligitur euidenter. Legitur enim &c. & infrà, ex quibus authoritatibus manifestè probatur, quod non solum cùm subditus, verum etiam cùm prælatus excedit, si per clamorem & famam ad aures superiores peruenerit, &c.* 149 150

SED iustè rogabis, quid sit hæc fama, & quanta sit futura, vt ritè procedatur ad inquirendum? Aliqui putant duorum aut trium testimonium sufficere, maximè cùm iuramento rem attestantur. Verum fallũtur isti, iudicio meo. Fama enim vt suprà diximus non paucorum, sed multorum diuulgatione & locutione colligitur. Non enim ex eo quod duo aut tres meum crimen nouerint secluſa accusatione, & denunciatione ad instãtiam partis (modo enim via agimus inquisitionis) aliquem infamãt. Et est aperta decisio prædicti c. Inquisitionis. Vbi sic scribitur, *tertia dubitationis articulus continebat. Vtrum cum duo vel plures iurati affirmant aliquem, crimen commisisse, de quo aliqua infamia nõ laborat,* &c. Vides 151

&c. Vides quemadmodum Pontif. duorum, vel plurium testimonium, etiam cum iuramento non putat infamiã. Vnde in responsio. dicit, vt suprà retuli, eas depositiones recipi non debere &c. Cum inquisitio fieri debeat solum modo, &c. Videant igitur iudices, an hunc iuris ordinem, & documentum seruent. Non ergo est certus numerus testium, vt benè Sotus animaduertit, sufficiens ad infamiam: sed maior pars, vel populi, vel parrochiæ, vel certè viciniæ. Hoc enim nomen rumor seu fama significat, vt suprà dictum est. Debet autem ista fama seu rumor à probis, & non suspectis hominibus diuulgari. Aliàs non excusabitur iudex procedendo, vt dicitur in d. §. 3. dubitationis. Sed apertius in d. c. Qualiter el. 2. Non quidem à maleuolis, & maledicis: sed à prouidis, & honestis, nec semel tantum: sed sæpè, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat. 152

D VO autem video à nonnullis dici, quæ omnino non probo. Docet enim Nauar. in c. inter verb. corol. 63. num. 214. discrimen esse inter famam & clamosam insinuationem. Famam enim putat eam esse, quæ in iudicio sufficientibus testibus est probata. Clamosam insinuationem esse crebram famam extra iudicium. Ego enim pro eodẽ video vtrumque nomen vsurpari à prædictis iuribus. Nam etiam diffamatio extra iudicium est, & non solùm in iudicio. Et præterea vix tandem explicari poterit, quis sit ille numerus testium in iudicio ad infamiam sufficiens. Denique si iudex non potest præcedere, nisi præcedẽte fama delicti, igitur ante iudicium famam existere necesse est. Vnde in d. §. 3. dubit. planè pro eodem vsurpatur vtrumque in illo verbo. Ad hæc respondemus. Et in d. cap. Qualiter, el. 2. non semel ait, sed sæpè, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat. Vnde glos. in neutro loco distinxit quidquam inter hæc, ita sensit apertè Cord. de tegendo secreto, membr. 2. q. 6. dub. 3. Alterũ est, quod Ang. docet verb. Inquisitio, quòd ista fama, vel clamor debet deferri ad iudicem pro tribunali sedentem. Alioqui non valere, nec iustificari inquisitionem. Id enim non probo, vt benè Syl. adnotauit. Cùm nullo iure fundetur: nec rectè gubernationi, & necessariæ reip. delictorum punitio conueniat. Supposito igitur necessariam esse infamiam ad inquirendam delicta; restat secundo loco disputare. An satis sit infamia delicti, an etiam personæ requiratur. 153

SIT igitur tertia dub. vtrum de crimine occulto de quo fama non præcessit possit iudex inquirere? In hac quæstione prima opinio est quorundam, qui dicunt, quod iudex potest inquirere absolutè, respondentis tamen intererit solũ manifestare infamatũ, vel indiciatum. Mihi non placet omnino hæc sententia. Quia licet id locum habere possit, cũ testis est perit[9], tamẽ cùm est ignarus iuris, vt magis cõmuniter accidit, datur manifesta occasio detegendi peccatorẽ occultũ: quod est iniustum, vt ipsi fatentur, & infrà probabimus. Si tamen vt Nauar. adnotauit in capite inter verba, conclusione sexta, corollar. 67. numer. 336. daretur locus consulendi peritum virum, vel confessarium, vel ipse iudex instrueret, se de infamatis in crimine, vel indiciatis interrogare, non de occultis, sic vera esset dicta sententia, sed cõmuniter 154

nec talis

nec talis instructio adhibetur, nec locus datur consulendi, & ita idiotis hominibus, vel has iuris subtilitates nescientibus aperta datur occasio, & scandalum manifestandi iniustè occultum delinquentem, qui licet à peccato ob ignorantiam excusarentur, tamen indices neque à
155 peccato, & fortasse neque à dānorū illatorū restitutione essēt immunes.

QVARE secūdò sententia est aliorū quos refert Sot. 5. de Iust. quæst. 6. art. 2. & Cord. de tegend. secre. mēb. 2. quæst. 6. dub. 4. qui docent, quod iudex potest interrogare in communi quis fecerit, non tamen in particulari an Petrus fecerit. Hæc sententia est Sylu. verbo correptio, 8. Ratio Syl. est, quia solū præcessit infamia vagæ personæ, sed non huius, vel illius, & ita solū rogare poterit indeterminatè, quis fecerit, non tamen an hic vel ille fecerit: sine causa enim talis suspicio haberetur de Petro vel Paulo. Idem Cord. super Sot. q. 6. conclus. 1. dub. 4. Verum hæc sententia scitè reijcitur à Soto locis citatis. Quia vel iudex intendit scire peccatorem in communi, & sic respondere debet testis & hæc est inutilis inquisitio. Iam enim certum est aliquem commisisse delictum, si ergo vult in particulari personam deregi, iam ergo vult occultā omnino personā cognoscere, quod ipsi fatentur fieri nondebe-
156 re in particulari, cum nullus in particulari infamatus sit, vel indiciatus.

TERTIA ergo sententia est Soti locis citatis, Caiet. 2. 2. q. 69. ar. 1. & 2. Syl. vbi suprà, Armill. verbo accusatio §. 28. Panorm. Hostiens. & Innocent. in c. Bonæ memoriæ, de appellatio. Primò hi docent nullo modo licere talem inquisitionem facere super persona occulta. Et probatur hæc sententia. primò, quia in c. Qualiter & quando 2. & in c. Inquisitionis, & in c. Cum oporteat, de Accusationibus apertè videtur exigi infamia non solius criminis, sed personæ, imo vt Syl. ait, non dicitur crimen pub. ex eo quod cadauer videatur, vel domus cōbusta, vel spoliata, quia crimen est actus quo peccator fecit, quod non videtur. Solū enim videtur effectus secutus ex crimine. Si ergo prædicta iura strictè postulant ad iuridicam inquisitionē peccati & peccatoris infamiā, sequitur, quod etiāsi effectus sit notorius, nō potest procedi ad specialē inquisitionem. Secundò, quia si iuridica esset illa interrogatio, teneretur testis occultum peccatorem manifestare, & si forsan ipse esset, te-
157 neretur confiteri. Quia si iuridicè rogatur non potest veritatem negare, neque celare, quod sane cōtra omnia iura & rationem esse videtur.

QVARE quarta sententia tenet omnino oppositum, posse scilicet in eo casu fieri specialem inquisitionem occultæ personæ. Pro qua sententia citatur Palud. ab Armill. in 4. dist. 15. art. vlt. in sol. argumētorum. Cuius sententiæ, vt refert Caiet. & Sot. fuit D. Th. quando bachalaureus erat Parisijs. Iam habet Nauar. in c. inter verba, cōclusio. 6. corollario 49. numero 214. In quam sententiā refert Innoc. & Panorm. quos pro se retulit Armil. & alios Iuristas. Cord. in sum. q. 64. puncto 1. Gerson alphabet 34. litera Q. Angel. denunc. §. vltimo, & confessio. delicti. Arcualo de correp. fraterna, con. 6. prop. 7. Ioan Medina in sua lectura,
158 vt ait Cord. in d. quæst. 43. fol. 347. Hæc sententia probatur, triplici ratione, quia in notorijs nō est necessarius iuris ordo, vt habetur in c. Ad

nostram

nostram 3.de iureiurand. Si ergo crimen est notoriũ,&c. Secundò in c. 158
Quidã maligni 5.q.1.excõmunicauit Gregor.quendã,qui occultè libellũ infamatoriũ promulgauit,nisi se proderet,sufficit ergo euidentia facti. Et in c.Si sacerdos,de Offic.ord. Eugenius Papa decernit excõmunicandũ fore autorẽ damni etiã occultũ ad petitionem dãnificati:& est cõis praxis Ecclesię,quę vana videretur,si scies reuelare nõ teneretur.

HAEC sententia mihi magis placet, non ob rationes factas. Primæ enim responderi potest,esse verã quando notoria est persona cũ facto, at quando factũ est notoriũ,sed persona secreta,non est verũ,quod non sit seruandus iuris ordo. Secundæ responderi potest ad Pont.loco citato, ibi excõmunicationẽ latã esse à Greg.pro peccato præterito infamationis,nõ pro peccato inobedientiæ, quo nõ se prodebat,vel vt Sot.respondet,quod nõ excõmunicatur,nisi se manifestet. Sed si ad Eucharistiam accedat,antequã se prodat. Sed infrà vtraque solutio examinabitur. Tertię respon.falsum esse,quòd sit de iure humano.Potius enim videtur ius naturale & diuinũ,quod nõ procedatur ad inquisitionem sine 159
infamia,naturale quidem,quia lex naturalis est seruãdi secretum. Peccata enim occulta,aut peccatores occultos l. naturali & fraterno atque naturali amore renemur obtegere,cùm in cõmunitatis damnũ non vergunt,vt infrà dicam.Lex enim seruandi secretum, vt doctores docent, non solum obligat seruare secretũ nobis cõmissum,sed etiã peccata,seu peccatores occultos non reuelare. Tum etiam,quia potestas inquirendi in iudice est publica:ergo iure ipso naturali publicã requirit notitiam criminis seu criminosi, cùm naturaliter sint exẽpta ab humano iudicio prædicta crimina:Item quia contra ius naturale est, vt idẽ sit accusator & iudex,ergo necesse est,vt præcedat infamia,quæ locũ habet accusatoris.Quæ ratio in eo cap. Assignatur,cum dicitur,*Non quod idem sit accusator & iudex,sed quod fama deferente*,&c. Quod etiam sit de iure diuino,deducitur ex citatis cap.vbi Pont. ex diuinis præceptis id colligunt. Sic enim ait Innoc.3.cap. Qualiter & quando citato. *Qualiter & quando* 160
debeat prælatus procedere ad inquirendum ex auctoritatibus vet.& nouꝰ Test. euidenter colligitur,ex quibus canonica processerunt sanctiones. Legitur enim in Euangelio,quod villicus ille.&c. Secũdo id probatur Matth.18.*Si peccauerit*,&c. Nec valet dicere,quod ibi est sermo,quando proceditur fraternè ad emendam.Nã multò strictius obseruari debet quando ad pœnam proceditur Cùm charitatis vinculum,in quo illud præceptum nititur magis obliget, vbi maius damnum fratri timetur, quod absque scandalo,& maioti damno vitari potest.

RATIO ergo, quæ me in hanc sententiam & morem iudicum saluandum impellit est. Quia,quãuis sit lex naturalis & diuina:ramen non est primi ordinis,vt est non mentiri,& Deũ diligere,&c. Hæc enim nec interpretationẽ,nec dispensationẽ recipiunt:sed est secundi ordinis,ea- 161
rum,scilicet quæ interpretationẽ recipiũt. Sicut enim lex naturalis est, vt quis sua sponte non se exponat periculo propriæ vitæ:& tamen licet pro bono cõmuni, & patria liberãda se morti offerre:quia ius illud naturale de vita conseruãda epicheiã recipit ob aliud naturale ius illo for-

tius de bono cõmuni conseruando: sic, &c. Ita quòd licet sit naturalis lex celãdi occultũ peccatorem, licet in aliquo casu reuelare, seu inquirere de illo ad vitanda maiora mala. Si enim publica scelera sic relinquerentur, sequerẽtur, duo maxima mala. Tũ, quòd daretur scandalũ in populo, quòd impunita, & nõ inquisita manerent crimina. Tũ, & breui respub. plena esset malefactoribus, nullúsq; securus viueret. Ob maius ergo malũ vitãdũ interpretatur lex naturalis de celãdo peccatore, sicut
162 etiã iura disponũt in crimine læsæ maiestatis, & similibus, inquisitionẽ fieri nulla præcedẽte infamia ob maius malũ vitandũ, & plura id genus.

Et quidem hæc cõclusio & ratio videtur aperta in l. 1. ti. 17. par. 3. vbi postquã dixerat de generali inquisitione *que maguer non se querelle nadie, puede el rey fazer pesquisa, maguer ende non aya mala fama, para parar mejor iusticia, y castigar los malefactores, &c.* subdit de particulari inquisitione, dicens: *la segunda manera de perquisa es sobre fechos de algunos, que no saben quienlos fizo, &c.* Sed in l. 3. clarius loquẽs dicit: *si fuesse vn ome muerto, y no supiessen quien lo matara, quier sea fecho de dia, quier de noche: porque vienen muchos males dello, y grandes dãnos deuen ser las personas pesquisadas, solo que no sea fecha de algunas personas ciertas.* Vbi adnotat Gre. Lopez in hæc verba. Duo requirit hæc lex, & delictũ cõmittatur clã: & & non fiat inquisitio super certam personã. Sed generaliter sub verbo, quis fecit: non autẽ si Petrus fecit. Quod adnotauit Cord. vbi suprà, & apertè de-
163 cernitur in l. 6. ti. 1. li. 8. recõpil. *si la tal cosa fuere fecha quier de dia, quier de noche, quier en villa, quier en yermo, y ninguno pidiere querella al alcalde, el alcalde de su officio sape la verdad, por pesquisa, o por dõde mejor pudiere: porque razon es que los males y desaguisados, y malefactores no queden sin pena.*

Et ideo respon. ad can. citatos, quibus non sunt contrarię hæ leges. Nam illi prohibent, ne contra certam personam fiat inquisitio, vt videre est in c. Cùm oportet, & c. Inquisitionis, quod etiam lex illa tertiæ partitæ concedit. Vnde perperam Nauar. dicit cap. illa derogata esse per contrariam consuetudinem. Nam re vera consuetudo iudicum disquirendi malefactores, cùm facinus est manifestum non est contra illa iura aut leges, quin potius secundum ius naturæ, cuius declaratio videtur esse illa lex 3. part. non noua constitutio, quę reuera simul, & l. 5. recompil. id adnotarunt.

Tertio moueor in hanc sententiam ob cap. illud Quidã maligni,
164 citatum, vbi Greg. excõmunicationem tulit, nisi se proderet ille, qui publicũ libellũ emisit. Nam Caiet. solu. quã supra retuli, scilicet, quòd excõmunicatio lata fuit, non quia non se prodebat: sed ob peccatum præteritum emissionis libelli, non est vera. Quia, vt alio loco probaui pro præterito peccato non potest ferri excõmunicatio, de cuius ratione est peccatũ contumaciæ. Neque solutio Soti placet, quod ibi excõmunicatur solum, si accedat ad Eucharistiam antequam se prodat. Nã ibi reuera nisi se prodat priuatur Eucharistia. Dicitur enim, Si nõ exierit, nec publicè confessus fuerit, quisquis ille sit definimus vt sacramẽto dominici corporis & sanguinis sit priuatus. Ecce communione priuatur, nisi publicè confiteatur. Deinde verò planè excõmunicatur, si Eucharistiã

sumat

sumat antequam se prodat. Et reuera, ita tenet communis praxis nō solum secularium principum, sed Episcoporum qui meritò excommunicationes expediunt super personas occultas, cum factum est publicum. Et ita ex his dicendum est ob dicta iura, & rationem suprà assignatam licitè fieri huiusmodi inquisitiones. Tandem moueor, quia, vt infrà dicemus plures sunt casus, & communi sententia doctorum recepti, & iure expressi, in quibus licitum est sine infamia de delictis perscrutari, idque nulla alia ratione, nisi quia maius strictiúsque naturale ius alterum interpretatur, & ei præualet. Vnde Cord. limitans suam sententiam in d.q.43. dub.2.fol.349. docet fore intelligendam quando damnum ex futuro pendet, & non aliter, sicque intelligendum censet dictum c. Quidam maligni, & c. Si sacerdos, vbi suprà. 165

Ex his patet ad rationes Soti & Caietani. Primæ enim iam est responsum ad illa capita. Nam ibi non est sermo quando factum est publicum. Et secundò ibi prohibetur fieri inquisitio certæ personæ, si illa nullatenus est infamata, etiamsi crimen sit publicum: nō tamen, quòd non inquiratur quis fecit ob commune bonum scandali vitandi, & pacis reipu. Tenerentur tamen iudices, si quando commodè possent sine nota testes ignorantes instruere, vel locum consulendi peritum dare, vt suprà dicebam, quando intelligunt iniustè prodituros esse personam secretam, in quo, vt supra dixi & peccati, & restitutionis essent rei. Sed si id attentis omnibus circunstantiis fieri non possit absque aliqua nota populi tunc vt dixi rogare potest. Minus enim præponderat fama delinquentis, quàm commune bonum, quando aliter commune bonum saluari non potest. Maximè, cùm causa eiusdem peccatoris detrimentū patiatur, neque tamen damna imputabuntur iudici, qui iure vtitur suo, si non facit quod facere tenetur. Secundum argumentum, quod si iudica esset interrogatio teneretur testis, imo ipse reus se prodere, petit specialem dub. quæ iam sequitur. 166

Quarta ergo dubitatio sit vtrum in casu quo iudex iuridicè interrogat, quia factum est publicum teneatur testis, & ipse reus veritatem exponere. Quidam etsi nostram sententiam teneant, quòd ob cōmune bonum potest iudex inquirere de occulto peccatore, dicunt, quòd consequenter reus tenetur veritatem dicere. Quia iudici legitimè interroganti parendū est. Mihi sanè videtur, quòd in eo casu, nec testis, nec reus tenetur veritatē dicere, si est omnino occulta persona. Moueor ea ratione, quia in hoc casu iudex non habet licentiam inquirendi, quia iurisdictionem habeat super id, quod quæritur: cùm sit omnino occultum & exemptum à sua iurisdictione, sed solum procedit legitimè ob maiora mala vitanda, quæ sequerentur, si non inquireret, vt suprà dixi. Sed his malis sufficienter prouidetur per solam eius inquisitionem etiāsi persona non inueniatur, nec se prodat. Non ergo testis, aut reus tenetur occultum reuelare, cùm ad illum finem minimè sit necessarium. Et ita datur vnum veluti bellum iustum, ex vtraque parte, vt multis exemplis probare possem, quæ supra à me tradita sunt. Et ita docuit apertè Syl. verb. correptio. §. 8. & verb. inquisitio. 1. quæstio. 3. d. 3. Cordub. 167 168

ſuper Sot.quæſtione 6.concluſ.1.dub.4.Armill.inquiſitio.§.10.

SED roga, an ſufficiant indicia ſine infamia ad inquirendum in d. caſu, Cordu.in ſum. q.64. putat non ſufficere. Pro quo refert Nauar. c.18.nu.38.& c.25.nu.35.& c.17.num.135. Sot.de Iuſt. lib.5. q.6.art.2. Syl.verb.inquiſitio,1.q.3.& 4. Ratio horum eſt:quia ad inquiſitionem particularem contra aliquem non ſufficiunt indicia,ſed ſolum ſufficiunt ad ſemiplenam probationem, ſuppoſito accuſatore, vt ipſe vel teſtes cogantur veritatem dicere.

OPPOSITVM ſentit idem Sot.vt refert Cord.de Tegen. ſecre. memb.2.q.6.conc.8.dub.1.& 3.Et mihi hoc magis placet. Quia ſi quando eſt perſona occulta & crimen ipſum,ſatis ſunt indicia competentia, multò magis ſufficient quando delictum eſt euidens, & perſona indiciata,quod ſatis eſſe probatum ex prædictis iuribus, & omnibus ſuprà citatis,arbitramur.

169 QVINTA dubit.fit. Vtrum poſtquam quis eſt conuictus de vno crimine licitè interrogatur, an alia commiſerit, & an participantes habeat in delicto præfato? Sane,quod ad primum attinet articulum quidam docuerunt rectè inquirere poſſe, reumque teneri ad veritatem propalandam, ſic docuit Palud.in 4. diſt. 19. in ſolutione arg.Sylueſt. verb.inquiſitio 1.q.3.dic.4.Probant ij autores,quia non propter occultationem peccati:ſed peccatoris, prohibetur iudex de occultis iudicare, igitur quando criminoſus eſt in iudicio proditus iuridicè interrogatur,& veritatem dicere tenetur de omni peccato ipſius. Atque idem
170 docent de aliis occultis criminibus participantium. Si enim ſocius criminis legitimè interrogari poteſt de vnico crimine, poteſt iſte de aliis illius criminibus reſpondere,ob eandem rationem.Eandem ſententiam ſequitur,Anto. 2.par.tit.9.c.7.§.5.

EGO aliter ſentio. Non enim arbitror iure interrogari poſſe proditum de vno crimine,de criminibus aliis,vel eiuſdem,vel ſociorum iam de vno proditorum,ſi omnino occulta ſunt,vti rectius,hanc ſpeciē conſideraverunt Sotus 5.de Iuſt.q.6.ar.2. poſt medium, & detegendo ſecreto memb.2.q.6.art.2.& Cord.in eundem locum.Caiet.2.2.q.69.ar. 2.Adria.Quodlib.11.ſub litera.l.Henricus Quodlib.9.q.25.Nauar.loco citato concl.6.cotol.51.nu.127.& in ſum.cap.25.nu.36.Alcocer in ſum. cap.26. Ij igitur iure docent niſi crimen probatum, indicium ſit alterius criminis,nullo pacto licere de illo interrogare.Quoniam,vt ex dictis iuribus,& ratione naturali conſtat, infamia criminis exigitur, non
171 criminoſi. Vnde in cap.Cum oporteat, dicitur. *Niſi ſuper iis famam eius laſam eſſe noueritis*,&c. Dicunt tamen nonnulli,quod ſi crimen, de quo eſt infamatus eſt eiuſdem ſpeciei cum eo,de quo rogatur:recta erit interrogatio. Eſt enim aiunt indicium,quod illud commiſerit. Vt Hiſpano prouerbio dicitur,*quien haze vn ceſto,haza ciento*. Sed id ego locum habere putarem, quando ille ex infamia, vel ex inſinuatione clamoſa crederetur frequens in eodem peccato. Vt ſi vinctus eſt prætextu famoſi latronis vno confeſſo, poſſet interrogari,an alia commiſerit. At ſi de vno tantum crimine eſt ſuſpectus & conuictus, non par eſt de alio,

etiam

etiam eiusdem speciei, interrogari. Cum omnino sit occultum, nec infamia liberet, vel indicium alterius, de quo rogatur criminis.

SECVNDA huius dubitationis pars, illud quærebat. An conuictū de vno crimine liceat de socijs interrogare? Quidam simpliciter docent interrogari posse, teneríque reum ad respondendum manifestandumque socium occultum. Quia (dicunt) iam crimen est notum. Alij verò vt Syluester vbi suprà dicto 5. distinguit. *Quædam enim* (inquit) *sunt crimina, quæ principaliter in odium alterius, non committuntur, vt falsare monetam, latrocinia facere, & in ijs potest interrogari, secus in alijs, quæ in odium offensi committuntur.* 172 Hanc verò distinctionem ducit ex Bart. in lege repet. ff. de Quæst. Sed impertinens mihi videtur, & confusa ista differentia seu distinctio. Quanquam modò impugnare nolumus breuitati studentes. Quare simpliciter arbitramur, nec iudicem posse percontari, nec reum teneri detegere complicem delicti omnino occultum, imo reuelando peccare. Hanc enim speciem ita tradidère Ant. Cord. super Sot. memb. 2. quæst. 6. dub. vlt. sub 1. conc. & idem Sot. ibidem lib. illo 5. de Iust. & iur. allegato. Adria. Quodlib. 11. in responsione ad quintam difficultatem, & ad secundum argumētum principio Henric. Quodlib. 11. q. 33. vt refert Cord. Cai. opusc. 17. Responsionum respon. 5. Opusculorum, Alcocer cap. illo 26. Atque idem esse de iure seruandum tenet Nauar. conc. illa 6. corollar. 67. Moueor in hanc sententiam ea ratione. Quoniam, vt suprà ostendimus, quando factum est publicum & peccator occultus, non tenetur reus vel testis occultum criminosum detegere, at in hoc casu non est maior necessitas, imo multo minor. Siquidem ibi nullus, hic aliquis peccator est inuentus ad punitionem exercendam ob bonum publicum, non ergo tenetur complicem reuelare. Non nego equidem licitè posse iudicem interrogare de socio, quando tale crimen est, quod natura sua sine socio exerceri non potest, vt adulterium, Sodomia, &c. Tunc enim, quoniam iam est veluti publicum, esse alterum illius criminis participem, non satisfaceret iudex suo officio, nisi de illo inquireret ne daretur occasio cogitandi delicta impunita velle relinquere. 173 Sicut suprà diximus, si non inquireret quando factum est publicum, attamen id cautè facere debet saltem intentionem explicando, imperito respondenti, vel locum, consilium capiendi dando, vt Nauar. docet & suprà diximus. Aliàs peccaret grauiter occasionem infamiæ iniustè præbendo, & sic limitanda est Caiet. sententia vbi suprà, asserentis licitum esse iudici simpliciter interrogare de socijs intelligendo, vt illi, quod publicum est manifestetur: non autem secretum. Si autem delictum natura sua non exigit societatem, vt furtum, homicidium, &c. eo sanè casu nec interrogare liceret. Tunc enim non interrogando, nullū scandalum iure timeri potest: & aliàs reus respondere non tenetur. Frustrà est igitur, & pernicioſa illa inquisitio. Vnde quod ait Nauar. corol. illo 51. numer. 128. quod potest consuetudine introduci, vt de cōplicibus sine infamia inquiratur, falsum est. Vt enim suprà ostensum est de iure naturali est requisita infamia ad inquisitionem. Quod si quando, sine illa potest procedi, non 175

contingit ex vi consuetudinis, vel alterius legis humanæ: sed ex interpretatione naturalis iuris per cõcurrentiã alterius strictioris: & ideo cũ factum est publicũ, supra docuimus inquiri posse ob eandẽ epicheiam, qua seruari debet naturale ius inquirendi, & puniẽdi publica maleficia, ne communis reipublicæ pax & bonum perturbetur ex tali omissione: quod certè bonum præponderat bono priuato famæ, vel vitæ malefactoris, at in hoc casu talis necessitas nõ adest nisi fortasse, vt suprà dicebam, quando tale esset crimẽ, quod sine complice perpetratũ esse non potuit. In quo casu admitti posset dicta sentẽtia, non ex vi cõsuetudinis humanæ, sed alterius iuris fortioris naturalis cõcurrentis, vt dictum est.

174 Docet autem Cord. super Sot. quæst. 4. concl. 7. quod in religionibus, licet quando agitur ad pœnam seruandus sit iuris odo, in inquirendo: tamen quando agitur ad emendã non est necessario seruandus: nisi solum lex naturalis & diuina. Ex quo colligit ipse q. 6. conclus. 1. dub. vlt. quod licitum est prælato in peccato religionis de cõplicibus inquirere nulla præcedente infamia, quãdo non ad pœnam proceditur in inquisitione. Sed de hoc art. inferius cùm agemus de denuntiatione latus sermo redibit. Illud modo Cordub. obijcimus, quod cùm procedere in inquisitione infamia præcedente sit de iure naturali & diuino, vt suprà probatum est, ipseque censeat, etiam quãdo proceditur ad emẽdam, iure naturali & diuino fore seruãdũ, nescio quomodo asserat de complicibus nulla eorum fama læsa interrogari posse: nisi fortasse quãdo verisimiliter religionis pernicies, & damnum ex non inquirendo sequeretur. Tunc enim ob maius strictiusque ius naturale fama neglecta inquisitio fieri posset.

175 Sexta dubitatio hoc loco ad extremum ob plures casus posset adiungi, in quibus (fatentibus doctoribus) sine infamia procedi potest, vbi non paruæ difficultates existunt. Sed eas lectorem legere apud doctores præfatos volumus, vt breuitatem sequamur. Ea generalis regula dari à nobis parebit, vt quoties ex non inquirendo maius malum præcipuéque communis pernicies consequatur, licebit sine infamia procedere, vt ex dictis satis est apertum, quam ad singulares casus prudens, atque studiosus lector applicabit.

Septima dub. An liceat de aliquo denunciare? Egimus de iudice lædente famam. Nunc quoniam denuntiator habet rationem cuiusdam publicæ personæ sequitur, vt explicemus, quando peccet lędendo famam? Et quidem cum denuntiatio esse possit ad vindictam, vt est denuntiatio apud superiorem, vt iudicẽ, & apud eundẽ, vt patrẽ. Ideo sit septima dub. in ordine: An liceat de occulto peccato proximi iudicem admonere, vt puniat? Et videtur, quod nõ peccet, qui sine admonitione secreta denũtiat. Tum, quia vnusquisque de republica habet ius, vt de-
176 licta puniantur, cùm sit membrum reip. cuius salutem potest, & debet velle esse saluam. Adde secundò, quia in crimine hæresis, sine vlla admonitione solet, & debet denũtiari, idẽ ergo erit in alijs delictis. Tertiò, quia in quibusdã religionibus ea cõstitutio habetur, vt vniuscuiusque defectus & peccata possint ad superiorem deferri, per quẽcunque, qui

extra

extra confessionē agnouerit. Ergo non fit iniuria proximo, si eius peccata iudici deferantur. Quartò, accusator non peccat sine monitione crimen alterius iudici detegēdo ex omnium sentētia, igitur multo magis licebit denūtiare alteri, qui non ita coram iudice expostulat, sed in denuntiatione cessat. Ex altera parte videtur peccatū iniustæ infamiæ. Quia si in fraterna correptione, vbi proceditur ad emendam & bonum ac lucrum fratris, & superiori reueletur peccatum, vt patri necessaria est fratris secreta admonitio, multò amplius iure naturali & diuino, & 177
fraterna charitate obligante, erit necessarium proximi famam seruare, cùm apud iudicem ad vindictam proceditur. Cùm hic non solum fama periclitetur: sed etiam pœna sit publicè imponenda.

AD hanc difficultatem quæ vtilissima est, & multarum grauiúmque quæstionum circa famam conseruandam proximi præcipuum fundamentum, placet distinctè per assertiones respondere.

PRIMA igitur assertio, Si peccatū est publicū statim sine vlla secreta admonitione potest ad superiorē deferri. Hanc doctrinā fatētur omnes infrà citādi doct. Et ratio est manifesta. Quia maiori malo minori negłecto est obuiandum naturali luce rationis dictāte, at cùm peccatū est publicū, scandalū est subortum, quod sine publica denūtiatione ac reprehēsione sedari nō potest. Non ergo curādū est de perturbatione de- 178
linquentis. Finis enim, vt ait D. Th. tunc non est sola emēdatio fratris, sed vt illi quibus scandalum datum est & ædificētur, & à peccato deterreātur. Adde, quod si secreta admonitio requiritur, in detegēdis criminibus superiori, est propter seruādā famā proximi, sed qui publicè delinquit iam eam perdidit. Vnde Paul. ad Timot. 5. *Peccantes corā omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant*, & Alex. Papa cap. 1. de Pœnit. & rem. *Manifesta* (inquit) *peccata non sunt occulta correctione purganda*. & Aug. hom. 50. relatus in cap. Si peccauerit, 2. quæstione 1. *corripienda ipsa sunt coram omnibus quæ peccantur coram omnibus. Ipsa verò corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius. Distingue tempora, & concordabis scripturas*. Quæ verò sit hæc scripturæ contrarietas non explicat Augustinus. Puto eam esse, *si peccauerit in te frater tuus, corripe illum inter te, & ipsum solum*, & illam. *Peccantes coram omnibus argue*. In hac autem assertione conueniunt omnes cum D. Thom. 2. 2. quæstione 33. articulo 7. in prin- 179
cipio. Vnde notanter ait D. Thom. *dixit Christus si peccauerit in te, quia si publicè peccauit, peccat in alios eos turbans, & propterea in eo casu non habet locum Euangelicus ordo*. Et in specie Sotus de tegendo secret. memb. 2. quæstione 4. concluſ. 1. ibidem Anton. Cordub. Adrian. in 4. de Correptio. fraterna artic. 2. ad secundum: Gabr. in can. lectione 74. litera L. & R. Caiet. in dict. locum 2. 2. D. Thomæ, Durand. Paludan. & c. d. 19. Quam tamen doctrinam limitandam censeo, nisi esset spes certa publicæ emendæ, per publicam pœnitentiam ab eo faciēdā, sine denuntiatione, puta per pub. correptionem fraternā, vel per secretā, aut si ipse sua sponte in meliorē mētem reuocat[9] vitam mutet, quo cæteri videtes 180
emendatum scandalum deponunt. Tum enim existimo habendam esse rationem pœnæ, quam passurus est, & perturbationis delinquentis, &

seruandum

emendare. Tunc enim non ita boni communis ratio cogit, vt alterius detrimentum,& animæ,si deterior fieret,& verecundiæ,& pœnæ delicto debitæ,& infamiæ etiam apud alios subire faciamus. Quod enim nobis fieri nollemus, alijs inferre par non est. Et hæc circa delictum publicè commissum dicta sint. Quod si nec communi damno & scandalo, nec saluti & bono delinquentis consulitur denunciationem, aut correptionem, tacendum est omnino, & ingemiscendum, Deúsque exorandus, in cuius manu sunt hominum corda.

SECVNDO igitur asserimus, quod si delictum est secretum, distinguendum est cum D. Thom. artic. 7. Nam quædam vergunt in damnum publicum vt proditio ciuitatis. Quædam in damnum alicuius priuati vel spirituale, vt si quis occultè aliquos à fide auertat docens falsam doctrinam, quod etiam sane inter damna publica recèseri debet, licet D. Thom. ad damnum priuatum referre videatur, siue temporale, vt si quis sciat aliquem putare insidias proximo, vel ad furandum, vel occidendum. Quædam denique vergunt in damnum ipsius peccantis duntaxat, vt si sit blasphemus, gulosus, Sodomicus, &c. In primo ergo 185
casu fatetur D. Thom. esse statim denunciandum sine monitione secreta, & si est iudex statim procedendum ad punitionem. Ratio D. Thom. est, quia iste non in te peccat, sed in alios, quibus nocumentum parat, & ideo non habet locum in eo Euangelica sententia, quæ dicit. *Si peccauerit in te*, &c. Adde secundò, quia bonum commune præponendum est bono priuato, maximè, cùm bonum cõmune est certum, priuatum incertum. Si ergo moraliter est certum damnum reipubl. vel dubium nisi denuncietur statim, sequitur postponendam esse famam, vel vitam, aut alia bona priuati. Præcipuè cùm sit veluti aggressor & noxius. Limitat tamen D. Thom. prædicta, vt nos in puncto præcedenti limitauimus, vt vera sint, nisi denunciator firmiter crederet per suam secretam admonitionem emendatum iri fratrem, & sic damno occursum iri. Tunc iniustè infamaretur apud iudicem. Et ratio est clara, quia quando cum communi bono potest proximi fama & vita conseruari, vt suprà dicebam, maximè in occultis, lege charitatis, imo & iustitiæ: tenemur eorum crimina nõ detegere. Quam limitationem 186
ille idem doctor, quem suprà retuli, dicit esse receptam à Theologis in 4.d.19.& iurisperitis in d.cap. Si peccauerit, & in d.cap. Nouit ille, & Sot. de Tegend. secret. quæst. 4. Et docet expressè Nauarr. cap. 18. num. 31.& Mal. in 4.d.21.quæst.2.colum.5.& Syluest. verb. correptio. q. 5. idem ipsum expressè docuit Cord. super Sotum de sigillo quæst. 4. conclus. 3. qui refert ad idem D. Thom. 2.2. quæst. 33. artic. 2, 6. & 7. & de Verit. quæst. 3. & in 4.d.9. & ibidem Richard. & Palud. Gerson alphabeto 34. litera T. Gabr. in can. lect. 74. Adrian. in 4. de Corrept. fraterna. Ex qua doctrina colligo duo, & quòd ex mente D. Tho. idem censet de hæresi, quòd scilicet si quis firmiter crederet per suam monitionem proximum fore emendandum non potest illum denunciare, quod an ita sit faciendum statim explicabimus.

SED quid si non sit certum, sed dubium de emendatione rei. Resp.

ſtatim eſſe denunciandũ. Notãter enim D. Tho. ſolum excepit, quãdo firmiter crederet per ſecretã admonitionẽ damnũ fore impediẽdum, quod & recta ratio probat: Nã ſi dubia eſt emendatio, dub. etiam eſt dãnum publicum & cæteris paribus magis conſulendum eſt bono publico. Non ergo licet remp. periculo exponere, ne priuatũ delinquẽtis bonũ periculo exponatur. Imo cum certo dãno priuati, maximè noxij hominis reip. periculũ probabile euitandũ. Et ita docuit Naua. in ſum. Hiſp. c. 24. nu. 22. Vnde bene ipſe colligit, rarò eſſe præmittendã ſecretam admonitionem in his criminibus. Nã vix tandem poteſt quis eſſe certus eum, qui paratus eſt remp. tradere vel hæreſes docere, & ſimilia cõmittere, fore ea priuata monitione emendandũ. Maximè cùm ſæpius ſit in his moris admittendis, periculum. Sed quæ dicuntur crimina publica. Nauar. putat ea eſſe, quæ ſunt notoria iure vel facto vel fama. Sed meo iudicio de ijs criminibus publicis egimus puncto præcedẽti, cùm de denunciatione ac correctione publici criminis ageremus. Me-
188 lius ergo dicitur cum Sot. in hoc caſu ea dici crimina publica quæ pro obiecto habent bonũ cõmune & publicum. Sicut enim priuatum delictum, quod priuatũ bonum offendit, ſic ea publica dicuntur crimina, quæ in bonum publicum cõmittuntur, damnique publici illatiua ſunt, etiam ſi ſecreta ſint: & vtrumq; modum publici criminis mirificè tãgit D. Tho. in d. art. 7. dum dicit: *Vtrumq; delictorum genus eſſe ſtatim denunciandum.* Quia ſiue pecces corã omnibus. v. g. ſi notorius ſis cõcubinarius, ſiue occultè pecces: tamen in perniciem & nocumentũ cõmunitatis, vt ſi tractes de prodenda ciuitate, vel hæreſi docenda, in vtroq; inquam genere non in me, ſed in alios peccas, & ita ſemper publicũ bonum lædis. Quæ verò ſint iſta crimina vergẽtia in damnũ rei publicæ in particulari? Ea numerat Sot. de Secre. q. 4. memb. 2. dub. 2. vt hæreſes, proditiones, quæ natura ſua peruertere moliuntur populũ ac perturbare, lepra aut peſtis, aut alius morbus contagioſus, vt Nauar. docet c. 18. n. 31. falſitas literarũ, vel monetæ, itẽ ambitiones & ſubornationes in cathedris, & alijs electionibus Eccleſiaſticis, aut ſecularibus. Et generaliter, quando quis in aliqua cõmunitate ſatagit peruertere fratres.
189 Et idẽ eſt de crimine læſæ maieſtatis: & de publicis deprædatoribus & latronibus viarũ, Hiſpanicè, *ſalteadores*. Homicidiũ verò, furtũ, adulterium, &c. non tã dicuntur crimina in remp. quã in damnũ tertij. Licet enim ex illis dãnum reip. inferatur: tamen id eſt mediatè, & indirectè. Immediatũ enim & proximũ obiectũ illorum eſt damnum priuatum, ſicut econtra immediatum obiectum illorum eſt damnum commune.

TERTIO putamus, ꝙ ſi crimen eſt in detrimentum tertij, eodem prorſus modo eſt denunciandũ ſi firmiter correctio nõ ſperatur, Sicut de nocumẽto cõmunis boni diximus. Melior eſt enim conditio innocẽtis, quàm nocẽtis, & illius bono magis conſulendũ, eſtq; ius defenſionis proximi natura permiſſum atq; cõceſſum. An verò quis teneatur denunciare, & cum quo detrimento ſuprà diximus, & latè proſequitur Naua. in ſum. lat. c. 24. nu. 15. Debet tamẽ fieri quantũ poteſt ſine detrimento tertij noxij, vt dicendo perſonã, vel crimen ingenuè vel

alia

alia via. Sic enim si malo occurri posset teneretur sub mortali tacere, 190
& famã proximi seruare. Et etiã, quia si damnũ proximi nõ est magnũ, persona nõ est prodenda, vt patet. Vt si vir alioqui bonæ famæ furaretur aliquid non magni momenti, potius est dissimulandũ, quàm ꝙ ille diffametur. Præponderat enim fama illius patuũ damnũ temporale alterius. Vt expressè annotauit Gab. in can. lect. 74. sub litera S. Quę verò sint hæc crimina iã supra diximus, quæ scilicet immediatè priuatum aliquẽ damnificãt, vt adulteriũ, furtũ, homicidiũ, falsum testimonium, &c. Si autẽ delictũ est tantum in damnũ peccantis, vt fornicatio, gula, Sodomia, auaritia, statim grauẽ ac specialem quæstionẽ de eo habebimus. Id tantũmodo aduertimus: quod quando crimen est secretum, & non est in damnũ tertij, quia vel dãni inferendi verè pœnitet, vel si nõ pœnitet: tamen in seipso manet delictũ infrà dubitatione sexta dicemus, an liceat denunciare in vtroq; casu. Per hæc facile est ad argumẽta respondere suprà posita. Primum ex dictis est solutum, cùm explicatum sit, quando quis habeat ius prodendi malefactores. Cætera verò argumenta speciales petunt dub. & ideo pro solutione 2. sit 8. dub. 191

Octava dub. sit specialiter de crimine hæresis. An sit statim inquisitoribus denunciandum omni postposita admonitione secreta. Videtur enim quòd non liceat tantã infamiam & damna proximo afferre. Cum per secretam admonitionẽ æquè bene possit omne damnum præueniri, in quo maximè locum habere videtur Euangelicum præceptũ, vt corripias inter te ipsum solũ, & ex cõmuni doctorũ sententia in præcedenti dub, peccata etiã vergẽtia in pernicie reip. non sunt statim prodenda, & detegenda, quando quis fimiter existimat per suã correptionẽ malo occurri posse sufficienter. Et quod magis hoc cõfirmat videtur esse D. Tho. sententia. Qui cùm in d. art. 7. specialiter de hæresi loqueretur docet, ꝙ debet hæresis statim denunciari, nisi quis certò existimet per secretã admonitionẽ posse tale malũ impediri. Facit etiã Paul. ad Titum 3. *hæreticum hominem post primã & secundã admonitionem deuita*. Quem locum exponens Hiero. ait non sufficere semel admone- 192
re. Et ita cum D. Thom. rener Sylvest. ver. correptio. q. 5. specialiter de hæresi agens, & Gab. in can. lect. 74. sub litera S. Ex alia verò parte est, ꝙ hæresis est valdè contagiosum crimen. Serpit enim vt cancer, vt ait Paul. & omnium criminum maximum videtur. Cùm prorsus omne bonum auferat ab anima. Nã profecto, si odium Dei explicitũ & formale nefandissimum ac fœdissimũ omniũ peccatorum iure à doctissimis hominibus pronunciatur: cum tamen nõ omne bonũ auferat omnino ab anima. Cum eo enim cõpati potest vera cognitio, & fides ex parte intellectus, quãto amplioris malitiæ esse censebimus peccatũ infidelitatis, quod omni bono tam volũtatis, quàm intellectus hominẽ priuat & spoliat? Maximè in hac ætate, in qua & circunspectos nos esse, & prædicta moderatione vti nõn oportere, sed statim esse denunciandum, iure censeri debet. Adde, quod si moras in hoc expectes, vix postea opportunum remedium adhiberi potest. Cui accedit, iustam nos putare debere eam legem, quam fidei censores, atq; inquisitores in hac re

tulerunt, vt quàm primum ſine præuia admonitione tale crimen denuncietur. Et ita ſenſit Sot. q. illa 4. conc. 2. & Caſtr. lib. 2. de Ius hær. puni. cap. 25. & Merc. cap. 11. verſic. *Io* 1. Poſtquam dixerat, reum ius habere negandi & ſibi occulendi ſecretum, ſubdit eſſe verum in delictis quibuſdam communibus, non in alijs grauioribus, damnoſis, & pernicioſis communitati, vt eſt proditio, vel hæreſis, aliæ (inquit) in his regulæ magis ſtrictæ ſunt ſeruandæ. Denique Cord. in prædicta 2. conc. Soti q. 4. num. 2. idem cenſet.

VERVMTAMEN in hac diſtinct. opus eſt. Poteſt ſiquidem multis modis aliquis errare circa fidem. Primum ſcienter. Deinde ignoranter. Scienter, aut vt doceat & corrumpat cæteros, quod hæreſiarcharum, & dogmatizantium proprium eſt, aut non, vt alios auertat, ſed, vt in ſe falſam illam opinionem retineat, putans ſe melius ac verius de Deo ſentire, quàm Eccleſiam Romanam. Ignoranter etiam poteſt dupliciter contingere, aut ignorantia, quam inuincibilem vocant: quia neſcit quid dicat, nec ſcire debet, aut craſſa, vel ſupina, quia neſcit ſe errare, ſcire tamen debebat: in vtroque tamen caſu paratus eſt corrigi, cùm contra Eccleſiæ iudicium ſe tenere non exiſtimet. Sicut in vtroque priori non eſt corrigi paratus, cùm ſciens & prudens iudicio Eccleſiæ anteponat ſuum. Sic igitur dirimendam putamus hanc controuerſiam. Si erret ſcienter quocunque ex duobus modis citatis, eſſe celeriter denunciandum, in quo caſu planè Sotus Caſtrúſque docuerunt, vt ipſi explicant, & Cordub. memb. 2. quæſt. 4. concl. 2. in annot. ſuper Sot. Et præter ſupra adductas rationes, ex eo id probo licitè fieri poſſe. Quoniam de his nunquam poteſt eſſe veriſimile, quod priuata correptione reſipiſcat. Qui enim Eccleſiam negligit, & tantorum doctiſſimorúmque hominum iudicio anteponit ſuum, quomodo credi poteſt priuatæ admonitioni pariturum fuiſſe? Siue ergo dogmatizare paratus, ſiue ſibi ſoli retinere errorem velit (quod vix facere poterit: Serpit enim vt cancer, & conceptum ſermonem retinere nõ poſſunt, quin ſemper, aut alios poſt ſe adducant (aut certè probabile eſt periculum, quod ita facient) ſtatim ſunt denunciandi. Hi enim proptiè hæretici ſunt, vt ſtatim dicemus. Quippe, qui pertinaciter ſuæ ſententiæ atque iudicio (Eccleſiæ iudicio neglecto) adhærent. Neque in hoc caſu puto D. Thom. atque aliorum doctorum ſententiam & moderationem eſſe accipiendam. Ob id enim non ſine cauſa addidit D. Thom. illam exceptionem, niſi firmiter exiſtimaret per ſuam correptionem tale malum impediendum, quæ firma exiſtimatio iure haberi non poteſt in caſu hæreſis formalis ac pertinaciæ, vt paret. Huius aliam rationem reddit Cordub. vbi ſuprà. Quia (inquit) hi non ſunt fratres Euangelici, licet ſint fratres natura, id eſt, proximi. Et per conſequens ordo Euangelicus cum eis ſeruandus non eſt. Pro quo citat Archidiaconum, in cap. Si peccauerit 2. quæſt. 1. & Panormit. in cap. nouit. de Iudi.

194 195 196

SI verò ſit ſermo de errante ignorantia quadam ſine culpa, veram putarem communem doctorum & D. Thom. ſententiam, limitantium

denun

denunciationem, vt scilicet non fieri debeat, nisi præmissa admonitione. In quo etiam casu non contradicit secunda doctorum opinio. Vnde diuersa sensisse non video. Id verò sic explicandum censeo. Nam primùm, si sermo est de errante ignorantia inuincibili, certum est eum non posse absque magno peccato denunciari. Ille enim non est hæreticus (vt dicunt) formaliter: sed materialiter. Est enim de intrinseca ratione hæresis, pertinacia. Imo neque vllo modo peccat, cùm ignorantia inuincibilis ab omni culpa excuset omnium sententia. Similiter si 197
ignorantia est vincibilis crassa, vel supina, licet peccet mortaliter in eo credendo, sed non peccat peccato hæresis. Non enim est formaliter hæreticus.

VT verò lector facilius ista percipiat placet rationem ac definitionem hæresis, prout à Patribus doctissimisque viris traditur, explicare, qua cognita facilè erit scire quis propriè sit hæreticus, & quis excommunicationem aliásque iuris pœnas incurrat, quis denunciandus nulla correctione fraterna præmissa. Sic igitur ex doctorum sententia atque præceptis potest hæresis definitio colligi. *Hæresis est professentis Christum circa res fidei falsa ex electione sententia, post Ecclesiæ de ijs in Petri sede iudicium.* Et quamuis singulas partes huius definitionis non infructuosè explicare possemus, instituti tamen nostri non est, nisi eam explicare, qua dicitur hæresis, *falsa ex electione sententia.* Hæresis enim ab electione dicta est à patribus, vt per hoc denotarent pertinacem voluntatem esse de ratione illius. Licet enim quidam hæresim dixe- 198
rint ab hærendo dici, eo quod pertinacia quadam propriæ adhæreant sententiæ: at falluntur. Nomen enim est Græcum ex omnium sententia, vt infrà dicemus. Vnde à Latino verbo hæreo deriuari non potest. Addo, quod Catholici etiam cùm hæreant efficaciter rebus fidei, ex diuino lumine & reuelatione adeo, vt olim, qui tyrannorum tormenta acerrima, constantia mirabili superassent, pertinaces (licet immeritò appellarentur) iuxta horum sententiam hæretici possent dici. Neque verò hæresis significat diuisionem, vt rectè probat D. Thom. super 2. ad Corin. cap. 11. lect. 4. & super epist. ad Titum c. 3. lect. 4. Licet enim hæretici se diuidant per falsam ac diuersam doctrinam veréque sint ab Ecclesia diuisi, quippe qui excommunicati, tamen inde non sunt
dicti hæretici sed à verb. Græco, quod electionem significat, ita D. 199
Thom. loco citat. & Ansel. in d. Epist. ad Titum. Ex hac autem particula *ex electione* colligũt doctores de ratione hæresis esse pertinaciam. Vnde D. Thom. in d. Epist. ad Titum, sic ait, *non dicitur hæresis à diuisione, sed ab electione, vt ait Hieron.* & ita habet Hierony. in cap. 5. Epist. ad Gal. & refertur 24. quæst. 3. cap. *Hæresis, in Græco enim hæresis dicitur electio, vnde hæreticus, i. electiuus, quasi pertinaciter adhæreat sententiæ, quam elegit, & statim si eligens non est pertinax: sed paratus corrigi, secundum Ecclesiæ determinationem, & sic non ex malitia, sed ex ignorantia, non est hæreticus.* Quod etiam notasse mihi videtur Paul. cum dixit: *Quod est proprio iudicio condemnatus.* Idipsum ex c. Damnamus, de sum. Trin. & fide Cathol. & cap. 1. eod. tit. in 6. colligitur. Vbi non damnantur, vt hæreti-

ci, nisi qui præsumunt aliter sentire, & ausu temerario aliter sentiunt, quàm Rom. Eccleſia. Et clarius in Clem. 1. eod. tit. §. porrò, non dam-
200 nantur, vt hæretici, nisi temerè aliter asserentes. Et infra. *Quisquis deinceps asserere pertinaciter præsumpserit*, &c. hæreticus est cẽsendus, & Aug. id apertissimè docuit Epist. 162. & refertur, in c. dixit Apost. vbi sic ait. *Qui sententiam suam licet falsam, atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererint, sed à seductis atq; in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autẽ cauta solicitudine veritatem corrigi parati, cùm inuenerint, nequaquã sunt inter hæreticos cõputandi*, & idẽ Aug. contra Manich. relatus in c. Qui in Eccleſia. *Qui in Eccleſia* (inquit) *morbidum aliquid & prauum sapiunt, si correcti, vt sanum sapiant, resistunt cõtumaciter, suaq; pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt*. Quæ verba expressè habẽtur, lib. 18. de Ciuit. Dei c. 51. vbi notat interpres illud verbum, *Si correpti*, quasi necessarium sit, vt sit verè hæreticus, vt admoneatur. Et lib. 4. de
201 Baptismo contra Donatistas cap. 6. sic dicit. *Si aliquis hoc idem sentiat de Christo, quod Fotinus opinatus est, & in Eccleſia Catholica baptizatus est, & hoc credit esse fidem Catholicam, nondum dicam hæreticum, nisi manifesta doctrina Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat elegerit*. Pro quo etiam citatur Hier. in Epist. ad Damasc. de nomine Apost. Deniq; concors est doctorum omnium sententia necessariò esse pertinaciam, vt quis possit hæreticus censeri, quod in particulari docuit D. Th. in 1. p. q. 32. art. 4. in corp. & in d. expositione epist. Paul. Qua receptissima veritate suppositâ talẽ conficio rationem. Nam is qui ignoràter errat, etiamsi crassè ac culpabiliter errat, nõ peccat peccato infidelitatis, licet mortaliter peccet ob culpam latam. Si enim pertinacia est de ratione
202 hæresis, à qua procul est, qui ignorantia errat, cùm declarata ei veritate paratus sit corrigi, consequens sanè est eũ non peccare peccato hæresis, aut censuras pœnásq; alias hæresis incurrere. Et ita in particulari docuit Syl. verb. hæresis 1. in princ. dicens: *Qui errat in ijs in quibus ignorantia non excusat, peccat non per infidelitatem hæreticam, quæ pertinaciam requirit, sed per negligentiam*. Solum igitur is, qui sciens & prudens aliquid contra Eccleſiæ Catholicæ determinationem temerè præsumit, est verè hæreticus, quidquid dicat Cast. de Ius hære. punit. c. 6. qui pro contraria sententia cõmuniter refertur. Sed immeritò. Nam etsi eum librum, vt legerem non habui, tamen lib. 1. de hæresi. cap. 9. sic ait. *Si prælati & prædicatores quos ignorantia non excusat, errent, tamen si parati sunt corrigi, quamuis peccent ignorantes, quod scire debebant, non tamen hæretici sunt censendi, magis quàm indoctum vulgus eo, quod pertinaces non sunt*,
203 hæc ille. Idem expressè tenuit Nauar. in sum. Lati. prælud. 1. num. 11. & 12. Anton. 2. part. tit. 12. c. 5. §. 1. Imo idem Castr. 1. lib. de Iust. hæreticorum punitione, cap. 9. & idem Nauar. c. 11. num. 17. Cano lib. 12. de Locis c. 9. ad 5. Cordub. vbi suprà.

MISSAM modò facimus eã quæstionem, an qui scienter negat aliquid de fide metu mortis, aut alterius grauis nocumẽti, qui tamẽ corde non consentit, vt fecit beatus Petrus, & Marcellinus Papa, sit verè

hæreti

hæreticus. In quo varia est doctorum sentẽtia, quod disputat Caiet. 2. 2. q. 94. ar. 2. Sylvest. verb. hæresis, q. 9. Naua. c. 11. nu. 24. Tabien. verb. hæreticus. num. 2. & apostasia nu. 3. Alex. 2. p. q. 183. membr. 2. Okan. 1. par. dialogi 5. c. 6. Si igitur non peccat peccato infidelitatis, non videtur vlla ratio, cur ordinem Euãgelicum prætermittere debeamus. Ob periculum enim huius criminis in mora denunciandum, & ob nullam spem lucrandi fratrem, suprà docuimus esse statim denunciandum ordine Euãgelico prætermisso, vtendo epicheia ad illud præceptum ob dictas rationes, quibus stantibus naturale ius, & ipsum diuinum dictat statim esse denunciandum, at cùm ignorantia peccat prædictæ causæ planè cessant. Nam neque est periculum in mora, nec desperatio cor- 204
rectionis, cum potius taliter peccantes sint corrigi parati, cum fuerint instructi. Igitur seruare debemus dominicum præceptum de admonendo, qua facta admonitione, si perseueret in errore, iam est certè denunciandus, Cum iam non ignorantia, sed scientia scelesta peccet. Et per hoc doctorum diuersitas, & scripturarum dicta saluantur. Nam illud, *corripe illum inter te*, &c. Nõ de propriè hæretico, sed de ignoranter peccante intelligere oportet, quod colligo: Tum quia dicit *frater tuus*, hæreticus autem formalis frater non est Euangelicus: Tum ex eo, quod statim subdit Christus. *Si te audierit lucratus eris fratrem tuum.* Iam ergo supponit Christus fore spem lucrandi & emendæ, quæ certè non est in eo, qui pertinacitet contra Ecclesiam sentire eligit. Est verò in eo qui ignorantia, & simplicitate peccat. Et illud, *hæreticum hominem* 205
post primam & secundam monitionem, &c. Prorsus de ignoranter peccante intelligere debemus, non de scienter peccante. Vt in hac specie docuit Cord. loco citato referens Ambr. Chrysost. & Theoph. de incorrigibilibus exponere. Greg. 3. par. Pastoralis c. 25. Ber. ser. 63. super Cãt. & Aug. serm. 14. de verb. Apost. B. Thom. & alij doct. Cuius egregiam rationem accipe. Nam qui scienter peccat, reuera admonitione non eget, cum totius Ecclesiæ admonitionẽ negligat. Nec potest dici sine monitione denunciari, cùm ipse eo ipso, quòd peccat sciens & prudẽs, admonitus peccat, non secus ac in excommunicatione contingit. Licet enim ex vna parte verum sit, excommunicationem incurri non posse absque peccato contumaciæ, contumaciáque esse non possit, nisi præcedat admonitio, tamen cùm hoc stat excõmunicationem incurri ipso iure sine speciali admonitione. Quoniam reuera non sine admonitione incurritur, cùm ipsa specialis lex omnes admoneat. Ita profecto qui 206
scienter contra Ecclesiæ sensum credere audet, admonitus certè à tota Ecclesia, ne sic sentiat, delinquit, & peccatũ pertinaciæ admittere censendus est. Nõ igitur taliter peccantem sine admonitione speciali denunciare iudicialiter est contra Christi præceptum. Nam lex inquisitorum præcipientium statim sine admonitione sibi denunciari, diuino & Apostolico præcepto nõ contradicit, imo secundum diuina & Apostolica præcepta posita est, cum reuera præmissa admonitione, omnium maxima, scilicet totius Ecclesiæ feratur.

QVOD si contra hæc quis obijciat, quòd in genere virtutis ac vitij,

vitij,ignorãtiæ craſſæ peccatum,reducitur,& eſt eiuſdem ſpeciei,cum vitio ipſo, vt ſi quis ignorantia craſſa fornicaretur : & ſi putaret eſſe ſuam,quia tamen craſſa ignorantia id credit, peccat peccato intemperantiæ, &c. Item qui ignoraret eſſe feſtum ignorantia craſſa, eadem
207 ſpecie peccat,ac ſi ſcienter peccaret. Vnde dicitur actus redire ad naturam ſuæ formæ, ergo idem erit in hæreſi. Maximè, quia culpa lata æquiparatur dolo,vt Iuriſtæ docét:ergo.Vnde dici ſolet paria ſunt ſcire,&debere ſcire,vt probatur,in l.quod te mihi.ff.de Reb.cred.Reſp. tamé non eſſe ſimile.Quoniã ſunt quædã peccata quorũ malitia formaliter in eo cõſiſtit,vt explicitè quis delinquat:adeo,vt ea conditione deficiente non ſint in ea ſpecie reponenda. Sicut enim odium Dei implicitè, & generaliter in omni peccato eſt incluſum, & tamen non quicunque mortaliter peccat, dicẽdus eſt peccatum ſpeciale committere, quod eſt Dei odium, niſi explicitè & formaliter Deum odio.habeant. Item licet in omni peccato mortali ſit quidam Dei cõtemptus:
208 tamen non eſt ſpecie diſtinctus,niſi quis explicitè nolit obedire,eo ſolo,quod non vult eſſe ſub iugo. Sane in hæreſi, ita eſt de eius ratione explicata cognitio eius, quod quis Eccleſiæ iudicio renitatur, vt niſi explicitè ſciens,& prudens id faciat,non ſit verè & formaliter hæreticus,quamuis reipſa erret ignorantia culpabili. Non nego ignorantem ignorantia affectata eſſe hæreticum. Nam reuera eſt hæreticus, licet non explicitè negat articulum aliquem.Satis enim eſt,vt explicitè velit ſuæ ſententiæ inhærere neglecto Eccleſiæ iudicio.Hoc enim habet, qui procurat neſcire id, quod eſt ab Eccleſia determinatum, vt non aſſentiatur Eccleſiæ maiori cum libertate. Quamnis hac in parte doctiſſimi non conſentiant, arbitrantes non eſſe verè & formaliter hæreticum,qui ignorantia affectata errat in fide. Si quidem infidelitas ſe tenet ex parte intellectus, ille verò prauitatem in intellectu non habet formaliter, ac ſcienter. Sed certè quoad affectum ille hæreticus eſt. Ex parte enim voluntatis paratus eſt Eccleſiæ ſententiam ac iudicium ſpernere,diſſenſúmque ab ea habere,licet nondum habeat.Sed de hoc aliàs.

Ex quibus colligo male facere & grauiſſimè peccare eos, qui denunciant errantes in fide lapſu quodam linguæ,& ſi ſint prælati & do-
209 ctores:Nam vel leuiſſima culpa,vel nulla fieri ſolet, in quo iniuſtè famam lædunt,& alia damna committunt, ac per conſequens ad reſtitutionem tenentur.Secundò idem dico de ijs qui inter diſputandum, & concionandum nonnulla ex incuria quadam, & inconſideratione dicunt,quos omnes certũ eſt non ex animo velle Eccleſiæ iudicio contrauenire. Vnde eos monere prius debent,an id verè & ex animo ſentiant. Tertiò idem etiam dicendum de ſimplicibus, qui ſimplicitate quadam errorem aliquem dicere ſolent. Hi enim cum charitate ſunt prius inſtruendi, potius quàm prodendi, cùm conſtet eos paratos eſſe ab Eccleſia corrigi,vt qui putant patrem eſſe hominem ſenem,& Spiritum ſanctum eſſe columbam, angelos habere alas, quæ latius proſequitur Nauar.prælud.1.nu.10. Quartò idem de neſcientibus articulos

fidei,

fidei,& alia quæ scire tenentur, vt de Christiana doctrina. Rogas an pater sit factus homo,an filius. Respondet, patrem pro nobis hominem factum,certè licet ille mortaliter peccet id ignorãdo,& ex ignorantia credendo, tamen non ob id denunciandus est iudicialiter, nisi cùm fuerit edoctus nolit acquiescere,vt ex suprà dictis est probatum, 210
aliàs maiorem populi partem denũciari inquisitoribus oporteret, tanta est ignorantia rerum fidei, tanta incuria eorum quibus incumbit Christiana rudimenta docere,adeo vt etiam nimium prudentes in seculo, in ijs rebus quas omnes Christiani scire tenentur passim errent. Sic enim articulos fidei sciunt,& narrant ac pfittacus, qui vocem edit nihil prorsus eorum, quæ dicit intelligens, quæ verò sint ea,quæ scire omnes de fide tenentur sub mortali docet D.Thom. in d.lect.4.ca.11. Epist.2.ad Corinth.& Cast.in d.cap.10.Nauar.cap.11.sum. Lati.nu.18. Articulos scilicet fidei,vel eos saltem,qui in Ecclesia communiter solennizantur. Quibus ego adderem orationem dominicam, Ecclesiæ præcepta,& sacramenta. Nam decem Dei præcepta,nemo est,qui nesciat:sed de his aliàs.Hinc colligo,quod si audiens errorem sit vir simplex, qui intelligit alterum malè fuisse de fide locutum, poterit sine 211
monitione denunciare. Nam ipse per se posse corriperé non sperat. Nam incapax est talis muneris, & cogitare debet illum posse amplius nocere, cùm ipse capax non sit ad integrum iudicium ferendum, & debitam correptionem præstandam.Denique colligo de alijs criminibus ab hæresi iustam esse inquisitorum in edictis publicandis formam, qua iubent,vt qui certa quædam grauia,& pernicioſa delicta nouerint statim deferant absque eo, quòd alicui communicet, vt tradit, & explicat doctissimus Banes clarissimæ dominicorum familiæ super 2.2. D.Thom.quæst.33.art.8.dub.2.ad 7.Quamuis per hoc non tollitur,vt ille docet quin possint confessori communicare, qui si dubius erit,remittere ad inquisitores debebit. Quod si in his, quæ diximus alicui fortasse aliter esse dicendum videatur, meliori censuræ humiliter ac libenter submittimus, & præcipuè integerrimo fidei censorum iudicio. Quorum profecto, & in administrando, prudentia,& in seruanda bonorum fama,diligentia, & clementia,in parcendo ita elucet, vt 212
merito seruari debeat, & augeri eorum in Ecclesia salubertima authoritas.

Ex dictis patet argumẽtum,vtriusque partis solutio.Si enim ignorantia quis errat,etiam si culpam in errando habeat, est præmissa monitione deferendus ad iudicem,sin verò sciens ac prudens contra Ecclesiæ definitionem existimare ac docere præsumit, sine vlla prorsus admonitione est denunciandus.Neque verò,quia Theologus sit certam regulam puto,vt si erret,statim scienter,ac pertinaciter errare dicamus.Sæpè enim ex incuria, & inconsideratione quadam labuntur. Vix enim esse potest tam doctus,qui in omnibus quibusque definitionibus ita sit promptus. Maximè si aliàs bonæ opinionis habeatur. Dices,quod Christus generaliter dixit esse corripiendũ secretò quoquo modo delinquat. Respondetur, quod vt suprà dixi Christi sententia

non est intelligenda de peccato hæresis, quãdo verè est hæreticus delinquens. Tum quia Christus loquitur de eo de quo spes est emendæ per priuatam correptionẽ, cùm dicat: *Si te audierit lucratus eris fratrem tuum*, quæ spes vt suprà dicebã in hoc peccato esse non potest. An eum qui toti Ecclesiæ scienter suum anteponit iudicium meæ priuatæ mo-
213 nitioni pariturum existimas fuisse? Deinde epicheiam admittit præceptum diuinum, sicut multa alia naturalia, quæ ob vitanda maiora mala, ob aliud strictius ius diuinum, vel naturale interpretationem recipiũt. Et ita est in hoc casu, vt suprà dictum est, ob periculum in mora, & ob maiora damna, quæ ex talibus monitionibus sequi possunt. Si scienter peccantem tali peccato non statim denunciemus. Tum etiam, quia nec deest monitio, vt suprà dicebamus. Cum enim tam à lege diuina, quàm speciali lege Ecclesiæ, hæretici sint detestati, & sub excõmunicatione grauissimisq; pœnis damnati, nõ video quæ maior monitio esse potest. Qui enim hanc tam salutarem totius Ecclesiæ monitionem cõtemnit, non potest iure conqueri, q̃ non fuerit admonitus. Denique cùm peccantem ignorãtia admonendum docuerimus, in quo simile periculum, & epicheia non est, satis impletur Christi præceptum de correctione
214 præmittenda. Ad illud etiam ex Paul. iam satis est responsum. Tum ob has quatuor rationes satis neruosas & efficaces. Tum, quia vt Hierony. Chrysost. & Theophil. docent in eum locum loquitur, vt vitetur tanquam excommunicatus: quasi dicat. Si semel aut bis monitus nolit acquiescere, vitandus est. Quia reuera excommunicatus ante omnem denunciationem & declarationẽ, cum iam sit certus esse formaliter hæreticum. Maximéque vitari debet propter periculum, cui se exponeret, cum eo communicans. Vnde Ioan. in sua canonica: *Si quis hanc doctrinam*, &c. Secundò, & vt mihi videtur magis ad mentem Pauli, Respon. Quod ibi est sermo de publica monitione iudicis. Vnde cum Tito Episcopo loquebatur, quasi dicat. Si episcopus, vel Ecclesia bis monuerit aliquem, & nolit acquiescere, vitandus est, & pœnis afficiendus. Et hæc quidem specialiter de hoc crimine dicta sint. Iam generaliter de omnibus alijs agamus.

NONA igitur dub. sit. Vtrum quando præceptum superioris spe-
215 ciale aut generale præcipit sub excommunicatione, aut iuramento, vt author alicuius criminis reueletur, teneantur scientes manifestare? Et primum suppono, quòd in casibus explicatis dub. 7. de crimine publico & secreto in damnum tertij, &c. in quibus licitum esse diximus denunciare: in eisdem prorsus non modo licebit, sed tenebitur vnusquisque manifestare. Aliàs excommunicationem incurret, & mortaliter peccabit: tum ob inobedientiam, etiam si sit iudex secularis: tum ob iuramentum. Si enim licitum est prodere, iam iudicis præceptum est iustum ad complementum probationis, ac per consequens in conscientia obligatorium. Vnde si crimen est publicũ vel semiplenè probatum, vel indiciatũ, &c. tenetur illud reuelare, &c. ita docuit Cord. q. 64. in sum. punct. 2. pro quo citat Nauar. c. 17. nu. 114. 134. & 135. & c. 27. num. 15. & 25. num. 33. 35. 37. 42. 46. 49. & 51. & c. 18. num. 56. & 58. Sot.

de

de Iust.lib.5.quæst.6.art.1.& 2.& q.7.artic.1. Sylvest.verb. verb.furtum,q.15.& verb.venatio.Med.cap.de Rest.q.12.Contrà verò in casibus,in quibus iuridicè nõ proceditur,vt dictum est per quatuor prio- 216
res difficultates non licebit, nedum non tenebitur sciens, occultum crimẽ,vel criminosum manifestare. Pro cuius planiori intellectu colligit Cord.quosdam casus, in quibus non obstante mandato generali, vel speciali superioris,& excommunicatione,vel iuramento potest,& tenetur subditus non manifestare delictum vel aliud quod iubetur. Primus est, quando superior id iubet manifestare præcipuè ad emendationem delinquentis, vel ad impediendum, ne malum proximo inferatur,vel vt illatum ei reparetur.Tum enim ait Cordub.quod si malefactor est emendatus, vel speratur verisimiliter emendatio seu satisfactio partis, non est licitum denunciare. Quia cum cesset causa finalis præcepti,cessat etiam obligatio, & ita debet sine detrimento famæ proximi procedere. Cùm separata illa possit iudicis intentio obtineri, & ita nec excommunicationem incurrit, nec periurium tacendo veritatem, &c. Hæc verò intelligit Cordub. quando delictum est se- 217
cretum,vel duobus aut tribus cognitum. Si enim esset infamia,vel semiplena probatio,&c.non liceret contegere. *Quia* (inquit) *iam iudex non solum,videtur velle emendationem delinquentis, & partis satisfactionem: sed etiam punitionem.* Et ita mihi videtur,quod si iudex punitionem intendit,cùm iustè ac iuridicè procedat,supposita infamia,indicijs, &c. peccaret mortaliter, & excommunicationem incurreret, qui non obtemperando veritatẽ contegeret.Secus,vt dictum est,si solum emendationem,vel partis læsæ satisfactionem intenderet.Ita Nauar.cap.25. num.46.ex S.Thom.2.2.quæst.33.artic.7.ad 3.& Anton.2. part.tit.9. cap.6.§.4.col.5.

Secvndvs casus est, quando res est secreta, vel tribus aut quatuor nota,& iudex ad pœnam procedere intendit.Tunc enim non est manifestãdum.Et mihi ita videtur. Nam si non sequitur damnum tertio, & delinquens non est infamatus,&c.non iustè procedit iudex:vel 218
si iustè vt dub.7. dixi : tamen etiam aliter iustè tacet, cùm res secreta non sit illius foro subiecta. Illud animaduertam putare eũdem Cord. lib.1.qq.q.43.dub.2.fol.346. hoc solum esse verum,quando criminosus de se crimen est dicturus. Si enim (inquit) quis sciat crimen alterius secretum vel tribus aut quatuor notũ, qui viderunt, & per se sine præcepto superioris manifestare posset,& coactus præcepto,excõmunicatione,vel iuramento,tenebitur illũ revelare,in quo ab Adri.discedere se testatus,sequitur Sotum in 4.d.18.q.2.art.5.ad 4.argu.Nauar. c.18.num.26.27.& 37.Adria.de Corrept. fraterna conc.5.q.7.fol.153. & conclus.6.propos.4.7. & 9. Rationem reddit Cord. huius doctrinæ fol.illo 346.col.2.adeo confusam,errore fortasse excussoris,vt vix tandem eius sensum intelligas.Quare quidquid sit de eius mente in prædicti probatione. Mihi sententia non placet. Quin arbitror, sicut 219
contra se : ita contra alium non teneri ad testificandum, cùm crimen occultum est,adeo,vt nec infamia specialis sit de illa persona respersa,

nec indicia sufficientia, vel probatio semiplena, &c. Quoniam, si de me ipso testificari non debeo teste Cord. Igitur nec de alio. Imo multò minus de alio id facere potero. Cùm meæ famæ iuri cedere possim, non alterius. Cur enim rogo de me dicere occultum crimen etiam duobus aut tribus notum, non debeo? An quia occultum? Aut quia de me? Non secundùm. Quia si fama præcederet, & legitima accusatio, cum indicijs, vel vno teste omni exceptione maiore, teneret veritatem dicere contra me. Non igitur, quia de me, dicere non debeo: sed quia occultum est crimen, quod prodere non teneor, nisi aliquo modo venerit in publicum, vel ratione infamiæ vel indiciorum, &c. Si igitur hoc idem contingit in crimine alterius, non debeo sane, nec potero crimen occultum prodere, nisi charitatem & iustitiam offendendo. Præceptum ergo illud & excommunicatio, ac iuramentum interpretari debent ordine iuris seruato, vt scilicet exceptis occultis criminibus cætera manifestentur: nisi vt suprà diximus, damnum adhuc impenderet: huius enim alia ratio est.

Sed ait Cord. Primùm, non esse simpliciter occultum. Quia probari potest per duos aut tres qui viderunt. Deinde, quod maius est bonum commune, quod ex punitione speratur, quàm damnum huius priuati. Sed certè quamuis dum crimen est publicum (vt dixi dub. 7.) licitum sit ob commune bonum reuelare, vt cæteri timorem habeant, &c. Tamen quando ita est occultum, vt duobus aut tribus duntaxat notum sit, nulla est necessitas reuelandi, vt ibi ostendebam. Non enim vllum est scandalum, vel notitia talis peccati in populo, ac per hoc boni communis necessitas non exigit, vt ille prodatur & puniatur. Cúmque conseruari possit fama fratris, vita, &c. vera charitas, & fortasse iustitia læditur ex tali reuelatione. Vnde in hoc Adri. sententia est omnino complectenda.

Illvd concedamus Cord. quod cùm non ad pœnam, sed vel ad emendam, vel satisfactionem læsi, &c. posset, & teneretur sic sciens manifestare prælato, vt patri, qui posset prodesse & non obesse. Alias in excommunicationem incideret, vt ipse Cord. fatetur, in d. q. 43. pag. 347. col. 1. idque etiamsi sub secreto acceperit. Quia cùm intelligat illa via malo fore obuiandum, & non aliàs, mortaliter peccaret, excommunicationémque incurreret, si non reuelaret. Siquidem ex reuelatione nullum inconueniens timetur. Non pœnæ: quia ad pœnam non agitur. Non infamiæ, quia apud vnum & patrem infamatio dici non debet, vt infrà latius. Ex alia parte damni occurritur. Iustum igitur est tale præceptum.

Tertivs casus, quando quis rem accepit sub sigillo secreti, vt consilium vel remedium adhiberet misero delinquenti in anima, vel corpore, vt medicus, obstetrix, aduocatus, vel alius consiliator, & adiutor mali commissi. Quod verum est etiam præcedente infamatione, semiplena probatione, &c. Ij enim peccant mortaliter reuelando, nisi alia via sciant. Sicut confessor. Et ad damnorum restitutionem tenentur. Ita docet Cord. casu 3. & lib. 1. qq. quæst. 43. dub. 2. pag. 346. col. 1.

Et

Et eam sententiam tenet Nauar.cap.25. num.41. & 46.casu 7.& c.13. num.52.& num.60.Sylvest.confes.3.quæst.20.Henric. Quod lib.9.vt citat Sylvest.& idem Sylvest.ver.testis,quæst.8.dict.2.Gab.in 4.d.15. quæst.6.conclus.7.D.Thom.2.2.quæst.10.artic.1.ad 2.Adrian.in 4. de confess.dub.vlt.Hanc tamen sententiam ipsi non probant. Verumtamen Sor.de teg.secret.memb.2.quæst.9.conclu.4.contrarium sentit. & 5.de Iust.quæst.7.art.1. Cuius ratio est, quia suppositæ infamiæ,&c. iudex via & ratione legitimè,& iuridicè procedit.Non ergo promissio,vel iuramenti seruandi secretum alteri, debet illi parare præiudicium,& pro hac sententia citatur Bona.à Cord. & alij doct.quam se- 223
cutus est Ang.vt refert Sylvest.verb.testis,q.8.dict.2.

Mihi videtur. Primum, quod si est necessaria talis denunciatio, vel testificatio ad vitandum reipub.damnum vel tertij, promissio secreti ac iuramentum non obligant, & ita poterit & tenetur reuelare, quod Cord.Sot.& omnes expresse fatentur. Secundò econtra,si per sacramentale secretum nouit, etiam si resp. pereat, & vt Sot. ait, licet paretur præiudicium totius mundi,vt etiam omnes concedunt. Tertiò magis placet Cord. Nauar.& D.Tho.sententia,licet ipsi non probent: Quia cum ille tale secretum sub fide commiserit ad remedium animæ vel corporis,non debet esse ob id peioris conditionis, quàm si tacuisset.Nec postulat ius naturæ, vt illi sine causa fides præstita frangatur.Dico sine causa vrgenti,qualis esset,si impenderet damnũ reip. vel tertio. Tunc enim ille meretur, vt sibi frangatur fides, cum non desistat à malo inferendo,vel si desistat,tamen bonum innocẽtis reip. 224
vel tertij præponderat. At cum ad pœnam solum proceditur, non est vrgens causa,vt fides naturaliter debita non seruetur:& ita ac si nihil sciret se habere debet.

Dices, non minus obligat ratio secreti ad contegendum delictum,quod ego solus vidi, non mihi commissum, quàm si esset commissum: at illud teneor reuelare suppositæ infamiæ, &c. Respon.non esse simile.Quia ille mihi committendo non peccauit:sed officio vsus est secum vel cum alijs,& ob id nihil iuris amittere debet,sicut alter, qui secretò faciens peccauit mortaliter quo ius amittit, suppositæ infamiæ sequenti. Maximè: quia promissio, & iuramentum per se habent naturalem obligationem:& deformitatem infidelitatis, illa frangere. Et ad arg.Soti respon.Quod tum promissio & iuramentũ non obligat contra ius. Supponit enim probandum, quòd tum tacere sit contra ius,quod non est dicendum. Licet enim iure interroget in communi: sed non obligatur vnusquisque, nisi secundum modum, quo rem cognouit.Vnde qui per confessionem vel consultationem nouit,non te- 225
netur dicere.In casu verò hæresis,non esset seruanda promissio secreti vel iuramenti,vt suprà habitum est.Melius diceret Sot.quòd iudex non potest obligare contra ius,quomodo loquitur D.Thom.in d.art.1. ad 2. dicens contra debitum seruandi secretum non potest obligare. Nihil enim (inquit) potest præcipi ab homine contra id quod est de iure naturali.

QVARTVS casus est, quándo quis rem alienam accepit in recompensationẽ sui debiti, modò debitum sit ex iustitia, & liquidum, & alię adsint circunstantiæ quas infrà c.5. referemus, cum id licitum esse probabimus. Tunc enim nec de se, nec de alijs tenetur manifestare, etiá si sub iuramento & excommunicatione præcipiatur. Imo addit Nauarr. etiamsi expressè dicatur, vt reuelet eum, qui subtraxit rem gratia recó-
226 pensationis. Ita docuit Cord. in d. q.64. casu 4. & q.111. ad fin. §. *y assi*, & in d.q.43. citata. Et idem docuit de exhibenda scriptura in suum dãnum q.63. Est enim similis ratio. Idem docuit Nauar. c.17. num.114. & inf. c.25. num.46. Med. C. de rest. q.3. causa 12. & q.11. & latius Sylvest. verb. furtum q.15. Ang. verb. furtum. Ratio huius est quoniam excommunicatio ferri non potest, nisi vbi est mortale peccatum. At ille mortaliter non peccat, non restituendo, cum reuera nõ alienum, sed suum proprium retineat, ergo, &c. De quo latiùs infrà, cap.5.

DICES, saltẽ quando diceret specialiter, vt reuelet, etiá si in recõpensationem acceperit. Quo casu Rosel. quẽ refert Sylvest. & Nauar. putant teneri ad manifestandum, quod ille probat. Primò, quia oppositum est contra stylum auditorum Curiæ Rom. à quibus tales literas emanasse vidimus. Cum tamen non sit dicendum, quòd in hoc Curia erret. Tum rationabilissimè talis clausula apponitur, à prælatis. Quia multi sui amore excæcati credunt sibi deberi, cum tamen nihil eis ab
227 altero debeatur, imo fortasse ipsi debent. Et quia, vt plurimũ tales decipiuntur, & decipiunt, talis clausula iustè apponitur. Verùm Nauarr. & Ang. simpliciter fatentur, non incurri talem excommunicationem in casu. Mihi placet dist. Sylvest. Quia si clausula dicat, *vt etiã qui causa recompensationis acceperunt, restituant*, non tenetur restituere, neque reuelare, si timeat cogendum fore ad restitutionem. Quia tunc excommunicatio, & mandatum continet intolerabilem errorem. Si verò tale periculum non sit, sententia ligat. Quia de reuelando iusta est, maximè si præsumit illicitam aut nimiam esse recompensationem, aut debitum esse dubium. Sed quid si nescit, an iustè fecerit compensationem? Respon. Ang. quòd tenetur reuelare. Aliàs multæ fraudes fierent, & Nauar. in d.num.115. Nisi vir esset magnæ fidei, vt dub. ab animo repelleret.

QVINTVS casus, quãdo cogendus esset probare, quod denunciat, cum reuera non possit, vel aliud detrimentum ex tali denunciatione acciperet in honore, vita vel rebus, &c. Cum tãto enim detrimẽto non tenetur cõtra proximum testificare, aut denunciare. Ita Cord. casu 5. &
228 Nauar. c.25. nu.37. qui se refert ad c.18. num.58. vbi nihil dicit de hoc puncto. Et ita dicit, in d.c.25. nu.50. secundum Bal. receptum in c. Nuntius, de Testa. & in c. delectorum eod. tit. & Fel. ibid.

SEXTVS casus, quando quis ex leuibus personis res scit, quæ non sunt fide dignæ. Tum enim & sibi, qui leuitatis notaretur, & reo, qui ob id rigidius castigaretur, & fortasse iniustè, damnum inferret & tum consilium dat Cord. vt faceret ipse, quo ij, à quibus audiuit testificarentur. Sed mihi non placet tale consilium, quia si personæ non sunt

fide

fide dignæ, manifesto periculo reum exponit iniustè infamandi, & ita omnino tacendum putarem. Tandem fatetur Cord. in d.q.64. in fine, quod latius probat, q.63. & 65. Nauar. c.25. num.43. & c.18. nu.61. Henric. Gand. Quodlib.9. in princ. Adria. in 4. de Correct. frat. §. Ostiensis col.6. Ioan. Med. agens de sigillo confes. vt citat idem Cord. in annot. 229
super Sot. memb.3.q.3. corol.5. Quod in ijs casibus, & quibuscunque reuelare non tenetur, potest iurare se nescire, interius intelligendo ad reuelandum. Quod nos alibi latiùs docuimus. Et hæc est communior, veriórque sententia, licet nonnulli contradicant, vt Sot. memb.3.q.3. conclus.4. & 5. dub.3. & conclus.5. & 7.

DECIMA dub. An clericis liceat denunciationem facere cum agitur de causa sanguinis. Respon. sine controuersia rectè posse, modò protestentur, se non ad pœnam, sed ad cautelam denunciare, neque ex hoc incurritur irregularitas vlla. Ita Caiet.2.2.q.32.artic.7. Sot. de teg. secre. memb.2.q.5.conc.3. Nauar. c. inter verba 11.q.3.col.6. Couar. in Clem. Si furiosus 2.p.§.5. Canones enim id non prohibent, quod facere homines iure naturæ renentur. Et ita eisdem can. est decretum, vt si præmittat protestationem prædictam, non incurrat, vt est text. in c.2. de Homicid. lib.6. & sic intelligere oportet Concil. Tolet.23.q.8.c.Ij à 230
quibus, & c.Clericus, & c.sententiam, nec clerici: qui plura volet legat Couar. & citatos doctores, quod breuiter transcurro, quia non est nostræ disputationis.

VNDECIMA dub. sit de crimine, quod in damnum tantum ipsius peccantis cedit, vt concubinatus, gulæ, blasphemiæ, &c. An debeat secretè corrigi antequàm denuncietur, an licitum sit statim denunciare, quæ præcipuè in religionibus locum habere videtur. In his seruanda sunt omnia suprà dicta in 7.8. & 9. dub. Quibus suppositis tota huius rei difficultas in eo posita est, an quando vides prælatum profuturum quàtum satis est, & te similiter, vel certè pone, & prælatus melius proficiet sed tu proderis sufficienter. Denique si dubites, num prælatus, an tu melius ac vtilius occurras damno ac peccato, an liceat sine correptione secreta illum deferre ad superiorem, siue vt patrem, siue vt iudicem? Et primum præsuppono, vt certum, atque ab omnibus concessum, quod superiori, vt iudici non est reuelandum, sine admonitione 231
secreta. Esset enim contra ordinem à Christo positum, & non solum famæ propriæ apud superiorem, sed etiam apud omnes cum publicari debeat, detrimentum fieret. Et deniq; pœnæ subeundæ, quæ omnia iniustè irrogantur, vt patet ex supradictis. Cùm enim pernicies reipub. vel tertij non timetur: sed tantum ipsius peccantis nocumentum, & ipse, vel pœnituit vel eius pœnitentia speratur, nulla certè ratione potest non esse contra charitatem illum prodere imo contra iustitiam. Secundò suppono, quod si mea admonitione emenda non speratur, nec etiam reuelatione, & correptione superioris, siue vt patris, siue vt iudicis, similiter non est prodendus. Nã tunc frustra infamaretur, sine fructu, imo cum deterioratione animæ ipsius: sed, vt supra dixi de pec- 232
catis publ. Deus est exorandus, & res patienter tollerãda. Tertiò sup-

pono,

pono, quòd si mea monitione non speratur correctio, per superioris verò authoritatem & prudentiam speratur. Tum reuelari potest non solum illi, vt patri, sed etiam vt iudici. Et ratio est plana, quia pluris facienda est, quàm fama, anima proximi, & quàm quæcunque bona temporalia. Si ergo animæ illius profutura est correctio, & castigatio superioris, & aliter non potest ei subueniri, licitè posthabetur fama, &c. Ita D. Thom. quæst. 32. art. 7. in corp. Syluest. Correptio. quæst. 5. & omnes ex illo.

QVARTO est certum, quod si denunciatio est facienda ob hanc, vel illam causam, prius est denunciatio fraterna facienda, id est, superiori, vt patri, deinde, vt iudici. Omnia enim tentanda sunt charitate præcipiente, vt sine maiori detrimento subueniatur fratri. Solum igitur quæstio procedit. Vtrum superiori, vt patri, qui melius, vel ita bene ac ego, poterit remedium adhibere, possim sine monitione secreta reuelare, quod vt dicebam, frequentissimè vsu venire solet in religio-
233 nibus. Cõmisit v.g. religiosus crimen aliquod, est iam emendatus, aut scio ego, quod mea monitione emendabitur, & est omnino secretum. Num liceat tunc superiori detegere? In quo grauissimorum hominum hac nostra ætate vidi varias fuisse sententias. Quidam enim docuerunt id licitè fieri posse, & consequenter necessario esse faciendum, si speciali, vel generali mandato id fieri præcipiatur. Et potest hæc sententia, vt mihi quidem videtur, multis rationibus comprobari. Primum, quia ex non reuelando potest sequi pernicies communitatis, & plura alia melius ac Deo acceptius vtiliúsque religio prouidere potest, vel illum officio priuando, vel eum ciuitate aut loco mittendo, vel consilio, & meru terrendo, vt illum à futuro præseruet, cautiorémque reddat. Hæc autem & similia videntur non æquè bene fieri posse à priuato fratre, igitur superiori pio, & discreto non nocituro, nec ad pœnam processuro poterit denunciari, sicque religionis puritas, & perfectio salua consistet: ex huius tamen rei incuria facile corruet.

234 SECVNDO quia talis infamatio, vel nulla est, vel leuissima. Nam quod vir vnus pius & discretus meum crimen sciat, quem vt patrem mecum se gesturum scio, & habiturum se, ac si nulli diceretur, non est vlla, vel si est, certè modica infamia censenda. Tertio, quia mos est in Ecclesia vsitatissimus. Nam episcopi, & eorum visitatores, & inquisi-
tores solent edicta publica proponere, quibus præcipiunt, vt qui aliquod crimen sciuerint, statim referant, nec audeãt rem cum alio communicare sub pœna excommunicationis, quod strictissimè obseruant religiosorum prouinciales, ac visitatores: at pro Ecclesiæ pastoribus
235 aliàs doctissimis & sanctissimis est præsumendum. Igitur ordine fraternæ correctionis prætermisso, statim debent denunciare. Et tales sunt aliquarum religionum constitutiones à Sede Apostolica approbatæ, vt quicunq; errores, ac vitia eorum superior. bus manifestentur, per quemcunque, qui extra confessionẽ cognouerit. Hanc sententiam, quæ plurimorum est doctissimorúmque virorum huius ætatis tenuit

Richar.

Richar.in 4.d.19.q.2.art.3.Ang.verb.denuntiatio,& videtur Dur.in d. dist.pro qua sententia Cord.citat.D.Tho.2.2.quæst.37.art.7.& Quodlib.13.& Palud.in d.19.& ita tenet apertè Gab.in can.lect.74.sub litera T.& præcipuè sub litera V.vbi refert verba D.Thom. in d. Quodlib.in hunc modum scribentis. *In iis distinguendum est de conditione subditi,& prælati. Nam si scio,quod melius emendabitur per prælatum. Et prælatus est pius,& discretus & spiritualis non habens odium,vel rancorem ad illum subditum potest denunciare sibi*, &c. & Bonauen. in commen. super Luc. 236
cap.17.Sylvest.verb.Correptio quæst.7. expresè. Et videtur August. sententia,quæstione 1.ad cap.5. Leuit. & refertur 22.quæst.5. cap. hoc dicitur,vbi dicit. *Vtrum prodendus sit difficillima quæst.est.* Sed quia non expressit,cui indicandum sit,an ei cui iuratur,an sacerdoti, qui non solum eum persequi non potest irrogando supplicium, sed etiam orare pro illo,videtur mihi, quod se ab hoc peccati vinculo absoluat si indicat talibus,qui magis prodesse possunt, quàm obesse periuro,siue eum corrigendo,siue Deum pro eo placando, si & ipse confessionis sibi adhibeat medicinam,&c.

VERVNTAMEN alia ex parte sapientissimorum hominũ est contraria sententia, qui omnino censent peccatum esse mortale, & contra Domini præceptum tam prælati præcipientis sine secreta admonitione 237
tale peccatum prodere, quàm ipsius, qui obedit. Ita docet D. Thom. 2.2.quæst.32.artic.7.ad 4.vbi sic ait. *Quod si proclamationes, quæ fiunt in capitulis religiosorum essent de culpis graubus, de quibus frater infamaretur esset peccatum contra domini præceptum,sic illud publicare.* Et clarius in sol. ad quintum. *Quando prælatus* (inquit) *præcipit,vt sibi dicatur,quod quis sciuerit corrigendum debet intelligi, saluo ordine fraternæ correctionis. Sed si prælatus expresè præciperet contra hunc ordinem, ipse peccaret præcipiens, & ei obediens, quasi contra præceptum* Domini *ageret, & non esset ei obediendum. Quia non est index iudiciorum occultorum*, &c. Et in dicto Quodlibeto tertio apertè docuit. Quod si frater per me corrigitur, non debeo denunciare prælato. Vnde, quod subdit: *Si autem melius fiet per prælatum*, &c. non sic est accipiendum, vt si parum plus iuuaretur frater ex dict. denunciatione prælato facta, statim denunciari debeat:sed quando ita melius fit, quod notabiliter iuuaretur,& vix tandem per me fieret, aut notabiliter minus bene. Quod ex eo constat. Tum ex præci- 238
tatis locis in dict. 22. Tum, quia prius planè dixerat, quod si per me frater est corrigendus, non debet deferri. Tum, quia, vt statim subdit concludens. *Quod in omnibus his tenendum est pro regula, quod est seruanda charitas, & quod melius magisque expedire videbitur. Si autem æquè bene, vel parum melius per prælatum occurrendum est,non seruaretur charitas, nec fiet, quod melius & magis expedit: igitur*, &c Hanc sententiam expresè tenet Dominicus Sotus de tegend. secret. quæstione quarta, conclusione tertia. Cordub. in eum locum, qui in hoc sensu intelligendum esse Diu. Thom. censet & apertè Nauarrus cap. 24. numero 12.& Adrian.in quarta quæstione vltima de correctione fraterna,quem refert Cordub.& Nauarr. Pro eadem sententia citatur Paludan. dist.

19. Armill. §. tertio & accusatio §. septimo S. Thomas Quodlibet. 11. articulo 13. & 15. Caietanus quæstione 69. articulo secundo. Iuxta hunc enim sensum eos accipiendos putat Cordub. Idem tenet plane Gabriel in canonica lectione 74. sub litera V. sequens D. Thomam in dicto
239 Quodlibeto: pro hac sententia citatur Angel. verb. denunciatio. §. decimo, sed satis immerito: nam priorem Richardus, Durandus & aliorum sententiam secutus est. Et potest hæc sententia probari ex Augustino epistola 109. vbi sic ait ad medium. *Si oculorum petulantiam in aliqua aduerteritis statim admonete, ne cœpta progrediantur: sed ex proximo corrigantur. Si autem & post admonitionem iterum, vel alio die ipsum facere videritis, iam velut vulneratam sanandam prodat quacunque* (supple monialis, de his enim agit) *prius tamen vel alteri, vel tertiæ demonstratam*, &c. Et infrà: *Prius propositæ debet ostendi, si admonita neglexerit corrigi, ne forte possit secretè correpta innotescere cæteris.* Et pro eodem citatur Basil. in regul. 46. & infra. Et de Episcopis probatur in capitulo Accusatio. quæstione se-
240 ptima, Vbi Anacletus epistola secunda ad Episcopos Itali. Sic ait: *Si quis aduersus Episcopos habet causam, prius ad eos recurrat charitatis studio, vt familiari colloquio ea sanent commoniti, quæ sananda sunt, & charitate emendent, quæ iustè emendanda cognouerint. Si quis autem priusquam hæc fecerit lacerare, auferre, aut infestare præsumpserit, excommunicetur.* Et capitulo Si quis, eadem causa, & quæstione. Ait Alexander: *Si quis contra Episcopum, vel actores Ecclesiæ habet querelam non prius primates, vel alios adeat iudices, quam ipsum priuatum conueniat*, &c. De omnibus autem probatur hæc sententia. Primò ex ratione suprà tacta à Diuo Thoma. Quia
241 occultorum homo iudex non est, antequam appareant per indicia, vel præsumptiones. Vnde in dicto capitulo Erubescant, ait Vrbanus. *De manifestis criminibus loquimur, Secretorum autem, & cognitor Deus & iudex.* Tum ex Christi sententia Matthæ. 18. Vbi expressè id præcipit dominus dum ait: *corripe illum inter te & ipsum solum, si te audierit lucratus eris fratrem tuum*, &c. Imo non solum quando est certa emendatio fratris: sed etiam quando probabiliter, licet sub dubio aliquo modo speratur emendatio. Ob id enim dixit, *si te audierit lucratus eris fratrem.* Quid planius (dicunt isti) dici potest? vt intelligamus non esse fratrem statim prodendum superiori, sed priuatim commonendum. *Etsi acquiescat lucratus eris sine infamatione.* Et ratio huius diuini præcepti,
242 quod non solum diuinum: sed naturale est, id ostendit. Quia lex naturalis & charitatis vinculum (quo coniunctos esse, & diligere inuicem debemus) dictat, vt quando sine præiudicio, vel communis boni, vel tertij potest simul cõscientiæ, & bonæ existimationi fratris occurri, id fiat, sine alicuius partis famæ, scilicet, vel conscientiæ læsione. At sic est in præsenti, vt supponimus, potest siquidem conscientiæ proximi simul cum fama seruata occurri & mederi, ergo non licet illum detegere, sed aliter mederi & sanare, quemadmodum (dicunt præfati Doctores) non rectè faceret medicus, qui potens medelam adhibere sine incisione, vellet lacerãdo atque incidendo curare. Secundò, quoniam, vt Sotus objicit membro secundo, quæstione quarta, conclusione tertia,

contra

contra iustitiam facit, qui ante monitionem fratris crimen indicat prælato: Nam fama subditi apud prælatos, magno æstimanda est. Et ob hanc ipsam rationem, vt infrà dicemus, ipse arbitratur, quod est mortale pec- 243
catum vni vel duobus grauibus viris detegere peccatum proximi. Quo enim grauior est vir, eo magis perditur, ait Sotus, de opinione. Et idem nisi in extrema necessitate, id est, quando aliter vel religioni, vel tertio, vel ipsius peccatoris conscientiæ, & emendationi non potest subueniri, non est prodendus.

HÆC sunt doctorum sententiæ, & rationes quorum non diuersum, sed vnum fuisse sensum aliquis fortasse arbitretur, si isto modo distinguat. Aut enim is, qui crimen cognouit verisimiliter potest cogitare fratrem iterum lapsurum, & tum priorem sententiam admittendam esse: sin verò iure existimare potest probabiliter minimè tale peccatum fore iterandum. Tum, quia scit omnem occasionem esse sublatam, & verè & ex anima defuisse, &c. secundam hanc alioqui sententiam locum habere.

HVIVS esse potest ratio quoniam in primo casu cum iure possit ti- 244
meri reincidentia, vt ab ea præseruetur eius conscientiæ negotium vtiliter geritur, simúlque communi bono consulitur, quæ sane præferenda sunt eius, vel paruæ infamiæ, vel nullius. Dico *paruæ aut nullius*: quia cum prælato vt patri indicatur, pio & prudenti, certè est, ac si omnino nulli diceretur. Vnde inferius, numero 534. probabimus loquentem de peccato occulto proximi cum viro graui, cui dicere est, ac si nulli diceretur non peccare mortaliter, eo quod sit leuis infamatio, etiam si ex leuitate quadam faciat, sed esse tantum veniale, quod si bono fine faceret, vt ad consilium petendum, vel ad iuuandum peccatorem siue oratione, siue occasionem peccandi tollendo, & huiusmodi, non fore vllum peccatum, multò ergo minus peccabit si prælato, vt dictum est, quo illum præseruet, reueletur.

ET in hoc sensu planè locuti sunt illi authores. Vt Durandus id 245
ipsum concessit etiamsi non sit prælatus, sed alius priuatus, qui præseruare posset à recidiuo, in secundo autem casu, cùm scilicet omnino talis relapsus non timetur vllo modo, cessat prædicta ratio, & Diu. Thom. aliique de secunda sententia doctores loqui videntur. Quare non oportet in hac re amplius insistere, satisfuerit siue hanc, siue illam sequaris doctorum relatam opinionem, illud syncerè, & sine importuna disputatione eligere, quod magis expedire, & ad Dei gloriam, & proximi salutem visum erit. Id hoc loco dubitari posset fortasse, an si ego vidi Petrum crimen commisisse, quem scio amicum habere pium, & discretum, cuius authoritate illi melius emendabitur, quàm mea an liceat illi reuelare?

HANC sanè disputationem in hac specie tradit Bartholomæus à 246
Medina in sua Instructione confessariorum: cuius sententiæ, quoniam contrarium video Durandum quem statim refero, placet vno verbo explicare. Prædictus igitur Medina libro primo capitulo decimoquarto §. decimosexto, versiculo *Duda se*, putat non licere, quoniam (in-

quit) fit illi grauis offensa, qui bonam opinionem apud grauem amicum perdet.

CONTRA verò sentit Durand. in dicta quæstione quarta numero quarto ad finem: probátque ex Augustino super caput quir tum, Leuitici, quem supra retulimus ex capit. Hoc videtur 22. quæstione sexta,
247 *Videtur mihi*, ait Augustinus *quod ab hoc peccati vinculo se absoluat si indicet talibus, qui magis prodesse possunt, quàm obesse periuro siue eum corrigendo, siue Deum pro eo placando.*

NOS igitur in hac sicut, & in præcedenti difficultate nihil de nostro dicimus, satis putamus doctorum protulisse sententias eorum rationes & fundamenta. Audire cupimus, magis quàm præcepta dare. Id dumtaxat dicam posse horum doctorum dissentionem componi, sicut & præcedentem iuxta distinctionem suprà tactam. Si enim verisimile est fratrem omnino ad vomitum non rediturum, quia scilicet occasiones ablatæ sunt, & ipse notabiliter est commutatus in mentem meliorem, &c. Barth. Medina sententia locum habebit, si verò relapsus, iure timeri potest Durandi sensus ex Augustino sit admittendus. Quod non desinam explicare exemplo quodam adducto ab Augustino, Ga-
248 briel. referente in canonica lectio. 74. sub litera T. quod etiam venerabilé Hugonem cùm exponit Augustinum admittere video. Sic igitur propono, scis fratrem tuum vulnere corporali grauiter laborasse, sed iam sanum esse factum, aut proximè verisimiliter sanandum, non videtur opus esse medico. Non enim opus est medicus valentibus. Scis tamen, quod etiamsi iam sanus sit effectus, esse tamen verisimile in eundum morbum ad mortem iterum incursurum, quis non videat prudentiam charitatémque postulare, vt eius morbum non occultes, ne pereat. *Si crudelis est*, ait Hugo, *qui vulnus in corpore fratris celat, multo magis crudelis est qui vulnus in anima fratris, non indicat, quem tacendo perire permittit.* Vnde Iacobus Apostolus in epistola canonica capit. 5. *qui conuerti fecerit* (ait) *peccatorem ab errore viæ suæ saluabit animam suam,*
249 *& operit multitudinem peccatorum.* Maximè, quia, vt suprà dicebam, & inferius in hoc capitulo latius probandum mihi est, quando secretus cognitor criminis vni, vel duobus taciturnis viris refert, quibus dicere, est ac si nulli omnino diceretur, non est mortale peccatum infamationis, cùm notabilis non sit famæ deperditio, vt constat, multò ergo magis licebit, quando ob eius bonum manifestatio fiat, quare mutatis circunstantiis, hæc vel illa opinio esset tenenda cùm contraria dicere non videantur. Per quæ facile argumenta vtriusque opinionis soluere ac componere licebit. Hic tamen oportet animaduertere, quod licet cum prædictis circunstantiis licitum esset peccatum manifestare: sed non tenetur quicunque id facere: sed ij tantum quibus ex officio incumbit, qui sunt veluti fiscales in rep. Syndici vel deputati, vt crimi-
250 na animaduertant, & notent. Modus autem noster tangitur à Gab. in can. lect. 74. litera. T. casu 6. sed de iis hactenus.

DVODECIMA dubitatio sit, cùm actum iam sit de inquisitione & denuntiatione, & de accusatione. Vtrum accusator antequam accuset teneatu r

teneatur admonere proximum, vt satisfaciat? Et videtur, quod teneatur admonere. Quia aliàs iniustè, & sine causa infamaretur apud iudicem, & etiam pœnam posset vitare monendo. Secundò, quia si in denuntiatione fraterna, & iudiciali ad pœnam est necessaria secreta admonitio: idem videtur, eadem imo maior cum ratione dicendum de accusatore. Tandem quia Christus docuit, vt antequam diceretur Ecclesiæ id est iudici, testes adhiberentur, quibus posteà posset accusatio comprobari. Primò certum est quod falsò accusare peccatum est mortale, sicut falsò testificari, & accusator tenetur famam, & omnia alia damna reparare, vt de se patet, & vocatur calumniæ peccatum graue atque detestãdum, Secundò, quod si crimen est verum, sed ipsi tantum, vel alteri notum, similiter peccat mortaliter, cùm infamet proximum publicè de eo, quod est omnino improbabile. Et ita ad damnorum restitutionem tenetur. Ipseque sibi damnum infert: Tum quia se infamat, cum calumniator iniustus sit habendus: tum, quia exponitur pœnæ talionis, non probando accusationem. Denique delinquit contra charitatem & iustitiam proximi, & contra seipsum. Nec est eadem ratio de denunciatione, quæ siue fraterna, siue iudicialis sit, non infamat publicè, sed tantum apud prælatum. Nec se exponit periculo, cùm denuntiator probare non debeat, vt omnes fatentur. Si ergo in denunciatione tam fraterna, quàm iudiciali necessaria est secreta admonitio, multò magis erit cùm per viam accusationis delictum omnino improbabile proximi diuulgatur. Est enim inutilis infamatio & iniusta, vt dictum est. 251

Tertio fatentur aliqui, quod si crimen probari potest, non est necessaria secreta monitio, sed potest accusari, siue id fiat ob priuatum bonum actoris, vt sibi satisfiat, aut propter reipub. bonũ, vt delicta puniantur, ad quod vnumquodque reipub. membrum ius habere videtur. Tum, quia sic alij à peccando deterrentur. Tum, quia illius consortio, & familiaritate alija inficiuntur. Denique, vt alij ignorãtia nõ excusentur. Ita docet Nau. c. 18. num. 30. Adri. in 4. de Corrept. frat. col. 17. versi. ad 2. Sot. de teg. secret. memb. 2. q. 5. cõcl. 4. ad fi. Glos. in c. Si peccauerit 2. q. 1. & Cord. de detrac. q. 2. cõcl. 4. & q. 3. cõcl. 4. ex Scot. in 4. d. 15. & Dried. de libertate Christiana, li. 2. c. 10. & habetur ff. de Iureiur. Eum qui. Probat Sot. quia finis accusatoris non est emendatio, sed vindicatio, atque punitio, admonitio autem est ad emendationem. Non ergo astringitur accusator admonere. Vnde quantumcumq; pœniteat delicti, v. g. si occidit patrem, potest accusari. Secundò probari potest ex c. Qualiter & quãdo de Accusat. vbi dicitur: quòd sicut denunciationem admonitio, ita accusationé inscriptio debet præcedere. Addo aliud argumentum, quia ex quo delictum potest probari, iam ille videtur amisisse ius seruãdæ sibi famæ cùm in alios peccauerit. Vt enim omnes Doctores ex Aug. exponunt locũ illum Matth. *Si peccauerit in te frater*, &c. Non est sensus. Si peccauerit cõtra te, vt glo. interlinearis expositor: sed sensus est: *Si peccauerit in te*, id est, te sciente. Nam meritò in me peccat, qui me sciẽte peccat, cùm sit mihi offendiculo. Si ergo peccauit coram multis, iam in alios peccat, & ita non habet priuilegium Christi, qui lo- 252 253

loquitur de peccato omnino secreto.

CONTRARIAM sententiam secutus videtur Sylu. verb. accusatio, q. 3. Caiet. 2. 2. q. 33. art. 7. D. Th. in 4. dist. 19. q. 2. art. 3. q. 1. ad 4. qui vtramque opinionem refert, & nullam improbat. Quamuis Sot. primæ sententiæ fuisse eum putet, cùm eam referat secundo loco: Sylu. verò huius fuisse opinionis sentit quod non liceat sine monitione accusare: tum, quia Christus generaliter loquitur tum: quia curandum est de fama, si possumus. Eiusdem sententiæ est Durandus 4. dist. 19. quæst. 4. & idem Corduba in annot. ad memb. 2. quæst. 5. conc. 4.

MIHI videtur. Primum, quod in foro causarum non est necessaria monitio, & ita fatentur Sot. Syluester S. Thomas &c. Et ita loquitur d. c. Qualiter & quando, sed satis est si præcedat inscriptio, & ita seruat
254 vsus forensis. Secundò videtur, quod si ad bonum commune sit necessarium, imo ad priuatam satisfactionem petendam: si aliter haberi non potest, licitum est sine monitione accusare. Et ita fatentur omnes, & in particulari Syluester qui in secunda est opinione, etiamsi delictum sit emendatum, vt docet ipse in dic. quæstione 3. & quæst. 9. Si autem nulla alia vtilitas expectetur, quàm vt delictum puniatur, & ea intentione quis accuset, maior dubitatio est. Et sane semper in hac re dubius fui tam in denuntiatione iudiciali, quàm in accusatione. Ex vna parte est ratio Sot. & ea quæ est à me allata. Vnumquodque enim reip. memb. ius habere videtur petendi, vt delicta puniantur. Est enim finis ille boni communis, vt alijs exemplum viuendi detur, & tranquillè viuatur, alij non inficiantur, &c. Ex alia tamen parte est charitas. Si enim nulla necessitas est, aut vtilitas mea, vel tertij, vel reip. non video cur non teneamur lege charitatis proximum iam emendatum, vel emendandum liberare & protegere, potius quàm tradere iudici, exemplo Ecclesiæ, quæ malefactores protegit. Maximè si correcti, vel corrigi sint parati. Quia id ex Euangelio colligi videtur. Nam excõmunicatio
255 pœna est & illâ præcipit Christus monitione præcedente. Vnde vtramque opinionem Diuus Thomas insolutam relinquit. Quare non condemnarem ego sane sic accusantem aut denunciantem ad pœnam, & restitutionem famæ & damnorum, præcipuè vbi peccatum fuit iniustitiæ contra se, vel alium, & per modum quærelæ apud superiorem manifestat. Vix enim tandem obligari potest is, qui læsus est, vt alterum moneat, &c. Sed neque facerem, neque facere consulerem, quando vt dixi, nec satisfactio est facienda, nec aliud damnum imminet, nisi quod ille non est punitus. Sic fecit B. Ioseph, qui noluit Virginem traducere sed occultè dimittere. Vnde Augustinus sermone decimosexto de Ser. Domini relatus, capite Si peccauerit 2. quæst. 1. *Si fecus nosti, quia peccauit in te, & cum vis coram omnibus arguere, non es correptor: sed proditor.* Et infra §. Nouit. *Nouit enim nescio quem homicidam episcopus, & alius illum nemo nouit, ego nolo illum publicè corripere, & tu quaris inscribere*, &c. Imo plane arbitratur Cord. quòd etiãsi intercedat bonum commune,
256 & interesse partis, tenetur præuiam admonitionem præmittere ad accusationem non ratione boni communis, vel ad interesse proprium, sed ratione

sed ratione emendationis fratris, cuius salus non est postponenda, quomodocunq; contra eum agatur. Illud fortasse concordando sententias dici posset, non peccare contra iustitiam, nec per cõsequens vllam damnorum restitutionem deberi. Quoniam ex quo coram ijs, per quos probari delictum potest, peccauit, ius amisit secreti seruandi: quæ iustum que est à quocũq; ius accusandi, & punitionem petendi. In quo prima placet sententia, at tamen peccatum esse simpliciter contra charitatem mutuamque dilectionem, qua tenemur proximorum defectus, eorumque damna vitare, dum commodè sine alterius præiudicio facere possumus sicut infrà dicemus de eo, qui infamatum in vno loco, vel olim, in hoc loco, & tempore infamat vbi peccatum vel nesciebatur, vel erat pœne oblitum.

257 A D primum argumentum Resp. Quod sine causa non infamatur, sed ob bonum commune ad quod pertinet valdè vtiliter delicta puniri, si vt dixi probabile est crimen. Aliàs esset illicitum; & perperam infamare, & deinde vt recta intentione fiat. In dubijs tamen, quæ non concernunt ius alicuius, vt concubinatus, blasphemiæ, &c. magis postulat charitas à denunciatione, & accusatione abstinere, etiamsi probari possit. Ad secundum fatentur in denunciatione fraterna esse necessariam monitionem. Quia est ad emendationem fratris. Vnde si illa iam est præsens, vel verisimilis, frustra, & iniustè fit infamatio. Secus est de iudiciali, quam vt dixi, saltem probabile est posse sine monitione fieri; cùm delictum potest probari, sicut & accusatio. Pro solutione verò tertij argumenti placet illam non inutilem quæstionem disputare, de inductione testium.

258 DECIMA TERTIA ergo dubit. sit. Vtrum denunciationem debeat præcedere testium inductio? Et primùm meo iudicio, non est quæstio de iudiciali denunciatione, vel accusatione. Hanc enim sine monitione fieri posse diximus, & per consequens sine testium inductione. Quæstio ergo procedit de denunciatione fraterna superiori facta, vt parti, & etiam de iudiciali, & de accusatione si eam teneamus opinionem, quæ requirit præuiam monitionem. Et prima opinio est Dur. in 4.d.19.quæst.4.& Altisio.lib.3.trac.25.c.1.quæ etiam opinio tempore D.Th. circumferebatur, vt ipse dicit in sol.ad 1.arg.8.& eam secuti sunt plures iurisperiti, vt refert Sot. mẽb.2.q.4.conc.5. Hi asserũt tunc solum esse coram testibus fratrem admonendum, quando plures sciunt eius crimen, & tunc adhibendi sunt noui: sed illi ipsi, qui sciunt crimen, per quos probari possit corã Ecclesia, id est, corã superiore, si opus erit.
259 Vnde si crimen tantum est vni cognitũ, & non pluribus, aut illi, quibus est cognitum non adsunt, siue frater. secretæ admonitioni adquiescat, siue non, illic est sistendum quousque vel testibus, vel indicijs, vel aliter appareat. Et hæc sententia videtur apparentibus rationibus confirmari. Primùm, quia frater infamatur apud testes inutiliter. Cur enim illi adhibiti testes credere poti⁹ mihi corripienti, quã alteri debent? Aliàs quicunq; posset innocentem aliquem coram duobus, aut trib⁹ corripere, cùm non oporteat illum aliter crimẽ probare, quàm suo testimonio.

Oportet

aliud transiretur, scilicet de omnino occulto, ad omnino publicum crimen, sed vt suauius peccator sanaretur. Et propterea primò ponitur omnino secreta admonitio. Secundò testium inductio, vt paucis manifestetur peccatum, qui possunt prodesse, & non obesse, vt saltem sine infamia apud multitudinem emendetur. Deinde quia salus conscientiæ proximi famæ eius est præferenda. Item si fama est ferienda ob eum finem, oportet, vt quantum fieri possit minus famæ lædatur. Si igitur spes emendæ est per nouorum testium inductionem, potest quis eos adhibere antequam denunciet. Imo id facere tenetur, vt sic cum minore famæ detrimento sanet ægrotum exemplo medici corporalis, qui si parua incisione potest morbo occurrere, nec vult, nec debet maius vulnus inferre. Vnde colligit D. Thom. in sol. ad 1. & Sotus & Banez vbi suprà, & est omnium consensus, quòd si ex talium testium inductione timeretur fratrem deteriorem futurum (Tunc enim superiori dici posset, vt priuatæ personæ consulente August. vt suprà diximus) totaliter esset à correctione cessandum. Sed rogas, an secreta admonitio sufficiat 263 264
semel? Respon. D. Thom. in sol. ad 1. Sot. in dict. conclusione 5. Sylvest. correctio, quæst. 5. quòd pluries est facienda, quoties spes foret emendæ. Numerum autem relinquit Sot. arbitrio boni viri, & ex citatis Aug. verbis id colligunt doctores.

ROGAS secundò quorsum ista inductio testium est facienda? Resp. doct. primum, adhibitis testibus magis confundetur, & emendabitur, vt August. epist. 87. vel multorum rationibus & authoritate plus persuadetur, aut metuens ne capiatur in crimine cautius viuet de cætero, aut minus tentabitur à Diabolo, cùm plures sint, qui fratrem custodiant, vel vt proximo peccati cognitor ostendat se non consentire, sed malum iudicare, id quod arguit, vt ait, Chrysost. homil. 61. in Matth. aut si peccet 265
frater ex ignorantia nesciens aut dubitans, an sit peccatum, vt instruatur, vt dicit Hiero. in eum locum. Sot. etiam & Banes existimant adducendos testes, vt obseruent fratrem, in futurum. Et ad illud Augustini quod *non debemus esse exploratores aliena vita*. Respondetur, quod id est verum quando non dat causam talis obseruationis, secus autem in eo qui dat causam, &c. Ego aliter responderem, quòd obseruare proximum ad murmurandum, & similes fines, quod frequentius fieri solet, est meritò à concionatoribus reprehendendum, in quo sensu intelligo Augustin. Inde enim murmurationes, dissensiones, rixæ, &c. oriri solent. Sed obseruare proximum prudenter ad bonum ipsius, vel communitatis in qua viuit, non est illicitum imo sæpius necessarium, vt in repub. fiscus, & in religionibus bene institutis quidam religiosus designatur à prælato, quos obseruatores, aut Syndicos appellant, vt animaduertant ea quæ corripi opus erunt. Id tamen prudenter
est faciendum, ne occasio sit turbationis in fratre, magis quàm profectus. Vnde ipse Altisio. apertè fatetur vbi suprà, quod si peccatum à me solo cognitum est iterabile, vt fornicatio, furtum, &c. Debet dicere duobus bonis viris, qui de facile (inquit) possunt deprehendere ipsum, & tunc corripere. 266

Ex dictis facilè vnusquisque intelliget, quis sit iustus quis iniustus infamator proximi prætextu publicæ potestatis ordinisque iudicialis. Ex quo facilè potest colligi restitutionis obligatio. Omnis enim iniustus proditor ac infamator proximi restituere tenetur nõ solum famam, verumetiam omnia damna ex tali actione iniusta, consecuta. De iudice verò infamante per sententiam, & quamcunque aliam pœnam, plana est resolutio. Si enim ordine iuris id efficiat, nil restituere tenetur. Sin verò est infamator iniustus, de quo suprà latè diximus. De læsore ergo famæ publica potestate satis dictum sit.

267 *SECVNDA PARS DE LAEDENTE famam alterius, vt priuata persona.*

PRIMO certum est, quod imponens proximo falsum testimonium siue in iudicio siue extra, peccat peccato detractionis. Ita docet Nauar. cap. 18. num. 22. D. Thom. 2. 2. q. 23. per totam, & ibi Caiet. Barth. Med. in sum. lib. 1. c. 14. §. 35. Sylvest. verb. detractio. & omnes communiter, & manifestissimum est: tum, quia contra ius naturale peccatur cùm fiat aperta iniuria proximo: tum etiam contra ius diuinum. Vnde in 8. præcepto decalogi dicitur, *non falsum testimonium dices.* Et Paul. ad Gal. 5. *Si inuicem mordetis, videte ne ad inuicem consumamini.* Et Eccles. 28. id grauiter reprehenditur. Secundò etiam certum est, quod etiam si verum crimen detegatur incurritur peccatum detractionis, vt docet
268 Nauar. numero 24. & 25. Licet enim magis peccet falsum imponens, tamen ex parte nocumenti famæ paria sunt. Tertiò fatentur omnes, quod detractio dupliciter est mortale, vel quia intentione lædendi famam fit, vel quia ex facto reipsa læditur, licet non intendatur explicitè, vt suprà ostendimus. Et specialiter docet Barth. Med. §. illo 35. fol. 182. Caiet. verb. detractio, Armil. ibid. §. 1. Sylues. & omnes, quotquot hac de re disputauêre.

PRIMA dubitatio sit. Vtrum reuelans peccatum alterius confessori, non potens aliter suum peccatũ manifestare, peccet mortaliter? Omnes infrà citandi fatentur, quod si timetur publica infamatio personæ à sacerdote, tacendum est, & idem si timeretur aliud damnũ pecunię. Secundò docent, quod si est alius confessor, qui personam non cognoscat, tenetur pœnitens petere licentiam à parocho. Non enim habet licentiam eo ipso cum alio confitendi; vt notauit Palud. Adria. & Nauarr.
269 Et ratio est meo iudicio: quia omnia peccata mortalia istius respectu alterius, quàm parochi sunt reseruata, ita vt nullam habeat iurisdictionem alius, quàm proprius sacerdos. Quæstio ergo tantum est quando ex manifestatione circunstantiæ personæ cognoscitur à sacerdote, & non est copia cum alio confitendi: vel quia est articulus mortis, vel abest parochus, vel si est præsens non vult dare licẽtiam. Ponamus etiam, quod quamuis mutet habitum, vt Caiet. dicit. Non sufficit, quia parochus vult cognoscere, an sit eius ouis, & eam videre. Denique nullum

est aliud

est aliud remedium, quam vel tacere circunstantiam complicis, vel eam confiteri. Viguerius videtur docere omittendam tunc etiam totam cõfessionem, & sine illa communicandum, si currit præceptum. Quia tunc vtendum est regula de non habente copiam confessoris. Hoc tamen alibi impugnauimus. Debet enim seruari præceptum quoad potest. Canus verò, & Ledesma existimant saltem in articulo mortis licere detegere complicem. Quia infamiæ iacturam tollerare debet proximus, vt liberetur ab ea necessitate. Sed hoc rectè impugnatur à Sot. & Banes. Si enim alio tempore salubris est confessio omissa circunstantia, 270
cur non in articulo mortis, & si salubris est eam etiam confitendo similiter extra illum articulum. Rationes enim quæ probant tacendam esse, de omni tempore probant, aut de nullo. Nec ratio Cani valet. Quia ille non liberatur à morte corporali per illam manifestationem, nec ab spirituali cùm licitè taceat, & gratia sacramenti non fraudetur, confitendo alia mortalia vel vnum veniale. Hanc quæstionem latè disputat Cordub. in sum. q. 1. inter alios.

In hac ergo quæstione sic intellecta prima opinio tenet esse necessariò manifestandam talem circunstantiam complicis, si mutat speciem, vel secundum aliorum opinionem si aggrauat notabiliter. Hanc sententiam tenet S. Tho. in 4. dist. 16. q. 3. art. 2. quæstiuncula 5. ad 5. & opus. 271
12. art. 9. Alex. 4. par. quæst. 77. memb. 2. ar. 4. Bonau. d. 21. 2. par. dist. art. 1. quæst. 3. in corp. & 1. par. opus. tit. de modo confitendi. cap. 1. Palud. d. 21. quæst. 3. art. 2. conc. 2. & d. 16. quæst. 3. art. 3. ad 2. Richar. d. 21. q. 2. ar. §. Henri. Quodlib. 3. q. 23. Dur. quæst. 16. quæst. vltim. nu. 8. Gab. d. 17. q. 1. conc. 5. Antoni. 3. par. tit. 14. cap. 19. §. 11. Med. C. de confes. c. de circunstantia temporis & loci ad fi. fol. 54. Adrian. in 4. q. 1. de confessione. §. Sed oritur ex his, Sot. d. 18. q. 2. ar. 5. ad 4. Sylues t. confessio. 1. quæst. 24. Gerson Alphab. 41. litera. L. & 42. F. Rosell. confessio. 1. §. 6. Almain. d. 17. q. 1. art. 2. §. Circa hanc materiam. Vict. in sum. quæst. 161. Cord. tra. de detract. memb. 4. quęst. 2. con. 3. & in sum. q. 1. Angel. Confessio. 1. §. 3. Et huius opinionis est Caiet. in sum. verb. confessio, condi. 3. Quamuis pro opposita sententia citatur à Ledes. Banes, & Can. Dicit enim quod si sit vir bonus confessor, de quo non est suspicio futuræ infamiæ potest explicari. Et apertius in opus. Quodlib. 2. resp. 5. ad fratrem Cherubin. Victor. de confes. §. 174. Pedraza in sum. in anno. 5. ad Naua. fol. 54. 272
& 55. & idem tenet Maior dist. 21. quæst. 3. argumen. 8. imo etiam Bern. apertè (ex quo Banes oppositam sententiam probat) huic sententiæ adstipulatur in tract. formul. honestæ vitæ, in fine. Dicit enim mirabile documentum huius materiæ, vbi dicit, de nullo prorsus siniſtrè loquatis, quantumcunque sit verum nisi in confessione, & hic vbi non potest aliter manifestare peccatum tuum. Et sanè ipse Nauar. in cap. inter verba, conclus. 6. corol. 31. num. 69. reuocasse videtur sententiam, cum dicit esse tantum veniale. Imo fatetur, quod extra confessionem ad petendum consilium licet reuelare peccatum tertij. Quod verò dicit esse veniale, vt infrà dicemus, falsum est. Nam si non notabiliter lædit proximum, vt ipse fatetur ibidem, & aliis locis infrà citandis, proxi-

mus non est rationabiliter læsus, cùm teneatur leuem pati iacturam,
273 propter magnum bonum alterius. Idem Alcocer c.11. & huius sententiæ est Ledesm. vt infrà. Et meo iudicio, Petrus à Sot. etsi pro contraria citetur: Canus etiam citatur pro contraria, sed reuera idem dicit, quod Ledesm. Ex quo illud, & cætera ferè omnia de pœnitentia transcripsit prædictus Ledesm.

SOLVS ergo Nau. clarè loquens, & Bart. Med. lib. 2. sum. cap. 4. §. 1. & Dominicus Banes super 2.2. Diu. Thom. quæst. 33. art. 8. dub. 8. par. 1. versic. *Primum fundamentum*, tenet contrariam sententiam: Naua. inquã. c. 7. à nume. 2. & latiùs in d. cap. consideret. §. Omnis hæc varietas, secutus Innoc. & Hostien. in cap. Omnis, de Pœni. & remissio. & Marsi. vt refert Cordub. Probant autem Nau. & Banes suam sententiam duplici argum. Primum est, quia lex de non infamando proximum est na-
274 turalis, lex verò de integrè confitendo positiua, ergo cum non sit locus vtrique prima est seruanda. Secundò, quia peccatum ex cuius cõfessione sequitur notabile damnum, animæ, vitæ, famæ vel rei familiaris tacendum est, vt omnes fatentur, ergo similiter quãdo sequitur infamia apud confessorem. Tertium addi potest, quia sacerdos, qui non potest confiteri aliquod peccatum: nisi reuelando confessionem, non potest illud confiteri peccatum, & hoc quia faceret damnum tertio, & frangeret ius naturale, ergo, &c. Addit Banes, quia quando quis confiteri non potest, nisi per interpretem non tenetur diuino confessionis præcepto, ea certè ratione, ne se infamet apud eum, qui absoluendi facultatem nõ habet, ergo multo minus obligabitur cum iactura alienæ famæ, maximè, quia nullum commodum sequitur infamato ex illa reuelatione, sicut mihi sequitur ex fructu sacramenti, quod suscipio.

MIHI videtur in hac re tenenda prima sententia, prout explicatur à Ledesm. Cano. Pet. à Sot. Caiet. & Sot. Hi ergo docent, quòd si habita ratione pœnitentis confessoris, & complicis vir prudens iudicat esse leuẽ iacturam, confiteri debet. Vbi aperte supponunt hi doctores, quòd hoc præcisè, quod est manifestare complicẽ confessario, nisi aliunde grauë-
275 tur, non est notabilis infamia. Si autem tales sint circunstantiæ, quòd ex cognitione personæ sequitur notabile damnum vel famæ: quia publicabitur peccatum, vel corporis vel rei familiaris: non licet detegere, & id probat secundum argu. Nau. imo & tertium, quod nos fecimus. Quia reuelare confessionem notabile damnum est toti reip. Et sanè bene intellecti illi autores hoc videntur voluisse.

SED quidquid de hoc sit prob. conclu. Quia non peccat mortaliter qui extra confessionem detegit peccatũ mortale alterius non intentione detrahendi, alicui viro timorato, cui dicere est, ac si nulli diceretur. Putà, quia non oberit, & forte proderit. Et hoc fatentur omnes, imò ipse Nauar. in sum. Lati. c. 18. num. 33. cuius sunt verba recitata, quæ clarius habet in sum. Hisp. c. illo 18. num. 24. Huiusmodi autem est confessor in casu prædicto, ergo longè melius in cõfessione licebit. Tum, quia sigillum hoc potiori iure est, ac si nulli diceretur, quàm est sigillum timorati extra illam, vt satis ex se patet. Tú, quia ius diuinũ de integritate

confes

confessionis postulat, vt leuis infamia à proximo patienter sustineatur, vt impleatur, Secundò id probo quia si ipse proximus detegeret suum peccatum illi sacerdoti, non infamaretur notabiliter, quia persona, cui reuelatur est vnica, & sub magno sigillo. Si enim esset notabilis infamia, nullus teneretur confiteri sua peccata sacerdoti. Cùm ergo sit eadem vnica persona, & sub eodem sigillo, non est censenda notabilis infamia, sed leuis, cùm ab altero reuelatur. Verùm respondet doctissimus Banes non esse simile. Quoniam mea infamatio apud sacerdotem compensatur ex diuina lege, quia hoc medio eripior propter fructum sacramenti ab infamia, & damnatione æterna: at proximo ex mea confessione nullum commodum sequitur. Verùm in hanc solutionem vis argumenti nostri constans videatur fortasse. Quia quod ego commodum recipiam non imminuit, vel aufert rationem infamiæ, si infamia dicenda est apud vnum pium, & discretum in occultissimo confessionis foro. Accipe rationem isto modo. Nam, quòd ego verbi gratia adulterium, vel sodomiam aperiam sacerdoti in confessione: vel est infamia notabilis vel non: Quod si est, Igitur non tenebor confiteri, si quidem omnium sententia, cum notabili famæ detrimento nullus ad confessionem diuino præcepto tenetur. Cur enim si timerem sacerdotem fore meum peccatum proditurum confiteri non teneor, nisi quia cum notabili famæ iactura non obligant Dei suauia præcepta? Igitur si foret apud confessarium notabilis infamia, non obligaret Dei præceptum, sicut etiamsi certo scirem, quod confessarius dum mea crimina audit, esset à me pecuniam furaturus, vel debitum non soluturus, fortasse, qui ex confessione sciet, id quo à soluendo est auerendus, sanè non teneret cum eo damno confiteri, &c. Et hæc omnia, quàquam fructum sperem ex sacramento, vt ex se constat. Igitur si magna infamia foret consequenda, quantumuis de fructu sacramenti participaret, non obligaretur Dei præcepto sua peccata sacerdoti dicere. Non ergo est notabilis infamia, vt ostensum est. 276

TERTIO id ipsum non obscurè colligi videtur ex definitione notabilis infamiæ quam ponit clariùs inter omnes ipse Nauarrus in summa Lat. capite illo decimooctauo numerorum vigesimooctauo quod famæ notabile damnum est, quod est causa, vt infamato aliquod bonum notabile animæ auferatur, vel corporis, vel pecuniarum, aut putetur tali bono indignus. Si ergo, vt supponimus ex illa reuelatione non sequitur tale damnum. Quia nec propterea, quod pius & discretus confessarius sciat auferentur ab eo illa bona, vel reputabitur illis indignus: sed est ac si nulli diceretur, ergo, &c. Quare si confessor auferre posset tale bonum, vel illud non conferre ob illius indignitatem, esset tacendum peccatum. Et tunc non semper. Non enim propter quodlibet mortale excluditur quis aut reputatur indignus illorum bonorum. Vnde patet ad primum argumentum Nauar. Tandem licitum est, si quis non posset rem familiarem recuperare, vel eam est amissurus, vt petens aliquod consilium ne illa amittat, complicem reuelet illi extra confessionem sub sigillo secreti. Non enim est dicendum, quod ille teneatur 277 278

tantam iacturam pati, ne reuelet vnico homini pio, & prudenti, peccatum alterius, si aliud non est remedium vitandi tantum damnum. Signũ ergo est læsionẽ famæ non esse notabilem. Aliàs si esset notabilis,
278 non liceret res superioris ordinis in fratre perdere propter inferiores seruandas nostras, sicut nec liceret morti alterius cooperari, vt famam nostram seruaremus. Si autem apud multos esset peccatum detegendum, non liceret etiam in dicto casu. Signum ergo est esse leuem iacturam vni viro prudenti & pio siue extra siue in confessione dicere. Ex hac dubitatione habemus, quod ad implendum diuinum præceptum de integritate confessionis licet peccatum alterius in confessione detegere. Nam ex Concilio Trid. sessi. 14. c. 5. & 7. omnis circunstantia mutans speciem aperienda est, hæc autem circunstantia mutat speciem ergo. Sunt tamen aliquæ difficultates circa hanc dubit. appendices.

PRIMA diffic. est vtrum si non vrgeat necessitas præcepti, sed solum vtilitas nostra, liceat id efficere verbi gratia ad petendum consi-
279 lium, & vt gratia augeatur, & vt melius instruamur? Angel. & Syluester, Richardus & Adrianus locis citatis asserunt licere, idem tenet Alex. ad vlt. argumentum, Antoninus & Soto vbi sup. Rosell. Bonauent. & sum. confessi. lib. 3. tit. 34. Oppositum dicit Med. & Palud. Sed verior videtur prima sententia. Quia cùm leue sit detrimentum, non tenetur quis vtilitatem suam amittere. Maximè spiritualem propter damnum leue, quod per accidens sequitur tertio. Vtitur enim iure suo sine damno notabili proximi. Ratio verò Medinæ & Paludani, quod non sunt dimittenda præcepta propter consilia, non conuincit. Non enim tunc præceptum obligat, vt ego caueam leue damnum alterius, & amittam leue etiam commodum meum. Mihi enim cæteris paribus primo loco teneor benefacere.

SECVNDA diffi. vtrum propter vtilitatem alicuius liceat? scilicet ipsius personæ, cuius peccatum detegitur: Richardus docet, quòd non expedit. Idem Paludanus. Imo ita facere esse illicitum, & sacrilegum docet Banes. Oppositum docent Gabr. & Bonauentura vbi suprà. Licet enim dicant melius esse extra confessionem reuelare, tamen dicunt posse detegi in confessione propter bonum illius, siue correctionis fra-
280 ternę siue vt oretur pro eo, &c. Idem Antoninus, Alex. Diuus Thomas in opusc. Sum. confessione Pisani. Victor. qui non solum dicunt licitè fieri, sed meritorium esse. Syluester verò concordare videtur vtramque sententiam. Dicit enim cum hac secunda opinione reuelari posse, sed limitat dicens: quod vel extra confessionem dicatur, vel pœnitens faciat copiam reuelandi. Mihi videtur hæc sententia Syluestri vera & ita intelligendas esse opiniones. Aliàs frustra reuelaretur peccatum, vt benè docet Richardus, Palud. & Rosel. cùm ille non possit sine sacrilegio ad fraternam correctionem procedere de peccato solum in confessione cognito. Vnde sententia Bonau. Gabr. & Ant. limitanda est, vt dicit Sylu. Imo Sylu. sententiam etiam limitandam putamus, vt solum verum habeat secluso scandalo, cùm sit verisimile eos, qui vident confessarium peccatum corrigere, putaturos in confessione peccatum cognitum

cognitum, manifestare: vt in ea specie Dominicus Banes adnotauit. Quare cautela adhibenda erit. Legat curiosus plura in conuenientia à Banes enumerata in 2.d. quæst. parte. Nos enim ad alia vocamur.

Dices saltem, ergo licebit sub prædicto sigillo dicere, vt sacerdos oret pro eo, vt docere videtur Augustinus 22.quæst.5.capite hoc vide- 281
tur. Mihi videtur. Primò, quod Augustinus ibi loquebatur extra sigillum confessionis, vt patet. Secundò loquebatur supposita spe emendationis. Dicit enim id licere, si tamen ipse peccator confessionis sibi adhibeat medicinam, id est, recognoscat suum peccatum. Et ita videtur supponere secretam admonitioné præcedentem, & ita caput illud non est ad rem. Secundò tamen mihi videtur, quod si emendatum est crimen, non licet. Quia tunc non tantum affert commoditatis oratio, quantum damnum est eius crimen reuelare. Si tamen non sit emendatum, videtur quod etiam in confessione liceat, si aliter orationem, vel sacrificium non vult offerre, nisi cognita persona, & hoc etiam si ille non sibi confessionis adhibeat medicinam, ideſt non recognoscat suum peccatum. Quia sigillum non impedit manifestare Deo peccatum proximi, & illum placare, vt peccatorem conuertat, & hoc maius bonum est peccatori, quam quod vnus vir discretus, & prudens peccatum eius cognoscat in ordine ad suam spiritualem salutem. Et quan- 282
tum ad orãdum eadem est ratio siue in confessione, siue extra, nec ad orandum pro illo requiritur spes emendæ, vel admonitio secreta. Melius tamen est extra cofessionem dicere. Ne cum opus sit correctione fraterna: alteri opus sit detegere, sed ille ipse facere possit. Et secundum hoc verum est, quod Anton. & Rosell. dicunt posse prælatum interrogare complicem in confessione. Si enim ad corrigendum vult scire, seruandum est, quod ex Richardo & alijs diximus. Si ad orandum seruandum est hoc secundum, vt etiam dicit Syluester. ex Rayn. Paludanus autem contra sentit quæst.3.art.2.ad 5.& Med. Si tamen ex necessitate id interroget, vt sciatur circustantia. non peccat secundum omnes. Quod verò peccatum illius personæ cadat sub sigillo confessionis docet Richar. Palud. & Rosell. §.13. & Capr. dist.21.quæst.1.concl.2. & Dominicus Banes versic. *hinc sequitur*. Cuius rationem reddit prædictus Banes. Quia si complici aliquid diceret, siue per correptionem siue alia via, iam reuelaret confessionem. Est enim ac si apertè diceret. Scio tuum crimen in confessione alterius. 283

Illvd tandem animaduerterim iudicio meo, quod si sequitur notabile damnum ex dicta reuelatione, in quo casu, vt dictum est tacere oportet, tenetur pœnitens actum internum confiteri, dicens se habuisse desiderium efficax peccandi cum illa, &c. Ex hoc enim nulla infamatio sequitur, & ita ipse tenetur quantum integrè potest confiteri. Tandem Bartholomeus Medina loco citato putat esse hæreticum asserere quod cum non necessarium est ad explicandam speciem seu circunstantiam peccati complicem explicare, est explicandum quæ iudicio nostro nimis dura censura videtur. Licet enim hæresis sit dicere esse licitum infamare proximum: tamen an sit infamia apud cõfessorem, & ea,

notabilis,

notabilis,& causa confitendi peccata,id est quod controuertitur,& ita non est tam celeriter hæresis hoc damnandum,sed de his latius alibi.

SECVNDA dubitatio principalis. Vtrum dicens peccatum noto-
284 rium siue facto,siue iure,peccet mortaliter:verbi gratia habet quis læsam famam apud multos de ciuitate, narro factum ei qui nesciat. Num peccatum sit detractionis? Sylvester verbo detractio, quæstione prima, putat esse peccatum mortale, nisi statim essent ad eius notitiam ventura.Id non probat Sylvester. Sic tamen probari potest:quia hic apud illum bonam habebat famam.Ergo ita sum detractor respectu illius, ac si crimen esset omnino secretum. Contrarium sentit Nauarrus c.18.nu. 26.& 33.Caietanus opusc.17. Resp.responsi.9. Maior in 4.d.21.col.fin. Sot.1.Iust.quæst.10.art.2.Cordub.q.illa 2.concl.6.quod mihi placet.

PRIMO ergo mihi videtur,quòd colloqui de peccatis proximi notoriis, non est peccatum, nisi ex intentione, & fine colloquij(inquam) cum quibus sunt nota,ita vt secundum malitiam,aut bonitatem finis,sit iudicandum.Si enim narremus ea peccata ob bonum finem, scilicet,vt
285 nos ab eis seruemus,exēplo illorū,qui ceciderunt,aut qui pœnas dederunt criminum suorū,licitum est,& laudabile sic loqui,vt de eorū peccatis,qui ob hæresim sunt combusti, vel ob aliud crimen puniti per iudicem,aut à Deo,&c. Hæc enim ad Dei gloriam & proximorum vtilitatem narrātur.Si verò ex curiositate aut leuitate,aut ociositate,alióve inutili fine,de iis colloquamur,erit veniale peccatum , vt in specie docet Corduba,conc.6.quod frequentissimè in colloquijs, etiam timoratorum hominum accidere solet.Cùm enim fama lędatur,quæ læsa iam est,etiam apud eos quibus cum loquimur, nulla restat malitia, nisi venialis ex fine.Si verò mala intentione nocendi scilicet famam proximi, vt mala de eis opinio renouetur intentione eos iniuriandi,erit mortale peccatum. Qui enim sic est affectus etiam si nota non essent reuelaret, & ita ex intentione peccat mortaliter non tamen tenetur restituere quicquam.Quia reuera non lædit famam,vt patet.

SECVNDO mihi videtur , quod si quis ordine iuris sit infamatus,
286 vt si publicè per sententiam est notatus,non est peccatum mortale iniustitiæ ijs qui nesciunt manifestare siue in eodem populo,siue in diuerso. Et primum, si verisimile est de proximo delictum sciendum fore ijs, quibus reuelo,omnium sententia est id fieri posse,vt dicunt Nau. Syl. & alij citati & D.Tho.in 4. d.19. q.2.art.3.ad 1.& 2.Sed esto id non sit verisimile. Quia ex quo publicè sunt notati iam amiserunt iura secreti, & licet alia ratione peccatum esse posset , tamen contra iustitiam certè non est.Ius enim perdidit secreti per pub. vel confessionem vel probationem,aut sententiā.Is enim laborat infamia iuris vt patet. Quis enim dubitet , quin posset facile à quocunque inquiri & sciri licitè tale crimen:& per cōsequens,qui sic prodidit,nullam tenetur facere restit.vel satisfactionem.Maximè,quia iudicium etiā legum talem publ. pœnam imponentium intentio est,vt omnibus innotescat.Vt Sotus in solut.4. in princ.Merca.c.11.§.*Es tambien*,Ioseph.Ang.in Flor.4.sent.quæstione de Rest.fam.dub.4.scribunt.Qui etiam docent, quod prima pœna condem

condemnatorum talium est infamia. Nam flagella, mutilationes, mori, truncari, vel dolores sentire, commune est, & naturale omni animali: sed erubescere, & honorem amittere proprium est hominis. Et ob id leges præcipuè volunt velut rationalem punire in opinione & honore. Et ob id non puniuntur in carcere, vel nocte: sed die, & in media luce & populo & diebus celebribus. Quam sententiam & fundamentum tenet Cord. memb. illo 4. de detrac. quæst. 3. conclus. 6. prædictam rationem magis explicans quodam simili. Vt enim si quis per sententiam iudicis condemnaretur ad direptionē bonorum, vt sint volentibus capere, exposita, non teneretur restituere, qui auferret. Iustè enim ille dominio illorum priuatus est: sic sanè cùm persona fama delinquētis est veluti exposita omnibus ad diuulgandum, idque iure, vt cæteri audientes pertimescant. Nec refert, quod malo animo, consilióque nocendi faciat, vt suprà dixi. Id enim ad restitutionem nihil attinet: ad peccatum secus. At autem quando quis non iudicialiter est notatus, & infamatus, vt statim dicam, sed per notorietatem facti, vel communem vocem, non iure perdit famam, nisi coram iis, qui sciunt. 287 288

An verò sit peccatum aliud contra charitatem difficilius est. Et sanè, quod peccatum veniale sit, non dubito, cùm contra rationem esse videatur, licet infamatum iam, denuò infamare, & eius vulnera innouare. Mortale verò putarem, quando vel intentione detrahendi fit, vt suprà dicebam, vel saltē ex tali locutione notabile damnū ei inferretur, siue in ipsa fama, quia notabiliter plus peccatum publicaretur, vel in aliis rebus. Tunc enim contra charitatem agere viderer: cùm causam damni dederim, quod vitari possem. In quo casu vera erit Sylvest. sententia. Et sic est intelligendus Sotus lib. 4. q. 6. art. 3. ad 4. in prin. qui dicit esse contra charitatis iura prodere talem hominem ei, qui nescit, & Merc. c. 11. §. *es tambien*. Secus est si bono fine facerem, vt si interrogarer ad informationem, vel officium, vel matrimonium. Tunc enim bonum consilium ac verum dare possem. Non enim decipere debeo innocentem interrogantem, vt nocenti subueniam. Vnde qui, vt aliquem ad religionem, vel ad Ecclesiam, aut collegium, vel ad ordines, vel ad matrimonium admittant, syncerè de alicuius genealogia, vel alia infamia, aut nota publica inquirunt, vt caueant, quod cauendum est, nec ipsi peccant, nec eis veritatem sub secreto dicentes, sed officium implent debitæ fidelitatis & charitatis. Si verò non sit infamatus ordine iuris, ait Nauar. non licere reuelare nescientibus etiam si sit notorium. In quo secutus est Sylvest. sententiam. Sed non explicat Nauar. quid sit aliquem esse infamatum sine ordine iuris. Potest enim duos habere sensus. Primo modo quando crimen per iniuriam est extortum etiam si verum crimen fuerit: vt si per iniqua tormenta vel iniustam inquisitionem, &c. Et si hoc modo fiat, non displicet Naua. opinio. Quia sicut iniuriosè prima infamia est facta iniuriosè etiam continuatur, & protenditur. Non enim tractu temporis desinit esse illa actio iniusta, quæ à principio fuit. Vnde cùm ipse tali infamiæ causam non dederit, apud quemcunque infametur, denuo iniustitia illi fit. Secundò potest 289 290

quis infamari sine ordine iuris ipso dante causam tali infamiæ, vt quia ingreditur, & egreditur domo scientibus vicinis, & cunctis, & quod illum admittat, & simile est in aliis peccatis ob quod paulatim factum euulgatur, & narratur inter multos. Tum certè ille, sine ordine iuris,
291 & absque publica & iusta sententia sit infamatus: tamen non peccaret, qui referret ei, qui nescit. Ipse enim causam dedit tali publicitati. Et ita crimine facto publicè amisit iura secreti, & ipsi imputari debet, qui causam dedit. Vnde non peccat mortaliter qui illud dicit, nescienti illud: quamuis si plus notabiliter ob meum dictum publicaretur, vel aliud damnum illi eueniret, non excusarem à peccato mortali contra charitatem, non contra iustitiam. Cùm iam fama apud omnes, vel maiorem partem sit læsa, vel certè de facili posset ab illis sciri, si voluissent, cùm sit in omnium notitia. Si autem difficilè poterat venire in illius, vel illorum cognitionē, putà, quia in loco remoto vel in eodē, sed à longo tēpore, reuera peccat contra iustitiā. Oblito enim delicto, & non per sententiam, non habet ius vnusquisque publicandi, & ita reuera peccat cōtra iustitiam & restituere tenetur, vt docet apertè Merc. cap. 11. versic. *Item soni*: Tertiò falsissima mihi videtur quorundā sententia, qui dicunt, quod si 10. homines peccatum sciunt, potest sine peccato cum quocunque de populo communicari. Quia dicunt, talis numerus facit peccatū
292 notorium: vnde dici solet decē homines faciunt plebem. Id tamen tantum est verum ad alios iuris effectus: ad effectum tamen denigrādi famam, certè à vero abhorret. Quot enim putas in rep. sunt viri honorabiles tam seculares, quàm Ecclesiastici, quorum infirmitas nota est 10. aut 12. Iam ergo sine scrupulo eos detegere, & de eorum peccatis liberè confabulari liceret. Imo ex hac sententia sequitur, quod si sex homines scirent peccatum, sufficeret. Ij enim dicunt decem personas numerum facere plebis, & per consequens notorietatem facti, de quorum numero est Sylvest. verb. notorium q. 4. & glo. in c. Vnio. 10. quæst. 3. & glo. Rayn. quam refert Sylvest. & glo. in cap. de manifesta. 2. quæst. 1. Ij (inquam) etiam docent, quod notitia sex hominum facit notorium simpliciter, vt nititur probare Sylvest. in d. q. Tum, quia iam daretur medium inter occultum & notorium, scilicet notum sex personis, quod scilicet non est occultum, nec etiam notorium, cùm immediatè opponantur. Tum, secundò, quia si parochia habet mille parrochianos, si decem aut sex scandalizantur de concubina sacerdotis verè dicitur po-
293 pulus scandalizari. Denique ait Sylvest. quod nisi notorium esset quod sex hominibus est notum, nunquam posset probari aliquid esse notorium in aliqua ciuitate, vel prouincia, nisi numeratis omnibus hominibus ciuitatis, vel prouinciæ, vt facta fide, quòd non sint plures probaretur maior pars populi, vel prouinciæ scire: hæc autem ridicula sunt. Igitur, quod 10. aut sex hominibus notum est, simpliciter est notorium. Hæc ergo vera sunt iudicio meo ad alios effectus iuris, puta, vel ad probationem delicti vel inquisitionem ex infamia inter vicinos 10. vel 6. sed ad effectum colloquendi & confabulandi non putarem esse vera, vt suprà obiciebam. Lex enim charitatis & iustitiæ obligat, vt

proxi

proximorum peccata contegamus: nisi ita sint notoria, quod vel per sententiam publicæ personæ, vel per euidentiam facti, vel notitiam maioris partis populi fama sit læsa. Aliàs, si sex homines sciant concubinatum v.g. sacerdotis liceret cõcionatori publicè prodere in particulari & reprehẽdere. Siquidem notoriũ & publicum est, quod sex hominibus est cognitum, & vt suprà dicebamus ex omnium sententia peccata publica publicè sunt reprehendenda. Quod certè ab omni ratione alienum est: & non sine magno scandalo diceretur notorium esse ad effectum vel reprehẽndendi vel confabulandi de peccatis proximorũ priuatim. Cùm non sit tam paruis terminis coarctatum, sed illud solum quod iuridicè est proditum per confessionem in iudicio, vel testes, vel sententiam, aut per facti euidentiam, vt si quis in foro blasphemaret: vel per frequentem populi vel maioris partis populi, vel certè nobiliorem partem peruagaretur, vt si in parochia sit ferè omnibus notum. Huiúsque nostræ sententiæ est Cord. de detract. q. 2. con. 4. De specialiter verò infamato in vno loco, vtrum liceat illum infamare in alio? Quidam indistinctè docent non esse licitum. Quia licet in vno populo fuit infamatus, simpliciter non fuit infamatus. Ita Adrian. Quodlib. 11. quæst. 1. vt refert Sot. 5. de Iust. q. 10. ad 2. sub 4. conclus. e contrà Caier. quem refert Nau. & Sot. putat esse licitum. Cuius rei ratio contraria est, ait Sot. Quia cũ eius iam sit læsa fama, nulla illi fit iniuria illum detegendo. Veruntamen Caiet. in eo loco scilicet in opus. 17. Respon. Respon. 9. nihil de hac quæstione agit vt patebit legenti. Solum vnum aut alterum verbũ facit de delicto publico in dub. 3. Ideo ipse Nau. putat notoria iuris posse in eum locum deferri ad quẽ non peruenerunt, vt si quis per sententiam sit notorius, non autẽ, quæ contra ordinem iuris diuulgata fuerũt, quod ipse non probat. Hanc sentẽtiam tenuerat Sot. 5. de Iust. q. 10. ar. 2. con. 4. Quam ea ratione probat. Quia ille iure & publico præconio priuatus est fama in pœnã delicti, & ita cuicunque facta est facultas scelus vbique propalandi. Cuius sententia mihi placet, quippe quæ valdè conformis est iis, quæ suprà docuimus in punct. 2. Docet enim duo, primum non esse peccatũ iniustitiæ, cum onere restituendi, vt suprà docuimus. Secundò esse peccatũ cõtra charitatẽ mortale si iam emẽdatus est, & bonum nomẽ in eo loco sit assecutus. Quod nos suprà probauimus, cum in eodem loco fit vel intẽtione detrahẽdi, vel reipsa damnificandi, quod etiam in diuerso loco, quo quis domicilium mutauit locum habere, docuit Med. §. illo. 35. Merc. cap. 11. expressè.

294

295

296

TERTIA difficultas, quid dicendũ sit quando infamatio fit in eodẽ loco peccati notorij, sed diuerso tempore: v.g. Ab hinc sexaginta annis fuit quis combustus publicè ob hæresim, aut descendit ex Iudæis: & tamen hoc tẽpore pauci, aut nulli sciũt. Est autẽ senex, qui vidẽs illius familiæ adolescentẽ per mediũ forũ ambulantẽ vel inuidia vel loquacitate, dicit præsentibus: Ego vidi illius auũ cõbustum, vel publicè notatum, &c. Et est casus quotidianus in Hispania. Dub. ergo est. Vtrũ veritatem olim notoriã licitum sit modò sic diuulgare. Videtur enim quòd licear. Quia illi sũt iure illa pœna multati, & ita eorũ nomina publicè ponũtur.

297

in Eccleſiæ ad perpetuam memoriam, ergo videtur cuique facta facultas ea propalandi. Et ita, vt refert Med. §. illo 35. multi id licitum putant, moti ea ratione. Quia viri ſapientes ac prudentes id ſine ſcrupulo facere ſolent.

MIHI tamen videtur ex dictis ſic eſſe reſoluẽdam hanc quęſtionẽ. Primò omittamus modo eos, qui non ſunt per ſententiá notati, vt ſunt, quos vulgo *confeſſos* vocant vel *tornadizos*, qui ſcilicet, nunquá deliquerunt: ſed conuerſi ſunt ex Iudaiſmo de quibus reuera exiſtimo peccare mortaliter & contra iuſtitiam & charitatem qui eorum originẽ detegit longo iam tẽpore oblitam. Cum enim iſti nõ peccauerint, nec in ſe, nec
298 in parẽtibus, iniuſtè illis infamia inuritur. Licet enim peccauerint peccato infidelitatis: tamen ob id nõ digni erãt infamia, & opprobrio, imo eó, quod ſunt conuerſi laudedigni. Cùm ergo nõ ſua culpa, nec ordine iuris per ſententiam ſint infamati, ſequitur, &c. Ita expreſsè Mercad. c. 11. verſic. *item ſon.* Barthol. Med. vbi ſuprà. Loquimur igitur de Chriſtianis lapſis in hæreſim, vel Iudaiſmum, & ob id publicè notatis. Dicendumque videtur non eſſe peccatum detractionis iniuſtæ: eſſe tamẽ peccatum mortale contra charitatem. Quod non ſit contra iuſtitiam ex eo videtur, quia ille ex publica ſententia, atque præconio ius amiſerũt famæ, atque ſecreti ſibi ſeruãdi, vt ſuprà dictũ eſt, & ea expreſſa intẽtione ſunt puniti, vt omnibus ſit manifeſtum eorũ, & crimen, & pœna. Quod membranæ illæ teſtantur, quæ in Eccleſiis ad eorũ dedecus perpetuum affixæ in Hiſpania *Sanbenitos* vocantur. Et licere eorum ſucceſſores nõ peccauerint, tamen eorum nullum peccatũ detegitur, licet per accidens ſequatur ignominia ex parentum criminibus. Nec iſti maius ius habẽt,
299 quàm eorũ parentes. Ac per hoc nulla reſtitutio illis eſt faciẽda. Quod autem peccatum ſit contra charitatem, probo. Tum, quia eſt opus natura ſua contriſtatiuum alterius, vnde ſi illi præſenti diceretur grauis eſſet contumelia, & dedecus: Tũ quia bonæ opinionis & nominis apud alios læſiuum eſt: & denique audientes malo ſuo exemplo ſcãdalizat. Maximè, cum viuentes, de quibus dicitur, innocentes ſint, & ſine culpa damnum illud à priuata perſona accipiant. Denique, quia ſi notatus in hoc loco non poteſt abſque mortali in alio, vbi bonum nomen aſſecutus eſt, infamari, veluti ſuprà ex Soto noſtraque ſententia dicebamus: multò minus licebit infamatum iam olim, cuius criminis, neque in hoc, neque in alio, vlla, vel modica erat memoria, reuocare.
300 Hoc enim occultius eſt natura ſua, ac difficilius ſciri poterat, quàm aliud, quippe cuius ſunt multi teſtes præſentes. Hanc autem ſententiam planè ſecutus eſt Merca. cuius ſunt certè, hæc verba ex Hiſpano in Latinum traducta cap. illo 12. verſic. *Item ſon tranſgreſſore.* Item ſunt (ait) trãſgreſſores eiuſdem legis amoris proximi, qui elapſis multis annis, alienos referunt defectus, de quibus fortaſſe tam ſunt emendati, ex humando & reuocando de ſepulchris mortuos iam antiquos, vt eorum nihil maneat præter arida oſſa. Maximè, ſi cum de vno loquitur plures, qui ab hoc deſcendunt, vulnerantur. Si ab hinc 30. annis quis hoc loco peccauit, &c. Quod verò poſſit eſſe peccatum contra cha

tra charitatem, sine obligatione restitutionis probat Merca. vt in eo qui potest impedire facile homicidium, vel furtum, vel alterius detractionem peccat contra charitatem sine onere restitutionis, de quo infrà latè cap. 6. Eandem sententiam sequitur Medi. loco citato.

301 VNVM tamen est notandum, quod si fiat bonofine, vt cùm inquiritur, siue iuridicè ad informationem Ecclesiæ, vel collegij ingrediendi, siue priuatim ad matrimonium contrahendum, &c. potest sine peccato talis defectus reuelari, ijs, quibus prosit, & qui non obsint, rempublicando. Quod sanè in matrimonijs contrahendis vsu venire solet frequenter, non sine magno multorum malo, quibusdam falsa dicentibus, siue incerta asserentibus, siue plus grauando rem ipsam, siue ijs dicendo, qui nocere multum, prodesse nihil solent. Et hæc de propalatione publicorum peccatorum. Sed rogabis, an sit licitum interrogare de detento in carcere, cur sit captus? Respond. meo iudicio non esse peccatum, vel rogare causam, vel illam narrare. Id enim publicum est. Sed rogare & narrare particulariter de omnibus delicti partibus ait Nauar. illicitum est num. 41. Quia est causa detractionis aliorum.

SED quid dicendum de eo, qui in hoc loco non est per sententiam infamatus: sed captus suspicione alicuius delicti, an liceat in alio loco dicere, vbi honore perfruitur illum captum fuisse, & accusatum homicidij, vel furti, vel hæresis? Videtur enim quod non peccet etiam con-
302 tra charitatem. Quia id quod dicit, de se non est infamatiuum, cùm multi innocentes bonique viri capiantur, & liberi euadant per sententiam. Medi. lo. citato fol. 183. putat esse peccatum & contra iustitiam & restitutionem esse faciendam. Quia (inquit) licet mereretur famam perdere per sententiam, sed de facto non amisit, vnde non est factum ius cuique propalandi delictum. Quam opinionem veram putarem, si diceret se fugiendo liberasse. Quia tunc causam sufficientem dat infamiæ. Secus si diceret per sententiam liberum euasisse. Tunc enim potius est eius gloriam prædicare, vt in inquisitione fieri solet.

ILLVD in calce huius dissic. adijciam. Cord. enim in d. conc. 6. ita scribit. Si js qui semel est per sententiam publicam infamatus virtute, & rebus bene gestis famã recuperauit alio in loco, qui eius infamiam iam emortuam atque obliuioni traditam, suscitaret, tenetur ad restitutionem, sicut qui in bonis amissis iam recuperatis proximum læderet. Verùm si ista limitatio vera est, nescio quomodo locum habeat ip-
303 sius Cord. & communis sententia, quam secuti sumus, quod peccat contra iustitiam, nec restituere tenetur, qui infamatum per sententiam in vno loco, alio in loco reuelat, etiamsi sit verisimile cito ad eum locum huiusmodi infamiam non peruenturam. Vel enim huius infamatio, diuulgata est in eo loco, & tum planè non infert iniuriam, vt patet sicut qui idem crimen refert in eo loco, in quo fuit notatus publicè, si verò nondum diuulgatum est, iam ergo in eo loco bonam habet famam. Quid enim refert an illam rebus à se gestis pepererit, an ex eo solum, quod nihil mali commiserit. Cum enim vnusquisque præsumi debeat bonus, quamdiu non probatur, & constat esse malum, non mi-

nus fama bona gaudet, qui nihil adhuc indignum commisit, ac qui bonis actibus adeptus est, licet non tantum ac ille. Si igitur ille bono no-
304 mine, aut non malo, (quod idem est) sine iniuria priuari potest, quia non auferetur ab eo fama, quam in eo loco adquisiuit nihil peccando,
ſ. sed antiqua iam publicè amissa, ita ob eandem rationem sine iniuria licebit famam auferre. Quia antiquam famam non nouiter adquisitam illi aufert. Sanè peccatum erit mortale contra charitatem. At contra iustitiam non video (si vera est illa communis sententia) quomodo peccet. Et certè vix intelligitur quo pacto restitutio fieri possit. Si enim in alio illo loco est publicè infamatus, quod facile sciri potest, inconsonans videtur, vt illi verè & solidè famam restituere possit, sicut suprà diximus diſſi. 3. quod non peccat cõtra iustitiam, nec restituere tenetur, qui aliquem iam olim publicè infamatum, de quo non erat memoria, infamat reuelatq; eius crimen in eodem loco. Neque verò ratio Cord. conuinxit. Ait enim quod sicut non licet auferre bona ab eo, qui illis
305 est priuatus, etiamsi ille iterum ille iustè adquisiuit: ita cum famam amissam iterum adquisiuit non licet, &c. Non enim eadem est ratio: per sententiam enim factum est ius vnicuique manifestandi crimen prędictum, non autem auferendi bona, & id propterea, quod bona iterum adquisita non sunt eadem, ac ea quæ amissa sunt per sententiam, at fama eadem est semper. Vnde quis ius habet famam auferendi semper habet, cùm sit idem obiectum. Alioqui, si ratio eius ista probaret sequitur, quod nec in eodem loco liceret post annum: verbi gratia, crimen reuelare, si ille rebus bene gestis famam, circa aliquos adquisiuisset, qui eius infamiam non cognouerunt. Maximè, quia vt suprà dicebam numquam liceret in alio loco reuelare, quoniam semper est verum, quod illic bonam habet famam, quamdiu nescitur quidquam infame de illo.

306 QVARTA dubitatio sit. Vtrum ad incurrẽdum peccatum detractionis & restitutionis famæ obligationem, sit necessarium, vt id quod reuelatur sit peccatum, & an debeat esse mortale, & an satis sit esse peccatum morale? Quæstio hæc est scitu digna: quam placet distinctionis gratia sigillatim explicare. Primùm ergo videtur, quòd licet detractio, & obligatio restitutionis famæ præcipuè incurratur ob reuelationem turpitudinis in vita ac bonis moribus: tamen etiam incurritur ob reuelationem aliorum defectuum natalis, vt sunt defectus natales, de quibus ante dicebam, vel defectus corporales, aut mentis, vt quod quis sit ignarus, indiscretus, cæcus, gibbosus: regulariter tamen non est peccatum mortale, nisi aliquod notabile damnũ adiungatur ex tali reuelatione. Licet enim turpitudinem quandam ac defectum, vitiumq; naturale proximi importent, & ita sint peccata venialia contra illius charitatem, si non bono fine narrentur, sed vel ad irrisionem, vel ex loquacitate, tamen de se non auferunt bonam famam ac nomen. Et
307 ita docet Nauarrus capitulo decimooctauo numero vigesimosexto, & capite inter verba, concluſio. 6. num. 521. Maximè, quia hi defectus solent esse manifesti, vt de se patet. Secus est de defectu natalis, vt

suprà

ſuprà dicebam. Et apertè docet Bartholomæus Medina §. illo 35. folio 182. Probat ille, quoniam ſi de aliquo reuelares concubinatum vel furtum, mortaliter peccare, multò autem grauius, ægriúſque fert vnuſquiſque, vt illum Sarracenum, vel nouum Chriſtianum, aut confeſſum, vel Iudæum appelles. Hoc etenim notabiliter denigrat famam alicuius, vt ſuprà dictum eſt. Sed neque hoc eſt verum de omni defectu natalium. Nam ſi quis diceret aliquem filium eſſe clerici racito patre: vel ex adulterio, tacitis adulterijs, & huiuſmodi, non eſſet peccatum mortale, ſicut de cæcitate & aljs diximus. Non enim ob iſta quis famam amittit. Dixi autem regulariter. Quia ratione damni dati eſſet peccatum mortale, vt ſi res eſſet occulta, & ob detractionem 308
meam illius defectus occulti quis ab aliquo bono conſequendo impediretur vel iam habitum perderet. Id enim contra charitatem proximi planè videtur, ſecus ſi ad informationem requiſitus interrogaretur. Tunc enim vt ſuprà dicebam, etiam in malis culpæ, veritatem dicere tenetur, cùm teneatur fidele dare conſilium. Quæ omnia tanquam quotidiana, atque parum à doctis explicata ſunt animaduertenda.

Dices de morbo Gallico. An liceat dicere hunc, vel illum hoc morbo eſſe infectum? Videtur enim non licere. Quia detegitur conſequenter peccatum, quod eſt illius cauſa. Reſpondetur: Non eſſe peccatum mortale. Quia ex alijs etiam cauſis euenire ſolet, vt ex loco
frigido, aut alia cauſa, maximè in iuuenibus, qui vt infrà dicemus ob 309
talia peccata non infamatur. Rogabis ſecundò: Vtrùm hos defectus naturæ dicere in faciem per modum contumeliæ, ſit peccatum mortale. Videtur quod ſic, quia Chriſtus ait, qui dixerit fratri ſuo fatue dignus eſt gehenna ignis: fatuitas autem eſt defectus naturæ, & eſt communis contumelia apud Hiſpanos, aliquem vocare, *neſcio aſno tuerto, corcobado*, &c. Ego ſanè non puto de his omnibus nominibus certam regulam aſſignari poſſe. Sunt enim fere infinita turpitudinis etiam naturalis iſta cognomina. Eam tamen puto dari poſſe, vt quoties nomen quod alicui in faciem dicitur, eſt notabiliter contriſtatiuum fratris, erit peccatum mortale contra charitatem, etiamſi defectus ſit naturalis & notorius, &c. quod ex circunſtantijs perſonæ dicentis conuitium, & eius cui dicitur, & modi tollerandi perpendendum eſt. Si enim pater filium ſtultum, aut toruum appellet, etiam ex 310
ira, non eſt mortale. Sed ſi hominem literatum fatuum in faciem ex ira appelles, notabilem cauſam contriſtationis præbes. Aut ſi fœminam deformem aut luſcam, etiamſi ita ſit, aliàs grauem & probam nomines. Aut ſi eum quem ſcis ægrè ferre iſta conuitiorum genera, vrgeas, non excuſarem à mortali, vt apertè etiam docuit Bartholomæus Medi. §. illo 35. Cum notabiliter proximum contriſtes, aut confundas, vt ſi etiam enuchum in faciem appelles eum, qui moleſtè fert, vt ſunt id generis permulti. Denique vt dixi arbitrio prudentis confeſſoris relinquitur attentis omnibus circũſtantijs. Vt tamen cõmuniter dicuntur iſta nomina ex leui quadam ira ſine intentione notabiliter iniuriandi,

non

non putarem esse mortale fatuum aliquem vocare impertinentem, imprudentem, coclitem, claudum, gibbosum, magni nasi, &c. Si verò in absentia dicantur talia de illo loquendo, cum aliis, minùs graue erit veniale peccatum, etsi falsa dicantur, puto econtra esse grauius: quia cùm
311 in absentia dicuntur, potest fides adhiberi, at in præsentia nullo modo, cùm notorium sit ipsum mentiri, qui cœcum illum appellat, quem non esse talem videmus.

QVINTA difficultas sit: an dicens peccatum veniale proximi possit peccare mortaliter: an verò semper detractio mortale sit ex propalatione peccati mortalis. Quidam docent indistinctè necessario debere esse materiam peccati mortalis crimen, quod de proximo deregimus. Aliàs murmuratio non erit lethale peccatum, nec necessario habebit annexam restitutionem. Et potest probari hæc sententia. Quia ex reuelatione peccati venialis proximi, non infertur illi notabile nocumentum in
312 fama. Quid enim magis notum, quàm hominem labi posse, & solere in peccata venialia? siue ergo quia id est de se notorium: siue quia licet dicatur speciale peccatum, vt mendacium, vel verbum ociosum non perdit proximus honorem, sequitur, &c. Sic sentit Sylvest. verb. detractio q. 1. & Antonin. 2. p. tit. 8. cap. 14. quorum sententia, si intelligatur ex natura rei recipitur à Nauar. in sum. c. 18. num. 24. Ex vi enim criminis detecti non infamatur proximus. Eâmque ego veram putarem ob dictam rationem vno excepto genere peccati venialis, scilicet mendacio, in quo distinguendum putarem. Tripliciter enim potest quis de mendacio veniali proximum notare. Primò in absentia murmurando, & id dupliciter, vel notando illum de vno, aut paucis mendacijs, aut de consuetudine mentiendi. Secundò ei in faciem de mendacio improperando. Si hoc secundo modo facit serio, & ex ira, putarem esse pec-
314 catum mortale. Iam enim ita atrox & grauis hæc contumelia reputatur, vt & notabiliter proximus offendatur, & contristetur ex tali verbo, & non se sufficienter vlcisci posse putet, nisi alapa inflicta aut fustibus? Si verò in absentia fiat per modũ detractionis, si de vna vel paucis notetur tantum erit veniale, vt patet. Non enim ob id opinionem perdet. Si verò de consuetudine si notorius est (solent enim esse plures notoriè mendaces. Noui enim ego quendam, qui dicebatur. N. Mẽdacia) de his loqui & referre eorum mendacia tantum erit veniale, nisi mortale fiat iuxta regulas sup. traditas. Si verò notorium non est sane videtur mortale. Nam reuera, qui consueuit frequenter mentiri, parui fit non solum à viris grauibus: sed etiam à communi populo, & ita notabiliter infamatur, & negligitur. Qui autem falsò talia imponit planum est grauius peccare. Ego sane tale mentiendi vitium, ita abhorreo, vt eum, quem sciam mentiri consueuisse, non possim non despicere ac parui æstimare, ad omnia quæcunque sunt viro bono committenda. Hanc sententiam multò rigidius tenere video Barth. Med. §. illo 35. fol. 182. Dicit enim indistinctè esse mortale dicere aliquẽ etiam absen-
315 tem esse mendacem. Quod tamen nisi prædictis limitationibus, falsum putarem: vt scilicet ex consuetudine, & in rebus alicuius momenti &c.

Adde

ADDE prædictis, quod referentes non tantum mendacia: sed alia etiam venialia peccata ex cõsuetudine facta ratione personæ, de qua dicuntur, possunt mortale peccatum detractionis committere. Vt video Cord. docuisse. Nam si de Episcopo ac religioso homine aliquod veniale peccatum proferas, quod habeat in consuetudine, vt quod soleat nimium semper ridere, aut verbis ociosis ac vanis delectari, nugis ac similibus actibus, non semel sed crebro vti, quòd inanis gloriæ & ambitionis sit cupidus, & alia huiusmodi, putarem reuera esse peccatũ mortale detractionis. Quis enim cordatus horum hominum genus nõ ma- 320
ximè despiciat, de bona eorum existimatione non multum minuat, quos sciat his scilicet ineptiis, & quotidianis, futilibusque leuitatibus, quandamque vilis, abiecti, humilisque animi ignominiam, ac sordem præ se ferentibus deditos? Quis eis graùia negotia credat, quis reuerentiam, & timorem debitum præstet? &c. Itaque non parum, sed permultum de Episcopali, vel religionis gloria perdunt, qui similibus delectantur licet aliàs venialibus culpis. Atque idem est de oculorum petulantia colloquiisque, & conuersationibus fœminarum, &c. Quis enim huiusmodi conuersationes, colloquia, & vana verba non maximè in clericis abhorreat, penéque scãdalizetur. Videant igitur Episcopi ac religiosi, qui perfectionis statum, vel habere, vel persequi tenentur, quantum suæ famæ, & boni nominis ex his, quæ parua videntur amittant, si ex consuetudine faciant. Et videant etiam ij, qui de talibus murmurant, vel in faciem eis talia conspuunt, se grauiter peccare, ob circunstantiam scilicet personæ.

QVONIAM verò elocuti sumus de venialibus, qui ex colloquiis 321
aspectibus, & visitationibus fœminarum emergunt, estque exemplum adductũ à Gab. in can. lect. 74. litera. E. placet hic breuiter de tactibus, osculis, & amplexibus fœminarum explicare. Quo modo sint peccatũ mortale. Sunt enim nonnulli qui arbitrentur huiusmodi non peccata mortalia sed dumtaxat venialia esse, actus, scilicet otiosi ob delectationem facti, non ob finem rectæ rationis. Quam sententiam tenuit apertè Martinus de Magistris de temp. q. 25. Quem Caiet. & cæteri referũt. Eandem secutus est Gab. in can. le. 74. litera. E. Vnde existimat, quod potest quis peccare mortaliter, nisi corrigat de his venialibus, non inquantum venialia (correptionis enim fraternæ præceptum non obligat de venialibus) sed inquantum ad peccatum mortale disponunt de propinquo. Eandem sententiam, vt ipse refert secutus est Vmbett. in expositione regulæ B. Aug. & probabilem videtur censere Sot. in 4. d. 322
39. q. 1. art. 2. agens de impotentia, dum ait oscula & amplexus de se esse peccata mortalia nisi inter coniuges, vt verior habet opinio, vbi satis innuere videtur esse sub opinione, licet minus vera minusq; probabili. Imo videtur D. Thom. super c. 5. Epist. ad Ephes. vbi de iis tactibus sic ait. *Et hæc sunt peccata mortalia inquantum ordinantur ad mortalia. Nam aliquid etiamsi bonum sit ex genere, inquantum ordinatur ad mortale est mortale.* Hanc sententiam erroneam putat esse Cordub. in annot. super Sot. de secret. memb. 2. quæst. 2. concl. 2. Cur autem sentiat erroneam esse istam

sententiam,ipse nec explicat,nec probat. Nos autem falsam,& fortasse etiam temerariã esse censemus, siquidem huiusmodi tactus impudicos
318 peccata esse mortalia sensere,vt alibi latius exponam D.Tho.2.2.q.154. ar.4.& acerrimè Tho. Caier. eius comment.ibidem Sot.in 4.d.34. citata.q.1.art.2. & de sigillo ipse,& Ant. Cord.loc.cit.& idem Cordu.in sum.q.3.punct.4.Naua.c.16.nu.11.Syl.delectatio.§. 4.5. & 6.Ang. luxuria.§.vlt.Armil.verb. osculum. q.1.& verb.impudicitia.q.1. Bartho. Medi.in sum.c.14.§.18.Baltanas in sum.fol.59.Cast.de hæresibus verb. coitus hæresi 3. Præcipua verò huius sententiæ ratio est. Quoniam hi actus cum ex libidine fiunt,naturæ ordinati sunt ad coitum, ac proinde eiusdem sunt speciei,& malitiæ moralis.Vnde experientia constat eodem modo immutare,ac delectare,ac ipse coitus.Quoniam verò in hac re multa erant, & distinguenda, & examinanda ad maiorem huius veritatis explicationem,quod nostræ disputationis ratio , & breuitas non patitur,ad alia properemus.Neque arg.oppositæ sententiæ valere , nec D.Tho.eius esse sententiæ rectè Caiet. ostendit,qui inter omnes lucidius acutiúsque hanc disputationem explicauit.

SEXTA dub.sit.Vtrum qui generalia verba turpia in aliquem pro-
319 fert, quæ scilicet possunt peccatum mortale & veniale sonare , peccet mortaliter, vt si de aliquo dicas esse magnum superbum,auarum , iracundum,&c.Sylvest.q.illa 1.Antoni.2. par.tit.8.c.4.Cord quæst. illa 2. conc.7.putant non esse peccatum mortale detractionis.Quia illa accipi possunt,vel pro inclinatione naturali,vel pro motu primo primo,vel secundo primo,ac denique pro peccato mortali. Ex quo nõ læditur fama notabiliter, cum audientes debeant in meliorem partem interpretari, & non scandalizari. Hanc sententiam improbat Nauar. nu'mero vigesimoquarto. Verùm non sentit forte contrarium his doctoribus. Ipse enim Nauarr.tum solum putat talem detractionem esse peccatum mortale,quando cum notabili damno , aut periculo fit , aut coram iis personis,de quibus credi potest eas etiam mortales culpas concepturas esse. Tunc enim (inquit) Nauarr. peccatum est mortale detractionis, nisi expressè , aut tacitè significet se de venialibus tantum culpis loqui. Quod illi doctores non negarent. Cum non semper,sed commu-
320 niter (inquit Sylvest.) de venialibus intelligatur. Et ita absolutè verior est prima sententia. Communiter enim sæpius interpretamur de peccatis leuibus, aut de inclinatione, seu conditione naturali ipsius , de quo est sermo. Vnde nisi expressè vel tacitè significetur esse sermo de mortalibus, non est putanda detractio mortalis.Quamuis in his etiam consideranda est conditio & status personæ , cui detrahitur , vt suprà dicebam de venialibus.Dicere enim, vt sæpe fieri solet de Episcopo esse auarum , aut iracundum, & de religiosis etiam viris , non omnino excusarem à mortali. In hæc enim peccata murmurationis facile video labi homines , & sine scrupulo,quod grauiter à confessoribus debet reprehendi. Et huius sententiæ videtur Nauarr.cap.illo 18. numero 25. putans ob has,& similes circunstantias reddi mortalem detractionem culparum venialium, & defectuum naturalium, aut propala-

tionem

tionem horum, aut falsam impositionem. Refertque in huius confir- 321
mationem, id quod quotidie videmus, (& vtinam non ita sæpè videre cogeremur) se nosse quendam virum insigniter eruditum, ac probum ab adipiscendo egregio quodam munere impeditum ob culpas venia-les vanitatis, & iracundiæ: & alium ob defectum generis, visus & virium naturalium falsos, ab amicitia valdè vtili & honorabili esse repul-sum, quos infra ad restitutionem damnorum, teneri dicemus, cùm de impedientibus per fraudes & mendacia loquemur. Vide quanto in periculo sint, qui putãtes se leuia peccata, & defectus alterius dicere grauiter vulnerant, & denigrant bonum nomen, & existimationem fratris. Econtra verò, quàm sint laudandi illi qui alienæ vitæ, nec exploratores, nec taxatores occultorum defectuum etiam leuissimorum prodirores esse ita fugiunt, vt nihil sibi loquendũ arbitrentur, quod quemquam etiam maleuolentissimum iure possit offendere. Quod si vnusquisque ad se, suósque defectus ac vitia oculos conuerteret, nihil esset, 322
quod ad aliorum defectus ac peccata ita leuia, se cõuerterẽt inquirenda, ne ei iure dici posset: *Eÿce primum trabem de oculo tuo & postea videbis, vt eÿcias festucam de oculo fratris tui.*

Septima dubit. Vtrùm detegere quodcunque peccatum mortale proximi, vel falsum imponere, sit peccatum mortale detractionis? Respondetur omnium sententia non esse certam ac generalem regulam, quòd quoties quis morrale peccatum proximi detegit siue falsum imponit, peccet mortaliter. Et primum certum est, quòd si ordine iuris deregar, vel ad correprionem, vel accusando, vel malum reip. aut tertij impediendo, vel informando, &c. De quibus in parte præcedenti satis disputaui, & prosequitur Nauar. num. 30. non peccat, sed mereri potest. Secundum, si inordinatè detegit, tamen tale genus peccati non est damnificatiuum famæ, quia non ob id minoris æstimabitur, non est etiam lærbalis detractio, vt si detegas peccatum, de quo quis se iactate soler, tale est in iuuenibus fornicatio, aut quòd vulnerauerit, aut iniuria affecerit alium. Id enim ipsi pro honore ducunt, nec ob id quidquam amittunt, sed ita facile de iis se iactant narrando, ac si se cœnasse narrassent. Ita Merc. cap. 9. & Pedraza. §. 2. Caiet. 2. 2. quæst. 73. ar. 2. dub. 2. 223
Sot. lib. 5. de Iust. q. 10. ar. 2. concl. 4. & 4. de Iust. q. 6. art. 3. ad 4. Ioseph. Angles in flor. 4. sen. q. de rest. famæ dub. 3. diffi. 2. conc. 4. & idem est si dicas, descendisse in duellum, aut quòd non ieiunauit totam quadragesimam, cuius exemplum est de duce, qui tempore *dela resena*, ostendit plures milites quàm sint tempore stipẽdij soluendi. Hoc enim ferè boni ingenij iudicatur, & honori id sibi dat miles vel dux: imo addit Mer. quòd quamuis falso ista dicantur nõ incurritur restitutionis obligatio, quamuis peccatũ sit. Tamen si quis ita his vitiis esset deditus, nimiæ inquã luxuriæ, & tumultuosis rixationibus, & actionib⁹; proculdubio merito bonũ nomen, & opinionẽ amitteret. Ob hæc enim & similia vitia, & ob consuetudinem ludendi, & inordinatè expendendi bona, multos in republ. videmus, etiam honorabilium filios, non esse matrimonio coniunctos, ab omnibus despici, ac miserè viuere. De his igitur,

229 nisi sub fidelitate interrogatus sis ad consilium, non potes absque mortali peccato vel occulta crimina dicere, vel falsa imponere, quamuis quæ in consuetudinem abierunt vix occulta esse possint. Tertiò putamus tunc esse peccatum mortale, quando peccatum illud mortale, quod propalatur est malæ opinionis generatiuum, bonæque famæ inimicum. Hæc autem suprà referebamus esse permulta, vt stuprum in virgine, vel alia ad hoc viam patantia, adulterium in vxore, fornicatio clerici, latrocinium, periurium, vsura, sodomia, hæresis, falsario vel literarum vel monetæ, blasphemia, Iudaismus, ebrietas, dæmonum inuocatio. Denique quæcunque vtilitatem quandam important, vt de mentiendi consuetudine suprà dicebam. In his igitur siue falsum imponas, siue verum occultum detegas semper est mortale peccatum detractionis modo duæ adsint conditiones vt vel animo lædendi facias, si reipsa non lædas, vel facto ipso lædas, si intentionem lędendi non habeas. Quod si vtraque conditio absit ab actu, vt neque re ipsa lædas, neque animo lædendi facias, quantumuis enorme sit delictum, non peccasti mortali peccato, vt si attentis circunstantiis personę cui dicitur, & à qua dicitur, &c.
230 non sit tale periculum & nocumentum. Et propterea Nauar. vbi suprà docet, quod cum aliqua circunstantia excusat, non est mortale peccatum quale ille putat esse, vt suprà dicebam, cum ei dicitur, qui nō creditur nociturus, neque intentione nocendi dicitur. An autem talis sit pater aut mater respectu peccatorum filiorum. Caiet. 2.2.q.73.art.2. & Cord. con. 5. resp̄od. affirmatiuè, de quibus meritò præsumi debet, quod non erunt nocituri, aut publicaturi, quod Nauar. limitandum censet, quando tale esset peccatum, & talis parens, vt id meritò crederetur. Et mihi ita placet. Non enim omnes patres sunt tam discreti ac probi, atque oportebat.

Octava dub. An qui de aliquo homine infamato ingrauiori peccato reuelat eius minus graue peccatum detrahat mortaliter? V.g. est quis notorius fur vel homicida, habet præterea occultum fornicationis peccatum, an liceat propalare hoc peccatum? Sylvest. q. illa dicit licitum esse. Quia cum in re grauiori famam habeat læsam, nulla ei fit iniuria, si minus graue dicatur. Posset probari hæc sententia. Quia semel malus semper præsumitur esse malus. Igitur à fortiori magis malus rationabiliter præsumitur, minus malus: idem docet Cordub. quæst.
231 illa 2. conclu. 5. & quæstione tertia con. 6. Porro istam sententiam alienam à veritate censeo. Licet enim in vna specie peccati famam habeat læsam: circa alia tamen infamatus non est, sed bonum nomen habet. Fit ergo ei iniuria, cùm circa illud crimen infamatur. Cùm enim peccata sint distincta, quæ consequentia esse potest, vt sit consequens omnia crimina infra illam speciem commisisse. Aliàs sequitur, vt si infamatus esset de grauissimo omnium criminum, verbi gratia de odio Dei, liceret illum, si esset occultus hæreticus, & sodomiticus, &c. detegere, quod absurdissimum est. Adde, quod, vt suprà dicebamus, non licet iudici infamatum de vno crimine rogare, an commiserit alia etiam eiusdem speciei. Multò ergo minus licebit priuatæ personæ de crimi ne

crimine diuersæ speciei confabulari, atque illud detegere. Denique illud esset affligere afflictum.

ILLVD non nego, quod si quis esset infamatus de multis eiusdem 327
speciei criminibus: v. g. de centum furtis, non esset mortale vnum alterum furtum occultum reuelare. In eo enim non notabiliter fama læditur, quæ iam satis læsa est, vt ipse Cord. in specie fatetur in d. conc. 5. non autem si diuersæ speciei est, etiam si de maiori crimine sit notatus, aut infamatus, vt dixi, quidquid Sylu. & Cord. doceant, vbi suprà: in quam sententiam citat etiam idem Cord. Adri. Flor. & Caiet. Per hæc patet ad rationem Syluest. Falsissimum enim est, quod ait, non esse infamiam: verbi gratia notorij homicidę (exemplum est illius) quod sit fornicatus. Imò reuera est specie distincta, & maior. Secus esset, quando crimen minus non esset tale, vt dedecori detur, vt suptà dicebamus de iuuene fornicante, & de ijs criminibus de quibus se iactare solet. Ad secundum à nobis factum Respon. quod licet in criminibus eiusdem speciei propositio vera esse posset semel malus semper præsumitur esse malus, quod Hispanicè dicitur: *Quien haze vn cesto, hara ciento*. Tamen de criminibus diuersæ speciei distincta est longè ratio & præsumptio. Imò nec de criminibus eiusdem speciei rationabilem præsump- 328
tionem putarem. Non enim est consequens, vt qui vnum hominem occiderit, alium atque alium occidat, & licet esset nonnulla suspicio, & præsumptio, non tamen id satis est, vt crimen occultum, si reuera commisit, plane detegatur vnde suprà docuimus conuictum de vno crimine, non posse interrogari de alio, etiam eiusdem speciei, nisi ex circunstantijs vnum esset indicium alterius, vt si sit fur famosus, potest de alijs furtis interrogari. Est enim tale hoc vitium, vt vix vno sit contentus furto, qui illius labe est infectus. Et ita docuit Nauar. cap. 18. num. 42. Adria. Quodlib. 11. Qui etiam meritò docent teneri ad restitutionem. Et ratio est plana, cũ iniustè lædat & efficaciter, bonæ famæ notabilem partem. Sicut qui pecuniæ notabilem partem auferret à proximo. Pro eodem refert Nauar. D. Tho. 2. 2. quæst. 73. art. 1. & ibi Caiet. Sed illi nihil dicunt de restitutione, nec de peccato in hoc casu. Et ita est tenendum meo iudicio, quidquid de restitutione etiam neget Syluest. q. 4. casu vltimo. Idem docet Merc. c. 9. versic. *Io primero*. Qui adhuc de
peccatis eiusdem speciei meritò docet, tunc solum non esse restituen- 329
dum quando dicitur nouum peccatum eiusdem speciei in eo, qui de consuetudine est infamatus: sicut, qui diceret ludere mille aureos eum, qui consueuit etiam bis mille ludere, etiam si id falso dicatur. Non enim famam vel bonum nomen aufert, quod non habet.

NONA difficultas. Vtrum qui reciat se audiuisse crimen alterius, ipse tamen nihil certo asserens peccet mortaliter. Syluester quæst. illa 1. ex Scoto, putat non esse peccatum mortale. Ista enim ex natura talis actus non infamant apud audientes. Tum quia non id asseuerat. Tum, quia sæpe ex loquacitate talia dicuntur, quibus ex natura rei fides non est habẽda. Qui enim credit sibi imputet, cũ leuis sit corde, & sine sufficienti testimonio credat. Secus est, ait Syluester si aliquid adderetur

cipuè in hoc tomo agimus. Quoniam vel ille cum talem actum admisit sciebat, aut scire debebat prædictum notabile nocumentum euenturum, & tum sanè non venialiter: sed mortaliter delinquit. Cum saltem interpretatiuè consentiat in tale nocumentum. Si verò id nesciebat, aut scire non debebat, certè respectu illius casuale est notabile nocu- 333
mentum: ac proinde vel non peccaret, vel tantum venialiter. Si solum paruum nocumentum putabat euenturum. Et cum solùm teneatur restituere sub mortali, damnum intulit iniustè iniustitia notabili, cum vt sæpe diximus non teneatur ratione rei, sed ratione iniustæ actionis, sequitur, &c. Vnde oppositum suæ sententiæ fatetur ipse Cord. esse Scot. Gabr. Adria. Sylu. & communem. Ille tamen abusus est grauissimè detestandus, quo quidam dicunt, cum informatio ab eis petitur, vel etiam si non petatur audiui hoc vel hoc: & tamen nec à fide dignis acceperunt, sed à leuibus, mendacibus, inimicis, vel passione commotis, & quod peius est, & magis diabolicum, quia ipse falso apud se vel alium dixerunt, & tamen iurant se audiuisse. Hos enim peccare mortaliter & ad restitutionem teneri non est dub. In quo casu verissima est Sot. & Merc. sententia. Neque vllus negaret, ijsdem eo modo facti sunt efficaces causæ damni secuti, possetque eis tale dilemma fieri. Nam vel illi à quibus audierunt erant fide digni, & tunc idem est ac si ipsi vidissent 334
quoad damni illationem. Quia reuera fides adhibetur ex natura rei. Si verò non erant fide digni, cur ipsi, vel credunt, vel serio narrant? Non enim ipsi narrando sua authoritate fidem adhibebant, ac si reuera à fide digno accepissent, & omnino credidissent.

DECIMA diffic. Vtrum reuelare peccatum alterius vni vel duobus viris grauibus, quibus dicere est ac si nulli diceretur sit detractio mortalis? Et supponitur non fieri bono fine vel ad remedium peccati illius vel confitendi, &c. Sed inordinatè ex leuitate vel loquacitate Cai. 2.2.q.73.art.2.dub.1. putat non esse mortale & Cord.q.illa 2.cõ 5. Quę opinio Sot. non placet in d.art.3.q.6.lib.4.5.q.10.art.2.cõc.4. Quia (inquit) plus æstimari debet bonum nomen apud vnum virum grauẽ, etiã si sciam nemini illum dicturum, quàm apud plures non tales. Quia licet minus periculum sit euulgationis, tamẽ apud illũ perditur bona existimatio, & nomẽ. Cũ enim de lęsione famæ agim⁹, non ita in rigore iuris de fama loquimur, vt est multorũ opinio & existimatio: sed sumitur pro existimatione etiam apud vnum. Et huius sentẽtiæ videtur Nauar. c.18. 335
n.19. qui definiens famã ait, *est existimatio bonorum*, & c. subdẽs se dicere existimationem, vt non solũ cõprehendat opinionem communem: sed etiam particularem, & singularẽ vnius vel alterius, quod expressẽ docet in c. inter verba, numero 507. Fauet D. Thom. 2.2. quæst. 73. artic. 1. ad secundum. *Si vni soli* (inquit) *aliquis de absente malum dicit, corrumpit famam eius, non in toto, sed in parte:* Et ita apertè tenet Pedraza præc. octauo, §. secundo. Falsa tamen mihi videtur Soti sententia. Licet enim sit peccatum veniale detractionis: tamen illud est leue nocumentum, quod enim vnus aut alter, qui est ac si nullus sciret, meum crimen sciat, non est notabile nocumentum, vt bene Caietanus docet, imo ex doctrina

ctrina Nauar. colligitur in num.20. Notabile enim damnum in fama, ait Nauar.num.20.&21.&c.inter verba num.493.citans Caiet. in d.art. 2.ſolum eſt quando vel periculum eſt publicitatis, vel ex reuelatione
333 vni facta timetur,aliquod damnum notabile animæ corporis aut pecuniæ. Quod verò ſit notabile damnum corporis animæ, vel pecuniæ arbitrio prudentis relinquitur. Vnde colligo, quod cùm maritus cum vxore confabulatur de ſecreto peccato alterius: ſi non eſt veriſimile illam fore euulgaturam, ſed tacituram, non eſt mortale peccatum:& idem eſt d: ſimilibus. Sola enim apud vnum bonæ exiſtimationis amiſſio,non eſt dicenda notabilis infamatio,aut boni nominis læſio,qui caſus quotidianus eſt & notandus. Et id etiam conſonat ſententiæ communi à nobis ſuprà defenſatę, de reuelando complice. Ob id enim eſt licitum. Quoniam apud vnum grauem, & diſcretum infamatio grauis non eſt,ſed leuis omnino, vnde miror Dominicum Sotum, qui communis ſententiæ fuit, ita in præſentia docere. Nec refert, ſi dicat non eſſe ſimile extra confeſſionem:nam ſi vnum prudentem,& taciturnum
334 meum ſcire delictum notabilis infamatio eſſet,ſecundum ſe,non liceret in confeſſione detegere.Eſſet enim tum cõfeſſionis obſeruatio præcepti contra ius naturale. Dum ergo ipſe exiſtimat, & bene, licitè ob confeſſionis integritatem detegere: manifeſtum eſt non eſſe notabilem infamationem.

VNDECIMA dubit. An audiens detractorem peccet mortaliter. De qua quæſtione D.Tho.2.2.quæſtione 73.art.4.Caiet. verb.detractio,Nauar.cap.18.num.36.& 41. Sylueſter detractio quæſt.2. Adrian. Quodlib.11.q.2.Barthol.Medin.c.illo 14.§.34.Pedraza præcep.3.§.5.& latius Cord. memb. 4. detract. q.4. Sine controuerſia fatentur. Primum, quod ſi eſt auditio formalis (ſic loquuntur aliqui) ideſt, ſi ſua audientia concauſet alterius detractionem iuuando,incitando, vel interrogando, laudando, vel approbando,vel ſi eius auditio ſit cauſa auditionis aliorum,vel denique ſi interius ei placeat,eſt peccatum mortale, non reſiſtere, cùm conſentiat peccato alterius, & gaudeat de malo
335 proximi. Sic intelligitur Bernardus relatus à D. Thoma: *Detrahere aut detrahentem audire,quid horum damnabilius ſit, non facile dixerim.* Vnde in expreſſo fatetur Cord.in d.q.4.maius eſſe peccatum iſto modo detrahentem audire.Quia vltra peccatum detractionis, quod admittit cauſando detractionem cooperatur etiam peccato ipſius detractoris, & ita peior eſt quàm homicida,vt Auguſt. relatus 22.q.5.capite qui prouocat docet de inducente ad falſum iurandum. Occidit enim animam ſuam, & detrahentis. Si autem non reſiſtere ſit ob bonum finem, ſcilicet ex neceſſitate, aut pietate aut iuſto timore, aut quia non ſperat fructum ex reprehenſione: ſed deteriorem futurum eum, qui detrahit: non eſt peccatum. Si verò ex negligentia,non impediat,cùm poſſet,hic difficultas eſt maior. Videtur enim eſſe mortale cum non impediat damnum proximi, cùm facile poſſit, & non corripiat fratrem, vt tenetur,
336 quin potius peccati alterius particeps videtur. Verùm Caiet. & Nauar. & Sylueſter, Barthol. de Medin. fol. 184. non putant in his eſſe facile

præcipit

præcipitandam sententiam. Quia licet negligentia eius alter detrahat, & eius auditio sit causa auditionis aliorum, ex quo fama proximi eius negligentia læditur: tamen si purus sit animus, non est auditio, nisi materialis, nec causa auditionis aliorum, nisi materialiter, cùm reuera si malum aduertisset, effugisset. Tantum ergo erit venialis cùm ex leuitate, negligentia vel alia causa simili, auditum præstat. Et ita in specie sensit Cord. plerumque scilicet esse tantum veniale in d. quæst. 4. licet quandoque esse posset mortale.

Sed contra horum sententiam videtur esse, quod licet non peccet contra iustitiam, nec restituere teneatur damnum consecutum: tamen contra charitatis legem videtur delinquere. Si enim peccatum esset contra charitatem, vel non indicare latronem, vel non obuiare combustioni segetum, &c. cùm facile verbo, aut facto id posses, quomodo 337
non magis, cùm facilè possis detrimentum in fama proximi vitare, non erit peccatum omittere? Maximè, cùm non modò delinquas in infamatum, cuius damnum permittis, sed etiam in detrahentem, quē præcepto diuino fraternè corripere teneris, cùm facilè possis, & negligis? Et ita planè docuit Alcocer c. 22. versic. *oyr de buena gana.*

Vnde tres casus colligunt prædicti authores, in quibus est mortale peccatum. Primus, si ex officio teneatur corrigere, & ex negligentia omittit obuiare detractioni. Id tamen est etiam contra iustitiam, & restituere tenetur. An verò peccet mortaliter, qui cum facilè posset non facit, iam diximus tantum esse veniale. Sed infrà, cùm de participantibus agetur latiùs disputabitur. Interim legatur D. Tho. in fine corp. & in solu. 3. & Caiet. dub. 1. circa prædicta loca. Secundus, si ex timore humano omittit, quod est intelligendum, vt bene Sylvest. & Caiet. quando timor humanus ob quem dimittit esset peccatū mortale quod quando sit alterius est disputationis. Tertius, quando est articulus ne- 338
cessitatis, vt si ex tali detractione subsequeretur aliquod magnum malum, vel infamiæ, vel rerum, vel vulneris, &c. Sed tunc pensanda est qualis sit necessitas, & resistendi facultas, & qui fructus speretur, &c. Restituere autem solum tenetur, ait Nauar. quando referens existimat sibi esse credendum ac si affirmaret, vel existimare debebat. Quod latius probat in d. relect. nu. 876. Sed id omnino mihi non placet. Nam ipse non addit efficacem causam damni, vt suprà dicebam, & ita credulitas nō ei, sed aliorū leuitati in credendo imputari debet. Magis enim iudicium temerarium in credentibus est damnandum, quàm in hoc detractio. Quamuis, vt suprà dicebam mortaliter peccaret, si aduerteret illos esse credituros, & famam lædendam. Licet enim damna non 339
det, ex intentione tamen implicita peccat mortaliter contra charitatem si intenderet, & placeret illi læsio, licet eius efficacem causam non det. Restitutio enim ex damno dato, non ex animo attendi debet, & ita docuit Caiet. Sed rogas. An talis audiens incidat in excommunicationem latam contra detrahentes. Nam Adrian. in d. Quodlib. 11. putat incurrere. Quia non prohibens clerici percussionem est excommunicatus. Quia cooperatur saltem negatiuè ad talem actum, vt habetur in

c. Quantæ, de Sentent. excom. Igitur idem erit de non prohibente detractionem. Verùm melius docet Sylueſt. excom. 8. notab. 3. dub. 1. & 3. & excom. vlt. dub. 4. Cord. memb. 4. q. 4. concl. 2. Non enim eſt ſimile, cum in materia pœnarum, nõ liceat ex ſimili arguere. Vnde dictum ca. non debet trahi aut extendi ad non prohibentem detractionem.

DVODECIMA dub. ſit. Vtrum, qui falſo & mendacio bonam famam adeptus eſt in rep. poſſit infamari? Adria. Quodlib. 11. q. 1. putat id eſſe licitum. Quia virtutis officium eſt tales impoſtores, qui remp. ſe-
341 ducunt, detegere. Sot. tamen ſub diſtinctione putat eſſe reſpon. Quia ſi tales ſint reip. pernicioſi, vt ſi ſe fingeret Theologũ Medicũ, & huiuſmodi, detegendus eſſet, & id planum eſt: Cum remp. offendat. Si verò, ait Sot. innoxiè viueret, vt ſunt aliquæ mulierculæ, quæ prætextu ſanctitatis ex eleemoſynis victitant, non eſſent detegendæ. Et idem eſt de omni alio, qui in rep. bonum nomen fraude eſt aſſecutus. Aliàs ſi id liceret, cur non etiã occultos peccatores prodere liceret, qui etiã falſo & immeritò bonam famam habent, licet ipſi non falſò comparauerint. Imo multò magis mihi videtur nõ eſſe eos detegẽdos, qui cùm nociui non ſint reip. fraude bonum nomen compararunt, quàm alij occulti peccatores, quibus ſine eorum opera bona fama eſt attributa, licet immeritò. Ij enim vno peccato peccarunt, at qui alios detegeret, duo crimina, ſimul reuelaret, & peccatum ipſum quo ſunt infecti, & hypocriſim & ſimulationem, qua vſi ſunt ad bonã famã acquirendam.
342 Eſt enim duplex malitia, & ita maius damnum eis fieret. Quamdiu ergo non nocent reip. neque tertio, non eſt eorum bona fama lædenda, idem docet Cord. de detract. q. 2. concluſ. 4. ad 2. Vnde reijcienda eſt diſtinctio Adria. de fama orta ex virtute intellectuali, vel alia naturali, vt ſi putetur peritus diues, nobilis, quam licitum putat veritatem propalando, auferre. Quia (inquit) hanc famam tenetur vir probus repudiare, & falſam aliorum æſtimationem corrigere: at falſam æſtimationem de bono virtutis, honeſtatiſque vitæ non tenetur, ſed vitam commutare tacendo, quo fit, vt in hoc caſu non conſentiat actu debito ſicut in primo. Ac per hoc illi non fit iniuria, mortalis in primo caſu, fit autem in ſecundo. Hæc inquam ſententia mihi non placet, immeritóque eandem eſſe in vtroque caſu rationem, docet Cord. in d. concl. 4. ad 2. cùm fiat aperta iniuria habenti talem bonam exiſtimationem, &
343 opinionem occultam veritatem declarando, niſi vt ſuprà dictum eſt, quando talis veritatis apertio eſſet vtilis aut neceſſaria ad præcauendum damnum reipub. vel alicuius tertij.

DECIMATERTIA dub. ſit. Vtrum, qui non detegit virtutes alicuius ſit detractor? Reſpond. Primùm, ſi non tenetur eas manifeſtare neque lege charitatis, neque iuſtitiæ. Quia, ſcilicet non eſt articulus neceſſitatis, nullo modo peccat. Non enim tenemur omnes homines etiam iuſtos & perfectos ſemper commendare, ac laudare, imo in hoc vitiũ eſſe poteſt ob exceſſum. Sunt enim multi qui, vel omnia laudant, vel ſi aliquid laudant, ita efferunt, vt & vani laudatoris vitium incurrant & oppoſitũ vituperationis vitium admittant. Laudare enim aliquem

aliquem plus iusto, cùm certum est ei talem laudem non competere, quid aliud est quàm ironicè, & bonis verbis reipsa vituperare? Adeo vt meritò multi erubescant, ex nimia laude, non modò ex humilitate, sed etiam ex irrisione, vel iniuria, quam sibi fieri putant. Secundò dicimus laudantem aliquem immodicè, ex quo famâ alterius extenuat 344
peccare mortaliter & teneri ad restitutionem, vt docet Nauar. cap. 18. nu. 44. & c. inter verba. num. 77. Adria. Quodlib. 11. litera R. Sit verbi gratia exemplum. Agitur de aliquo, cui ablatum est officium, & vt creditur, quia iniquè gerebat, & quidam ex astantibus ita dicit, qui modo habet hoc officium est vir bonus iustè exequens officium, nullum opprimit, &c. Hoc enim est dicere alium contra feciſſe. Tertiò dicimus, ℣ tacere alicuius laudé in occasione, & articulo necessitatis detractio est, & in re graui peccatum mortale: ita sensit Nauar. c. 18. num. 37. Est enim doctorum cõmunis sententia esse triplex genus detrahendi proximo in fama. Primùm, falsum illi imponendo. 2. verum crimen detegendo. 3. veram virtutem contegendo. Sicut enim lege charitatis, & quandoque iustè tenemur proximi crimina non detegere: sed velare: ita eadem lege tenemur eius virtutem nõ cœlare, sed detegere. Vnde, qui testificari tenuit in articulo necessitatis, id quod ad famam inno- 345
centis pertinebat, detractor est, non minus quàm ille, qui cùm audit vitia tacet, & non respondet. Quando verò sit mortale ex dub. præcedenti colliges, vbi de audiente detractorem agebam. Id aduertam, tum demum ad restitutionem famæ teneri, sic detrahentem indirectè, cum virtutẽ illius ex officio tenebatur propalare, vt testis in iudiciũ vocatus vel prælatus ex officio. Alij verò à quibus priuatim informatio, & cõsilium petitur de vita alicuius, & tacet eius virtutes, & bona mortaliter peccat, sed restituere non tenetur, vt suprà latè probauimus.

DECIMAQVARTA dub. Vtrum, qui iniuriam sibi ab aliquo illatam refert alicui, peccet? Videtur enim, quod peccet cum detegat peccatum proximi occultum, de quo forsan ille iam pœnitet. Mihi sane distinguendum videtur. Si enim facit intẽtione detrahendi ad vindictam: Sunt enim multi, qui cum contumeliam retaliare non audeant eo, quod verentur eum, qui eos læsit, in faciem lædere iniuria & irre- 346
uerentia, vel contumelia: id tamen faciunt occultè, auferendo saltem opinionem & famam, vt se vlciſci possint, si non honorem auferendo, saltem famam, quos cõstat mortaliter peccare. Si verò quis ea referat, siue vt consolationem capiat ab amico siue vt conqueratur de illo, vt ita narrando causam, dolor remittatur, non videtur esse mortale peccatum. Vtitur enim iure suo, & alterius crimen per accidens est detectum. Vnde sicut, qui accusat. vel querelam ad superiorem affert, non peccat, licet exinde proximi infamatio sequatur, huic enim non est imputandum, qui suo vtitur iure: sed iniuriæ illatori, ita cum apud amicum, vel alium, vel vt consoletur seſe, vel vt querelam suam explicet, & iustitiam, non videtur mortale peccatum.

DECIMAQVINTA dub. An negans crimen, quod verè commisit ipse, vel alius occultè, sed sibi publicè obiectum peccet? Quidam

enim indiſtinctè docent mortaliter peccare, quia eſt mendacium per-
346 nicioſum in damnum reipub. cum delicta ob id maneant impunita. Et in damnum accuſatoris, eo quod ſit notatus calumnia, cum in probando deficiat, Sylueſt. tamen reſt. 3. quæſt. 3. Nauar. num. 46. & 48. c. 18. & cap. 25. num. 35. Sot. lib. 4. de Iuſt. quæſt. 6. art. 3. Gabr. in 4. diſtinct. 15. quæſt. 16. dub. 3. Hanc diſputant quæſt. imo Scot. d. 15. quæſt. 3. artic. 4. Richard. art. 5. quæſt. 3. Caiet. 2. 2. quæſt. 62. art. 2. & quæſt. 69. artic. 2. Angles in Flor. 4. ſentent. quæſt. de reſtit. fam. art. 1. diff. 1. concluſ. 1. Et quidem hæc quæſt. propter duo interrogari poteſt. Primum propter mendacium aut periurium de quo ſuprà egimus parte prima. Secundò propter infamationem accuſatoris, quod ad propoſitum eſt. Videtur enim qui tale crimen (quod verè commiſit) negat, notare accuſatorem de calumnia, & illum iniuſtè infamare. Adde, quod in priuatis ſolet hoc ſæpius accidere. V. g. detrahit quis ſecretò proximo ſuo, audit Ioannes, addit ad eum, qui paſſus fuit nocumentum, & narrat ei, quomodo alter, & quæ de ipſo locutus ſit. Tunc hic conuenit detractorem, vt vel conqueratur, vel vindicet iniuriam, reſpondet ille ſe nun-
347 quam id dixiſſe, quæritur modò: Vtrum detractor peccet mortaliter in hoc, cùm teuera illud dixerit, & mendacem faciat Ioannem qui id audiuerat, & ipſe vt iuſtus manet, atque innocens, Ioannes verò innocés, vt fallax, & ſuſurro, perturbatórq; amicorum. Dubium ergo eſt vtrum teneatur veritatem fateri, & conſulere honori Ioannis, qui ſanè caſus eſt communis, & ſcitu dignus. Cui ego quæſtioni ſub diſtinctione cenſeo reſpondendum. Aut enim Ioannes, qui alteri detractionem detegit, licitè id fecit, aut non: Poteſt autem in duobus caſibus licitè id facere. Primò quia ſecretum non eſt de peccato aliquo, ſed de alia re, quam alius illi commiſit dicendam alteri: Vt ſi dico Petro, quod hoc vel illud vendatur in tali loco, vel à tali perſona, & reſpondet Petrus, ſe poſſe rem illam minori precio acquirere, audit hoc Ioannes, & nar-
348 rat amico, qui poſtea cupidus agens de hac re cum Petro, vt ſibi rem illam minoris acquirat, reſpondet, nunquam ſe id dixiſſe, vel quia nimium promiſit, vel quia non potuit conſequi, quod voluit, & ob honorem ſuum negat ſe vnquam id dixiſſe, quod ſane vulgare eſt in rebus præcipuè & cauſis quæ celeriter fiunt, vel promittuntur. Poſteà enim coguntur negare, quod promiſerunt & in hoc caſu certum eſt, quod qui retulit dictum Petri, potuit illud alteri nunciare. Secundò poteſt etiam id facere, quando peccatum quidem eſt. Sed illud probare teſtibus poteſt, quia publicum eſt, aut ſi ſecretum, fecit quod facere debuit in monitione & correptione fraterna, & poſtea cùm ipſe non profecerit, refert ad eum, qui poſſit proficere. In his ergo caſibus peccat, qui negat dictum ſuum vel factum, ſiquidem iniuſtè infamat denunciatorem omnino innocentem & falſo ei attribuit mendacium & crimen. Quidquid doceat Angles vbi ſuprà putans, tum tantum teneri, quando accuſatorem calumniatorem eſſe dicit, non quando ſimpliciter negat factum. Quis enim non videat. Tum denunciatorem inno-
349 centem aliàs, iniuſtè pati, & mendacem reputari, cum nihil mali fecerit

denun

denunciando, vt dictum est. Illud fateor, quòd si reus est planè conuictus, licet peccet mortaliter negando, tamen nihil restituere tenetur. Re enim non lædit famam, vel accusatoris denunciantis, vel iudicis condemnantis. Ex quo enim est plane conuictus probatione, non adhibebitur illi fides negantiat si tantum est semiplene cõuictus, nescio quo pacto dicat Angles peccare mortaliter, sed non teneri ad restitutionem cùm constet non habentem ius negandi veracem manere negando, iustum verò denunciatorem mendacem habendum fore. Si verò denunciator illicitè denunciet, quia scilicet accusat de peccato, quod probare non potest, vel priuatim reuelat peccatum, quod proximus commisit causa murmurationis, vel quod ipse sub sigillo accepit, tum certè potest alter negare crimen, vt bene docet Angles in d. concluſ. 1. quod ex eo probo. Quia ratione mendacij non tenetur non negare, nec iuramenti, vt suprà disputabam, nec ratione calumniæ alteri iniectæ, quia ipse vritur iure suo, se defendendo. Ius enim habet, peccata sua secreta tegendi. Vnde non est mendacium pernicioſum accusanti, vt in præcedenti casu, sed magis accusans, vel detegens iniustè est sibi pernicioſus: Quia tale crimen debet non exponere, & ideo im- 350
putet sibi, si ex eo aliqua sibi sequitur infamia, alter enim iure vtitur suo, suam innocentiam publicè defendendo, quam iustè conseruat donec sit conuictus nocens, & hoc considerent susurrones, & amicorum perturbatores, quorum munus & negotium est huiusmodi secretis, dictis, vel factis charitatem & amicitiam impetere atque etiam dissoluere. Quæ vera etiam putat Angles, etiamsi dicat accusatorem esse calumniatorem. Ex quo enim probare non potest: calumniator est objiciens crimen, non minus ac si verè crimen commisisset, vt colligitur ex cap. 2. de Calum.

DECIMAQVINTA dub. sit. Vtrum detrahere de fama mortui sit mortale peccatum? Hanc quæstionem apud neminem legi, quia ta- 351
men quotidiana est placet eam breuiter disputare. Mortuus v. g. clericus vel fœmina nupta, de his postea reuelas concubinatum vel adulterium admisisse, an pecces mortaliter. Videtur enim quòd non, quia nullum infers temporale damnum, cùm iam bona temporalia illi nihil prosint. Honor enim ex temporalibus bonis esse videtur, vnde quidam dicit mortuos quasi non sint, &c. Sed certè peccatũ videtur mortale mortuis detrahere. Et primum, si peccatum in confessione auditum pandatur sine dubio peccatum est, durat enim sigillum cõfessionis post mortem, vt doctores docent in 4. d. 21. Quod non est tantum putandum ratione reuerentiæ debitæ sacramento, sed ob bonũ ipsius, qui decessit. Reuerentia enim sacri debita est ratione pœnitentis ne illi fiat iniuria. Si enim proximo ex reuelatione nulla fuerit iniuria, sacramento nulla fuerit, sicut patet de eo, qui licentiam præbet confessori, vt peccatum reueler. Tum enim sacramento iniuria non fit, quia nec proximo, sicut iuramentum proximo factum non seruare peccatum non est, si ipse proximus consentiat. Deinde, quia licet ille non viuat, viuit tamen in opinione hominum. Bona autem apud homines 352

opinio,ac vitæ gloria iusta est, & honesta, atque alicuius, imo magni pretij. Quo fit,vt homines ex naturali inclinatione appetant gloriam, suique nominis odorem in posteritatem relinquere, spe quadam immortalitatis accensi. Hinc maiorum institutiones,piorum operum memorias,& rerum bene gestarum præclara monumenta faciunt,at non est dicendum hanc nostram inclinationem honestúmque desiderium esse frustra,& nullius momenti. Vnde quidam Romanorum princeps se bonis fortunæ à se obtentis, & honoribus delectari dixit, quorum priora nemo(ait)à me eripiet viuo,altera ne mortuo quidem. Et Eccle. 30. *Mortuus est pater eius,& quasi non mortuus,Simile enim reliquit post se, in obitu suo non est contristatus, nec confusus. Reliquit enim defensorem domus suæ.* Bona igitur opinio, quæ ex virtute est apud futuros in quorum omnibus viuendum illi est,multum valet. Deinde,quia reuera ex tali detractatione scandalum generatur, in audientium animis: malúmque exemplum quo nec mortuum videntur velle quiescere in pace. Insuper nocet viuentibus, qui mortuo sunt quodammodo coniuncti,vt filijs,consanguineis, amicis,&c. Præterea animæ ipsius defuncti immortali fit iniuria,cuius gaudium si pœnitens obijt crescit ex
352 bona fama. Quamuis si bona intẽrione fieret ad Dei laudem & proximorum ædificationẽ narrata etiam pœnitentia,non putatem esse peccatum,vt suprà de sanctorum peccatis sæpe in Ecclesia cum pœnitentia relatis,dicebamus. Denique,sicut magni habendus est honor, qui ossibus sanctorum exhibetur, ita contra iniuria facta meritò fugienda est,alioquin non esset peccatum mortale falsa testimonia de defunctis dicere in eorũ dedecus apud homines, Si enim hoc est notabile damnum, erit etiam sane cum eorum peccata occulta panduntur, mendacium enim nisi cui esset pernicioſum,nõ esset mortale peccatũ. Sed an restitutio facienda sit maioris est quæst. Videtur enim esse restituendum cum hæredes repræsentẽt personam defuncti. Ioſ. Angles in flor. 4. sent. q. de rest. honoris & bon. temp. putat non esse restituendũ hæ-
353 redibus,& meritò. Iniuria enim personalis non transit ad hæredes,vt suprà nos diximus de restitutione faciẽda ab hæredibus pro defuncto. An verò ipsi defuncto teneatur,id est, an teneatur se retractare, iudicio remittimus lectoris. Illud certum esse debebit,quod si infamia defuncti redundet aliquo pacto in viuentem familiam, vel consanguineos,tenebitur læsor viuens satisfacere, vt idem Ioseph adnotauit.

DECIMASEXTA dub. Vtrum infamans cõgregationem vel aliquem ex illa scilicet ex collegio, vel religione teneatur ad restitutionem. Primò suppono,quod detrahere de statu religionis in communi hisce præsertim tẽporibus non modo graue detractionis peccatum est, sed etiã circa fidẽ periculosum. Vnde tales murmuratores caueri. Vel vt melius loquar cauere debent. Est enim grauis quædam suspicio de hæresi. Et inde colligo eos etiã esse cauendos qui aliquam specialẽ religionem approbatam à sede Apostolica infamant, vel de ea malè,vel sentiunt,vel loquuntur,vel impugnant. Hi enim parum abesse viden-
354 tur,vt de statu religionis malè sentiant ac loquantur. Quare in his,& simili

similibus non præcipitare sententiam semper sapientis est iudicatum. Secundò peccant mortaliter qui infamant & male loquuntur de religionibus aliquibus in particulari, & sunt excõmunicati, vt docet Bart. Med. c. illo 14. fol. 184. tales sunt detractores religionis S. Dominici, aut S. Francisci, siue per libellos infamatorios siue priuatim male loquendo, & huiusmodi excõmunicatio est Papæ reseruata. Sed si rectè perpendas non sunt excõmunicati, qui priuatim de præfatis ordinibus male loquũtur, sed illi qui libellos famosos, vel cantilenas, vel rithmos faciunt, detinent vel publicant in infamiam dictorum prædicatorũ & minorũ, statúsq; eorum. Et ita concessit Alex. 4. in quodam priuilegio, quod incipit. *Exalto*, & in alio quod incipit. *Non sine multa*, vt refert Sylvest. verb. excommunic. 7. excommunica. 48. ibidem etiã excommunicantur prædicantes, docentes, vel defendentes quod prædictorum ordinum fratres non sunt in statu perfectionis, nec licet eis, &c.

Quo in loco adnotare liber, id quod nos suprà latius probauimus, 355
non esse inquam de ratione religionis, aut religiosi verè ac propriè votorum solemnitatem, quod & rationibus, & motu quodam proprio Gregor. 13. Pont. maximi confirmabamus. Nunc autem post illa scripta cognouimus hanc veritatẽ, ita paternis visceribus atque sapientissimis rationibus etiam atque etiam esse cõfirmatam, vt non modo per libellos infamatorios, non tantum prædicando, docendo, & defendendo contra sentire, sed neque id in quæstionem & disputationem vertẽdo posse tractari sub excommunicationis sententia sedi Apost. reseruata, esse interdictum. Tertiò planè videtur peccatũ mortale cum tota religio, vel aliqua domus, vel monasterium infamatur, vt si dicas in tali religione, vel monasterio non esse obseruationem, vel quòd male viuitur vel simoniam exerceri, &c. nisi id aliàs esset notorium. Et ita docuit Sot. in d. artic. 5. vbi docuit, quòd neque in hoc casu sufficit superioris vel rectoris, collegij vel communitatis remissio, sed facienda est restitutio toti communitati. Cùm non solum superior, verũ etiam alij cum 357
illo sint infamati. Imo de statu religionis in communi detractare, suspicionem his temporibus est hæresis, &c. Si verò peccatum dicatur alicuius priuati de collegio vel religione, si nomines personam, planè est culpa. Cùm etiamsi alia quæuis esset persona infamaretur: cui tamen accedit infamia redundans in religionem ipsam. Si enim honor, qui religioso exhibetur sæpius non tam ob personæ merita, quàm ob habitum, & starus religionísque sanctitatem ei defertur: ita vice versa crimen ipsius in dedecus resultat religionis: vt meritò dici possit religionis honorem in manu priuati cuiusque consistere. Et ita se gerere debere in vitæ exemplo, ac si totius religionis & communitatis honos ex se solo dependeret. Quamuis enim religio non maculetur ob alicuius hæretici religiosi vel simoniaci aut fornicarij crimen: at tamen splendorem quendam, & decorem, non potest non amittere apud homines, quibus etiã scandalo est talis peccati reuelatio. Tum ob contri- 358
stationẽ eorum, & iudicia fortasse illicita & remeraria, in quæ audientes incurrunt. Tum etiam ob occasionem peccandi, quam accipiunt.

Quod

Quod enim exemplo fit & maximè religiosorum hominum, iure fieri putant cæteri. Quamobrem tacita persona, explicato tamen monasterio vel religione, peccatum secretum reuelare plus videtur esse quàm veniale peccatum. Vt si religiosum deprehendisti cum muliere, & postea dicas, monachum quendam talis ordinis vel monasterij hoc fecisse, &c. Certè non auderem à peccato mortali excusare, ob rationes suprà factas, & teneretur ad restitutionem ratione religionis vel communitatis infamatæ. Quamuis de alijs cõmunitatibus vel collegijs, aut Ecclesijs etiam cathedralibus, vbi non tantam profitentur perfectionem non esset mortale, vt si dicas talis Ecclesiæ quendam canonicum vel collegam talis collegij simoniam, vel fornicationem commisisse, &c. Id enim neque adeo nouum est, vt audientes, vel mirentur vel cõtristentur, scilicet scandalum, aut peccandi occasionem accipiant. Secus etiam cum peccatum est publicum, vel facto vel sententia, vt suprà habitum est.

359 SED nunquid peccaret mortaliter religiosus, qui se iactaret asserens maximè cum mẽdacio se esse filium ducis, aut comitis, &c. Barth. Medin. §. illo 55. fol. 189. putat esse mortale. Quia est iniuria & dedecus religionis. Sed certè miror, quod ita facile inueniat peccatũ mortale in re tam leui. Licet enim veniale peccatum sit ob quandam vanitatem seu inanem gloriam vltra mendacium: tamen religioni certè nullam facit iniuriam vel dedecus, imo magnum est ipsius habitus decus, quod nobiles, & huiusmodi habeat. Fateor quòd si audientes ac videntes scirent ipsum falso se nobilem facere, grauius esset veniale. Esset enim nonnullum scandalum, ac contra debitam ædificationem.

360 Cùm inde seculares intelligant magis res mundanas æstimare, quàm religionis. Sed neque in eo casu putarem esse mortale. Aliàs, qui verè esset filius, aut consanguineus illustrissimæ familiæ peccaret mortaliter se efferendo & gloriando, & vt aiunt Hispani, *preciando dose della*. Est enim eadem inædificationis ratio. Quocunq; ergo modo fiat peccatum est veniale, licet graue ratione personæ, nisi aliunde ob aliquod aliud dedecus, vel damnum religionis efficiatur mortale.

DECIMAOCTAVA dub. An qui audiens alicuius notabilem defectum siue culpæ, siue generis procurat cognoscere, peccet mortaliter? Mihi videtur. Primum, quod si faciat bono aliquo fine, ob rectam prouisionem, electionem, matrimonium, &c. non peccat mortaliter modò ab ijs informationem accipiat, qui non possint obesse. Secundò econtra, si malo fine faciat erit peccatum, secundum rationem finis, qui sit peccatum mortale, vel ratione periculi, scandali, &c. vel quia delectarur, de illo defectu & damno proximi. Ita docet Cord. in sum. quæst. 57. Tertiò videtur, quod ex obiecto, non est mortale vt docet

361 Cord. ibid. Quod ipse nulla ratione probat. Sic tamen probandum videtur. Quia, vt suprà ostendimus, reuelare proximi defectum etiam culpæ vni personæ, aut alteri, qui non possunt obesse, non est mortale peccatum: talis autem est persona, quæ sine mala aliqua circunstantia scire laborat, &c. Et id maxime est verum, quando sciri potest talis de-

fectus

fectus sine interueniente altero à quo rogare oportet defectum: sed ipse per se scire potest, vt si velit legere in aliqua scriptura, vel eas quas *sanbenitos* vocant in Ecclesiis, &c. Et hæc omnia ex quadam curiositate aut leuitate. Quod idem sensit Nauar. c. 23. num. 26. referens D. Tho. 2.2.q.167.ar.2.ad 4.

TERTIA PARS DE RESTITVTIONE & modo restituendi famam.

EX suprà dictis facile erat colligere, quis teneatur famam ablatam restituere. Omnis enim qui detractionem committit, si illa vel læsit efficaciter vel causam efficacem dedit læsionis, restituere famam tenetur. Cum iniustitiam committat, & rem adeo pretiosam auferat. Quis verò taliter peccet iam satis declaratum est. Tamen adhuc placet specialiter ista declarare, vt facilius lector omnia assequi possit. Et primò certum est bonæ famæ ablatorem iniustum teneri ad restitutionem sub peccato mortali. Cùm longè amplius damnificet iste, quàm rerum familiariũ fur atque iniustus detentor. Ex detractione enim iniusta multa mala ac nocumenta proximo irrogantur. Primò, quia bonum famæ maius est quàm pecuniarum. Vnde Eccle. 25. dicitur. *Melius est bonum nomen, quàm diuitiæ*, &c. Cõstat autem damnum pecuniarum, rerúmque fortunæ esse restituendum, neque solum famæ detrimentum, quæ pretiosior est vnguentis optimis, infert detractor, sed multa ac grauia alia mala infert aliis coram quibus alteri detrahit. Est enim quodammodo peccatum publicum cum semper vltra damnificatum & damnificãtem aliæ concurrant personæ in quibus malam de proximo opinionem generat. Nam audientes verba detractoria, vel in eis delectãtur, vel ipsi iuuant murmurationem vel in iudicia temeraria incidunt, vel in dictis scandalizantur. Tum, quia ad bona temporalia multum conducit fama, vt ex se patet. Et probat eleganter D. Tho. 2.2.q.33.ar.7. quibus priuatur infamatus, imo etiam alij innocentes ob alterius infamiã plura amittunt bona spiritualia & temporalia, quæ ob illius bonam existimationẽ, & nomen consequerentur, vt patet de prælatis prædicatoribus, officialibus, & populi rectoribus, & patribus familias, quorũ bona fama multa commoda spiritualia & tẽporalia affert subditis & familiç, quos omnes damnificat vnus detractor. Tandem, quia damnum famæ serpit, vt cancer. Non enim est vt damnũ corporis, vel rei familiaris, cuius quantitas cognoscatur à damnificatore, & non est maius quàm ille vult, at nõ sic est de fama. Quis enim æstimare potest in quot hominũ cordibus ego, aut ij, quibus ego reuelaui, & ij quibus alij, qui à me cognouerunt, reuelarunt, malam opinionem generauerint, adeo vt per vnũ meum dictum per annũ fortasse duret illius ignominia, & infamia, de ore in os. Vide igitur quanta mala detractio afferat, quãtumque damnificet, vide quàm sit necessaria restitutio. Et ex alia parte quàm difficilis factu sit vt abstineas ab hac peste. Quæ rationes, cùm satis conuincant famam esse

362 363 364

ſub mortali reſtituendam, non opus eſt doctores in eius confirmationem citare. Legeramen interim D. Thom. 2.2. q. 68. ar. 2. q. 73. Scot. in 4. d. 15. q. & ibi Richar. Gab. ead. d. q. 15. per totam. Ant. 2. par. tit. 2. c. 2. Nau. c. inter verb. nu. 856. & in ſum. c. 18. nu. 42. Syl. detractio. q. 4. Sot.
365 4. de Iuſt. q. 6. ar. 3. & lib. 5. q. 10. ar. 2. Caiet. in ſum. verb. detractio. Secundò certum eſt quod ab obligatione reſtitutionis non excuſat abundantia illius, imo magis obligat, quia non ſicut in pecunia, ita eſt in fama. Nam vt infrà dicemus quandoque abundantia creditoris iuuat dilationem ſolutionis: at famæ abundãtia vrget potius eam. Quia quo dignior eſt perſona maioriſque honoris, eo maius damnum illi fit in retinenda eius fama, vt docet in ſpecie Nau. 18. nu. 42. Maior in 4. diſt. 15. q. 16. col. 5. Tertiò fatentur omnes, quòd animus nocendi famæ, etiã oſtenſus opere non obligat ad reſtitutionem niſi tale opus efficacirer & reuera damnificet, vt bene docet Nau. c. 18. nu. 42. & c. inter verb. nu. 865. & nu. 773. Adri. Quodli. 11. Vnde ſiue per inuidiam, odium, vindictam quæſtum: &c. facias, ſi tamen illi malam opinionem non conceperunt, non teneris ad reſtitutionem licet mortaliter peccares.

366 PRIMA ergo dub. fit. Vtrum aliquis teneatur ſibi famam reſtituere? Primò certum eſt, quod ex natura rei ad nullam tenetur reſtitutionem: quoniã vt ſuprà probabamus, nec mortaliter peccat, nec vllo modo contra iuſtitiam, ſed tantum eſt quædam prodigalitas venialis, quicquid Caietanus dicat 2. 2. quæſt. 73. articu. 2. & in ſum. verb. detractio, vt ſuprà latè diximus. Loquendo ergo ex circunſtantia extrinſeca, cùm ſcilicet ratione officij aut dignitatis mortaliter peccat ſe infamando, vt illic dicebamus, dub. eſt, an ad reſtitutionem teneatur ſuæ propriæ famę. In hoc caſu docet Nauar. cap. 18. numero 43. & 46. & in capitulo inter verba, numero 268. quod teneatur ad reſtitutionem. Et colligitur ex Soti ſententia, qui vt ſup. referebam. par. 1. dub. 1. caſu 2. putat eſſe contra iuſtitiã, quod idem ſentit D. Tho. in d. q. 73. ar. 1. ad 1. quod ſi peccatum eſt contra iuſtitiam conſequens eſt, vt ad reſtitutionem tenetur. Probat Nau. ex Greg. hom. 9. in Ezech. Probat 2. ex declaratione cuiuſdam dicti B. Aug. poſito ab eo in d. c. inter verba. dictum verò Aug. habet in c. Nolo. 12. q. 1. & c. Non ſunt audiendi. 11. q. 1.

367 VERVNTAMEN ego ab hac ſententia libenter recedo. Non enim exiſtimo in vllo caſu obligationẽ reſtituendi incurri ex amiſſione propriæ famæ, ſi propriè de reſtitutione loquamur. Vt enim ſuprà non obſcurè probaſſe videmur, nemo facit contra iuſtitiam ſeipſum infamando, etiam cum eſt perſona in dignitate cõſtituta licet peccet mortaliter contra charitatem, at vbi non eſt violatio iuſtitiæ nulla eſt reſtituendi obligatio. Aliàs teneretur talis perſona ad reſtituẽdũ omnia damna tẽporalia, quibus multi ſunt priuati ob ſuã malam famam ipſo nihil committere iniuſtitiæ circa illud, quã quòd ſe infamauerit, quod eſt ab omni ratione alienũ. Diſſoluimus ergo hãc controuerſiã exiſtimãtes teneri talẽ perſonã ad procurãdã ſuã bonã famã ſiue ceſſando à peccato publico ſiue ſi iã ceſſauit, ſatisfaciẽdo ac ſedãdo ſcãdalizatos. Id autẽ nec ex iuſtitia facere tenetur, nec ex charitate per ſe, ſcilicet vt ſibi famæ bonũ

reſtituat.

restituat. Dominus enim est propriæ famæ, sed propter alios quibus & scandali, & peccandi occasio esset, nisi bonam famam recuperare studeret. Et eadem prorsus ratione tenetur, si iniustè est ab aliis infamatus procurare se ab infamia liberare, vt sic etiam scãdalum & peccata damnaque populi vitet. Ex quo deduces hanc nõ esse veram restitutionem. Si enim cum ipse famam amisit inculpabiliter aliorum malitia, qui illũ iniustè infamauerunt, tamẽ tenetur suam famam recuperare, manifestũ est non teneri ad restitutionem vllam, cum nec ipse peccauerit contra iustitiam nec vllo modo sibi ipsi damnum fecerit. Certum ergo est hãc obligationem famæ recuperandæ, non oriri ex obligatione iustitiæ vt sit verus restituẽdi actus, sed ex charitate qua tenetur peccatis, dãnis, & scandalo populi occurrere, ad quæ etiam teneretur eadem lege si ex alterius de populo infamia talia damna sequerentur, teneretur inquam illius famam procurare, vt emergentia mala vitaret. 369

SECVNDA dub. vt, Vtrum qui aliquem infamauit teneatur restituere, si illius famam in alia materia auxerit? Videtur enim quòd satisfaciat. Sicut enim qui in pecunia damnificauit aliquem, satisfaceret, si curaret, vt tanta pecuniæ quantitas vel certè maior illi daretur alia via sua causa: quæ tamen illi aliàs non daretur: vel si ipse in re æquiualenti illum augeat: sic sanè satisfecisse videtur, qui in aliquo famam læsit, si in aliis in duplo eius famam augeat, quæ illius causa augetur aliàs non augenda. Reddit enim æquale, imo plus de fama, quàm quod abstulit. 369

VERVM alij existimant non satisfacere. Ita Nauar. cap. 18. num. 42. & cap. inter verba. nume. 861. saltem (inquit) Nauar. quando mentiendo infamauit. Pro qua sententia citat Adrian. numero 4. de restit. quæst. 34. col. 7. quod tamen non probat Nauar. Ego sic probarem: quia bona fama ex virtute resultat: virtus autem consistit in indiuisibili. Est enim dispositio perfecti ad optimum. Vnde vel tota habetur, vel nihil. Perfectum enim & pulchrum ex integra causa, adeo, vt vna bona circunstantia deficiente, nec perfectum, nec pulchrum, nec virtus sit. Quare eo ipso quod quis de vno crimine est infamatus, reuera virtus in eo esse non iudicatur, sed simpliciter malus. Quid ergo refert ex alia parte augere, si semper malus est reputandus. Ac per consequens nunquam bona eius fama restitui potest, nisi illud ipsum in specie resarciatur, ac reparetur. Secus est de pecunia, quæ in locum ablatæ, subrogari potest, & damnum omnino reparare. Non enim bonum pecuniæ ex totalitate resultat omnium partium: sed quæuis pars pecuniæ etiam sine alia vtilis est. Quæ verò vtilitas erit quem furem affirmas, aut Sodomiticum, & forsan falsò, si dicas eum eleemosynas facere, ieiunia seruare, &c. Si tamen defectus detecti, non essent culpæ, sed naturæ, tum fortasse prima opinio locum habere posset. Quia illa fama ex tali vitio naturæ per aliam æqualem vel maiorem, quæ non minus vtilis esset, cõpensari posset: aut si aliquem surdum esse aut coclitem falsò dixisti, ob quod amisit officium vel amicitiam valdè sibi fructuosam. si eũm apud alium literatissimum, ac prudentissimum resteris, vt inde tantum bonum, aut malus obtineat, putarem sufficienter restituere ac reparare. 370

TERTIA dub. Vtrum quando infamatus ab aliquo ſuis optimis
371 factis,& innocentiæ ſuæ argum. à ſe datis, ab infamia ſe liberauit, teneatur infamator nihilominus reſtituere? Adria.in 4.de reſtitut.quæſt. 4.columna penultima Nauar.in c.inter verba. nume.863.docent teneri ad reſtitutionem. Et poteſt probari: quia cùm ipſe cauſam efficacem damni dederit, lege iuſtitiæ tenetur ſe retractare. Mihi tamen verius videtur, quod non teneatur,quod melius conſiderans Nau. in ſum.ca. 18.nu.18. dixit Sot.in illa ſolutione 4.in prin.Merc.cap.9. verſiculo *Io. 3.* quamuis raro contingere poſſet, vt quis ſuis factis vel dictis ſufficienter purgetur, niſi læſoris recantatio,& teſtimonium accedat.Quod iſti autores non probant, ſic tamen eſt probandum quia cùm ille iam
372 recuperauerit ablatam famam, & amplius non manſerit damnificatus, non poteſt iuſtè conqueri, nec alius ei facit iniuriam non reſtituendo. Reſtitutio enim ad vitandum damnum eſt, quod reuera iam eſt vitatum. Accipe ſimile: ſi ego pallium quod à me Petrus abſtulit mea diligentia recuperaui, certum eſt non teneri Petrum mihi quicquam reſtituere,ſic, &c. Adde quod retractatio ſolum requiritur, vt alij bene de me ſentiant,in quibus malam generauit opinionem, ſed id iam eſt effectum,mea opera,igitur,&c. Inutilis ergo eſt illa retractatio, & illi dici poſſet ſe retractanti,iam non propter tuam retractationem,& loquelam credimus.Ipſi enim vidimus,&c. Hinc eſt, quod ſuprà nos docuimus eum, qui virginem defloraſſet inuitam, in quo ad reſtitutionem tenebatur liberari onere reſtitutionis damna temporalia, aut totam dotem vel partem,ſi illa æquè bene nupſit,ac ſi deflorata non eſſet.

QVARTA dub. Vtrum damna temporalia,quæ incurrit infamatus teneatur reſt.detractor? Omnes fatentur teneri detractorem ad re-
373 ſtitutionem illorum.Ita Nauar.c.18.nu.45. Sot.4.de iuſt.quæſt.6.ar.3. Gab.quæſt.illa 16.conc.1.ex Gerſon.Mercad.cap.9.verſic. *eſto ſentiende* Armill. reſtit. §.41. ſed an teneatur ad integram reſtit.dub.? eſt Sotus; & Armil.putant tantum teneri ad arbitrium boni viri:ita docet Sot.ad 4.qui vniuerſaliter loquitur tam de damno dato & iactura, quã de bono impedito,ſed melius docet meo iudicio Nauar. quod ſi ex tali infamia ſequitur damnũ in bonis iam quæſitis, tenetur ad reſt.in integrũ, ſiquidem illius dãni fuit iniuſta cauſa.Qui enim cauſam damni dat,&c. Si verò eſt ſermo de bono quęrendo, vera eſt Sot.ſentẽtia,in quo caſu pręcipuè loquitur Sot.eſſe faciedã arbitrio boni viri. Vnde,qui aliquẽ iniuſtè infamauit ob quod officium vel aliud bonum, quod iam habebat,eſt ei ablatum, tenetur in integrum reſt.damna. Si verò illa infamia impeditus eſt à conſecutione tenetur arbitrio boni viri,& idem eſt de omni lucro ceſſante.Et ita ſenſit Merc.ponens duo exempla:Primũ ſi quia dixiſti fœminam eſſe adulteram occiſa eſt, teneris reſt. vitam &
374 damna ſecuta.Si verò ob dictam infamationem non eſt beneficiũ conſecuta teneris arbitrio boni viri,id tamen intelligit Merc. quando malo animo impediuit, & ſanè debet intelligi. Id enim tantum intendit: quod ſi bono zelo rem detulit,vt mala vitaretur electio,nõ tenetur,& ita docet potius mereri,vt eſt eius planus ſenſus. Si enim ita eſſet imprudens,

dens, & incautus, vt diceret defectum sciens, vel scire debens, damnum illi parari etiam si bono animo faciat, non videtur excusari, est enim efficax causa damni contra iustitiam nec bonus aut malus animus ad rem facit, quod Merc. ipse expresse aduertit.

QVINTA dub. Vtrum qui aliquem falsò infamauit, teneatur dicere se esse mentitum, & si verè infamauit, an possit dicere se esse mentitum? Sylu. detractio q. 4. Respondet quod tenetur dicere se esse mentitum Gabr. in 4. d. 15. q. 16. conc. 2. Scot. q. 4. art. 1. Sot. 4. de Iust. q. 6. art. 3. in fol. ad 4. Nauar. c. 18. num 44. Pedraza præcep. 8. §. 1. Armil rest. §. 41. Cord. lib. 1. quæstionarij q. 31. art. 2. & tract. de detract. memb. 4. q. 3. conc. 9. S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad 2. & ibi Caje. Merc. c. 9. versic. *pero de dos maneras* & melius c. 10. in princip. Barthol. Med. fol. 185. Et ratio est plana, vt ait Scot. quia aliàs non seruaretur iustitia in reddendo proximo, quod suum est, cum aliter, nisi se retractando, vel dicendo se falsum dixisse, aut fuisse mentitum non possit reddere, si tamen satis esset dicere deceptus sum in eo asserendo, non opus esset meo iudicio planè confiteri se mendacem fuisse, aut falsum enarrasse. 375

DICES quod nullus tenetur, cum æquali damno proprio alterius damnum reparare, non ergo tenebitur se ipsum infamare dicens se esse mentitum, vt alterius famam conseruet. Ad hanc obiectionem benè respondent Sco. & Gab. dub. 1. & Cord. conc. 9. quod mentiendo in perniciem proximi amisit ius famæ suæ alterum infamando, & ita cum famam suam iniustè possideat, & alteri debeatur iustè, non mirum, si cum iactura suæ, quam iniustè retiner, teneatur alterius famam, quæ iustè illi debetur, conseruare. Secus si esset maximus excessus infamatoris & infamati, vt si esset Rex, & vassallus, prælatus, & subditus. Dices si debitor indigeret pecunia extremè aut grauiter non teneretur restituere debitori extremè aut grauiter indigenti. Quia cum æquali damno sibi magis tenetur, ergo &c. Respon. Primum id non est ita certum, vt infrà disputabimus. Secundò, non est simile. Nam qui pecuniam soluere debet, iustè possidet, & est innocens, vt si contractu licito habeat. Item si furto, vel alia iniusta via retiner, adhuc est diuersa ratio. Nam qui pecuniam restituere debet necessario debet se tunc spoliare pecunia: diffamator verò non se spoliat fama, nec se propriè diffamat, air Sco. sed amouer à se falsam laudem, qua erat indignus ob peccatum mendacij pernicioſi. Facto enim ipso, quo in perniciem proximi est mentitus, sufficienter, & radicaliter se infamauit. Affert exẽplum Sco. & Gabr. de fornicante videntibus duobus aut tribus. Illi enim etsi illum accusent, non diffamant: sed ipse in facto publico radicaliter se infamauit, suamque dignitatem læsit. Hanc autem Sco. doctrinam non hîc examinamus, sed id tantum docere volumus non esse simile, ac de tenente pecuniam alienam, ne simile dãnum incurrat. Vnde sup. docuimus, quod, qui proximum conijcit iniustè in periculũ vitæ tenetur cum propriæ vitæ detrimento, si aliter non potest eum eripere, multò ergo magis id de fama erit verum. 376 377

DIFFICVLTAS tamen est inter doctores, an teneatur iurare se es-

se mentitum, & testes ad suum mendacium probandum adducere? Putat enim Sot. teneri iure iurando & testibus probare damnificari innocentiã. Quia (inquit) homines procliuiores sunt ad credendum malum, quàm bonum: & ita tenetur maiorem fidem facere de innocentia
378 quam fecerat de illius crimine. Verum placet mihi magis Nau. sententia, qui c. 18. n. 45. censet satis esse iuramento dictum reuocare. Cuius ratio est. Quia qui causam damni dedit, satisfacit profecto, si maiorem causam reparationis dederit, at qui iuramento dictum reuocat, maiorem causam dat credendi virtutem, quam dederat verbo simplici credendi vitium. Vnde si non credunt, ipsi malefaciunt, & alteri non est imputandum. Tunc enim malam opinionem mea causa non habent, sed sua sponte & temerario iudicio, sicut si à principio antequam infamarem, peccarent ex temerario iudicio audientes: sic cum sufficienter illius innocentiam ostendo, male adhuc de illo crederet, temerarium est proprijq; iudicij peccatum, vnde tale genus restit. nũquam est vsitatum.

CIRCA secundam verò partem fatentur, omnes quotquot ego legerim, quod cum crimen detectum erit verum, non est fama restituenda dicendo se esse mentitum. Quia in eo mendacium admitteret. Ita docet Nau. nu. 45. Gab. q. illa 16. conc. 3. Sylu. q. 4. verb. detractio. Sco. q. cit. versi *da 2.* S. Th. 2. 2. q. 62. art. 1. ad 2. Merc. c. 9. versic. *esto se entiende.* Alcoc. c. 22. ver. *quãdo.* Pedraza præc. 8. §. 2. Armil. §. illo 41. Cor. cõ.
379 illa. Quomodo ergo fiet restitutio? Respõ. prædicti, quod debet dicere, nolite mihi credere, id quod dixi: Fatuè enim & malè locutus sum. Verum id putat non sufficere Host. in sum. de pœnitentia, ver. quid de occasione, & Maior 4. d. 15. q. 1. col. 4. & ita addunt parum aut nihil ad communem sententiam, vt dicat, *Putabam me verum dicere, sed re bene considerata inueni me prauè locutum.* Hic tamen restituendi modus non placet Nau. Cai. & Cord. & meritò, quia reuera ex hoc magis infamatur apud sapientes & doctos, qui intelligũt talia circumloquia, & magis confirmantur in mala opinione concepta. Et ita putat ipse melius esse, vt fama illius restituatur illum laudando sæpius apud eosdem, & virtutes eidem tribuendo nulla mentione facta mali præteriti: idem Cord. q. 62. art. 2. circa solu. ad 2. in fi. & in sum. verb test. & Sot. in sol. illa ad 4. Merc. c. 9. versi. *Esto se entiende.*

EGO saluo meliori iudicio existimatẽ simpliciter dici posse, se falsum dixisse, & mendacio infamasse, neq; in hoc interuenit mendacium. Licet enim reuera cõmissum sit delictũ, tamen non est publicũ sed secretum, & ita sensus est, quòd non dixit verũ publicè. Sicut cõfessor potest simpliciter asserere se nihil scire de illo peccato. Quia licet reuera sciat in foro sigilli sacramenti: tamẽ ad dicendũ publicè nescit, idemq; est de omni alio secreto. Et reuera intelligere non possũ, quomodo possit negare delictũ quod verè cõmisit: quia negat vt publicũ: & non possit di-
380 cere falsũ esse q̃ cõmiserit. Si enim sine mẽdacio negat: verũ ergo dicit aliquomodo, cũ dicit nõ cõmisi: Est enim verũ pub. Quia conformatur eius dictũ rei vt publicè in quo est innocẽs. Si igitur veritatẽ publicam dicit se non cõmisisse, ergo ei qui cõtradicit potest in aliquo sensu dici,

falsum.

falsum dicere, aliàs dú contradictoria essent vera in eodẽ sensu. Igitur in eo sensu quo ille verum dicit, cùm negat, in eodẽ falsum dicit, cùm confitetur, & reuelat, & ita potest dicere falsum dixisse, cùm reuelauit secretum, quia rem carentem veritate publica affirmauit publicè; & ita in eo sensu verum dicit se falso imposuisse ac per hoc famam sine men- 381
dacio integrè restituere potest per retractationẽ. Quod ex eo amplius confirmo, quoniam iuxta opinionem D. Th. communémque ferè doctorum sententiam, licitum est priuata scientia cognitum innocentem condemnare, si per publica documenta probatus est malefactor, vt satis copiosè est à nobis relatum suprà c. 3. Id autem non liceret nisi vera sit nostra præfata doctrina. Si quidem iudex tam facto, quàm verbo sententiæ mendacium admitteret, cum illum dignum pœna, criminosumque esse, pronunciat. Cur igitur à mendacio liberabitur? Sane eadumtaxat ratione quoniam veritatem publicam dicit, cùm facto & verbo sententiam pronunciat. Verum est enim dicere illum esse criminosum veritate publica: licet scientia priuata se res aliter habeat. Sic igitur in proposito, &c. Vnde colligo minus verè Cord. q. 37. qq. ratione 1. pro sua opinione docuisse contrarium. Cùm enim nostram habeat sen- 382
tentiam quam suprà c. 3. docuimus non licere inquam iudici (si officium diuertendo facere potest) innocentem sibi certo cognitum probatum tamen malefactorem condemnare ad mortem. Putat enim ita esse dicendum quia aliàs mendacium committeret iudex. Id enim ex supradictis infirmum esse constabit.

QVOD si respondeas ad hanc rationem, iudicem facto, aut verbo non mentiri, cùm non dicat talem esse criminosum, sed solum dicat esse dignum morte, vt patet ex sententia. Sic enim respondet Scotus. Contra hoc est, vt bene Corduba obijcit, quòd reuera non solum dicitur reus mortis, sed etiam dicitur voce præconis condemnari, quia latro vel homicida, & in ipsa sententia ob id condemnari dicitur. Adde, quod etiamsi dicat dumtaxat quòd est dignus: vel reus mortis, mentitur. Re enim vera dignus non est. Nam adhuc in ea sententia quod potest condemnari falsum est, quòd sit dignus morte, aut quod mortem mereatur. Aliorum enim falsa testimonia, non faciunt illum dignum morte licet iustè ea mors illi per iudicem infligatur. Vnde tandem ipse 383
Corduba soluens in hoc suam rationem, *aliter excusarem* (inquit) *iudicem à mendacio, quia scilicet verum dicit veritate publica* &c. Vt nos diximus, & in specie etiam docuit Couar. primo li. Var. capite primo numero sexto in sol. secundæ rationis. Adde, quod potest dicere de nesciuisse quod dixit, & falsum dixisse, falsitate inquam practica. Constat enim omnem peccatorem errare, ac dictamen practicum falsum habere. Vnde cùm ille detraxit de proximo dicens verum crimen occultum, reuera habuit hoc dictamen, reuelandum est proximi secretum crimen: hoc autem iudicium constat esse falsum: & ita non solum potest dicere se male, temerè, seu stultè dixisse, sed etiam falsum iudicium habuisse, intelligens de iudicio practico, & ita repetio hanc opinionem defendi à Bartholo. Med. li. primo sum. capite 14. §. 34. folio 185. & §. 31. ver- 384
sic.

lic. *cabeca* 7. fol. 173. reg. 4.

SEXTA dub. Vtrum qui verè infamat aliquem teneatur facere tantam restitutionem quàm qui falsò? Sot. lib. 4. de Iust. q. 6. art. 3. putat non debere tantam eum, qui verè infamauit: Quia cùm non tantum peccauerit, non tenetur ita sicut alius restituere. Verùm meritò Nau. hanc sententiam excludit. Obligatio enim restituendi non attendit quantitatem peccati, vtcunque: sed peccati contra iustitiam id est nocumẽti illati. Vnde ad quantitatem restitutionis quantitas damni illati seu iniustitiæ attendenda est. Licet ergo qui falsò accusat vel infamat plus peccet ratione mendacij adiuncti, tamen æquè peccare potest qui verum dicendo infamat, quoad iustitiam, imo plus, si plus nocumenti afferat. Et cùm restitutio sequatur quantitatem iniustitiæ seu nocumenti dati, sequitur, &c. Forsan possemus Sot. defendere. Ipse enim communem opinionem sequitur, quòd is qui verum dicendo infamat, non tenetur, nec potest dicere se esse mentitum, ad quod tamen tenetur, qui falsò infamat propterea quòd dixit teneri ad maiorem restitu-
385 tionem, vt patet, in quo sensu vera erit illius sententia.

SEPTIMA dub. Vtrum restitutio famæ condonari possit ab iniuriato? Ex sententia Caie. & aliorum quos suprà retuli p. 1. diffi. 1. asserentium hominem non esse propriæ famæ dominum, peccareque mortaliter se infamãdo aut consentiendò in propriæ famæ amissionẽ, planè deducitur, non posset talis famæ restitutionem condonare. Cuius sententiæ fuit Maior. in 4. d. 15. q. 16. col. 4. Verùm, nos aliam sententiam sumus secuti, ex qua deducitur liberum esse cuique, vel certè non esse mortale peccatum eam remittere. Et ita in specie docuerunt Ant. 2. p. tit. 2. c. 1. §. 3. Adria. in. 4. de rest. q. 33. & Quod. lib. 11. Nau. c. 18. n. 46. Sot. de tegen. secr. memb. 2. q. 3. & 4. de Iust. in fol. 4. cont. 2. S. Tho. 2. 2. q. 64. art. 5. & q. 73. art. 4. Cord. quilla 4. co. 14. Angles Flor. 4. dub. 3. diffi. 2. in q. de rest. famæ, Dominicus Banes sup. 22. q. 33. art. 8. dubit. 2. ad 7.
386 Iam verò. Quam claritatis gratia, sic explicandam censeo.

PRIMVM in casibus in quibus est licitum famam amittere, quos suprà explicauimus, licitum est, & laude dignum restitutionem condonare ei, qui me infamauit. Si enim mihi licitum est famam propriam, quam habeo iustis de causis velle perdere, multò magis licebit amissam quam non habeo, etsi mihi debitam nolle recuperare. Et secundò consequenter, vbi veniale est famam prodigere, etiam videtur veniale restitutionem condonare. Genus enim prodigalitatis est bonum, quod tibi debetur negligere & nolle recuperare, sicut iam habitum, vt in bonis fortunæ exemplificari potest. Tertiò videtur, quòd non quãdocunque est mortale famam amittere, est mortale restitutionem condonare. Quia vt suprà dicebamus in 3. casu, peccatum est mortale se peierando infamare: & tamen ex natura rei non tenetur restit. acceptare. In alijs ergo casibus in quibus mortale esse dicebamus se infamare, vt cum est
387 publica persona, vel cùm ex sui infamatione propriæ vitæ iactura futura timetur vel cum est in damnum tertij, vt si religiosus vel monialis se infamauit in propriæ religionis detrimentum, vt suprà latè dicebam

peccа

peccatum erit mortale restitutionem condonare. Sicut enim eam primò amittendo peccauit ob mala secuta, sic cùm eam recuperare negligit, cùm possit, quo prædicta mala vitaret, ita sanè peccat, ac primò, vt patet. Et ita sensit Nauar. numero illo 46.

SED maior dubit. est. An in casu quo peccet mortaliter sit valida remissio, ita vt iniuriato condonante, non teneatur detractor ad restitutionem? Respon. Nauar. esse quidem validam. Quod probat, quia damnum infamiæ principaliter tangit infamatum, & ratione illius bonum publicum, vel alterius, vt autem condonatio valeat sufficit, vt sit eius ad quem principaliter pertinet, vt patet ex cap. Quamuis pactum, iuncta glo. de Pact. lib. 6. Et glos. in l. de vno de Re iudi. Cùm adductis ibi ab Hyppol. Affert exemplum Nauar. si mille modij tritici mihi ab ali- 388
quo commutantur, non solum mihi, sed etiam ciuitati, & pauperibus damnum fit, quibus esset vel venditio, vel eleemosyna præstanda, & tamen, quia mihi principaliter damnum fit, possum condonare. Ita Adria. in d. Quodlib. 11. vt refert Cord. memb. 4. de detract. quæst. 3. concl. 14. Hæc tamen doctrina mihi non probatur. Falsum quippe esse videtur, quòd damnũ infamiæ sit principaliter, priuatæ personæ in casibus quibus diximus esse mortale. Qui enim infamat personam publicam, principaliter certè damnificat publicum bonum, cui illius fama erat necessaria. Ob id enim diximus suprà esse peccatum se infamare, non quia se infamat: sed quia bonum publicum ex sui infamatione lęditur, quo damno publico cessante non peccaret mortaliter se se infamãdo. Vides quo pacto fama prælati sit principaliter tenenda, non ob ipsum, sed ob proximos. De quibus publicis personis Aug. dixit. *Tibi necessaria est vita tua, aliis fama tua.* Causa enim principalis ea esse solet, quæ ita afficit talem actum, vt ea cessante conuertatur illius natura. Si ergo cessante damno & scandalo proximorum, nõ esset mortale prælato suam famam 389
perdere, consequés est, vt principaliter sit prælati fama seruanda ob publicum bonum. Et ita ex hac causa non est dicendum condonationem non esse inualidam. Sed ob aliam potiùs, vt infrà dicemus, quod apertiùs ostendo: Quia alias ex ea doctrina sequitur, vt non solum esset valida remissio, verùm etiam licita, cuius contrarium docet Nauarr. Imò & sui infamatio à principio esset licita in dictis casibus. Quia si principaliter damnum infamiæ & condonationis tangit infamatum, cùm ipse liberè remittat, cæteri ad quos minus principaliter pertinet, non sunt rationabiliter inuitè læsi, nec possunt conqueri de damno, vt in exemplo ipsius Nauar. constat, nam empturi illud triticum, & pauperes, quibus esset eleemosyna facienda, non possunt iustè de damno expostula- 390
re: sed potest ille validè & licitè debitum condonare, cùm accessorium sequatur naturam principalis.

EGO igitur verum puto, quod Nauar. docet esse validam licet peccato obnoxiam cõdonationem in dictis casibus, cuius ea est ratio. Quia licet principaliter fama seruanda esset illius ob bonum aliorum, tamen reuera ille est dominus famæ, & licet peccet mortaliter contra charitatem se infamando & cõdonando: tamen nulli facit iniuriam remittẽdo.

Cum ipse & non alij ius habeant & dominium illius rei, vt suprà dicebamus. Donatio autem propriæ rei iure naturali valida est, dum iure humano, non est irrita. Quod ostendo exemplo eiusdem Nau. Nam si esset casus, vt proximi fame perituri essent, nisi eis triticum venderem vel darem: sed ego illud alteri non extremè indigenti, darem, vel combustorem absoluerem: tunc sanè principaliter est tale triticum seruandum ob proximorum vitam seruandam, ob quod est mortale illud expendere inutiliter, vel condonare combustionem, & tamen quia meum est valet, vel donatio, vel remissio facta ei, qui combussit, vel perdidit. Et hanc opinionem, & rationem plane tradit Sot. in fine illius solut. ad
391 4. Cui adde aliam rationem. Quia aliàs vltra restitutionem factam publicæ personæ deberet restitutio fieri etiam Collegio, vel ciuitati, quod nullus dixerit, absoluēte ergo superiore liber manet infamator. Vnum autem est, quod ad calcē huius difficultatis ipse adnotandum censeo, vt mihi persuadeam quandoque valere remissionem eius qui immediatè infamatur, quando non valeret: sed adhuc lege iustitiæ esset restitutio facienda. Si enim ita quis infamatur, vt cæteri licet damnificentur, sed non in fama, sed in aliis, vt si infamatus sit Episcopus, & prælatus, ex quo damnificantur subditi non in fama. Quia ipsi infamati non manent: sed solum damnificati, inquantum (vt suprà dixi) fama prælati aliis necessaria est: tamen vera est dicta Nauarr. sententia, quam & nos sumus secuti, non tam ob eius rationem, quàm, quia vt diximus ille solus, qui infamatus est, dominus est famæ. Licet charitatis lege aliis sit eius fama seruanda, & quodammodo obligata, idque principaliter. Si autem
392 ita quis infamatur, vt infamia illius vergat in infamiam aliorum: ita vt illorum damnificatio sit infamia, quia reuera manent infamati: & fortasse plusquàm ipse, vt patet de religioso cuius infamia ita tangit religionem, quod ipsa manet infamata. Tum putarem non satis esse condonationem seu remissionem, ita vt nec licitè, nec validè remittatur: sed non obstante remissione teneatur infamator se retractare lege iustitiæ, & in hoc sensu recipienda est Caiet. & aliorum sententia. Remissio enim infamiæ nisi ab omnibus damnificatis infamia fiat, valida non est. Præcipuè cum non fit à magis damnificato & infamato. Sicut enim videmus honorem religioso exhiberi non tam ratione personæ, quàm habitus & dignitatis, ita iniuria magis fit religioni, & habitui, quàm ipsi, vt persona quædam est, & hinc est quod etiā si religiosus nollet remittere, solius prælati vel monasterij remissio sufficeret, cui conuenit actio, & idem est si quis infamaret aliquem de hæresi, vel alio simili crimine, ex quo filij alioqui nobiles, habiles ad officia, & à tributis exempti, manerent infames, & omnino damnificati, &c. Tum enim sola par-
393 tis remissio non liberaret infamatum à restitutione. Hæc verò intelligenda sunt quando fama remotè & mediatè infamato non prouenie-bat ex immediatè infamato remittente, sed aliunde ex rebus à se gestis vel successione maiorum suorum, &c. Si enim proueniret ab illo per quem ipse famam bonam habet remittente, valida est remissio & infamator restituere nō tenetur, vt latè docet, & probat Cordub. memb. 4.

de sigillo

de sigillo. quæstione tertia, conclusione decimaquarta, dub. 1. Et iuxta hanc distinctionem admittenda est sententia Ioseph. Angles in Flor. 4. Sententiarum vbi suprà dubio tertio, diff. 2. absolutè docentis restitutionem remitti non posse cùm infamia redundat in familiam vel descendentes. Radix autem istorum est. Quia quando ex mea infamia cæteri, licet damnificentur: sed non infamantur, vel si infamantur, tum fama quam haberent per me habebant, vel habituri erant. Tum inquam ego solum dominus sum, perfectamque possessionem habeo famæ, ac proinde facta à me remissio valet. Quando verò illi infamantur perduntque famam, quàm aliunde quam ex me habebant, iam ipsi dominí sunt iúsque habent perfectum, cui mea cessio & remissio derogare non potest. Quod frequentius, vt suprà dicebam fit in religionibus, vbi æstimatio, quam alij de monasterio perdunt non per me habebant: sed ex se suisque maioribus. Quorum & rerum gestarum gloria fuerit, & vita integerrimè acta. Et ita non putarem in hac specie valere remissionem monachi infamati, quidquid dicat Cord. vbi suprà, & hinc est, quod religiosus se infamans tenetur lege iustitiæ sibi famam restituere, non vt sibi: sed vt religioni famam restituat, quæ non ex ipso, sed ex sese: vt dicebam, bonum nomen assequebatur. Sed circa hæc potest esse dubitatio an condonatio generalis sufficiat, vt detractor excusetur à restitutione, vt si quis, qui alium infamauit petat veniam omnium detractionum de illo. Respondet Nauarr. numero quadragesimosexto, quod solum excúsat à restitutione earum detractionum ad quas verisimilis intentio detracti extenditur, quod arbitrio boni viri mihi relinquendum videtur. 394

Octava dub. An qui se mutuò infamauerunt per compensationem liberentur à restitutione? Sot. in sol. ad quartum, Adria. in 4. d. restit. famæ. Ledes. 24. q. 18. ar. 2. dub. 5. Cord. in 4. de detract. q. 3. conc. 14. Ioseph Angles in 4. de rest. famæ dub. 3. omnes putant, locum habere compensationem. Et probant quia fama potest, per pecuniam compensari, & ita sicut in nummis, ita etiam in fama locum habet huiusmodi cambium: sed fundamentum hoc suprà ostendimus esse falsum. Tum etiam quia liceret ante factam vtrinque detractionem per viam compensationis proximum infamare. v. g. infamauit te aliquis, liceret tibi illius crimen occultum detegere per viam recompensæ, quod nullus dicet, imò & Sot. negat expressè, nisi quando reuelatio criminis illius esset necessaria ad eius contra me testimonium labefactandum. Tum enim licitum esset, vt ipse Sotus fatetur. Quod verò sequatur, probo, quia si pecunia æstimabilis est, & si eadem est ratio de compensatione in nummis, vt Sot. conatur astruere: ergo, sicut in pecunia licet damnificato alterius pecuniam in compensationem accipere, ita liceret detracto alterius famam auferre. Aliter probat Angles ex cap. Tua fraternitas, de Adult. vbi dicitur paria crimina, pari compensatione tolli: sed idem prorsus argum. efficito aduersus hoc fundamentum Nau. nu. illo. 46. Caiet. 2. 2. q. 62. ar. 2. circa solu. ad 2. dub. 1. Maior in 4. d. 1. q. 16. putant non excusari. Ratio est. Primò ex quibusdã dictis Panor. in c. bonæ 395 396

fides,de Depositis,quæ autem sint ista dicta Nau. non refert, sed pone opinionem eius expresè tenere si placet. Rationem enim quærimus. Est ergo secunda eius ratio,quia per reciprocam infamiam non tollitur damnum illatum, sicut tollitur debitum vnius per recompẽsationem in debito alterius. Et placet mihi hæc sententia. Nam recompẽsatio in pecunia est virtualis quædam solutio. Idem enim est ab eo accipere siue ille voluntariè det, siue ego accipiam, ac non soluere,quod ego debeo, cùm à me eius ratione mihi accipiam. Cuius rationis radix est,quia tam pecunia eius,quam ego ei debeo,quàm mea,quã ille mihi debet,eiusdem valoris est,æstimationis atque vtilitatis,estque præterea quid reale,quod ille ex me habet,& ego ex illo, at fama mea, & illius non sunt eiusdem rationis,& vtilitatis,nec illi mea,nec sua mihi,& ita altero renuente non est æqua & iusta compensatio, præcipuè,quia fama non est quid corporale,quod ego retineã,vt ea fruar,aut vtar,aut ipse mea. Ac propterea non habet locum compensatio,& idem est dicendum de cõtumelia. Nam si quis me dehonestauit in faciem,etiamsi à me sit iniuria læsus,tenetur restituere honorem,& ego illi ob dictas rationes. Et maximè,quia aliud foueret contumelias,& murmurationes, dum quis putaret se posse alium infamare & conuitiare,quia sit vicissim ab eo lacessitus iniuria,& non solũ ea spe,quòd facta iniuria non teneretur restituere, & veniam petere,sed etiã ea spe, quòd liceret referre vicem, sicut licet in pecunia,nõ solum recompensare se ex debito alterius, sed etiam ab eo accipere. Maximè,quia vix tandem seruari potest æqualitas quæ necessaria est in omni compensatione. Si enim tu me de adulterio infamasti,quæ iustitia erit,vt ego te vel Sodomiticum,vel hæreticũ appellem? Vera igitur est Nau. sententia. Adde: quòd omnis compensatio, vt licita sit,debet esse iusta,& æqualis, quod in fama est ferè impossibile,cum vtriusque infamatio ferè semper sit de alterius speciei vitio. Appellas illum siue in faciem siue occultè latronem, vel adulterũ, ipse te ebrium,vel vt dicunt confessum,quo ergo pacto in tanta inæqualitate damni iusta erit cõpensatio,secus in nummis,in quibus,vt patet æqualitas seruari potest. Dices quando in re familiari duo se mutuo damnificauerunt, vt quia vnus segetes alterius, & alter illius cõbussit,locũ habet compensatio, & tamen nihil reale & vtile apud alterum manst, sic ergo in præsenti. Resp. quòd solutio,quã alter alteri facturus erat,quid reale erat,& ita illam vitare est virtualiter accipere, non sic in fama & honore. Nam retractatio,quam alteri facere debeo,& cum qua manere volo,nec vtilis est,nec æquipollet meæ famæ ab alio ablatæ, vnde longè est diuersa ratio: Docet etiam bene Nauar. in d. nu. 46. si infamatus ab aliquo conuersetur familiariter cum eo, licet ex eo videatur iniuriam remittere, non tamen remittit restitutionem sicut nec alia debita ob familiaritatem debitori condonantur, atque idem putarem esse dicendum de contumelia. Dehonestasti verbis grauibus,& iniuriosis Petrum, cras tecum loquitur vel sua virtute,vel quia te indiget: non es à restitutione honoris ablati excusatus,sed teneris ad restitutionẽ honoris vel veniã petendo,vel reuerentiã exhibendo,&c. vt acrius suprà cũ

nondum

nondum Nau.pro hac ſententia legiſſem probaſſe mihi videor.

NONA dub. Vtrum cum periculo vitæ fama ſit reſtituenda? Et generaliter quo detrimento excuſetur, quis à reſtitutione famæ? Pro huius quæſtionis, quæ præcipua eſt in hac materia, explicatione animaduertere oportet Caiet. 2.2.q.62.art.3. tres rerum ordines conſtituere, in ſupremo ordine conſtituit vitam, & bona alia corporalia. Omittimus enim modò ſpiritualia bona animi. In 2. bona honoris & famæ. Poſtremò bona pecuniæ, & rei familiaris. Docet ergo Caiet. generalem regulam pro omni reſtitutione facienda, nempe, res inferioris ordinis, non eſt reſtituenda, cum iactura rei ſuperioris, vt pecunia cum detrimento famæ, nec fama cum iactura vitæ. E contra verò ſecus, nam vita reſtituenda eſt, cum detrimento famæ, & fama cum periculo & iactura pecuniarum. Secundam regulam adhibet, vt res eiuſdem ordinis, cum iactura rei eiuſdem ordinis ſit neceſſariò reſtituenda. Has autem regulas veluti Metaphyſicas immerito conatur euertere Sot. 4. de Iuſt. q.6.art.3.ad 4.verſi. *grauius autem*. Cuius rationes hę ſunt. Primò, quia nemo ambiger quandoque eſſe pecuniam cum detrimento honoris reſtituendam, vt ſi eam furatus es, & ſecreto reſtituere, non potes, teneris neglecta fama reſtituere. Vnde cæteris paribus ait Sot. magis eſt conſulendum pecuniæ innocentis, quàm famæ nocentis, *cæteris* inquam *paribus*, ideſt, quando magnum eſſet pecuniæ detrimentum, & magnum 401
etiam famæ. Idem tener Merc. c.13. verſi. *lo primero*, & Cou. in reg. pec. 1.p.num.6. verſi. *Sed & 3.* & 1. Vari. c.2. num. 8. qui cum Soto fatetur, etiam de periculo vitæ in fine, illius num.6. & planè Barthol. Med. §. illo 35. folio 184. Secundò probat Sot. & Couar. quia tantum poteſt ęris alieni cumulari, vt æquet, imo ſuperet, valorem famę: ponit exemplum de argento, quod licet ſit inferioris ordinis: tamen tanta eſſe poteſt quantitas, vt æquet, imo excedat auri valorem. His ergo rationibus conuincit Sot. eam regulam eſſe falſam quod res inferioris ordinis non eſt reſtituenda cum detrimento rei ſuperioris. Vnde colligit eam regulam valdè eſſe pernicioſam reipub. quam vt vllus credat abſit, qui ſuæ vult conſcientiæ conſulere.

SECVNDO docet Sot. ſecundam regulam non eſſe veram. Putat enim ipſe, quod ſecundum legum communem ordinem, & morem nullus tenetur, cum periculo vitæ alterius vitam etiam inſignis viri conſeruare. In quo (inquit) fallit ſecunda regula, quod ſcilicet res debeat ſemper reſtitui, cum periculo rei eiuſdem ordinis. Hoc autem non 402
probat Sot. Tertiò docet ſaluo meliori iudicio, quod poteſt talis caſus euenire, quo quis teneatur cum periculo vitæ reſtituere vitã alterius, imò famam & honorem, & quod plus eſt etiam pecuniam, vt ſi quis illuſtrem familiam de hæreſi aut crimine læſę maieſtatis infamaſſet, ita vt niſi mendacium retractaret familia maneret infamię labe infecta, teneretur, cum mortis periculo reſtituere. Hanc Soti opinionem antea tenuit Mai. in 4.d.15.q.17. Adr. in 4. de reſt. quos refert Nau. c.17.n.89.

HANC tamen Soti ſententiam planè reijciendam cenſeo. Quicquid enim ipſe in Caiet. inſurgat, veriſſima eſt, & non metaphyſica, ſed

moralis valdè Caiet. doctr. sup. recitata. Quam meritò receperunt viri graues, & docti, ita tenet idem doctissimus Caiet. 2.2.q.62.art.6. circa
resp. ad 2. & in opus. 17. respō. responsi. 14. dub. 2. tom. 2. opus. Nau. c.
403 18. num. 47. & c. 17. num. 89. & c. 16. num. 44. Sylvest. verb. detract. q. 4. casu 2. Cord. lib. 1. q. q. 31. & in sum. q. 102. & quæst. 68. Ioseph. Angles in flor. 4. Sen. q. de rest. fam. con. 1. & 2. Placet ergo more nostro sigillatim singula explicare.

PRIMVM enim verissima est illa regula, quod res sit restituenda cum iactura rei eiusdem ordinis quando damnificatio adhuc pendet in futurum. Vt si mea causa alter sit occidendus, & meę vitæ detrimento possum eripere, & si mea causa patitur infamiam, cum honoris mei dispendio, & consequenter pecuniam ablatam, vel damnum datum cum pecuniæ meæ amissione teneor reparare. Quod quidem fatetur, ipse Sot. vbi suprà, & omnium est concors sententia. Et in specie adnotauit Med. q. 3. de restit. causa 4. in sol. 4. Cuius certè ea assignanda ratio est. Quod in pari causa, & damna duorum melior est conditio innocentis. Igitur si mea & proximi vita periclitarut, mea proximi fama, &c. & illius innoxij, mea verò noxiè, & iniquè certè illius detrimento
404 lege charitatis & iustitiæ est tali concurrentiæ obuiandum, quod suprà ex Sot. multorumque sententia ostendebamus. Et docet in specie Couar. reg. peccatum 1. p. numer. 6. §. 3. adultera. Angles concl. illa 1. & præcipuè tertia. An verò cum iam damnum non pendet in futurum, vt si iam proximus est mea causa occisus, tenear ego restitutionem vitam meam offerendo facere, infra latè ostendimus, cum de Homicidij restitutione agemus. Et consequenter si fama proximi reparabilis, non esset per meam retractationem, vel aliam famæ meę amissionem, eadem prorsus ratione non teneor, qua infrà ostendemus non teneri vitam pro irreparabili vita alterius ponere, in quo ipse etiam Sotus concedit. Sed vel alia est compensatio facienda, vel cessandum, vt dicemus. Stet igitur hoc certum, quòd si reparabile est damnum proximo datum, teneor
405 cum æquali meo damno reparare. In quo omnes conueniunt. Vnde illa Caiet. regula verissima est. Quare secundum illud Sot. dictum à me relatum non est contra Caiet. ibi, licet ipse fallere illius regulam in eo casu putet. Nunquam enim id Caiet. asseruit, quod scilicet quis teneatur, pro vita iam amissa alterius suam periculo exponere, licet id Sco. tribui soleat, vt infrà videbimus, cùm agemus de eo quod pro homicidio restituendum est. Id autem quod diximus de maiori damno, intelligit Couar. etiam in eodem genere bonorum & ordine. Nam §. illo 3. docet: quod si æquale sit detrimentum famæ debitoris ac fuerat creditoris, tenetur sanè vt omnes docent. Si verò maius sit detrimentum debitoris etiam in ipsa fama non tenebitur. Quod intelligo, quando notabiliter excederet famam restituentis, vt si esset Episcopus, & creditor esset homo communis, vt infrà dicemus.

406 SECVNDO igitur putamus circa secundam regulam pro nullius etiam honoratissimi honoris fama restituenda vitam esse obijciendam periculo, & multò minus pro pecunia illius, vitæ vel famæ detri-

mentum

mentum pati, quantũuis Sot. & Merc. fruſtrà conẽtur. Primum quoniam lex Dei tã naturalis quàm diuina ſuauis eſt, in omni ratione ac æquitate conſiſtens, & per conſequens eum rigorem, ac inæquitatem, non modò non præcipit, ſed etiam abhorret, vt quis voluntariam mortem pro honore alterius, & volũtariam infamiam pro pecunia alteri reſtituenda pati velit, vel teneatur. Quod autem ſit inæqualitas vitæ ad famã, & famæ ad pecuniam, quis non videat? inæſtimabiliter certè vita honorem excedit, honor pecuniam. Iniquum igitur eſſet cum tanto detrimẽto inferiora iſta bona reſtituere, tantũ abeſt, vt lex iuſtitiæ ad id obliget. Alioqui plus teneretur damnificans reſtituere, quàm abſtulit, quod iuſtitiæ ratio non exigit. Cui rationi addo, quod vt infrà dicemus, & apertè fatetur ipſe Sot. in d. ſol. 4. qui pecuniã reſt. non poteſt ſine maximo rei familiaris nocumẽto, eo durãte excuſatur. Si enim cẽtum aureos quos debes ſoluere non poſſes, niſi domum, quæ ſex millia aureorum valet, pro mille vendẽdo, quis te audeat ad reſtit. obligare? Cõſidera igitur quãto plus vita præſtet famæ, & fama pecunia magna minori. Inter illa enim maior eſt diſtantia quàm inter hæc, cum in his ſit proportio, in illis nullo modo. Quis enim vitam aut famã pecunia æſtimet? Si enim libertas non bene pro toto venditur auro multo minus, vita & bona fama. Adde, quod in diuinis literis hæc comparatio ita expreſſa eſt, vt tutum non cenſeam dubitare. Dicitur enim Eccleſiaſtici 41. *Curam habe de bono nomine. Hoc enim magis permanebit tibi, quã mille theſauri & magni.* Et Prouerb. 22. *Melius eſt bonum nomẽ quàm diuitiæ multæ* Vides igitur quam ſit falſum Sot. fundamentũ. Quod honor pecunia æſtimari poteſt. Et ita poteſt pecuniæ quãtitas creſcere, vt æquet honoti æſtimationẽ. Quod ſi fundamentũ veritate vacat ſententia eius certè ruet facilè. Vnde Ari. 4. Ethi. docet honorẽ eſſe maximũ externorũ bonorũ: & probat D. Th. 2. 2. q. 129. ar. 1. & q. 131. ar. ad 3. & q. 103. ar. 2. ad 1. Vnde Liuius dec. 1. li. 3. quẽ ſup. referebã: *Fama dãna* (inquit) *maiora ſunt, quã vt æſtimari poſſint.* Sicut igitur nunquã pecunia ita creſcere poteſt, vt æquet valorẽ bonæ famę, quę eſt ſupr. omne pretiũ, ita nec fama ita creſcere poteſt, vt æquet valorem vitæ aut membri. Si igitur inæqualitas tanta eſt, quomodo iuſtitiæ lex, quæ ad æqualitatẽ ſeruandã inclinat, obligabit in vllo euentu vitã pro alteri⁹ fama, imo nec pro propria, aut famã pro alteri⁹ pecunia exponere? Adde, quod ex ſententia Soti in d. art. 3. cum detrimento maioris famæ, minor non eſt reſtituenda, ſicut de pecunia diximus. Quomodo igitur, cum vitæ detrimento vel cum iactura famæ pecunia reſtituenda erit? Hæc autem infra probabo dub. 12. punct. quinto.

406

407

SECVNDO moueor in hanc ſententiam. Quoniam mulier, quæ ſuſcepit filium ex adulterio ob quod ampliſſimo patrimonio defraudatur verus hæres, non tenetur, vt reſtitutio fiat ſe prodere, ne cum ſui honoris diſpendio reſtituat, vti doctores notabiles docuerunt, ita Med. C. de reſtit. quæſt. 3. cauſa 4. Scot. in 4. d. 15. quæſt. 2. ad arg. Palud. diſt. 27. quæſt. 2. art. 4. conc. 3. 4. & 5. Richard. d. 15. q. 4. art. 5. ad 9. Caiet. in opuſ. reſpon. 14. Gabr. d. 15. q. 2. con. 2. Caſtr. 1. de lege pœn. c. 11. Nauar. c. 16. n. 43. & c. 17. n. 85. Couar. reg. pec. 1. p. num. 3. 4. 5. & 6. Ant. in ſum.

408

defecerunt

defecerunt,tract.vlt.de rest.c.7.§.quomodo & 2.p.tit.1.c.1.§.8.& tit.2. c.7.§.4.Ant.Gom.super.l.Tau.80.n.vlt.Sot.4.de Iust.q.7.art.2.ad 2. Syl.verb adulterium.q.1.Ang.ib.In quo casu ipse Merca. maximè dubitat, sed in hanc sententiam magis inclinat. Si igitur communis est omnium sententia,quod mulier non tenetur, cum periculo vitæ vel famæ amplam pecuniam restituere, manifesta est prædicta Cai. doctrina
409 quod res inferioris ordinis non sunt restituendæ cum dispendio rerum altioris ordinis. Alioqui obligari debet dicta mulier cum famæ suę vel vitæ dispendio restitutionem procurare contra omnium sententiam, imò contra decret.Innoc.3.de pœn.& remiss.offi.vbi cùm Inn.3. esset significatum,quandam mulierem in pœnitentia fuisse confessam,quod timens ne viri posse sio deuolueretur ad alios, quarundam herbarum succum potauit,& sic venter eius intumuit,& inde grauidam se ostendens,sibi partum supposuit alienum:timensq; maritum,nolebat facinus ipsi detegere,qui prolem credit sine dubitatione esse suam,quæsitúmque esset à Pontifice: An talis muliet esset absoluenda, sic respondet, quod sicut mulier,quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit
410 quamuis id viro suo renuat confiteri,non est ei pœnitentia deneganda, ita nec illi debet pœnitentia denegari, sed competens satisfactio debet per diseretum confessorem iniungi.Hæc Innoc.3.vnde apparet contrariam sententiam non esse tutam. Itaque pecuniam etiam amplissimam cum vitæ detrimento esse restituendam,vt Sot.concedit,& Adria.q.1. de rest.§.Sed restat,& Quodlib.1.art.2.& Couar.omnis rationis metas excedere puto, & præter omnes suprà dictos doctores, quibus in hac parte consentit Maior in 4.d.15.q.17.& in 3.d.37.q.34.est prædicta decretalis, qua nihil potest esse expressiùs, & rationes suprà factæ id euidenter conuincunt.Quibus adde, quod si quis esset in extrema necessitate teneretur restituere rem alteri non extremè necessariam, quod nullus cordatus concedat. Sed dicunt aliqui quod doctores & Pontifices,ita docentes non tam ob vitam noxiæ fęminę quàm ob scandala,& aliorum peccata in ea occidenda,& malè tractanda, decernunt esse tacendum.Sed friuola est ista ratio,nam tale illorum scandalum ipsis imputaretur,non mulieri,quę virtutis actum faceret veritatem propalando,& restituere volendo, aliàs nec illi liceret veritatem explicare, ne
411 aliorum peccatis cooperaretur, quod alienum est à veritate. Vnde ipse Sot.fatetur si facere vellet fore magnum virtutis opus. Planè ergo ratio doct.& Pont.est, quia non postulat ratio, vt cum vitæ dispendio patrimonium etiam amplissimum debeat restituere. Atque idem est dicendum de detrimento famæ, licet Adria. & Maior contra sentiant, & Hostien.in sum. lib.5.c. de Pœni. & remiss. quos cum moderatione quadam sequitur Cou.scilicet si fama sit non tanti momẽti,& patrimonium grande,quod ipsum Sotus docuit non modò de fama,sed de vita.

Sed certè immerito, hi à communi cæterorum doctorum sententia recedũt.Omnis enim fama bona nisi læsa sit iam aliquibus indicijs, vel suspicionibus omnes thesauros excedit,& omne pretiũ reste scriptura,& in d.c.Inn.generaliter loquitur nõ distinguẽdo inter hęreditatem

tem magnam, vel paruam & inter famam magnatum,& inferiorum, vt hi doctores nouitate quadam ac parum solidè distinguunt:dicit ergo esse licitum siue timore vitæ siue famæ id faciat. Omitto quorundam Iuristarum responsionem,vt glo.in d.cap. Et eiusdem Adrian.ad 412
d.text. quas bene Medi. refellit ostendens ibi esse sermonem de pœnitentia sacramentali,id est,de confessione, & absolutione à peccatis. Ponit enim tanquam diuersa pœnitẽtiam & satisfactionem discretam: quasi dicat apertè pœnitentia, id est, absolutio sacramentalis non est neganda,& satisfactio pro peccato iniungenda. Tertiò,hanc conclus. probo ex eo,quod bonum nomen pretiosius esse videtur,quàm libertas,vnde honesta fœmina plus eliget cum seruitute honestam habere famam & gloriam,quàm cum ignominia, & dedecore libertatem: sed nullus tenetur pro soluendo, vel restituendo ampliſſimo patrimonio se in seruitutem redigere,aut se vendere,nec se igitur tenebitur infamare.Prædicta tamen limitat Nauar.cap.19.num.91.in fin.vt sint vera de iactura famæ,quæ ex virtute est.Fama enim quæ ex alijs rebus orta 413
est, vt ex ingenio, arte, solertia, scientia, diuitijs, &c.amittenda esset, iuxta Sot.& aliorum opinionem,& limitationem. De his duobus famæ generibus sup. nos de nostro mentionem fecimus, nec displicuit ita distinctè apud Nauar. reperire, cuius se iterum mentionem facere dicit cap.18.num.20.

SPECIALITER autem de infamantibus publicas personas graues & in magno honore habitas per libellos infamatorios, paschines, picturas,colores, vestes,&c. quibus significatur sine verbis, quantum volunt,esse scilicet sacrilegum,Iudæum,vsurarium,Sodomiticum,latronem,&c.dubitat Merc.cap.10.casu 2.an cum vitæ periculo sit restituenda fama, & sane in principio respondet affirmatiuè,dum dicit: *Si es necessario perder la vida,o disponer se a perderla,lo ha de hazer.* Sed infra dicit se nolle quæst.determinare, sed quòd consulantur Theologi & ita hic author saltem probabile esse censuit. Sed hanc speciem determinatè tenet Ioseph. Angles in d. conclus. 2. & dub.5. Sed falsum est iuxta suprà dicta. Pro nulla enim fama vita est periculo obijcienda,vt est à nobis probatum. Vnde immeritò idem putat esse dicendum, ac quãdo sua causa proximus est in periculo vitæ.Id enim sub dubitatio- 414
ne relinquendũ non erat, neque verò puto Angles in hac specie locutum. Loquitur enim quando ex infamia ducis, vel similis magnæ personę,vel ciuitatis,vel exercitus,vel alia grauia dissidia,& neces orirentur,vt si infamaretur de proditione,&c.quod verissimum est cum iam non tam agatur de fama reparanda,quàm de communi bono,& salute scandalisque vitandis.

DECIMA dub. cum fama restitui non potest iusta de causa, siue ob vitæ periculum: vel ob seditionem, vel scandalum, vel quia iam non credetur quantumcunque se retractet,&c.siue alia causa,teneatur quis pecunia illam compensare? Et sane ex opinione Sot. & Couarr. apertè conuincitur teneri.Et expressè docet Cord.quæst. illa 3. concl. 9. quia si fama pecunia æstimari potest consequens est, vt si in eo ge-

nere non potest per æquiualens satisfaciat, vt si quis centum aureos in auro accepit, si auro satisfacere non posset, teneretur argentei maiorem copiam vsque ad æqualitatem restituere, & ita tenet expressè in d.lib.4.de Iust.quæst.6.artic.3.ad quartum, versic. *Nihilominus*. Et de sigillo membr.1.quæst.2. conclus.5. & quæst.3. conclus.3. Et in hanc sententiam citat D.Thom.qui 2.2.quæst.62.artic.2.ad secundum docet, quod si fama restitui non potest per illius reparationem, tenetur detractor alia via compensare, vt dictum est. Hæc autem via est quam dixerat in solut. ad 1. loquens de restitutione vitæ scilicet in pecunia,
415 vel in honore, &c. Pro ea sententia citatur Scot. distinct.15.& docet Merc.cap.11. & Armil.§.41. & Pedraza præcept. 8. §.1.dub.4. & §.2. Anton.2.part.tit.2.cap.2.§.3.& 8.& Cord.conclus.illa 9. Qui alia ratione probat prædictam sententiam exemplo mutilatoris, & homicidæ. Ij enim (ait Cord.) tenentur cum membrum, & vitam restituere non possunt, in æquiualenti alterius generis recompensare.putà in pecunia,&c.Mihi non placet hæc sententia, quin potius si in eodem genere restitui non potest, scilicet famam reddendo non puto teneri ad restitutionem pecuniæ, nisi forsan damna aliqua sint secuta. Illa enim resarcire pecunia tenebitur, non tamen famam ipsam, quod ipsum à fortiori de vita est dicendum, & cõcedit idem Sot.& Merc.quòd scilicet si reparari non potest, nec in pecunia est restitutio de iustitia vt placuit Sylvest.verb.detract.quæst.4.casu 2.Nauar.cap.17.num.90.&
416 cap.18.num.47. Et ratio est plana ex suprà dictis (quamuis ipse Naua. oppositum dicere videatur, num. 42.) quia fama sicut & vita non est pretio æstimabilis, sed est supra omne pretiũ, & ita iustitia, quæ æqualitatem petit, non potest obligare ad impossibile, quòd verò possibile est scilicet pecunia, nullam potest habere æqualitatem, aut proportionem, igitur de rigore iustitiæ nulla debetur compensatio. Accipe simile, occidisti animam alicuius ipsum ad peccatum metu mortis cogendo vel in peccato illum occidendo, vel puerum sine baptismo relinquendo, non teneris vllam in re temporali facere restitutionem. Quia nulla est proportio temporalis ad spirituale. Est autem de ratione iustitiæ proportio, imo æqualitas. Sic igitur quia inter temporalia, ita se habet vita ad honores, & honor ad pecuniam, quod infinitè se excedunt, & nulla sit inter ipsa æqualitas. Vita enim inæstimabiliter honores excedit, honor diuitias, hinc est, &c. Damna tamen quia temporalia, sunt compensanda lege iustitiæ, & sic intelligo D.Thom.vbi suprà. Aliàs sequitur, quòd si infamator nollet in propria specie restituere restituendo famam, sed pecuniam teneretur pecuniam recipere
417 infamatus, & detractor non teneretur ad amplius. Nam si vt Sotus,& Mercad.docent, fama pecunia potest æstimari, igitur tantum posset pecunia crescere, vt ex rigore iustitiæ æquaret valorem famæ, quod ipsi fatentur. Sicut ergo soluens 50. aureos in argento maiori quantitate satisfacit, nec potest esse rationabiliter inuitè læsus, ita, &c. Et ita nullus esset, qui se retractare vellet, sed pecuniam offerret alio manente miserabiliter infamato, quod certè non videtur concedendum. Imo si possibile

possibile esset vitam restituere semel amissam, non teneretur eam, sed pecuniam illius valori æqualem restituere: quod certè cordatus non dixerit, sed duntaxat satisfaceret restituendo vitam, si posset.

DENIQVE ex dicta sententia sequeretur, quod non satis esset se retractare syncerè, verè, & iuramento, sed teneretur si ei fides non adhiberetur, in pecunia, & alijs temporalibus bonis restituere: quod licet Cord. in specie concedat, tamen verè concedendum non est. Alioqui in malitia audientium situm esset hunc obligare ad pecuniariam restitutionem vel deobligare. Si enim credere nolunt tenebitur, non tenebitur si credunt. Cùm ergo constet eundem esse hominem loquentem, cùm infamat, & cùm se retractat, tam sufficientémque rationem innocentiæ præbeat, quàm præbuerat crimen reuelando, imo maiorem: maximè, cùm iuramentum adiungit: cùm difficilius soleant homines se mendaces profiteri ac dicta sua retractare, sequitur, quod cùm id tandem facit, sufficienter naturalitérque debitam restitutionem faciat, quod si illi non creditur, non mihi imputatur, sed ipsis qui sua malitia vel leuitate in ea credulitate perseuerant, siue qui alia via quàm ex me cognouerunt. Vnde sicut suprà dicebam de referente, quod restituere non tenetur. Quia etiamsi alij credant, at eorum leuitatis est, non mea causa, qui sufficientem credendi occasionem nō dedi: ita in nostro casu, cùm sufficientem rationem deponendæ falsæ malæque opinionis dederim per synceram retractationē, & iuramentum eorum leuitatis, & malitiæ est non credere, vnde vel alia via sciebant, & ita ego non sum causa illius malæ opinionis: vel si nesciunt, ipsi peccant peccato iudicij temerarij, vt patet. Vnde constat minus considerate Cord. affirmasse prædictam nostram sententiam esse periculosam. Nam & eius nullam rationem reddit, & rationi magis est consentanea. Cum clari viri eam docuerint, Sylvest. Nauar. &c. Secundò etiam cōstat minus grauiter minúsque verè docuisse respon. ad rationem Sylu. quòd qui pecuniā pecunia vel alia re temporali restituere non potest, tenetur in fama, & honore satisfacere creditori subeundo labores, vt diuulget bonā famam, & egregia facta creditoris. Certè miror cordatissimum & doctissimum virum in eam doctrinā deflexisse. Quis enim cogat debitorem, eo quòd debeat 100. ducatos, soluere autem nō possit, præconem esse laudis alienæ, idque nisi faciat peccare mortaliter peccato iniustitiæ, & peccato non restitutionis. Sed ait ille, quòd ad id posset locare operas, fateor, si vellet esse illius laudator & præco. Quod si non vult vel quia creditor dignus non est, vel si est, ipse in eo officio versari, nec solet, nec volet, rationis certè metas egreditur, vt ad id efficiendum lege restitutionis & iustitiæ teneatur. Aliàs ob eandem rationem teneretur debitor subire propriam infamiam, si creditoris interesset, & in pecunia soluere non possit, vt sic ex sua fama, quæ pecunia æstimari potest soluat cum in propria specie soluere non posset, quæ omnia doctus non dicat. Illud concedamus huic sententiæ, quod cùm læsus iniuria, ius habeat exigendi in iudicio læsionem poterit, vt desistat ab actione iniuriæ pecuniam petere, & accipere.

418

419

420

VNDECIMA dub. an excuſet à reſtitutione famæ, quod præcedens infamatio, ſit tam antiquata? Videtur, quòd non, quia non debet eſſe melioris conditionis detractor ob dilationem infamationis, aliàs multi expectarent, & differrent reſtitutionem vſque ad longum tempus, vt cùm obliuioni data eſſet infamatio liberi eſſent à reſtitutione. Bene reſpon. Sylueſt. detractio. quæſt. 4. Cord. q. illa 3. concluſ. 9. in 1. par. concluſ. Angles in flor. 4. Sent. quæſt. de reſt. fam. dub. 2. conclu. 1. Nauar. cap. 18. num. 47. Anto. 2. par. tit. 2. cap. 2. §. 3. non eſſe opus reſt. Eſſet enim multo peius. Cùm enim prior infamatio iam ſit obliuioni tradita, perinde eſt ac ſi non eſſet facta, & ita eam renouare eſſet bis
421 infamare. Et propterea non ſoleo eos laudare, qui de peccatis quantumuis publicis aliorum, loquuntur non ſolum ijs, qui ea neſciunt, de quibus ſuprà egimus, ſed etiam ijs qui ſciebant habitualiter, ſed reprehendere eos oporter. Eſt enim refricatio, quædam ac renouatio infamiæ per actualem memoriam & cogitationem inde ſubortam. Damna tamen à tempore illatæ iniuriæ, vſque ad obliuionem ſunt reſtituenda, vt Nauar. docet, ſiue laudando, ſiue beneficijs, ſiue etiam pecunia, ſi temporalis rei damnum fuit, vt paulò ante dicebam. Specialiter ramen dub. eſſe poteſt de adoleſcente, qui apud æquales ſe iactauit aliquam cognouiſſe, idque falſo, an ſenex factus, cùm peccatorum recordatur, vt doleat, reneatur famam illi reſtituere. Caiet. 2. 2. par. 62. art. 2. ad 2. dubitat. Tum quia non conſtat auditores fuiſſe oblitos. Sæpe enim multorum poſt longum tempus recordamur, quorum ſtatim
422 non meminimus. Maximè, quia ea quæ primis temporibus accepimus, firmius hærere ſolent, quando per tot annos illum de more confitentem videmus non retractaſſe. Cui ſententiæ & rationi Nauar. ſubſcribit num. illo 47. Pedraza in ſum. Præcept. 8. & ita cenſet omnium ſententiam limitandam eſſe, vt ſit vera, quando talis eſt obliuio, vt ſit tanquam ſi non eſſet dictum, & Cord. q. illa 3. con. 9. Dum enim (ait ille) non conſtat eos audientes eſſe oblitos, ſemper eſt præſumendum eos recordari.

SED vt verum fatear, ego non video quomodo hæc dicatur à Nauar. limitatio communis ſententiæ, & non potius deſtructio. Nam vel nullus eſſe poteſt caſus, in quo obliuio locum habeat, vel certè prædictus. Qua enim ratione poteſt detractor intelligere rem eſſe obliuione ita deletam: vt ſit, ac ſi non eſſet dictum, niſi ex ratione temporis & antiquitatis ſui dicti? Qua enim alia ratione rerum obliuiſcamur, niſi temporũ decurſu, non reperio. Imo quo diuturniores erunt detractio-
423 nes factæ, eo magis Caiet. rationes (ſi conuincunt) conuincerent. Dicemus enim vt Caiet. dicit in d. caſu, nos non eſſe certos, an res auditoribus venerit in obliuionem, cùm multorum non recordemur, quorum poſt tempora reminiſcimur, & 2. quòd tanto firmius creditur crimen, quanto quis detractionem, quam fecit per tot annos & tot confeſſiones non reuocauit, atque ita vix tandem, ſi has admittamus rationes vllo in caſu vera erit communis ſententia, quam tamen ipſe Caiet. in fin. comment. circa ſolut. ad 2. licet non omnino, ſed tantum quando

verum

verum dicendo infamauit,admittit. Si enim falso infamauit, tenebitur non obstante obliuione : sicut in casu adolescentis dixerat, quod durum videtur Nauar. vbi suprà.

Mihi ergo videtur. Primum,quod siue verum, siue falsum dixerit,cum infamauit,si res venerit in obliuionem non tenetur,imo peccaret famam restituendo. Esset enim commemoratio ac confirmatio infamationis alterius, magis quàm restitutio atque excusatio, vt prædicti autores fatentur. Quod enim mendaciter infamauerit nihilo plus obligat,vt Nauar. sentire videtur. Quod si res iam obliuione est obliterata, quid prodesset misero infamato illius satisfactio, nisi, vt vulneta,quæ consenuerant,recrudescant, quod denuo recolere damnificare esset magis,quàm reparare. Vnde nec mihi placet, quod Nauar.ait,vt non omnino hanc Caiet.sententiam de falso infamante dimitteret. Dicit enim quod deber rogare eum vel eos coram quibus detraxit : an meminerint se illis dixisse crimen de tali homine,quod si negatiuè respondeant, roget eos, ne eum peiorem existiment ob aliquod suum crimen, testans se falsum dixisse. Hæc enim omnia recordatiua potius sunt eius, quod erat deletum penitus:& ita tantum studendum censeo in eo, vt verissimile sit auditurum esse, vel non esse oblitum. Si enim non creditur oblitus statim est restitutio facienda, siue verum,siue falsum fuerit crimen. Si prudenter creditur esse oblitus, tum nihil esse omnino dicendum de crimine præterito vero vel falso:sed eum de virtute illi vitio contraria laudare. Vt si eum dixisti fornicatorem : eum vehementer castum prædicare, & si quæ indicia sint de aliorum memoria, vel ex tempotis paucitate, vel eorum verbis,tum planè se retractare. Et sane distinctio illa de mendaciter, vel verè denigrante famam proximi siue à Caier.asserta,siue à Nauar.recepta,inutilis est. In vtroque enim casu teneris famam restituere,quoad hoc enim nihil efficit obliuio : vt vnum excusset, alterum secus, vt maturè ponderati illucescet. Qui in respon.ad primum cuius sententiam refert,& sequitur Cordub.quæst.illa 3.conclus.9.(in quo nos acquiescimus)docet,quòd si criminis sint iam obliti,tamen infamia durat, tenetur infamator se retractare coram ijs apud quos perseuerat infamia,nihil de crimine in particulari rememorando. 424 425

Dvodecima dub. est an hæres teneatur pro fama à defuncto ablata recompensare,saltem in pecunia? Adrian. Quodlib.11.litera T. Pedraza præcept.8.§.1.dub.& Cordub.memb.4.quæst.3.conclus.3.& 13.Nauar.in sum.Hispanic.cap.18.num.43.& in Lat.num.46.Palud.in 4.distinct.15.putant teneri. Existimant enim isti cum Sor.& alijs suprà citatis,quod cùm fama in specie restitui non potest, debet in alio recompensari, & ita sicut ad alia debita, & restitutiones temporales tenetur hæres,ita,&c. Probant etiam ex cap. parrochiano de sepulturis. Vbi obligatur hæres ad damna à defuncto data,etiam si ei nullius vtilitatis extiterint. Sed nos putamus contra. Primum enim in propria specie non tenetur hæres famam restituere, quod & ipsi fateti videntur. Et ratio est plana,quia illa non aliter in sua specie restitui potest, 426

quàm dictum retractando, vt suprà dictum est, quid autem vtilitatis est in retractatione hæredis? Nihil enim ei adhibebitur fidei. In pecunia verò restituere non tenetur, etiáſi ipse læsor sit viuus, vt suprà ostẽdimus, igitur, &c. Cap. verò citatum non est ad rem, cum ibi Greg. 9. de restitutione rerum temporalium loquatur, nõ de fama, vt apertè constat ex initio capitis vltimi, vbi pontifex numerat ea, ob quæ tenetur, hæres pro defuncto, quæ omnia sunt damna in re familiari, & eodem modo respond. ad c. in his, de rapt. & cap. à nobis, de sent. excom.

427 DECIMA TERTIA dub. Vtrum accusatus & denunciatus male negans delictum obiectum teneatur ad restitutionem infamiæ illatæ accusatori? Non est q. quando falsò accusatus est aut denunciatus. Cõstat enim id non imputari, innocenti accusato, sed iniquo accusatori. Sed q. est cum de crimine vero accusatus est, aut denunciatus sine secreta monitione. Et sane si non dicat eum esse mendacem vel calumniatorem: sed solum modo se non fecisse, aut accusatorem decipi, aut iniquè accusare, omnes fatentur non teneri. Ita Nauar. c. 18. nu. 12. Cord. q. illa 3. conclu. 9. Et ratio est: quia quando delictũ est occultum, & ipse non tenetur confiteri, ius habet se defendendi crimen contegendo, ac si esset innocens. Publicè enim innocens est, accusatúsq; in-
428 iustè. Vnde sibi imputabit accusator, si deficiens in probatione calumniator habeatur. Tota ergo controuersia est. An si dicat accusatorem illum mendacem, aut calumniatorem restituere teneatur. Nã Caiet. in illa solut. 2. putat eum teneri, quia (inquit) quamuis licitum sit accusato negare tale delictũ, etiáſi tunc infamia imputetur actori, tamẽ ꝙ eum reus appellet mẽdacem illicitum est. Vnde licet ꝙ non probauerit ipsi imputetur: tamẽ quod maneat mendax, & criminator falsus nõ illi sed iniquitati accusati imputatur, qui ad mentiendum non cogebatur, cum posset aliter subterfugere accusationẽ, scilicet nec affirmando, nec negando, ex quo confiteri nõ tenebatur. Sed verius videtur oppositum, estq; cõmunior sententia Scot. Richar. Nauar, &c. Moueor ea ratione. Nã reuera, si nõ tenetur delictum fateri, igitur negare potest se fecisse, quod si potest, certè etiam potest dicere alterũ calumniari. Si enim negat ideo excusatur, quia negat, vt proponũtur illi scilicet vt publici: igitur etiã potest dicere actorẽ falsò accusare, quia veritate publica carẽt,
429 quæ ille vt vera publicè proponit. Neque video quo differat negare illum verum dicere, aut affirmare dicere falsum, nisi quod hoc fit actu (vt aiunt) signato, illud exercito. Vtroque enim casu alter notatus manet de calumnia siue ex mea negatione veri, siue assertione falsi. Et ita non solum, quod non probet, vt vult Caiet. illi imputatur, sed etiam quod non verum veritate publica proponat, & ita vt publicus calumniator & mendax habeatur. Sic etiam Sot. in illa sol. 4. Syl. rest. 3. q. 3. Cord. Docet autem Merc. c. 11. quod extra iudic. in confabulationibus non potest dicere, ꝙ accusator mentitur, quamuis si cum iracundia diceret sibi falsum testimonium imponi, non (inquit) esset aliquid restituendũ. Sed certè nisi vera sit illa sententia quam suprà conabar probare contra ipsum Merc. (quod licet dicere se esse mentitum, quia est

sensus

sensus, quod nō dixit veritatem publicè ita in hoc sensu licetet dicere accusatorem falsum dixisse, aut nō verum, quia non dicit verum pub.) hæc sententia Merc. non esset, vera. Ira enim excusare nō posset à mendacio, nisi reuera propositio eū sensum facere posset. Vnde ipse Merc. reddens rationem ait, quòd non esset restituendum, si cum ira dicat accusatorem mentiri vel falsum testimonium dicere. Quia (inquit) ha- 430
bet suam verā significationem, & sensum legitimum. Hæc ille, in quo planè illam opinionem probare videtur, docet autem Merc. quod si accusator legitimè probauit, tenetur negans se retractare & honorem restituere quia reuera negauit, quod probari videtur, & non erat occultum omnino. Ex quibus patet minus verè docuisse Cord. concl. illa 9. sequendo Caiet. quod tenetur restituere, si se defendens actorem calumniatorem esse dixerit, vt satis ostensum est.

TERTIO docet Nauar. ꝙ etiam in casu quo tenetur veritatē propalare, vt si essent indicia vel semiplena probatio, &c. non tenetur de 431
infamia accusatoris, etiam si negauerit delictum, quod confiteri tenebatur, eum nō respon. accusatorem calumniari, sed decipi, &c. hoc non probat Nauar. potest tamen probari ea ratione, quia cōmuniter accusans non perdit famā apud iudices, etiamsi probate non potuerit, nec creditur cōtra conscientiā egisse. Potuit enim decipi, aut cogitasse habere probationem, &c. Vnde ob hanc rationem putat Nauar. & Caiet. 2.2.q.62.art.2.ad 1.dub.circa solutionem, ad 2.ꝙ non solum cū negat tale delictum, sed & cùm dicit accusatorē calumniari, si tamen sibi non credatur, eo ꝙ iudices credant accusatorem, licet non probauerit intentum, tamen contra conscientiam non accusasse, sed potius illū esse veracem, & denunciatum mendacem, licet non conuincatur: vel si culpa est in accusante, tamen creditur accusationem potuisse procedere ex leuitate vel errore. In eo ergo casu non perdit famā in effectu accusator, licet accusatus, & denunciatus quantum in se est efficacem, & iniustam causam dederit infamationis accusatoris, omnino innocentis rītéque accusantis. Quòd si in effectu perderet tenebitur, vt docet Ri- 432
char. d.15.q.15.art.5. Scot. q.4.art.3. Nauarr. num.48. Si enim confiteri tenetur iniustè, & negat, & falsum actorem affirmat, quare tenebitur de damno secuto. Illa verò Caiet. dist. lo. cit. quod dum quis non tenetur, confiteri veritatem mentiendo, non infamat accusatorem, vt accusator est, sed eum infamat, vt homo est, quam latius vide si placet apud eum, inani quadam subtilitate magis, quàm solida veritate dicta videtur, vt docuit Sot. in d. solut. 4.

DECIMAQVARTA dub. an præter supradictas sint aliæ causæ à restitutione famæ excusantes? Respon. Primum, quod si famam auferendo non peccauerit, saltem mortaliter vt si legitimè accusauit vel denunciauit vel ijs, qui possint prodesse & nihil obesse. Secundò, si in effectu non sit famæ læsio subsecuta, etiam si animo nocendi quis alteri detrahat, excusatur à restitutione vt suprà omnium sententia dicebam, quià nō dedit iustā causam infamiæ vel dedit, tamen vel ei non est adhibita fides, vel quia alter ea de re se iactare solet, vel quia erat notorium

notorium, etiamsi audientes tum de illo non cogitant, vel quia læsio
433 fuit patua. Ita Sot. 4. de Iust. quæst. 6. artic. 3. ad 4. Tertiò econtra si in effectu læsit, sine animo tamen & culpa vlla in nocendo, non tenetur restituere, vt suprà dicebam, cùm iniustitiam non commiserit. Quæ regulæ in omni restitutione sunt obseruandæ. Si tamen oculatius rem considéremus, hæ regulæ deficere videntur in restitutione famę. Licet enim damno dato in vita proximi, & in re familiari nemo teneatur, nisi sit in culpa lata, vt suprà ostendi cap. 1. ramen non ita de famæ læsione dicendum arbitror, imo certe etiam si omnino fortuitò, & sine vlla prorsus culpa, eriam leui aut leuissima teneris damnum datum in fama resarcire, quamuis non damna temporalia secuta. V.g. intendis detegere crimen puellæ, siue id facias licitè, quia res erat notoria, vel
434 quia ad eius remedium, vel alio fine licito, vel ex iniquitate & malo animo: tamen te sic referente alius intelligit de alia eiusdem nominis, nobilissima puella, & castissima, idque omnino præter tuam intentionem errore quodam inuincibili, intelligis deinceps alteram esse infamatam ob tuum dictum, in quam certè tu non peccasti: non dubito quin tenearis ei restituere famam manifestans veritatem, & te omnino nolente & ignoráte tale quidpiam de ea esse prolatum. Licet enim vt suprà dicebam, quando tantum tenemur ratione delicti, vt in homicidio, & combustione domus, nõ oriatur restitutionis obligatio de damno sine vlla culpa: tamen secus in damno famæ. Cuius ea est ratio, quia damnum vitæ, & rei familiaris non potest facilè restitui: sed oportet te grauari, & re simili priuari, vt restituas: quod sine culpa facere deberes: at fama vel verbo tantum tuo restitui potest dum sincerè & ex animo affirmes te errore, magis quàm malitia dictum illud protulisse. Itaque & facilitas est in verbo, & nulla verecundia, aut de-
435 decus admixtum, sicut in eo, qui sua culpa infamauit. Tantum ergo malum, quantum est infamia proximi tam facili remedio, non vitare, iniquum est omnino contra charitatem & iustitiam. Et ita putaré necessario talem restitutionem faciendam, quæ non tam propriè restitutio est, cùm voluntariè non læseris, quàm boni tua occasione amissi quædam instauratio. Et idem est in omni alio casu, quo sine tua lata culpa proximi bonum nomen abstuliſti. Maximè, quia non arbitror hanc esse propriè restitutionem cùm ex præcedente iniustitia, nõ oriatur vlla, vt constat. Probaui enim suprà lib. 1. restitutionem omnẽ propriè loquendo esse iniusti illati damni reparationem ac reformationem, procedit ergo hæc famæ redditio ex obligatione legis charitatis, qua debemus proximorum bono consulere damnóq; occurrere si facile possumus, quam ob rem si tu nõ læsisti verbo, aut facto tuo, etiam inculpatè, sed alius, teneris non minus veritatem dicere: sub mortali, si facile posses bonam existimationem deperditam vendicare, quod argument. est prædictam non esse propriam restitutionem vel iustitiæ actum.

436 Tertio excusat vel quia infamatus ita infamis est vel infamator ita leuis, & sine authoritate, vt nec ille habeat, quod perdat ob id nec

isti

isti credatur, quicquid dicat, vt adnotauit Nauar. cap.18. num.48.& Adrian.Quodlib.11.

QVARTO,docet Nauar.excusare à restitutione. Quando peccatum cum sui autoris pœnitentia refers, vt absque aliqua infamia eum honores.

EGO verò in hac doctrina addubitare soleo. Aut enim pugnantia dicit,aut vera non est. Nam vel peccatum,quod dicitur de se non infamat,vt si dicatur fornicatio iuuenis,& huiusmodi,& tũc etiamsi absq; pœnitentia referatur,non peccat mortaliter nec est restitutio faciẽda. Si verò de peccatis loquitur,quæ bonũ nomen lædunt, vt est monialis fornicatio: certè non video quo facto ita referri possit, vt ob pœnitentiam,in eius honorem cedat.Licet enim pœnitentia ædificet auditores,& ipsa honore digna iudicetur: tamen reuera,bonumq; nomen in ea specie amisit,mallétque pœnitentiæ suæ honorem amittere apud homines quã de tali crimine diffamari. Ego certè quod ad me attinet, 437
si(quod Deus auertat) crimen aliquod commisissem quod dignitatem arque honorem lęderet,nollem certè,quantumcunque pœnitentia referretur de illo notari. Cùm semper necesse esset ruborẽ ac infamiam perferre. Quis enim credat licitè honorabilis viri Sodomiam,vel hæresim,furtum,vel ebrietatem referri, etiamsi adijcias eũ peccati pœnituisse? Aliàs,si quia pœnitentiam simul refers insignem, liceret etiam peccatum in confessione reuelare.Si enim laus inde pœnitenti accresceret,non esset contra sacramenti sigillum. Quod si nec in confessione, nec extra confessionem secreto acceptum peccatum reuelare fas est,etiam si simul norabilem pœnitentiã referas,nisi de consensu pœnitentis:idem certè est dicendum de crimine secreto. Quando autem Dei magnam gloriam concerneret,de consensu illius saltem implicito liceret peccatum & pœnitentiam referre,vt modo in Ecclesia sanctorum peccata & pœnitentiam recensemus ob Dei gloriam, & aliorum ædificationem. Sic Thomæ incredulitatem, Pauli persecutionem in Ecclesia, Petri negationem, Magdalenæ, Matthæique scelera recensemus,&c.

QVINTO potest dubitari. Vtrum magnæ famæ amissio excuset à restitutione famæ exiguæ? Vt si infamator sit prælatus vel alius illu- 438
strissimus:infamatus verò infimæ sortis Nauar.c.18.nu.48.putat,quòd nisi alia iusta compensatio fiat, vel condonatio obtineatur tale dispendium est subeundum. Contrariam sententiam sequitur Sot.4.de Iust. q.6.art.3.ad 4.Cord.1.qq.q.3;.art.2.Merc.c.9.versi. *esto se entiende*,& melius c.10.casu 1.Couar.reg.pec.p.1.nu.6.versic.*Tertio adultera*,& in hoc mihi placet Sot.quamuis, nec ipse, nec Nauar.consequenter loquantur.Et sane,quòd Nauar.non omnino sibi cõsentiat ex eo ostendo,quod ipse fatetur,vt suprà vidimus,famam non esse pretio æstimabilem,quomodo ergo dicit.vel compensatione aliqua vel cõdonatione tantum restituendum æquans compensationem condonationi, vt 358
compensatio illa sit sufficiens restitutio,nisi forsan illam compensationem intelligit Nauar.non pecuniariam vel in simili materia inferiori,

sed inæquali materia, quia illum laudando, vt infrà dicam. Quicquid ergo fit de hac consecutione in dictis Nauar. eius certè sententia mihi non placet. Sicut enim in pecuniis nō postulat ratio, vt quis maximum detrimentū patiatur pro longè minori restituendo, vt suprà dicebam.

439 Ita certè ratio non consentit, cum insigni detrimento, infimi famam restitui, nec ille est rationabiliter inuitè læsus, si tantæ dignitatis virum velit se retractare vel sese mendacem infamatorem, aut leuem fuisse confiteri.

TVM igitur mihi videtur, quòd de rigore iustitiæ nō tenetur suam amittere famam, vt probaui, nec etiam pecunia recompēsare, quia non est boni nominis iustum pretium, & ita iustitia, ad id inclinare nō potest, vt suprà dicebam. Tenebitur tamen arbitrio nostro laudando illum in illa eadem materia famam restituere, vel secundo condonationem petendo, quam si ille nolit concedere, non tenebitur amplius. Est enim ac si non esset potens restituere, & tum habet locum id quod à Nauar. dicitur de recompensatione. Non vt ille dicit, sed sic intelligendo, vt teneatur pecunia oblata eam impetrare, non quod pro iniu-

440 ria dare teneatur pecuniam. Sed pro condonatione consequenda. Si enim tenetur condonationem petere, efficaciter & fideliter petere debet, ita vt si eam facile potest pecunia oblata assequi, facere debeat. Dixi *facile*. Quia, si nimium ille peteret, non tenebitur amplius facere.

SEXTO non excusat esse infamatum de grauiori crimine, vt suprà dicebam, vt bene Nauar. & Adria. docent. In quam sententiam citat Nauar. D. Tho. & Caiet. licet oppositum sentiat Sylvest. detract. 9. q. 4. casu vltim. Septimò potest dubitari. An excuset factum esse peccatum (quod ego iniustè reuelaui) postea publicum? Docet enim Syl. detract. 9. q. 4. Sot. in d. fol. 4. versic. *4. modus*, Armil. §. 41. verb. restit. & si per aliam viam fuit crimen publicatum, nō tenetur restituere, qui primus infamauit, quod verum puto, si factū est publicum. Tunc enim retractatio nihil proficit: si tamen non est adhuc publicū non excusor, eo quòd per aliam viam agnouerit illud peccatum, is cui dixi: sed reneor ego quod ex me est bonam generare opinionem, quam abstulit. Poterit enim existimare auditor, quòd sicut ego me retractaui, potest etiam alius & alij idem facere. Itaque aliorum detractio meam non excusat restitutionem, nisi vt dixi, cùm ita esset diuulgatum, vt nihil meæ retractatione proficere posse existimarem.

441 ILLVD tamen non placet, quòd Cord. docet memb. 4. de detract. q. 3. conclus. 10. Quod tenetur restituere talis infamator, ratione medij illius temporis in quo antequam esset peccatum publicum alter māsit in infamia. Id inquam non placet. Licet consentiat Adri. in 4. de restit. famæ in sol. ad vltimum argum. fundatur enim in ea opinione, quā ipsi defendunt, quòd fama pecunia compensari potest. Ac proinde putant, quòd interesse medij illius temporis tenetur restituere infamator. Id verò nos falsum, suprà docuimus. Non enim pecunia, sed in propria specie famam restituere oportet, atque ita cùm iam sit impossibile, & frustra illum ad bonā famā reuocare liber erit omnino à restitutione

infama

infamator. Atque idem est dicendum, si ipse suis factis famam recuperauisset, quidquid Cord. & Adria. docent, vbi suprà. Illud est tanquam verissimum concedendum, quòd ob infamiam illius medij temporis passus est damna aliqua, vnde impeditus ab aliquo obtinendo, & nisi esset infamatus consequeretur, tenebitur detractor ei restituere. Dãna enim ex iniusta famæ læsione omnium sententia restituenda sunt.

DECIMAQVINTA dub. An qui alicuius peccatum publicauit satisfaciat se retractando coram ijs quibus dixit, an requiratur, quod omnibus quibus illi dixerunt se retractet. V.g. coram 5. aut 6. famam, alicuius verè aut falsò læsisti, vnusquisque illorum 5. alijs dixerunt, ita vt 100. nouerint, ab vnoquoque deinde horum 100. 10. aut plures nouerint, videtur quòd non teneatur, his omnibus dicere se falsò illũ infamasse. Tum, quia damnum, quod illic intulit paruum fuit, respectu 5. in illo ergo dũtaxat ille satisfacere, tenetur non in reliquo ab alijs ipso nesciente illato, & fortasse ipso inuito, sed ipsis id imputari debet. Secundò, quia oppositum esset nimis durũ & difficile, imo fere impossibile, vt vnus toti populo satisfaciat, & passim sæpiúsque se retractet. Merc. tamen c. 9. vers. *peros de dos maneras*, & Med. lo. cit. Pedraza præcept. 8. §. 1. cõtra sentiunt, & dicit Pedraza, quod si nõ vult ire de domo in domum, vt se retractet, tenetur mandare præconi, vt oppositũ dicat, vel prædicatoribus & clericis, vt in Ecclesiis eius nomine sententiã retractent. Dicunt ergo quod non tantum semel coram ijs quibus dixit, qui vel forsan mortui sunt vel absunt, vel etiãsi adsint, fere nihil est de damno reparatum, sed quod tenetur sæpissimè & tandiu quandiu erit necessarium ad integram famæ recuperationem. Ego verò distinguendum putarem, nam si audientes tales erant, de quorum taciturnitate, & constantia non dubitaret, non teneretur meo iudicio, cum casuale fuerit respectu illius damnum secutum, & ipsi soli tenebuntur. Sicq; limitari oportere putamus Merc. sententiam, & Med. Cõtrarium enim melius docuit Alcocer in sum. c. 22. Talis enim infamiæ occasio non fuit causa primus infamator in sensu dicto, atque ita vtramque opinionem esse conciliandam putamus. 442 443

QVARTA PARS DE iudicijs temerarijs. 444

PRIMA dub. Vtrum iudicium temerarium admittens sit detractor & restituere teneatur? Pro cuius explicatione placet, primò animaduertere, quæ sit natura & malitia iudicij temerarij, & quo differat à detractione. Iudicium ergo temerariũ est, cùm opus proximi, quod bene & malefieri potest leuibus, & insufficientibus indiciis in malam partem determinatè conferimus, quod certè constat esse contra charitatem & bonã existimationem, quam de proximo habere debemus. Et primùm, si tale iudiciũ sit de peccato veniali proximi, manifestum est nõ esse peccatum mortale, sed tantum veniale, cùm ei non fiat grauis iniuria ob eam suspicionem, nec ob determinatum iudicium, imo etiam nulla ne leui quidem ratione existente adhuc non esset mortale:

deniq; etiam si falso tale peccatum imponeret. Semper enim est leuis
445 iniuria. An verò iudicium huiusmodi de re quæ non est peccatum sit mortale infrà dicemus. Secundò putamus quod si iudicium est de peccato mortali est distinguendum, quia si ex prædictis leuibus, & insufficientibus indicijs de virtute, & bonitate proximi dubitet, quia vidit quempiam, cum muliere loqui, erit veniale, vt D. Tho. docet 2.2.q.60. art.3. Pertinet enim illa dubit. ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur, & Caiet. in d.art.3. qui etiam docet, quod etiamsi non formaliter dubitet, sed credat. v.g. iuuenem & mulierē velle peccare, sum tamen ita dispositus, vt si ego me ipsum interrogarem, an ista æstimatio, sit apud me ita certa, vt etiam credam forte esse falsam. Tū sanè non est temerariū iudicium. Non enim est iudicium: cum non sit diffinitiua sententia, quod ex mente D. Tho. in d.art.2. requiritur ad iudi-
446 cium temerarium. Sed est opinio quædam cum admixta hæsitatione alterius partis, quod Caiet. commendat pro multis, qui putant se in iudicium incidisse temerarium ob malam opinionem, quam conceperūt de proximo. Idem sensit Med. §.36. non solum de dub. sed etiā quando suspendit iudicium vel suspicatur, aut credulitatem quandā habet, &c. Etiāsi sit de peccato vel re grauissima, quod non cōuenit, cum ijs, quæ ex eius sententia infrà dicam. Si autem pro certo malitia credatur, erit mortale quia proximus contemnitur iniustè, & notabiliter, ita D. Tho. in illo art.3. & Sylues. iudicium q.3. Nauar. c.18. nu.9. Alex. 2.p.q.134. membr.4. Sot. lib.3. de Iust. q.4. art.3. Caiet. loc. cit. Alco. in sum. c.22. Pedraza præcep.8. §.6. Dices nō quæcunq; detractio de peccato mortali est mortalis, sed grauius peccatum est detractio, cùm famam exterius auferat, & sit directè contra iustitiā quàm iudicium temerarium, quod interius manet in corde, & proximū non dānificat. Respon. ꝙ in detractione tota malitia consistit in aufetenda fama proximi, quæ cum non auferatur ex detractione cuiusq; peccati mortalis nō est mortalis
447 detractio, at cuicunque iniuria fit, eo ꝙ sine sufficienti indicio iudicemus, ac præsumamus Deū mortaliter offendere, & sese in gehennam condemnare, vt patet, de quo potest esse rationabiliter inuitè læsus.

Tertio videtur, ꝙ si sint sufficientia indicia, non esset temerariū tale iudicium, nec peccatum mortale, vt si videas suspectū cum suspecta, & in loco suspecto, & ipsos sese custodiētes, & obseruantes ab alijs, &c. vel nudum cum nuda in eodē lecto. Hoc enim non temerarium, sed violentum dicitur potius iudicium. Vnde non solum credere tale peccatū licebit, cuiq; priuato, sed iudici licebit aliqua pœna arbitraria multare ob violentas ac graues præsumptiones. dixi aliquali, quia pœna otdinaria non putarem licitū illum punire: Nunquam enim indicia possunt plenam probationem efficere quidquid dicat Sylu. ver. iudic. q.3. Sed quid si suspicetur, quis vel dubitet vel suspendat actum, cum sufficientibus indicijs? Med. §. illo 36. reg.2. fol.165. putat esse veniale etiamsi sit de peccato veniali. Sed falsum est omnino. Primo, quia iudicium etiam determinatū de peccato veniali, sine vllo inditio est tantum veniale, quomodo ergo suspicio vel dubitatio, & cum sufficienti

indicio

indicio erit peccatum: deinde, quia si iudicium determinatũ de mortali
non est peccatum vllum, quãdo sunt indicia sufficientia, quo ergo mo- 448
do erit peccatum veniale dubitatio vel suspicio? solum ergo erit ve-
niale, quando suspicio vel dubitatio est sine vllo prorsus indicio.

QVARTO videtur, ꝙ cum iudicium, nec est temerarium, nec vio-
lentum, sed medium, quod dicitur probabile, vt quia nõnulla fama est
de tali persona, non putarem iudicium mortale esse id credere. Non
enim est leue signum multorum fama ad credendum, esset tamen pec-
catum mortale exterius procedere ad ferendum sententiam, secũdum
tale iudicium iuxta omnium sententiam, præsertim D. Tho. art. illo 3.
Syl. iud. q. 3. Ex quibus patet, ꝙ in re graui, iudicare intentionem pro-
ximi, nisi violentia & vrgentia signa vel sane probabilia exterius appa-
reant peccatũ est temerarij iudicij, & de his intelligitur Matth. 7. *No-
lite iudicare ne iudicemini*. Vt autem quis videre possit quando iudicium
vel suspicio est certior, ac per consequens magis licita, quãdo verò se- 449
cus est, not. ex D. Th. in illo art. 3. ex 3. ratione prouenire posse suspicio-
sum iudiciũ de proximo. Primò quia ex hoc quod aliquis in seipso ma-
lus est facile de alijs malũ opinatur. Vnde Eccl. 10. dicitur: *in via stultus
ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat*. Vnde *piensa el ladron*,
&c. Secundò ex odio alterius, ad quem male sumus affecti. Cùm enim
aliquis cõtemnit vel odit aliquẽ, aut ei irascitur vel inuidet, ex leuibus
signis opinatur, mala de ipso, quia vnusquisq; facile credit, quod appe-
tit, & hæ duæ suspiciones & iudicij causæ, planè pertinent ad peruersi-
tatem affectus, quæ vtinã non essent tã in praxi frequẽtes. Tertia causa
est longa experientia & hæc est magis licita, inquantũ habet magis de
certitudine. Vnde Arist. 2. Rhet. docet, senes esse maximè suspicioſos
quia multoties experti sunt aliorum defectus, & propterea prælati &
superiores, qui multorum defectuum sunt conscij, magis videntur ex-
cusati ob experientiam, & certitudinem maiorem quam habent. Vi-
deat ergo vnusquisque quomodo proximum iudicet, maximè, quan-
do non est superior. *Quis enim es tu qui iudicas alienum seruum. Suo enim
domino stat aut cadit*, iuxta Apost. 450

SECVNDA dub. An sit iudiciũ temerariũ de defectu naturali, vt si
animo tuo concipias & determinatè credas, aliquẽ esse ex genere Iu-
dæorum vel alium defectũ habere in suo genere & familia? Alcocer c.
illo 22. §. *inzgar*, & Bart. Med. §. illo 36. putant esse peccatũ mortale &
ita in confessione declarandam esse persona contra quam iudicium est
habitũ, vt peccati grauitas innotescat. Verum nõ putarẽ esse peccatum
mortale. Licet enim graue illud dedecus de proximo cogitet temerè
& sine ratione: tamen cũ ille absq; sua culpa id incurrat, non infert illi
iniuriã, quamuis contra charitatẽ delinquere videtur cùm durante ea
cogitatione temeraria bonã existimationem de illo habere non possit.
Maximè verò videtur non esse peccatum mortale quia apud Deum, &
rectam rationẽ atq; homines prudẽtes nulla est ignominia, aut dede-
cus ex talibus parentibus esse ortum, licet ob quandã præsumptionem,
ne scilicet velint suorum patrum vestigia sectari, meritò ab aliquibus

cõgregationibus ab officijs,imo etiam à sacris ordinibus in certis quibusdam gradibus repellũtur, quod certè infert esse dedecus apud homines,ac proinde si de his defectibus confabulatio fiat,aut oblocutio, erit peccatũ mortale detractionis,cũ apud homines dehonestentur &
451 iniurientur,at dũ iudiciũ manet interius in mente, nulla est ignominia vel dedecus,cum nõ prodeat extra ad homines penes quos dũtaxat est ignominia ob quẽ,vt dicebam defectũ nihil perdunt,maximè apud sapiẽtes & rectã rationem, & apud Deũ penes quos verum de rebus iudicium est,cum ipsi nihil peccauerint.Imo cõtra si virtutẽ colunt sunt maximè laudandi, quia cùm parentes haberent impios,ac incredulos, ipsi tamen fidem sanam,chariratem & virtutes amplexi sunt. Vnde in quibusdam cõgregationibus à Sede Apost.approbatis,piè ac religiosè (non damno eas,quæ sanctè oppositum habent) cõstitutum videmus, vt nullus ob huiusmodi defectum aliàs probus & constans reijciatur, quod valdè consonare videtur dictis Apost.ad Gal.dum *in Christo Iesu* (inquit)*nõ est Iudæus ac Græcus,nec circuncisio aut præputium,sed noua creatura,atq; in omnibus Christus.*Hæc igitur eo duntaxat tendunt,vt intelligamus,non ob id,quod ab hoc genere descendant, esse vituperatione dignos aut ignominia, sicut neque eo ꝙ quis clerici filius sit & huiusmodi,quod omnino præter eius accidit culpam, dum modo non apud alios exterius,sed mente tantum apud te tetineas,ac proinde nũquam putarem esse mortale existimationẽ talis defectus de aliquo etiã cum
452 insufficiẽtibus signis.Secus esset si ipse vel Iudæus,vel infidelis,vel de alio peccato iudicaretur.Hæc enim est vera ignominia,& iniuria apud Deum,& sapientes,vt patet. Vt enim suprà docuimus,sicut vera laus verúsq; honos in virtute positus est,sic cõtra verum dedecus,& ignominia in vitio ac culpa,vt merito Ethnicus quidam lucis fidei,& veritatis alienus dixerit,ea mente nos esse debere,si verum honorem habere velimus,vt nihil esse horribile,nihil pertimescendum, nihil omnino præstandũ præter culpã putemus.Vnde & hi homines de quibus loquimur , qui confessi vulgò dicuntur, etiamsi summa virtute etiam fidei sanctitateq; sint,ob imaginem quandam vitij,tãto sunt in despectu à populo habiti,vt videmus. Et nostræ opinionis est Nauar.ca.18. num.9.Immeritò ergo Medina oppositum existimauit.

TERTIA igitur dub. sit, An suspendere iudicium de defectu alicuius sit mortale peccatum? Est opinio Barth.Med.qui etiã in d.§.36. fol.197.putãt,quod suspendere iudicium de defectu prædicto,& consequenter de quouis alio in re graui,quando antea bonã habebat opinionem sine sufficiẽtibus indicijs est mortale quod certè mihi falsum
453 videtur. Nemo enim tenetur de alio bonam habere opinionem , sed satisfacit si non habeat malam.Sed respon.ille, ꝙ licet nemo teneatur de alio habere bonã existimationẽ,tamen si iam habebat,peccat mortal. eam subtrahendo leuibus causis.Est enim ac si haberet malam:sed certè nullam illi iniuriam facit suspendendo iudicium,& omnino negatiuè se habendo.Primò certum est,ꝙ potest velle de illo nunquam cogitare, quod si faciat omnino suspendet iudicium, circa illum, non

ergo

ergo peccat ſuſpendendo. Præterea, ſi ab initio nõ tenebatur bonã habere exiſtimationem: ergo meram illi gratiam facit bene de illo exiſtimando, quod ergo hanc gratiam ſubtrahat nullam facit iniuriam, cum exterius non prodierit, nec ſit ab eo acceptata, vt ius habeat quæſitum ad illam exiſtimationem. Quamdiu ergo interior eſt, & non accepta pro libito poſſum reuocare, ſine illius iniuria. Vnde vt à principio poteram non concipere, ita poſſum modò, dum tamen oppoſitam ſcilicet malam opinionem ac iudicium de illo non admittam, nõ ergo peccat ſaltem mortaliter occaſione aliquorum ſignorum etiã leuium negatiuè ſe habendo, & nihil ſiue boni, ſiue mali iudicando, ſed veritati ſe remitteudo. Imo verò putat in reg. 4. ℣ etiamſi ſolam ſuſpicionem habeat, peccat mortaliter tum ob rationem factam: tum quia, ait 454
magis vellet, quis vt de ipſo iudicaretur, ℣ ſit periurus, quàm ſuſpicio habeatur de hæreſi circa illum: at illud eſt mortale, ergo, &c. Sed falſum eſt, quia ad ſuſpicandũ ſufficiunt leuia indicia, vt dictum eſt, nullam ergo facit iniuriam. Vnde male docet, quod leuia indicia, nõ ſunt ſufficientia ad ſuſpicionem. Secundò, quia planè fatetur Tho. nullam ſuſpicionem eſſe mortalem etiam ſine vllo modo. Id enim pertinet ad tentationem humanam, & actus eſt omnino imperfectus.

QVARTA dub. de iudicio, quod vocant condemnatiuum, ſcilicet quando iudex aliquem ad mortem iudicio deputat, an peccet mortaliter ſi ſit ipſe in eodem peccato, Barth. Med. c. illo 14. §. 16. putat regulariter iudices & lictores & huiuſmodi peccare mortaliter. Quia condemnant latronem vel concubinatum, cùm tamen ipſi in eadem damnatione ſint, & probat ex illo Pauli ad Rom. 1. *In quo alterum iudicas teipſum condemnas.* Mihi videtur primum, quod ſi crimen iudicis vel al- 455
terius publica poteſtate iudicãtis, eſt occultum, non peccat mortaliter iudicando, imo peccaret non iudicando. Nõ enim tale iudicium munditiam & ſanctitatem requirit, ſicut actus ordinum ad quos ritè efficiendum gratia datur. Tum, etiam quia ſacramenta ſunt ſancta, quæ ab immundis tractari non debent, at hæc iudicia condẽnandi, vel capiẽdi malefactorẽ, licet iuſta ſint, tamen non habent ſpecialẽ illam ſanctitatem, & dedicationẽ diuini cultus, vt ea tractare ſine contritione, & gratia ſit ſpeciale peccatũ. Secundò videtur quod ſi peccatũ eſt publicum niſi ſit ſpeciale ſcandalum in eo iudicio vel captione exequenda, non eſt nouum peccatum mortale. Cum non ſit illa noua deformitas.

QVINTA dub. vtrum ob iudicium temerarium exigatur reſtitutio. Videtur enim quod ſic. Quia eſt contrà iuſtitiam & proximo fit iniuria, vt docet D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 3. ad 2. & 3. Bene reſpon. S. Tho. & Caiet. loc. cit. & Cord. memb. illo 4. de detract. q. 7. con. 8. ex Adri. 456
Quodlib. 11. ℣ ſi iudicium ſuſpicioſum ac temerarium procedit ad exteriorem actum, vt ſi iudex ex eo condemnet, eſt directè contra iuſtitiã, & ita eſt obligatio reſtitutionis. Si verò ſolum maneat in interiori, licet ſit eſſentialiter iniuſtitia, vt homicidium voluntate tantum cõceptum, non eſt reſtitutionis obligatio. Cum efficaciter proximus non damnificetur. Sed contra hoc eſt, ℣ D. Th. eadem 2. 2. q. 77. art. 1. ad 3.

docet,

docet, esse detractionem, quando quis id quod bonum est, dicit mala intentione esse factum, & tamen detractio ad restitutionem obligat. Bene respon. Caiet. q non inconuenit vnum vitium esse alteri admixtum. Vnde licet sit iudicium temerarium in quantũ ipse iudicans malè opinatur, ac sentit de proximo, est etiam detractio in quantum malam generat in audiente opinionem. Vnde ex virtute, & vi verborum, detractionis vitiũ incurrit, & tenetur restituere. Dices quomodo tandem est ad restitutionem obligandus eo solum, quòd alterius corrumpat in-
457 tentionem? Ex talibus enim verbis nulla infamia incurritur. Quoniam quilibet scit, quòd ille non plus videt intentionem proximi quàm ipse audiens, & quilibet alius. Secretorum enim cordis nullus est iudex. Si ergo illi vel non creditur, vel non credere deberent audientes, non tenebitur restituere. Cum nõ det causam natura sua famæ ablatiuam, & ita non ei, sed aliorum leuitati in credendo est imputandum, vt suprà diximus. Respon. falsum assumi, tantum scilicet scire de intentione eos qui audiunt ac detractorem ipsum. Tum, quia præsumunt audientes, quod aliquod secretum testimonium sibi sciat de proximi mala intentione, & ita asserendo malam intentionẽ proximi insinuat se aliud scire. Quo fit, vt si persona detrahens talis erit de qua præsumi possit,
458 quod habeat aliquã specialẽ notitiam de proximi intentione, tenetur restituere famam, cùm verè & efficaciter lædat, aliàs restituere non tenetur, cùm ex sua temeritate odio, vel inuidia intelligunt audientes illum dixisse, non quod aliquid sciat, & ita docuit Cord. concl. illa 8.

QVINTA PARS DE *secreto seruando.*

CIRCA secretorum obseruationem nihil est noui, quod hoc loco disputemus. Nam si secretum est de vitio aliquo siue naturali, siue morali, & huiusmodi, quod honorem ac existimationem alicuius iure possit offendere, iam satis est à nobis & quando peccatum sit, & quando sit necessaria restitutio explicatũ, si verò sit de alijs negotijs ac rebus, in quibus ad laudem, commoditatem, dignitatem, vel salutem ali-
459 cuius interest, vt obseruetur. Omnes doctores planè fatentur esse peccatum non illud seruare: maximè, cùm sub fide & sigillo commissum fuit. Est enim de iure naturali fidelitas seruãda, & perfidia opposita in materia graui, mortalis, tam contra ius diuinum, quàm naturale. Vnde secundum negotij qualitatem, personarum, & aliarum circunstantiarum, iudicari debet mortalis culpa, & damnorũ restitutio omnino necessaria, cùm ex transgressione legis iustitiæ eueniant. Vnde colligunt doctores eum qui epistolas, vel alias literas intercluſas sigillo, vel alia via, legat, peccare mortaliter, si probabiliter cogitabat, vel cogitare debebat damnum aliquod inde prouẽturum, aliàs tantum esse venialem curiositatem. Imo meo iudicio simpliciter est dicendum peccare mortaliter, vt benè docet Med. §. 36. etiam si res, quæ scripta erat postea, parui momenti comprehendatur. Exponit enim se periculo sciendi indebitè

indebitè secretum alterius, de quo ille est rationabiliter inuitè læsus nisi vel ratione amicitiæ, vel aliis de causis crederetur, interpretatiua volũtas eius, qui scribit. Quamuis fortè dici posset, quòd si aperiens illas literas certus est se non nociturum, nec eius occasione alium, non erit mortale, etiamsi crimen aliquod ibi esset scriptum secluso ordine ad confessionem. Quia, vt suprà dicebamus, sola apud vnum, qui nocere non potest, infamatio, non est mortale. De hoc latiùs disputant Sot. in speciali de tegend. secre. Cord. in annotationibus ad illum tract. Barth. Medin. c. 14. §. 36. Alcocer. in sum. c. 22. Pedraza præcep. 8. D. Tho. 2. 2. q. 70. ar. 1. Nauar. c. 18. nu. 5. 460

Illvd dumtaxat placet animaduertere, audiisse me à nonnullis pro sapientibus habitis, quod obligatio seruãdi secretum solummodo existit, quando quis alicui siue in confessione, siue extra se detegit, vel vt amico, vel vt consilium petat, &c. non autem quando quis non ita scit rem illam, quod ei sit commissa sub sigillo, sed quia rem aliter cognouit, vt quia scit esse concubinarium, & huiusmodi. Quam sanè doctrinam admittendam non esse ex dictis in toto hoc cap. manifestè constat. Eam enim nos, & Theologi omnes antiqui, vt verissimam supponendã censuimus. Eam verò in specie tradiderunt Sot. de secret. membr. 1. q. 2. con. 4. & Cordub. in eum locum, Barth. Med. lib. illo 1. c. 14. §. 36. Nauar. vbi suprà & alij iuniores, qui eam tanquã verissimã confitentur, & meo iudicio ex opposito sequeretur, quòd si quis peccata alicuius, vel cõfessa vel confitẽda nouit. Siue quia intensa voce confitentẽ audiuit, siue quia incidit in papyrum, vbi scripta continebantur & huiusmodi: non teneretur sigillo secreti sacramentalis, quod omnium rectè sentientium iudicio omnino aduersum est. Vt igitur hoc sacramentale secretum est seruandum, etiamsi non sit specialiter illi sub fide commissum. Quia aliàs iniuria fieret sacramento, ita certè qui secretum & mortale peccatum proximi cognouit, tenetur naturali secreto. Aliàs apertam iniuriam, & proximo, & iuri fidelitatis infetret, & id potissimum locum habet quando quis via iniusta tale secretum cognouit, vt si epistolam reserauit iniquè, vel illicitè inquisiuit, vel metu extorsit, &c. Vnde sex genera secretorum confitetur. Med. vbi sup. Sot. & Cord. Alioqui sequitur, quod Astrologi illicitè secreta aliqua noscentes, vel ex suggestione diaboli, vel alia de causa, non peccarent peccato infamiæ reuelantes fures, & adulteros, &c. Dixi, *peccato infamiæ*. Quia peccato superstitionis, certum est peccare, & lædere proximum, & remp. in spiritualibus, vt satis longè suprà declarauimus c. 2. & ad restitutionem nõ solùm specialium damnorum teneri, sed etiam famæ, & damnorum temporalium ex tali reuelatione, securorum, vt de se constat. Vnde Aug. in c. Si peccauerit 2. q. 1. ait. *Si solus nosti quia peccauit in te, & tu vis coram omnibus arguere, non es corrector sed proditor.* Vnde beatus Ioseph certam habens suspicionem de adulterio, quia ipse solus sensérat, ipse solus sciebat, attende quid de illo dicat Euangelium, *Ioseph autem cùm esset iustus noluit eam diuulgare*, &c. Sed in hac re non oportet plura conferre, cùm maturè considerantibus non existimem aliter licere opinari. Idque adeò 461 462 463

verum censet Cord. vbi suprà, vt etiamsi alij pauci viderint crimen cō-
missum, vel aliud secretum tenear lege naturali illud seruare.

Hoc loco non aliena se offerebat occasio disputandi de sigillo se-
creti sacramentalis confessionis, in quo maxima ratio, & obligatio sigil-
li seruandi, relucet: tum, quia in eo concurrit vtraque ratio seruandi se-
cretum naturale, scilicet, quia peccatum occultè, & occultissimo iudi-
cio cognitum est à sacerdote, vel à quocunque audiente peccata ad cō-
fessionem ordinata: tum, quia sub fide & promissione implicita sacerdo-
464 ti committitur, nō solùm sicut secretum amico reuelatur, & commen-
datur sub sigillo secreti: sed etiam, quia sacerdoti, vt Deo, seu vt Dei lo-
cum tenenti sub eadem fide seruandi secretum, committitur. Accedit
tertia ratio reuerentia, & religio sacramento seruanda. Fieret enim in-
iuria sacramento; Ac proinde peccatum esset sacrilegij illud reuelare.
Denique homines auerterentur, ac deterrerentur, à confessione, red-
deretúrque suspecta, onerosa, & inuisa: quod esset magnum Christianæ
reip. malum, ac pernicies. Sat igitur sit ob has & similes causas sacro-
sanctum esse, & omnino inuiolabile hoc secretum: vt non sine immani
scelere frangi queat. Qui verò longiorem de hac re disputationem de-
siderat, consulat doctores Theologos. in 4. Sot. d. 18. q. 1. ar. 3. & 6. Pa-
lud. d. 21. ar. 3. Dur. eadem. d. q. 4. S. Tho. ibidem. q. 3. ar. 2. & 3. Scot. q. 2.
Richar. ar. 2. q. 3. & art. 5. q. 1. Gabr. q. 1. Maior eadem d. q. 3. Med. de pœ-
nit. cap. de cōfessione celanda, Caiet. 2. tom. opus. q. 13. Adria. in 4. q. vlt.
de confes. Sylues. verb. confes. 3. q. 1. & seq. Angel. confes. §. vlt. Le-
465 def. 24. q. 10. Nauar. c. citato. nu. 52. & seqq. Barthol. Med. lib. 2. sum. c. 4.
Viguer. in sum. c. 16. §. 4. versic. 2. Qui igitur multarum occurrentium
quæstionum resolutionem requiret, legat, & perlegat prædictos do-
ctores. Nos enim de restitutione agimus. Ac de famæ quidem restitu-
tione, satis superque dictum esse arbitramur.

*Et de toto hoc primo tomo ac volumine, vbi de damnis reparandis pro mo-
dulo disputauimus. In quo quæcunque dicta sunt, sanctæ Romanæ Ecclesiæ (pe-
nes quam veritas residet) fidei, censorumque correctioni iudicioque integerri-
mo apertè & libenter subijcio. Iam igitur Deo duce, secundum aggrediamur
tomum, qui erit de rebus ablatis restituendis.*

INDEX

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM NOTABILIVM PRIMI tomi de restitutione.

A

ACTVS liberi sensibile: ad quos homo naturaliter inclinatur cognosci possunt per astra, licet non certò & infallibiliter. li. 2. c. 2. 18.

Per astrorum concursum tanquam per causam immediatam: non potest aliqua electio humana cognosci lib. 2. c. 2. nu. 25.

Astrologus potest cognoscere actus cogitatiue, & appetitus indeliberatos non tamen liberos, li. 2. c. 2. nu. 69.

Astrologus potest obseruare, dies & horas præcipuè ad mala vitanda ibid. nu. 70.

Astrologus potest cognoscere euentus naturales horũ inferiorũ. ibi. nu. 72

Astrologus non potest infallibiliter cognoscere egritudines, inclinationes, humores, &c. ibid. nu. 78.

Angeli nec dæmones cognoscere possunt huiusmodi egritudines, & inclinationes, ibid. nu. 79.

Angelus horum omnium habet certiorem cognitionem, quam nos. ibid.

Astrologus cognita natiuitate potest verè pronũciare frequenter, ita vt aliquoties fallatur, ibid. nu. 81.

Agricultura non est certior astrologia. ibid. nu. 99.

Astrologus rem prognosticans, quæ certò futura erat, nec peccat, nec restituere tenetur, lib. 2. c. 2. nu. 113.

Astrologus iudicans de re in particulari, quæ sciri non potest tenetur facere restitutionem spiritualẽ falsæ doctrinæ, & temporalem damnorum ex suo iudicio secutorum. ibid. nu. 115.

Astrologus tenetur restituere acceptum ipsi datum pro iudicio ferẽdo, si res non ita euenit. ibidem, nu. 116.

Astrologus nihil tenetur restituere si euentus sit subsecutus arte diaboli, ibid. nu. 117.

Astrologus tenetur restituere acceptum pro iudicio si res euenit casu, & nullo suo labore, ibid. nu. 118.

Attentionẽ aliquam ad horas debet habere canonicus in choro, lib. 2. c. 2. nu. 202.

An accusator teneatur secretò admonere antequam accuset, lib. 2. c. 4. nu. 250.

B

BEneficium conferre indigno est peccatum mortale lib. 2. c. 2. par. 2. nu. 120.

Beneficium conferre minùs digno, prætermisso digniori, peccatum est. m. ibid. nu. 121.

Beneficia non curata prater canonicatum lectoris non est peccatum. m. negare dignioribus modo cõcedantur dignis lib. 2. c. 2. par. 2. nu. 147.

Ex bello iniusto damna omnia secuta restituẽda sunt li. 2. c. 3. nu. 259.

Bellum nunquam esse licitum error est, ibid. nu. 260.

Vt bellum sit iustum, quæ sunt necessaria, ibid. num. 268.

Inferiores milites licitè bellant, nisi sit euidens iniustitia belli, ibidem num. 270.

Milites capiẽtes in bello aliquid sine consensu generalis peccant m. & restituere tenentur, ibid. num. 285.

Vi aut metu cogens subditum ire ad bellum tenetur resarcire damna illi secuta, ibid. nu. 271.

Rogatis & vocatis ad bellum nihil est satisfaciendum ibid.

Quando bellũ est iniustũ nõ tenetur rex damna militum resarcire. ibi.

C

COmpensatio an locum habeat in fama rest. lib. 2. c. 4. num. 395.

Culpa triplex lata leuis & leuissima lib. 2. c. 1. num. 51. & seq.

Casuales euentus liberi non possunt cognosci per astra. li. 2. c. 2. nu. 46.

Cœlum non potest esse signum eius quod non est causa li. 2. c. 2. num. 62.

Chiromantia quid sit li. 2. c. 2. n. 109.

Damnanda est ars chiromantiæ ibi.

Canonicus qui nõ est præsens corporaliter in choro, non percipit fructus, lib. 2. c. 2. nu. 200.

Canonici defectu Capellanorum tenentur sub onere restitutionis incommuni horas canere. ibidem. 205.

Canonici nihil tenentur restituere non recitantes horas communiter in choro, si eas recitẽt capellani ibi. n. 217.

Accedens ad corruptã, quæ vt virgo habebatur, nihil tenetur restituere, li. 2. c. 3. num. 448.

Quando teneatur homo sustinere contumelias, lib. 2. c. 4. num. 101.

Quomodo teneatur quis contumelias remittere, ibi. num. 102.

Clericis licet denuntiare in causa sanguinis cum protestatione li. 2. c. 4. num. 229.

Complicem reuelans aliter non potens per circunstantiam speciem mutantem declarare quomodo peccet. ibid. 268. & seq.

I O I D

DIgni electio in exteriori foro valida est omisso digniori, li. 2. c. 2. num. 155.

Dignior est eligendus ad cathedram. lib. 2. c. 2. num. 160.

Dignus de eadem Ecclesia debet præfici digniori de aliena lib. 2. c. 2. num. 166.

Duellum in duobus casibus est illicitum lib. 2. c. 3. num. 281.

Non licet propter tuendum honorẽ duellum acceptare, ibid. num. 285.

Ad terminandam litem ciuilem vel criminalem non licet vti duello, ibid. num. 288.

Licitum est duellum ob rerum & vitæ defensionem quando iniustè quis patitur. ibid. nu. 289.

Licitũ est bellum resoluere in duellum ibid. nu. 293.

Detractio quid sit li. 2. c. 4. nu. 104.

Si peccatum publicum potest sine secreta monitione demonstrari, & deferri ad superiorem lib. 2. c. 4. nu. 177.

Nisi esset spes certa publicæ emendæ, ibid. num. 180.

Si delictum est secretum vergit in damnum publicum denunciari potest sine secreta monitione ibid. nume. 185.

Si delictum est in damnum tertij statim denuntiandum est, si non speratur correctio. ibid. num. 189.

Errans in fide scienter statim denuntiandus est, ibid. num. 194.

Errans in fide ex ignorantia nõ est statim denuntiandus, ibid. nume. 196.

Quando

Quando crimen est secretũ & solũ peccati nexũ prius debet secreto corripi quã denũcietur, ibi. num. 227.

An denunciationẽ debeat præcedere restitutio inductio. lib. 2. c. 4. nu. 238.

Detractio vide infamatio, & restituere.

E

EVcharistia non est vt mediũ necessaria ad salutẽ lib. 1. c. 1. n. 13.

Ebrius & dormiens tenẽtur de homicidio si prouidere potuerunt & debuerunt, lib. 2. c. 1. nu. 62.

Electio pasiua Papæ non debet esse necessariò in senatu Cardinalium lib. 2. n. 171.

Ad episcopum eligens dignũ prætermisso digniori non tenetur restituere lib. 2. c. 2. num. 175.

Excõmunicatus recitans horas veniens ad chorũ & residens non tenetur fructus restituere ibid. n. 237.

F

FOrtunatum esse aliquem non potest cognosci ex siderum inspectione lib. 2. c. 2. num. 50.

Fortunatum esse aliquem cognosci potest ex cælo ibidem numero 51.

Pro vitanda fortificatione, licet se occidi permittere lib. 3. cap. 3. n. 14.

Filius desiderãs mortẽ patris propter hæreditatem peccat. m. ib. n. 209.

Fama definitio lib. 2. c. 4. num. 6.

Fama vide infamatio detractio restituere.

G

GRatiam an conferat sacrificium missæ. vide sacrificium.

H

HOmicida sciens tempore quo occidit alteri imputandum suum delictum tenetur restituere damna, lib. 2. c. 1. num. 79.

Horas canonicas non recitans peccat, & tenetur restituere li. 2. c. 2. 183.

Horarum canonicarum fructuum restitutio facienda est Ecclesiæ, vel pauperibus, ibid. num. 191.

Horas canonicas recitans sine attentione peccat, & tenetur fructus restituere, ibid. num. 232.

Homicidium iure naturali prohibitum est, lib. 2. cap. 3. nu. 11.

Propter honorem vitam periculo exponere aliquando licet, aliquando non. lib. 2. c. 4. num. 13.

Honores Ecclesiasticos appetere licitum est aliquando, ibid. num. 23.

Licitum est aliquando Ecclesiastica beneficia appetere, ibid. num. 41.

Obyciens alteri crimen publicum animo iniuriandi, licet peccet, non tamen restituere tenetur ibid. num. 99.

Hæresis definitio. lib. 2. c. 4. n. 197.

Homicidium, vide occidere

I

IRregularitas ex casuali homicidio non incurritur ob leuissimam culpam lib. 2. cap. 1. numero 45.

Quid sit ignorantia concomitans lib. 2. c. 1. num. 60.

Homicidium factũ cum ignorãtia comitanti non parit restitutionẽ, ibid.

Irregularis est ebrius & dormiens occidendo hominem, si probabiliter credebat cum esset in vigilia esse occisurum, & non aliter. ibidem num. 75.

Inducens alium ad peccatum non tenetur ex iustitia, sed ex charitate ad gratiæ restitutionem, ob fraternã correctionem, lib. 2. cap. 2. num. 50.

Interrogationes furtorum per astra illicitæ sunt, lib. 2. cap. 2. num. 55.

Interrogationis figura debet sumi

a principio impetus sensitiui lib. 2. c. 2. num. 66.

Indignum eligere ad beneficiũ non tantũ peccatũ est, sed collatio est nulla in vtroque foro. lib. 2. c. 2. 2. n. 154.

Esse de iure diuino eligere meliorem: qua ratione sit intelligendum lib. 2. c. 2. n. 157.

Inquisitio dignioris non semper debet fieri nomine lib. 2. c. 2. n. 173.

Innocentem occidere licitum est ob publicũ bonum lib. 2. cap. 3. num. 128.

Innocentem indirectò occidere non licet. ibid. num. 135.

Innocentis occisio licita est, si aliter aggressor coerceri non potest. lib. 2. c. 3. num. 169.

Innocẽtem probatum nocentem in ciuilibus licitum est iudici condemnare, lib. 2. c. 3. num. 160.

In criminalibus non licet iudici innocentem probatum nocentem, condemnare. ibid. num. 161.

Non potest iudex etiam supremus morte punire, si crimen est improbabile. ibid 181.

Iudex non potest reum condemnare sine testibus ibid, num. 198.

Iudex peccat. m. condemnans reum scientia priuata, tenetur ad restitutionem, ibidem numero. 205.

Innocentis mortem desiderare nullo fine rationabili, peccatum est. ibid. numero 207.

Iudex tenetur dare tempus confessionis & communionis reo, ibid. num. 221. & sequent.

Iudici licitum est animo vindictæ reum cõdẽnare ad mortẽ. ibid. n. 233.

Iudici non licet ex odio reum condemnare, ibid. n. 239.

Iudex supremus extorquẽs crimen præter iuris ordinẽ, peccat, & tenetur restituere, non autem inferior. l. de legatus ibid. num. 2. 24

Infamare se ipsum iusta, & rationabili causa non est peccatũ, sed opus meritorium lib. 2. c. 4. num. 108.

Infamare seipsum non est ex genere suo peccatũ mortale. ibid. nu. 113

Inquibus casibus sit peccatũ mortale infamare seipsum, ibid. num. 121.

Iudici non licet inquisitionem facere, quando crimen est occultum & persona. ibid. num. 151.

Quæ infamia requiratur, vt iudex possit procedere via inquisitionis. ibid. num. 151.

Infamia delicti sufficit ad inquirendum de persona, licet sit occulta ibid. num. 159.

Iudice iurdicè interrogãte de crimine publico, nõ tenetur testis vel reus dicere veritatem, si persona est occulta, ibid. num. 67.

Iudicia competentia sine infamia sufficiunt ad inquirendum in crimine publico, ibid. num. 168.

Interrogare non potest iudex proditum de vno crimine, de alio crimine, ibid. num. 170.

Non potest iudex conuictũ de vno crimine, de socijs occultis interrogare ibid. num. 173.

Virum sit infamator, qui narrat peccatum notoriũ nescienti illud, lib. 2. c. 4. num. 287.

Infamatum in vno loco, quomodo licet manifestare in alio, ibid. n. 286. & seq.

Infamati iã olim per inquisitores an liceat peccatum renouare, ibi. 297

Ad infamationis peccatum incurrendum, an requiratur esse. m. crimen, quod reuelatur ibid. num. 306.

An dicens peccatum veniale alterius possit peccare. m. ibidem nu. 311.

Qui dicit generalia verba turpia, vt aliquem esse superbum, auarum &c. peccet. m. ibid. 319.

Detegere quodcunque peccatũ. m. l. falsum imponere sit detractio mortalis, ibid. num. 322

Reuelans peccatũ minus graue sit

peccatum mortale detractionis, ibid. num.340.

Qui recitat se audisse, &c. peccet m. ibid. num.229.

Revelare peccatu. m. vni. l. duobus grauibus. viris, quibus dicere alias, at si nulli diceret. An sit. m. ibid. n.335.

Infamatorem audiens. An peccet m. ibid. num.334.

Infamari. v. posit qui falso bonam famam adeptus est, ibid. num.341.

Qui non dicit virtutes alicuius, vt sit detractor. ibi. nu.344.

Negans crimen, quod verè commisit, quomodo peccet. ibi. nu.346.

Infamare mortuum, an sit peccatum mortale. ibid. nu.350.

Infamans congregationem, vel aliquem ex illa sit detractor. m. ibidem num.353.

Audiens alicuius crimen notabile, scire procurans, an peccet mortaliter. ibid. nu.360.

Infamatio, vide restituere.

Qui aliquē falso infamauit. v. teneatur dicere esse metiū ibid. n. 375.

Iudicium temerarium admittens an sit detractor, & restituere teneatur lib. 2. c. 4. n. 444.

An sit iudicium temerarium credere aliquem esse ex genere Iudæorum, ibid. num.450.

An suspendere iudicii de defectu alicuius sit peccatum. m. ibid. n. 453.

Iudicium condemnatiuum quādo est. ibid. 454.

Iudicium temerariū, an exigat restitutione ibid. num. 455.

Vide occidere.

L

Lex illa qua ad beneficia non assumuntur, nisi ex ciuitate l. natione aquissima est, lib. 2. cap. 2. num. 165.

M

Mortuus resurgens non est restituendus uxori l. religioni bene tamen in bonis temporalibus lib. 1. c. 2. num. 3

Medicus non ita fallitur, sicut astrologus, triplici de causa li. 2. c. 2. num. 193.

In missa sacrificio est triplex valor ex opere operanti lib. 2. c. 2. n. 243.

In missa sacrificio est alius triplex valor ex opere oblati Christi. ibid. n. 249.

Missa valor prout est ab Ecclesia, maior est quam prout est a ministro ibid. num. 251.

Missa sacrificium tribus modis potest alicui applicari ibid. num. 256.

Missa fructus ex opere operantis minuitur ex consortio participantium ibid. num. 257.

Missa fructus ex opere operato valet tantum, cum pro multis offertur, quam cum pro vno. ibid. num. 268.

Missam promittēs tribus satisfacit, vnam tantum pro illis celebrando, ibi. num. 328.

Missa valet ex iustitia ad remissionem pœnarum peccatarum, ibid. num. 351.

Missam posponere notabiliter peccatum est. ibid. num. 367.

Missas anticipatas dicere, licitum est aliquando sacerdoti, ibid. n. 371. & sequentibus.

In una vel duabus missis defraudans sacerdos aliquando tenetur restituere, aliquando non. ibid. n. 381.

Cooperari ad propriam mortē non potest. qui actione positiua, bene tamē negatiua. lib. 2. c. 3. num. 72.

Mutilare seipsū nullo fine & priuata authoritate, peccatum est lib. 2. c. 3. num. 94.

Matri licitum est ante fœtus animationem sumere medicinam, etiamsi sequatur abortus lib. 2. c. 3. n. 140.

Scienti proximum esse in mortis articulo tenetur ei succurrere lege charitatis non iustitiæ nisi sit persona quæ ex officio ad id tenebatur, ibid. num. 421. & 422.

Quando teneatur quis proximum à morte, vel ab alio periculo liberare, ibid. num. 424. & 425.

Opus bonum licet fiat in charitate non est meritorium si fiat ob malum finem lib. 2. c. 4. num. 47.

N

Extrahens nouitiũ à religione non tenetur restituere lib. 2. c. 2. n. 13.

Extrahens nouitium à religione vi & fraude tenetur restituere ibi. n. 17.

O

Occidens se non agit contra iustitiam, lib. 3. c. 2. num. 34.

Occidere innocentem ob commune bonum, an liceat lib. 2. c. 3. num. 119. vsque ad. 133. in quo habetur resolutio.

Occidere rerum inuasorem domi iam quiescentem, an liceat lib. 2. cap. 3. numero 410.

Occidere seipsum nullo fine licitum est. lib. 2. cap. 3. num. 17.

Licet magistratibus facere facultatem occidendi publicos vel occultos malefactores quorum damna pendent in futuro lib. 2. cap. 3. numero 218.

Peccat vir occidens vxorem adulteram & tenetur rest. ibid. num. 220.

Occidere non licet priuata authoritate proximum lib. 2. cap. 3. n. 328.

Occidere licet inuasorem pro vita propria defendenda, ibid. num. 332.

Occidere licet inuasorem pro vitanda mutilatione, ibidem numero 346.

Acceptam iniuriam non licet occidere iure defensionis, ibidem, num. 350.

Parantem insidias & arma licitum est occidere. ibidem.

Euntem ad ferendum testimonium falsum, an liceat occultè occidere. ibi. numero 359.

Licet occidere inuasorem, quando inuasus dedit causam, ibidem numero 363.

Occidere licet inuasorem minantem malum contra honorem ibid. nu. 369.

An licet occidere inuasorem molientem auferre honorem lingua & detractione. ibid. num. 375.

Acceptam iniuriam si contumelia non vlterius impendet, non licet inuasorem domi quietum repercutere ibid. numero 380.

Clericis non licet honoris inuasorem occidere ibid. num. 390.

An clericis liceat occultos fama detractores occidere. ibid. num. 391.

Licet occidere inuasorem pro defensione castitatis ibidem. num. 383.

Licet inuadentem rem familiarem occidere ibid. num. 397.

Licet clerico occidere inuasorem rei familiaris ibid. num. 415.

Occidere licet inuasorem pro saluanda vita, honore, rebúsque proximi innocentis ac reip. ibid. numero 419.

P

Pollutio quando peccatum m. in tom. 1. lib 2. c. 1. num. 50.

Extrahẽs professum non tenetur ipse intrare li. 2. c. 2. n. 17. tenetur tamen alium substituere si cõmodè potest. ibi.

Professione secluſa & fraude non tenetur extrahens aliquem à religione

ne restituere damna temporalia sequuta, ibid. num. 20.

Professum extrahens à religione persuasionibus, v. l. fraude tenetur omnia damna religioni sequuta resarcire ibid. num. 21.

Pyromantia & aeromantia, quid sit, & quid sentiendum de illis, lib. 2. cap. 2. num. 102. & seqq.

Pensiones non tuto dantur, nisi dignis lib. 2. num. 173.

R

Restitutionem non esse necessariam ad salutem, saltem vt praeceptum haeresis est, lib. 1. c. 1. n. 4. num. 3. & infrà.

Restitutio non est necessaria, vt medium ab salutem lib. 1. c. 1. n. 10.

Praeceptum restituendi directè & principaliter est negatiuum, secundario positiuum, lib. 1. cap. 1. num. 17.

Restitutio quid, & quotuplex sit, lib. 1. c. 2. num. 1.

Restitutio est actus commutatiua iustitiae sed non est improbabile esse aliquando actum distrib. lib. 1. c. 2. a. num. 10.

Restitutio non est pars satisfactionis, lib. 1. c. 2. num. 12.

Quis restituere tenetur in communi lib. 2. c. 1. num. 2.

Ex transgressione aliarum virtutum à iustitia non obligatur quis ad restitutionem lib. 2. c. 1. num. 10.

Restitutionis impropriè dictae obligatio incurritur ex peccato veniali, lib. 2. c. 1. num. 46.

Vt obligatio restitutionis propriè dictae incurratur, requiritur peccatum mortale, ibid.

Restitutio sub mortali requirit peccatum mortale: restitutio verò sub veniali, requirit veniale peccatum, ibid. num. 48.

Restitutionis obligatio incurritur ex dolo seu lata culpa, lib. 2. cap. 1. num. 53.

Nullus tenetur ad restitutionem ex leui, & lemissima culpa, ibid. num. 57.

Religiosi tenentur eligere digniorem lib. 2. c. 2. num. 108.

Resignatio beneficiorũ simplicium debet fieri digno: curatorum verò digniori lib. 2. c. 2. num. 173.

Reus non potest negare veritatem quando interrogatur à iudice, si tamen est aliqua probabilitas delicti lib. 2. c. 4. num. 133.

In causa criminali potest reus in conscientia veritatem contegere secluso mendacio, ibid. num. 142.

Restituere quare teneatur infamator lib. 2. c. 3. num. 362.

Restituere an teneatur aliquis famam sibi, ibid. num. 366.

Qui aliquem infamauit, an teneatur restituere, si eius famam in alia materia auxit, ibid. num. 369.

Restituere an teneatur aliquis infamato, si ille suis optimis factis suam innocentiam ostendit, ibid. numero 371.

Vtrum damna temporalia, quae incurrit infamator, sint restituenda, ibid. num. 373.

Restituere an teneatur tantum qui verè infamat, quam qui falso, ibid. num. 384.

Restitutio famae v. condonari possit, ibid. num. 385.

Qui se mutuo infamant, an sint liberi à restitutione per mutuam compensationem, ibid. num. 395.

Restituenda an sit fama cum periculo vitae, ibid. num. 400.

An cum famae restitui non potest in specie debeat pecunia compensari, ibid. num. 414.

An excusetur à restitutione fama,

quod infamatio sit antiquata, ibidem. num. 420.

Hæres, an teneatur pro fama à defuncto ablata restituere, ibid. numero 426.

Accusatus malè negans crimen, an teneatur restituere famam accusatori, ibid. num. 427.

Quæ causæ excusent à restitutione famæ, ibid. num. 432.

Qui peccatum publicauit, an teneatur coràm omnibus qui rem cognouerunt se retractare, ibid. num. 442.

S

SOcietas IESV laudatur, *lib. 2. c. 3. num. 60.*

Seruus iustè quis est, lib. 2. cap. 3. num. 286.

Simonia mentali accepta non restituenda, lib. 2. c. 2. num. 388.

Spiritualia bona pertinētia ad intellectum tenetur restituere, qui in illis damnificauit, lib. 2. c. 2. num. 3.

Symoniæ definitio explicatur, lib. 2. cap. 2. num. 384.

Symoniæ duplex genus, ibid. num. 386.

Accepta per symoniam mentalem non sunt restituenda, ibid. nu. 392.

Per symoniā conuentionalem accepta, sine voluntate emendi non sunt restituenda, licet peccet, ita faciens, lib. 2. c. 2. num. 411.

Accepta per symoniam conuentionalem cum voluntate emēdi, obnoxia sunt restitutioni, ibid. num. 414.

Nec symonia mentalis, nec cōuentionalis sufficit, vt Ecclesiastica pœna incurrantur, ibid. num. 426.

Stuprum non addit nouam malitiam supra simplicem fornicationem, lib. 2. cap. 3. num. 433.

Stuprans puellam liberè consentientem nihil tenetur restituere, ibid. num. 435.

Stuprans virginem violenter tenetur damnum resarcire, ibid nu. 440.

Accedens ad corruptam, quæ vt virgo habebatur, nihil tenetur restituere, lib. 2. cap. 3. num. 448.

Stuprator iniustus non tenetur ad restitutionem si virgo nupsit æquè benè, ibid. num. 451.

Superiori præcipienti sub excommunicatione reuelari criminis secretum auctorem quando & in quibus casibus parendum est, lib. 2. c. 4. num. 211.

Secreti seruandi obligatio, libr. 2. cap. 4. num. 459.

Sacrificium, vide missa.

Sacramentum, vide missa.

T

TActus & oscula cùm aliena ex libidine sunt peccata mortalia, lib. 2. cap. 4. num. 317.

Taurorum agitatio non est illicita ex natura rei, nec excommunicatio ei annexa, lib. 2. c. 3. num. 300.

Taurorum agitatio illicita est si est periculū vel occasio peccati mortalis vel scandalum, ibid. num. 301.

Peccant mortaliter clerici, qui taurorum ludis intersunt, sed non sunt excommunicati ipso facto, ibid.

Laici seculares in diebus festis tauros agitantes peccant, ibid. num. 304.

Laici religiosi peccāt astantes agitationi taurorum, ibid. num. 312.

Theologus aptior est ad Episcopatum cæteris paribus, quàm iureperitus lib. 2. c. 2. num. 165.

Testes quando peccent ferendo testimonium, lib. 2. c. 3. num. 249.

Testis pergens dicere falsum testimonium ad mortem, an possit occidi, si aliud non supereſt remedium, vide occidere.

Tyrannus rex dupliciter dicitur, lib. 2. cap. 3. num. 309.

Tyrannum qui ius habet dominij, sed tyranicè agit, non licet occidere, ibid. num. 314.

Tyrannum primo modo qui se regem facit secluso iuramento licitum est occidere, ibid. 315. & 424.

Tortura, incarceratio, ligatura quomodo licent, lib. 2. c. 3. num. 486.

Testimonium aduersus se an liceat reo ferre quãdo crimen est occultum, lib. 2. c. 4. num. 136.

V

Vitam pro Deo & eius fide ponere licitum & laudabile est, lib. 2. cap. 3. num. 41.

Vitam ponere pro salute temporali hominis priuati non licet, ibid.

Vitã notabiliter minuens vigilijs & ieiunijs, peccat mortaliter, nisi causa pietatis faciat, lib. 2. c. 3. num. 88.

Vitam pro Christo offerre tenetur Christianus cum si non faceret vituperio esset Christus, ibid. num. 111.

Verberare, vulnerare, aut ligare non licet priuata authoritate, publica tamen licet, lib. 2. cap. 3. num. 459.

Verba iniuriosa proferre cum intentione iniuriandi notabiliter peccatum est mortale, lib. 2. c. 4. num. 64.

Quid & quomodo pro talibus iniurijs verborum sit restituendum, ibid. num. 96.

FINIS.

LVGDVNI,

EXCVDEBAT IACOBVS ROVSSIN,

ANNO SALVTIS HVMANÆ

M. D. XCIII.

6-2-2